

శ్రీ
రాజా ప్రతాపసింహ చరిత్ర

కర్తా:
రవి సార్వభౌమ
డి. రాజశేఖర శతావధాని.

సర్వస్వామ్య సంకలిప్తము.]

56.00
వెల రూ 4.00

Approved for Class and Library use.
Port St, Gazette 27-5-41 page 159 (1937) No. 16

			
ప్రథమ ముద్రణము	...	1934	
ద్వితీయ	..	1935	
తృతీయ	..	1950	
చతుర్థ	....	1958	
			

శ్రీ రాజా ప్రతాపసింహ చరిత్ర

రాజ శేఖర కవి ప్రణీతము.

కవిత్వము ♦ తన్మయత్వము

శ్రీ శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారి
విపుల సమీక్ష.

ప్రస్తుత గ్రంథాన్ని అంగ్లవాషా నిష్ఠాతులు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు మిక్కిలి మెచ్చుకొన్నారంటే నాతోట్ల తెక్కెమిటి! యాయన పేరు రాజశేఖరుడు. యీపేరు పరమేశ్వరునిదే కాని, ప్రస్తుత గంధ రచనా సందర్భంలోవున్న దాన్ని ఘట్టాలనుబట్టి చూస్తే ప్రతాపసింహునికి పర్యాయ మేమో అని ప్రతి సహృదయునికీ గోచరిస్తుందని నానిశ్చయం. కపులలో తన్మయత్వం కలవారు కొందఱే పుటారు. ఆమనిరులలో యీ రాజశేఖరకవి తన్మయత్వంకల కవి అని రచన వ్యాఖ్యానిస్తూవుండి పుదాహరించ వలసి వస్తే గ్రంథంలో నూటికి 50 పద్యాలే పుదాహరించవలసి వస్తుంది. కనుక కొంచెం మాత్రమే పుదాహరిస్తాను.

మ॥ రవి యాస్త్రాద్రిని మొచ్చుగా కఖిల పాశావరమున్ క్రుంగుఁగా
కవనీ చక్రము నీలుగాక చెడుగా చారాశ మయ్యుగ్ర ధై
రవుఁడై లోకముఁ గాల్చుఁగాని లవముఁ రాజాప్రతాపుండు గౌ
రవముఁ గోల్పడి మర్త్యమాత్రునకు శీర్షం బొగ్గ దెప్పట్టునఁ.

యీ మాటలు ప్రతాపుని మంత్రిని కులవృద్ధున్నా పరమ పూజ్యుడు న్నూ అయిన “సలుంబ్రా-కృష్ణసింహుడు” అగ్గురు చక్రవర్తికి సర్వసేవాధి

ఓరిన్సి బావమఱిదీన్ని అయిన మానసింహ రాజస్యన కిచ్చే జవాబులోనివి మానసింహుని తండ్రి భగవాద్దాసు తాత్కాలిక సుఖంకోసం తన కూతుర్ని (ద్విధిక్) అగ్గురు చక్రవర్తికిచ్చి పెండ్లిచేసి-కులగౌరవాన్ని కాపాడు కొంటూ వనవాసం ఆనుభవిస్తూ వున్న ప్రతాపసింహుణ్ణికూడా తమతోపాటు చక్రవర్తికి రోబడవలసిందని రాయబాదాన్ని తెచ్చిన సందిర్భంలోనివి. ప్రతాపుని అభిప్రాయాన్ని వ్యాఖ్యానించే చిన్న పద్యంకూడా వాకటి పుటం కిస్తాను ... ..

ఈ రెండు చిన్న పద్యాలిస్తే యేం తేలుతుంది ఆయా పద్యాలున్న ద్వితీయాశ్వాసం 330 పద్యాలున్నూ పుదాహరిస్తే బాగా తృప్తి కలుగుతుంది. ప్రతాపరుద్రుడికి ప్రతాపసింహుడు దీటు మాత్రమే కాదు-హెచ్చు. 331 ఆకవికి లోచ్చెసను, తన్మయత్వంలో-హెచ్చు. రోగడమాటలు ప్రతాప రాణాహరి మంత్రివి. ఈమంత్రిని సర్వవిధాలా భీష్ముడే అని చెప్పడంలో అతిశయోక్తన పడదు. ఆ గ్రంథంలోవున్న పాత్రలన్నీ యే కళంకము లేనివిగా కవి చిత్రించి వున్నాడు. రాణాప్రతాపుణ్ణి రాముణ్ణి త్రాసులోపెట్టి తూస్తే ప్రతాపుడే అనిధారావ్రతంలో చాలా మొగ్గుతాడు. కుశలపులు రాముణ్ణి యెత్తి పొడిచారు. ప్రతాపుణ్ణి అయితే యెత్తి పాడవలేరనే తోస్తుంది. తగిన పదార్థానికి తగిన పాచకుడు లభిస్తే రుచి కలిగినట్లు ఈ రాజశేఖరకవివల్ల ప్రతాపుడి ప్రతాపం శోభించింది. యెక్కడ యెంతవఱకు వ్రాయడం అవసరమో అక్కడ అంత వఱకే వ్రాసి చదువరులకు విసుగులేని పద్ధతిని గ్రంథరచన సాగించడము సుబనుఖాల పట్టు పడేదికాదు. అపద్ధతి ఈ రాజశేఖర కవికి లభించింది. ఈ గ్రంథంలో వచనాలు లేవు అన్నీ ఛందోమయారే. సుప్రసిద్ధమైన పద్యాలే. సుమారు యేదెనిమిది రికాలు వాడబడ్డాయి. పుదాహరించవలసివస్తే చాలా స్థలం ఆక్రమిస్తుంది సీపపద్యం. ....

రాజశేఖర కవిగారి 'రచనలో, యెంతసేపు పరిశీలించినా పొల్లుమాటలు కనబడవు. కవిత్వం, మూడు వంతులలో వాకవంతు మాత్రమే

దరహంమీద, తెలుగు పదాలు కలదిగా వుంటుంది. లక్ష్మీన రెండువంతులూ తత్సమ పదాలుగా వుంటాయి. కాని, ప్రసాదగుణ భూయిష్టంగా వుండే ధార కావడంచేత కదళీపాకంగా అందరికీ అందుబాటులో వుంటుంది.

ధారాశమైన ధారతో చదువరులకు చదివినకొద్దీ చదవాలనే కోర్కెని గలిగించే శైలిలో వున్నప్పటికీ అరః కట ధారత-రామాయణాల మాదిరిగా సర్వే సర్వత్ర తెలిసింది కాకపోబట్టి వాట్లమాదిరిని ఈ కవిత్వం వ్యాప్తికి రాకపోయింది గాని, ఆలాగే కాకపోతే, ఈ రాజాప్రతాపచరిత్ర రామాయణం లాగ వ్యాపించ తగ్గది. ఈప్రతాపుడు రాముడికంటే ఏ సుగుణంలోనూ తీసి పోడు. ఈ రాజశేఖరకవి కవిత్వం రామాయణగాధ తెలుగులో రచించిన కవుల కవిత్వానికిన్నీ తీసిపోడు.

మ॥ అమరోద్యానమువోలె నెల్లెడ సమగ్రానందమున్ బెంచి రో
కముఁ గల్కాణపు మండపంబులు వెలుంగన్ జేయు స్వాతంత్ర్య ధ
ర్మ మహాదేవత మున్నె గిల్చిష సముద్రంబందునన్ రక్తహ
స్తములన్ లేపిన లేచు లేవదణు మాత్రన్ రిక్తహస్తంబులన్.

నాలుగో చరణంలోవున్న “రక్తహస్త-రిక్తహస్త” శబ్దకూడిక మిక్కిలీ హృదయంగమం. యుద్ధభాగంలో ఈకవి కవిత్వం తిక్కన సోమ యాదని జ్ఞప్తికి తెస్తూ వుంటుంది.

ఉ॥ అర్తలీ ఏకమించి భయదాహవభౌర్యుడు శ్యామసింహ భూ
భృత్తిలకుండు శీర్షకము భేదిల మోడును ఛాను బద్గ ము
ద్యృష్టి వియత్తలంబులకుఁ ద్రెవ్వఁగఁగొట్టి హయంబుఁగూల్చి నో
రెత్తక వాడు మోసము వహించుచుఁ బాతెను నేల దూఁకుచున్.
ఈలాటి ఓద్యాలు వరుస వెంబడిని పుదాహరించ వలసిన పున్నాయి
కవి అనునాతనుడే అయినా కవిత్వం అనునారనంగా వుండదు.

అయీ పుస్తకం వీరరస ప్రధానం. రాజపుత్రులకూ మహమ్మదీయులకూ, సంబంధించిన యుద్ధపద్ధతిని తెల్పేది. కవి మనఆంధ్రుడు. రాయలసీమ వాడు. ఇంటిపేరు దుర్బాకవారు. చుట్టూక వెంకటాచల శాస్త్రుల్లు గారిని

మేము అడియారు ఆనేబినంటు సభకు వెళ్ళినప్పుడు యిప్పటికి యేదైదుళ్ళ క్రిందట సందర్శించి వున్నాం. బహుశః ఆదుబ్బాకవారున్నూ యాదుద్బాక వారున్నూ వొకరే యేమో. భవతు. మొత్తం కవి మహమ్మదీయులకు అను కూలించేవాడు మాత్రం కాదు, అయితే మాత్రం, రెండూ రెండుకళ్లుగానే చూచుకొని రచన సాగించాడు గాని, పక్షపాతంగా కలం నడపలేదు. అగ్బరు గుణాతిశయాన్ని శత్రువులచేత గూడ చక్కగా అనువదించి చెబాడు. సందేహం లేదు. కాని, యుద్ధవర్ణనలో మాత్రం రాజపుత్రుల యందు నలుసంత పక్షపాతంగా కల (అవశంగానే—అనుకుందాం) నడిచిందేమో, అని నాకు ఆనుమానం. ... బాహుబలాధ్యులున్నూ, పౌరుష ప్రధానులున్నూ అయిన రాజపుత్ర వీరులు—లక్షలుకొలది మహమ్మదీయులతో వేలకొలదిగా మాత్రమే వున్న తాము సుమారు 25 యేండ్లు నిలిచి పోరాడి నిర్వహించ గలిగారన్నది వరమార్దం రాజపుత్రులదీ తమదేశంలో మట్టుకు తమ స్వాతంత్ర్యం నిల్చు కొనే ప్రయత్నమే కాని అగ్బరు చక్రవర్తి ప్రభుత్వాన్ని యీ దేశాన్నుంచి ఆసీమాంతం చెరుపుదామనే ప్రయత్నంకాదు. చక్రవర్తికో? తన గొడుగుతప్ప యింకోగొడు గెక్కడా వుండనేకూడదనే గౌరవాకాంక్ష. అవును. అతడు, సార్వభౌముడు కదా, పాపం ఆచిరుదం అర్ధవంతం కావాలంటే యింకోభూ రుడు తనకు మొక్కనివాడు వుండడంవల్ల కాదు, యీదోషం మహాసుభాషుడైన అగ్బరుదీ కాదు. అది అతడు ధరించిన సార్వభౌమ బిరుదాని దుసురో వాలి. ఆయీ బిరుదే చాలా మోరాలు చేయించింది అగ్బరుచేత. గ్రంథకర్త ప్రతాపుణ్ణెంత చక్కగా కాపాడి దిద్ది తీర్చాడో అగ్బరు చక్రవర్తినికూడా అంత శ్రద్ధాభక్తులతో దిద్దితీర్చి దీరోదాత్త నాయకాగ్రేసరుణ్ణిగా ప్రకటించాడు. వాల్మీక్యాదులు రావణాదులను యంత చక్కగా చిత్రించనే లేదన్నా రప్పు లేదనుకుంటాను.

ప్రతాపుని గుణగణితానికి లొంగిపోయిన అహారహిమాను మొదలైన పాదుషా మంత్రుల స్వామైంద్రుష్టిని యీ రవి బహు చక్కగా ప్రకటించాడు.

తే॥ మనుజపతిమౌళిమన్నద మన్నదుందు

చైతకాశ్యముపైన సాక్షాత్కరించి

దీవ్యధర్మన మిచ్చె నా తేజమునకు

నంజలి ఘటించి యాత్మోపహార మిడుదు.

అట్లూరహిమాను అనే పెద్దమంత్రి అగ్గురు చక్రవర్తితో మహాసభలో మాట్లాడే మాటలను విపరించే పద్యాలు సుమారు 25టి దాకా వున్నాయి. ఆపద్యాలలో యిది వొకటి పద్యంలోవున్న చైతకం రాజాశ్రతాప సింహునికి ప్రాణతుల్యమైన వాహనం అట్లూరహిమాను యెంతటి సహృదయుడూ కాక పోతే తన్ను యుద్ధంలో యెదుర్కొనడానికై సర్వ సన్నాహంతో వచ్చిన (శత్రువు) ప్రతాపుణ్ణి అంతపేర్మితో తనప్రభువు సమక్షంలో నిర్దేశించ గలడా? యింకో పద్యంకూడా వుదాహరిస్తాను.

మ॥ అకటా! నీవణి ధర్మముల్ చెలిసి రాజ్యంబేలఁగా లేఁదో, మ

చ్చికమై భూప్రజఁ బుత్రులంబలెఁ గృపా శ్రీఁ జూడఁగా లేఁదో, పా

యక వర్ణాశ్రమ ధర్మ పద్ధతి తిరంబై నిల్పఁగా లేఁదో, యెం

దుకు నాతండు స్వతంత్రుడై నిలువఁగాదో? యానతిఁ గోరెదకా.

ఇంత నిర్భయంగా నిష్పక్ష పాతంగా-చక్రవర్తితో - (చాటునా చాటునా కాదు) మహాసభలో - శత్రుగుణాలను వ్యాఖ్యానించే రాజ కీయోద్యోగులు వుంటే వుంటారేమో కాని విని సహించడమే కాకుండా అభినందించడంకూడా వున్న సార్వభౌముడు ఒక్క అగ్గురేకాని యింకొకడు లేడనే చెప్పొచ్చు రాజాశ్రతాపసింహచరిత్ర అనే పేరుతో కవి దీన్ని రచించినా 'అగ్గురు చరిత్ర' అనే నామాంతరంతో దీన్ని పిలిస్తే పిలవవచ్చుననే నే ననుకొంటాను. నిజానికి అగ్గురు అట్టి మహానుభావుడో? కాదో? కాని గ్రంథకర్త రచన అతణ్ణినిషధయోగ్య - చక్రవర్తి శిరోభూషణంగా చిత్రించింట. బిల్వణుడేమన్నాడు? రావణాసురుణ్ణి దుర్మార్గుణ్ణి చేసినవాళ్ళూ కవులే. రాముణ్ణి, మహామహుణ్ణి చేసినవాళ్ళూ

కవులే అన్నాడు. (విక్రమాంకచరిత్ర చూ) దాదాపు రెండువేల పద్యాలు యీ కవి యీచరిత్రలో లిఖించాడు. చేదస్తంగా పెంచిన ఘట్టం వకటి లేదు. ఋతువర్ణనకు గాని సూర్యోదయ—సూర్యాస్తమయాలకు గాని వొక్కొక్క పద్యంకంటె ఖర్చు పెట్టి నట్లు లేదు.

... ..

ఈమాదిరి పద్యాలు సర్వత్రా వున్నాయి. చదువరులు చూచు కోవలసిందేగాని వుదాహరించవలసివస్తే వ్యాసం తేమలదు. సూత్ర ప్రాయంగా సుమారు పదేళ్ళకు పూర్వం యీపుస్తకాన్ని నేను చదివి యిచ్చిన అభిప్రాయం మూడు నాల్గు పంక్తులు మాత్రమే—దానికి యీ విమర్శనం భాష్యం వంటిదేకాని అన్యం కాదు. ...

ప్రస్తుత గ్రంథకర్త తురుష్క భాషాపదాలు చాలా వాడవలసి వచ్చింది. ఆయారాజుల నామధేయాలు దేశాలపేళ్లు పట్టణాలపేళ్లు స్త్రీల పేళ్లు సమస్తమూ ఆధావలోనే వున్నాయి. వాల్లని మార్చడం యెట్లా? కొన్ని సంస్కృతభాషా సంపర్కం కలిగివున్నా తేజసింగు వగైరా అవిన్నీ అవభ్రంశంగానే వున్నాయి. అట్టి శబ్దాల విషయంలో గ్రంథకర్త బాధ్యుడు కాడని విజ్ఞు లెరిగినదే. యెన్నో లొకోక్తులు సమయోచితంగా రసోచితంగా యీయన వాడివున్నాడు. అందులో కొన్ని గోదావరీ మండలం వారికి అపరిచితాలు. అట్టిది ఒకటి చూపుతాను. యీలోకోక్తి “పాండవబీడు” ఈ ప్రాంతంలో “అయ్యవార్లంగారి నట్టిల్లు” పర్యాయంగా వుంటుందేమో అనుకుంటాను. ఇది వాడినచోటు

గీ॥ వట్టి పాండవ బీడు మేవాడ సీమ;

సందర్భాన్నిబట్టి చూస్తే శుద్ధదర్పిద్ర ప్రదేశమనియ్యేవే తేల్చావుంది. యింకా కొన్ని యిలాటివే వున్నాయి.

స్థాలీపూలాకంగా ఈ రాజశేఖర కవి కవిత్వాన్ని గూర్చి కొన్ని మాటలు వ్రాశాను. ఈయన దే శ భ క్తి పరవశుడే కాని కులాచారాలయందు పట్టుదల కలవాడు. ఈ విషయం కవిత్వంలో సర్వత్రా గోచరిస్తుంది. సంస్కృత భాష లో కూడా మంచిప్రవేశం కనబడుతుంది. తెలుగు

మెట్రిప్యలేషక వఱకూ చదివిన పాఠశాలలోనే అభ్యసించి వుండాలి. కీ॥ శే॥
గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు వొక్క క్షణముకూడా వ్యర్థం చేయ
కుండా జీవితాన్ని ధాషకోసం వ్యయించిన నిష్కల్మష హృదయుడు. ఆయి
రాణాచరిత్రం ఆయన చూచివుంటే చాలా సంతోషించేవాడు. యెంతేనా వ్రాసే
వాడు కూడాను. నాకు తెలిసినంతలో విమర్శించాను. యీనాటి ధన్య కవులలో
యీయన చిటికెనవ్రేలి మీదికి వచ్చేవాడు గాని అల్లా—టప్పావాడు కాడు.

శ్లో॥ కవిః కరోతి కావ్యాని లాలయత్సుత్తమో జనః

తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి మరుద్వహతి సౌరభం॥

మ॥ భగవంతుండగు రాజశేఖరుడు సీపట్లం గఱలా, డాండ్రమం

దగణేయంబగు కీర్తి సీగల ప్రతాపాధీశుడారిత్రముక

సొగసొరీతి రచించి సత్కవుల మెచ్చుల్ హెచ్చుగా, గొంటి వెం

తగ వర్ణింతును రాజశేఖర కవీ! ధన్యుండ వీ వన్నిటక

0000

రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్ర

=విశ్వనాథ సత్యనారాయణ=

“చారిత్రము” దేశభక్తిని పెంపొందించునని రష్యను దేశస్తులు తమ
భాషలోనికి అనువర్తించు కొను చున్నారట. చారిత్రమున కాశక్తి యున్నచో
“రాణాప్రతాపసింహ చరిత్ర”కును ఆశక్తి కలదు.

రాణాప్రతాపుడు పేరునకు రాజపుత్రుడు. అంధుడు కాడు. ధర్మరా
జాంధ్రుడా? కృష్ణు డాంధ్రుడా? రాము డాంధ్రుడా? శంకరు డాంధ్రుడా?
వారందఱు భారతీయులు. అందుచేత ఆనెతుశీలనగము వారి కథలు పాడిరి.
అట్లే ప్రతాపుడును.

ధారతము పూర్వకాలము కథనే చెప్పను. అందుచో నున్న ధర్మముమాత్రమే మనజాతిది. ఆ విషయము ద్వాపరయుగము నాటిది. మన పరిస్థితులతో సంబంధము లేనిది. ప్రతాపసింహచరిత్ర మన ధర్మమునే గాక మనపరిస్థితులుగూడ చెప్పను. అగ్గురు చక్రవర్తితో పాతికయేండ్లు హోరాహోరి పోరాడి—స్వదేశము వదిలి—కొండలలో గుట్టలలో నివసించి తిండిలేక గడ్డిరొట్టెలు తిని—దైవవశమున మఱల స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన మహాపురుషుడు, రాజాప్రతాపుడు. ఆయనకన్న ధర్మరాజాదు లేమియు నెక్కువవారు కారు. వస్తురమ్యతకుఁగాని, కథా చమత్కారమునకు గాని, ఇందలి భిన్నపాత్రల భిన్నలా విశిష్టతకుఁగాని ధారతమునకీ గ్రంథము తీసిపోదు.

వస్తు విటువంటిది. కవి-యెటువంటివాఁడు? వ్యాసునకు తిక్కిన్నకు నెంత వీరరసావేశ మున్నదో యంత వీరరసావేశము గలవాఁడు. వెనుకటికి బ్ర॥ శ్రీ॥ చెళ్లపిళ్ల-వెంకటశాస్త్రిగారిని ఎవరో ప్రశ్నించిరట—“నాగవళిము పోతన్నగారు వ్రాయనిచో, మఱి వ్రాయుటకు సమర్థు లేవ”రని. కాసుల పురుషోత్తమ కవియని వారే సమాధానము చెప్పిరట నన్నెవరైన ధారతము లోని యుద్ధపంచకము తిక్కన్న గారు వ్రాయకయుండుచో మఱియెవరు వ్రాయఁగలుగుదురని ప్రశ్నించినచో నేను “రాజశేఖర - శతావధానిగా”రని సమాధానము చెప్పెద. ఈ గ్రంథములో చివరి నాల్గొన్నిసములు యుద్ధము తప్ప వేతే లేదు. యుద్ధవర్ణన మెచ్చటచూచినను తిక్కన్న గారి రచనతోఁ దులనాగుచున్నది.

ఈ గ్రంథము ఆస్వతంత్ర జాతికాక స్మృతిగ్రంథము పంటిది. రాజాప్రతాపుని భద్రాకరణ ప్రతిజ్ఞ చూడుఁడు ..... ఈ ఘట్టము ద్వితీయాశ్వాసములో నున్నది. ఈ ఘట్టము చదివినచో పారతంత్ర్య జాతికి ఇది స్మృతిగ్రంథ మన్నమాట కద్దము తెలియును.

రాజాప్రతాపునకును, మహాత్మునకు గల సామ్యము - ధారత జాతికి గల ఆస్వతంత్రత, మహాత్మునిది కత్తిలేని సాత్త్వికపుషోరు - ప్రతాపునిది కత్తిగల సాత్త్వికపుషోరు. ప్రతాపసింహుడు అర్చరును జయింప

వజ్రేనని యుద్ధము చేయలేదు. పౌరుషశక్తితో గెలువరేనని యాయనకు దెలియును. కాని వట్టి ధర్మము కోసము యుద్ధము చేసెను. ఛారత జాతీయ ధర్మము పరులకు లొంగిపోదు—చచ్చిపోరు—అని రుజువు చేయుటకే యుద్ధము చేసెను.

“కాన విజయంబు ముఖ్యంబు గాదు మనకు,

ధర్మ నిర్వహణంబు కర్తవ్య మిపుడు.”

ఇది ప్రతాపుని యూహ. ఈ ఘట్టము చదువవలెను. నేటి సత్యాగ్రహ మునకు ఆనాటి ప్రతాపుని యుద్ధధర్మమునకు భేదమే లేదు.

ప్రతాపీయులు—అన్నము తినలేదు—నీరుత్రావలేదు—నిదురపోలేదు. ఇది బలవంతము చేతగాదు—వ్రతముచేత.

ఈ కథకు మన కథకు వేయి పోలికలు. అన్నిటికన్న గొప్ప పోలిక అట్టారహిమాణ—ఈయన అగ్గురు చక్రవర్తి సర్వ సేనాని—వీర రసారాధకుఁడు—ప్రతాపునకు పృథ్వీసింహుఁడు వ్రాసిన యుత్తరము కవియైన యీ ముసల్మాను సేనాని వ్రాసిపెట్టినది. ఆయన యెంత వీరుడో యెంత కవి. రవిధ్వజము—గరుడధ్వజముగా, కృపాణము—నందకముగా, కవచము పట్టుబట్టగా, హస్తీఘాటు యుద్ధమున తనకు “ప్రతాప రాజనారాయణుఁడు దర్శన మొసంగె”నట. అతఁ డగ్గురుతో ననుచున్నాఁడు. ఆ ప్రతాపుఁడు.....

మ॥ “అరటా! సీవలె ధర్మముల్ దెలిసి రాజ్యం బేలఁగాలేదొ, మ

చ్చికమై భూప్రజఁ బుత్రులకా బరెఁ గృపాశ్రీఁ జూడఁగాలేదొ, పా

యక వర్ణాశ్రమ ధర్మపద్ధతి తిరంబై నిల్పఁగాలేదొ, యె

దుకు నాతండు స్వతంత్రుడై నిలువఁ గాదో యానతీఁ గోరెదన్.”

ఈరహిమానుఁడు మఱియు సనెను ఆ ప్రతాపునకు లాఘు నమకాలికు లగుటయే గొప్పతనమట ఇట్టి రహిమానులు నేటి పాశ్చాత్యులలో నెంతమంది లేరు ఆ పాశ్చాత్యులలో నక్కరు చక్రవర్తులే లేరు అక్కరు చక్రవర్తి ప్రతాపుని గురించి యిట్లనెను.—

“ఆ మహానాయక వతంసమా ప్రతాపుఁ
డెన్ని గతుల యోడించిన నన్నుఁబోలు
కోటి సార్వభౌములు చేరి కొలువఁ దగిన
క్షత్రనిధి యనుమాట వ్రజాల మూట”

“నాదు జీవితశేష మంతయుఁ ప్రతాపు
నేవ కడిపినఁగాని దుష్కర్తృ పోదు.”

“మన బ్రతుకులు పోరులనె తెల్లవారిన వకటా.”

ఇది అక్కరుయొక్క సౌశీల్యము.....

ఈకవి యఖండమైన క్రొత్త పలుకుబడులు గలవాడు.

“ఇతడు బాడబానలము పారమింగు మహా బలుండు”

“పిడుగుల్ వ్రేళ్ళ నఱకు భయద శౌర్యులు”

“మొదలక నెత్తురు పంచుకొంచనుజుడై పుట్టొందె”

“ఒకకాడక జనియించు రెండుపుపు లట్లాప్పారి”

“దురదృష్టం బది యెల్ల నాపయిని గంతుల్ పెట్టె”

“అక్కరు విజయరథము కాడిమోసిరి స్వాతంత్ర్య ఘనతమఱచి”

“పుడినెం డూపిరి మేన నుండు వఱకు బోరాడి”

“మూటలను గట్టి యాయువు బుట్టకెత్తి

శాశ్వత బ్రహ్మకల్ప మీజగతి నుంచుమో.”

ఈ మొదలైన వనేకములు-ఇంక సందర్భానుసారముగ లోకోద్ధతులు మొదలైనవి కుప్ప తెప్పలుగానుండి గ్రంథము ఆంధ్రనరస్వతీదేవికి క్రొత్త భూషణముగా నున్నది.

ఈకవి రాజపుత్రయోధుల శౌర్యాదుల నెంత వర్ణించునో ముసల్మానుల శౌర్యాదుల సంతే వర్ణించును. హుమయూనుని వర్ణించుటయు, బేబరుషడ్డ కష్టములు వ్రాయుటయు నొక ముసల్మానా కవి యెంత యభిమానముతో వ్రాయునో యీయనియు నట్లే వ్రాసెను. ఈ రచన భారతమును దలపించుచున్నది. ఉదయసింహునకు 25 మంది కొడుకులు — రెండవ వాడు సూక్తుడు — మూడవవాడు సాగరుడు — పెద్దవాడు ప్రతాప

సింహాడు - జగమల్లుడు మఱియొకడు. ఇతడు శౌర్యహీనుడు. ఇతనికి రాజ్య మీయవలయునని రాజు తన సరదారులతో చెప్పిపోయెను..

మ॥ ‘కమలాప్తాన్వయమా! భవత్కృత మహాఘంటేమో రాముండుపూ

ర్వము కొన్నేడులు మానియుండవలసెన్ బట్టాభిషేకంబు, చం
డమహీనాదుడు లేకయే చనియె నీ నాఁడీప్రతాపుండు స

ర్వము గోల్పోయెను దుర్బలుల్ జనకు లౌరా యెంతకుఁగర్తలో’

అని బంధుజనులు విషాద మొందిరి సలుంబ్రాకృష్ణుడు అచ్చటి తీర్పరి. రాజుతో ‘సరే’ యనెను కాని చివరకు ప్రతాపునే రాజుచేసెను. జగ మల్లుఁ డభ్యంతర పెట్టెను. ఈ కవి చాలచోట్ల నన్నయగారిని పోలినట్లు వ్రాయును. రాజసూయమున సహదేవుఁడన్న మాటలకు, ఇచ్చటి సలుంబ్రా కృష్ణుని మాటలకు పోలిక చూడుడు.

“రాజాలఁ బొనరించు బాధ్యత సలుంబ్రా వారిదఁ మాట యీ

క్షణిక గల్గిన వారెఱుంగుదురు, ఇచ్చోనే బ్రతాపుఁ మహా

రాజుగా నొనరింతుఁ గూడదను ధీరగ్రామణుల్ గల్గినఁ

బాణిక దైతెగనెత్తుఁ డిప్పుడె యెదుర్పఁ వత్తు నత్యుద్ధతిఁ.”

జగమల్లుని త్రోసి, రాజుని కృష్ణుడు ప్రతాపునే సింహాసన, మెక్కించెను.

“పరిపుల్ల రుచిర సరసిజ పరంపరలు నెరిపి నటు సదాభవనం బ

స్ఫుర జనములనెఱ్ఱొములఁబరమామోదమున నపుడు భాసిలుచుండెన్

ఇది మఱల నన్నయ్యగారి రచన. ఈ పట్టాభిషేకోత్సవ మంతయు ప్రబంధ సరణి నడచెను.

రెండవ పాడుకైన సూక్తుడు సలుంబ్రాకృష్ణునివద్ద పెంపఁబడెను. ప్రతాపుఁ డతనిని దనవద్దకు పంపుమనెను. శ్రీకృష్ణుడుపంపెను. “నాస్వామి స్నేహముమోలఁ దుచ్చములు స్రవదీప్తిప సామ్రాజ్యముల్”

వసంత రాలము వచ్చెను ఎల్లరాజులు ప్రతాపునకు కానుకలు పంపిరి. మఱల నన్నయ్యగారివలె వ్రాయుచున్నాడు.

మ॥ “తలపైనఁ మగతాతురాయి వెలుగొందఁ భాళధశ్యంబు రం

జిలు ఖడ్గంబులు వ్రేలి, దొడ్డనునుతేజీ లెక్కి యోధా? చెం

తల నేతేర, బ్రతాపసింహుఁ గొలువన్ నానామహీమండ లేంద్రులు వేంచేసి
రుగాది కానుకలు దొంతుల్ దొంతరల్ తెచ్చుచున్.

అప్పు డందఱు వేటకుఁదోయిరి. ఈ వేటకుఁ బోయినపుడు రాజపురో
హితుడైన హరభట్టుగూడ వెళ్లెను ఈ పురోహితులుగూడ వీరులే. రాజులకు
ప్రాణములు భారవోసినవారు దహితముష్టికములకు చేయూత యైనవారు .

వేటయైన తరువాత కూర్చుండి మాటలాడుకొనుచుండఁగా నొక వరా
హము వారి నడిమికి వచ్చెను దానిని అన్నదమ్ము లిద్దఱు సూర్తుడును-ప్రతా
పసింహుడు-తమ బాణములతో గొట్టిరి. నేను చంపితి నన నేను చంపితినిని
తగవులాడిరి. సూక్తుఁడు ప్రభువుతో నన్నగారితో-వివాదము పెంచెను.
నలుంబ్రా కృష్ణునిగూడ లెక్క నేయలేదు. హరభట్టు సూక్తునకు నీతి నుపదే
శించెను. ఆ పురోహితునితో సూక్తు డిట్లు పొగరుపోతు తనము ప్రకటించెను.

“తననా శక్తి మీఱు కార్యములకున్ దార్కొన్నచో ముప్పు వ
చ్చును మాయర్వురలోన నొక్కఁడు రింజోణి మృతిగన్న మీ
రును రావచ్చును నేడ్వవచ్చు మఱి పురోహిత్యము జేయ వ
చ్చును లబ్ధి గొనవచ్చు నిష్ఠ చనవచ్చున్ దాటి దూరంబుగన్

అంత హరభట్టు వారి యుద్ధ మాపరేక వారి నడమ తాను రత్తి పెట్టు
కొని పొడుచుకొని చచ్చెను.

నాటి కష్టదశ దీర్పన్ బూని యాత్మార్పణంబు నొనర్చెన్ హర
భట్టు త్యాగనిధియై ముద్లోకముల్ మెచ్చుగన్.”

అంత యుద్ధము సమసిపోయెను. “గురు రుధిరంబు దాటగను కూడదు”
అని ప్రతాపుఁడుయుద్ధమును మానివేసెను సూక్తుఁడు దేశమును వదలి
పోయెను. ఎచ్చటికి బోయెను?

“తా. నరిగెను ఢిల్లీతోవకు కులాంతకు లందఱు పోపు తాపురున్”

ఇచ్చటినుండి ప్రతాపుని శౌర్యాగ్నిరాజి మండి, యత్యుగ్రమై,
పాతికయేండ్లు తగులబెట్టిన ఘట్టము. ఆశౌర్యము, ఆయుద్ధములు, ఆప్రతి

జ్ఞులు అవియన్నియు వ్రాసినచో పట్టరానంత గ్రంథమగును. ఈ కవి సార్వ
భౌముడు ఈశుట్టము చిత్రచిత్రములుగా వ్రాసెను మొదటనే చెప్పితిని గదా
“ఈ గ్రంథము యుద్ధపంచకమువలె సున్న”దని, ప్రతాపుడు దేశమంతయు
బీడుపెట్టించి తన్నునేవించు నందరిని వెంటఁదీసికొని కుంభల్మియరు దుర్గ
ములో గూర్చుండును నలుంబ్రాకృష్ణుడు-భానుసింహుడు-మనస్సింహుడు
శ్యామసింహుడు-తేజస్వింహుడు - రామచంద్రదేవుడు-భిల్లనాయకుడైన
భీమచాందుడు పీఠందఱు తమతమ రాజభక్తులను తెల్పిరి. వారి రాజభక్తి
తెలుపుటలకు చదివియే చూడవలయును. ఈజైరాగియైన ప్రతాపునకు-ఆమహా
రాజైన అక్బరునకు విరోధము. ఛోగనన్నాసమున-ప్రతాపుడు, రాజ్యతృష్ణ
చేత-అక్బరు, తన చేతిలో చిక్కిన మోగలు నైన్యమును ప్రతాపు డెన్నిసా
రులో వదలిపెట్టెను ప్రతాపుని యీ కట్టుదిట్టములు మాచి అక్బరు భయపడెను.
ప్రతాపుని గెలువలేనవని కాదు, ప్రతాపుని మీదికి పోయినచో తన కండగా
సున్న రాజపుత్ర నేనాసులకు కోపము వచ్చునని, అతఁడు దీర్ఘదర్శి-అప్పటి
రప్పడు ఛేదము పప్పుట రాకపోయినను ఛేదము పుట్టుటకు నొక పన్నా
గము పన్నెను. . . . .

“ససుగఁడుఁ బేర్కెయై గనుచు నాఁఁఁఁఁఁ మదిమెచ్చి కన్య ని
చ్చిన మిమువంటివారి వెలిచేసి ప్రతాపనృపుండు పంక్తి ఛో
జనమున నైన నింజురయు నైవర తేలియరిచేసి చూచె మీ
ఘనరెట హాని వచ్చినను గల్గవె నాకు నిషాద వేదనల్ ”

ప్రతాపుఁడీ కులము చెడినవారితో ధోజనము చేయఁడు. కులము
చెడిట తప్పని ప్రతాపుని యుద్దేశము. ఒక జాతియొక్క జాతియతలో వర్ణ
ఛేద మంతహృతమని వారి యుద్దేశము . . . . . తరువాత అక్బ రిట్లను
చున్నాఁడు.

“మఱి నాయొద్దను జేరు భూమిసతులఁ మర్యాదతోఁ జూడనో
ధరణీభాగము లీయనో పిలిచి బాంధవ్యంబు చేరూర్పనో
చిరమైతిఁ విహరింపనో నృపులు నఁ నేవించి చేదేమి మే
సిరి? తానింతటి మార్భ్య మేమిటిఁ దాల్చెఁ డెప్పుఁగాఁ జాలుదే.

ఇంత రాజనీతి అక్కరు ప్రకటించెను. ఇట్టి రచన సామాన్య కవి చేయు నదికాదు. ఇది తిక్కనాదులు చేయఁటగ్గది మానసింహుఁడు ప్రతాపుని యొద్దకుఁబోయి అక్కరును గుఱించి యెంతయో పొగడెను. మానసింహుని వంశమునకు ప్రతాపుని వంశీయులు గురువులు. ప్రతాపుఁడు మానసింహుని పొగడిత విని అక్కరు రాజనీతి మానసింహునికి విఱచి చెప్పెను.

“నిగూఢ మాతని మనోవ్యాపార లీలాగతుల్ ”

“అల్లుడె-దావమై-మామయైన తిన్న

వెలితి గననీక శ్రీ మహావిష్ణు వట్లు

ధారతీయులు కొలుతు రకా ధావమెఱిగి

అక్క రటు చేసె హేతు వన్యంబు గలచె.”

అని చెప్పెను అంత చల్లగాఁ బాలించు నక్కరు రాజ్యములో ఘోరర దేశమున జేమము, అక్క రొకవంక దిగ్విజయమును చేయుచున్నాఁడు ధనేశ్వ రమ్మన సన్న్యాసులలో-సన్న్యాసులకుఁ బోట్లాటపెట్టి తానొక పక్షము చేరి, వారందఱిని నాశనము చేసినాఁడు యిందు ప్రతాపుని యొక్క ధర్మమన నేమో; నిజమైన రాజెట్లుండ వలయునో, అప్రతాపుఁ డెట్లు నిజమైన రాజో, ఈ ఘట్టమంతయు చదివినచోఁ దెలియును. ప్రతాపుడు ప్రకృతి బిడ్డ. ధోగ విముఖుఁడైనరాజు. భోగాభిముఖుఁడైన రాజువలన రోకములో, గొంత భాగము తిండిలేకుండఁ బోవును.

“అకాపట్కము లాదరస్మితము లాయోదార్య మావియ్య మా
మోకార్ మ్రొక్కులు నాచమూ విభవ మా ముప్రొద్దు నేవింతులల్
నాకెత్తుక దలనొప్పి పట్టణము లన్నక మీకు నెట్లుండునో
నాకీ కొండలువోరె సౌఖ్య మీడు శాంతస్థానముల్ లేవుపో!

ఇట్ల ప్రతాపమూర్తి అనిన, మానసింహుఁడు,

ఈ యేరిటు పాఱఁజొచ్చె నెదురీద నెవండు సమర్థుఁడౌ వృధా పౌరుష మున్న దంచు బడబాజ్యలనంబును బాఱమింగెదే!”

అన, ప్రతాపుఁడు ఒక చిన్నకథ (Parable) చెప్పెను. ప్రతాపుఁడు గాంధి వంటివాఁడు-యేసుక్రీస్తు వంటివాడు-మవార్లుల వంటివాఁడు

చివర కిట్లనెను. “నారాజ్య మరణ్యము-మేము సన్నాసులము మీయక్కరు నకు మమ్ము గెలువవలెనని పట్టుదల ఏమి”

“అప్రతిహతముగా నక్క రొక్కఁడె యేల క్షితిని దేవుఁడు సృష్టి చేయలేదు. ప్రజ లతనిచేఁ జంపబడుటకుఁ బుట్టలేదు-రాజకన్యక లతని భోగ పరతకుద్దేశింపఁ బడగలేదు-అతని రాజ్యతృప్తి ముందు సర్వజగత్తు “పారతంత్ర్యమున మునుఁగుటెల్ల పాడిగాదనుచు నక్కరెంత యెఱిగిన జగమున కంతమేలు ”

చివరకు భోజనవేశ మానసింహునకు గోపము వచ్చెను. నిఘరోక్తు లాడెను. మిమ్ము నాశనము చేసెదనని చెప్పి లేచిపోయెను.

ఇది యపనసేనతోఁ జేయు కదనమో స్వ
జనముతోఁ జేయు కదనమో శంకగలిగె ”

ఈశంక ఆనాటినుండి ఈనాటివఱకు అట్లే యున్నది. ఈయుద్ధములో ప్రతాపుని నైస్యములు చేదరిపోయినవి. ప్రతాపుని తమ్ముడు సూర్యుడు ప్రతాపుడు అవరార పురుషుడని గ్రహించెను మఱి నన్నగారి వైపే చేరెను.

చివరకు తనబిడ్డ మోలుగడ్డితో చేసిన తినుచుండగా నడవిపిల్లి వచ్చి దానిని గిరి రొడ్డు నెత్తురాని పోయెను. ప్రతాపుఁడు చక్రవర్తి నాఱు నెలలు గను వడిగెను ఉత్తరమిచ్చిభిల్లని పంపెను ఆయుర్తరమును చూచి యక్కరు పొందిన సంతోషమానసు మిలిలేదు. అక్కరు న భ లోఁ పృథ్వీసింహుఁడు ఆ యుర్తరమును ప్రతాపుఁడు వ్రాయనే లేదనెను. వారును వీరును వివాదపడిరి. ఆయుర్తరము తెచ్చినభిల్లనితో పృథ్వీసింహుఁడును ఛార్మయు నిట్లనిరి.

“చెప్పుము చిత్తమిచ్చి యిదె శ్రీ నృపలోక జగ్గురుండు మాయపు పృథావదేవుని ముఢాంబుయహంబున జంద్రబింబ మందొప్పేడి వెన్నెలట్లలరు నుత్తమమౌ దిరహాసరేఖ తానెప్పటి యట్ల పాయక రహించుచు నున్నదె భిల్ల శేఖరాః

ఈపద్యము భాగవత పద్యమువలె నున్నది. కృష్ణుఁడు సుఖముగా

నుండెనా యని ధర్మరాజు అర్జును నడిగిన ఘట్టములోని పద్యమువలె నున్నది.

శ్రీ నృపలోక జగద్గురుండు-మాయప్ప-ప్రతాపదేవుడు”

ఇందు రసద్వని వేయిమూర్తుల రూపు గట్టుచున్నది. హృదయము నుండి వచ్చిన భాష యనగా నిది. వట్టి యక్షరములుగా చూటలుగా గనిపించును గాని ప్రతాపుడుగా మూర్తి గట్టిన పృథ్వీసంహని స్వాతంత్ర్యాభిలాష యంతయు ధర్మ పీఠ రసమంతయు ఆమాటలలో నున్నది. ఇట్టి రచన మహా కవులే చేయగలరు.

అబ్బారహిమా వ్రాసిన యుత్తరము అతడు పృథ్వీసంహనితోఁ జేసిన సంవాషణ—ఆయుత్తరమును చదివితీరవలయును—అందులో కొన్ని భాగములు

“భరత ఖండంబు నుద్ధరింపఁగ జనించు

ధూర్జటివి సేవు రాజమాత్రుడవు గావు”

“తనదు నేల్చడి సంత మైందవ మహత్త్వ

మక్కు రంతయుఁగొను దొడ్డ యడితికాఁడు

“స్త్రీలఁ బురుషుల రాజ్యంబు దేశమెల్ల

విలుచు నీయక్పరను గొప్ప విలువకాఁడు

ప్రతాపుఁ డిట్టివాఁడు——ఇంక అక్కరు ఇట్టివాఁడు.

“ఈవు విశ్వప్రపంచమం దీశ్వరుని య

సంత లీలాగతులు గొనియాడె దెప్పుడు”

“విలువఁ గట్టుచు రాజ్యంబుఁ గొలుచు నక్క

రెవరి గొప్పతనం బెంతో యెఱుఁగు జగము.”

ప్రతాపుడు మఱి యుద్ధమును ప్రారంభించెను. కొండలలో దాగి పొంచుచు పైబడుచు చీల్చుచు కలచుచు విటతాటనము చేయుచు త్రుటిలో చాటుచు నిట్టి యుద్ధము చేసెను. (Guerilla warfare.)

అయినను గెలువలేక పోయెను. ప్రతాపుని దారిద్ర్యమున కంతు లేకపోయెను.

చివరకు ప్రతాపఁడు దేశమే వదలిపెట్టి పోదలఁచెను.—భామా సాహి వచ్చెను. ధనమిచ్చెను—ప్రతాపఁడు మఱిల నైన్యము సమకూర్చెను. మఱిల తన రాజ్యమంతయు గెలుచుకొనెను.

అంతయు నైనది. కాని, ఓయి ప్రతాపా శ్రీన్యసలోక జగ ధూరూః మాయప్పా!

సీ॥ అక్కరు విశ్వంభరాధీశ మౌళిది

ధననేవ నీయది దైవనేవ

యాతని దెల్లప్పు డాత్మవైభవము నీ

యది నిరంతరము నాత్మావ బోధ

మతని కుండినదెల్ల నైహిక బలము ని

న్నాశ్రయించినదెల్ల నాత్మబలము

నతని దందఱు కన్ను లరిరించు భోగంబు

నీది జగముమెచ్చు నిండుత్యాగ

గీ॥ మతఁడు జగము గెలిచె నాత్మ గెల్చితివి నీ

వాతఁ డితర జనుల నాశ్రయించు

నీవు స్వాశ్రయుఁడవు నీకు నాతని కెన

లేదు జగము క్రిందు మీఁదులైన.

ఇంక నొకమాట. ఈరసప్రవాహములో ప్రవాహము వెంటనే పోయి విమర్శించితిని. వేరొక గతిలేదు. కాని ప్రవాహము నడుమను, తీరము వెంటను, నంగుళ మంగుళమును గల దామరపూలు, కలువపూలు, నీటి బెగ్గురులు మొదలైన శోభలు పారకులే చూచుకొనుచు చదువుకొన వలయును. ఇది పరమోత్తమ గ్రంథములలో నొకటి.

విజ్ఞప్తి.

“శ్రీ రాణా ప్రతాపసింహ” కావ్యకర్తలు శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖర శతావధానిగారు 30-4-1957 వరమపదించిరి. వారి లేఖనినుండి యింక నెన్నో కావ్య గుచ్ఛములచే పరిమళింపవలసిన ఛాగ్యము ఆంధ్రసారస్వర వనికి లేకపోవుట కెంతయు చింతించు చున్నాము.

ఆంధ్ర జనత నుండి “రాణా ప్రతాప” కావ్యము కావలెనను ఉత్తరము తెన్నియో వచ్చినవి. అట్టి కావ్యము ప్రజల కందుబాటులో లేకుండుట సంభావ్యము కాదని, వారి అల్లుడు కుమార్తెయు నగు శ్రీ M. అనంతరామ్ M. B. S, శ్రీమతి కామేశ్వరీ దేవిగారు ఈ కావ్యమును పునర్ముద్రణము చేయింప దలచి, ఆ రార్యభారమును నా కప్పగించిరి నేనును శ్రీ శతావధానిగారియందును, కావ్యము నందును నాకుగల గౌరవముచే సంతోషముతో అంగీకరించితిని. ఈ కావ్యము విట్లు ముద్రింపించి యిప్పుడు వెలువఱచు చున్నాము.

ఈ కూర్పున మేము చేసిన మార్పు లేవియు లేవు. తృతీయ ముద్రణ ప్రతి ఆధారముగా కావ్యము ముద్రింప బడినది. పీరిక ప్రథమ ముద్రణము లోనిది గైకొన బడినది.

ప్రొద్దుటూరు,
1-8-58.

}

సి. వి. సుబ్బిన్న శతావధాని.

—: కావ్యకర్త :—

“సాక్షాత్పతాపో నృపోఽహం”

“కా॥ నే నెల్లప్పుడు భావనా బలమునకా నీరూప నామ క్రియా
ధ్యాయమునకాగొని తన్మయత్వమున సన్యాకాంక్షలేకుండు, నీ
చే నేనైతిని, నేనె నీవయితో, రూపింపంగ రాకుండె, ని
త్యానందము ఘటించె నీకృతి ప్రతాపా! విశ్వలోకార్చితా!”

శ్రీ
కా మే శ్వ రైః న మః .
రా కా ప్ర తా ప సిం హ చ రి త్ర
ప్ర థ మా శ్వా స ము.

శ్రీ నాథాబ్జభవాదు తెవ్యని మృదు శ్రీపాద పంకేరుహ
న్యానానందరసాబ్ధిఁదేలి కృతకృత్యత్వంబుఁ బ్రాపించుచుం:
ద్రా నీహారి నగాత్మజాప్రియుఁడు నిత్యానందుఁ డారోగ్య వి
జ్ఞానశ్రీలిడి చంద్రశేఖరుఁడు విశ్వంబెల్ల రక్షించుతఁ.

సీ॥ అచ్ఛాతనయనుని యర్తవారితైః
కలశ పాదోరాశి గర్భమందు
వజ్రచూర్తిః పంక్తి పరువని పరువురై
తేజరిల్లెను చుణి ద్వీపమందు
రవిరశ్మి నింర చారంగసీని కదంబ
తరురాజ వనము మధ్యంబునందుఁ
బ్రాహ్మతసూర్య ప్రసాదాసమానచూ
చింతామణీ భద్ర సింహపీఠిఁ

గీ॥ ద్రిదిశదోటి కిరీట సందీప్త రత్న
రాజి నీరాజిత పదాబ్జయై జగంబుఁ
బాలన మొనర్చు మాయమ్మఁ బ్రస్తుతింతు
రమ్య గుణధన్య శైలాధి రాజకన్య.

పీ॥ పుండీభవింది యుష్పొంగి ఘైలములు శృం
 గములెత్తి దివిని బ్రాకంగఁజనిసె,
 రంగదుత్తుంగ తరంగ సంఘములతో
 నీరధి కలఁగి మూర్తిల్లుచున్న,
 హోమకుండముల నహోరాత్రముల సూర్ధ్వ
 శిఖల నిగ్ని తపంబునేయుచున్నఁ
 గులఁజైలములు పేల్లగిలఁ బ్రభంజనుఁడు జ్ఞం
 భించి భీకరధాటి వీచుచున్న

గీ॥ శబ్దగుణరూఢి నవ్యయ సరణి నభము
 విష్ణుపదమై తనర్చిన, వీసమైన
 నేజినని శక్తిమాహాతమ్యమెఱుఁగః వట్టి
 భవుని కొమ్మను మాయమ్మఁ బ్రస్తుతింతు.

సీ॥ ఏమహామహుఁడు సంస్కృతపాండితిని గొప్ప
 పర్వతంబుని నుతుల్ వడయఁగలిగె
 నేమనుం డాంధ్రమందెల్లపండితులచే
 దిగ్దంతయనుచుఁ గీర్తింపఁబడియె
 నేనద్గుణార్ణవపుండెల్లెడఁ దర్కసిం
 హుఁడటంచుఁ బెనుకీర్తినొందఁగలిగె
 నేకకావిదుఁడు వైయాకరణుల నిట్టి
 మనుఁడు లేడనుచు విభ్యాతిఁగాంచె

గీ॥ సట్టి కందాశ్లవంశ సుధాంబురాశి
 చంద్రుడైన దాసాచార్య సర్వముండు
 గురుఁడు దైవంబు; తత్పద సరసిజములు
 స్వాంతమున నెంచువాఁడ నపాంధక్తి

4

మ॥ తననాదుం డొనరించు సత్కృతుల కుత్సాహమ్మునకా దోడునే
 యను గాక్షించి సహస్రహస్తముల శిష్యశ్రేణిఁ బోషింప నే
 ర్చిన మత్పద్గురు మానినీతిలక మా “శ్రీరంగమాంవా మహా
 జననీరత్నము” గొల్తు నెల్లపుడు సాక్షి దిందిరాదేవిగఁ.

5

మ॥ తనసౌజన్యము సజ్జనుల్ పొగడ నిత్యంబున్ సదాచార వ
ర్తన మొప్పుర, గురుండు దైవమగుచున్ బ్రహ్మోపదేశాది పా
వనకృత్యంబులు నాకొనర్చిన ఘనున్ బ్రఖ్యాతచారితు మ
జ్జనకున్ వెంకటరామయార్యు మదిలో సద్భక్తి ఛావించెదన్.

గీ॥ “మాతృదేవోభవ” యటన్న మహితసూక్తి
మఱువరానిది; నిరతము మజ్జననిని
దొడ్డ ముత్తైదువను మనస్తోయజమునఁ
గొలిచెదను సుబ్బమాంబ, సద్గుణకదంబ.

మ॥ నను గారామునఁజేర్చి యాంధ్రమున ‘నోనామాలు’ మెట్రిక్యులే
షనుపై నాంగ్లము నేరిపించి తనదౌ సర్వస్వ మర్పించి పెం
చిన కారుణ్యరసార్ద్రమానసుఁడు మా చిన్నయ్య ‘సంజీవరా
యని దుర్భాకకులాబ్ధిసోముని మదిన్ ధ్యానింతు నెల్లప్పుడున్.

గీ॥ భారతీనాథు నపరావతారములనఁ
గావ్యజగము సృష్టించి లోకములు మనుచు
నన్నయాది కపింద్ర మందారతరుల
నాంధ్రభాషాగురుల నిత్యమభినుతీంతు.

గీ॥ ప్రకృతితత్త్వరహస్య సర్వస్వ మెఱిగి
నవనవోన్మేషమైన ప్రజ్ఞయుఁ దనర్పఁ
గృతులు విరచించి లోకోపకృతులు పెంచు
నార్య కవిదోటి నిత్యవిద్యార్థిగణము.

గీ॥ నూతనోజ్జీవమిచ్చు ప్రాథాన దక్షి
ణానిలము సోకఁగా మేడపైన “టాడ్డు”
దొర రచించు రాజస్థాన చరిత మెత్తి
యొక్కనాడెను జదువుచు నున్నయపుడు.”

సీ॥ సంస్కృతాఖండ భాషాకావ్య సాహిత్య
సామ్రాజ్య సర్వస్వ చక్రవర్తి.
యఖిలాంధ్రభాషా మహాకావ్యవిరచన
వ్యంగ్యవైభవ పట్టభద్రకీర్తి.

బహుళ విద్యద్భుంద పరిషదర్చిత పుష్ప
 మాలా మనోహర మహితమూర్తి.
 తేజంబు నెఱపు జ్యోతిశ్శాస్త్ర విద్యాంగనా
 నవ్య రుచిర భావానువర్తి.

గీ॥ శత శతవధాన హర్షితా స్థాన దత్త
 కనక జయఘంటికా సింహ కంకణ రవ
 ముఖరితాశాంతపద్యశశిపూర్తి, సుకవి
 సింహ బిరుదుండు వేంకటేశశాస్త్రి.

క॥ చనుదెంచి నన్నుగవి వం
 దనమని వచియించి విలువఁ దమ్ముఁడ రాద
 మ్మని కౌగిలఁజేరిచి చెం
 తను నేఁగూర్చుండుమన నతఁడు కూర్చుండెక.

గీ॥ న్వాంతమునఁ బొంగి పొరలెడు హర్షభరము
 వికసిత ముఖాబ్జములపైన వెల్లివిరియ
 మాటలాడితి మలపును మలపులేవి
 కుశల సంప్రశ్నములఁగూర్చి కొంతతడవు.

చ॥ చిఱునగ వాస్యసీమ వికసింపఁగ వేంకటేశేశశాస్త్రి, “సో
 దర! మును నన్నయాదీ కవి తల్లజులెల్ల పురాణసంతతుల్
 సరస పదార్థ భావ గుణ సంభృతమై తగు మంచి శైలిలో
 విరచన చేసియుండి రవి విశ్వజగన్నుతమై తనరెచ్చెక.

15

క॥ పిదపఁ బురాణాంతర్గత
 విదిత వివిధకథలు గొనుచుఁ బెద్దన్నాదుల్
 పదునెనిమిది వర్ణణములు
 గదియించి రచించి రఖిల కావ్యశ్రేణుల్

16

ఉ॥ కాలముకొంత యిప్పగిడిఁ గావ్యయుగంబుగ సాఁగె; దానిలోఁ
 బూలవనంబు లయ్యమృతపుకా నెలయేఱులు నిగ్గుటాణి ము
 త్యాల బెడంగు మేల్గొడుగు లచ్చపు వెన్నెల సోగలో యనకా
 జాలిన మేటికావ్యము లసంఖ్యముగా జనియించె వ్రేల్చిడిక.

17

ఉ॥ ఆవలఁ గొన్నినాళ్లరుగ నంతట నంతట సారవంతమా
 త్రోవలు తప్పి కాంతిచెడి దుర్గమ దుర్గములట్లు భీకరా
 శీవిషమున్న పేటికిల చెల్వనఁ గాననరాజ మాడ్కిఁ గా
 వ్యావళులు వికాసగుణమంతయుఁ గోల్పడె బీడువోవుచున్.

క॥ పేక్కామడ కొక్కఁడుగా
 నక్కడలిని గల్గు దీవులట్టులు కైతల్
 చక్కఁగ లిఖించు వార్గల
 రిక్కాలంబునను నొక్కరిరువురు పెద్దల్.

మ॥ ప్రతిధాపూజ్యులు వారువానిన మహాగ్రంధంబు లత్యంత పు
 ణ్యతమంబుల్ గదా వాని నట్లునిచి యన్యగ్రంధముల్ చూచినన్
 మితియో మేరయో యేమనన్ వలయు స్వామీ వద్దు చాల్ చాల్ నర
 స్వతికిన్ వాతలు పెట్టినట్లలరు 'బాపం శాంత' మిప్పట్టునన్.

చ॥ యతులు వనాశి, బ్రాసములు నాయుధశాలల, లక్షణంబు ల
 శ్వతతి, రసంబు వైద్యుకడఁ బాకము వంటలలోన, నయ్యలం
 క్కతులు బడంతులందు, మఱి రీతులు రోతల, శయ్య మేడ, ని
 ట్లతిరిన కావ్యముల్ గనిన నయ్య యొడల్ దహించినట్లగున్.

శా॥ ఈవిన్నాణము లెన్నియేని గల వాయీ యంశముల్ కొంతమే
 రై వర్తించు ముసళ్లపంటవది ముందైయున్నదన్ మాడ్కిఁడె
 లైస్ విశ్వం బగలించుచున్నయది యాహా! గ్రాంథికగ్రామ్య ధా
 షావాదంబు క్షణక్షణంబునకు హెచ్చన్ జొన్నె నీ వేశలో.

గీ॥ దేశమంతటఁ బాటు నదీమతల్లి
 పంటిదగు వ్యావహారిక ధాష; దాని
 నచ్చటచ్చట దేశంబు నలముకొనిన
 మంచియును జెడ్డయును నాశ్రయించియుండు.

ఉ॥ ఊరకధాషరేమిటికి నుత్తమ సంస్థితి గల్గు? దాన సం
 స్కారబలంబు గల్గి యధికారము దాల్చిన ప్రాజ్ఞకోటి ధా
 షారచనంబుఁ బూని కృషిసల్పినఁ గల్గెడి; రిస్తుబానినన్
 బారము ముట్టునే గజము పైఁజవుడోలు ఖరంబు మోయునే.

క॥ అంతస్సారములేక య

వాంతర ఛాపలను గల్గు పదజాలములక

దొంతరగఁ గలుప బాసయుఁ

గంతులు గలవాని మేను కైవడిఁ బొలుచుక.

24

క॥ క్రమమునకు బాసలోనయి

యముడమి, బుధకోటులెల్ల 'నెవరికి వారే

యమునాతీరే' యనుగతి

భ్రమగాని దెసలకును విజిగి పారుదు రొక్కటక.

25

ఆ॥ సరసశబ్ద మిట్టి సబ్బిండు బాసలోఁ

ఁక్కఁబోవ దింకఁ దమవికొన్ని

రాళ్లపాక వారితప్పులు మఱికొన్ని

యనఁగఁ చప్పుఁ గుప్పలై రహించు.

26

ఉ॥ భావకవిత్వ మొక్కఁడట; భావములేని కవిత్వమింక నాం

ధ్రావనిఁగాదికే యవని నైనను గల్గునె? కల్పనేని యా

ప్రోవు కవిత్వమంచు బుధ వుంగవు లెంతురె? యేటిమాటలో

భావ మభావమౌ కవిత ప్రాణములేని శవంబు గాదొకో.

27

ఉ॥ పేరెదీయైననేమి, మఱి పేరున యోగ్యత వచ్చునే? రసం

బూరెడు నట్టి కైతమదీ యుత్తమ; మన్య మయోగ్య; మెల్లెడక

సారథ పూరముల్ దెసలఁ జల్లెడు తామరపూపుఁజూచి యే

పేరునఁ బిల్చినక గుణము వీనము హెచ్చునొ, లేక తగ్గునొ.

28

గీ॥ అలరుఁదేనెల మఱపించు పలుకుఁబొందు.

పలుకుఁబొందుకుఁ దగినట్టి నావపుష్టి,

భావపుష్టికిఁ దగు రస వైభవంబు,

కూర్చు ధన్యుండె పో: కవి కుంజరుండు.

29

చ॥ పరువడిఁ బద్యకావ్యములు వ్రాయుట మోటదనంబటంట, నా

గరికత కెంతో లోపమఁట, గద్యమొ గేయమొ సద్రసోత్తర

స్ఫురణను మించునంట, మఱి పొత్తము పెద్దదిగాఁగ నుండినక

బరువఁట, చిన్నిపొత్తములు నాడెముఁ గూర్చునటంట, వింటివే.

30

సీ॥ భాషామహాదేవి వాహ్యోఽయోనరించు
 మానిత నంతనోద్యాన చయము
 సాహిత్యలక్ష్మి విశ్రాంతి కేర్పఱచిన
 హాటక వివిధ సౌధాగ్రతతులు
 బహుళ విద్యాధన ప్రకరంబు నింప దీ
 పించు ఛాండాగార సంఘములు
 బాగోగు దోధించి ప్రజ నుద్ధరించెడు
 విజ్ఞాన సర్వర్వ వేళవితతి
 గీ॥ పద్యకావ్యసమూహ సౌభాగ్య గరిమ
 మిట్టిదని వివరింపఁగా నెవ్వఁడోపు
 లోకకల్యాణ విజయ నుశ్రీకదివ్య
 పారిజాత ప్రసూనైక హారసమితి.

31

గీ॥ ప్రకృతస్ఫారస్వతస్థితి వఱలునిట్లు;
 మాటవరుస కంటినిగాక మనకు నేల
 దానిఁజర్చింప" ననుచు మందస్మితంబుఁ
 గొలుపు నాతని వదనమే గలయజూచి.

32

గీ॥ “పూర్వకాలపుఁ దాండిత్యపుంబ్రక స్తి
 రావ్యముల యున్నతాదర్శ గౌరవంబు
 రాతవడ నిష్టపడనట్టి గొప్పసుకవి
 వగుట నింతగఁ బరితాపమందె దీవు.

33

చ॥ రలకొకబుద్ధి, బుద్ధినిదగ్గ రలంపు, తలంపులోపలక
 వెలువడు భిన్నభిన్నగతిఁ బెక్కులు యోజన, లింక నేగతిక
 బలుపుర తైరమత్య మదిపట్టు స్వతంత్రత ముఖ్యదైవమై
 నిలిచిన నేటికాలమున నీహితబోధ మెవండు చేకొనుక?

34

చ॥ తెలివిగలట్టి దాలుఁడొక తీఱు వరించుచు మాతృభాషలో
 పలఁ దగుఁజ్ఞాన మొందెడు ప్రబంధము లియ్యెడ నాలుగేనియుక
 వెలువడ వెట్టిపాపమొకొ, నేర్పెడు విద్యయుఁజూడ, నూటికిక
 నలువదిరన్నదక్కవ గుణంబులు వచ్చినవాఁడు నెగ్గడిక.

35

గీ॥ వారి వాల్మీకి కేమికావలయు ననుచుఁ
 గైక కైకసి చెల్లెలుగాదె యనుచుఁ
 గర్జుఁ డాకుంభకర్జుని కడపటి కొడు
 కగుఁగదా యని యడుగు విద్యార్థులుండ్రు.

డి॥ క్రూరమృగంబు, వాడియగు కోతిలు, పెద్దది తోఁక, యాస్త్రికా
 తీరవనంబులకా దిరుగు, దీనిని మర్త్యులు పట్టలేరటం
 చాఱవ “పారముకా” జదుపు సర్పకుఁ దొక్కరుఁ డావిభీషణుకా
 గూరిచి వ్రాసె; నెట్టులు కనుంగొననేర్చెద విట్టిరోతలకా.

క॥ ఇది యెంతగజెప్పిన ను
 న్నది; ప్రకృతము ననుసరింత; మస్మత్మనమం
 దుదయించినట్టి కోరిక
 విదె తెలిపెద నాలకింపు మీ శ్రద్ధమెయికా.

గీ॥ సప్తసంతానములఁ బ్రశస్తమయి ఖిలీము
 గాని దొకకృతి యన్న సత్కవులమాట
 కలికి పదియాఱువన్నె బంగారుమాట
 రమ్యతరమైన రతనాల రాచబాట.

పీ॥ జ్ఞానంబునకు మూలసారిమౌ నాత్మ కా
 వ్యకవిత్వమని “వర్ణువర్ణు” నుడివె;
 సత్యంబునకు సౌఖ్య సంగంబు చేకూర్చు
 జాలిన కళయంచు “జాన్స” ననియె;
 నకుల సంగీతర సాత్మకంబయిన థా
 వాలాపమనుచుఁ “గార్తెలు” తెలిపెఁ;
 బ్రతిహవిలానంబు వాక్యదేహంబుఁ దా
 ల్చిన రూపమనుచు ‘షెల్లీ’ వచించె;

గీ॥ ‘హడ్స’ నాదిగ నెందతో యాంగ్లకపులు
 పద్యకవితకుఁ గల గౌరవప్రశస్తి
 యట్టిదిట్టి దనంగ రాదని సహస్ర
 ముఖముల నుతింప వినమొకో పూర్వమందు.

గీ॥ దేశభక్తియుతంబు నీతిప్రబోధ
కముఘనాదర్శమగు పద్యకావ్యమొకఁడు
సరసజనములుమెచ్చ రసంబు హెచ్చ
సృష్టి నేయంగ నిపుడు యోజించుచుంటి.

క॥ విరచించునెడలఁ గల్పన
పేరయకయును నతిశయోక్తి పెంపొందకయున్
జరిగినది జరిగినట్టులు
మెఱయుటచే దేశచరిత మెప్పు కహించున్.

41

క॥ అదిగా కార్యావర్తము
త్రిదశులకును బావనమగు దేశము; దానన్
బొదరెడు నృపులు మహేంద్రుని
మదిమెచ్చరు పుణ్యవిభవమాన్యతలందున్.

సీ॥ మేవాడ రాజ్యలక్ష్మీ పదాంభోజాత
మునిను గొల్చిన దత్త పుత్రకుండు
దాలగోవింద విప్రస్వామి శిష్యుడై
తవిలి మ్రొక్కిన మేటి ధర్మమూర్తి
స్వర్ణరజ్జిబంధ బద్ధుడై బూందీ మ
హారాజ్ఞి నేవించునన్మగుదమ్ముఁ
దఖలప్రజాగణంబభిసుతుల్ గావించు
రామసింహుని రాజరక్షకుండు

గీ॥ తీవ్రరుజు పెచ్చుపెరిగి బాధించుచున్నఁ
ద్రుటియు మేవాడ విడఁబోని దొడ్డమగఁడు
ధరత ఖండాభిమాని సత్రపువతంస
చూప్తమణి టాడ్డుదొర నిత్యమభినుతింతు.

మ॥ సరిసాగ్రేసర చక్రవర్తియును నా 'స్కాట్లండు' సంవాసియున్
వరకారుణ్య రసార్ద్ర మానసుఁడు కర్నల్ జేమ్సు టాడ్పుండితుం
డిరవై రెండగునేంట్లు హైందవమునం దింపార సువ్యోగియై
చరియించెన్ గిరులున్ బురంబులును రాజస్థానదేశమ్మునన్.

ఉ॥ వీరరసార్ద్రమౌ కథలు వీనులు సోక నమస్కరించి పూ
జారతి వీరులకా గొలుచు నజ్జనుడొటను రాజపుత్ర ధా
త్రీరమణాళి సత్కథలు రేయుఁబవల్ గడియించి యాంగ్ల ధా
షా రమణీయకావ్యముగ శ్రద్ధమెయికా ధరియించె నాతఁడుకా.

సీ॥ సర్వసన్నతము రాజస్థానదేశంబు
మాతృదేశము మించి మహితభక్తిఁ
గొలిచి తద్దేశ వాసుల బంధువులపోల్కిఁ
బ్రేమించుటను జేసి పృథ్వీజనులు
పాశ్చాత్యుడైన నెప్పటికి టాడ్డార రాజ
పుత్రుడే యనుచు సమ్మోదమందిః
రతఁడును రాజపుత్రావనికొఱకుఁ బ్రా
ణములైన నిచ్చు చందిమున మెలఁగెః

గీ॥ నమ్మహాత్ముండు వ్రాయ గ్రంథమ్మునందు
వీరరసతరంగములతో కీరజలధి
కరణి మాధుర్యములు పెంచు చరితఁడెన్నో
కలపు కలవారియిండ్ల బంగారమట్లు.

శా॥ ఆకర్ణద్వయపావనంబగు చరిత్రాంశంబు లందెల్లఁ గ
న్నాకై దివ్యరసాలవాలమయి సత్య న్యాయ సంపూరితం
బై కన్నబైది నాప్రతాపు చరితం బద్దాని నే గోస్తసి
పాకంబొప్పుగ నొక్క దొడ్డకృతిగావ్రాయకా బ్రయత్నించెదకా.

మ॥ అన “నీమాటలు వేదవాక్యము; లవశ్యంబిప్పు రాణాప్రతా
పుని గీర్తింపు; మతండు వీరజనతా పూర్వాభిగణ్యుండు; క
మ్ముని నీకై తకు నమ్మహాప్రభుని ధర్మ శ్రీరతుల్ హాటకం
బునకుకా సౌరభపూరముల్ గలుపు సొంపుకాగాంచి వానికా గనుకా.”

క॥ అని ప్రోత్సహించుమతి నని
యెను వెంకటేశశాస్త్రి; యేనంతఁ బ్రతా
పుని చరిత కావ్యరూపముగను
వెలియింపంగ వ్రాయఁగా మొదలిడితికా.

క॥ ఉత్తమ మితివృత్తము సమ
దాత్తము చిత్తూరుపురి ప్రతాపుఁడు ధీరో
దాత్తుఁడు కైతము మెత్తని
దిత్తటి మెత్తురని తలఁతు నెల్లబుధేంద్రుల్.

శా॥ నా ధారాళ కవిత్వమందుఁ గల విన్నాణంబు లట్లుండ, నీ
గాధల్ కర్ణయుగంబుఁ బట్టుకొని యాకర్షించు లోకంబు; వి
ద్యాధుర్యుల్ విని చిట్టు బుస్సనక యాహ్లాదీరిత్రు; విశైవ్యక కీ
ర్త్యాధారంబులు రాజపుత్రనృప శౌర్యావార్యహేలాకళల్.

శా॥ ఈపొత్తంబునఁ గొంచెమేనియు గుణంబెందేనిఁ బెంపొంద క్లా
మాపీరంబది 'జేమ్సుబాద్లు'దని లోకంబెంచి హర్షించుఁగా
కేపట్టైన వికాసమూడి రసమెంతేఁ దక్కువైయున్న నా
లోపంబంతయు నాదిగాఁ దలఁప గేలుక మోడ్చి ప్రార్థించెదఁ.

మ॥ విసమే మున్ను ప్రతాపుసంతటి మహావీరుండు లోకంబునక
గనుపింపండని పూజ్యులెల్లఁ బలుకంగా; నట్టి రాజాప్రతా
పుని గీర్తించెడుపట్ల నెట్లు కవనంబుక సాఁగఁగాఁ జేతువో
నిను నేవింతు విరించిరాణి, సుమపాణి, వాణి; నన్నోమవే.

సీ॥ రచించియుంటి వీరమతీచరిత్రంబుఁ
దిరుఁతి వేంకడేశ్వరులు మెచ్చఁ
గృతి యొనర్చితిఁ జండినృపమౌళికధ దేశ
చరితముల్ శోధించి సరసు లలరఁ
దగఁగూర్చియుంటిఁ బద్మావతీవిజయంబు
వీరంబు హాస్యంబు వెల్లి విరియ
వ్రాసియుంటి సమగ్ర రామాయణము నాట
కములుగా విబుధలోకములు పొగడ

గీ॥ నిన్ని యొకయెత్తు మఱి ప్రతాపేంద్రుచరిత
మొక్కయెత్తు సుధారసంబొలుకుచుండ
నొక్కచూ పెక్కుడుగాఁ జూచి యుద్ధరింపు
శైలరాజేంద్రకన్యః సౌజన్యధన్యః

కృ త జ్ఞ త.

మా తండ్రిగారగు శ్రీ డి. రాజశేఖర శతావధానిగారికి రాణాప్రతాప సింహ చరిత్రమునందు అధికప్రీతి. ఈ కావ్యము నాల్గవ కూర్పు చేయింప దలచుచుండిరి. ఇంతలో వారు దివంగతు లగుటయు, మా వద్ద ప్రతులు లేక పోవుటయు, పలువురు కావలెనని యుత్తరములు వ్రాయుటయు జరిగినది. అప్పుడు మే మీకావ్యము ముద్రింపించ దలచితిమి ముద్రణ భారము శ్రీ సి. వి. సుబ్బన్న శతావధానిగారికి అప్పగించితిమి. ఈయన యెవరోకాదు. మా తండ్రిగారు “కామేశ్వరీస్తోత్రమాట” యందు

భక్త్యావిచింతయతి మత్కుశలం నమగ్రం
ప్రోత్సాహయ త్యుపచర త్యనుయాత్యజనం
యః స్సీవి సుబ్బన సుధీః కవి బాలధాను
జ్ఞీయాచ్ఛిరం నసుకవిత్వ నవప్రధాతః.

అని వ్రాసిరి. ఈయన మాతండ్రిగారికంత దగ్గరివాడు. అందుచేతనే యీ కార్యభారము వహించినాడు. తిరిగిమేము ‘కృ త జ్ఞ త’ చెప్పవలెననుకొను వాడునుగాడు. అయినను మాధర్మము మేము నిర్వహింపవలయును గదా!

మా తండ్రిగారికి అత్యంత ప్రీతిపాత్రమైన యీ కావ్యమును ముద్రిం పించుటకు తోడ్పడిన శ్రీ సి. వి. సుబ్బన్న శతావధానిగారికి కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించునున్నాను.

సీ॥ స్తిమితమై తుదల విచ్చి యుదార గంభీర కాంతు లీను వెడందఁ నులతోడఁ
 బరువంపు బుగ్గలపైన రెక్క సుమీసల కెలుంగు మోముచాలకముతోడఁ
 వీగమనాలక్ష్మి విహరించు దుగ్ధమై విరిసిన బలితంపు టురముతోడఁ
 దలయొక్తు వాఁడికుంతముఁ గలనూఁది ధీరతి యుట్టిపడ నిల్చు రాణతోడ
 తే॥ నాదలఁ దుగాయి, వీర తేజోదురీక్ష-చదనమునఁ గుంకుమాంకము, వ్రజవర్మ
 మొదల వెలుంగొంద గలరునీమూర్తిఁ గంటి! నెంత కళగలతండ్రివోయీ ప్రతాప!

శ్రీ భాషాసాహిత్యము

శ్రీ
రామేశ్వరై నమః.
రాణా ప్రతాపసింహచరిత్ర
ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీమత్కందుకమట్లు గుండ్రమయి వారిన్ రెండుపాళ్లొక్కపా
ల్పామిన్ నిండియు నూలునర్వదియుఁ గోట్లు మర్త్య లొప్పారఁగా
వ్యోమంబంటు నగాధిరాజ నివహంబుల్ మీఱ విశ్వంబు శో
చామూల్యస్థితిఁగొప్పు నీశ్వరు ననంతైశ్వర్యముల్ చాటుచున్.

1

సీ॥ కాంచన శృంగధాగము కిరీటము గాఁగఁ
గాశ్మీర మాన్యపంకజముగాఁగ
సింధు గంగానదుల్ చేదోయి గాఁగ నా
ర్యావర్తదేశం బురంబుగాఁగ
వింధ్యచలేంద్రంబు బెడఁగు మధ్యము గాఁగ
గౌతమి కనక మేఖలయుఁగాఁగ
పలయ సహ్యాదుర్ లఙ్గులు గాఁగ సింహళ
ద్వీప మంధోరుహ పీఠిగాఁగ

గీ॥ అవణ రత్నాకరము సరః ప్రవర మగుచుఁ
డెలఁగు ఛారత దేశ లక్ష్మీ సమగ్ర
చాగ్య సౌచాగ్య వైభవ ప్రాథవ్యము
లిట్టివని వివరింపఁగా నెవరి రరము.

2

శా॥ జానొందన్ బహుళాంబు పూరము వనాళాశంబలల్ నింప న
స్యానీకంబు సమృద్ధమై యెదిగె భాగ్యస్ఫూర్తి హెచ్చింప ల
క్ష్మీనిత్యోత్సవ మందిరంబయి తనరెచ్చన్ విశ్వసర్వోన్నత
స్థానంబంది సమస్త వైఖరుల రాజస్థాన మవ్వేళలో.

3

సీ॥ ఇట్టిరాజస్థాన మెపుడు స్వతంత్రులౌ
జనపాలమణుల పాలనముచొందు
దేశంబు లిరువది దీపింప వెలుగొందు
వానిలోనెల్ల మేవాడదేశ
మగ్రగణ్యము; దాని యధిపతియగు వాని
‘రాజా’ యని జనులు ప్రస్తుతింతు
రతఁడు మతాధిపత్యమున నెల్లరకు జ
గ్గురుఁడగుచు విఖ్యాతిఁగాంచు.

గీ॥ నగరములలోనఁ గాశికానగర మట్లు
చిరయశముఁగాంచుఁ డిత్తురు పురవరంబు
నచటి రాజాయు నందఱ నగ్రపూజ్యుఁ
డెల్ల సురలందుఁగాశి విశ్వేశుమాడ్కి.

సీ॥ హారావళి పర్వతావళి విరివిగా
నింద్రసీల శిలల నిచ్చుచుండ
సాంబారు లూసి విశాల ప్రదేశముల్
సహజమౌ లవణం బొసంగుచుండ
గను లెల్లెడల మరకతములు రత్నముల్
సౌవీరమును మంచి స్ఫటికములును
జంద్రకాంత శిలల స్వర్ణరౌఢ్యంబుల
నెడతేగకయె యెప్పు డిచ్చుచుండ.

గీ॥ భాగ్యము లొసంగి యేలిన వారియిండ్లు
బంగరుంగొండలట్లు చేయంగఁగలిగి
రత్నగర్భ యటన్న సార్థకపదంబుఁ
బడసి మేవాడ దేశంబు పరిధవిల్లె.

5

శా॥ ఆవిర్వోన్నత పుణ్యవై భవ యశోహారాశి హారావళి
గ్రావోత్తంసము తూర్పునన్ సరసిజారామంచునన్ బొల్చు ల
ఓమవామః॥ బలె రాజధానియగుచున్ జిత్తూర్పురం బొప్పగా
మేవాద్దేశము వీరఖండ మగుచున్ మించున్ ధరాస్వర్గమై.

6

సీ॥ సచరాచరప్ర పంచస్రాణమగు సూర్య
భగవానుఁడాదీమ వంశకర్త
త్రిజగతీదానుష్క దీపకుండైనరా
ముని సుతుండు లవుండు మూలపురుషుఁ
డలయగస్త్యాశ్రమఖ్యాత మాబూగిరి
నేకలింగేశ్వరుం డిష్టదైవ
మతి పావనము లయోధ్యా వల్లభీసీమ
లాదికాలము నాటి యాటపట్టు

గీ॥ లాశిలాదిత్య కనకసేనాది రాజ
రాజపరమేశ రణ విహారప్రతిష్ఠ
ఖండఖండంత నగర విఖ్యాతి హేతు
వట్టి మేవాణ్ణపుల నెన్న నలవి యగునె.

7

మ॥ సమమైయొప్పు విశాలకైల శిఖరస్థానంబునన్ రాజపు
త్రమహీకాంతకు వజ్రభూషణమటుల్ రాణించు చిత్తూరుసం
ద్రము మధ్యంబునఁ గోడలేడు కొమరొందఁ బైకిగన్నట్టు దు
ర్గమ లంకాపుర పూర్వవై భవము జోకల్ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుఁ.

8

గీ॥ ప్రక్కప్రక్కనఁ బదిబండ్లు వరుసగాఁగ
సరుగ ననువైన వై శాల్య మతిశయిలఁగ
నహిత దుర్బేదమగు గోడ లలరు కోట
లేడుచుట్టు చిత్తూర్పురి కెనఁగియుండు.

9

సీ॥ విపణిమార్గములతో వీధుల తుదిగొప్ప
శివేశవాలయ శ్రేణితోడ
నారామముల తోడ నపరంజి తాపిన
సముదార భవనాంగణముల తోడఁ

జతురంగముల తోడ నతి విశాలంబైన
వివిధాయుధాగార వితతితోడ
మణివితర్దికలతో మధుర నానాజాతి
ఫలమహీరుహ కదంబకము తోడ

గీ॥ సౌధములతోడ, బహుసరస్వమితి తోడ
రచ్చగమితోడ వారి యంత్రములతోడ
భరత ఖండైక లక్ష్మీనివాస భూమి
నగరమాత్రంబై చిత్తూరు నగర వరము.

10

మ॥ వనితాశీలము నిల్ప శత్రువులఁ ద్రుంపఁ నేడు చిత్తూరు ద
ప్పిన సీలోకము శూన్యమంచుఁ గరముల్ వేయెత్తి మోషించెనో
యన సూర్య ధ్వజకోటు లెల్లెడ సహస్రాంకుల్ పిసాళించి న
ర్తన మాడున్ మృదులానిలంబు తమ మీఁదన్ సోఁక హేలాగఱి 11

సీ॥ నవ్వనేర్వక మున్నెక్రొవ్విన రిపుకోటిఁ
బాణంగదోలి నవ్వంగ నేర్పు
కూర్చుండుటకు మున్నె కోధోగ్రశత్రు వ
క్షోదేశ మెక్కి కూర్చుండ నేర్పు
నడువకమున్నె చండ విపక్షమకుట సం
తతులఁ బాదము లుంచి నడువనేర్పు
పరువులేత్తక మున్నె పరిపంధి తతి నొంచి
తఱుముచు వెనువెంటఁ బరువ నేర్పు

గీ॥ రాడుటకు మున్నె మోర రణాంగణముల
సరిశిరంబులతో బంతులాడ నేర్పు
రౌరః చిత్తూర్పురి జనించినట్టి వారు
శైశవము దాటుటకు మున్నె శౌర్య మహిమ.

12

శా॥ ఇంద్రప్రస్థముగాదు ద్వారకయుఁగాదే కాశియున్ గాదు ని
స్తంద్ర పాభవకీర్తి శోభిత మయోధ్యా పట్టణంబేని గా
దిందోఁపేంద్ర సమానులౌ నృపులు తామేలంగఁ జిత్తుర్మహ
స్సాంద్రశ్రీలను గుత్తకుఁ గొనిన యాచందంబు దీపించెడుకా. 13

సీ॥ హరితమాసింధు పాదాజ్ఞాత యుగళికి
 శిష్యుడై శుశూప్సచేయఁ గలిగె
 వ్యామృతైలంబు తాపసు కూర్మిఁగని ద్విధా
 రా భిక్షమును బొంది రాణ మెఱసెఁ
 బ్రమరుల గెలిచి భారత సూర్యుఁడని 'విశ్వ
 * * * పతి' యని విరుదముల్ వడయఁగలిగె
 ఖండహా రిస్పహా కాఫరి స్థానాది
 యవనసీమలు గెల్చి యశముఁగాంచె

గీ॥ వందలకుఁ బైనఁ బుత్రులఁబడసి సూర్య
 వంశమును నిల్చి సౌవర్వ పర్వతమునఁ
 దవముఁ గావించి ముక్తి కాంతను వరించె
 బప్పరావు మేవాడ్పూవ వంశకర్త.

14

—♦ భరతఖండముపై యవనుల దండయాత్రలు ♦—

సీ॥ తమ యువనదుల సంతతులెల్ల వెండి రే
 కులువోలె నెల్లెడ నలముకొనఁగ
 జహ్నుకన్యాసింధు సలిలపూరములు
 సారతఁగూర్చ బంగారు పండు
 రసఖండమై పచ్చరా బయలులమాడ్కి
 లలిత సన్యశ్యామ లంబునగుచుఁ
 విడికెడు చోపైన వెలిఁబోవనట్టి యా
 ర్యావర్త బహుళ భాగ్యాంక కథలఁ

గీ॥ డెవులు చిల్లులువోఁబారసీక యవన
 ఖండహారిస్పహాసు బాగ్దాదు మొగలు
 గజ్జిపతులు మిడుతదండు కృమ్మినట్లు
 దాడి వెడలిరి తండోప తండములుగ.

15

గీ॥ ఎనిమిదవ శతాబ్దారంభమునఁ గవీపు
 'వాదిదు' తొలుత ఖాసిముఁబంపె సతఁడు
 సింధుదేశమ్ము దాటి కాశీపురంబు
 వఱకుఁ గలసీమ లన్నియుఁ బాడుచేసె.

16

మ॥ ఒకబాద్షాడు నరేంద్రచంద్రుఁడు కపీష్ 'ఓమా'రబుల్ హాసు సే
న కధీఖున్ జొనరించి హైందవముపైనన్ బంపఁగా దూరమెం
చకయే యామడ యడ్కుగా నడిచి రాజస్థానమున్ జేరి భూ
ప కులారణ్యములన్ దహించె నతఁడున్ వైశ్వానరప్రాయుడై. 17

మ॥ ప్రళయాంభోధరపంక్తి చందమున గర్జల్ నేసి తచ్చైన్యముల్
దళమై యా యజమీర్నపై నడిచె దూలారావు తోరుష్కు యో
ధులు మూన్నాళ్లు బడల్ పడన్ మెలఁగి శ్రాంతుండై యబుల్ హాసు ను
జ్జ్వలహేతి ప్రహతిన్ దెగెన్ రిపుజనోత్సాహంబు రెట్టింపఁగఁ. 18

సీ॥ తత్సరిసరనైకతస్థలిప్రేచ్ఛోడి

బాలురతో నంతవఱకు నాడు

కొనెడు దూలారావు కొమరుఁ డేడేండ్ల లా

టుఁడు తండ్రియు శిరంబు యిల్లి దాత్రిఁ

బడుటఁ గన్గొని రక్త ముడుకెత్తి చేరువ

భటుచేతఁగల పెద్ద బారుటీపె

గుంజుకొం చరిగె చెంగున దాట్లీచుచు నబుల్

హాసు గుండియ లవియంగఁదాఁకె

గీ॥ నిరువురును తోరి రొండొరు నిచ్చమెచ్చ

కంత లాటుఁ డరిన్ గూల్చి యతనివెంట

నరిగె దివికి హితాహితులంద “తీతఁ

దొర యభిమన్యుప్రేచేయి” యని సుతింప.

19

సీ॥ లాటుఁడు త్తమ గుణాలయుఁ డమాసుష పీఠ

పురుషమూర్తి యని యందఱుఁడోఁచెఁ

జోహణు లాబాలి ఘోరుని విగ్రహం

బులు రచింపించి దేవుని విఘానఁ

బృతివత్సరము భక్తివఱల జ్యేష్ఠద్వాద

శీ దినమందుఁ బూజించు చుందు

రాలాటుఁ డనిచేయు నపుడున్న కాలి గ

జ్జెల నెల్ల జనులు దర్శించి పోదుఁ

—: గజినీ మహమ్మదు దండయాత్ర :—

అ॥ వె॥ రాదినంబు నుండి యీదినంబునకుఁ జో

హణ కులంబు వారలాత్మజులకుఁ

గాలి గజ్జియలను గట్టరు లాటువి

యెడల వారి భక్తి యెట్టి దొక్క.

సీ॥ భాగ్య సౌభాగ్య సంభావ్యముల్ సింధు మూ

ర్జర దేశములను వర్తకముఁజెంప

‘తైగ్రిన్’ నదీ కృపీట పవిత్రమైన య

రాబియా పాలించు రాజులోక

మణి కవీష్ ఉస్మాను మణి కలీన్ ఆలి యే

జీదు భౌరాసాను షితిపమాళి

యబ్దుల్ మలీకు నైన్య సముద్రములను బొం

గించి హైందవమును ముంచి తేల్చి

గీ॥ రటుపయిని హరూన్ ఆల్లాశ్చిదను కలీష్ అ

రాబియా మొదల్ కాళి సర్వంత మేలె

నవ్వల నెబ్బాక్షిన్ వచ్చె నతఁడు ప్రళయ

భైరవుని మహమ్మదుఁ దెచ్చె వానికొడుకు.

21

మ॥ తడ వింతేనియు లేక వీరభట సంతానంబు తన్గొల్చి వెం

బడిరా సింధునదిన్ దరించుచు మహమ్మద్ గజ్ని గజ్నీవిభుం

డడవుల్ గాల్చుచు భస్మమున్ సలుపుదావాగ్నిన్ బలెన్ బొంగుచున్

దుడిచెన్ ధారత దేశ పట్టణము లందున్ గల్గు సర్వస్వము॥. 22

మ॥ కడుసౌభాగ్యము గల్గు రాష్ట్రముల వంకన్ సుంత కన్నెత్తి చూ

డఁడు బంగారము పండు నేలలను జూడండటై పేర్వాసిఁగాం

చెడు దేవాలయ లింగముల్ పెఱికి గజ్నీ సౌధ సందోహ మె

క్కెడు సోపాన చయంబుఁ జేసె విహితుల్ కీర్తింప వేఱంగుల॥. 23

మ॥ అనయోత్సాహముతో మహమ్మదు చలంబారంగ సౌరాష్ట్రమం

దున విచ్చేయుచు సోమనాథపుర మందున్ సోమనాథేశ్వరా

ది నిలింప ప్రకర ప్రహజ్యమగు జ్యోతిర్లింగ సంఘాతముఁ
దునియల్ చేయుచు ద్రవ్యరాసులను దొంతుల్ దొంతులుఁ జేసెనె 24

సీ॥ భువన వీరసమూహమున మేటి యిరఁడంచు
యశమొందఁగనిన మహాఘజుండు

రాండపల్లెను మార్చి గొప్ప సామ్రాజ్య సం
స్థగఁజేయు రాజతంత్రజ్ఞుఁడౌ

కన్నకొడుకునైన గడికండలుగఁ జీల్చి
ధర్మంబు నిలుపు నుదారబుద్ధి

విశ్వకళాశాల వెలయించి దేశదే

శముల విద్యను బెంచు జ్ఞానమూర్తి

గీ॥ కవుల పాలిఁటి ముంగిటి కల్పకంబు

విగ్రహారాధనము పైన వెగటు వలన

గజిని మహమదు దండెత్తెఁ గాక యున్న

సంతవాడెట్లు జనహింస కనుమఱించు

25

గీ॥ ఇటులు పండెండు మార్లు దండెత్తి వచ్చి

ధన కనక వస్తుతతిఁ గొని చనుచె కాని

భరతఖండంబు శాశ్వత వాసముగను

జేయఁదలపక నిజసీమఁ జేరుకొనియె.

26

—: ఘోరీ మహమ్మదు యాత్రలు :—

ఉ॥ ఆకడగంట్లు చాసి, భరతావని కొంతకుఁ గొంత కోల్పోనన్

బోకయమున్నె వేతొక రిపుండు మహమ్మదు పేరివాఁడు ఘో

రీకులుఁ దాత్పవాహినులు క్రిక్కిరియంగను గోరుచుట్టుపై

రోకటిపోటునాఁ బ్రళయ రుద్రుని తైవడి వచ్చె నుద్ధతిన్.

27

శా॥ ఆకాలమ్మున సార్వభౌముఁడయి యార్యావర్తముఁ బృథ్వీరా

జేకచ్చత్రముగాఁగ నేలె నతఁడయ్యింద్రాత్మజున్ బోలె ను

శ్రీ కల్యాణ పరాక్రమోన్నతుఁడు ఘోరీవంశజున్ దాకి చీ

కాతై పాటఁగజేయ నైన్యముల నాయత్తంబు చేసెన్వడికా.

28

గీ॥ చేరి హమ్మీర గంభీర సింహ నృపులు
కాకనన్ పర్వతమునుండి కాశిదాక
నూటయెనమంట్రి షితిపుల మాటమాత్రం
బిలుచుకొని వచ్చి పృథ్వీకుఁ గొలుతు రెపుడు.

29

మ॥ అతితేజోబలధాముఁ డా సమరసింహజ్ఞైతలేంద్రుండు వ
దిత నానాజనపాలలోకుఁడగు పృథ్వీభర్తకున్ సోదరీ
పతి వజ్రాయుధకోటి మ్రింగఁగల మేవాద్దేశ రాహుత్తులున్
గృతహస్తుల్ తనుఁగొల్వ వచ్చెనని కేకీభూత చేతస్కుఁడై.

30

గీ॥ భరతఖండంబు నాక్రమింపఁగఁ దలంచి
యేడుమాటులు ఘోరిదండెత్తి వచ్చె
మఱఁదియును బావయును దాఱుమాటు చేసి
యతని వెనుకకు నంపించి రాఱుమార్లు.

31

సీ॥ త్వార్వంశ భవురైన ధరణీతలేశ్వరుల్
పూర్వ మింద్రప్రస్థ పురిని సార్వ
భౌమురై యేలిరవ్వారిలోన 'ననంగ
పాలుండు' కడపటివాఁ డతండు
పుత్రసంతతి లేక పుత్రికలను నిర్వు
రనుగాంచె మొదటిదానిని గనూడి
పిజపాలునకును బిదపటిదాని సో
మేళున కజమీరు దేశపతికి

గీ॥ నిచ్చె' వారికి జయచంద్ర పృథ్వీవిభులు
గలిగి రయ్యనంగుఁడు కొంత కాలమునడు
వ్యాధి పీడితుఁడగుచు నిజాత్మజులను
మనుమలను బిల్చుకొని చెంత నునిచికొనియె.

32

గీ॥ ఒక్కనాఁడు పట్టాభిషేకోత్సవంబు
జరుప సామంత నృపుల నందఱును జేర్చి
యయ్యనంగుఁడు డిల్లి సింహాసనంబు
నెక్కు మన నెక్కి కూర్చుండెఁ బృథ్వీవిభుఁడు.

35

సీ॥ “ఇరువుర మేము దోహతులమైయుండు
మప్పునెల్లెండ్రకు నాత్మజులము
పదియు నెమ్మిది యేండ్ల ప్రియ మందున్న నన్
వదలి యెనిమిదేండ్లవానిఁ బృథ్వి
సింహాసనాసీనుఁ జేయుట ధర్మ మీ
తని యధికార మే ననుమతించ
నాక్షిపణ మొనర్తు”నని ధిక్కరించి యా
జయచందుఁ డేగెనాసభను వీడి

గీ॥ యతనివెంట నాబూపర్వతాధికారి
వ్యాఘ్రరాజేంద్రుఁడును బట్టణాధినాథుఁ
డసమబలుఁడు భోలాభీముఁడా క్షణంబ
కదలిపోయి రాష్ట్రానరంగంబు వదలి.

34

సీ॥ తుహినాద్రీనుండి నేతువుదాఁకఁ దనరు న
ఖండ ఖారతఖండ మండలంబు
సకల మేకచ్ఛత్ర సామ్రాజ్యముగ ధరి
త్రీ రాజ్యమేలెఁ బృథ్విస్సపాలుఁ
డావీరవరు సహస్రాధిక యుద్ధముల్
ధర్మనంస్థాపన తత్పరతయు
నతని సామంత ధరాధీశ్వరుల భూరి
పౌరుష విక్రమ ప్రాభవములు

గీ॥ చంద్రభట్టారక మకవి చక్రవర్తి
వ్రాయు శతసహస్రాధిక గ్రంథమందు
రసనమృద్ధిని బర్వపర్వంబునకును
జీవకళ లుట్టిపడఁగ రంజిల్లు చుండు.

35

—: సంయుక్తా స్వయంవరము :—

చ॥ అమిత విశాలమై సిరు లనంతముగాఁగల కాన్వకుబ్జ రా
జ్యము మును దక్షిణాపథమునందును వ్యాపన మొందె రాజసూ

యము నల ఛర్మనందినుని యవ్వల నీజయచంద్రుఁ డొక్కఁడు
క్కుమిగిలి చేయనేర్చె నృపకోటి యొనర్ప సమస్త కార్యముల్. 36

గీ॥ అవలఁ దనపెంచు సంయుక్తయనెడు కన్య
పరిణయ మొనర్పఁగా స్వయంవరముఁ జాటి
సకల దిగ్దేశవర్తి రాజన్యులకును
బంపె వైవాహికాహ్వీన పత్రములను. 37

సీ॥ తనకెకాదింక భూస్థలి రాజులకు నెల్లఁ
బెద్దయౌ రారాజు పృథ్విరాజ
మౌళి కాహ్వీన మంపఱి యట్టులుండ హా
స్యముననై యొక పెద్ద యట్టచేత
నామహాపృథు విగ్రహము రచింపించి నే
వకు దుచ్చు లిడుచు నుద్వాహమండ
పము మహాద్వారంబు పరగడ మొద్దుచే
తులతోడఁ దలవాల్చి నిలువఁజేసె

గీ॥ నల స్వయంవరాచూతులై యచటఁ జేరు
భూమిపతులెల్లఁ దుచ్చమౌ బొమ్మఁ జూచి
సంభ్రమాశ్చర్య చకితురై చాలఁ దడవు
నిలిచి రనిమేషులగుచు బొమ్మల విధాన. 38

సీ॥ “స్వపమకుటములు తన్ని జనించె నామహా
భాగు నేవకుఁజేయఁబాడి గాదు
భువనోన్నత ప్రాభవుండైన మేటి యా
తని కెగ్గుచేయుట తగవుగాదు
రణరంగ ఫల్గుణ ప్రభాతి గల వీర
మౌళి నొప్పరికింప మేలు గాదు
శ్రీరమారమ జావలారు జగద్వంద్యు
నవమాస మొసరింప నసుపు గాద

గీ॥ యతఃడిది యెఱుంగునేని దక్షిణ్యరంబు

రూపుమాయింప వేడలు రుద్రుడయి దూకి

జగము సర్వసంహారము సలుపుఁగాని

యోర్వఁడవమానలేక మాయోధమాళి.

39

క॥ అని వగచుచుఁ దమతమ యా

సనములఁ గూర్చుండి రవల సభయెల్ల మహా

జన నివహముచేఁ గిక్కిరి

నెను బిదప ముఱచూర్తవేళ చేరఁగ వచ్చెన్.

40

మ॥ అతీలావణ్య విలాస విభ్రమ సురూపాయ త్త దివ్యాంగనా

తతులన్ మెచ్చని లోకమోహినులు కాంతారత్నముల్ నల్వారున్

జతురస్వాంతలు కొల్చి వెంట నడువన్ సంయుక్త తారాగణాం

చిత జైవాత్మక బింబమో యనఁ బ్రవేశించెన్ సఖావేదికన్.

41

చ॥ కలకలలాడె నెల్ల సభకప్పుననుండియు వింతయంత్రముల్

జలజల రాల్చెఁ బూలు నృపసత్తములున్ జెలి గారవించి రొఁ

దలలను వాల్చుచున్ మృగమదంబు పునుంగు జవాది గందముల్

వలపులఁ జల్లె నెల్లెడ సఖాసదు లెల్లరు నుల్లసిల్లఁగన్.

42

సీ॥ జయచంద్రనృపమాళి సంయుక్తతోడ ముం

దునకురాఁ బొరొహితుండు నృపుల

వేఱువేఱుగఁ జూపి వారివారి సమగ్ర

పౌరుష ప్రాభవ వైభవములు

విపులంబుగా నిరూపించి వర్ణనచేసెఁ

గన్నె యొక్కనినైనఁ గన్నులెత్తి

కనుఁగొనకయె ముందుకై సాగి నృపపీఠ

ములు దాఁటి నడిచె విపుండు నవలఁ

గీ॥ గల మహామాత్యులను బ్రభువులను వైస్య

పతుల నుద్యోగులను జూపేబడఁతి ముందుఁ

కరిగె జయచంద్రుఁ డతిక్రుద్ధుడగుచు మండి

కొమ మహాద్వారమున కీడ్చుకొనుచుఁ బోయి.

43

మ॥ “ననుఁ దప్పించి మహేంద్రయోగ్యమగు నింద్రప్రస్థ సామ్రాజ్యమొం
దిన తుచ్చుండు గులామునున్ శరుఁడు పృథ్వీనాముఁ డవ్వాని బొ
మ్మను బెండ్లాడు “మటంచుఁ దోనెఁ జెలికంపంబొంది తద్దాటి బో
రన నేలన్ బడె సభ్యులందఱు మహోగ్ర కోధమున్ జెందఁగఁ. 44

గీ॥ అవిర శాస్త్రీయ పూర్వ పుణ్యముల రాశి
యెడతెగక తానువలచు వేయేండ్ల పైరు
ముందుఁగని లేచి సంయుక్త బొమ్మకు సుమ
దామమును వైచె సిగ్గునఁదలను వాల్చె.

45

సీ॥ పుష్పహారముసోఁక బొమ్మ తద్దయుఁ బెద్ద
ధ్వనితోడఁ బై న మస్తకమునుండి
పాదాగ్రమున దాఁకఁ బరియల్లె యందుండి
క్షణమున భువన విస్మయముగాఁగఁ
దలపైన వింత వింతల రంగుటీకల
కాంతార మబ్ధి భంగములు వోలె
నటునిటు తూగాడ నసమాన శతకోటి
మన్మథ సౌందర్య మహిమ వెలయ

గీ॥ ముందడుగు వైచుచును మహా పురుషమూర్తి
విమత సమవర్తి శ్రీమహావిష్ణు వట్లు
చారుమూర్తి పృథ్వీసింహ చక్రవర్తి
జగము లానందమొంద సాక్షాత్కరించె.

46

మ॥ అమృతాంకున్ గని పొంగు సంద్రముక్రియన్ జ్ఞాధీశు లానంద సం
భ్రము లౌచున్ జయనాదముల్ సలుప విశ్వత్రాత పృథ్వీంద్రుఁ డ
క్రామఁ జేతన్ గొని యశ్వమెక్కిఁ యిదిగో గొంపోవుచున్నాడ దై
ర్యము మీరుండిన నన్నుఁ ‘దాఁకుఁ’డని డాయన్ బోయె డిల్లీదెసఁ. 47

మ॥ సమరోర్వీతల ఫల్గునుం డితఁడనన్ సత్కిర్తి దిగ్దేశ ధా
గములన్ విండిన యామహావ్రధువుఁ దాఁచన్ దైర్యముల్ లేక స

ర్వమహీనాథులు వాని సాహసములకా వర్ణించి తత్తన్నివా
సములన్ జేరఁ బ్రయాణమైరి తుంటిలో సందంభ కూన్యస్థితికా. 48

మ॥ 'అకటా! గర్భవిరోధి దుష్టుఁడు శరుండౌ పృథ్వీసింహుండు క
న్యకఁగొంచున్ జనె మోసగించి! పెనువంతన్ నైవఁగాఁజాలఁ ద
ప్పక వానికా దెగటార్చి నాయుసురు నిల్వన్ బెట్టరే' యంచు నో
పికజాతన్ జయచంద్ర భూవిభుఁడు తప్పిబొంది వాపోయినకా. 49

సీ॥ అబూధరాధీశుఁడగు జయత్ప్రమరుండు
ప్రబలుండు మందూరు వ్యామృరావు
కాన్యకుబ్జంబు లక్ష్మణసింగు విశ్వేశ
సింహవిభుండు కాశీధరాధి
పుండు మహాబానేత పూర్ణమల్లుండు ధా
రామహీపాలుండు రామసింహుఁ
డాలాయు నుదిలుండు నాజయచంద్రుండు
మదినమ్ము వాఁడీటి మాడుభానుఁ

గీ॥ దొక్కొక్కరుఁ డైదువేల్మంది మోధులఁగొని
త్వరితగతి బయల్దేటి రవ్వారికెల్ల
సర్వసేనాధిపతి యౌచు జగ మద్రువఁగ
ముందుఁ గదరె బోళాభీమ భూవిభుండు.

50

సీ॥ మూఁడునాళ్ల ప్రయాణమున డస్సియుండె, జో
హణనేన దాని సంఖ్యయుఁ గొలంది
పైఁ జిచ్చుటెండ లోపల మండుకొనుజుద
వీని మించుచుఁ గ్రొత్త పెండ్లికొమరి
తను నున్నితముగాఁగఁ గొనిపోవవలయు ఛా
రము కాన్యకుబ్జ నైన్యము లపార
మవ్వాని నడపు నాయకులు పెక్కురు భీముఁ
డుద్దండతర వికృమోగ్ర మూర్తి

గీ॥ గడియ ప్రొద్దుండు వేళకే కాన్యకుబ్జ
దళము డిల్లినైన్యము డానెదానిఁ దాఁక
వేగురు భటుల నిలిపి పృథ్వీ విభుండు
ముందు నడిచె యుద్ధము ఘోరముగను రేఁగె. 51

గీ॥ అహితులను నూర్లు వేలుగా నణఁచి ఢిల్లి
భటులు కడతేఱి రంద అవ్వలి దినంబు
వెడలి రారోఁడు లలమిరి పృథ్వీసింగు
భట సహస్రద్వయము నిల్పి వఱచె నవల. 52

క॥ అరిపీఠభటు ల నేకులఁ
బొరిగొని వారెల్లఁ దెగిరి మూఁడవనాఁడా
యిరువాఁగులు మఱలన్ డా
సిరి కాళిందీతటంబు చేరువ సీమకా. 53

మ॥ అరుగుకాదెంచెను యోగిసీపురవరంబందుండి పృథ్వీంద్రుని సో
దరుఁడున్ పీరుఁడు చంద్రరావు చమువుల్ తన్గొల్వ. రారోడ్మబో
త్కరమున్ దాఁకె నతండు యుద్ధము మహోగ్రంభై విజృంభించె దొం
తరగా మృగ్గెను రెండుపక్షముల యోధశ్రేణి నిశ్శేషమై. 54

ఉ॥ ఐదవనాడు పృథ్వీ వసుదాధిపుఁ డాత్మపురంబుఁజేరి ని
త్యోదయ ధాగ్యశోభన ముహూర్తమునందున విశ్వవై భవ
శ్రీదయివాఱఁ ద న్నభిలషించిన కన్యను బెండ్లియాడె న
మ్రోదమతో ధరావలయమున్ బరిపాలనఁజేసె దక్షతకా. 55

సీ॥ అభిచార హోమంబు లాచరించెడువారిఁ
బిలిపించి నూర్లును వేలు నొసఁగి,
హంతకులను గూడి మంతనంబు గొనర్చి
లక్షలు లక్షలు లంచమిచ్చి,
పరిఃసర నృపకోటిఁ బురికొల్పి కోటానఁ
గోట్టిచ్చు పయి కుసికొలిపి పంపి,
రాజోత్సవముల మారణ యంత్రములు పన్ని
పొంచి ప్రేల్పించి చంపించ నెంచి

గీ॥ యెందఱనొ యాశ్రయించి యెన్నెన్నొ గతులఁ
గుట్రలు కుతంత్రములు చేసి కోర్కెల్లెఁ
జెడుచు జయచంద్రుఁ టిఱక కృశించుచుండె
నీర్ష్య తనుచేర్చువాని దహింప కున్నె.

56

సీ॥ ఇంకొక్కమాటు దం డెత్తిరమ్మని యతం
డర్థించె ఘోరీమహమ్మదు విఘ
నావార్త విని యసంఖ్య చమూతతులు కొల్వ
నరుదెంచె నమరసింహ ప్రభుండు
మూఁడుకోసుల దూరమునకేగి పృద్వీంద్రుఁ
డడుగులకును మొక్కి యతనిఁ దెచ్చె
'గగ్గా'ర్నదీ తట జ్ఞాసీమ యవన నై
న్యం బుండె డిల్లి నైన్యములు వచ్చె

గీ॥ నాపులును దాసు జయచంద్రుఁ డాయవసులఁ
గదినె నుదయ మయ్యదిచూచి కదలి వెళ్లి
తండ్రి మృదుపాదములకు వందన మొసర్చి
యుదిలకొని మహారాజ్ఞి సంయుక్త యపుడు.

57

సీ॥ 'భరత మహామహీస్వాతంత్ర్య ముడుప శ
తులు వచ్చి రదినిల్పఁ దొడరవచ్చె
నాప్రాణవిఘ్న డఖండ ప్రాభవుండు నే
నుండ వేర్వేట మీకుండఁదగునె
ధర్మపక్షము మాది దయచేయవయ్య పృ
థ్వీవిఘ్న సర్థాంగిఁ బిలుచుచుంటిఁ
జెడుగులే దీవు వచ్చిన సత్కరించు నా
భర్త నిన్ వైరము వదల దేని

గీ॥ నేగుము కనూజి కటులు పోవేని భార
తాపనిని దాస్యమునఁ ద్రోయు నపయశంబు
సనుభవించు వా చంద్రతారార్క' మనుచు
మొక్కి-జయచంద్రుఁడగు గడుఁ గుర్చుండఁ డగుచు.

58

సీ॥ కమనీయ చారతఖండ సామ్రాజ్య హే
భాగ్యలక్ష్మి విధానఃబరగు మంగ
శోదారమూర్తి సంయుక్త సాగిలపడి
యుండ భూదేవ మంత్రోక్తిపూత
కంధిజలాభిషేక పవిత్ర మామె మూ
ర్ధము నట్టె వామపాదమునఁ దన్ని
'కదలి పో నానముఖమున నుండకు' మంచుఁ
దోసిన లేచి యాదౌడ్డతల్లి

గీ॥ 'తెలిసినది విన్నవించితిదీన నీదు
హృదయము కఠంగకున్న నేనేమి నేతు'
నని కదలి వచ్చె నుభయ సైన్యములకును ర
ణంబు ఘోరంబుగా మూఁడునాళ్లు జరిగె.

59

గీ॥ సమరసింహుండు పడియె సైన్యములు చెడియె
రాజపరమేశ్వరుండు వీరప్రభుండు
పృథ్విరాజేంద్రుఁడును ఢిల్లీరిపుల బారిఁ
బడిరి భారతదేశ దౌర్భాగ్యకలన.

60

సీ॥ 'నుత రమాఖండ చారతఖండ గగనాగ్ర
రంగ మధ్యాహ్న మార్తాండమూర్తి
బప్పురాయాన్వ యాభరణ షట్త్రింశన్ను
పాలక కుల భూరివజ్రమకుటః
యరిగితే ననుఁబాసి చెఱవడె నాపృథ్వి
మఱుఁద లెందరిగెనో యెఱుఁగరాదు
పదమూఁడు వేల్మంది భటులతోఁ గల్యాణ
సింగు నాపుత్రుఁడూర్జిత పరాక్ర

గీ॥ మూఁడు స్వయంవరమునకట్లు నడిచె దీవికి
నిచటఁ బనియేమి మీరందఱేగు పిదప
నని పృథాదేవి వగచి నిన్ననుగమింప
సమసితే శత్రుగజసింహః సమరసింహః.

61

మ॥ తొలుత॥ సాయము చేసినట్టి జయచంద్రు॥ దా॥తె ఘోరీయు; దు
ర్బలుడై రాజ్యము వాడు వీడిచనె; దార్తార్ వీరులు॥ వెంబడి॥
గలయ॥ దూకిరి; దిక్కులే కతండు గంగావాహిని॥ దూకి య
వ్వలి కేగెన్; దలఁచుంచి చంపిరి రిపుల్ వై వస్వతప్రాయులై. 62

సీ॥ “ప్రార్థింతు వలవ దీపని” యంచు సంయుక్తి
కొనకాళ్లబడి వేడుకొనిన వివక

ఘోరీని బిలిపించి కొంప కగ్గి ఘటించి
నృపచంద్రు సమరసింహేంద్రుఁ దుగ్గించి
పృథ్వీకు నట్టేటనిడి కుంకుమూడ్చి సం
యుక్త వైధవ్య సంయుక్తజేసి
యుర్వి యున్నంతకు నుగ్రాపకీర్తియై
రాజ్యంబు పారతంత్ర్యమున నడితె;

గీ॥ కటకటా, కోటియుగములు గడచు॥గాక
పృథ్వీవిభువంటి రాజరా జెటులఁ గలుగు
భరతభూమి స్వాతంత్ర్యమెబ్బంగిఁ బొలుచుఁ
జెనఁటి జయచంద్రః నిబిడ దుష్కిర్తి రుంద్రుః 63

గీ॥ “చెట్టువేఁ బక్షిశిరమును జెండు” మనినఁ
బృథ్వీరాజు మూడుశరంబులెత్తి పులుఁగు
గళము దానివెంటనె ఘోరీగళము దుగ్గించి
యాత్మహృదయమ్ము భేదించి యరిగె దివికి. 64

గీ॥ పృథ్వీనృపమౌళి గృహము ఘోరిగృహంబు-
నమరసింహ గృహము జయచంద్రు గృహము-
నాల్గు గృహములు మొదలంట నాశ మయ్యె
దుష్టుడగు నొక్క దేశ విదోహి కతన. 65

క॥ కుతుబుద్దీన్, నేవక సం
తతివాడు సమర్థు డగుటఁదగునని ఘోరీ
పతి భారతసామ్రాజ్యం
బలని వనము చేసి పోయె నాత్మనగరికి॥ 66

ఉ॥ జంబవిరోధి వైష్ణవ వికాలత భూవ్రజ నేలి శాశ్వతో
జృంభిత కీర్తిచంద్రికలఁజిమ్ముచు వాఁడు 'కుటుబ్' మినార్' శిలా
స్తంభము నొక్కదాని జయసంభృతమై పొలుపొంద నిల్పెవి
శ్వంభరఁ బొల్చు నయ్యదియు సప్తవిచిత్రము లందు నొక్కఁడై. 67

మ॥ పరిపాలించిరి వానివెన్న ధరణీభాగంబుఁ బెక్కుర్ నృపా
లురు; ఖిలీకులుఁ దొక్కుఁడదట జలాలుదీను దుస్తంత్రము
ష్కరుఁ డప్తుండిన ఢిల్లిరాజు శిరముఁజాబిండించి యేత త్పురీ
వరముఁ జేకొని రాజ్య మేలఁ దొడఁగెఁ బట్టాభిషిక్తుండునై. 68

ర॥ అవల నలాయుదీనను
యవనుండు పరాక్రమకృ మాటోపుఁడు పా
ర్థివుఁ డయ్యె దేశమంతయుఁ
దవిలి వసము చేసికొన సతఁడు గాంక్షించెకా. 69

గీ॥ సమరకోవిదుఁ డతఁడు మాశ్వమును దేవ
గృహమును విహారదేశమ్ముగెలిచి తృప్తి
పడక లయకాలరుదుని పగిడి వెడలి
యల రణస్తంభపుర దుర్గమాకృమించె. 70

మ॥ కమలాదేవి రతిస్వరూప యని యాకర్షించి యాతండు నై
స్యముతో ఘోరరదేశ మేగి యనిలోసక దన్మహీనాధు జీ
వములకాబాపి లతాంగిఁ జేకొనియె! నాపై నాసియా మధ్య భా
గమునందుండియు వచ్చి ఢిల్లిపురి లగ్గల్ వట్టి రామోగలుల్. 71

మ॥ ఉరుశౌర్యంబునఁ బెక్కుమాలులు నలాయుదీను మోగల్ రిపూ
త్కరముకా యుద్ధములందు మార్కొనుచు సుగ్రక్కజేసి మోదించెఁబా
తీరి స్వస్థానముఁజేర వారు భరతోర్వికా వీడి ఢిల్లికుఁడుకా
ధరణీరాజ్యము వృద్ధిచేసికొను చందం బెంచుచుండెకా మదికా. 72

సీ॥ మేవాడరాజ్య లక్ష్మీనాధుఁడయిన ల
క్ష్మణసింగె బాలుఁడౌ కారణమున
భీమసిం గాతని పితృతండ్రి ప్రతినిధి
యగుచు రాజ్యము నేలెసతఁ డశేష

బలశౌర్యయుతుఁడు సింహశరాజ్య మేలు హ
మీరళంకరుని యర్మిలి తనూజ
చతురబ్ధి వలిత విశ్వధరిత్రీగల తలో
దరులందు మేటి సౌందర్య రాశి

గీ॥ యైన పద్మినిఁ బెండ్లాడె నామె యశము
దేశమెల్ల నిండెను రాజ్యతృప్తకన్న
సంగనాతృష్ట యెక్కుడో యవసవిభుఁడు
తరుణిఁగోరి చిత్తూరిపై దండు విడిచె.

73

మ॥ ఒకసంవత్సర మాటుమాసము లలాయుద్ధీను దుర్గంబు నై
న్య కదంబంబులతోడఁ జుట్టుకొనుచుకా సంగ్రామముకా జేసి యిం
చుక గెల్పొందఁగ లేక తీరిని వ్యధన్ శోషిల్ల సాగెన్; లయీం
తకులై పోరిరి రాజపుత్రు లనమానజైత్ర దీక్షరతికా.

74

సీ॥ కడకుఁ 'బద్మినిఁజూప విడుతుముట్టడి' ననె
యవనేంద్రుఁ 'డద్దంబు సందుఁజూడు'
మని రాజపుత్రకు లని రలాయుద్ధీను
విచ్చేసి సతిఁజూచి వెనుక రరుగు
నప్పుడు భీమసిం గరిగె వీడ్కొల్పుచుఁ
గోటదాటఁగఁ దురుప్పులతనిఁ తెఱఁ
బట్టి 'పద్మిని నీయవదలెద' మని రేడు
వంద లాందోళికల్ బయలుదేఱె

గీ॥ వెలఁదీఁ గడసారి దర్శింప భీమసింగు
పంపఁబడె నాతఁ డశ్వంబుపైనఁ గోట
దూతః యవనుల్ విజృంభించి హిఁకిరపుడు
రాజపుత్రులు పోరి రబ్రంబుగాఁగ.

75

మ॥ స్థిరమౌ సత్ప్రభుభక్తియుక్తి నిజరాజ్ఞీ మాన సంత్రాణ ధ
ర్మరసావేశము పొంగి ప్లేఁబొరల గోరాసింగు బాదూలు సిం
గు రజాగ్రంబున వైరి వీరుల తలల్ గోటానఁ గోట్లున్ వసుం
ధరరాలన్ విహరించి రయ్యెడఁ గృతాంత ప్రాయులై యిర్వురుకా. 76

క॥ వీరావేశము పొంగగఁ

దొరుష్క భటాళిఁదగిలి తలలు నటకుచు

గోరాసిం గనిఁ బడియెను

వారిధిఁబడి యస్తమించు వనజాస్తు క్రియఁ.

77

క॥ బాదూలుసింగు బాలుఁడు

ద్వాదశ వర్షములవాఁడు తొరుప్పుల శౌ

ర్యోదయుఁడై తునుమాడుచు

నాదిన మొక్కరుఁడె యింటికరుగఁగఁ గలిగెఁ.

78

మ॥ అమితోత్సాహముతోడఁ టోరెనోగఁగా నానాఁడు మేవాడ రా

జ్య మహాసౌధమునందు స్తంభముల యోజ్జ బొల్చు లోకైక వి

క్రమ ధారేయుల నొక్కఁడేని మిగులంగఁబోక సంగ్రామ రం

గమునన్ వీరవిహారముల్ నెఱపి స్వర్గంబేగి రాక్కుమ్మడిఁ.

79

చ॥ పడతులు వేవురుఁ గొలువఁబడ్డివి వహ్నిని జొచ్చె; వైరులుఁ

గుడులును రాజసౌధములు గోపురముల్ కొలువుల్ గృహంబులుఁ

బుడమిఁ బడంగఁ జేయఁ బురమున్ సిరి దప్పె గజంబులున్ తొరం

బడి కలఁపఁ గలంతవడు పద్మసరః ప్రవరంబు చాడ్చునఁ.

80

మ॥ అనహుల్ వారయి బూది దేవగిరి ధరావంతులున్ ఘారు వా

రును డాండాపుర మాజనల్మియరు గోగ్రన్ దేశముల్ పెక్కు తొ

య్యన నొక్కొక్కఁడుగాఁ దురుష్క నరపాలాధీశ్వరుఁగొల్చి యా

తని రారాజుగ నమ్మతించెఁ బరతంత్రత్వంబుమైఁ గ్రుంగుచుఁ.

81

—, అజేయ సింహుని పాలనము .—

సీ॥ బహుకాలమునకుఁ బూర్వమున రాజస్థాన

వసుధయంతయు భిల్లవంశజలది

దారి దూరముతోలి బప్పరాయ నృపాలుఁ

డధికుఁడై మేవాడ నాక్రమించె

నదిమొదల్ భిల్లుల రారాజపుత్రుల

కణఁగని వైరాగ్ని యతిశయిలై

నొకరిదేశము పైస నొకరుఁడు దండెత్తి
పలుమాఱు పోరుట వాడుకయ్యెఁ

గీ॥ నైలవారా మహాటపుల్ కదిసి వేట
సలుపుచో వారువీరును గలిసిరేని
నిరు దెగల నాయకులను నిర్వ్వరొ కడకు నొ
కరుఁడొ మడియుట తప్పక జరుగుచుండె.

82

సీ॥ చిత్తూరు రాజ్య మజేయసింహుం డేలు
చుండి యొలగముండి యొక దినముస
నాత్మజుల్ సుజన సింహాజిత సింహులఁ
బదునేను బదునాల్గు వత్సరముల
వారలఁ గని' బిల్లపతిమూంజుఁ డెనిమి డేం
డ్లకుముందు వనముస నన్నుఁ దాఁతె
వానిఁ దప్పకొన నుపాయములేఁ య
త్రాడితి విడక వాఁడట్టె పొదివి

గీ॥ కుంతమునఁ గుమ్మెఁ దలనాటి గొప్ప గాయ
మయ్యె నాయాయువది గట్టిదగుట నెల్లా
పురముఁ జేరితి నేటికి శిరము నిమురు
చో నిదిగోఁ బెద్ద గుంట చేసోఁకుచుండు.

83

క॥ నాఁ డదరిన మీగుండియ
నేఁడును దిటపూన దతఁడు నిదుర గనఁబడుక
వాడి సగమైతి మూంజుని
గుడిన వగఁ బయికిఁజెప్పకొన లేకుంటి.

84

మ॥ చతురంగ ధ్వజసీపతుల్ గొలువఁగా సన్నాహ స్వాయుధాం
చితులై మూంజుని గూడెముక దఱిసి తచ్చీర్షంబు ఖండించి యా
ప్రతతో నాభయ ముజ్జగింపు డనుచుక దైన్యంబుతోఁ బల్కుఁ ది
త్తుతులుక లేనగ వాన్యబింబముల యందుక బెల్లు తొల్కాడఁగక.

మ॥ “తనియక బిల్లలఁ బావలక గని ధరాధ్యక్షుండవై భోగ భా
గ్యనికాయంబులమాఁగి వృద్ధవగు నీవానంద సంపత్తి నిం

టను గూర్చుండుచుఁ బెండ్లిపేరఁటము మాటల్ మాని దుర్వార మృ
త్యునిభుండై చను మూంజునికా దొడరఁ బొందో యంచు వేధింతువే. 86

ఉ॥ కాటికిఁగాళ్ళు చాచితివి కావలెనన్నను మూంజుతోడి పో
రాటము నీవె చూచుకొను మాడకు కాలులు నిన్నుఁ జూచినకా
బోటులుగూడ నవ్వెదరుపొమ్మ" ని పల్కిరి చెంత నొక్కచో
నాటలమున్ని పైవిషయమంతయు విన్న హమీరసింహుడుకా. 87

ఆ॥ వె॥ ఆయజేయసింహు ననుజుని కొడుకు ప
దేండ్ల బాలుఁ డటకునేగు దెంచి
చేతనున్న చిన్న సింగాణితో బాణ
సమితితో ధరితిగఁ జాఁగి మొక్కి. 88

చ॥ 'ఒక యశ్శము నొక కుంతము
నొక భద్రము నిచ్చి పంపుమో తండ్రి! త
ప్పఁ చని నే మంజూని మ
స్త్రముఁ దఱిగితెచ్చి యుంతుఁ జరణాబ్జములకా. 89

చ॥ అనుచు నుదారవీరరస మచ్చుపడకా వచియించు చిన్న నం
దనుని నజేయసింగు గని "తండ్రి! భవద్వచసింబు కోటి నే
యును చని నీవు వై రిళిరమూడిచితెచ్చిన యంత సంతసం
బొనరెను నీవుపోవలవ దుండుము నాకడ' సంచుఁ బల్కినకా. 90

మ॥ "ఇదె తండ్రి! పలుమాటలే నెఱుఁగరెండేమార్గముల్ నాకు నీ
మదవద్వైరిని ఖిల్లునికా దునిమి, తస్మస్తంబునుకా దెచ్చి నీ
పదముల్ చేర్చెదఁ లేనిచో మఱల మేవాడేశమం దెంచు నా
పదిముకా మోపక చూరసీమల వసింపకా దోదు" నంచాడుచుకా. 91

గీ॥ అంతనొక భద్రమొకకుంత మశ్వముఁ గొని
గాలి కన్న హమీరు శీఘ్రముగఁ బోయెఁ
జనె దినములు పక్షములు మాసములు గడచె
నతఁడు చనుపేరికిని జ్ఞప్తియందెలేదు. 92

సీ॥ కొన్నాళ్లకవ్వలఁ గొండలోయను గడి
 యట్టి యాయుడ మూని యాశ్వికుండు
 చేరరాఁగ నజేయసింహుండు నాతని
 కోలుపువారును జూడ్కిగొలిపి; రంత
 నాహమీరుఁడు బల్లె మవనిపై నిడి తండ్రి
 శ్రీపాదముల నమస్కృతి యొనర్చి
 “గుఱుతింపు నీమూంజుశిర” మనె తేఁడు పు
 త్రకుని ముద్దాడి యెత్తుకొని సింహ

గీ॥ పీఠ మెక్కించి తిలకంబుపెట్టి రాజు
 సలిపి నిజపుత్ర యుగము దేశమ్మునుండి
 తఱుమఁగొట్టె; ద్వితీయ పుత్రకుఁడు మడిసెఁ
 గైలవారా గిరిండ్రి శృంగాటకమున

93

గీ॥ చుక్క తెగిషడ్డ కైవడి సుజనసింగు
 వారిలోఁ బెద్దవాఁడు సర్పదము తప్పి
 దక్కనున భారలాంబ పాదములఁ బడియె
 వాడెపో శివాడీరాజు వంశకర్త.

94

గీ॥ సింగపుం గొదమ విధాన సింహపీఠిఁ
 జేరి కూర్చిండిన హమీర సింహభూషి
 పాలకప్రవరుండు సంవర్త సమయ
 ఘన ఘనాఘనగంభీర నినద మరల.

95

సీ॥ “ఖిల్లులు తఱుచుగావేటల కరుదెంతు
 రని సాదిరి విపినమం దణఁగి యుంటిఁ
 బందిఁ తఱుముకొంచుఁ బరిచారములు లేక
 మూంజుఁ దొక్కఁడె వనంబునఁ గనఁబడె.
 నడిగె “నీవెవ్వఁడ” వని సన్ను “నీవెవ్వఁ”
 డని యంటి ‘మూంజుఁడ’ననెడు నంతఁ
 దల నాదు ఖడ్గధారల సూడి యిరిరాలెఁ
 గుంతంబు కొనఁ దలఁగ్రుచ్చి యెత్తి

గీ॥ శీఘ్రముగ సీపదంబులుచేర వచ్చి
నాడ' నన నెల్లరపుడు సంతసము నొంది
రీతఁ డటువదియును నలుగేండ్ల దాఁకఁ
వాలన మొసర్చె నవల మేవాడసీమ.

96

చ॥ అతనికుమారుఁడుకా మనుమఁడౌ లఘుఁ, డవ్వల రాజులొచు శా
శ్వత బహుశాభివృద్ధి కొనసాగఁగ నేలిరి దేశముకా; లఘు
క్షితివతి 'జావురా' ఖనులసీసము వెండియు లోనుగాఁగ ధా
తుతతులఁ ద్రవ్వజేసి తఱితో ధనరాసులఁ జేర్చె మెండుగకా. 97

మ॥ జనికుం దాడిన యొక్కమాటకయి తత్సామ్రాజ్యముకా దాని ప
జ్జను లావణ్యనిధానమై వెలయు హంసాదేవినికా వీడి, త
మ్ముని రారాజు నొసర్చి భీష్మచరితంబుకా దాఁబ్రదర్శించెఁ జం
డన్మపుం డీలమురాజు పుత్రుఁడు ప్రచండప్రాభవోద్బంధుఁడుకా. 98

క॥ ముకుళుఁడు లఘురాజు కుమా
రఁఁ డాతని వెసురి నేలె రాజ్యము తత్పు
త్రకుఁడగు విదళిత రిపుహ
స్తి కుంభుఁడౌ కుంభనరపతిశ్రేష్టుండుకా.

99

—+ మహా రాజా కుంభుని పరిపాలనము. +—

మ॥ జనముల్ మెచ్చఁగ నేఁబడేండ్లతఁడు రాజ్యంబేలె: మేవాడ్ధరి
త్రిని నయ్యెస్పదిన్నాల్ల ధోటలను ద్వాత్రింశస్మహాసంఖ్య యీ
రనిచే నిర్మిత మయ్యె: నన్నిఁటఁగడుకా దార్ద్యంబు వై శాల్యముకా
గొని యవ్వీర వశంసుపేర నిలుచుకా గుంభల్మియర్ దుర్గముకా.

సీ॥ మాళవపతి మహమ్మద్ ఖల్జి వార్ధి ౮
రంగముల్ వలెఁ జతురంగ బలము
గొలువ మూర్ఖుర రాజుఁడొడి దండెత్తి రా
నొక లక్ష యుత్తమాశ్వక దళంబు
పడునాల్గు వేలురొల్పలముతో నరుదెంచి
మొదిరించి వారి జయించి మాళ్వ
ధరణీకుఁ డన రథస్తంభంబునకుఁ గట్టు
కొనుచుఁ జిత్తూర్పురంబునకుఁ దెచ్చి

గీ॥ కాపుగా నైన్యముల నిచ్చికాస్క-లిచ్చి
తగిన గౌరవ మిచ్చి స్వాతంత్ర్య మిచ్చి
యెడఁదఁ గరుణకుఁ జోటిచ్చివిడిచి వుచ్చెఁ
గుంభరాజా సమాను లీక్షణిఁ గలరె.

101

మ॥ తన సంపూర్ణజయంబుఁ దెల్పఁగ జయస్తంభములకా తక్తి పెం
పును సూచింపఁగఁ గోవెలల్ నిలిపె నాబూశృంగ శృంగాటకం
బున; వ్యాఖ్యాన మొకండు వ్రాసి యనయంబుకా గీత గోవిందముకా
జను లాబాలము నేర్వఁజేసెఁ గవితానందైక సంధాతయై.

102

గీ॥ కత్తి కలములచే రెండు గతులఁ గీర్తి
కాంతఁ గొలిచిన మేటి భూకాంతులందు
నింత దొడ్డవాఁడున్న వాడే యటంచు
క్షణి జనులెన్న మనియె నా కుంభ నృపతి.

103

సీ॥ సాధ్వీ మీరాబాయి సౌజన్య ధన్య కుం
భవసుందరాధీశు పట్ట మహిషి
జగదేక పావిత్ర్య సంపద కీలేమ
పర్యాయపదము గోపాలకృష్ణు
నడుగులు తరఁచి భక్త్యావేశమునఁ బొంగి
యమృత గీతములు పెక్కాలపించెఁ
దన్మాధురుకిఁజొక్కి తలలూచి యాతల్లి
స్మరియింప నట్టి యన్నరులు లేరు

గీ॥ ద్వారకాపురి మొదలుగా వారణాసి
వఱకు దేవాలయముల గోపాలదేవు
గూర్చి కీర్తించి యాయమ్మ కూరుచున్న
చోటులను నేటికిని గూడఁ జూపుచుండ్రు.

104

— రాజా సంగ్రామసింహుని పాలనము :—

మ॥ చరితార్ధుండగు కుంభుపౌత్రుఁ డవలకా సంగ్రామసింహుండు భూ
వరుఁడయ్యెకా రణమన్నఁ బండుగు వలెకా ఛావించు శౌర్యాధ్యుఁ డీ
పురుష శ్రేష్ఠుఁడు పెక్కు ఘోరసమరంబుల్ చేసి వైరి క్షితి
శ్వరులకా గెల్చుచు దేశమందు నినిచెకా సౌభాగ్య ధాగ్యోన్నతికా. 105

సీ॥ బదుపందలు కరు లశ్చంబు లెనుఁబది
 పేలు సామంతులు పెక్కుచుంది
 యనుసరింపఁగ జయయాత్ర సాగించె నం
 బరు మారువారు లోఁబడియె గొల్లి
 యరు లోఁగె సజమేరు చరణముల్ గొలిచే శి
 క్రియుఁగాల్ని తలలొగ్గి ప్రియము నెఱపె
 నారామ పురము చాందేరియుఁ బులుమేనె
 గోగోను దలవంచుకొనుచు నిలిచె

గీ॥ నయ్యె నంకితుఁ డాబూ ధరాధి నేత
 బూంది దీగులొంది తర్క్కుపనొందె ముందె
 చుట్టు గలదేశములను జేపట్టుకొనుచు
 వసుధ సంగ్రాముఁ డేలే వైభవము తనర.

106

మ॥ ముజఫర్ షాయను మాశ్వభూపతి బలంబుల్ గొల్వ మైకెత్తి రా
 గజముఁ దాఁకెడు సింహమట్లు తఱుమంగా వాఁడునుఁ రాజ ధా
 నిఁ జొఱంబాతె విడంగఁబో కచట వానిఁ బట్టి చిత్తూరుఁ జే
 ర్చె జగంబుల్ జయపెట్ట నమ్ముఁడయి యర్థింపంగ వీడెఁ వడిఁ 107

మ॥ స్థిరశౌర్యండును డిల్లివిశ్వపతికిఁ నేనాని బాహాబ లో
 ధ్ధరుఁడౌ 'ఆలి' సమస్త నైస్యములతో దుర్గంబు రక్షించు చుం
 డ 'రణస్తంభ పురంబు' పై సడచి కోటఁగెల్చి పేరొందె నీ
 భరతోర్పిఁ దనకుఁ సముండొరుఁడు గన్నట్టం డటం చెల్లెడఁ. 108

క॥ అమితబలులు యవనులు తం
 డములయి జాక్సారిటీస్ తటంబులఁ గలదే
 శమునుండియు ఛారర ఖం
 డముపై దండెత్తి రాఁదొడఁగి రప్పేశఁ.

109

—: బేబరు దండయాత్ర :—

శా॥ చెంగిన్ ఖానుకుమార్తె సంతతి జనించెఁ ముందు పైమూరు. న
 ర్వాంగీణ స్ఫుటశక్తితో సమర ఖండాధీశుడై, దానఁ దృ

ప్రిం గాంచంగనుబోక భారత మహాదేశంబునుక గెల్చె, స
త్సంగుం డీతని రాజ్యమింతని వచించన్ జాల రెవ్వారలుక. 110

శా॥ “తైమూర్లేము” పృథ్వీపుత్రు డతిశిష్టస్తుత్య సౌజన్య లీ
లామందారము ద్వాదశాబ్దముల కాలంబందె “బేబర్” నృపుం
డై మోగల్ షితి నేలఁ బూని రిపుగోల్లాధీశులక దాకి యు
ద్ధామ ప్రాధిని వారిఁ బోదఱిమి సంస్థాపించెఁ దద్రాజ్యముక. 111

సీ॥ “జాక్సారిటీసు” శ్రేష్ఠతమంబె కాని జా
హ్నవియొ లోకైక పూజ్యతకు రావు
‘టర్కీ’ పృశస్త మండలమౌనుగాని, యా
ర్యావర్త మమృత రసాత్మకంబు
‘నమరఖండ’ మతియోగ్యమకాని, ఢిల్లీ పు
రము స్వర్గమునకు స్వర్గమపు తావు
తురకలు స్వజను లౌదురుకాని, భారత
పృజలు లోకోత్తర ప్రాభవాంకు

గీ॥ లింటనుండిన విక్రాంతి యెసఁగుఁగాని
రామమాంధాత లేలివ భూమిగెలువ
ఘనతదైశ్వర్యములు గల్గి గణన గలుగు”
ననుచు బేబరు దండెత్తి యరుగుదెంచె. 112

శా॥ అకాలమ్మున ఢిల్లీ పట్టణ నృపుండౌ యిబ్రహీంలోడి తా
నాకర్ణించుచు వీనిరాక దళలజైసీకినుల్ జ్ఞేష్ఠలం
బాకంపింపఁగఁ జేరవచ్చి యని నేయకాజొచ్చె బేబర్ విభుం
డా కాలాంతకుఁడట్లు శాత్రువులఁ జెండాడెక మహోదగుఁడై. 113

మ॥ గడియల్ మూఁడగు నంతలో రణము తగ్గకసాగె నాయిబ్రహీం
పడియెక నేనలు భిన్నధాండగతులక బ్రాపించె; బేబర్ మహీం
ద్రుఁడు ఢిల్లీపురి నాక్రమించుకొనె హిందూదేశ సర్వస్వ ము
ప్పుడు దాసోహ మటంచుఁ దత్పదయుగంబుక గొల్చె నిర్వీర్యమై.

— సంగ్రామ సింహానితో - బేబరు యుద్ధము. —

మ॥ అరులకాగెల్చుచు సార్వభౌముఁడయి రాజ్యంబేలి సంగ్రామ భూ
వరు సంగ్రామ తలంబునకా గెలిచి మేవాడ్దేశముకా జేకొనెకా
ద్వరమై సుగ్రమృగేంద్ర వీర్యులగు యోధ శ్రేష్ఠులున్ గొల్వఁగా
నరిగెకా బేబరు సూర్యవంశమణి యుద్ధాయత్తుఁ డయ్యెకావడికా. 115

సీ॥ దోంగరీకుఁడు బలోత్తుంగుం డుదయసింగు
రత్నసింహుఁడు సలుంఘావిభుండు
రణమల్ల నృపుఁడు మార్వారు నాయకమాళి
మేల్తాచిభుండగు క్షేత్రసింగు
రూలాస్థపాలుఁ డుజ్జయసింగు, సోనెగు
జ్జయహింద్రుఁడై స యారామదాసుఁ
డల ప్రమరుండు గోకులదాసు చంద్రభా
నుండు మాణిక్య చంద్రుఁడు శిలాదుఁ

గీ॥ డును, హునేనిబ్రహ్మం సాహితనయుఁ డొకఁడు
స్వామి సంగ్రామసింహు వెంబడిని బోరి
చచ్చుటో గెల్చుటో వేటుజాడలే ద
టంచు నేసలతో వచ్చిరని యొసర్ప

116

సీ॥ రెండు వాహినులు రార్తిక శుద్ధ పంచమి
నా బయానా ప్రాంతమందుఁగలిసె
రాజ పుత్రస్థాన రాజు లందఱు వెంట
నడువ సంగ్రాముఁ డున్నత పరాక్ర
మము మీఱి యవననై న్య ముఖాగ్రహగంబు
చించి చెండాడి శోషిల్లఁ జేసె
బేబరు తననేన వెనుకకుఁ ద్రిప్పి ద
స్యుశ్రేణి పోటుకాచుకొని నిలిచెఁ

గీ॥ గ్రాత్రనేసలఁ దెప్పించుకొనియె నవియుఁ

లను బిరంగుల ముందిడికొనుచు మౌన
నియతఁ బదునేను దినములు నిలిచియుండె.

117

౯॥ వీరావేశముపొంగి రక్తముడుకఁ, వేమాటు తత్తచ్చ మూ
వారంబున్ దరిజేరి బేబరు రజోపన్యాసముల్ చేసినఁ
గారాకై నను డుల్లకుండె జయముల్ గాంక్షించి యెన్నెన్నో వ్యా
పారంబుల్ బొనరించి నిస్పృహ జనింపఁ డీల్పడెఁ బెల్లుగఁ. 118

గీ॥ తన బలముఁ దూచు గెలుపుకై కనులు వాచు
నాప్తతతి నేచు దిగ్గన నట్టె లేచు
విసివి తలరాచుఁ జేతులు వెలికిఁజూచు
నకటః బేబ రెవ్వఁడు గాచుననుచుఁ జూచు.

119

సీ॥ తన పృథ్వీము లన్నియును నిష్ఫలంబైన
దై వంబు స్మరియించి త్యాగ మెంచి
తా ననుదినమును ద్రాక్షరసముఁ ద్రావు
రజత సౌవర్ణ పాత్రముల నేల
విసరి తున్నులుచేసి పెంకులు బైరాగు
లకు బీదలకు యోగులకును బంచే
నాక్షణంబుననుండి యాసవ మనుచరుల్
దాను ద్రావక యుండమాని వేసె

గీ॥ నవలఁ దనయేలు బడినున్న యవనరాజ్య
ములప్రజల పన్నులొక కొన్ని తొలఁగఁజేసె
దైన్యమును భయమునె కాని దైర్యమొసఁగు
పలు కొకండేని వినరాక పలవరించె.

120

మ॥ నెలలెన్నో గమియించెః బేబరు మదీఁ భీతిల్లుచుఁ ధిల్లి మం
డలముఁ దాటకయుండునట్లును బయానాసీమయుఁ గొన్ని ల
క్షలు కప్పంబు నొసంగు నట్లు నిఁక సంగ్రామేంద్రుతో యుద్ధముల్
నిలువఁ బోయెడునట్లు సంధికిఁ బ్రయత్నించెఁ మనస్ఫూర్తిగఁ 121

క॥ ఈయత్నము విఫలంబై
పోయెఁ దుదకు సామదానములఁ గాని పనిఁ

జేయఁ దలఁచె యవన మహీ

నాయకుఁడును ద్రోహబలమునకా మదీ నిఱచుకా.

122

గీ॥ స్వామి పదసీమఁ దెగి నిజపాణమైన

ధారపోయు పవిత్ర హైందవులయందు

నకటకటః శిలాదుఁడు గాక యన్నముఁ దిను

నారఁ డెవఁడు స్వామి ద్రోహమాచరించు.

123

గీ॥ కడపటి దినంబు నిరు మొనల్ గలిసి నవుడు

బలముతో శిలాదుండు బేబరును గలిసె

నని తుముల మయ్యెఁ బెక్కుఁగాయములు తగిలి

యవల సంగ్రాముఁ డరిగె నైన్యములు విఱిగె.

124

మ॥ కడుఁదీక్షంపుఁ బీరంగి గుండొకఁడు మోకాలకా బ్రవేశించె; మం

దెడు నుగ్రంపుఁ దుపాకిసోకి కనులూటికాడెందె నెమ్మేనిష్టేఁ

బొడమెకా గాయము లెన్న దిట్లు రుధిరమున్ జిమ్మి పుష్పిలచి యుం

దెడు బంధూక మహీజముకాదెగడె క్షోణీనేత సంగ్రాముఁడుకా. 125

మ॥ “చనఁ జిత్తురికి గెల్పులేక” యని బుస్సాప్రాంత మందుండె; న

ప్పేను గాయంబులఁ జేసి శక్తిచెడి నిర్వీర్యంబునైదేహ మ

జ్జన నాదేశ్వరుఁ డొక్క వర్చరమునన్ స్వర్గస్థుఁడయ్యెన్ విక

ర్తనుఁ డస్తంగతుఁడైన కైవడిఁ బ్రజల్ దైన్యంబునకా గ్రుంగఁగకా.

క॥ అరి రాజాంతరుఁడగు బే

బరు సంగర జయము నొంది వారత ధరణీ

శ్వరులకును రాజరాజయి

పరిపాలింపకా దొడంగె వసుధా తలముకా.

127

చ॥ ఒకసమయంబు సందు హుమయూసును వ్యాధియు సోకి యంత కం

తకుఁ డెలరేఁగె, బేబరును “నగ్గాని నాసుతుఁగావు దేవ” యం

చకుటిల బుద్ధి వేఁడుకొనె నట్టులే వ్యాధియు వాని సోకి పు

త్రకుఁడును వ్యాధిఁ బాసె, నొకరాతిరి ప్రాణము వాసె బేబరుకా. 128

క॥ ఘనశౌర్యుఁడు సంగ్రాముని
 వెనుక నతని సుతులు రత్నవిక్రమ సింహుల్
 మనుజేందులై మహీతల
 మును బరిపాలించి రథికమోదము తోడఁ.

129

మ॥ అనలాస్త్రంబులు వాడినన్ జయము తధ్యంబించు నావిక్రముం
 డును గొన్నింటిని దెచ్చె పీఠభటు లేంతో మూఁఖులై 'పీనిఁజే
 కొన మశ్వంబులనుండియున్ దిగము నీకున్ గూర్చు నెవ్వనినై
 న నియోగింపుము పీనిఁబూన్పు' మని మందప్రజ్ఞులై యాడుచుఁ. 130

—♦ చిత్తురు - రెండవ ముట్టడి —♦—

చ॥ పెడమొగమైన నన్యులను విక్రముఁడున్ నియమించె నేనలున్
 జెడె నిరుపాయలై యొకరినిన్ మఱి యొక్కరు మెచ్చకుండ నీ
 దుడుకుఁదనం బెఱింగి బహదూరను ఘూర్జర దేశ భర్తయున్
 వెడలె మహాచమూ తతులువెంటఁ జనంగను జిత్తురిన్ గొనఁ. 131

మ॥ తనుశక్తుం దొకఁడిప్పు చిత్తురువయిన్ దండెత్తునన్ మాట శ్రో
 త్రములన్ సోకిన రాజపుత్ర నృపతుల్ దొదవ్వు లందుండి నై
 న్యములన్ దోడ్కొని వచ్చి రొందొరువు లంతర్భేదముల్ లేక డెం
 దములన్ జిత్తురనంగ నెంత యభిమానంబున్నదో వారికిఁ. 132

సీ॥ రౌద్రకేసరి కేసరముల నేయ్యెల లాఁగు
 నతిబలాధ్యులు దేవరాధివతులు
 కులవర్సతముల డీకొని పిండిగాఁజేసి
 యంబుధిఁ గలుపు ఝూలావనీంద్రు
 లుంకించి తాఁకిన సురీప్తలంబుపై
 కెగిరించు సోనెగుఱ్ఱేశ్వరులును
 ఫాలాక్షతో మెడపట్టులు పట్టి గె
 ల్వంగఁజాలిన హరవంశ్యమణులు

గీ॥ జగము సర్వసంహారంబు సలువఁ గలుగు
 ననమశౌర్యులు చోండావ దన్వయులును

నడచు సందర్శంబు లనఁగ వైస్యములఁ గొనుచు
వచ్చి చేరిరి చిత్తూరు పురవరంబు.

133

గీ॥ పదము వెన్క మఱిల్పసి పటు పరాక్ర
మైకధన్యులు గొలువ నురేశ మల్లు
సుతుఁడు “ఛాగ్ని” తరలి వచ్చె నితఁడు బాధ
బానలముఁ బాఱుమింగు మహాభుజుండు.

134

గీ॥ అఖిల జగముల లోని శౌర్యంబు ముద్ద
చేసి దుర్గంబునిండ నుంచినను గాని
క్రూరులగు పరంగుల పిరంగులకు ముందుఁ
దూచుకొన రాయి నిలుచుట దుర్లభంబు.

135

సీ॥ లాబ్రహ్మణా బిరుద మలంకరించెను ప్రోడ
గోతులు త్రవ్వించి, కూరి మందు
వహ్ని రవుల్కొల్పి పగిలించె నీతండు
బహదూరుసాహి నేవలను దనుపు
బుడుతకీచు పరంగి ముందు ‘వాస్కోడిగా
మా’ వెంట నరుదెంచె మందుగుండు
పరగించి యగ్ని పర్వరముపొంగిన యట్లు
పొంగించి బహదుర్గములను గూల్చె

గీ॥ వైరి దుర్భేద మైన చిత్తూరికోట
దక్షిణపు గోడ డుల్లి రంధ్రంబు వడియె
నూర్జిత జగన్నుత పతాక్ర మార్జునుం డ
రాతులను దాకి యర్జునరాపు మడిసె.

136

గీ॥ ఐదువందలు హర వంశ్యు లతనితోడఁ
బడిరి మధ్యాహ్న మార్తాండు పగిది మండి
యరులఁ దాకి దుగ్గారాయఁ డస్తమించె
నఖిల చోండావదన్వయు లనుసరింప.

137

గీ॥ ఆవల దేవరథటులు ఝాలాన్వయులును
జీవము లొసంగి టంత భాగ్నీయు వచ్చి

ప్రళయ కాలాంతకుని బోలుభటులఁ గూడి
కదన మొనరించి పండె నాగండి దండ.

138

సీ॥ తరువాత రాజమాతయు జవాహిరిబాయి
రారోడునుత తనుత్రాణ ఖడ్గ
ములనూని యాస్థలంబునఁ బోరిమడిసె, న
వ్వెలఁది కీర్తిని జరిత్రల సువర్ణ
పరమాక్షరముల వ్రాసిరి పూజ్యులాది నం
బంతలో దుర్గ మావంత యవల
విఠిగె లోపలి పీఠవరుల సంఖ్యయుఁ దగ్గ
నుదయసింహ కుమారుడొక్కఁడు తప్ప

గీ॥ రాజ వంశమంతయు రణాగ్రమున మ్రగ్గె
నతని సురధాని రాయల కప్పగించిఁ
వెలికి దాటించి మిగిలినవీరు లొక్క
స్థలము చేరిరి కార్యనిశ్చయము కొఱకు.

139

సీ॥ గందంపు మంచిచెక్కల నొక్కపోవుగాఁ
గూర్చి తైలముపోసి కుప్పలుగను
గర్పూర రజము పైగప్పి యగ్నిరగిల్చి
వెలఁదులు పదమూఁడువేల మంది
జలకంబు లాడి దువ్వలువలు సొమ్ములు
దాలిచి పూచిన తంగెడు లటు
వెడలి పెండ్లికిఁ బోవువిధమున గుంపుచై
చిటునవ్వు మోముల సిరులు నింప

గీ॥ బంగరు నలకలట్లు పావకునిఁ జొచ్చి
రీవెలఁదులఁ గర్ణావతీదేవి నడిపె
నామె యుదయసింహకుమారు ననుఁగుఁదల్లి
దుర్జయార్జున రాయనితోడఁ బుట్టు.

140

మ॥ తమ కౌంతామణు లెల్ల వహ్నిఁబడి మ్రందఁ దేవరస్వామి దు
ర్గము నందుండిన యోధులన్ గొనుచు సూర్యద్వారముఁ దీసి నిం

హము మూర్ధ్ని వెలికి మూర్ధ్ని శాస్త్రాపులు చీకాకొండ వర్తించి నై
న్యములు దానును సర్వభూస్యముగ సంతంబొందె నవ్వేళలో. 141

— కర్ణావతీదేవి తనకు సాయపడుమని హుమాయూను నర్థించుట —

చ॥ దురము భయంకరం బగును దుర్గము నిల్వదటంచు దోచు ముం
దర నవరత్నసంతతులు దాపిన తోరము రాజ్ఞి ఢిల్లీ భూ
వరుకడ కంపె; గష్టములువచ్చిన యప్పుడు రాజపత్ను లీ
కరణి నొనర్చి సాయమునుగాంచుట వాడుకయై తనర్పేడు 142

సీ॥ పరిసర గ్రామ సంవాసినులగు వెలం
దులు వేయిమంది యాతోరము నొక
రనకపుం బశ్చేరంబున సుంచి పూపు ల
క్షతలను బెట్టి పూజల నొనర్చి
నడచుచు వెళ్ళి యందలు ఢిల్లీజేరిరి
హుమాయూను పంగదేశమున నుండె
నటకేగి దర్శించి రతఁడు హర్షించి హ
స్తమున రజ్జబంధనము నొనర్చి

గీ॥ “సారసదళాక్ష లార యీతోర మంది
నపుడె కర్ణావతీదేవి కన్న నైతి
నామె నాచెల్లె బుదయసిం గల్లుడయ్యె
వారినేమమె నానేమమై రహించు. 143

గీ॥ భువన వండ్యుండు సంగ్రామభూప మణికి
ముందు మాతండ్రి కూర్చినకుండు దీఱ
నతని దేవేరిని గుమారు నాదరించి
నామొగల్ వంశమును బావనం బొనర్తు. 144

గీ॥ అఖిల సృష్టలకుఁ బాదుసాయనుట కన్న
రాజపుత్ర మహాదేశరాజ మాత
కన్న యనుటయె కడుగౌర వాస్పదంబు
పయసమై వత్తు బహదూరువంచి పుత్తు. 145

య॥ స్ఫురదించివర నేత్రలార! యిదె నాపుణ్యంబు వర్ణింపఁగాఁ
దరమే! నేఁటివిపత్తు దీర్చుటకు నింద్రప్రస్థమేయైన ధా
గ్య రమాకౌంతము నాదు రాజ్యమయినకా గాదేని నాప్రాణ మా
పరమోత్కృష్టగుణాఢ్య పాదము కడకా భక్తికా సమర్పించెదకా. 146

మ॥ దర పుట్టించిన దాది నిందనుక నే తొరుక్కూపాపాలుఁడి
భరతోర్విన్ బడయంగఁ జాలని కడున్ బ్రత్యేక మర్యాద నా
కగమైతిన్! భువన ప్రపూజ్యులుగా నాకర్ణావతీదేవి స
చ్చరణాబ్జంబులు జన్మజన్మమును నే నదృక్తి సేవించెదకా” 147

మ॥ అని యిత్తుత్తమ భక్తి భావరతితో నివ్వారి పాపంబులన్
దన శీర్షించిడి మొక్కి వీడ్కొలిపి యాభన్యాత్ముఁడున్ జైత్రయా
త్రను జాలించి యపార నైన్యసముదగ్రజైత్ర్య విస్ఫుర్తి బో
రన బ్రహ్మాండము వ్రక్కలై పడఁగఁ జేరకావాతెడిల్లి దెసకా. 148

మ॥ చని వైనంబునెఱింగి యక్కటకటా! సర్వంబునుకా మించి పో
యెను! దుర్గం బరిచేతఁ జిక్కెను! బలంబెల్లన్ నశించెకా! గృపా
భని నన్నోరిన దొడ్డతల్లియగు నాకర్ణావతీదేవి యే
మని చింతించెనో! మందధాన్యునకు నేలాదక్కు తత్వేవనల్. 149

మ॥ అకటా! సూర్యుఁడు వంశకర్తయఁట! కీరాబ్ధికా వలెకా బూజ్యుడై
యకలంకంబగు గొప్పవంశమఁట ధన్యాత్ముఁడు సంగ్రామ సిం
హా కుటుంబంబఁట! సుంత సాయవడఁగా నొక్కింత తాపున్నఁదా
యక మత్కిర్తి వెలింగియుండు గద బ్రహ్మాండైక సుస్థాయిగకా. 150

సీ॥ అతల్లి బదులు తదాత్మజుఁ గొలిచి దే
హము ధన్యమొనరింతు నని తలంచి
చిత్తూరుపురి విసర్జించి మూర్జరి మేగు
మని బహదూరున కాజ్ఞఁబంపె
నామూర్ఖుఁడు తదాజ్ఞ నొదలఁ దాల్చక
సమర సన్నాహముకా జరుప దొడఁగె!
బాదుసా తుదిలేని బలములతో దుర్గ
మును నాల్గువైపుల ముట్టడించె!

గీ॥ నా మహానేనఁ జూచి, భయంబు లేచి
నీరు గోఁతు నుప్పువరేఁ గన్పింప కేగె
బలముతో బహూచారు, మాన్యమును ఘూర్జి
రము హుమాయూకా జయించె నైన్యముల నుండె 151

గీ॥ పూన్కి చెడి దేశములు వట్టిపోయి నట్టి
వెకలి ఎక్కమ సంహనివెదకి తెచ్చి
సంహ పీరిఁ బునఃప్రతిష్ఠితుని చేసి
దీవెసలు పోసి ధిల్లీకిఁ దెరలిపోయె. 152

సీ॥ జననమో వటుతురుష్క స్పృహల కులమున
భావమో రాజ్య సంపాదనంబు
ప్రాయమో సకల ప్రపంచంబు చనదని
పోరాడ వలసిన పూర్ణ వయసు
అరిది రాజస్థాన మార్గర్థకము నాని
రాణి యర్ధింప సౌత్రాత్ర మూని
వంగభూమిని చనవని మాని యొక వేయి
మైళ్ళేగుదెంచి ధర్మము వరించి

గీ॥ స్వకులు బహూచారు శిక్షించిపంచి దేశ
మందు భయమును డించి సౌఖ్యంబు నించి
వట్టి చేతుల వెనుకకువచ్చె నెట్టి
సరళ హృదయుందో హుమాయూను చక్రవర్తి. 153

—: మేవాడకు వనవీరుఁడు పాలకుఁడగుట :—

మ॥ ఒకయేడాదిగ రాజ్యమేల్కొనెనొ లేవో యెల్లనేనాధినా
యకులకా బాధల ముంచె నీకృతి నలుంబ్రాధీకుఁ డాత్మకా సహిం
పక రాజ్యచ్యుతుఁడేసి వికృముని మేవాడేశ మేలంగఁ బూ
నికమీఱకా వనవీరుఁ దెచ్చి నిలిపెకా సింహాసనం బందునకా. 154

సీ॥ వనవీరుఁ డవని పాలన మశాత్రవము నే
య సుదయసింహుఁ గూల్చును దలంచె

బున్నాయనెడి దాది ముందెంట్లా సడివట్టి
 యొకపూల బుట్టలో నుదయసింహు
 నుంచి భటులవెంట సూరివెల్పలికంపి
 తనపుత్రునుంచెఁ దట్టినమందుః
 వనవీరుఁ డుదయసింహుని జూపుమని వచ్చెఁ
 సతి నిజాల్మజుఁ జూపె నతఁడుపొడిచెఁ

గీ॥ బుత్ర శోకంబు దీగమింగి పున్నవేడలి
 స్వామి నొడినుంచి దేశదేశములు తిరిగి
 వర్తకుం 'డసాసా' కడ వానిఁజేర్చి
 సకల లోకైక విఖ్యాతి సంతరించెః

155

క॥ తను నెంత కాచి కుడిపినఁ
 దనసుతుఁ బరుసుతుని కొఱకు దారుణ భద్రం
 బునఁజేల్చి గనిన వెలఁదుల
 వినియుంటిమె పున్నదక్క పేటొకదానికా.

156

క॥ వనవీరుఁడు దాసీనం
 దనుఁడును హంతకుఁడు సాహిదా సర్వుండొ
 జనవతి లేమి మహీ పా
 లన మతఁడొనరింప నెగ్గులన్ గనకుండెకా.

157

—• ఉదయ సింహుడు రాజాయగుట. —•

సీ॥ పాలించె నతఁడు మేవాద్దేశ మైదేడు
 లొక వత్సరము పసంతోత్సవములు
 సకలవైభవముల సాగు పిదప వస
 వీరుఁడు సామంత విభులఁజేర్చి
 యొరుఁడు ప్రసాద మంచని తొందరించె,న
 లుంబ్రాధిపతి కోపలోహితుఁడయి
 యఖిల ప్రజాగణం బభినుతుల్ నేయంగ
 వాని సింహాన భ్రష్టుఁజేసి.

అ॥ వె॥ యుదయ సింహుఁడెచ్చియుర్జిశ్వరుని జేసె
 సోనెగుఱ్ఱ విభుఁడు సుగుణరాశి
 యఖిలసింహుఁడు సుర నా కరుణాదేవి
 విభవ యుక్తి నొసఁగి పెండ్లి చేసె.

158

సీ॥ విలయ రణక్షేత్రముల సర్వ సేనాధి
 నాధుడై యెవఁడు నైన్యముల సడుపు
 నఖిల సామంత గోత్రాధీశు రెవ్వని
 యాజ్ఞ లొదలఁ దాల్చి యవధరింతు
 నృపమాళి రాజధానినిదాఁట రాణి
 సము రాజ్య మెవని పోషకర నిలుచు
 బరమ శిరోదియాన్వయ భూపతుల నిల్చి
 నడఁప నెవ్వఁడు సర్వాధికారి

గీ॥ యెవని యనుమతిలేక ధాత్రీకుఁ డష్ట
 నవిఘ్న బుచ్చోగ్గులెల్ల మాషప్రమాణ
 మవని దానంబు చేయ యోగ్యతయె కాంచ
 రతఁడు సామాన్యుఁడే సలుంఁదానినెర

159

మ॥ పదమూఁదేడుల చిన్ని లేవయసు మేవాద్రాజ్య భారంబును
 గుడురై మోచెడు వీరులెందఱొ నిజాంచుర్గొల్తురి డిల్లీకుఁడు
 సదయాంతః కరణుండు నేర్పుమెయి రాజ్యంబేలు నాసక్తి పెం
 పొదవక బోక జడాత్ముడై యుదయసింహుండుండె బోగొప్పిమై. 160

మ॥ సమరోత్సాహము లేదు వికృమకళాసంపత్తియు లేదు దు
 ర్దమ దైర్యోస్పృతి లేదు చిత్తురు మహారాజ్యంబు పాలింపఁ బూ
 జ్యమయా సద్గుణమొక్కఁడేనియు రహించక బోదు వైయాఘ్ర గ
 ర్భమునక మేర విధంబునక బొడమె సంగ్రామేంద్రు గర్భమునక.

మ॥ ఉదయాస్తావల మధ్యగంబగు జగంబుఱ్ఱాత లూఁగించె బె
 ట్టిదుఁడొ పుత్రుఁడు ఘోర సంగర కిరీటిప్రాయుడై కీర్తి సం
 పద నాన్వించెను తండ్రి యెట్లీతఁడు మేవాద్రాజ్య మందార కా
 విఁ దినకజొచ్చిన పుష్పియల్లు వొడమెక గీర్తిక గళంకించుచు. 162

చ॥ వరుసగ ముప్పదేం ధీతఁడుపాలనముఁ బొనరించె నందులో
నిరువదియైదు శాంతముగనెట్టులో సాఁగె ననంతరమునఁ
దరతరముల్ తపింపఁగను దారుణ ఘోర విషత్తు దేశముఁ
బొరిగొని గౌరవంబు నుడిపోవఁగఁ జేసె నరుంతు దమ్ముగఁ 163

మ॥ అనఘుఁ విక్రమసింహు భూరమణుఁ జేయఁగల్గి ధీల్లపురం
బున కేగెఁ హుమయూను వంగమున రాణ్ముఖ్యుండు సామంతుఁడై
చను షేర్థాను స్వతంత్రరాజ్యమును సంస్థాపింప యత్నించి నా
డను వార్తల్ విని పాదుసా వెడలే నైన్యాయత్తుఁడై వానిపై. 164

— రాజ్యచ్యుతుఁడై హుమయూను కడగండ్లు పడుట. —

ఉ॥ అంతములేని నైన్యముల నంబుధిచాడ్చున నిల్పియున్న సా
మంతుని దాకి పోరుట ప్రమాదకరం బని సంధిఁగోరి వృ
త్తాంతమునంపె షేర్కులాఁడు తానును సమ్మతిఁజూపెఁ గ్రుంకెఁ బ్రొ
ద్దంతట రెండు నైన్యములునచ్చట నిల్చెను నిద్ర నొందగఁ. 165

చ॥ కొసరి కసాయి మేకలను గొంతులు గోయు విధాన మారియుఁ
మనఁగినయట్లు మృత్యువును నాలుక సాఁచిన భంగి ధీల్లి నై
న్యసమితి పైసెవ్రాలి తునుమాడఁగఁజొచ్చిరి నిద్రవోవు చుం
డు సమయమందె వంగసుభటుల్ తమనాథుని యజ్ఞపెంపునఁ. 166

మ॥ హుమయూ నంతటఁబాటె ధీల్లిదెస కత్తుగ్రుండు షేర్థాఁ సన్నై
న్యముగా వెంటనుఁదాకె నేమియును జేయఁలేక యందందు మా
ర్గమునఁ జిక్కిన వారిఁ జేర్చుకొని పాఱఁజొచ్చెఁ బాంచాల దే
శము డాయంగనె రెండు నైన్యములకుఁ సంగ్రామ మయ్యెఁ వడిక.

సీ॥ రణమంచు వినిన మరణమంచు బెదరి ది

జ్ఞార్గంబులకుఁ గొంతమంది నడువ

సమదశాత్రవ పరాగము దృష్టిగతమైన

మది కలంగియుఁ గొంతమంది పాఱ

విమతనైన్యము దర్శనము దండధరదర్శ

నంబని యడలి కొందఱు తొలంగ

మొదటి పిరంగి చప్పుడయి నంతనే గుండె
లవిసి నీరయి కొంద అవలి కుటుక

గీ॥ నా హుమాయూను త్రోవరో నడ్డమైన
జనులఁ జేర్చి చేరూర్చిన నైన్యమెల్లఁ
జేయి జారిస కడవయై చిన్న మయ్యె
షేరుఖాన్ ఢిల్లీ పట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యె.

168

మ॥ చముపుల్ లేక మహామహీవలయ రాజ్యం బూడిపోవంగ నా
హుమాయూనున్ వెనువెంటనే తగిలి లాహోర్ దాఁకఁ బోసీక నై
న్యములన్ దోడ్కొని షేరుఖాను దఱిమెన్ వాఁ డంతటన్ దేశ దే
శములన్ గ్రుమ్మరె నెచ్చపేనిఁ దలఁదాచన్ వచ్చు నంచాసతో. 169

మ॥ స్తిమితత్వంబు వహింపకేగి యొకచో 'షేకల్లీ' యన్ బార సీ
కమహామోగిని గాంచి యాతఁ డడుగంగఁ దెల్పె నాత్మీయ వృ
త్తముఁ దత్సన్నిధి నున్న వానినుత 'యుద్వాహమ్ము గావించు కొం
దు మహాభాగుని పీనినే నన నతండున్ వానికిచ్చెన్ సుతన్. 170

సీ॥ ఏలుటకు మహా మహీవలయము లేదు
కొలుపు నేయఁగ భటకోటి లేదు
కాంచనాదిక ధనగ్రామంబులును లేవు
సముదార దివ్యభోగములు లేవు
వసియింపఁగా దొడ్డభవనంబులును లేవు
తాల్ప ననర్థ వస్త్రములు లేవు
వాహ్వశి యొనరింప వాహనంబులు లేవు
శృమ దీఱ గంట విశ్రాంతి లేదు

గీ॥ కేవలము హుమాయూన్ పడుక్లేశ మెంచి
మనసు గరగించు సౌజన్య మహిమ నెంచి
కోరి యర్థాంగమును బంచుకొనియె నెట్టి
పావనాత్మికయో హమీదా వధూటి.

171

మ॥ వనితన్ యోధులఁ గొంచు యోధపురికిన్ వచ్చెన్ దలఁదాచ వ
ద్దనఁ దన్నేత జనల్ మియర్ ప్రభువు పొమ్మంచాడె మార్వార్ నృపుం

దును బంధింపఁగఁజూచెఁ గొన్ని నెల లిట్లుకా జెల్ల రారాజు యీ
తెను దూరమ్మున సింధుదేశపు పెడారికా దైవముకా చూయుచుకా. 172

సీ॥ వైశ్వానర జ్వలజ్జ్వలా సమూహంబు
చిమ్మి సూర్యుఁడు ప్రకాశించు చుండ
సుర్యీతలంబెల్ల సుఱ్ఱుఁతలూఁగ జృం
భించి వాయువు పెల్లు వీచు చుండ
సుడికట్టి మండుటిసుర లేచి మిన్నంది
వ్రాలి ప్రాంథుల ముంచివైచు చుండఁ
బెక్కు యోజనములువెడలిన నాల్కపైఁ
జేర్చు జుక్కయు నీరుచిక్క కుండ

గీ॥ నరులు దిఱుమంగ ననుచరు లంత మొండ
స్వర్ణసౌధంబుల వసించి పరమ సుఖము
మీఱఁదగు నిండుచూలా లేడారి యందు
నా హమీదాలలాంగి యెట్లరుగ నేర్చె.

173

గీ॥ రాచటిక మది బరువయ్యె రాజమౌళి
కనువరత్వంబు బరువయ్యె సనుచరులకు
సున్న వారెల్ల బరువైరి యెంటియలకు
నొక హమీద మాత్రము చలింపకయె నిలిచె.

174

మ॥ హుమయూ నెక్కిన యొంటెయుకా మడిసె నత్యుగ్రాతపవ్యాప్తిఁ గూ
రిమి భృత్యుండని యొంటె నిమ్మసుచు 'టార్డిబేగు' నర్థించెఁ గ్రూ
రమతికా వాడు తిరస్కరించి చనె; నింద్రప్రస్థ రాజ్యంబుఁ బూ
ర్ణముగా నేలినమేటి నీరమున కన్నకా బల్చినయ్యెకా గటా. 175

గీ॥ తురక తేనికీ గష్టముల్ పెఱిగె గాని
పెక్కు విశ్వయత్నములు సల్పినను గాని
కానరాదయ్యె వట్టి వెక్కనము తర్కి
నిండుదప్పి నార్పగ నొక్కనీటిచుక్క.

176

గీ॥ చూలుపండిన యా హమీదా లలాంగిఁ
జిచ్చుటెండ కెడారిలోఁదెచ్చు పెల్లఁ

ఊపిపిందెల క్రొమ్మావి మొక్క నకట :
తీవ్ర దావాగ్నిలో నీడ్చి తేచ్చుటయ్యె.

177

సీ॥ అదిలేక యెండి కొలడుగట్టి నాల్కు నా
భిసితేరి దిగగుంజు కొనుచుఁ బోవ
నెంతేనిఁ జలియించి హృదయకోశం బట్టె
కుత్తుక కెరతొట్టు కొనుచు రాఁగ
మెదిటు నీరినమయ్యిఁప్రిదిలి పైతోడ్రేక
మునను బ్రలాపసంధిని వెలార్చి
క్షితితలంబెల్ల మ్రింగినఁగాని తీరఁదో
దనిపించు మరణ వేదన కలంప

గీ॥ నున్న పిష్టంబులట్టులే యుండ యవన
భటులు దాహమార్పఁగ సీరు పడయలేర
పిచ్చి యెత్తుచుఁ గేకలు వేసికొనుచు
బాటి రెడ్లెడ నిసుర యెడారినడుమ.

178

వ॥ కనిరొక బావివేకువను గన్నులపండువుగాఁగఁ దాన మో
ట నిడి జలంబు దోలేడు నెడకావడి నెడ్లను దోలుకొంచుఁ బో
వు నతని కొక్కచోఁబయికి బొక్కెనవచ్చెనటన్న మాటలుకా
చినఁబడఁబోమిఁ బెద్ద రణభేరిని గొట్టు టవశ్యమై తగెకా.

179

సీ॥ అతిదాహమున నోరు అట్టె తెఱచియున్న
జనులు బొక్కెన నూతి కొనను నిలిచి
నిలువకమున్నె దానిపయికా బడి జలంబుఁ
ద్రావఁబోయిన యంతఁ ద్రాడు చెగుచు
బావిలో బొక్కెన పడె దానిచెంటఁ గొం
దలు నూతఁబడిరి కొందఱు మహోగ్ర
తాప మోర్వక నైకతస్థలిఁ బడి మ్రగ్గి
రికఁ గొందఱానూతి నెక్కి దూకి

గీ॥ రంలిఁ గొందఱు చేది తోయమ్ముఁద్రావి
గుండె బరువెక్కి కూలిరి కొందఱెట్లా

‘యమరకోట’కు నాటి సాయంతనంబు
నడచి కన్గొని రచటి రాజాప్రహారు.

180

—, అగ్గురు జనసము —

మ॥ మనూజాధీశుడు వారినందఱును సన్మానించె సౌఖ్యం బెల
ర్పను; నైదుఁ బది వందలుఁ నలువ దాపైనింక రెండైన యే
టను నాకార్తిక డీవవారము హమీదాబాదు బేగంబు పు
త్రుని సీల్లాడె నుదాత్త లక్షణయుతుఁ దుర్వార తేజోన్నిధిఁ. 181

కా॥ పెద్దల్ గోత్రజు లక్కుమారకునకుఁబ్రీతిఁ మహమ్మ జ్వలా
లుద్దీ సక్పరు నామముంచిరి హుమాయూఁపాదుసా చూచి యా
ముద్దుంగుజ్జని కీర్తివల్లి దెసలఁబుష్పింపఁ గాంక్షించుచుఁ
ముద్దల్ ముద్దులు పంచె నాపులకు సమ్మోదంబుమైఁ గస్తురిఁ. 182

చ॥ తను గడుఁడేరఁదీసి తలదాచుకొనఁ నెలవిచ్చి పేర్చి నె
క్కొనఁగ మెలంగు సయ్యమరకోట నృపాలునియొద్ద నాల్గు మో
హనసతియౌ హమీడను నిజాత్మజు సక్పరు నిల్చి వెంట ను
య్యనుచరు లేగుదేరఁగఁ బ్రయాణ మొనరెచ్చి నతండు పెండియుఁ.

మ॥ త్వరమై నాతఁడు పారశీకమును గాంధారంబు రాబూల్ వసుం
ధరలఁ జేకొనెఁ గాని రాజ్యము స్థిరత్వం బందరే సాఁగె; నీ
కరణిఁ దాఁ బదునాలుగేడులు కడుఁగవ్వంబులం బొంది వం
దురె; నీలోపలఁ గొన్ని మార్పు లచటఁదోతెంచె ఢిల్లీపురిఁ. 184

మ॥ అలషేర్థాఁ బలశౌర్యశోభితుఁడు రాజ్యం బెల్లఁ గొళల్యముల్
వెలయఁ బాలనచేసె వాని పిదపఁ బృథ్వీపతుల్ చాల దు
ర్బలులుఁ గ్రూరులు నొట రాజ్యమది స్థైర్యంబూడెఁ గొన్నేండ్ల క
వ్వల రాజయ్యె సికంద రీతఁడు సురాపాన క్రియాలోలుఁడౌ 185

మ॥ స్థితి యిట్లుండు పెరింగి దండుఁగొని డానెఁ దా హుమాయూను యా
రతముం డుగ్రపరాక్రమక్రముఁడు బైరాంఖాను వచ్చెఁ జమూ
పతి పండ్రెండవయేటనున్న సుతుఁ డక్కర్ గూడ నేతెంచె ను
త్తమై యుద్ధము సాఁగె ఢిల్లీని సికందర్ సా చమూపాళితో. 186

మ॥ కదులేఁబ్రాయపుఁ జిన్ని కుఱ్ఱుడగు నక్పర్ ముందు నిల్చుండి యె
క్కుడు శౌర్యం బుసికొల్పి పూన్పు సుభటుల్ ఘోరంబుగాఁ దాకి ర
య్యెడ ధిల్లీపతి యోడిపాతె విజయం బింపారఁ బట్టాభి పి
చ్చుఁడునయ్యెఁ హమయూఁ నిజాప్తులునుసంతోషించి యుప్పొంగగఁ

— అక్కరు సింహాసన మెక్కుట. —

సీ॥ షేర్మండలంబను స్నిగ్ధ సౌధంబున
హమయూను కూర్చుండి యొక్కనాఁడు
పొత్తముల్ చదువు నప్పుడు పార్థనము చేయు
కాలంబుఁ దెలుపుచు గంట మోగె
వడివడి దిగిరాఁగదొడఁగె నతఁడు నును
పై యున్న మెట్లపై నడుగు జాతెఁ
బైనుండి క్రిందికిఁబడుట గాఢ విధానఁ
దలయును వేయివ్రక్కలుగఁ బగిలె

గీ॥ నవలఁ బంజాబునందున్న యక్క రటకు
వచ్చెఁ బదునైదువంద లేఁబదియు నాఱు
నగు శరత్తున సతనిఁ గల్యాణపురిని
ధిల్లీపతిఁ జేసి రుచ్చోగులెల్లఁ గలిసి.

188

మ॥ ప్రవిశేష ప్రకట ప్రభాపుడగు బైరాంఖాను క్షత్రియక ధ
ర్మవిదుండాహమయూను కోడలు సలీమాదేవిఁ బెండ్లాడి బాం
ధవుడై యక్బరు చాల్యమూడి తరుణత్వంబొందు నందాఁక రా
జ్యవిధానంబును నిర్వహింపఁదొడఁగెనా సంరక్షకుండై తగఁ

189

— బైరాంఖానా విజయములు —

సీ॥ రాక్రీరమందు సికందరుసాహి నై
న్యఘు ప్రోచుచేసి రణంబుఁ గోర
నచటఁ గాబూలులో నక్బరు ప్రతినిధి
తరుణంబు వీక్షించి తిరుగఁ బడఁగ
మూశ్వదేశాభీశమణి ధిల్లీపైఁ బడు
తెప్పు డెప్పుడటంచు నేగురు చుండఁ

బులివంటి పోగడ హేముఁడు క్షణక్షణమును
దండెత్తి రా గాలు ద్రవ్వుచండ

గీ॥ నల్ల కాబూలుకొఱ కేగ ఢిల్లి పోవు;
ఢిల్లికై చూడఁ గాబూలు చెల్లి పోవు
వెనుక నూయి ముందర గోయి ఘనుట యయ్యె
శౌర్యధనుఁడు బైరాంఖను నైన్యవతికి.

190

ర॥ తొలుతి సికందరుసాహిని
గలియుచు బైరాముఖాను రల్యాణూ రణ
స్థలమున నోడింపఁగ సరఁ
దలఘుగతి శివాల రద్రు లందున డాగెణ.

191

సీ॥ లక్ష పదాతి దిశంబు రరుల్ వేయుఁ
దినవెంట నేతేర దండు వెడలి
హేముఁ డాగ్రాపురికేగి చేకొనిదాని
సవల ఢిల్లీపురం బాక్రమించె
బైరాముఖానుఁ డక్కరు సనైన్యముగ సి
ద్ధంబై రి పానివట్టంబు నొద్ద
నుభయనైన్యములకు యుద్ధం బెసఁగెఁ దురు
మ్మలు శత్రునేన వ్రయ్యలుగఁ జేసి

గీ॥ హేము బంధించికొనుచు బైరాముఁ జేర్చి
రతఁడు కారుణ్యమును మానియక్కరుఁ గని
“శత్రుశేష ముపద్రవసమితిఁ దెచ్చు
శీఘ్రముగ వీనిమ స్తంబుఁజెండు” మనియె.

192

శా॥ “నామేల్గార్చి వచించు నీనుడిఁ దలఁదాల్చంగనోఁ గాని యీ
హేముం దోడినవాఁడు; పట్టువడినాఁ;దీనాఁ డవధ్యుండు; నా
కై మన్నింపు” మటంచు నక్కరనె; ఖద్గంబై త్తి ఖండించె బై
రాముం డత్తటి హేముమ స్త మిలపైరాలణ భటుల్ భీతిలణ.

193

సీ॥ జైత్రప్రధాన నిశాత వర్తనుఁడౌట
నావేశ మదికొంత యలరుఁ గాని

మైరాముఖానుఁ డక్తురుఁ బెక్కుగురువుల
 వేర్వేరు నియమించి వివిధ విద్య
 లభ్యసింపఁగఁజేసె, నాతని వేయి క
 న్నులఁజూచి వేయిచేతులను గాచి
 ధరణి రాజ్యం బూర్జితము చేసెఁ గాబూలు
 చేకొనె గాంధారసీమ గెలిచె

గీ॥ జాకా పురం బజమీర్ ప్రదేశములు గొనియె
 గ్వాలియరు వట్టుకొనియె మార్వారు నొంచె
 క్షణము విశ్రాంతిఁ గొనక రాజ్యములు గెలిచె
 నక్బరున్నతి పరమ లక్ష్మముగ నుంచి.

194

— అచ్చురు సమగ్ర రాజ్యాధికారము నొందుట. —

మ॥ అరుదెంచె॥ బదునెన్నిదేడులగు స్రాయం బప్పు డక్పర్ వసుం
 ఛరఁ దానేలఁ దలంచె నేవకతతి॥ ద్రవ్యంబు నర్పించి సం
 బర మొప్పారఁగ నాత్మరక్షకుని నా మక్తాకుఁ బంపించె ద
 గ్గర నబ్దారహిమాను దత్తుతుని వేడ్కఁ నిల్పి పోషించుచు॥ 195

సీ॥ ఆజాను దీర్ఘ బాహుర్గళయుగళుఁ డు
 ద్యత్పద్మ పత్మనేత్రముల వాఁడు
 ఘనసార్వభౌమ లక్షణ లక్ష్మీతుండు ప్ర
 సన్నమనోహ రాస్యంబు వాఁడు
 బలశోభితారోగ్యవచ్చరీయండు సీ
 రది సామ్యగంభీరరవము వాఁడు
 శాంతిప్రధాన వర్చశోభితుండు ద
 యూహూర్ణి మృదు హృదయంబు వాఁడు

గీ॥ రష్ట్రము సహింపఁగల ధైర్యగరిమ వాఁడు
 వితరణ విరాసముల వాఁడు-వేయు నేల
 భరతిఖండ మేలిన సార్వభౌము లందు
 నింతవాఁ డింక లేడనునంత వాఁడు.

196

సీ॥ అంచెలమార్పుచు నశ్వంబులను, స్వారి
యిరువదైదామడల్ పఱచియుండె
మూర్జరమ్మునఁ ద్రోవ గొప్ప బెబ్బులిరాఁగ
నద్దానిఁజేత జొప్పడఁచియుండె
విడక 'ఖండిరా' వనెడి మత్తకరినెక్కి
యైదామడలదూర మరిగియుండె
నామి సింగము పిల్లరైదు మంతులెడారి
యందుఁబైఁబడఁ బీచమణఁచి యుండె

గీ॥ నిరువురను దనసందిట నిఱికి కొనుచుఁ
గోట గోడలపై నెక్కిదాటి యుండె
నవ్రతీవ ప్రతాప దైర్యములు దేహ
బల మితని సొమ్మునుచు మెచ్చ మెలఁగియుండె. 197

మ॥ భగవాన్ దానుఁ డొసంగె నాత్మనుత నక్కర్ నేత కుద్వాహ మం
దగరాద్ధీరుఁడు వాని సోదరు సుతుండౌ మానసింహుడు వీ
ర గరిష్ఠుండయి ధీల్లిఁ జేరి పరరాష్ట్రశ్రేణులకా గెల్చి కీ
ర్తి గురుత్వంబు వహించి యక్ష్మరుకడకా దీపించె సేనానియై. 198

సీ॥ ముప్పాలుపృజ హైందవులుగాన వారి నే
మము తన కెప్పు నేమమని తలఁచె
నని జయించుచుఁ బట్టుకొనినవారిని బాని
సలఁజేయు రట్టంబు నిలిపివైచె
యాత్రలకేగు భక్తావళితోఁ బన్ను
గొనరాదనుచు దానిఁ గొట్టివైచెఁ
జిరకాలముగను వేనెడు జాట్టుపన్ను న్యా
యవిరుద్ధమని దాని నవలఁ ద్రోసె

గీ॥ హైందవంబున యవనరాజ్యంబు నిలుప
నెన్నియత్నముల్ వలయుఁ దానన్ని .చేసె
మంచుమలనుండి కన్యాకుమారి దాఁక
వనుధ వెల్లఁ బాలింప నక్కరు దలంచె.

—/ అక్కరు - దీగ్విజయములు /—

- ౪॥ రానె మేత్రాదుర్గము, చే
రానె గోగ్రోటక కోట యింక గోవిందివనం
ఐసు దేశము గెలిచెను గో
ఐసు నాగ్రాపురమునకా దృఢమ్ముగఁ గట్టెకా. 200
- ౫॥ శరణని మాళవపతి దరి
కరుదేరఁగఁ గూర్మిగని సహస్ర హయాధీ
శ్వర నేనాధీపగ నా
దరమున నాస్థానిమున నతనిఁ జేర్చుకొనెకా. 201
- ౬॥ తపతీసదిప్తేఁ గల బ్ర
హ్మపురంబును విజయగృహము నతిరయమారకా
స్సవకుల దీపకుఁ డక్కరు
కృపకును లోనగుదు మనుచుఁ గ్రేళ్ళురికె వడికా. 202
- ౭॥ రావలపిండి సమీపము
లో విలయాంతకునకైన లొంగని గక్కా
రావీరుల రావర ఋదీ
వోవఁగఁ బంజాబు దేశమును గెల్చుకొనెకా. 203
- ౮॥ తూరుపుసీమల దృష్టిని
సారింప నడేల్కులుండు చానార్దుర్గి
ద్వారములు దీసి యక్కరు
భూరమణుని పాద కమలములు పూజించెకా. 204
- ౯॥ సేరసింగపూచు చౌరా
ఘరు మణిహారంగబాదు క్రమమొప్పుఁగ న
క్కరు పాదుసాహి చరణాల
బురుహంబులు శరణమనుచుఁ బొగడుచు నిలిచెకా. 205
- ౧౦॥ 'రిందో పీరోత్తమ' యని
ఖండింపు నృపుండు కాళ్ళు గడిగి కనూజకా

మండల రాజ్యంబు నృపా

ఎండలునకు నప్పగించె గడు భక్తిమెయిన్.

206

గీ॥ చతు రనంత బలంబులు నందడింప
సింధు గంగానదుల మధ్య సీమలందుఁ
జైత్రయాత్ర పరంపరల్ సలిపి దిగ్వి
జయము సాగించె నక్కరు చక్కవర్తి:

207

—+ చిత్తూరు-మూడవ ముట్టడి. +—

గీ॥ భరతఖండైక భాగ్యమై పరగు రాజ
పుత్ర రాజ్య మేలని వాని పొడవు వృధయై
యని నడిపె నేన లద్భార మాగలేక
యురగనాయకు షణ్ము లుట్టాతలూఁగె.

208

గీ॥ మహితదై ర్యుండు తోడరమల్లు మేరు
భరమట్టి భాసింఘను; సింహ మట్టి
బిరుదుఁ 'భావానను' పిఠుగుల్ వ్రేళ్ల నలుపు
చయద శౌర్యులు నడిచి రక్కరును గొలిచి.

209

మ॥ అలఘుప్రాభవ కీర్తివిక్రమ యుతుండౌ మానసింహుండు, కోం
డలఁ బిండిక బడఁగొట్టు మేటి భగవాన్ దాసిండు నందున్న యో
ధులకున్ వృద్ధపితామహుం డిరువురున్ దోతెంచి; రీతల్గడి కా
డ్కులు దర్పించిన నడ్డఃపాటు గలదే క్షోడతలం బందునన్.

210

క॥ ఓమెయి నక్కరు నడుపు చ
మూమానం బింతయనఁగ బుద్ధిఁ జొరదు; బు
స్సా మొదిలుగఁ బాండోలీ
సీమ వరకుఁ బదియుమైక్కు నేనలు నిండెన్.

211

సీ॥ జలధులంతటి సరిస్సులు పెక్కులుండెఁ గ్రిం
దట వనాశానదీ నడచు చుండెఁ
దరుగని బహువిధ ధనధాన్య తతు లుండెఁ
బైరు క్రొత్తగ నెక్కి వచ్చు చుండెఁ
గోటలేడును జుట్టుకొని దృఢమ్ముగనుండె;
సప్తమహాద్వార సమితి యుండె.

గురుతరాయుధ పరింపర చెంత నుండె యో
 ధ రతి చిత్తముల్లండు దైర్య ముండె
 గీ॥ నక్కురునకె కా దవాని యబ్బితై నఁ
 దగ్గక రణంబు సాగింపదగ్గ యన్ని
 సాధనము లుండె, లేమి యెచ్చటను గలుగ
 దుదయసింహరాజా లేమి యొక్కడు తక్క.

212

ఉ॥ అంగడి సున్నవన్ని శనియల్లుని నొరనటన్న మాట వా
 సిం గనఁజేసి యయ్యుదయసింహుఁడు యుద్ధమటన్న భీతిచే
 గుంగుచు 'రాజపిప్పిలి'ని గోహిలువంతులయొద్ద డాఁగె నై
 నం గనరాదు లోపము రణం బొనరించెడు యోధకోటికిఁ.

213

సీ॥ అల నలుంవార్ధీకుండగు సాహిదాసు శౌ
 ర్యాన్నితుండగు దేవరాధిపతియు
 ఖేల్వాప్రభువు కుద్ధకీర్తి పుత్తనృపుండు
 చేడ్లా వోపేరియా పృథ్వివరులు
 నింక మడేరియానృపతి చూడాసింగు
 పావనాత్ముండు యూలా విభుండు
 రూలూరినేల మూళ్లరదాసు సోనె గు
 ష్టేంద్రుడైన కరుణా సాంద్రరాజు
 గీ॥ గ్వాలియరు దేశపతి లోసుగా మహిషులు
 పగిలెడు పిరంగి గుండుకు వక్షమిచ్చు
 దైర్యహేమాదులు విశేషదశిము లలరఁ
 బోయి నిల్చిరి గెలుపొ చావో యటంచు.

214

క॥ అల్ల యమభటుల గేరెడు
 బల్లిదులగు భటులు గొలువవైరుల మనముల్
 తల్లడిలఁగ వచ్చెను జయ
 మల్లుఁడు రిణరంగపార్థమహిత యకుండై.

215

సీ॥ ఇతఁడు మార్వార్మహిపతి మాళదేవుని
 సుతుఁడు చాల్యమునందె కూరలోక

చూడామణీయన విశుద్ధ కీర్తి గడించెఁ;
 దండీకి కీతనికి భేదంబువచ్చి
 చిననాఁడు తనదేశమునువీడి వెడలె! ని
 తని భుజాబోప దుర్దాంతత విని
 చిత్తూరిరాణాయఁ చేయిచ్చి మన్నించి
 బదసూరు సంస్థాన పఠిగఁ జేసె:

గీ॥ మహితదైర్యంబు వజ్ర వర్మంబు గాఁగఁ
 దనదు రాజోజ్ఞాహీ పీఠ తతులఁ బూన్చి
 తగిలి బ్రహ్మాండమైనఁ బిండిగ నొనర్చు
 రాద్రతరదాటిఁ గాలాగ్ని రుద్రుఁడీతడు.

216

క॥ కృప నాదరించు చిత్తూర్
 నృపచంద్రుని పనులు మేని నెత్తురుకండల్
 విపులముగ ధారవోసి జ
 రుపు స్వామిన్నేహ బంధురుల్ వీరెల్లఁ.

217

సీ॥ సమర చునేకమానములయ్యె; నక్కరు
 పెద్కురు పనివాండ్రఁ బిలువ నంపి
 దుర్గంబుక్రింద గోతులను ద్రవ్వించి చొ
 ప్పించి యగ్నిరజంబు పేల్లిపించెఁ;
 జిత్తూరినేన రాచిన సూనియలు శిలల్
 గుప్పచు వైరులఁ గూల్చుచుండె
 యవనులు తలలపై శవకోటిఁ గప్పి దు
 ర్గము క్రిందఁ ద్రోవంగఁ గడఁగుచుండి;

గీ॥ రెప్పుడును గాని యాగోడ లెవటఁగాని
 పగులుటయుఁగాని నేనలోఁ బడుట గాని
 కానరాదయ్యె; నక్కరు గడియ గడియ
 కెటు లెటు లటంచు విసుగు నొందుటయ కాని.

218

సీ॥ ఉన్నమం దంతయు నొకమాత్ర పెక్కుతా
 పులఁబోసి గూరి నిప్పును ఘటంప

నొకగని ప్రేతైః ముందుండిన మోగలుల్
 కూలిరిః గోడయుఁ గొంత యురలె;
 దానిలోఁ గొండ అంతమునొంది; రీవలా
 వలివారు ముందుకుఁ గలయ దూకి;
 రంత బ్రహ్మాండంబు నగలించు నొకపెద్ద
 భ్వనితోడ నొండొక గనియుఁ బ్రేతైః

గీ॥ దాన యవన హైందవుల గాత్రములు గాలిఁ
 గలినె శతశస్సహస్రశః ఖండము లయి;
 విజిగె నొకగోడ; యచటఁ బెక్కురు యవనులు
 హైందవులు చేరి; రయ్యె ఘోరాహవంబు.

219

క॥ రణరంగ మృగేంద్రులు చో
 హణవీరులతోఁ గొపేరియా-బేడ్లా రా
 జ్యులు లాసమర్థ రణాం
 గణమునఁ దెగి స్వర్గసీమఁ గట్టిరి గృహముల్.

220

క॥ హరవంశ్యుల నడుపుచు వీ
 శ్వరదాసును దేవరాధి పతియును రూలే
 శ్వరుఁడును బెండ్లికి సడచిన
 కరణిని నని కేగి మడిసి కనిరి యశంబుఁ.

221

క॥ దురమున దూడాసింగును
 గరుణాసాంద్రుండు వైరి గణ మస్తములిఁ
 దరుగుచు రాసులు వోసిరి
 పరలోక ద్వారసీమ వల కప్పేశఁ

222

క॥ భండనశతఘ్నులనఁ దగు
 చోండావ ద్భటులతో విశద్ధ యశస్సాం
 ద్రుండైస సాహిదానుఁడు
 ఖండితుండై యొరగె భటులు కళవళ మందఁ.

223

క॥ చండన్మపాఖండలు రుల
 మండనుఁ డరిదండధరుఁ డమాత్యు డితండుఁ

బండినయెడ నీనాటి క

ఖండస్తంభం బొకండు గననైయుండుకా.

224

.. పుత్త - యుద్ధము ...

ఉ॥ అవిధి సాహిదా సరుగ నాతని స్థానమునందు నేపు చోం
డావతుడెక్కఁగావలయు నక విధి చొప్పున ఛారమెల్ల భే
ల్వావిభుడైన పుత్తవయి వ్రాలె వధూయుతుడై వివాహ తం
త్రావుతుడై సహస్ర వనితావుతుడై యతఁడుండె పేడుకకా. 225

మ॥ అకలంకంబుగ సాగె నాకబలి పుణ్యస్త్రీలు కళ్యాణ దీ
పకముల్ ద్రిప్పిరి పుత్తవరుడై పద్మావతీకా గూడి వే
దికపై నుండెను వారి పాదముల దీప్తికబెంచె ముత్యాల బా
సికముల్ మంగళ వేదమంత్రములు ఘోషించెకా శ్రవఃప్రీతిగకా. 226

సీ॥ అపు డొక్క నైన్యనాయకుఁ డరుదెంచి 'దే
వా! సాహిదాసుగా' రనుచు మ్రొక్కె

గని చివాలునఁ బీరమున నిల్చి కర్తవ్య
మెఱుఁగుదు ఉణములో నరుగుదెంతు

నని యందుఁగలుగు స్త్రీ లందఱకును మ్రొక్కి
తల్లి దీవన లంది తరలి, సేన

కధిపతియౌచు సూర్యద్వారమున విజృం
భించుచు నాక్రొత్త పెండ్లికొడుకు

గీ॥ గొట్టియల మంచఁజొచ్చి గగ్గోలు పఱచు
బెబ్బులి విధానఁ దురకల పిండు నఱికి
నామహాదాహు బాహు శౌర్యంబుఁ గాంచి
యుభయనైన్యంబులును దలలూఁచి నిలిచె.

227

మ॥ అనుగుఁగోడలిఁ బుత్త తల్లి గని "పద్మా! పుత్త యుద్ధంబు నే
యను వేంచేసే నతండులేని ధర భూన్యంబొను నాపాలి కిం
దున నేనుండను వానినే యనుసరింతుకా నీపుకా రమ్ము క
ల్గును బేర్వాసియు భర్తతోడిది గదా లోకంబు పద్మాక్షికా.

228

సీ॥ అసఁ బద్మ "తల్లి! నేజనియించు ప్రమదాన్వ
యమున భీరులు పుట్టు పందలేదు
గర్భస్థ శిశువు సంగరమన్నఁ బలివోలే
పెలియాకి రిపుల జృంభించి తారు
సంగీతమునకన్న సామగానముకన్న
రణగర్జ మధురతరమునాకు
నెలవైన వెంట వచ్చెదనంచుఁ బలికి పు
ణ్యాంగనలను జేరి యక్కలారః

గీ॥ యనుమతింపుఁడు కదన కళ్యాణయాత్ర,
కనుచు మొక్కిన వారెల్ల రతి విశాల
ధవళ నేత్రాబ్జముల బాష్పధార తొరసి
వెలఁదిఁ గొఁగిటఁ చొరసి దీవెనలఁ గురిసి.

229

మ॥ అల చిత్తూర్పుర పీఠులందు నివిడం బైమూగి వీడ్కొల్పు. వా
రలహేముల్ గని పద్మ 'యల్లదిగొ సూర్యద్వారము' దాటి శ
త్రుల వక్షంబులపై నిజాశ్వఖురముల్ ద్రొక్కించె. నానాధునికా
గలయక బోవరె నిల్వఁదీ'యని నమస్కారంబులకా జేయుచుకా.

సీ॥ ముద్దుమోమున నాణి ముత్తైపు బాసికం
బద్ధంపుఁ డెక్కిళ్ల యందు మెఱుఁగుఁ
గాటుకచుక్కయుఁ గాళ్ల బారాణీయుఁ
బసపువన్నియ పెండ్లి వస్త్రములును
పకలకల్యాణ భూషణరాజితోఁ దను
త్రాణంబుఁ దొడిగి హస్తమున బద్ధ
మలరఁ బ్రాజ్ఞేశ్వరు నండ నిల్చుచు సత్య
సరకునేసల నట్లు నఱితె రిపుల

గీ॥ వెన్నముద్ద పిరంగియై వెడలి వచ్చె
హరిణశాబము బెబ్బులి యగుచుఁ దూకె
నబ్బినీలర బ్రహ్మాత్మ మగుచుఁ దాకె
నన రణ మొనర్చె నాపుత్త యనుఁగుఁ బడఁతి.

231

ఉ॥ గాలికి నెండుటాకుగుమి కైవడి శాత్రవ వీర శీర్షముల్
వేలును నూలులున్ గగనవీధులలో నెగురంగజేసి ము
ప్పాలు తురుష్కయోధులఁ గృపాణము పాలొనరించుచున్ మహా
కాళిక చాడ్చునన్ రణముఖమ్మునఁ ద్రిమ్మరైఁ బుత్తతల్లియున్. 232

గీ॥ పుత్తయు నవోధ తల్లి యేద్యుత్తిఁ బోరి
చన్యగళరక్తముల వసంతమ్ము లాడి
తల్లి చిత్తూరులక్ష్మి పాదముల నొటిగి
సమసే రుభయ నైన్యములు బాష్పములు విడువ. 233

సీ॥ ధనధాన్య వసన వాహనము లియ్యఁగ వచ్చుఁ
గోరిన'తిండి చేకూర్చ వచ్చు
గందంబు మెయినిండఁగా రాయఁగా వచ్చుఁ
బెక్కు భూషణములు పెట్టవచ్చు
దుదిలేని విద్యలు చదివింపఁగా వచ్చు
విభవంబు లెన్నేనిఁ బెంపవచ్చుఁ
గింద మన్నని శిరమందుఁ జేర్చగఁవచ్చు
నమరాద్రీ తెచ్చి యయ్యంగ వచ్చుఁ

గీ॥ గాని రణదుర్గ కర్పింపఁగన్న కొడుకుఁ
గోడలిని బంపి దీవించి తోడు వచ్చి
శత్రుశవ కోటిపై వీరశయన మందెఁ
బుత్త! నీతల్లి యెంతటి పుణ్యవతియొ. 234

సీ॥ పృథులప్రపంచ చరిత్రముల్ శోధింప
నం దెందఱెందతో త్యాగనిరతు
లసమప్రతాప గుణైక శోభితులు దే
శారాధకులు సుంద్రు వారిలోన
నగ్రతాంబూల మర్యాదార్థులగుచుఁ బ
ద్మయుఁ బుత్తయును వానితల్లి పొత్తు
మేవాడనేకాక యీవిశ్వభరతఖం
డప్రజాగణ రక్తనాశములను

గీ॥ గట్ట రడవటి బిందు వొక్కండుగాని
పాటుచుండ నిముచ్చుర పరిమ ఘవన
మహిత పావన నామముల్ మఱపులేక
తల ధరించుచుఁ బూజించి కొలుచు తొప్ప.

285

— : జయమల్లుని యుద్ధము —

సీ॥ జైరథరైక నిశ్చలుఁడు చారోడ్వంశ
జాలకెల్ల ఘనయశోభ్యోతి యైన
జయమల్లుఁ డవ్వలిక్షణమె సూర్యద్వార
సీమకు సడచుచుఁ జిచ్చుచోలెఁ
బుంసేనఁ దాకి కొబ్బెరకాయల విధానఁ
దలలు కుప్పలుగాఁగ నిలను రాల్చి
దక్షిణధ్వర ధ్వంసదారుణ కృతీఁ బెంచు
వీరభద్రుఁడు వోలే వెలుఁగఁ జొచ్చె

గీ॥ “నకిటః నాథాగృముస సూర్యుఁడస్తమించి
యాఁగె రణః ఓతనికి గంట వ్యవధి యున్న
నేన సర్వ సంహారంబుచేసి యుండు”
నసుచు నక్కరు వెఱిగొందె నతని కృతికి.

286

మ॥ ప్రళయారంభమునాఁడు లోకములఁ గూల్చివచ్చు నాచంద్రుని
దలఁపఁజేయుచు దుర్నివారబలవద్ధాటి సమారంభమై
యలమూద్య జ్జయమల్లమందర మమిత్రానీకీనీ వారిధి
గలఁపఁ జొచ్చెనుబ్రొడ్డు క్రుంకి రణమంతంబందె నానాటికిఁ. 287

చ॥ పలుచని పాలవెన్నెలలు పైనొలయఁ జయమల్లుఁ డాత్మ యో
ధులఁ గొనుచుఁ బరాజ్ఞామున దుర్గము గూలినచోట రాలు సం
దులసిడి బాగుచేయుటను చూరమునఁగని యక్కరయ్యెడఁ
గొలిపెను గుండుః “సంగ్ర”మను గొప్ప తుపాకినిబట్టి పేల్చుచుఁ.

మ॥ ఏదితాగ్ని ప్రభలోప్ప మండుచుఁ గడుఁ వేగంబ హృత్కోశమం
దది చూఱఁ జయమల్ల సూర్యుఁ డకటాః యస్తంగతుండై భయా

స్పద దుఃఖాంధతమంబునకా విడిచె మేవాడ్పూప్రపంచంబుః నె
ల్లదశంబుల్ స్పృహతప్పి బెండువడి నేలల్ వడ్డె దైన్యంబునకా. 239

మ॥ అకటాః సింధుకు బ్రహ్మపుత్రకును మధ్యకాగల్గు సీసర్వధా
త్రికి రాజపు యుద్ధమాపు తఱి రాత్రికా గార్యనిర్వగుఁ జొ
గ్యత్పత్తికా జంపితి వెచ్చరింపకయె వీరివ్రాతశాస్త్రాలు నే
టికి సీగొప్పతనంబు ధర్మమును బాటింపగ లేకున్నచో. 240

చ॥ విలయకృశానుమూర్తు లిటు పెక్కురు నాదులు గూల దైర్యముల్
నిలువక యోధు లందఱును నిల్చిరి జీవములేని బొందులుకా
వరైదరుణీజనుల్ పడిరి వహ్నిని నెన్నిదివేలు రాజపు
తుల్యులు లఘులఘ్నులొని తోడ వసంతము లాడి ముందటకా.

క॥ సూర్యద్వారము దైర్య
హార్యములై యవుడు దెఱచి యవనుల విజయా
వార్యుల సఱకుచుఁ దామును
శూర్యము రాజిలఁగఁ బోరి సమసిరి వరుసకా. 242

— + చిత్తూరు పాడువడుట. + —

ఉ॥ కూలిరి వేపు రంగనలు కూలిరి సూర్యురు రాజబంధువుల్
కూలిరి వీరపుంగవులు గొబ్బున ముప్పదివేలమంది య
వ్వేశను బెక్కువంకముల పెద్దలు గూలిరి త్వరువంశ్యుఁడొ
గ్వాలియరీఁగుఁ డొక్కరుఁడె ప్రాణముతో మనియుండె నేమనకా 243

సీ॥ సంవత్సరములు కష్టముచేసి గెలిచిన
చిత్తూరిలోఁ బ్రవేశించి యచటి
సౌధరాజములు ప్రాసాదంబులును గుళ్ళు
గొప్పకట్టడములు కూలఁద్రోసి
పెదపెద్దవగు రణభేరులు ధంరాలు
గొని భవానిదేవి రోవెలఁ గల
స్వర్ణ దీపస్తంభ సమితియుఁ జిత్తూరు
నగరము ద్వారబంధములు గొనుచుఁ

గీ॥ గుంధవిశ్వంభరాధీశ జంభవైరి
దగు జయస్తంభ మాదిగా నచట నున్న
పూర్వరాజ విక్రమ చిహ్నముల నఖిలము
వీడ నక్కరు బగ్గము పాడు చేసె

244

గీ॥ రనకు లొంగక తపిలి మార్కొనిన రిపుల
కన్నివిధముల సాయమై రనుచు దుర్గ
వాసు లందఱు సఱికి ముప్పదియు వేలు
పండువంటి సంసారముల్ పాడు చేసె.

245

మ॥ తనచుట్టుక గల రాతిగోడ హిమవంశంబట్లు దుర్బేదమా
నని శత్రుల్ భయమంది పాఱ నొకవేయబ్బంబులున్ గీర్తిమో
సిన విశ్వోన్నత పట్టణప్రవర మా చిత్తూర్ కటాః కాంతు లె
ల్లను గోల్పోవుచుఁ గాడుగా నిలిచెఁ గాలంబింక నెబ్బంగిదో.

246

సీ॥ చిగురైనఁ జిడుమ నొచ్చెడుచోటు ముప్పది
వేలమందిని సొల్పుఁ జాలి తెట్లు
కఱవె భేరులు నీకుఁ గడుపునిండెనె ప్రాచ
తోల్మక్కరే కాని దొరక గలదె
దివ్వెకంబముఁ గొంటె? తీయెనే నీదరి
ద్రత కటాః ధూరి సామ్రాజ్య పతివి
చోట గెల్చితి గాఢ కుంభు జయస్తంభ
మేల కూల్చితి లాభ మేమి సీకు

గీ॥ గుడుల దివ్వెలార్చెడు పచ్చిహాళ లైనఁ
జేకొనరె, యెట్లు చేయాడెఁ జిత్తురిపురి
ద్వారబంధముల్ గొనఁ జల్ల పడెనె సులు
సరస గుణధామ, యక్కరు సార్వభౌమ.

247

సీ॥ చిత్తూరు సగర లక్ష్మీదాగ్య సౌభాగ్య
మానాఁటితోడనె యంతమొందె
నవల మేవాడ రాజ్యమున కయ్యది రాజ
ధానియై విభవ మందంగలేదు

కోటల నెవరు బాగుపడఁజేయఁగ లేదు
 భేరి ధ్వనులు వినిపింప లేదు
 పుడమితేం దైప్పు డందడు గిడినదియు రే
 దొకయింట దీపంబు సుండ లేదు

గీ॥ యవనవతి చేసి చనిన మహాపకార
 మనుదినము చాటు చిప్పటి కల్లై భయద
 మృగములకుఁ గంటకావృత వృక్షములకు
 వాసమై యున్న: దెంతటి పాతకంబొ. 248

గీ॥ మహిమ చిత్తూరు నగర సామ్రాజ్య భవ్య
 నాట కాభ్యంతరమున నీ నాటి కకట
 కట్టకడతెర వ్రాల మంగళము వాడె
 ననఁగ ధ్వని లేవుచుండు విహంగతతులు 249

క॥ పదునైదు వందలును న
 ర్వదియెనిమిది నాఁగ సకల పరిభవముల కా
 స్పదమని మేవాడ్ ప్రజ లా
 పదమును నేటికిని వినఁగఁ బాల్పడ రకటా. 250

సీ॥ అఖిలలోకముల దేవాసురాదుల నోమి
 యజ్ఞాన బహుళ గాఢాంధకార
 మణచి కృతఘ్నుఘ్నుఁ డనుపేరు నెఱపు న
 ర్వారాధ్యుఁడవు లోక సాక్షివైన
 యో సర్వదేవాత్మకా సూర్యభగవానుఁ
 డా: నీకులంబు ధన్యముగఁ జేయు
 వితత ప్రతాప శోభితులు శిశోదియా
 వంశసంభవులు నీ భక్తవరులు

గీ॥ విష్ణుపద మధ్యమున నీవు వెలుగుచుండఁ
 బట్టపగలు నీ పేరిటి వాసరమున
 నరితతుల కోడఁ జిత్తూరు పురము వాడు
 పడఁగ నెట్లోర్చితో రూక్ష వరత మాని. 251

సీ॥ ఆరణంబున నక్బ రజరామర ధృతిఁ
గను శౌర్యధను లిద్దరనుచు మెచ్చి
జయమల్లు పుత్తల సత్కిర్తికై వారి
విగ్రహంబులు రచింపించి చిల్లి
లో మహాద్వారంబు సీమ నిర్వింకల
చాని రెండేనుల పైన నునిచి
హితులును బంధులు నేతేరఁజూపి వా
రల శౌర్యకథనముల్ చెలుపుచుండు

గీ॥ గొండ లట్లుండు నమ్మేటి కంజరములు
వానిపై నున్న యప్పీర వరులు నేటి
కట కరిగి చూచువారల స్వాంత సమితి
నెంత వెఱపు గూర్తురా దేవుడే యెఱుంగు.

252

చ॥ కదనము నిల్చిపోయెననఁ గ్రమ్మటివచ్చి తటాకముకా ముదా
స్పదముగఁ గట్టి పే రుదయ సాగరమం చిడి చేంతనే వసిం
చెదనని కట్టె ని ల్లదయసింహుఁడు పేక్కురు కట్టి చేరి రం
దుదయపు రాభిధానమున నొప్పెఁ బురంబది వానిపేరిటకా.

253

ర॥ చిత్తూరురాజ్య మందయు
ముత్తునియలుగాఁగ నుదయ పురరాజుమ స
ర్వోత్తమము చాలు నంచని
యిత్రతీ నయ్యుదయసింహుఁ డేలఁ దొడంగెకా.

254

ర॥ నుతు లిరువదియైదుగురై
సతతము బహుపుత్రకులకు జనకుండని సం
స్తుతికెక్కెఁ గాని రాజ్యో
న్నతి కేమియుఁ జేయ డితఁ డనామకుఁ డగుచుకా.

255

సీ॥ ఉదయసింహుఁడు పూర్వ మొకనాఁడు కొలువుండ
నొకకత్తి లోహకారకుఁడు తెచ్చె
నది పదనైసదోయని చూడ నొక పుల్లఁ
గొంచెము చివ్వి యందుంచెఁ గత్తి

యచటనుండిన సూక్తుడై దేండ్ల బాలుండు
 కత్తు లొరుల నఱుకఁగనె కాని
 పుడకలు చివ్వ నేర్పడవంచుఁ దనదు హ
 స్తముఁ జీల్చె దాన గొట్టమునఁ జిమ్మి
 గీ॥ నట్లు వేడినెత్తురు గాఱి యచటిరత్న
 రంబికం బంత రక్తసిక్తముగ నయ్యె
 నంద తాశ్చర్యమగునై రక్కుమారుఁ
 దచలుడై చూపు తండ్రియాస్యమున నిలిపె.

256

మ॥ కడు లేఁబ్రాయమునందె యిట్టులు కడుఁ గ్రౌర్యమునఁ మంట మూ
 ఝండు ద్రాయంబునునొందఁ దండ్రినగు నఁ గ్రోధించి కంతంబుఁ దీ
 నెడు నేమో యను భీతి “నీతని శిరశ్చేదంబు గావింపుఁ దీ
 వ్వు” డటంచాజ్ఞయొసంగెఁ జూపఱ మనంబుల్ తల్లడం బందఁగఁ.

సీ॥ అరిపునాజ్ఞను శిరంబందుఁ దాల్చి మెలంగ
 వలసిన సుభటు లాబాలుఁ గొనుచు
 దక్షిణ దిశ నున్న దారుణాటవిఁ జేరి
 వధ్య శిలాస్థలివాని నుంచి
 కలఁదీయ యత్నించుతఱిని సూటిగ నలుం
 బ్రాకృష్టసింహ ధూవరుఁ దచటికి
 రాఁ దటస్థించి వారలను వారించి.బా
 లుని దన మందిరంబునకుఁ బనిచె

గీ॥ రాజధానినిఁ జేరి కార్యములు నడిపి
 యుదయసింహుని గద్దించి మోర్పు నేర్పి
 నాఁడు మొదలుగ నాత్మ నందనుని కరణ
 చూక్తు నెనలేని ప్రేమతోఁ జూచుచుండె.

258

— ఉదయసింహుఁడు జగమల్లుని రాజు చేయఁగోరుట. —

సీ॥ చిత్తూరి దుర్గంబుచెడిన నార్గేండ్లకు
 వసుధేశువకుఁ బెద్దవ్వాధి గలిగె

మఱుదులు సచివ సామంత బాంధవ జనుల్
గనుఁగొన వచ్చిరొక్క దినమందు
సుదయసింహుఁడు వారిసౌధకుఁ బిలిచి “నే
మనఁబోను నానోట మాటయున్న
యపుడె నావెన్న మీరాచరింపఁగల చగ్గ
పనులఁ దెల్పినను మేలనుచుఁదోచె

గీ॥ గొడుకు లిర్వదైదుగురు నాకును గలిగిరి
సూక్తుఁడు ద్వితీయుఁ డై దేండ్లు చొచ్చినపుడె
చేరఁగొనిపోయి యార్పష్టసింగు పెంఱుఁ
బరమవాత్సల్యమున పలుంబ్రా పురమున.

259

గీ॥ చండురునినిండ జోత్పై యింపొంది నట్లు
నగవు మొగమునఁ గులుక సుంతయుఁ గలఁగక
తన గళంబున వేడి రక్తంబు నైన
నేను పాటింపఁగల కడుఁగ్రూరుఁ డతఁడు.

260

క॥ అదయుం డతఁ డిలువెడలుట
పదికోట్లని యుంటి వానిఁబార్థివుగాఁ తే
యఁదిగునె దేశము సర్వం
బు దహించు నొకింత యనలమును లేకుండకా.

261

మ॥ మూడవవాఁడు సాగరుఁడు మూర్ఖులలోఁ బ్రథమండు నిర్వదౌ
నేటులు వచ్చె నుండఁ దెపుడేనియు నాకడ, నాల్గు వేడి యే
నాఁడును ద్రవ్యమిచ్చి యయినకా రణముకా గొనితెచ్చిపెట్టు మే
వాడధరిత్రీ నాకొఱవి ఫాలన చేసిన మీకు నచ్చునే.

262

చ॥ నరహరి వీఁడు నామతుల నాల్గవ వాఁడగు, మింటఁ బెట్టికా
గురియదు వాన నేల నిడగొల్కొనఁబోవదు పైరు, పిల్చినకా
దరియఁడు చెంతకేగిన క్షణంబునఁ బర్విడు వట్టి యగ్నియౌ
నరహరి గాఁచి ప్రాణహరినా కతఁ డియ్యల నేల నర్హుఁడే.

263

సీ॥ సకలమేవాఙ్మహి చక్రధారముఁ దాల్చి
పాలింప పలసిన ప్రథమపుత్రుఁ

దాశ్రతాపుం దెప్పు డతి సాహసికుఁడు యు
 ధ్ధంబన్న విందని తలఁచుచుండు
 నొరులతోఁ బలుఁకడు పరులను బిలువఁడు
 నవ్వఁడు నొవ్వఁడే నాఁడుగాని
 యనుకొన్న పనిని జేసినదాక వదలఁడు
 నామాట యనిన సుంరయును జెల్ల

గీ॥ చిల్లనక వాకిలనక రేయెల్లఁ దిరుగు
 మన రిపులు బిల్లవతులతో మైత్రి నేయు
 నిది పెదపిదాటు పల్లని వదలినాఁడ
 నేమి చేయుదు నాచాగ్య మిట్టులాండె.

264

చ॥ ఇరువదియైదు మందికిని నిర్వది నల్వారు పుత్రు లిట్టు లుం
 డిరి జగమల్లుఁ దొక్కఁ డిదివీదని నాదని కొంత కాపురం
 బెఱిగిన బుద్ధిశాలి యెపుడింటనె యుండి సమస్త తార్కముల్
 జరుపుచు నుండు నందఱను జక్కఁగఁ బిల్చియు మాటలాడెడివా. 265

చ॥ అదియును నాడవారని యనాదర మూనక యమ్మ యప్ప యం
 చెద గరఁగఁ జరించు నెపుడేనియు శౌర్యము గీర్యమంచునుకా
 వదరఁడు బైటఁ బోఁడు భయభక్తులు గల్గిన ప్రోడ నడ్లుణా
 స్పదుఁడని మీరెఱుంగుదురు వాని నొకించకనేపు చూచినకా. 266

చ॥ కొడుకుల శ్రేయముకా దలఁచి గొప్పగఁ దండ్రులు చెప్పఁగొడ దా
 తఁడె నకలావనీభరముఁదాల్చఁగ యోగ్యుఁడు నాడు మాటలకా
 బెడచెవిఁజోప కాదరముఁబెంచుచు నాడు ననంతరమ్ము మీ
 రుడుగక సింహపీఠిపయినుంచుచు వానిని రాజుఁ జేయుఁడి. 267

మ॥ మఱియొక్కం డధికారమంతయుఁ నలుంబ్రానాథుడుకా నాయ నం
 తరమందుకా వహించి యేర్పఱచు రాణానొక్కనికా గాన ని
 త్తటి నాతో 'జయమల్లు భూపతిగ సంస్థాపింతు' నం చాళఁ డిం
 దఱలోఁ జెప్పుచుఁ జేతఁ జేయిడినచో నాయాత్మ శాంతికా గనుకా. 268

మ॥ అనుచుకా బల్కిసఁ గృష్ణసిం గుదయసింహాధిశ్వరుకా వీయను
 జ్జను బాలించిన మేటి భాగ్యమగు రాజస్థాన సింహాసనం

బునఁ జూతుక జగముల్లు: నేకొఱ మనంబుక జేరఁగా నీకు: దే
పుని ధ్యానించుచు శాంతినొందు"మని సంబోధించె నయ్యందఱక. 269

చ॥ ర్వరపడి కృష్ణసింగు వసుధాపతి మాటల నొప్పెనంచు నం
దఱును నత్తప్రిఁగాంచి వగఁ దార్కొని కుందిరి: కాని, కత్తివా
దర కరిజీక బ్రతాపగుణ తన్మయుఁ డాపులిరాజు మ్రోల నె
వ్వ రిదియుఁగాదు కూడదని పల్కఁగనేర్తురు దైర్యమూనుచుక 270

మ॥ శిరముల్ వాల్చుచుఁ బ్రక్క ప్రక్కలకు విచ్చేసెక మహామండలే
శ్వర సంఘంబు: ప్రతాపు మామయగు నాఝాలారిరా 'వల్లఁడ
ద్దిర: రాజౌనను నాసలఁడె' సని చింతించెక మహారాజ్ఞియుక
గరముక శోషిలె బంధులందఱును బొక్కకొచ్చి రవ్వార్తకుక.

మ॥ "అపురా' పుత్రులలోని జ్యేష్ఠుఁడు ప్రతాపాలంకృతుం డాప్రతా
పు వృధా చేసెనె రాజ్యహీనునిగ నీ భూమీశుఁ: డాకృష్ణసిం
గవలీలక దలయెట్టులఁపె; నెటు చేయకవచ్చు: నెద్దినె న
న్న వెనకగొట్టమునందుఁగట్టుఁడను చందంబయ్యె నేఁడెంతయుక 272

మ॥ "కమలాప్తాన్వయమా: భవత్కృతమహామంబేమొ రాముండు పూ
ర్యము కొన్నేడులు మానియుండ వలనెక బట్టాభిషేకంబు, చం
డ మహీనాథుఁడు లేకయే చనియె: నీనాఁడీప్రరావుండు న
ర్వముఁగోల్పోయెను: దుర్బలుల్ జనకు లౌరా: యెంతకుకగర్తలో."

చ॥ అని వగనొంది బంధుజను లంద అరుంతుదమౌ విషాద వే
దనలను బొంది కుందిరి వదంపడి నజ్జననాధు జబ్బు హె
చ్చెను: మఱునాఁటికా యుదయ సింహుఁడు తాఁబరలోకయాత్రకే
గెను సుతులుక సతీజనము కేవల దుఃఖపయోధి మున్నఁగక. 274

చ॥ నియమ మొరండు బూర్వులు గణించిరి దానినిబట్టి ధారుణీ
దయితుఁడు సంభమొందఁగనె తచ్చవముక గొనిపోవుచుక నిజా
లయఁబునఁ డేర్చి వేదవిధులక దలఁదాల్చుచుఁ బార లౌకిక
క్రియలు పురోహితుండు పొనరించెను తండ్రి కొనర్చునట్టులక. 275

చ॥ వరసౌధము నొ చోరి న
గగులోఁ బట్టాభిషేక చార్యక్రమముల్

జరుగఁగఁ దొడఁగె ముఱుగార్తము
త్వరపడి జగముల్లుఁ డలరఁ చరియఁగ వచ్చెక.

270

—• పట్టాభిషేకోత్సవము. —•

సీ॥ పన్నీరు పునుఁగు జవ్వాది యత్తరు దెచ్చి
యెల్ల వీధులయందుఁ జల్లి నారు
ప్రతిగృహోంగణము కంఠముల రంభాస్తంభ
నివహంబులను దెచ్చి నిలిపి నారు
సౌరభం బొలుకు మందార మంజుల మాలి
కలు తోరణంబులు గట్టి నారు
భువనగురుం డొందుఁ బూర్ణ వైభవ మంచు
స్వాగతాక్షరములు వ్రాసి నారు.

గీ॥ దివ్యముగ రంగవల్లులఁ దీర్చి నారు
పెక్కెడలఁ జల్వపందిరుల్ వేసి నారు
బీదలకు సన్నమేర్పాటు పెట్టి నారు
సిరులఁ జిమ్మంగఁ బురమెల్లఁ జేసి నారు.

277

సీ॥ సౌభాగ్యలక్ష్మీ కాస్తాసమొక్కో యనఁ
బలు విధాలంకారములను గూర్చి
రిత్యరమోత్సవ నిలయమై యలరారి
నాస్థానమండపం బలవరించి
సమ చతుష్కోణ విశాల వితర్దిస్తే
సవరత్న దివ్య సంతతులు గలిగి
కనకమయంబు నుత్కట కాంతిమంతమౌ
నొక్కసింహాసనం బొసర మనిచి

గీ॥ దాని కవ్వల శోభాప్రధానమైన
పీతపంక్తులు వరుసగాఁ బెక్కు నిలువ
విందుని మధర్మయో యననెనఁగె ముప్ర
వాస్థలమ్మగు రాణా సభాస్థలమ్మ.

278

గీ॥ సమచతుష్కోణ వేదికాంతమునఁ దూర్పు
కొనిను సింహాసనమునకు వెనుక నొక్క
వేయి యపరంజి కిరణముల్ వెలుంగ నలరే
నతిత రానందదంబు సూర్యధ్వజంబు.

279

సీ॥ గ్వాలియర్ పతి మొదల్ గాంగలిగిన రాజ
పరమేశ్వరులు కుడిప్రక్కఁ దనర
జిత్తురురాజాల నేవించు సామంత
జనపతుల్ వామ పార్శ్వమున వెలయ
నున్నతోద్యోగ సంపన్నులై చూరులౌ
రాజబంధులు వెన్కప్రక్క వెలుంగఁ
గపులు దైవజ్ఞులు గాయకుల్ చారణుల్
సింహాసనము ముందుఁ జెలంగు చుండ

గీ॥ బహుళ సంఖ్యాకులగుచు భూషణులు వికసి
రాస్యములతోడ వచ్చి యందందు నిలువ
నిర్యకల్యాణ మందిర నియతి నొప్పి
యానలామందిరం బప్పు డందగింపె.

280

—• జగమల్లు సింహాసనము నెక్కుట —•

మ॥ అరుదెంచె జగమల్లుఁ డందమగు స్వర్ణాలంకృతుల్ మేన న
చ్చెరువుఁ గొల్పుంగఁ దాల్చి; యాక్షణమునఁ సింహాసనంబెక్కి ఛా
స్వర శోభాకర రాజదండమును హస్తమృందుఁ గీలించి 'యం
దఱు నన్గొల్పుడు మీకు నెల్లరకు రాజాస్థి నే నిత్తటికా'

281

మ॥ అని యెంతో యధికారయుక్తువలె సందాసీనుడౌ వాని బో
రన దూరింబుననుండి చూచుచు నలుంబ్రాకృష్ణసింహ ప్రభుం
డనుచౌ మాటల 'సింహాపీఠ మిది వత్సా! నీదిగా దాప్రతా
పుని, దవ్వీరుఁడు వచ్చు లేచి యిటు సేపుకారమ్ము దూరమ్ముగఁ.

క॥ అదియు నృపుఁడు కాదగువాఁ
డుదయం బభిషేకమై ముహూర్తము చరియఁ

గదియందగు సింహపీఠం

బిది తగునే ముందె వచ్చి యిటు కూర్చుండె

282

మ॥ అని పల్కె జగమల్లు “దేమనెద వాహా! నాడు మాతండ్రి చెప్పిన యాచొప్పున సమ్మతించియును నీవేళ నను లేపి పొమ్మవి యెట్లాడెను! ధర్మసూక్ష్మముల నావంతైన బాటింపఁ వెవ్వని రాజు బొసరించెఁ దండ్రి యతఁడే పాలింప నర్హుండగు” 283

ఉ॥ ముప్పదియేడులేలిచన భూమిని! దండ్రి యనుజ్ఞ గాక నీ విప్పుడు చెప్పిన వినినెదనే యివి యేటికి వెట్టి మాట లే నొప్పును నన్నువీడి చను మూఱకవద్దని గద్దరింప నీ కెప్పుడు గల్గె వాద్యత యిసీ జగమల్లుఁడు నీ కలంతియే. 284

మ॥ అని కోపమ్మునఁ బల్కు నాతని సలుంబొగ్రాధీశుఁడు జూచి “నీ జనకుం డక్కట! ధర్మము విడిచి రాజ్యంబందు నిన్నుంచు మీ” యన నాదో మఱునాదో చచ్చు నపుడేలా యామహీనాడు నా జ్ఞ నిరోధింప నటంచు మంచిదని శీర్షంబూచి దాటించితి. 285

మ॥ అటుగా కుండిన నాప్రతాపుఁ డఖిలజ్ఞాప్రీత్యురల్ గొల్వఁగాఁ బటదర్పంబున సార్వభౌముఁడగుచు దాలించు సకల మాట నీ కెటుల జ్ఞప్తికి లేదు! బంధువులు భూమీశుల్ హితుల్ భూజనం బెటు మాన్పకగల! రమ్యహాత్ముని బలంబేమంచు ధావించితో. 286

మ॥ అతిపూజ్యుంబని తండ్రియాజ్ఞకు శిరంబిట్లొగ్గి కూర్చుండె గా! కతఁడే రేగిన దేవదైత్యులకు శక్యంబొనె వారింప! నీ చతురంభోనిధి సంవృతాఖిల మహీచక్రంబును భస్మ సా త్కృతము జేయఁడె! కుయ్యో మొజ్జో యనిన దీక్షుండునే పిమ్మట

నీ॥ జననమాదిగ వేయికనులతో నాతని

వీర వర్తనము గన్నెట్టి యుందు

రవికులోద్భవ రాజ రాజ శిరోమణి

కాదగ్గ గుణకోటి గల దక్షిణి

మేవాడఖిని జన్మించిన మణులలో

నింత తేజముగలదేది లేదు

చిత్తూగు రాజ్య లక్ష్మీ వాగ్యవశమున
నేకలింగేశుఁడే యిట్లు పొడమె

గీ॥ నుర్వి రవిచంద్ర తారక లుండుదాక
నవతరింపఁబోఁ డట్టి మహాహుండు
కోటిబ్రహ్మాండములనైన గోట మీటి
పట్టభద్రునిఁజేతు నాస్రాణ మాన.

288

మ॥ అనిశోత్సాహ పరాక్రమస్ఫురణ రాజ్యంబేలే! సంగ్రామ సిం
హునివెన్క౯ బలహీనుఁ డయ్యుదయ సింహుం డెక్కిరాకుండఁ దీ
ప్ర నితాంతాప్రతిమప్రతాపుఁడు ప్రతాపస్వామి సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండియె యున్నఁ జిత్తురుపురిక బోఁగొట్టి యిట్లేడ్తుమే. 289

ఉ॥ ఏమని రాజ్యచారము వహించెనొ నాఁటనుగోలే ముప్పు లే
సీమకుఁ దెచ్చె యుద్ధమనఁజేటెడు గుండెలుగాఁగఁ బాటె నూ
తామడ కాల మెట్లోచనె! నాతఁడు మేలనిపింతు వీవు నీ
తో మహిరాజ్యమా! కొఱివితోఁ దలగోకిన యట్లు లుండదే. 290

ఉ॥ ఇప్పటి దేశకాలముల నెంచిన, నవ్యతిమాన శౌర్యుఁ డా
యొప్పులకుప్ప సర్వసుగుణోన్నతుఁ డింకఁ బ్రతాపుఁ డొక్కఁడే
తప్పక రాజుగాఁ దగిన దార్ద్రము గల్గిన బుద్ధిశాలి ని
న్నిప్పుడు నిల్వినకా జెఱుతువేమియుఁ జేతికిఁ జిక్కకుండఁగకా. 291

ఉ॥ కాన మదీయబోధసిముఁగైకొని ప్రక్కకురమ్ము! మౌఠ్యముకా
మాను మటన్న లోకమున మంచియుఁ జెడ్డ యెఱుంగనట్టి య
జ్ఞాని యతండు నీఁడులుసాఁగవు పొమ్మిఁగ నెన్ను వీడి యే
మైనను సింహపీరి విడి యవ్వలికేగ నొకించు కేనియుకా. 292

మ॥ జనకుం డాజ్ఞ యొసంగె! నక్కతన రాజస్థాన సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండఁగ నేనె యర్హుఁడ ననుకా బోనాడుచుకా బ్రక్క తం
పిన సామంతులు భూజనుల్ కినిసి యిట్టే నిన్ను శిక్షింతు రొ
క్కని వీవిందఱ నేమి చేసెదవా చక్కకా జూతుఁగా కియ్యెడకా. 293

క॥ అని పెదవిపైన వేర్చిడు
కొని యాశ్చర్యంబు ముదురుకొన సభ్యుల వం

కను దృష్టిని సారించుచు

దన రాచటికంపు రీవి దళము కొనంగ.

294

కా॥ ఏమయ్యా! యిటు చూచుచుండెద రిదేమీ చోద్య, మాడంగు లెం
తో మేలే! యొక యక్రమంబు తమకన్నుల్ చూడగా సాగ నీ
రేమో యాయన ప్రేల భీతిఁగొనఁగానేలా? యదల్పుండు మీ
కేమే, బ్రాణభయంబు గల్గినను నేనిందుండి కాపాడెద.

295

ఉ॥ ఈవిని సింహమట్లు పయి కీతఁడు దూకెడి నమ్మచెల్ల! వృ
ద్ధైన యొకండు తానె బలమంతగఁ జూపిన మీరు పల్కు రెం
తేనియుఁ బట్టు పట్టినను నెంతలు పుట్టునో వ్రేలు వాచి రో
రైనను రోలు వాచినఁ గటా, మితియుఁ మఱి మేరయుంటునే. 296

—* కృష్ణసింహ ప్రధువు కోపోద్దీపితం డగుట —

మ॥ అని పీఠమ్మున వెన్క నానుకొని సౌఖ్యసీనుఁడౌ నాతనిక
గని కృష్ణం డను మేలు తాతకును దగ్గననేర్పు ధీశాలిదా
మనుమం డైతివి పీఠ లందఱు నినుక బట్టాభిషిక్తుక దొన
ర్చి ననుక దాకెడువారె నీకుఁబలె వారిన్ పెట్టియుఁ సోకెనే. 297

కా॥ “రాజాలక బొనరించు బాధ్యత సలుంబొరవారెద మాట యీ
క్షోణి గల్గిన వా రెఱుంగఁగల రిచ్చో నే బ్రతాపుక మహా
రాజాగా నొనరింతుఁ గూడదను ధీరగ్రామణుల్ గల్గినక
బాణిన్ బై కెగనెత్తు డిప్పుడె యెదుర్పక వత్తు నత్యుద్ధతిక. 298

మ॥ ఇది నాయంటికి నాదు వాకిలికినై యేజేయు కార్పంబె, యి
య్యదనక యోగ్యు సమర్థు భూధవుని జేయక నిత్యకల్యాణముల్
పొందలక రాజ్యము సౌఖ్యముక గనెడి సట్లుక గానిచోఁ జెందు నా
పద లప్పాపము పెద్దపే రలరుటన్ వ్యాపించు మాబోంట్లగు. 299

మ॥ పనియే మొక్కరితోడ నాకిక సలుంబొకృష్ణుఁ డన్యాయముల్
తనమోలన్ జరుగంగ నోర్వఁడని పెద్దల్ చేయు నాశీస్సు కే
వినయం బూనెద; నిన్నుఁ గాని మఱియుక వేతెవ్వరికాగాని మ
న్ననలక జేయఁ బ్రతాపునిక బతిగ సంస్థాపింతు మేవాడకుక. 300

ఉ॥ మెత్తని మంచి మాటలివి మేలని వైశమ లేచి రమ్మై లే
దిత్తటి లేవనన్న నిను నెత్తుచు దూరము చేర్చు నన్న నా
యత్తముఁ డింతయఁ గదలకుండినఁ గృష్ణవిభుండు చేతితో
నెత్తి మృగేంద్రపీరివిడి యేగఁగఁజేసెను బట్టి తోయుచుఁ. 299

ఉ॥ తోసిన నేమిచేయుటకుఁ దోచక యాజగమల్లుఁ డీసునుఁ
రోసము లస్గలంప, వడిరోజుచుఁ గేసరిరాజు చేతిలో
గాసిలి దానిఁ దప్పకొను కైవడిఁ గానని గొఱైమాడ్కి నా
లో సభవీడి యశ్రుతత లోచనుడై చని పీద మోముతో. 300

మ॥ అపురాః యెంతటి పూజ్యచిత్తుఁడు సలుంఁబ్రాధీకుఁ డీవేళలో
నవకాశంబు లభించు మాత్రమున నన్యాయంబు వారించి నీ
క్కువ మేపారఁగ సింహాపీఠముపయిఁ గూర్చుండ యోగ్యుండు భూ
వరపంద్యుండు పృతాపుఁడే యనియె నిర్దాక్షిణ్య చిత్తంబునఁ. 301

మ॥ అమృతంబునఁ మలయాద్రి మందపవనం బద్దంబులుఁ స్వచ్ఛ భా
వముఁ గోల్పోయినఁ బోవవచ్చును సలుంఁబ్రాకృష్ణ మాలిన్య లే
శమునుఁ సోఁకదటం చెఱింగియు నజస్రస్వచ్ఛ మాధీరు చి
త్తమునుఁ దప్పఁదలంచియుంటి మహరాధం బయ్యె నెంతేనియుఁ.

చ॥ వనితలఁ జేరి వంటయిలు వాయని యాజగమల్లు పీడి మా
మనసు హరించినట్టి యభిమానధురంధరు విక్రమైక ప
ర్తను రవివంశవర్ధనుఁ బృతాపు ధరాధిపుఁ జేయ నుండెడిఁ
మనియెడుఁగాత మీతఁ డతిమానుషకీర్తి సహస్ర వర్ణముల్ 303

కృష్ణసింహావధుపు సింహాసన మధిష్ఠింపరమ్మని ప్రలాపసింహు సర్థించుట.

మ॥ అని సామంతులు భూప్రజాకులు సలుంఁబ్రాధీకు పేనోళ్లఁ గీ
ర్తనముల్ చేయ 'కుఁభిషేకము నొనర్చుఁ డొద' మం చందఱుఁ
దనవెంటఁ గొని కృష్ణసింహవిభుఁ డాస్తానంబునందుండి భూ
ప నివాసంబును జేరి యచ్చటఁ బ్రతాపస్వామికిఁ మ్రొక్తుచుఁ. 304

సీ॥ కష్టసౌఖ్యము లొక్కగతిఁ జూతు యుద్ధం బు
గాదిపండుగ యట్లుగాంచు చుండు

సాహసికాగృతి స్పరుడపు పరుల బా
 ధలు సూచి యొర్వ నీతరము గాదు
 వీరపూజ్యము నీయుదారర దెవ! నీ
 రండ్రి మౌర్వముగాంగ దప్ప దలచి
 జ్యేష్ఠపుత్రుడ వొటఁ జెందఁగా వలయు మే
 వాడేశసామ్రాజ్య భరముఁ బాపి
 గీ॥ మేరువును నెత్తి కెత్తు రుమారుఁ డనుచు
 నల్ల జగమల్లున కొరంగుమనియె నప్పు
 డుఱుక వాడేల యని తలయూచి యుంటి
 సమయ మైనపు చూచుకొందడుని తలచి.

305

కా॥ ఆరంభంబుననుండి నీపయిన నాయాభారం బెల్ల దై
 వారుకా; నాదగు విన్నవంబుఁగొని రాజ్యశ్రీని చోస్త్వంభ కే
 శీరంగంబున నిల్చి ధర్మమున దాల్చింపఁ బ్రయత్నింపు పు
 ష్పారామంబటు సౌఖ్యసౌరభములుకా వ్యాపింప దేశంబునకా. 306

మ॥ అని వాక్రుచ్చిన నావ్రతాపుండు సలుంబ్రాధీకు సీషించి మ
 జ్జనకాభీష్టముఁ దీర్చుకుండినను నాచంద్రాగ్రముగావ కీ
 ర్తిని నేనొందనె ధర్మదూరగుడనై దేవేంద్ర భోగంబులుకా
 గనుకంబెకా నిరుపేదనై మనుట యోగ్యంబంచు భావించెదకా. 307

ఉ॥ ధారుణి రాజ్యముకా స్థిరమె ధర్మము దేవునియట్లు సుస్థిరం
 బై రహించు ధర్మమును నాదట మీఱఁగనోపఁ దండ్రికిఁ
 మారట తండ్రి వందఱకు మాన్యుడ వీవాసరించు నాజ్ఞలకా
 దూరమునేయ నోప నెటు తోఁపక చిత్తము తత్తరించెడుకా. 308

చ॥ మృదుహృదయుండు నాజనకుడెప్పుడు నీదు మహాభుజంబె యా
 స్పదముగ రాజ్యమేరెను భవత్కృప సుంర తొలంగియున్న నీ
 యుదయపురంబునుకా నిలిచియుండదు మేమును నిల్చియుండ మో
 సదయ భవన్మహోపకృతి సర్వజగన్ముతి పాత్రమై తగుకా. 309

చ॥ అని యెటుచేయఁదోచ కిటులాడు వ్రతాపునిఁ జూచి దేవుడే
 విను సృజించె సర్వధరణీస్థలికికా బతిగాంగ జ్యేష్ఠ నం

దనునిగ నీవు రాజగుట ధర్మము భూప్రజ యే యుదాత్త వ
ర్తను వరియించునో యతఁడె రాజుగనిల్పుట ధర్మమేకదా. 310

మ॥ అని కృష్ణప్రభుఁ డాడుచుండఁ గని యష్టందున్న సామంతులుకా
జను లొక్కొక్కమీది నైతికంఠముగ రాజస్థాన సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండి ప్రతాపుఁడే నృపతియై పూర్ణప్రజామోదముకా
గని పాలించెడుఁగాక నిర్మల యశః కల్పాబిముల్ చేకురక. 311

శా॥ మేమై కోరిన యీతనికా విడుచుచుకా మేలంచు నీవల్ల ను
త్రాముకా దెచ్చిన శౌరిఁదెచ్చిన సమాధానంబు మాకుండ దే
మో మమ్మందఱు నుద్ధరించు ననుచుకా ముందెంత కాలంబుగా
నో మాకున్నవి కోర్కు లిష్టితని నోహో! వీడఁగా నేర్తుమే. 312

ఉ॥ ఎప్పుడిరండు రాజగునొ యెప్పుడు కన్నుల విందుగాఁగ చూ
యప్పను జూతుమో యనెడి యానలు కొండలువోలే నుండు నీ
యొప్పమి నేమియుకా బలుక నోడితి మింతకు నీప్రతాపుఁడే
తప్పక రాజు గావలయుఁ దప్పదు తప్ప దటంచుఁ బల్కినకా. 313

చ॥ కనుఁగొనియుంటివే ప్రజల కొతుక బుందఱ లోర్కె త్రోసి వే
య నగునె సన్ముఁజూర్తము రయంబున దానె శుభాభిషేకముకా
బొనరుతు సమ్మతింపు మని మొక్కి వచించెడు కృష్ణసింహు ప్రా
ర్థనమును ద్రోయఁజాలక పృతాపుఁడు సమ్మతిఁ జూపె నయ్యెడకా. 314

—, పట్టాభిషేకము. —

ఓ॥ డొంగులముడి చులరారఁగ
బంగరుపీటల విఘండు పాటేళ్ళరియుకా
చెంగటనె యమరసింహుఁ డ
సంగనిధుఁడు గూటుచుండి రతిహర్షమునకా. 315

మ॥ హరిభట్టారక ముఖ్య భూసురులు మంత్రాసీఁముల్ పల్కి బం
గరు కుంభంబుల నుండు వార్ధిజలముకా గంగా పవిత్రాంబు ల
బుర్రముకా గొల్పఁ బ్రతాపసింహునకునై మూర్ధాభిషేకంబు చే
సిరి సంపూర్ణ విశుద్ధ చిత్తముల నాశీర్వాదముల్ చేయుచుకా. 316

సీ॥ సౌరభ సురభిళ వారిపూరముల

జలకంబుఁ దీటిచి డిలుగుఁ బట్టు
వలువలు ధరియించి తలను ముత్తైపునరుల్
రలకల లాడు పాగాధరించి
విలువ వజ్రాల సొమ్ములు మేన నిడి సుగం
ధ ద్రవ్యములను గాత్రమున నలఁది
మందార కుసుమ దామము వక్షమునఁ దాల్చి
సూర్యదేవుని మ్రొక్కి స్తుతులొనర్చి

గీ॥ యేకలింగేశ్వరు పదంబు లెడఁ దలంచి
భక్తిమెయి భవాసీదేవిఁ బ్రస్తుతించి
గురుల హరచంద్రభట్టారకులను గొలిది
యావ్రతాఘ్నఁ డాస్థానమునందుఁ జేరె.

31

కి॥ పరిపుల్ల రుచిర సరసిజ

పరంపరలు నెఱపి నటు సాధవనం బ
పురజనముల నెఱ్ఱొములఁ
బరమామోదమున నపుడు ఛాసిలు చుండెన్.

318

సీ॥ దైవజ్ఞమణులు తదేవ లగ్నంబుచు

సమయంబు జూచి హేచ్ఛరిక చేయ
వేదభాసురులు దేవీంద్రాచ మను మంత్ర
ముచ్చైస్వనమున వాక్కుచ్చు చుండఁ
డారణుల్ పూర్వ మహీరమణాభిషే
తప్రసంగములు వేడ్కను బరింప
వందులు జయజయధ్వాన పూర్వముగఁ బ్ర
తాపశబ్దము సందడిగఁ బొగడఁ

గీ॥ జంద్రభట్టారకుండు రసంబు గురియు
పేక్కు కల్యాణ వృత్తముల్ ప్రీతిఁ జదువ
నెంతసంతోష భగమొకో యెవ రెఱుఁగుదు
రందఱును మేను మఱచుచు నవశులైరి.

319

౩॥ కలనాదము లలరఁగ, మం

గళ తూర్యము రెల్ల మ్రోఁగ, గాయకులును బా
టలు వాడ, నావ్రతాపుండు

కొలుపున సింహాసనమునఁ గూర్చుండెఁ దగఁ.

322

గీ॥ అమహోన్నత శుభ సమయమున హర్ష
సరభసముచైన బహుళ హస్తములనుండి
యాసఘాస్తలి నెల్లఁ బెల్లా క్రమించి
చురినె మెఱుగారు బంగారు విరుల వాన.

323

గీ॥ బంగరుం బిశ్లేరమున జవాది పునుఁగు
వచ్చికస్తురి మెదిపియుఁదెచ్చి యాయ
నావ్రతాపుని వికసితాస్యంబు నందుఁ
దిలకమును సలుంఁబ్రాభర్త దిద్దెనపుడు.

324

మ॥ అమితోత్సాహముతో పణిశ్వరుని వాయఁక వెల్లు దుర్దాంత ఖ
డ్గము మధ్యంబునఁ గట్టి రత్ననివహాకాంతంబునౌ రాజదం
డము హస్తంబునఁ జేర్చి హాటక కిరీటంబుఁ దెసల్నిండు తే
జముతోడఁ మిఱుమిట్లు గొల్పుఁగను సంస్థాపించె మూర్ధమ్మునఁ.

325

సీ॥ “అలఘు సలుంఁబ్రా మహారాజ్యమేలు న
పార చోండావ దన్వయమునకును

నేటి జీవత్పతినిధిని శ్రీశ్రీ సలుం

బ్రాకృష్ణసింహ భూవరుఁడ నేను

వంశక్రమాగతావార్య సర్వాధి కా

రోన్నతి సుదయసింహుని కుమారుఁ

డతి వికృమోదాయఁడగు వ్రతాపుని మహా

జనులైన మీమోల జగము మోల

గీ॥ నీదినం వీక్షణంబు ధాతీకుఁ జేతుఁ

జంద్ర రవి పంచభూత నక్షత్ర గణము

లెంత వఱురుండు నీప్రభుఁ డంతవఱకు

నాయురారోగ్యములు గల్గి యలరుఁ గాక.

326

మ॥ అరుదొ ప్రాభవయుక్తితోఁ, గళలతో, వ్యాపార సంపత్తితో
సిరితోఁ, బంటలతోఁ బదార్థములతో నేనా సమూహముతోఁ
బరమశ్రేయముతో ననారతము మేవాదేశ సామ్రాజ్య మీ
పురుషశ్రేష్ఠుని యాజమాన్యమున నొప్పుకొ విశ్వసంస్తుత్యమై. 327

మ॥ అనుచుకొ బూవులమాలలకొ గళమునందర్పించి సౌఖ్య సూ
తన భూషాళి నలంకరించి “రడుశ్రద్ధాభక్తులకొ గొల్చి భూ
జను బీభూషవతంసుఁ గొల్వఁ”డని హస్తద్వంద్వముకొ మోడ్చి సాఁ
గి నమస్కార మొనర్చె శీర్ష మిలపైఁ గీలించి ముమ్మాలులుకొ. 328

గీ॥ గొడుగు పట్టినట్టులు చల్వఁగూర్చు నేర్చు
రామరాజ్య మీతని దని ప్రచుర పఱువఁ
బట్టిరి సితాతపత్ర మప్పట్లఁ గదలెఁ
జామరగాఢహిణుల హేమ చామరములు. 329

గీ॥ భూధరేంద్రాత్మజను దోలు పుణ్య నతులు
దొడ్డ ముత్తేదువలు హస్త తోయజముల
వరుస బంగారు దీపాల పల్లెరముల
తో నివాళించి రపుడు భూజాని నచట. 330

గీ॥ రత్నముల నొక్క కనక పాత్రమునఁ దోసి
హారతుల నెత్తి యంగన లవనిఁ బోసి
రవి వెలిగె నాకసము విండ నలము కొనిన
వివిధ రారవా కోరక వితతి మాడ్కి. 331

ఉ॥ అంతట నొక్క రొక్కరుగ నానృప శేఖరు పాద పంకజ
ప్రాంతముఁ జేరఁబోయి వినయ మ్మలరార నమస్కరించి సా
మంతులు భాజనంబులు క్రమమున రర్చములుకొ విభూషలుకొ
దొంతరలాడఁ గాన్క లిడి తోరపు హర్షము లొంది రయ్యెడకొ. 332

మ॥ హరభట్టారకుఁ ఇంద్రభట్టరవి వస్త్రాలంకృతుల్ వెట్టుచుకొ
బరితోషింపఁగఁజేసి యల్లన నలుంబొస్వామికిన్ మొక్కి యీ
చరణాంబులు నాకు నేవ్యములు మా చండక్షమానాధు శ్రీ
చరణంబుల్ వలె నంచుఁ బీతమున హర్షంబొప్ప నాసీనుడై. 333

శా॥ మందార ద్రుమ మంజరీ మఘరీ మాఘర్య సంపాది వా
త్సందోహం బలరక్ బ్రతాపవిభుఁ డాస్థానస్త సామంత రా
ణ్మందారుల్ ప్రజలుఁ జమూపతులు నానందాద్ధి నోలాడుచుఁ
మందన్నేర ముఖాంబుజ ప్రభలతో మన్నించి యాలింపఁగఁ. 334

మ॥ 'పువులుఁ బూచి సమ స్తభూతలము నవ్వుఁ గొల్పెనఁ మాడ్కి నూ
త్సవికాసస్ఫురణంబు వేంటఁగొని చైత్రంబుఁ బ్రవేశించె రా
ణ్ణివహంబుల్ ప్రజ లేగుదేరఁగ భవాసీమాతకుఁ బ్రీతిగాఁ
గ వరాహంబుల వేంట లాడ నరుగంగా నెంచితిఁ గానకుఁ.' 335

మ॥ అని తేడాడిన గృష్టసింహండును 'దేవాఁచైత్ర మాసోదయం
బున, నూత్నంబుగఁ బట్టభద్రు లయినప్పుఁ వేంటకై కానకుఁ
జను టాచారము తొల్లనుండియుఁ భవచ్ఛాపంబునఁ నేడు గూ
లిన సత్వంబులఁ బట్టి వావిపలముఁ లేక్కింతు డ్దీక్షింతుల్. 336

—, సాగరసింహండు ప్రతాపసింహు నాక్షేపించుట. :—

చ॥ ఇది శుభసూచనం బిపుడె యేగుద' మంచన నెల్లవారు నొ
ప్పెద మను నంత గోడపయిఁబిల్లి విధంబున దూకి సాగరుం
డెదురయి వచ్చి 'యేటివని యెచ్చటి కేగెడు రాజ్యలాభముల్
కుదిరె నటంచు సంతసము గొప్పగఁ గల్గెనె నీకు నియ్యెడఁ. 337

మ॥ అరరే యాజగమల్లుఁ డోదరిమి యన్యాయంబునై ధారుణీ
భరముఁ గొంటివి' మంచి చెడ్డ లవి వోఁచుఁ లేదె యేచట్టపుం
బరిపాటిఁ వహియించి చేసితివి! వహ్వి! నేటి నీనేత యె
వ్వరికిఁ శక్తి యెసంగు వారె నృపులన్ భంగిఁ నిరూపించెడుఁ 338

చ॥ ఇది కౌటమాలినట్టి పని! యింతటి దుర్జయముఁ గనంగ నా
హృదయము నిల్ప లేదు! నిను నిందుల నుండియు సుంత యవ్వలఁ
గదలఁగ నీను! నన్నుఁ గడగాఁ దొలగించి యభీష్ట కార్య మిం
పొదవఁగఁ దీర్పు మేను మనియుండిన సాగపు నీప్రయత్నముల్. 339

మ॥ అని యాతండు సరోషదృష్టిని నలుంఁబ్రాధీశ్వరుఁ జూచి 'యే
మనఁగా వచ్చును నిన్ను! నేడిచట సన్యాయంబు నివల్లనే

జనియించెకా జుమి యిప్పు గేమగుచు మెచ్చకడేతో లోకం బిసి
యనదే నిన్నని స్వామిభక్తియనఁ గట్టాఁ యిట్టిదై యుంచునే. 340

గీ॥ ప్రాసపూర్వాక్షరమునందు వలె సమస్త
గుణగణంబులు నీయందుఁ గౌఱవలేక
యలర పలెఁగాక యుఱర నిన్నునుసరించు
నతని నననేటికో నలుంబొధిదాధి. 341

— కృష్ణసింహ ప్రభువు సాగరసింహునకు హితం బుపదేశించుట. —

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపుఁజేరఁజనునాతనిఁ గన్గొని కృష్ణసింహుఁ డీ
వనుజుఁడ వామహాప్రభున, రాయస నిందితులొస నిప్పు డీ
ట్లనుచు నిరోధముకా నలుపన్వాయమె? శత్రువు రెడ్డిరిట్లు రా
దని యెదిరింప రియ్యదియు నార్యులుమెచ్చు పవిత్ర కార్యమే. 342

చ॥ కలకలలాడుచున్న సఖఁగల్గిన లోకుల మోము లెల్ల మం
గలముల మాడ్కినైన వివే కన్గొను దారుణమైన నీదు మా
టలు వినినంత కోపము విడకా జను నిర్లతే శాంత మూనఁగాఁ
గలిగిన మేలు సుమ్మిపుడు గడ్డము వట్టి వచింతు సాగరా! 343

మ॥ మనమందుకా గల క్రౌర్యముకా విడుము నామాటకా మదిన్నిల్చు పా
వన గంగార్ముర వారిపూరముల విప్రశ్రేణి మూర్ఖాభిషే
చనముకా జేసిన యీమహాత్ముని పదాబ్జంబుల్ చలకా సోక నా
క్క నమస్కారము చేయు మీతఁడు నమస్కారార్హుఁ డెవ్వారికికా.

క॥ సరిశమతికా యోజింపుము
పొర వడకుము వినవే పితృ సమో జ్యేష్ఠ యనకా
గురుఁ డుదయసింహుతో ని
ప్పురుషవరుఁడు సముఁడు నీకుఁ బూర్వజుఁ డగుటకా. 345

చ॥ కలుగఁగజేయఁబోకు సుమి గందరగోళము విన్ను నీదు మా
ట లితని సద్గుణంబుఁ బొగడకా దగు నిందకుఁ బన్నిరావు చే
తు లితని పాదముల్ నిలువఁ దోరపుఁ దాడుకలైనఁ జెల్లుఁ గ
త్తులుగొని తాక దోసమగుఁ దోచిన యంతయు నీకుఁజెప్పితికా. 346

చ॥ అని వినయమ్మును నయము నాదర మొప్పంగఁ గృష్ణసింగు ప
ల్కిన విని సాగరుండును జలింపక “ధర్మమొకండె నేను గో
రిన దది వీడి వీను లలరించెడు నీతు లివేల తెల్పు మే
మనెదో! ప్రతాప నీవిపుడు న్యాయము నిల్పెదో ప్రక్కకేగెదో. 347

చ॥ స్థిరగుణమాన్యుఁ డయ్యుదయ సింహ మహీరమణాగ్రగణ్యుఁ డం
దఱును సమంబుగాఁ గనిన తండ్రి కుమారుల యోగ్యతాపరం
పరలనెఱింగి రాజు జగమల్లుని జేయఁగ నానతిచ్చె! నా
పరమపవిత్ర మానసుని పల్కును నిల్పుట పుత్ర ధర్మమౌ. 348

గీ॥ ఇరువదైదుగు రైన వ్రాతృవరు లందు
జ్యేష్ఠుఁడవు! ప్రపంచము త్రోవ లెఱుఁగు పోడ!
వనుచితంబని తోపక యనుజు సొమ్ము
నపహరించితి! వింత యత్యాశ తగునె. 349

సీ॥ కనుమూసి గుడ్డ కట్టిన దేమిలేదు న
మస్త భూవ్రజయు సామంత నృపులు
పరికించు నెడఁ బట్ట పగటివేళను తండ్రి
“జగమల్లు రాజు సలుపుఁ” డనుచు
గాంతెత్తి యనె! నందుఁ గూడిన వారెల్లఁ
దలలూఁచి రిపుడు నీ దండఁజేరి
ప్రియభాష లాడు నీ కృష్ణసింహుఁడు గాఁడు
చిత్తంబని కరంబు శిరము వంచె

గీ॥ నేఁడుగద రాజరాజుల నిర్ణయించి
దొడ్డ యధికార మితని చేతులకుఁ జిక్కె
మీర లిరువు రేకతమున మెదిపి మెదిపి
కార్క మిటు త్రిప్పియుంటిరి కట్టకడకు. 350

చ॥ ఇఁక నొకవేయుమాటలఁ బనేమి యిదే జగమల్లు రాజుఁ జే
యక జనకాష్ట మీఱుచు దురాశ ధరేశత సంగ్రహించు నీ
వకట! మదీయ వాక్యముల నాదృతి నుంతువె తల్లిఁ జంపు వా
నికిఁ బినతల్లి చేతులు గణింపఁ జివుళ్లను చొప్పెఱుంగవే. 351

ఉ॥ ముంచొరఁడాడి వెన్కకుసు బోయి మఱొక్కగతిఁ జరించు నా
చందము లేపు నెఱుంగు స్వాంతము విప్పివచింతుఁ దిండియూ
జ్జుం దలఁగాల్చి భూరమణు సల్పుము మాజగమల్లు లేనిచో
నిందలు గల్గుఁ గష్టములు నీకును బెక్కులువచ్చు నియ్యెడఁ. 352

చ॥ అని బిరునెక్కు చూపులను నందఱుఁ జూచెడు రఘునికా గనుం
గొనుచుఁ బ్రతాపుఁ దోకొమర! కూడునె తొందిర మంచిచెడ్డలకా
మనమున నిర్ణయించి జగమల్లుని యోగ్యత నెంచి పౌరు లె
ల్ల నుడుపు మాటలెంచి యిటులకా బొనరించితి సుమ్ముసాగరా. 353

సీ॥ ఎఱుగుదు నే మన మిరువ దైదుగురలో
జగమల్లునఁ దిండి పుగులఁగొల్పు
నెఱుంగు చారని వకుఁ డేకుఁ జేయుఁడటంచు
మనతండ్రి నృపులతో ననిన తెఱుంగు
నెఱుంగుదు నెదురాడ కెల్లరు మంచిదం
చొకమాటె యోదల లూఁచుటయును
నెఱుంగుదు జగమల్లుఁ దెట్టెన మేవాణ్ణ
హోర్పి నేలెదనంచు సూఁగుటయును

గీ॥ నిన్ని యెఱిగియె నాపైన నెసఁగు చార
మవలఁ జనె నంచు నాబూ శిష్యాగ్రసీమ
నేకలింగేకు చరణ నాశీకయుగము
నెడఁదఁ గొలుచు నుపాయంబు నెఱిగియుంటి.

354

సీ॥ అతిపూజ్యుఁ డుదయ సింహాక్ష్మివరోత్తంసు
కొడుకులలోఁ బెద్ద కొడుక నొట
మారటలండ్రి సన్మాస్యఁ దీక్ష్ణపూ
జాని యాసతి మీఱ రాని దగుట
సామంత మండలేశములు లేకగ్రీవ
ముగను సింహాసనం బునకుఁ గోరఁ
ప్రస్తుతస్థితిని నీపాలన లేకున్నఁ
తెనుదు మంచని పౌరు లడలు చుండ

గీ॥ నిన్ని కష్టసుఖంబులనెంచి యెంచి
విముఖమై యున్న మనసును వెనుకఁ ద్రిప్పి
యన్న! నేఁ బట్టభద్రుఁడనైతిఁ గాని
కోరి ఛారంబుఁ దలను నైకోనఁగ లేదు.

353

చ॥ మన జనకుండు ధాతృ జగమల్లున కిచ్చె నటంచు విస్మయం
తనె తొలఁగెఁ దలక గలుగు తద్దయు ఛారము నే స్వతంత్ర టి
వనమును నెందుఁగాని జరపకగల దేవుఁడు ఛార్మిఁజూచెఁ బొ
మ్మని మది నెంతయేనియును హర్షముఁ గాంచితి సుమ్ము సాగరా. 354

శా॥ ఈమేవాడ నివాసముక దవిలి నేనిందున్న ఊణీజనం
బేమాడ్కిక దలపోయునో మది నటంచే పర్షియా కేగి యా
చామాసాహి పదాంబుజంబులకడక వర్తింపఁ గాంక్షించి యి
ష్టే మున్ముందు ప్రయాణముక సలుపనుంటిక గంటరుకముందుగక

ఉ॥ అప్పుడు కృష్ణసింహుఁడు ప్రజాలి నృపాలియు వెంటరాఁగ నే
ర్పొప్పఁగ వచ్చి యూర కిటులుండఁగ నేటికి లేచి రమ్ము సీ
విప్పుథివీతలంబుఁ గొని యేలవలెక జుమి నీవు తప్ప మా
యప్ప యెరుల్ మహీరమణులై నను రాజ్యము నిల్వ దీయెడక. 355

చ॥ అని యభిషేకముక సలిపి యర్హగతిక సమలంకరించి సక
గొని యిటుతెచ్చెఁ బొరులును గూడదు కాదీక సింహపీఠమం
దున వసియింపుమీ యనినఁ చ్చోయఁగఁజాలక విజ్ఞు లాజ్ఞ చే
సిన యటు సింహపీఠిని వసించితి దేశము నేమ మెంచుచుక. 356

మ॥ పరమోత్కృష్ట మృదు స్వభావుఁడు సలుంబ్రాహ్మి యీధన్యు ధా
స్వరకారుణ్య కళా విశేషమున మేవల్లక్ష్మి శోభాపరం
పరలన్ గోల్పడకున్న దిప్పటికి రాణ్మందారుఁ డిప్పుణ్య సా
గరునిన్ దూఱుచు వ్రేళ్ళుచూపి యణువంగాఁ బాడియే నీకిటక. 358

చ॥ ఎఱుఁగకయుందు వాక్కొ వురుటింటిని బాయని దాదిఁ దండ్రినిన్
మఱువఁగఁజేసి యీభువనమాన్యుఁడు నన్నును నిన్నుఁ దమ్ములం
దఱు గొని యంతవారలను దద్దయుఁ బెద్దలఁ జేసి పెంచె నొ
క్కరుఁ డెదురై స నేటికిని గొఁగిటఁ జేరుచుఁ దండ్రి భంగిగక. 359

గీ॥ దుష్కమారణ్యములఁ జేర్చి తుగ్గపు మనుచుఁ
దండ్రీ పంపఁడె సూక్తు నాతఁడు చిరాయు
పై సలుంద్రాపురమున సౌఖ్యమున మనుట
యెవరి బలమూని? యీదగు కృపనుగాక.

362

క॥ పారుల నేమంబును జ్ఞో
ణీ రాజ్యము నేమములును నీనేమం దా
చీరుఁ డెఱుంగుఁ నెఱుంగఁగ
నేరఁ వతఁడె తల్లి దండ్రీ నీకున్ నాకున్.

363

మ॥ మనముత్తత యొకప్పు చండవిభుఁ డాత్మత్యాగమున్ జేసి త
మ్మునకై రాజ్యము వీడెఁదజ్జనకుఁడప్పుజ్యోన్ సలుంద్రావిభున్
బొనరించెన్ దదుదార వంశము ధుశంబున్ బొంద జన్మించెఁ నీ
యనముండున్ మనరాతచందమునఁ బూజార్హుండు ముమ్మాటికిన్.

చ॥ హిమకరునందుఁ గందుఁ గలదీకు గళంబున నల్పేసంగుఁ బం
కము కమలంబు నంటుకొనుఁ గాని జగంబులు క్రుంగినన్ గిరీం
ద్రము లవి బెండు దేలినను ధన్యచరితుఁడు కృష్ణసింహు స్వాం
తమునను గం దొకించుకయుఁ దొర్కొన నేరదు కోటి చెప్పినన్. 365

గీ॥ నేను నృపుఁడనై యీతని నెత్తిఁ బెద్ద
మకుట మిడుటలే దిఁకజగమ్లఁ డవని
నాధుఁడయి తీయుటయులేదు నడుమఁ జిక్కి
పరులచే నాఱు చూఱును బడుట తక్క.

366

చ॥ జనకుఁడు పెద్దకాలము రుజాపరిపీడితుఁడౌట నెట్లులన్
మనమున నిర్ణయించెనొ కుమారులలోఁ బ్రథముండు తండ్రీ పో
యినపిదపన్ ధరావలయమేలుట యెందును లేదెఁ వైవరీ
త్య నియతి నేఁడు పుట్టెనె కటాఁ యిది లోకము పాడియే ౩౬౭

చ॥ ఇది జనకోటి కిష్టమని యెక్కితి నిత్తటి సింహపీరి ని
య్యదనను నీకు నొక్కనికి స్వాంతము సమ్మతిఁ గాంచకున్న నే
వదలుట యెట్లు సాధ్యమగు బాలక నే నిదె శక్తివంచనలో
గొడకొననీక కష్టపడి జ్ఞోణిని నేల బ్రయత్న మూనెదన్.

368

—+ ప్రతాపసింహుని సాగరుండు నిలువరించుట. +—

చ॥ అని మనసారంగా గడు నయంబును వత్సలతానిరూఢి నె
క్కునంగఁ బ్రతాపసింహుఁ డనఁగోపము పట్టఁగలేక సాగరుం
“డనుజుఁడ వంచు మే ల్దలఁచి యాడిన నీతల కెక్క దయ్యె రా
జ్యనియతిముందు నీతులు వినంబుగఁ నోఁచెనె నేఁడు సీకికఁ. 369

సీ॥ బహుకాలముగను మేవాడేశమేలిన
జనకుండు దీర్ఘ రుజాపరీతుఁ
తై యెట్టులో నిర్ణయ మొనర్చె నఁట నరఁ
డన్యాయవర్తినుఁడంట యెఱువు
మొదలుగ బ్రహ్మాండమును మ్రింగి త్రేఁచేడి
యీకృష్ణసింహుఁడస్తోక ధర్మ
నిరతుఁడౌ నఁటమీర లిరువు రేకంబయి
ధర్మదేవత ఛారతంబు నుండి

గీ॥ లేవఁగొట్టంగఁ బుట్టు కలిస్వరూపు
లని తెలిసెఁ బట్టపగలు ప్రజాలి యెదుట
సింద్రజాలము నొనరించి యిట్టుల కినుఁ
ద్రామఁగలిగితి రేమనవచ్చు మిమ్ము.

370

మ॥ సదయుం డాజగమల్లునిక బలిచి రాజ్యంబిమ్ము కాదేని నేఁ
గదనంబందునఁ దాకి లోక మలరింగా ద్వంద యుద్ధంబుఁ జే
నెద నీతోడ మదీయ మానసము క్కొంచెంబైన ధర్మంబు మీ
అడు ప్రాణంబు లశాశ్వుతంబు లగు ధర్మంబే చిరస్థాయియౌ 371

మ॥ అవనీరాజ్యము నిత్తువో వివిధ శస్త్రాస్త్రంబులకా దాల్చి యా
హవరంగంబున నన్నుఁ దాకెదవౌ యీ యర్థద్వయంబందు నీ
వవలంబింపు మొకండు లేనియెడ శౌర్యస్ఫూర్తి నిట్టట్టులుకా
లవమైనకా గదలంగనీ నిపుడె తెల్పుకా బోలు నీహవముకా. 372

ఁ॥ అని బిట్టబిగిసి తనమో

మునఁ జూడ్కులు నిలిపి యుద్ధమును గోరెడు త

మృనిఁ గనుఁగొనుచుఁ బ్రతాపుం

డఁ గాంభీర్యప్రదానుడై జనులు వినఁ.

373

మ॥ “అడుగై నఁ గదలంగనీని శ్రమ మేరా రాచపుట్టొందు నే
వ్వఁడుగానీ రణమన్నఁ బండుగనుచుఁ ధావించు నీయందఱుఁ
గడుహర్షంబునఁ దెచ్చి నాపయినఁ జక్కఁనిల్పి రీ రాజ్యముఁ
గడఁద్రోయఁ జన దట్టలొట రణమే కర్తవ్యమై కన్నడుఁ.” 374

మ॥ అని యష్టపుడె మధ్యమందున సలుంబ్రాధీశుఁడుఁ గట్టియుం
చిన నాగేంద్ర సమాన ఖడ్గమునకై చేసాఁచె నాసాగరుఁ
గని సామంతులు భూప్రజానివహముల్ ‘గట్టా’ యితం దేడ వ
చ్చెనొ పిడ్గుఁబలె మామనోరథము శుష్కిభూతమైపోవఁగఁ. 375

చ॥ కనికర మన్న మాటను జగంబున నీతఁడు విన్నయట్టులఁ
గనఁబడఁ దిందుఁజేరియు రణంబు రణంబునుచుఁ క్షణక్షణం
బు నుడుపు స్థానమో సమయమో గ్రహియింపఁడు వాని కేమి గె
ల్చిన సకలావసీభరము చేపడు నన్న దురాశ తక్కుగఁ. 376

మ॥ అమిత ప్రాభవ మొప్పు నిప్పుడు సలుంబ్రాధీశుఁ డాన్యంబు నం
దమునొందఁ నెలకొల్పు నాతిలకముఁ మట్టారదే ద్వంద్వ యు
ద్ధము రానేల ప్రతాపుఁ దేటికి సమాధానంబు సూచింపఁ గ
ష్టములఁ దెచ్చె నితండు వల్లనుచు నాడ్చాపింపఁగా రాదొకో. 377

మ॥ కులకైలోపమ దై ర్మభూధవ శిరః కోటిం కోటి మణి
జ్వల దారక్తరుచుల్ పదంబులు వహించఁ జూచియున్నట్టి క
న్నులతో దారుణ సంగరాంగణమునందుఁ ఖడ్గముల్ చీల్చిగా
వెలికిఁ సూతెడు క్రొత్త రక్తములనుఁ వీక్షింప నొనఁమొకో. 378

మ॥ అని యిట్లంచు వచింపరానీ కిడుఁ జింరావేశ దైన్యంబులఁ
గని దుఃఖింపఁగఁ గృష్ణసింగు రణమే కర్తవ్యమే వేఱు త్రో
వ నిరూపింపఁగరాదె యిప్పుడిప్పుడే పట్టాభిషేకంబు శో
భనమై సాఁగెను యుద్ధ మెట్లయిన నిల్పి ధావ్యమౌ నియ్యెడఁ. 379

చ॥ అనఁగఁ బ్రతాపసింహుఁడు “మహాత్మ భవద్వచనంబు మానసి
యనియతి నొప్పు నైన నొరుఁడాహవముఁ బొనరింపఁగోరి పి

ల్చినను నిరాకరింపఁగల రేతమనం బదిలేను! కాని మీ
రనినటు లిట్టిసౌఖ్య సమయంబున నెట్లని ఎంత కన్నెడుకా. 380

క॥ దండించుట క్రూర్యమ్మగుః
దండింపమి దుర్బలతకుఁ దావగు! నవః
పందనిగు నేటి నాస్థితి
మొండెటికి సున్నితముగ నున్నది తండ్రీ. 381

మ॥ సరి యీమంగళ వేళయందు రణముకా సాగింప కొందొక్కఁడొ
కరణికా గార్యముఁ దిప్పి యీతనిఁ దొలంగక జేతుఁబొమ్మంచు “సా
గర! చిత్తూర్పుర రాజ్యమెల్ల మదుదగ్రస్పౌర బాహుబల
స్ఫురణకా రక్షణనేయ నెంచితి శుభంబుల్ నేఁడు సంధిల్లఁగకా. 382

మ॥ అనిశ ప్రియ వెలుంగ సయ్యుదయ సింహజ్ఞైవరుండీ మహా
వనిఁ దాలించె యశంబు గాంచెను; సలుంబానాధుఁ డారాత పో
యినవెన్నకా దనకుఁ లభింపఁగల ప్రత్యేకాధికారంబు పే
ర్చిని సన్నిడకుఁ దోడితెచ్చుచు ధరిత్రీనాధుఁజేసెకా వడికా. 383

మ॥ ఎవఁడో యొక్కఁడు రాజుగా నిలిచి యిప్పుచ్చీస్థలికా వాని శ
క్తివిశేషమ్మున నేలు బొప్పఁ బ్రజ భక్తికా వాని యాజ్ఞాబలం
బవలంబించుట మొప్పు లేనియెడఁ జికాకై విపత్కోటిచే
నవరుద్ధంబగు రాజ్య మెవ్వనికి వాడై యేలఁగాఁ బూనినకా 384

ఉ॥ ఓరువరాని కార్యమిది యూఱక కావరమూని నీతి వి
ద్యా రమణుండు కృష్ణవిధు నాడితి నోరికి వచ్చినట్లు! నా
తో“ రణ మాచరింపు” మని త్రుళ్ళుచు నాదు మహాధికారి ధి
క్కారము చేయుచుంటి విఁకఁగాదు సహింప భవత్ప్రవర్తనల్. 385

—+ ప్రతాపసింహుండు సాగరసింహుని దేశభ్రష్టుఁగాంచుట +—

మ॥ నిను వీక్షించుచు నాప్రజల్ సుగుణ నిర్మిద్రుల్ ధవద్దుట్ట వ
ర్తనముకా నేర్చిన నేర్పు కావున నినుకా దండింపఁగా నొప్పు వే
చను నాదేశము వీడియిపై పరరాష్ట్ర శ్రేణులకా చేరి నో
ర్వి నిమేషం బిటనాలసించినను శీర్షచ్ఛేదముకా జేసెదికా. 386

మ॥ ఇది నాయాజ్ఞ బహిష్కరించితిని నిన్నీదేశమం దెచ్చట
మెదలఁబోకన సాగరుండు నగి స్వామీ చాల సంతోషమై
నదిః రాజ్యం బది యెంత తీవనుచు దెందంబందు దావించితో
విదితంబయ్యె సమస్త భూజనులకుఁ బెక్కిల వాక్రువ్వఁగఁ.

మ॥ ఇది నాయూ రిది నాదు రాష్ట్రమనుచు హీనుల్ మఱి దుర్బలుల్
మద సూహింతురు కాని విక్రమకళాలంఛారులౌ వారి ర
య్యుడ యస్తాచల మధ్యగం బయిన సర్వోర్వీతలంబు ముదా
స్పదమౌ కొంగుపసిండి వోలెఁ దమదై ఛాసిల్లు సెల్లప్పుడు. 388

మ॥ పరమ ప్రాభవ సంపదల్ విడిచి మేవాదేశ మందుండఁగా
సెరియుఁ నామది నీవు శత్రుఁడగుట నీవారలు శత్రులౌ
దురు నీకెప్పుడు గర్భశత్రువులు మిత్రుల్ నాకు నట్లాట మ
చ్చరణంబుల్ క్షణకాలముంచుదుఁ జరించఁ నీదు రాజ్యంబునఁ. 389

సీ॥ పనియేమి పరభూమిపతుల సీమలకేగ
మేవాడ నెపుడెప్పు మ్రింగుదునని
కనువైచియుండు నక్కరు ధరామండలా
ఖండలుం డాతని కడకుఁ బోదుఁ
ద్వద్వికట పృవర్తనమున నతనికి
మిత్రలాభముగల్గు మేర యొదవె
నిప్పుడ పయనించి యేగెద ధీల్లీవు
రమునకుఁ గొన్నిదినముల లోన

గీ॥ హెచ్చరిక గల్గి రాజ్యంబునేలు చుండు
మిదియె శాశ్వత మనియుండకెప్పు డెవ్వ
డెవట నేరీతి నిన్ను జయించి దాని
నపహరించునో తెలియఁబోదఱున తైన.

390

మ॥ అని గాంధీర్య మెలర్చుఁగా బలికి యశ్వారూఢుడై పోయె నా
తని వీక్షించుచుఁ గొంతనేపటికి యోధశ్రేష్ఠలుఁ బెక్కురు
దనవెంటఁ జనుదేర నయ్యెడ నరణ్యప్రాంతముఁ జేరఁగాఁ
జనె వేటాడఁ బ్రతాపసింహుఁడు జనుల్ సంతోషముఁబొందఁగఁ.

ఉ॥ కౌముదులులేని యమ్మహిషకోటులు తొండములేని భద్ర నా
గమ్ముల నాగ నొప్పు వనిఁ గనెన మత్తమహావరాహ పో
తమ్ముల నాప్రతాపుఁ డతిదారుణ శీలల నీటిముక్త శరీ
రమ్ములు గాడఁగాఁ బొడిచి రాసులు రాసులు వోనె నేలపై. 392

మ॥ అరుణాంకుచ్చట లీన నేత్రములు శార్కాబోప మేపార ను
గ్రరసోద్రేకమునఁ బ్రతాపధరణీరాంతులను సదాత్ర సం
భరితుం డెత్తిన యీచు దింపన మహామాయారాతుం డటుల్
నిరతోదగ్ర విహారముల్ నెరిపి ఖండించెఁ వరాహమ్ములక. 393

మ॥ తగుసామంతులు చీరయోధమణులంరక వారి నోళ్ళక్తికిఁ
దగు చందంబున నొక్కపైఁ గదిసి కాంతారంబునఁ గల్గు నా
మృగసంతానములక క్షణంబునను భూమిక గూల్చి పెక్కింటిఁ గు
ప్పగఁ దామొక్కెడఁజేర్చి రారుధిరముల్ పాటంగఁబెన్నొల్పిల్లె. 394

చ॥ అరిదీజవంబు మీఱ మృగయారతి సాఁగఁగఁజేసి నిల్చి న
త్వరగతి లేక్కనేయఁగఁ బ్రతాపుఁడు గూల్చు వరాహపంక్తి యం
దఱు సమయించు సమృగవితానము మీఱుటఁజూచి హర్షముల్
వఱులఁగ “మంచితాలమిదివచ్చు” నటంచు దలంచి రందఱుక. 395

మ॥ శివుముత్తేదువ పీఠి కేకలములకఁజెందాడి సామంత భూ
ధవులుక యోధులు నూతనోత్సవ సముద్యత్కాంతులై భూమియుక
దివియుక గ్రక్కదలంగ నార్పుచుఁ గడుక దేజంబు దీపింప ను
గ్రవనంబుక విడి రాజధానినిఁ జొరంగఁబోయి రొక్కుమ్మడిక. 396

సీ॥ చిత్తూర్పురము శత్రువేఁబడి రాజ్య ధా
గఱు తద్ద పెద్దదిగాఁ యున్నఁ
దమదేశ సామంత ధరణీకు లొక్కొ రొ
క్కరుపోయి యక్కరుఁ గలియు చున్నఁ
గడలేని యుద్ధసంఘర్షణంబులఁ దమ
దేశమంతయుఁ బిప్పిదేలి యున్నఁ
బరిపంథియో నభోధాగ భూభాగముల్
తలక్రిందు చేసెడి 'బలియుఁడైన

గీ॥ దమమది హరించు ఘనుడు దుర్దాంత తేజః
 డర్శకుల వర్ధినుడు సుగుణాంబురాలి
 యాప్రతాపుడు రాజౌట హర్ష పరత
 మించిమిన్నంది ప్రజ రమియించె నపుడు.

294

గద్యః:- ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష పీఠ సమాసాదిత రసవత్సావ్య
 నిర్మాణ చాతురీ ధురీణ, సుగుణ గణపారీణ, దుర్భాకవంశ్య దుర్దాం
 ణోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోత్ర పవిత్ర, సుజనజ
 నానుగ్రహ పాత్ర, వెంకటరామార్య పుత్ర, కవి సార్వభౌమ - సాక్షి
 ద్వీరప్రతాపాది వింశత్యధిక బిరుద విభ్యాత, సుకవి రాజశేఖర,
 రాజశేఖరకవి ప్రణీతంబైన రాజాప్రతాపసింహ చరిత్రంబను పద్య
 కావ్యంబు నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ

రామేశ్వరై నమః.

రాజాప్రతాపసింహచరిత్ర

ద్వితీయాశ్వాసము

మ॥ వరసౌఖ్యంబులకుఁ నిరోధమగు నేర్పాటుల్ దొలంగించి ను
స్థిరతఁ బెంచు వ్యవస్థలఁ దీటముగాఁజేకూర్చుచుఁ సత్య ధ
ర్మరతుల్ మీఱఁగ రాజ్యమేలు కొనుచుఁ రాజాప్రతాపావని
శ్వర మందార మొకానొకప్పుడు సలుండ్రాభర్త నీక్షించుచుకా. 1

{ సూక్తసింహుని రాజధాని కంపుమని ప్రతాపసింహుఁడు }
కృష్ణసింహు నర్థించుట.

మ॥ “మొదలకా నెత్తురు పంచుకొంచునుజుండై పుట్టొందె, నాపైన బా
ల్యదశక బైనను బ్రక్కనుక బడుచుఁ దుల్యప్రేమతో మైత్రికా
స్పదమై వర్తిలె, సూక్తుఁ దొక్కతుట్టి నకాబాయం దొకస్తైనఁ ద
ల్లిదరికజేరఁడు ప్రాణ మొక్కఁడు నొడల్ రెండైన యట్లుండెడికా.

గీ॥ రాము నుపమ నాయెడఁ బల్కరాదు గాని
తెప్పవాల్చక కనుపెట్టిరేయుఁ బవలు
ననుచరుండయి నస్సొల్చునపు డతఁడు ని
జంబు ఘోరమూర్తులకు లక్ష్మణుఁడెనుమ్ము. 3

గీ॥ సూర్యవంశ ప్రదీపుడౌ సుతు విపత్తుఁ
బాపి కాపాడి తనుచు నీభవ్య యశము
నలుదెనలఁ బ్రాకె సూక్తుఁ డనంతకోటి
జన విజయ సూక్తుఁడగుచుఁ దేజమునఁ బెఱిగె. 4

గీ॥ అరఁ డడుగు మోపు సమయ భాగ్యమునఁ జేసి
యెంతకాలమొ సంతాన మెఱుంగకుండి
కడుపు ఫలియించి కొమరులఁగనియె నీదు
దొడ్డయిల్లాలు జగము సంతోషమంద.

5

చ॥ ఎఱుంగుదు రెంతో సౌమ్యముగనేను వచించిన మౌర్యమూని సా
గరుఁడు సాముఖంబుననె కాఱులు ప్రేలుట దానఁ గోప వి
స్ఫురణను దేశమున విడిచిపొమ్మని పంపితిఁ గాని కూర్చి సో
దరు నెడవాటుచే మది యధాయదలై చనె నేమి తెల్పుదున్.

6

గీ॥ సూక్తు నంపుము; చెంతనుంచుకొన నెంత
నెచట నున్న నీవాఁడు గాఁడే యతండు
నేను మొదలుగ నీరాజ్యమెల్ల యుప్ప
దమృత హస్తాభిరక్షితంబగును గాదె

7

మ॥ అని యెంతేనిఁ బ్రతాపసింహుఁడను దన్నర్థిఁగఁ గృష్ణసిం
గను మోమున వికసింప “దేవ! నిను నిత్యంబున్ మహాభక్తి నె
క్కి నఁగాఁ గొల్చుటకన్న నొండుపని నాకున్ హర్షదంబౌనె యెం
దును నీయానతి వేదతుల్యమని తాల్చున్ నేను శీర్షమ్మునన్.

8

కా॥ నామాటొక్కఁడిదేల; నేను నుతులున్ నాబంధులున్ నాసలుం
బ్రాహ్మణ్యవని రాజ్యలక్ష్మియును సర్వస్వంబు నీచేతిదే
యీమే నియ్యిలలోన నుండువఱ కిట్లే సాఁగినన్ జాలు; నా
స్వామిన్నేహము మ్రోలఁ దుచ్చములు సప్తద్వీప సామ్రాజ్యముల్.9

గీ॥ వత్సరమున నార్నెల్లు తావక సమక్ష
మందు నేనుందు; నాసమయంబునందు
దేవ నీమ్మదు పాద రాజీవయుగము
సూర్తు వదనారవింద మేఁజూడఁ గందు.

10

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపసింహ వసుధాధిపసింహు ననుజ్ఞ నొంది శో
భనతర లక్షణాన్వితమువార్షము నెక్కి నిజాప్త యోధులున్
దను గొలువంగ నాత్మ నేదనంబును జేరి లతాంగి సమ్మతిన్
గొని కొనివచ్చెసూక్తు రిపుకుంజరసింహుఁ బ్రతాపుజేరఁగన్.

11

గీ॥ తావియును బూపు ౨రణి సోదరు లిరుచ్చురు
కలిసి రాగ రిసాతి సంకలనఁ బెరిసి
యేకిమతు లేక వాక్కులై యెల్ల రలర
నొండొరులు వాయ కొక్కడైయుండి రపుడు. 12

— వసంతోదయము —

గీ॥ పల్లవ వ్యాప్తి పుష్పవద్వైభవంబు
ఫల నవోదయ భూతి కొమ్మలకుఁ గూర్చి
మాధవ గృహీతయగు మధుమాస లక్ష్మి
యఖిల జగము పూదోఁట యట్లలరఁ జేసె. 13

— సలుంబ్రాకృష్ణసింహాదు లుగాదికాసుకలు గొని వచ్చుట. —

మ॥ తలపైనఁ మగతాఁదురాయి వెలుగొందఁ ధాళధళ్యంబు రం
జిలు ఖడ్గంబులు వ్రేల దొడ్డ నునుతేజీలెక్కి యోధాళి చెం
తల నేతేరఁ బ్రతాపసింహుఁ గొలువఁ నానా మహిమండ లేం
ద్రులు వేంచేసి రుగాదికాసుకలు దొంతుల్ దొంతరల్ తెచ్చుచుఁ. 14

శా॥ లోకైక స్థిర విక్రమకృముఁడు సుల్లోకుండు చందేశ వం
శాకల్పుండు శిశోదియాభిజన దుగ్ధంబోధి చంద్రుండు ని
ర్భీకస్వాంతుఁడు స్వామిభక్తమణియఁ పేర్గన్న వాఁడా సలుం
బ్రాకృష్ణుం డరుదెంచె స్వామి చరణద్వంద్వంబు నేవింపఁగఁ. 15

గీ॥ ధీరలోకైకమాళి యూయారి నృపతి
సోనెగుట్ట కులాంభోధి సోముడైన
భానుసింహుఁడు వేంచేసెఁ గానులయగఁ
జారు సవరత్న దివ్య భూషలను గొనుచు. 16

గీ॥ ముందుఁ జిత్తూరి రణమున భూమి వడఁర
మెలఁగు జయమల్ల సుతుఁడు దోర్బల యుతుండు
తేజసింగు రారోడ్వంశ దీపకుండు
తరలె బదసూరి నుండి ప్రతాపుఁ గొలువ. 17

క॥ ఝాలాకులేందుడు మహా
 త్తాలమగు యమాలుదాల్చి రవసీయ విభూ
 షాలిఁగొసి శ్యామసింహుఁడు
 హేలాగతి సాద్రునుండి యేతెంచె వడి॥ 18

అ॥ స్వామిభక్తి యుగ్గు పాలతోమఱుగిన
 పావనుండు ధేలవార న్నవలి
 యరుగు దెంచె నప్పుడా చునస్యింహుండు
 యెంచెని మనసు కాన్కచేయు. 19

గీ॥ మదన మాధవు లటుగాఢ మైత్రితోడ
 వెలయు బేడ్లా—కౌతేరియా పృథ్వినాథు
 లాపృథావ మహీందుర్ పాదాంబుజములఁ
 జేరి నేవింప నెంచి వెంచేసి రపుడు. 20

మ॥ విమలారణ్యమనోజ్ఞవస్తువితతుల్ పెక్కుల్ రహింబున్ స్వతం
 త్ర మహీరాజ్య రమాధురంధరుఁ డహార్యనైర్దుఁ డాపద్విష
 త్నమద వ్యాఘ్రమహా కిరాతుఁడు కిరాతస్వామి యాభీమచాం
 దమల స్నేహమెలర్ప వచ్చెను బృతాపాధీశ్వరున్ జూడఁగన్. 21

మ॥ తనసామంతుల గారవించి ముదమందన్ జేసి యాదాల్య మి
 తుని ఖిల్లేళ్లరు భీమచాందుఁ గడు సంతోషంబు నొందించి మ
 న్ననలన్ దన్ని పృతాపుండంతట నపర్ణదేవికిన్ బ్రీతిగా
 వనికిన్ బోవలె వేటలాడన్ ననియెన్ వారందఁ“రానా” ననన్ 22

—++ సామంతరాజ సహితుడై ప్రతాపసింహుఁడు వేటకు వెడలుట

సీ॥ చైతన్యమెడు నాజానేయమున మహా
 దాత్తుండు రాజా ప్రతాపసింహుఁ
 డాతనిదిగ నుత్తమాశ్వంబు పైధీరుఁ
 డింకొటి తేజుఁడా శృష్టసింహుఁ
 డితని చేరువ వాజికిన్ గ్వాలియరు మ
 హామహీనాదుండు రామచంద్రుఁ

డరనివృక్కస సముద్ధర హయాహాఘఁడై
హర శిఖామణి సూక్తసింహుఁ

గీ॥ డతని చెంతను ఛానుసిం గరని పొంతఁ
దేజసింహుఁ డీరని కుడిచెసను శ్వామ
సింహుఁ డతని పిఱుఁద మనస్సింహుఁ డవలఁ
దర తమ స్ఫూర్తి వెడలి రందఱును గలిసి.

23

మ॥ నుదుటఁ దొడ్డ విభూతిరేఖ కటియందుఁ కాటి పింఠంబునఁ
రుదురాకల్గల పేరులుఁ ముఖమునందుఁ బ్రహ్మ తేజోగతుల్
పొదలన్ రాజపురోహితాగ్రణి జగత్పూజ్య స్వభావుం డవా
ర్యదయుండౌ హరభట్టునున్ వెడలె దివ్యాందోళి కారూఢుఁడై.

24

చ॥ వెలిజిగివల్వలన్ దొడిగి శ్వేతహయంబులు నెక్కి విచ్చు క
త్తుల తెలికాంతి పుంజములతోఁ జను నాశ్వికు లొప్పి రయ్యెడన్
గొలకున గుంపుకట్టి చనుకోమల రాజమరాళముల్ వలెన్
బలుచని గాలిసోకుల శుభంబుగఁ చూఁగెడు పూలగుంపటుల్.

25

గీ॥ పణవ రవము ధేరీధాంకరణ రవంబు
తప్పెటల బూరగొమ్ముల ధ్వానములను
బూరటిలి రోదసిఁ బగిల్చి సీరఘలను
గలఁచు గతి మిన్ను మన్ను నేరముగ మ్రోసె.

26

గీ॥ వనము వలయాక్రితిగఁ జుట్టుకొనుచు నిలిచి
యలబలంబుల నొనరించి యల బలంబు
భీకరాటహాసములతోఁ బిలిచి పిలిచి
తట్టి తట్టి మృగాళి సంతటసు లేపె.

27

గీ॥ భయద వార్షక షేఘ గర్భంబు వెడలి
వివిధముఖములఁ బరతెంచు పిడుగు లట్లు
చిమ్మఁచీకట్లు క్రమ్ము వనమ్మునుండి
పూతుక మృగాళి నానాముఖముల వెడలె.

28

ఉ॥ ఎత్తిన హస్తయుగ్మముల సేకైలు ముందుకుఁ చూలఁబట్టి య
త్వత్తమ మంజురాశ్వముల నూల్కొని పాఠఁగ హేచ్చరించి రే
కెత్తు మహోత్సవస్ఫురణ నెల్లరు నొంచొరుఁ బిల్చుకొంచు రా
హుత్తులు ముందుకుఁ వెడలి రుగ్రమృగావలులఁ వధింపఁగఁ. 29

చ॥ సకల దిశావతాశముల శాత కృపాణ సముజ్జ్వలాయుధ
సృకరముతోడ దూఁకు భటవర్గముఁ దిప్పుకొసంగ లేక దా
మొకఁడును రెండు మూఁడిటుల నుగ్రమృగంబులు గుంపులై యొకా
నొక భటుమీఁదికిఁ గవియు చుండుట చూడఁగ వేడుకై తగఁ. 30

మ॥ ఒకపర్యాయమె యొక్కచోటనె మహాయోధుం డొక్కఁడు కుం
తకృపాణాదులఁ బర్వఁజేసి మృగసంతానములఁ గూల్చి యీఁ
తె కొనఁ వాని గుదుల్ గుదుల్ గొనుచు నట్లేవచ్చు నాదృశ్య మిం
చుకచూడఁ గనులున్న భాగ్యమనితోఁచుఁ గాదె యెవ్వారికిఁ 31

{ వేఁట చాలించి కూర్చుండిన రాజపుత్ర నైన్యమధ్యమునకు
వరాహము వచ్చుట.

మ॥ తమకుంతంబులు దీర్ఘశూలములు వృద్ధం బింతయుఁ గార సా
ర్థములై యొప్పు మృగంబులఁ దునిమి వీరిశ్రేష్ఠు లక్కాన నా
శ్రమముఁ బోలె రచించి వేఁట నపుడేచాలించి రంతఁ వరా
హమొకం డయ్యెడ కేగుదెంచి జనమధ్యంబందు దూఱఁ వడిఁ. 32

మ॥ ధనురస్త్రంబులు బట్టి ఖడ్గములు చేతఁ దాల్చి యుత్సాహ వ
ర్ధనులై యెల్లరు చూచుచుండఁగ నమందస్ఫూర్తి నద్దానిఁ గూ
ల్చిను సూక్ష్మండు ప్రచావుఁ డశ్వములపై లమించి రాకోఁగడముఁ
జనియెఁ గుమ్మరసారె యట్లు భటులఁ బల్కాఱునుఁ జుట్టుచుఁ. 33

చ॥ ఒక మొగమై పెనంగుచు మహోన్నత రోషము తోడ భీకరాం
బకములు పర్వఁజేసినను బందియు సక్షత భూరిగాత్రమై
సుకముగఁ బాటుచుండె నిదిచూచి సహింపక వార లిర్వ్య రొ
క్కొక రొక మోముగాఁ దిరిగి యుగ్రతఁ దాకిరి క్రోడ పోతముఁ.

క॥ వెనుది పుంజయ విక్రమ

ఘనుఁడగు సూక్తుండు ముందుగా ఫాలవిలో

చన సద్గురుండు ప్రతాపుడు

చని మోదిరి సూరకము నిశా తాస్త్రములకా.

35

— సూక్తసింహుడు ప్రతాపసింహునితో వాదించుట —

౨॥ ముడుచుకొని పంది పుడమిని

బడి నీలే; బ్రతాపసింహ వసుధావరుఁ డ

య్యెడఁ జేరె; దత్తణమ సూ

క్తుఁడు దూఁకెను “బంది నాదీతోలఁగు” మటంచుకా.

36

౩॥ “కాదిది నాచేఁ బడె; నీ

యేదు మొగము వగిలి కూరె; నిదె గనుఁగొనుమీ

నాదు దెస పురోభాగము;

నీది వెనుక; ముందుఁ దగులునే నీశరముల్.

37

గీ॥ అని విభుండన సూక్తుఁ “డయారె! పంది

యెపు డెచట నెట్లు తిరిగెనో యెవ రెఱుఁగుదు

రిందు నీదని వ్రాసితే యేమి గుఱుతు

నాదీ గాదన దృష్టాంతమేదీ” యనియె.

38

గీ॥ “పనికిమాలిన పందినై యన్మర మాడె

దీలయుఁ గ్రుంగెనె యంభోడు లింకిచనెనె

వెల గలుగు వస్తువేయైన వెనుకఁ బడెదె

కోటి యన్మతిములేనిఁ బల్కుటకుఁ గాని”.

39

౪॥ అని నిలుచున్న ప్రతాపునిఁ

గని సూక్తుఁడు “పంది నేమిగాఁ దలచితివో

మును దానికై పదా పా

ర్థునితోఁ దోరాడె శంకరుండు ఘోరముగకా.

40

గీ॥ తలఁపు లొకఁడైన లవము భేదమును రాదు

కొస్తుభంబైనఁ జను జిల్లిఁగవ్వ మాడ్కిఁ

బొరుషము మాట పట్టింపు వచ్చినపుడు

గడ్డిపోచయె మేరువై గణుతిఁ గాంచు.

41

శా॥ పలుకక బూనిన విల్వముక గుఱిచి మేవాడరాజ్యముకబోలఁగాఁ
గల ఛాగ్యం బిల లేదు; సోదరకృతఘ్నత్వంబునున్ మీఱఁగాఁ
గల పాపంబును లేదు; నీతులను బల్కన్ వచ్చు; నెవ్వారు వా
రల తప్పల్ గృహియింతురే! జనుల మర్యాదల్ కడుక జీతముల్. 42

సీ॥ విశ్వస్తుతాఖండ వికృమకృముని సౌ
మ్యవని రాజ్యవిధూతియండు బుధులు
మనలోన విక్రమ మహిమఁ బూజ్యం డెవఁ
డలఁడె మేవాల్లక్షి కర్ణ భర్త
రాని నీవాకడవే గళమునఁ చాళిఁగూ
ర్చిన భర్తగావు; నీక మ్రింగఁగలుఁగు
పోటరు లుండక పోరు; నీ నెత్తిని
బొడవైన యొక కొమ్ముపుట్టె నొక్కొ

గీ॥ యేను దప్పిన నీరాజ్యమేలు ఘనుఁడు
పుట్టఁడని యెంచినాపు నీముఖమునందె
ప్రొద్దు పొడుచునె యిటు లేని పోని దురభి
మాన మూనితి; వికనైన మానుబొప్పు. 43

క॥ పదికోట్ల మాటలేటికిఁ
గుదురుగ వాదంబు మాని కోడంబు నొసం
గుదువో నాతో మార్కొని
కదనము చేసెదవా తెల్పఁగావలె ననినకా. 44

చ॥ “కలఁగెనొ ప్రజ్ఞ లేక చెడుకాలమె వచ్చెనొ స్నేహ మెంరయుకా
వెలసిన యన్నఁదమ్ములకు నిప్పువిధాన మనోవిభేదముల్
గలిగెను జూచుచుండనె యరారణ వైరము లిట్టివే కదా
ప్రళయమువచ్చె; మాన్పఁగ నుపాయముదోపద యేమి నేతుమో.” 45

క॥ అని పుట్లకొలఁదిగా విస
మును గడుపులఁ బోసినట్టు పొగులుచు దృష్టుల్
మొనయించి రంద ఊక మొగ
మునను సలుంబొధినాథు ముఖ రమలముపై. 46

— సలుంబ్రా కృష్ణసింహుడు సూక్తసింహునకు బుద్ధి చెప్పట. —

ఉ॥ ఆతఁడు లేచి సూక్తు దరియఁ జనుదెంచి “శిశోదీయాకు లో
బ్బాతులు పూర్వజున్ గనిన మొక్కగనేర్తురు కాని యెన్నఁడుఁ
నీతి తొలంగి తిట్టగను నేరరు; కొత్తలు తెచ్చి పెట్టి మా
చేతములఁ దహించితివి చెప్పెడి దేమిఁక నీప్రవర్తనల్. 47

చ॥ శివశివ! యెట్టిపాతకముచేసితి దేవుని దీట్టి కొట్టు దా
నవు లయినఁ మహాన్నత గుణంబులఁ బొల్పిన యగ్రజన్ము పా
దవనఱముల్ భజించి నుతిఁదన్నుదురే గురుతుల్య జ్యేష్ఠు ని
ట్లవినయబుద్ధివాఁడుఁ దెగనాడుచు ధర్మముఁ బూది గల్పెదే. 48

మ॥ అనురాగాంబుది స్వామికాళ్ళఁ బడుచుఁ బ్రార్థించి చూన్నాళ్ళు నీ
వనుతాపమ్మునఁ గ్రాగి పస్తువడి ప్రాయశ్చిత్తముఁ జేయకుం
డిన మేవాడధరిత్ర నెందరిగినఁ నీవిందురా చూరుచుం
డనువారుందురె! యెవ్వ రొచ్చెదరు కట్టా స్వామి ధిక్కారముఁ. 49

మ॥ మనవంశంబున నెన్నఁడుఁ గలుగ దీమర్యాద; యన్నన్న! నే
మని యన్నప్పుడె నాసమక్షమున నన్మత్స్వామి నిండించు నీ
వనుకంపార్వఁడ వాడె! వహ్యుఁడవు బాల్యంబందు నిన్నెత్తి పేం
చిన దోషంబున నోర్చుకొంటి! గడునొచ్చెఁ జేర మిప్పట్టునఁ. 50

— సలుంబ్రా కృష్ణసింహుడెడ సూక్తిసింహుఁడవిసయముఁ జూపుట. —

మ॥ అని వాత్సల్యముఁ ద్రుంపలేక యటు న్యాయుఁడాడు నాకృష్ణునిఁ
గని మ్రొత్తుంటును ‘బిల్లికి జ్వరమనంగఁజెల్లె. నీమాటలఁ
వినఁగా నోపను; పుత్రతాప విధునిఁ నేమొక్కఁగా నోపఁ బం
ది నెటుల్ వీడఁగనోప; నోప రణమెంతేనిఁ విసర్జింపఁగఁ. 51

ఉ॥ గుట్టుగ మీర లిర్వురనుగూడుచు నాజగమల్లు బాధ్యతల్
మట్టిని బెట్టి రాజ్యరమలాగుబెఱుంగదె లోక! మందఱఁ
గుట్టెడు తేలు ‘ధర్మమిదిగో’ నని చూపిన యట్టులయ్యె నీ
కిట్టలులాడె బుద్ధి కడువృద్ధవు నోరు మెదల్పు కుంటుమీ. 52

మ॥ సిరి పీరుఁ వెదకుఁ; ఘనుల్ బెదరి యిస్సీ! మూలలఁ దాఁగఁబో
రురుశార్యోజ్ఞులు లిందుఁ గల్గు మగలం దొక్కొక్క మాతొక్కరె

వ్వరినేఁ టూన్పుము చెండినై చెదఁ బ్రతాపస్వామి మద్విక్రమం
బెఱుగుఁ బైఁబడఁ డీవు సాయమయిరమ్మి చూతునాయుద్ధతిఁ. 53

మ॥ అని గర్వించెడు సూక్తునిఁ గని సలుంఁబ్రాధీకుఁ “డేమంటి ని
న్గనఁబాపం బినుమంత యోర్వ గురుధిక్కారాఘముఁ నిన్నుఁ బెం
చిన వాత్సల్యమునైనఁ జూడక శిరశ్చేదంబు గావించు ని”
జ్ఞని బద్ధంబుఁ గొనఁ బ్రతాపుఁడు రయంచారఁ సమీపించుచుఁ. 54

(ప్రతాపసింహుఁడు సలుంబ్రా కృష్ణసింహునకుఁ)
(గోపాపశమనము చేయుట.)

మ॥ గురుతుల్యుండవు మాకు వంద్యుఁడవు సూక్తుండాడు గర్వోక్తులఁ
దరుణాజ్ఞాత దళాతికోమలము స్వాంతం బెంతగా నొచ్చెనో
స్థిరకారుణ్య సముద్ర! వాని బదు లర్థింతుఁ క్షమాభిక్ష యే
కొఱలేకుండఁ బ్రసన్నమూర్తివయి నాకుఁ దర్కనం బీయివే. 55

గీ॥ గురుని దండన తన్ను మేల్పుటచు ననుచు
నెఱుంగ కితఁడాడు నుడుల వందఱుంగదోకు
పాడు నాచేత నిపుడు తోవకునువచ్చు
నప్త మస్త్రేన శామ్యతియనెడు నట్లు. 56

క॥ అని సూక్తుఁ జూచి “కొమరా
కనుచుండనె యెంత వఱకుఁ గడపితి నుడులఁ
నిను నీవెఱిగితో లేదో
యనుచితమని నీకుఁ దోఁసదా యిపుడైనఁ 57

ఉ॥ తండ్రికిఁ బంగనామములు తద్దయుఁ దీర్చెడు పుత్రుఁడండ్రె పె
క్కం డొకమంచి పేర్గొనుటకష్టము దుష్టుఁడటంచుఁ జేరు చే
కొండ్రవివేకు లూఱకయకూడిన పీఠవరేణ్యు లింద తే
మండ్రనియైన నెంచ కిటులాటచు నిందలఁ గట్టుకొందువే. 58

మ॥ జనక ప్రాయ మహాత్ముఁ గృష్ణవిభు సుస్వాంతంబు నొప్పించి న
న్నసరాగాద్ద్రుని జ్యేష్ఠ భూరమణు హాస్యంబాడ నుంకించి తిం
కను గవ్వించుచు మంచిచెడ్డల నెఱుంగఁ లేక యిట్లున్న నే
మని నీభావము నెంచఁగానగును గట్టా! యిట్లు వర్తింతువే. 59

గీ॥ గురు లమృత హస్తములతోడఁ గొట్టినపుడు
విసముగా నదీ తోఁచుట విలయమునకె
యెందఱును గొట్టె దీపు నేడేల యిట్టి
తల బిరుసు మాట లిపుడైనఁ దెలివిఁ గనుము. 60

ను॥ ఉరుశౌర్యుల్ మననెత్తిపే నడచు వారున్నారు బ్రహ్మాండ ము
క్కిఱఁజేయంగల విక్రమప్రకట లేలా నీదు గర్వోక్తు లిం
దఱలోఁ దాడిని దన్నువాని తలపై దన్నం గలాఁడుండు నీ
గరువంబున్ సకలంబు దింపఁగల నొక్కండఁ నిమేషంబునఁ. 61

గీ॥ అనిన ముంజేతి మణిఁజూడనద్ద మేల
కుడువఁబోయి కూరల రుచి యడుగ నేల
చేయి చేయిని గలుపు నీశీర్ష మెగిరి
యవలఁ బడకున్న ననుసూక్తుడనఁగఁ బోకు. 62

గీ॥ ఇంక నొక్కఁ డిందున్న వారెవ్వరైన
నందఱైనను నన్ను మార్కొందురేని
మివుల హర్షించి ప్రళయ ధైర్యునిమాడ్కి
సర్వ సంహార మొనరింతు క్షణములోన. 63

—, హరభట్టారికుఁడు సూక్తసింహునకు నీతిఁ గఱపుట. —

మ॥ అని మీసంబునఁ జేయి మోపుచును గర్వావేశముఁ జూపు సూ
క్తుని వీక్షించి బ్రలాపసింహుఁడు కడుఁ గ్రుద్ధాత్ముడై నెత్తికిఁ
గనులెక్కఁ జూచి నీకు నిప్పుడె భవద్గర్వాంధతఁ డింతు ర
మృనునంతఁ హరభట్టు వారలను డాయఁ బోయి దీనాస్యుడై. 64

ఉ॥ నాయనలార! సూర్యకుల నాశకరమ్మగు ఘోరకృత్యముఁ
జేయఁగ నుంటిరేల పగచే రివులఁ సమయింపవచ్చుఁ గా
కీయెడ నన్నఁదమ్ము లిటులీసును రోసము సూచి పోరు ట
న్యాయ మటంచుఁ బూజ్య లనరా వినరా, రణభర్మ పద్ధతుల్, 65

మ॥ ఒకకాడఁ జనియించు రెండు పుపు లవ్లాప్పారి మీరెప్పుఁ గూ
ర్మికినిఁ బేర్మికిఁ దావులై మెలఁగినఁ మిన్నుంది మాబోంట్ల మూ

అక హర్షింతుము: కాని యుద్ధము లొనర్చు బూనిన మానసం
బకటా: వ్రయ్యలు వ్రయ్యలై చనదె: కట్టా: చూచియెట్లోర్తునో! 66

చ॥ అదియును నాశ్రీతుండగుట నందలు మెచ్చంగ నిచ్చకంబులకా
వదరె నితండటంచు: దలఁపకవల; దింటి పురోహితుండ: న
భ్యుదయమె మీయెడకా దలఁచు చుండుట క్రొత్తయుఁగాదు, క్షేమసం
పదఁ బరికింప నాకుఁ గడు బాధ్యత యుండు పెఱుంగు లోకముకా 67

చ॥ తరములకొద్ది మిమ్ము వసుధాపతు లంచని మేము. మమ్ములకా
గురువులటంచు మీరలును గొల్పి పరస్పర భేదలేశముల్
పొరయఁగనీక కాలమును బుచ్చితి; మట్టులుగాన మిమ్ములకా
దరియు వివత్తు లేశమయినకా మఱి మేరువుగాఁగనంబడుకా. 68

ఉ॥ మంచియుఁ జెడ్డయుకా దెలుపు మాన్యులు లేరు; గతించెఁ దండ్రీ; ప్రా
పంచకపద్ధతుల్ తెలియు ప్రాయముగా; దీఁక రాజ్య మెంతో నా
రాంచితమో, రిపుల్ బలియు; రాహవ మర్హముగాదు; మిమ్ముఁద్రా
ర్థించెదఁ దండ్రులార! వినరే! గురువాక్యము మీఱరాదినకా. 69

మ॥ వల దాత్మక్షయకారకంబయిన యీ వ్యాపార; మిందుండియుకా
దొలఁగకాటొం; డిది సోదరత్వమునకుకా దూరంబు; నాయానయుకా
గలదంచాడిన నవ్వి సూక్ష్మఁడు నమస్కారంబుఁ గైకొంచు న
వ్వలకుకా టొండిక; నడ్డవచ్చి కలిగింపన్ బోకుఁ డాలస్యముకా. 70

గీ॥ అపజయ మొకజయమొ యిష్టందఁ గోరి
చావు బ్రదుకుల నున్నాము, మీవచించు
చప్పునగు మాట లూకొట్టు మొప్పఁబోవ
మేమిటికిఁ గష్టపడఁగ! నిం కేల వగవ! 71

మ॥ తనదొశక్తికి మీఱు కార్యములకుకా దార్కొన్నచో ముప్పు వ
చ్చును; మాయుర్పురలోన నొక్కండ రణజోణికా మృతిఁగన్న మీ
రును రావచ్చుచు; నేడ్వవచ్చు! మఱి బారోహిత్యముగా జేయవ
చ్చును; లబ్ధికా గొనవచ్చు; నిష్టచనవచ్చుకా దాటి దూరముగకా 72

క॥ అనిన హరిభట్టు నిలువె
ల్లను నీరయి యడుగు నవ్వలకా వైచి పృథా

పుని వంతు దీనముగాఁ

దస దృష్టులు వఱపె నాప్రతాపుం డంతఁ.

73

౪॥ గురుఁడనక దై వమన కె

వ్వరినైనను దెగఁచి వీనిపై నభిమాన

స్ఫురణము మాను; మెఱుంగవె

యరసికులఁ బలుకరింప నగు ముప్పనుచుఁ.

74

౫॥ మలినమును జలముకై వడి

నిల నలమిన పాపనమితి నింకించు రణం

బు; లవశ్యము కరణీయం

బులు నృపవంశమునఁ బుట్టు పురుషుల కెల్లఁ,

75

౬॥ ఏవేళ కేదివచ్చునా

యేవెరపునఁ బరిణమించు నెవరెఱుంగఁగలా

రీవేళ మమ్ముఁ గూటిచి

ధావమునను నొవ్వ కనుచుఁ బలుకుచు వెడలెఁ.

76

— సూక్తసింహ-ప్రతాపసింహు లొండొరు పోర యత్నించుట. —

మ॥ “కమలాప్రాన్వయ మీదినం బపయశఃకాలుష్యముఁ బొంది పూ

ర్ణముగాఁగఁ జెడనున్న దీప్రళయముఁదప్పింపఁగా నిష్ఠ మా

ర్గ మొకం డున్నదె తెప్పపాటదను మీరఁ బోయినన్ వీరి దే

హములున్ జేతికిఁ జిక్కునే యకట! వ్యయ్యల్ వ్యయ్యలై రాలిపే. 77

మ॥ అని యందుండిన వారలందఱును దుఃఖావేళ దైన్యంబులన్

గని శోషిల్లఁ బ్రతాపసూక్తులు శితోగ్రస్పార ఖడ్గంబులన్

గొని వేగమ్ముగఁద్రప్పు చొండొరుల నుగ్గుఁ నూచముఁ జేయ ముం

దున కొక్కుమ్మడి పూకి రేమనఁగనుండుఁ మీది కార్యంబులుఁ. 78

— హరభట్టారకుఁడాత్మార్పణము గావించుట. —

చ॥ మెఱుపు తటాంసన్ మెఱయుమెల్పున నాహరభట్టు తత్త్వ

స్ఫురిత మనోవికాసమునభూరి కృపాణము నెత్తి వజ్రముఁ

బరియలుగాఁగఁ జీల్చుకొనివారల మధ్యను నేల వాచలుచుఁ

బొరిపొరిఁ బ్రాణముల్ విడివెఱుక్కున నోరనునెత్తు దొల్కఁగఁ. 79

మ॥ తన సేవించు నృపాలనందనులు కృద్ధత్వంబుమై నొందొరుక
దన నేత్రముల మ్రోల మార్కొనుచు నంతంబొందఁ జూడక సహిం
పని పుణ్యాత్ముడు నాటి కష్టదశఁ దీర్చుకొని యాత్మార్పణం
బు నొనర్చె హరభట్టు త్యాగనిధియై ముగ్ధోకముల్ మెచ్చఁగక. 80

మ॥ వనధిభానగభీరమోషము రహింపక ప్రక్కకుక వచ్చి సూ
క్తుని వీక్షించి బ్రతాపుడుక నినుఁ గనుంగొన్నక గడుక బాపముల్
జనియించున్ గలుగంగరాని యిడుమల్సంధిల్లె షీరాబ్ధిఁబో
లిన సూర్యాన్వయ మొందె నీకతన మాలిన్యంబు లీనాటికిక. 81

ఉ॥ ఒత్తిడిచేసి కోరకుముయుద్ధము వద్దని కృష్ణసింహాదుక
నెత్తిన నోరు పెట్టుకొనినీకు వచించె వినంగనైతి వ
య్యుత్తము బోధమించుకయు నూఱక ప్రేలితి నేడు నీతలక
గ్రొత్తలు పుట్టె మిట్టిపడికొంపకుఁ జేటును దెచ్చి తెంతయుక. 82

మ॥ సమరంబుక బొనరింప నుండఁగ వశిష్టప్రాభవాధ్యుండు పు
ణ్యమయుం డీహరభట్టు లా నుదయసింహాష్టైతలాధీశు చం
దమునక వంద్యుడు ముందు చూకి మనమధ్యంబందునక వ్రాలి జీ
వము లర్పించి త్యజించె దేహముఁ దృణప్రాయంబుగా నెంచుచుక 83

చ॥ ఇతఁడును వేదరాశి శతవృద్ధు కుమారులభంగి నిన్ను నక
సతతము వెంచె నిట్టి సుగుణవృతుఁడుక బలియయ్యె నీదు మూ
ర్ఖతవలనక గనుంగొనుము కాలవ గట్టుచు నమ్మహాత్ము ర
క్తతతులు పాఱఁజొచ్చె నెటుకన్గొని యొర్చెద నిట్టిదృశ్యముక. 84

మ॥ పలుకష్టములఁ గూడు నీళ్ళు గొన కీబ్రహ్మాండ మున్నంతకుక
దలక్రిందొచుఁ దపంబు చేసిన గురుభ్యంసాఘ పుంజంబులుక
దలఁగన్ బాటునె తన్మహానలశిఖల్దర్పించి నిన్నుక సనుక
గులముక దేశముఁ గాల్పవే యెటుల నాకుక దప్పు నిప్పాపముల్ 85

చ॥ గురురుధిరంబు దాఁటఁగనుగూడదు కాపున నిష్ఠ నేను సం
గరమును మానుటక బ్రదుకగల్గితి నీవిఁత నాదు రాజ్యముక
ద్వరగఁ ద్యజించి యష్టమగుతాపనకుక జను మాలసించినక
శిరము నిమేషమాత్ర ధరణీక బడు నంచు వచింప సూర్తుడుక. 86

—* ప్రతాపసింహుడు సూక్తసింహుని దేశభ్రష్టుని గావించుట. *—

మ॥ “హరభట్టారకమూర్తి పుణ్యతముఁ డయ్యాచార్యుఁ డిట్లాటకుఁ
నెరియుఁ నామది కాన నేడు రణముఁ నేఁగోరఁ భీతిల్లి నే
నరుగఁ మానితినంచు వెంచకుము; నీయాద్ధత్య బాహుబల
స్ఫురణఁ వమ్మొనరింపకుండినను నేసూక్తుండనే కాదుపో.” 87

చ॥ ఇరువుర నెవ్వరో యొకరుఁడీజగతిఁ విడు నంపకుఁ బర
పుర ముఖదర్శనంబు కొనసాగక యుండెడుఁగాత మోరసం
గరములఁదప్ప బ్రాణమునుగాచి మెలంగు మటంచుఁ బల్కి తా
నరిగెను ఢిల్లిత్రోవకుఁ గులాంతకు లందఱు పోవు తావుకుఁ. 88

మ॥ “సమయఁజేసి కృతాఘృణములఁ బశ్చాత్తాపదీప్తాగ్ని శు
ద్ధమతిఁ వచ్చినఁ జోటులేదనదు వాత్సల్యాంబువారాశి కో
పము జన్మింపని దొడ్డతల్లి మనమేవాణ్ణాత దాక్షిణ్య హ
స్తము పైఁగప్పు శతావరాధికయినఁ నద్భక్తిఁ బ్రార్థించినఁ.” 89

మ॥ అని తా నింటికి వెళ్ళి యయ్యుదయసింహస్వామికిఁ బోలే న
య్యనమాచార్యున కంత్యసంక్రియలు చేయఁ బించి యాత్మోప శాం
తిని బెంపఁ జప హోమదానములు సంధింపఁ మొదల్పెట్టి య
జ్ఞననాథాగ్రణి యిచ్చెఁ దత్పుతునకుఁ సారాగ్రహారంబులుఁ. 90

గీ॥ హరగురుం డనంతత్యాగ మాచరించి
నట్టియెడ నొక్క సత్రంబు గట్టఁ బనిచె
శాశ్వతాన్న దానంబును జరుపఁదలఁచి
దుర్మరణదోష మతనికి దొరయకుండ. 91

క॥ ఆమఱునాఁడు కిరాత
గ్రామణి సామంత నృపులుగ్వాలియరు మహా
భూమీశ్వరుఁడు ప్రతాప
స్వామికడకు వచ్చి రతని సందర్శింపఁ. 92

మ॥ పనఁజెన్నారు చిరత్నరత్నతతి శోభన్ గుల్కు క్రొమ్మేడ పై
సనమానంబగు వ్యాఘ్రచర్మమున నధ్యాసీనుఁడై రాజయో

గనమాధిస్థితినున్న భూపమణీయుఁ గన్నెత్తి వీక్షించి చెం
త సమాసీనులు గండటంచుఁ గనుసన్నఁ జేసి యత్యాదృతిఁ. 93

—, ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులతోఁ గర్తవ్యము నాలోచించుట. —

సీ॥ “తనదేశలక్ష్మి సంతత భోగభాగ్యవై
భవములఁ దులదూఁగ వలయుననుచుఁ

దనప్రజ వీతిభాధలులేక బహువిధై
శ్వర్యంబులు వహింప వలయుననుచుఁ

దనయిల్లు పూర్వాగత ప్రతిష్ఠాభరం
బుల వృద్ధి నొందంగ వలయుననుచుఁ

దననేరు పరుల నిందల కాస్పదం బీక
స్వచ్ఛమై యెపు డుండవలయుననుచు

గీ॥ వసుధపై జన్మ మెత్తిన ప్రతిమనుజుఁడు
జీవితమునిండ యత్నంబు చేయుటొప్పుఁ
గాని మనదేశ మందభాగ్యమునఁజేసి
యదియుఁ దలపోయ దుర్బటంబై రహించె. 94

మ॥ కనుఁ డా మధ్యధరాసముద్రము మొదల్ కాబాలు పర్యంత మొ
ప్పిన విస్తారసమస్తదేశముల వ్యాప్తిచన్న తొరుక్క భూ
పనికాయంబులు పూర్వ మేడవశలాబ్ధించాదిగా ధారతా
వని కేతేరెందొడంగె నాహవకళాప్రకృతి దుర్వారమై. 95

క॥ ఎఁజేఁట వారు లక్షిలుఁ

గోటులుఁగా నైస్యములనుగొని పచ్చ మహా
ధాటికి ధారతదేశము

బీటలువారిస విధంబువెఱ పొసఁగూర్చుకా. 96

సీ॥ ఆఖోరాసా నిష్పహా నాష్టనిష్ఠాన
మా బెలూచిస్థానమా యిరాసు

బర్క్కి యిరాకు బాగ్దాడు మెసపొటోమి
యా శిరియా సీమలందునుండి

వఃసుధ యీనినయట్టు బహుసంఖ్య గలుగు యా
 పనివీరభటకోటి బయలుదేటి
 పలు శతాబ్దములుగాఁబరతెంచి ప్రేఁబడి
 భరతఖండంబు డీల్పడఁగఁజేసె

గీ॥ నందనోద్యానమట్టు లుండంగఁ దగిన
 భూమి పారతంత్ర్యమహాబ్ధిమునిఁగి కలుష
 వ్యాధు లీతిబాధలు గల్గి బలము తఱిగె
 మన భరతఖండ పాపమేమని వచింతు.

97

సీ॥ కోటిసూర్యప్రభాంకుండు పృథ్వీసార్య
 భౌముఁ డీయవనులబారి మడిసె
 సర్వజ్ఞతుల్యుఁ డానమరిసింహ నృపుండు
 తురకలతోఁ బోరితొఱఁగెఁ దసుపు
 సమవర్తిమూర్తి దుర్దమశౌర్యుఁడౌ హమీ
 రాయు పున్నంత కావహ మొనర్చెఁ
 గుంభుండు రాజ దిక్కుంబి తదర్థమై
 తనజీవితము నెల్ల ధారవోసె

గీ॥ నింక సంగ్రామసింహ భూమీశ్వరాదు
 లప్రతీప ప్రతాపులు యవనసేన
 నాపి మెండొడ్డి దేహంబు పాణములును
 గోరువెట్టి స్వాతంత్ర్యంబు గొలిచి రపుడు.

98

మ॥ ఒకనాఁడా యొకమాసమా మఱియుఁదానొక్క బ్దమా వేయి యేం
 డ్లకుఁ బై నయ్యె మహమ్మదీయసుభటుల్ లక్షోపలక్షల్ లయాం
 తకులై ప్రేఁబడసాఁగి యెంత జనబృందంబున్న మేవాడ మా
 తకునైనకా దలముస్కలై బ్రదుక సాధ్యంబించుఁ దోఁపించదే.

99

శా॥ ఒడ్డారిండుచు నైస్యముల్ గొని యలాయుద్ధీను చిత్తూరు పై
 నొడ్డెకా ముట్టడి వానిధాటికి జగంబూటాఁడె వాఁడెంతఁగాఁ
 జెడ్డల్ చేసెనొ దేవుడే యెఱుఁగు నిస్సీ! ధర్మమో సత్యమో
 యడ్డంబుండునె నాస్తికాధముల దుర్వ్యాపారముల్ మాన్పఁగళా.

100

మ॥ అరుదెంచె॥ బహుదూరుసాహి బహు నైన్యానీకము॥ గొంచు॥ జి
త్తురుపైన॥ బ్రళయాన్నిబోలె నత॥ డుద్వ్యోతించి దుర్గంబు రూ
పతి వహ్నిత్రముల॥ నిగుడ్చుచు స్వరూప ధ్వంసము॥ జేసె పీ
రరసాంభోనిధు లెందతో మడిసి రౌరా! నాటి యుద్ధంబున॥ 101

గీ॥ అ లలాటాక్ష మూర్తులొయనందగు హర
కులణ లైదువందలమంది హొలుచుచుండ
మర్దయుడు మాపితామహితోడఁ బుట్టు
రణము సాగించి యర్జునరావు మడిసె.

102

సీ॥ నాదు ముత్తాత చండనృపాలు సంతతి
వాఁడు దుర్గారావు ప్రళయభైర
వారావుడై వైరు లడలిపాఱగఁ దోరి
పడియెఁ జోండావ దన్వయులఁగూడి
యాపైన వచ్చి మాయవ్వ జవాహిరి
బాయి గాయంబులు వేయుఁగాఁగ
మహిషాసురేశ్వర మర్దనివలె రేగి
విమతుల నోర్చి ప్రాణములు విడిచెఁ
అ॥ బదియుమూఁడు వేలుపడఁతులు 'గొలువఁ గ
ర్ణావతియును నాదునాయ నమ్మ
రోహితాశ్వుశిఖల జోహారు గావించె
నిట్టి వీరమూర్తులెందుఁ గలరు.

104

సీ॥ కడకు మూడవమాఱుగా 'నక్క రేతెంచె
సంతము లేని నైన్యములఁ గొనుచు
వీరులందఱు గూడి విశ్వపూజ్యంబైన
చిత్తూరుకోట రక్షింపవచ్చి
రల పరంగుల పిరంగుల మ్రోల దుర్గంబు
గాజువిధాన వ్రక్కలయి కూరె
మేవాడ వీర లక్ష్మీవజ్రమకుటముల్
జయమల్ల ముఖ వీరసమితి మ్రగ్గె

గీ॥ గనుదెఱచి కాపురని కూయఁగాఁ దెలియని
శిశువు లాదిగ జగదేక జేతృశౌర్య
పరులవఱ కందరను బట్టి నరకె నక్క,
రేటులు చిత్తురు రమ తల యెత్తిబ్రదుకు:

104

గీ॥ ఆచతుశ్శాల లాభవ నాంగనమ్ము
లాజయ స్తంభతతులు దే వాలయమ్ము
లూఁచముట్టుగఁ జెడియెఁ జి త్తురు పురము
కాడుగా మాతీ పాండవ బీడుదేలె.

105

గీ॥ తలపైనఁ గొమ్మున్న దైర్యమేరువులు యీ
లావనీంద్రుల నేవ లడఁగిపోయె
నహిరాజు కోఱల నైనఁ బట్టి పెకల్చు
చోహణ బలములు చొప్పుదప్పెఁ
బాతళ మఱచేతఁ బగిలించు ప్రమర లే
వలన సుక్కిరొ నుంత తెలియరాదు
గగనధాత్రుల నేకముగఁజేయఁజాలిన
రారోడ్కులంబు పే ర్మఱువసయ్యె

గీ॥ నల చతుర్దశ రోఽముర్ గలినెనేని
సమయఁజేయు చొండావతుర్ సన్నగిలిరి
నలుగు రెదిరించినను దాకి నిలువరించు
పోడిమికిఁ దప్పి మేవాడ వాడు దేలె.

106

ఉ॥ వైరులు మాసమాసమును బైరులఁ గోనెఱు నట్లు వీరులకా
నూఱులు వేలు గోయఁగ, మనోజ్ఞ సువర్ణ శలాఽలట్టు లం
గారశిఖాచయంబులను గాలుచు వేలకు నేలు స్త్రీలు జో
హారులు చేయ, దేశ మకటాఁ జనకూస్యము గాక. నిల్చునే:

107

సీ॥ తనదు కండలును రక్తము క్రుమ్మరించి మే
వాణ్ణాత పీరసౌధాగ్యలక్ష్మి
యొకవేయి యేండ్లుగానోర్చె నోర్పుచునుండె
శాత్రవతతిపోటు సడల దయ్యెఁ

దద్దాతములకు నాకల్లి శరీరమ్ము
 కుమ్మెలు పోవుచుఁ గుట్టుపట్టె
 నుపచారిశతముల నొప్పుపెట్టెడు చిక్కి
 చిద్రుపలై శల్యాపశిష్టమయ్యె
 గీ॥ నమ్మహామాత గతి తలఁపైనయప్పు
 దొడలు పరవశమై రక్తముడుకు లెత్తుఁ
 గడుపు చుమ్మలు చుట్టు నేకరణి నామెఁ
 దేర్తునని రేయుఁబవలు చింతించుచుందు.

108

మ॥ తనలోకావన కచ్చహాన్వయము పాతాళంబునకా గ్రుంగఁ బు
 త్రిని ఢిల్లీకున కిచ్చి వియ్యమును బీఠికాగూర్చి తత్పుత్రు నా
 తని కర్పించెను మానసింహు భగవాన్ దాసుండు తొల్లై నే
 మని వర్ణశ్రమ ధర్మపద్ధతి తిరంబై నిల్చు లోకమ్మునకా.

109

సీ॥ తనయంతరాజు లేడనిపించి విస్తార
 భూమి మార్పారేలు భూపహాళి
 యుదయసిం గక్పరునెదురేగి తోడ్చెచ్చి
 తనరాజ్యలక్ష్మి స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి
 నొసఁగుచు పోదరీయోధవాయి నొసంగి
 యేకసహస్ర హయేకుఁడయ్యె
 ననుజుని జంద్రనేనుని నిజాత్మజు భార
 సింహు ఢిల్లీని నేవచేయఁ బనిచె

గీ॥ బదులుగా సర్పరొకకొన్నిపల్లె లయ్యె
 నతని సామంతుఁడగుచు రాజ్యంబొనర్చు
 ధీరుడెవఁ డధీరుడెవండు వీరనృపులె
 సిగ్గుచెడి చక్రపాణి రాసింది నపుట

110

మ॥ వికసీరీశ్వరుఁడుకా జనల్మియరు పృథ్వీనాథుఁడుకా వారి క
 న్యకలకా ఢిల్లీకిఁ గాన్కగాఁబనిచి నేనాధీశ సామంతులై
 సుకముకా గోరుచు నక్బరున్ గొలువఁగాఁజొత్తెంచి రిల్లెందతో
 యకటాః పోదర భూపతుల్ చెడిరి హేయంబైన దాన్యమ్మునకా. 111

మ॥ వడకించె॥ సచరాచరావనిఁ బ్రతాపస్ఫూర్తిఁ జిత్తారు ము
ట్టడియ వ్దర్జనరావు; కూరధనుఁ డిష్టశ్రేష్ఠుఁ డమ్మాన్యు పు
త్తుఁడు మాతండ్రికి మేనమామకొడుకెంతోకూర్చు వాఁడయ్య న్
విడి డిల్లిళ్వరుఁ జేరె॥ సీకడలు విన్పింపంగ సిగ్గయ్యెడి॥ 112

మ॥ దురదృష్టంబిదియెల్ల నాపయిని గంతుల్ వెట్టెఁ గాదేని సా
గరుఁ డప్పదృహితాన్వయం బపయశఃకాలుష్య మొందంగ న
క్పరు పాదాబ్జముఁగొల్వ నేలచను హృద్బంధుల్ హితుల్ సోదరుల్
పరుని॥ జేరిరి మందభాగ్యమున కెబ్బంగి॥ వగ॥ గాంతునో. 113

మ॥ అకటా! సూక్తుఁడకారణంబుగనె కయ్యంబెంచి వాదాడి ధి
ల్లకి వేంచేసెను నిన్న; శత్రుజనపాళి॥ దుమ్మి తూటాడు సిం
హాకిశోరంబులు తమ్ము లిట్లగుటకై యన్న న్మనంబెట్టి బా
ధకు లోనయ్యెనొ దేవుడే యెఱుఁగు నిద్ర॥గాన రేయంతయు॥. 114

సీ॥ సువిశాల దుర్నిరీక్ష వికాస మక్ప రా
స్థానరంగ ప్రదాతతికి బ్రమసి
యాశ్రయించినవారి యాసలన్నియుఁదీర్చు
నతని వింతగు వదాన్యతకు సలరి
తమపేరు జగమునంతకుఁ బెద్ద రారాజు
పేరుతో జతగూడు పెంపునెంచి
నకసాధాగ్ర భాగములందుఁ డెరలలో
విహరించు తురక బిబ్బిలఁ దలఁచి

గీ॥ నేతు శీత నగాంతరసీమఁ గలుగు
మనుజుపతులెల్ల మతిచెడి కనులు తిరిగి
విడని పేరాస నక్పరు విజయరథము
రాడి మోసిరి స్వాతంత్ర్యమనత మఱచి.

115

మ॥ కనుసన్న॥ సనుఁగొల్చు భూపతులు మోగల్ తేని గుఱ్ఱాలు గా
యను వెంచేసి రనేకదుర్గ వితతుల్ హారావళి పర్వతా
వనిదక్క॥ రిపుచేతఁజిక్కెఁ జముపుల్ వమ్మయ్యె ఛాండారముల్
ధనశూన్యంబు లికెట్లు నిల్పనగు స్వాతంత్ర్యంబు మేవాడకు॥ 116

సీ॥ స్థానమా విశ్వవిశ్వంభరాదేవికి
 వజ్రభూషణము మేవాడసీమ
 యన్వయమా జగదారాద్య దళదిశా
 వ్యాప్తకీర్తి యుతంబు ఛానుకులము
 పూర్వలా లోకైక పూజ్యా లిక్ష్వకు హ
 రిశ్చంద్ర మాందాతృ నృపతిమణులు
 ప్రజలా జగజ్జైత్ర పరిపూర్ణవిక్రమ
 ప్రాభవోద్ధాము లా రాజపుత్రు

గీ॥ లాత్మలో జైత్రగుణ మణువంతయైనఁ
 గలుగువాడెవఁ డుత్తర గాజులు ధరించి
 చల్లఁగా నింటఁగూర్చుండ సాహసించుఁ
 దనదు సర్వస్వ మర్పింపఁ దలఁచుఁగాని.

117

సీ॥ క్షౌగోళమును ముంచు గాఢాందతమసంబుఁ
 గర దివ్యైతో నార్పఁ గడఁగునట్లు
 లత్యగాధము సాగరానంతజలముల
 కేతమ్ము వేయ సూహించునట్లు
 వసుధ బొగ్గుగఁగాల్చు ప్రళయాగ్ని హోత్రంబు
 గన్నీటిచే నార్పనున్న యట్లు
 క్షయకాలమున రేగు సప్తమారుతధాటే
 దేటి రెక్కల నార్పఁదిపురునట్లు

గీ॥ అని జగము నన్నుఁ బరిహాసమాడుఁగాక
 యెక్కటిని నిల్చి బలమెల్ల నెదురువెట్టి
 విధికి మాతౌడ్డి స్వాతంత్ర్య విజయలక్ష్మి
 యడుగులకు నిత్తుఁ ముత్యాల హారతులను.

118

గీ॥ ఎట్టి బ్రహ్మహృయత్నంబునేనిఁ జేసి
 యుదయపురలక్ష్మికిఁ గిరీటముంతుఁ దలను
 గాక దైవోప హతుఁడనై కడిమిచెడిన
 రక్తతతిఁ గూర్చు రతనాల రావిరేఁర.

119

శా॥ నా కొక్కించుకయైనఁ గష్ట మెదురై నకా మేరుపుకాఁగఁ జీ
కాకుకా జెందు మృదుస్వధావులరు' మీయాశిస్సు శ్రీరామ ర
జైకల్పంబగు ధర్మసూక్ష్మముల నీసందిగ్ధ కాలమ్మునకా
నాకుకా జెప్పి కృతార్థుఁజేసి కడుఁబుణ్యం బొందఁబ్రార్థించెదకా" 120

క॥ అని వెండికొండ సింహా
సనమున శివుఁబోలె శాంతినదనంబగు స్నా
మినిఁగని భక్త్యావేశం
బునను సలుంబ్రామహీశ పుంగవుఁడంతకా. 121

—: సలుంబ్రా కృష్ణసింహవిభుడు తన నిశ్చయము నెఱింగించుట. :—

మ॥ “ఇవియుకా వీరరసాబ్ధి వీచికలుగా నీమాటలుకాగావు; హైం
దవమందెంచును సత్యధర్మములు సంస్థాపింప మేవాడ చా
గ్యవిశేషంబునఁ బుట్టువుకా' గనిన సాక్షెద్విశ్వసాధుండవౌ
దుపు మర్త్యుండవు గావు నిన్గొలుచు తెంతో మాకు శ్రేయంబగుకా. 122

మ॥ తెలియుకా దేశము నాదు స్వామిపద భక్తిస్తైర్యలీలల్ చతు
ర్జలరాశి ప్రమితావనీతల మహాసామ్రాజ్య మర్పింప దా
పలిరాలకా దగులంగ నొల్లను భవత్పాదాశ్వాముల్ భక్తిస్తైః
దలపైనన్ ధరియించి నామనుగడకా ధన్యంబు గావించెదకా. 123

గీ॥ నాదు భటులు దుర్గములు ధనంబు రాజ్య
రమయు నర్పింతు మఱియు నా ప్రాణమిత్తుఁ
డండ్రీ నీదు స్వాతంత్ర్య రథంబు మోయఁ
గుడిబుజం బప్పగించుట గొప్పయగునె. 124

మ॥ తమ గర్జరవనాటి నెల్లెడల గోత్రశ్చైధరశ్రేణి ఖం
డములై తెగ్గళఁగఁజేయు దోర్పలులు చోండావ స్సహావీర సిం
హములన్ దోడ్కొనివచ్చి నిల్పెద విపక్షరణ్యముల్ గాల్చి భ
స్మము గావించుగ్ర సమగ్ర విక్రమకళా సంరంభ పారీణతకా. 125

మ॥ పదివేలేస్థులయంత దార్ద్రమున మద్భావంబు నీపాదముల్
గదియున్ నిక్కము దేవదానపులు లాగన్ జూచినన్ సుంతయున్

గదిలకాడో! దనిలోన శత్రులను మృగ్గక జేతుఁ గాదేని నీ
పదపద్మంబుల మోల వ్రాలివిడుతుక బ్రాణంబులో యీశ్వరా. 126

మ॥ తనువుల్ నశ్వరముల్; విశుభ్రయశముక ధర్మంబు సుస్థాయియై
తనరారుక; వెనుకంజ వేయకు పవిత్రంబైన దీకార్య మే
యనుమానంబును లేదు; వేగమె రణప్రారంభముక జేయుమీ
నిను సేవించెద నీకు ముందు రిపుపంక్తిక జించి చెండాడెదక. 127

— భానుసింహుఁడు ప్రతాపసింహుని తోఁ దన నిర్ణయముఁ దెలుపుట. —

గీ॥ అనుచుఁ గేల్మోడ్చి విరమించు నతని మాట
నందుకొని భానుసింహుఁ డోయధిపః మాకు
స్వామిభక్తియై రక్తరూపమునఁ బాటు
ని న్ననుసరింప కేరీతి నిలువఁ గలము. 128

సీ॥ స్వామి స్వాతంత్ర్య ప్రహమనోజ్ఞంబు నీ
వదనమ్ము భువనసేవ్యమ్ముగాదె
యకలుషస్వామి భక్తికిని మాచిన్ని రా
ష్ట్రమ్ములు పూర్వకాలమ్మునుండి
సూతికాగృహముల శోభఁ జెన్నారు నిం
దుకుఁ దోడుగా నీమనోజ్ఞ నామ
సంస్మరణంబు దుస్సాధ దుర్వేద దు
ర్గముగాఁగ మమ్ము రక్షణము సేయుఁ

గీ॥ గంఠమునఁ బ్రాణవాయుపుల్ గలుగుదాఁక
ముందునకె గాని వెనుకవై పునకుఁజూడ
మరుల కరవాలములు పూలసరము లట్లు
కంఠములు కేగిలించిన కాలమందు. 129

చ॥ ముదుసలివైన మోగలు చమూవినరంబు ముఖంబు ఘోస్థలిక
గదియుచుఁ జీల్చు నాగఁటి వగక బగిలించుచు రెండుపాయలై
చెదరఁగఁజేతు బాణములుచిచ్చుట పిడ్గులువోలె వైతుఁ గ
ల్గదు లవమేనియుక బిఱికికండ మదీయ శరీర మందునక. 130

ఉ॥ క్రూరతురుష్క సంతతులకుఁ మఱి నీకు మఱియు నామహా
 ధారత యుద్ధరంగమున పలున తుల్యుడవౌచు నీవు దె
 న్నారంగ నీపదంబులు హృదజ్జతలంబున నిల్చి మత్స్య ధా
 త్రీరమణుండొకో యన నరిత్రతతిఁ గడతేర్తు నాజిలో. 131

మ॥ దీవియుఁ భూమియు నొక్కడై పడిన నాదేహంబునఁ బ్రాణవా
 యువు లున్నంతకుఁ గన్నులెత్తి యహితుండొక్కండునిజాడఁగా
 నవకాశంబు నొసంగఁబోవః సముద గ్రాబోప మేపార న
 య్యవనాంభోనిధిఁ ద్రచ్చివైచెద జగం వానందముఁ బొందఁగఁ132

క" వినిపింపనేల పెక్కులు:
 నినుమొక్కి వచించువాడ సీప్రాణము వె
 న్కను మాప్రాణంబులు ముం"
 దనిన మనస్సింహుడప్పు డందఱు వినఁగఁ.

—: మనస్సింహుడు తన యభిప్రాయము వెల్లడించుట. :—

చ॥ "ఝాలాన్మపతులు శౌర్యో
 త్తాలులు పరిపంధి గహన దహన జ్వలన
 జ్వాలాభు లనెడు కీర్తిని
 నేలఁగలుప సాహసించు నేః నీమోగఁ.

134

సీ॥ కూరులొ గ్వాలియర్ సోనెగుఱ్ఱేశ్వరుల్
 ద్రుపద మాత్యక్షితీంద్రులును గాఁగ
 సకలసంగరమర్మ సర్వజ్ఞమూర్తి యా
 భీమచాందును యదు స్వామిగాఁగ
 శ్రీసలుంబ్రాకృష్ణ సింహుడు దోర్బలో
 ద్దండ సాహసు డు భీముండుగాఁగఁ
 దేజసింహుడమాను పాజేయ విక్రమ
 గురుకీర్తిఘనుడు పలునుడు గాగ

గీ॥ శ్యామసిం గేను కవలమై యండ నుండ
 ధర్మరాజవై నిలచి స్వాతంత్ర్యరథము

స్వర్ణజయఘంట మోయించి జయము గాంచి
ధర్మసంస్థాప నాచార్యతను వహింపు.

135

గీ॥ దన్యు శవకోటిపైన మద్భటులు నేను
దనువులను వాల్చి నీవు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి
కలవఱచు రత్నదేవాలయమ్ముఁ జేరఁ
బరచఁగల మయ్య కనక సోపానపంక్తి.

136

మ॥ పనులెల్లక సమకూరె మీవినయనేవల్ తృప్తి సందించె స్వ
స్వనివాసంబుల కేగుఁ డంచు భవదాజ్ఞల్ వచ్చుదాఁకఁ దినం
బును ఘోశయ్యయు నేకభుక్తము ప్రతంబుక బూని వహ్నిక బొరుం
డనినక దక్షకుఁ బట్టుఁడన్న వెనుదీయక దోము రాజేశ్వరా. 137

—, శ్యామసింహుఁడు తన నీశ్వరు మెఱిగించుకొనుట. —

క॥ అని వచియించిన నుగ్గా
శనితుల్యుఁడు శ్యామసింగు సాద్రీశ్వరుఁ డో
యినవంశాభరణా నా
యనుజుని మార్గమునె నేను ననువర్తింతుఁ.

138

ఉ॥ పాణిము తీపుగాదు కర వాల భుజంగికిఁ గ్రూరశాత్రవ
ప్రాణసమీర మిచ్చి విజయంబు యశంబు గడించి నిత్యర
ల్యాణము లొందు బొక్కఁడు; మహాహవ రంగములంచు వ్రాలి ని
ర్యాణమునొందు బొక్కఁడు ప రాక్రమపూజ్యము రాజకోటికిఁ. 139

సీ॥ విశ్వంబు నగలించు వేడి పిల్లలనైనఁ
బుప్పులవలె శిరంబున వహింతు
శేషాహిపతి నైనఁ జేనెత్తి ముల్కాల
హారంబువలె గంగమందుఁ దాల్చు
హిమవత్కుధరశీర్ష 'మేవరెష్టు' పైసుండి
దూఁకెదఁ బాతాళ లోకమునను
నాత్మగర్జాస్ఫూర్తి నడవి మార్తోయించు
మృగరాజు నశ్వ మ దైక్కనేర్చు

గీ॥ గూరతౌరుష్కరతుల నీ హౌలః బట్టి
కసిమనఁగ నేర్తు మననేర్తుఁ గాని నిన్ను
విడువ నేర్తునెః ప్రాణముల్ విడిచి యైన
నరుణ కేతన చ్చాయలఁ దిరుగ నేర్తు!

140

మ॥ మిడియెండైనను నర్ధరాత్రమయినఁ మిటైన గుంతైన నె

క్కుడు వాడైనను లొచ్చువాడయిన మీకుఁ దోచినట్లాజ్ఞ పె
ట్టుడు: ముందుఁ మఱి వెన్నచూడకయె పిడ్లుఁబోలె వైరివ్రజం
బడఁగఁ దాకెదఁ జూడు! వేయునుడులేలా ముందుఁగార్యంబులఁ.

మ॥ కడప్రాణంబులు బొంది వీడి చనుదాఁక నిన్ను నేవింతు: నె
క్కుడు దర్శింపఁగ నంగరాంగణములఁ హెరారి సంఘంబులఁ
దొడరఁ బోయెద; వీడ కందఱను గొంతుల్ గోసి తదగ్రక్తముల్
మడవల్ గట్టెద: దేశమంతట యశో మందారముల్ పెంచెదఁ” 142

క॥ అని వచియింపఁ బ్రతాపుడు
తన చెంతను ధైర్యపర్పిరమువోలె వసిం
చిన బదిసూర్ నరపతిఁ జూ
చిన పదనం బెత్తి తేజసింహుం డంరఁ.

143

—, తేజసింహుడు చిన తెలుం గెబంగించుకొనుట. —

మ॥ “అవనిఛారము హెచ్చి ధర్మములు వృత్తస్తంబులైపోవఁ బూ
ర్వవికాసం బలరింప నీశ్వరుఁడు స ర్వజ్ఞుండు మీవంటి మా
నవమూర్ధన్యుల రూపమొంది యిల జ న్మంబెత్తు! నీదర్శనా
దివిశేషంబులు లోక మంతటికి సంధించుఁ మహాశ్రేయముఁ. 144

సీ॥ ఒకయెత్తు నీవు వే తొకయెత్తుగా దైవ
కొటి నిల్చిన నిన్నె కొరుకొందు:

స్వామి యీ నీ పద ద్వయ విశ్వపూజ్యంబు:
నడుమ త్రోవను నీవు నడచు నప్పు
డడుగు సోకిన ధూళి యణుమాత్రమంటిన
నఖిలలోకముఁ గాల్చు హాలహలము

చేదంతయునుదగ్గి శీతమై తీయనై
నిమిషమ్ములో నమృతముగ మాటుఁ

గీ॥ ద్వత్పదము లేంతి కొలిచినఁదనివి లేదు
నీయనఘనామ మెంత ధ్యానించుచున్న
విసుగు గనుపింప దింకను విడక కొలువ
ధ్యాన మొనరింపఁగాఁ గోర్కి యగునుగాని.

145

సీ॥ ధర్మసంస్థాపనార్థము ధాత్రి మెలఁగు దే
వా! యేకిలింగాపరావతార
పదినూలులేండ్లు యావననృపుల్ భరతఖం
డమునకుఁ గూర్చ బన్నములు వాని
వారింపఁగాఁ బూర్వపీరుల త్యాగంబు
ప్రస్తుత కార్యకర్తవ్యములను
నెఱిగించుచో నీదుమ్మదులాతీమ్మదుల థా
వం బెంతనొచ్చే దైవమ యెఱుంగు

గీ॥ వినుకొలఁది చిచ్చుదరికొన్నవిధమ తోఁచె
నైన్యబల మల్పమని కాని చాలియున్నఁ
దలను బూవాడ కింట నిన్నిలిపి నేనె
రిపుల సర్వనాశన మాచరించి యుందు.

146

సీ॥ భువనపావన నీవుపూనిన కృతి జగ
ద్వంద్య మందఱము చోద్బడఁగఁ గలము
రణ మహోత్సాహ వర్ధనమైన సుముహూర్తి
మెంచి సూర్యధ్వజంబెత్తి నిలుపు
కలికి బంగరు చిఱుగజ్జెల మ్రోత మో
గలులు యామృతమహిమషకంఠకాంస్య
ఘంటా నినాదంబుగా వినెదరు గాక
భృజము చుట్టుందుము బలిసీ కొలిచి
గీ॥ పులులఁ బోలిన చరణ దాసులము మేము
కడకు మేవాడ నొకచిన్న కత్తిపట్టు

మగనిసుపు గల్గి సది రాల కెగురుగాక
యమరులు సుతింతుగాక! నీ విమల యశము

147

సీ॥ “పాభవం బిత్తు రా స్త్రమునిత్తు ధనమిత్తు
రాణాసు విడనాడి రం” డటంచు

ఢిల్లీపురంబునుండి దినంబు వచ్చు లే
ఖల నొక్క కొట్టంబుఁ గప్పవచ్చుఁ
ద్యాగై కమూర్తి ద రావతారా నీము
ఖము నొక్కమాటు దూరమున నుండి

కనుపిందుగాఁగఁ జూచిన వాఁ నెవండైన
నీ నీచతరమార్గ మెట్లు సొచ్చుఁ

గీ॥ బ్రాణములతోడ నిన్నెడఁ బాయఁ గలుగు
వాఁడొకఁడు లేఁడు నీదు నేవకులలోనఁ
జెంతఁ జింతామణిని వీడి చిల్లిగవ్వ
కెగురుజము చూప నెవ్వని మొగమువాఁచె

148

సీ॥ హారావశీ భూధ రావరంస ప్రాంత
సానురాగము చుట్టి కాల గాఁగఁ
దావనాత్ముఁడు చంద్ర భద్రుండు కవిత్వ
ధారలు వేద మంగ్రములు గాఁగ
నల సలుంబ్రాది కిరా తాదీకు లసమాస
విక్రమక్రములు ఋత్విజులు గాఁగ
శార్లసన్నిభ బల స్థైర్యకోభితము సీ
పటు మహాధనువు యూపంబు గాఁగఁ

గీ॥ బ్రబల యవనసేనలు పకు ప్రతతిగాఁగ
యాయజూకుఁడవై దీక్ష నవధరించి
సవనమును దీర్చి జగము ని ర్యవనముగను
జేసి త్రైలోక్య సుతుల రం జిల్లవయ్యః

149

శా॥ ‘ఔరా! శాత్రవకోటి పాలిటికిఁ బ శ్యత్ఫాలమూర్తుల్ గదా
యారారోణ్ముఖ’ లంచుఁ జిత్తురు రణం బం దంద తెన్నుకా రవి

ద్వారంబందునఁ జేసె శాత్రవ కులభ్రంసంబు మాతండ్రి యా
వీరాగ్రేసర చక్రవర్తి యడుగుల్ వేయేండ్లు నేవించెదఁ.

150

మ॥ పదివేల్ వీరుల బాహుశౌర్య యతుఁడీబాలుం డటం చెన్నఁగాఁ
గదనం బెచ్చట భీమమౌ నచటఁ జిక్కఁపొల్లి దుర్దాంత శ
త్రు దళచ్చేదము చేసి నిన్ను జయయుక్తుఁజేయ యత్నింతు నీ
బదనూర్ సింహము తేజసింహము నుడుల్ వ్యర్థంబుగాకుండుతఁ.

శా॥ నింగిఁ ముట్టెడు కోటకొమ్మగుములుఁ దేవాలయమ్ముల్ జయో
త్తుంగ స్తంభము లొప్ప త్రీపురుషు లెందుఁ బుత్రపౌత్రాప్తి నొం
దంగా మాదృశభూపతుల్ కొలువునఁ ద్వర్పాదముల్ మోయఁగా
సింగారింపిన తేరి యట్లలరు నాచిత్తూర్పురిఁ గాంతునే.

152

మ॥ అని వాక్రుచ్చి హృదంతరాశమున వీరావేశ ముప్పొంగ వి
చ్చిన కెందామరలైన కన్నులతుడిఁజెన్నారు రేమంచు బొ
ట్టన నొక్కశ్రుకణంబు జాఱఁగను వీరాగ్రేసరుం డుండె వె
న్నను గూర్చుండిన గ్వాలియర్ విభుఁ డనంతత్యాగసంశోభియై.

—' రామచంద్రదేవుఁడు తన మనోగతము దెలియఁజేయుట. —

సీ॥ దరిలేని జల మగాధస్థాయి వెలుఁగొందు
కడలికి నొకతోయ కణమునట్లు
బ్రహ్మాండ మంత గొప్పగనున్న పెనునైక
తాద్రీకి నొక చిన్నయణువు సట్లు
శాఖాచయంబు దీక్షాకోణములఁ బ్రాకు
నవనీజమున కొక్కయాకు నట్లు
భూదేవి మకుటమైపొడవు నెత్తున్న ప
ర్యతరాజమున కొక్క రాయియట్లు

అ॥ లేబలంబు లేనియే కాంగి బహువాహి
నీకు నీకు సాయమేమి పేతు
హృదయకుసుమ మొక్కఁడే నాదు సర్వస్వ
మదియె నీవదముల నప్పగింతు.

154

చ॥ అజిత పరాక్రమంబున మహాహవసీమలఁ గత్తి మోసి నా
బుజముల కాయగాఁచెఁ గడుఁబూర్వుఁడ వృద్ధుఁడ నైతిఁగాని నీ
విజయరథంబు మోయ భుజవీర్యము పట్టున లోటులేదునే
గజిబిజిచేసి శాత్రువులకండలు మెండుగ రాల్తు మేదిని॥ 155

శా॥ చండారాతి కులాటపీ దహన శశ్వత్కిర్తి సర్వస్వ మీ
తల డొక్కండె ప్రపంచమందుఁగల మద్యాగ్యంబు నాకూన యీ
ఖండేరాపు కురంగముల్ దునుము వ్యాఘ్రస్వామివోలే॥ బలో
ద్దండుండై తెగటార్చు వైరులఁ గృతాంతప్రాయుడై యాజిలో. 156

సీ॥ పగఁబట్టి వచ్చి బేబరు సర్వభక్షకుం
డయి గ్వాలియరును గొన్నయది మొదలు
నెట్టిసాయము లేక యెందొ రెక్కలు లేని
పక్షి నై పడిన యీబడుగునన్ను
మేవాడఁ జేరిచిమితాతగారు స
హస్ర హస్తములతో నాదరించి
రతని యసంతరం బఖిమాన మెనయఁ దం
ద్రీవిధాన నోమితి నీఋణంబు

గీ॥ వేయిజన్మంబు లెత్తి నీవిమత నృపుల
నసమ రణభూమిఁ జీల్చి చెండాడియైనఁ
దీర్ఘజాలమి సత్య మీదేహ మెపుడు
త్వత్పద సమర్పికంబు భూధవ కులేంద్ర. 157

సీ॥ నిత్యకల్యాణ మందిరము చిత్తూరు మం
డలము వివాహమండపము గాఁగ
రంగుగుల్క ననేకరాజపుత్ర స్యంద
నమ్ము లై రేని కుండలునుగాఁగఁ
గృష్ణసింహాది పీఠేశ్వర దోఃప్రతా
పస్ఫూర్తి రత్న దీపతతి గాఁగ
యవనభూధవ కిరీటాలి నిర్గతమణుల్
వజ్రరంజిత రంగవల్లి గాఁగ

గీ॥ దన్యు గళరక్తముల వసంతమ్మలాడి
 నీదు కరవాల మెచటఁదానై దళకాని
 సకలమును దీర్చు నాగవసాని గాఁగ
 విజయలక్ష్మి వరించి నిజబెండ్లియాడు.

158

గీ॥ అని యుపరమించె నంత నాతని సమీప
 మున మహోన్నతరూపుడై మూర్తిఁగొనిన
 పీఠ రసవార్ధియో యనఁగూరుచున్న
 భిల్ల లోకైక నాథుఁడా భీమచాందు.

159

—, భీమచాందు తన సాయమును వివరించి చెప్పట. —

సీ॥ కాండ్రుకాండ్రని పెద్దగా మ్రోతల నిగిడ్చి
 గబ్బి బెబ్బలి పిండుబొబ్బరించు
 శైలముల్ పగిలి పచ్చడిగాఁగ ధ్వని చేసి
 సింహ పోతములు గర్జించు చుండుఁ
 జేయెత్తు లేచి వచ్చివినంబు వెదచల్లి
 కోడెనాగులు బుసకొట్టుచుండు
 వసుధ యిట్టటు లాడబరువై పరువులెత్తి
 యేనుంగు గుములు ఘీంకృతులు నేయుఁ

గీ॥ బద్మిజాతాండ మంత్రై భయము గొలుపు
 గండశిలలఁ గొండలు చుట్టు నిండి యుండుఁ
 బ్రమధ యుతుడైన కైలాస భర్తైనఁ
 జాబనే గుండె నాదు రాజ్యంబుఁ జొరఁగ.

160

సీ॥ భూలోక నాకమౌ బోయెపాశెం బుండుఁ
 జందన తరువరచ్చాయ లుండు
 గొలుపుకూటంబుండుఁ గోడె గుబ్బెతగముల్
 వింజామరమ్ములు వేచుచుంద్రు
 బొమిడికంబుల భిల్లపుంగవుల్ నడదెవ్వె
 లగుదు రందఱును సీయాజ్ఞ సుంద్రు

నాయాత్మకైంతో యానందమో నాదు సిం
హాసనంబందు నీవధివసింపు

గీ॥ మండఁ గూర్చుండి జీణమైన నవలఁబోక
కొలిచి దేవునకట్లు నేవలు ఘటింతు
నడుగు మన్నెట కోర్వ నాహస్తయుగము
జాళువా పట్టుదిండుగా సంతరింతు.

161

మ॥ సరియంచుకా దలయూచి చూడు మఱి నా స్వర్గంబు నందైన ని
ర్జరులుకా ముప్పదిమూడుకోట్లైపుడు పూజల్చేసి నేవించు న
ప్పురుహూతుండును జూచియుండని సుఖంబుల్ బోగముల్ వచ్చి దొం
తరలై చుట్టునుడేరి కొల్చు నిను మద్వాక్యంబు నాలింపుమా. 162

మ॥ అకటాః సీయెడ నెయ్యపుకా బలిమి నేనట్లాడితికా గాక యే
టికి నాప్రార్థన మియ్యకొందు వెపుడుకా డెందంబునకా దేశమా
తకు వాటిల్లు విపత్తుకై వగచి చింతకా గ్రాగు నీ వగ్గి మ్రిం
గక స్వాతంత్ర్యము దక్కుదాక నొకచోఁ గాలాని కూర్చుండువే. 163

సీ॥ జాతియు జన్మదేశమును భిన్నములైన
మనపూర్వులకు మైత్రి దనరకున్న
నాకన్న వయసు సుంతగఁ దక్కువైన బా
ల్యమున నొందొరుఁజూచినది మొదలుగ
నీపైన నవ్యాజనియతి నామది నిల్చె
రెండవ ద్వైతకా రీతిఁజూతుఁ
గడఁబోదు పీచు జాగ్రన్మంగళాకృతి
కలనైన హృత్ఫలకముననుండి

గీ॥ నీవు పాల్గొననట్టి యీనిఖిలలోక
సార్వభౌమత నరక వాసముగ రోతు
నండ నీవున్న నింబలినైన నమృత
మట్లు నేవించి యానందమంద నేర్పు.

164

సీ॥ అహితదైతేయ పశ్యత్ఫలమూర్తులౌ
శౌర్యదుర్జయు లొక్కజాతివారు

తరతరంబులుగ స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీ మహా
 దయముఁ గోరి విదేశధరణి పతుల
 మాతొడ్డి బాహు కుంభత్పూతాపముఁజూపి
 ధనధాన్య వస్తు వాహనయుతముగ
 సర్వార్పణ మొనర్చి శాశ్వత ధన్యత్వి
 మందు పెవ్వరికి వంద్యంబుగాదు

గీ॥ హృదయము గలట్టి మానవుండెవఁడు వారి
 యడుగులను గొల్చి యహితుల నణచి జన్మ
 పావనము నేయఁ డాతని బిరుదుకదేల
 బల మదేల నిరర్ధకై శ్వర్య మేల.

165

మ॥ అకటా! ముప్పదికోట్ల హైందవులు మోయక దగ్గ ఛారంబుఁ గొం
 కక నీవాక్కఁడ వెత్తికోడలఁచి తింకక నిన్ను నేవించి గొం
 తుక లర్పించెడు వారు పూజ్యులగు భక్తుల్ నీపతాకంబు క్రిం
 దికి రానొల్లని వార లందఱును మాతృద్రోహులుకా వంచకుల్. 166

మ॥ పొదలక వెల్వడు దొడ్డక్రోలుపులు లేపుక జూపు నాసింగపుం
 గాదమల్ వీరని శాత్రవుల్ బెదురు నుక్కుందుంటలున్నార లే
 బదివేల్లెంకలు భిల్లవంశజులు నీపాదాబ్జముల్ గొల్వ నే
 కొదలేకుండఁగ నందఱుకా బనిచి నీకుకా బీరితిఁ గావించెదక. 167

సీ॥ వెదురు పొదలనుండి ప్రిదిలిన యాణిము
 త్యములు కుప్పలు కుప్పలై రహించు
 పణి ఘణాగ్రములందుఁబండి రాలిన మణుల్
 పరువులు పరువులై ఫరిథవిల్లు
 గనుల మొల్చిన యనర్హస్వర్ణ రొప్పాది
 లోహముల్ పెనుకొండలుగఁ దనర్చు
 తైలసానువులలోఁ జంద్రకాంతశిల వీ
 జగ మంతటికినైనఁజాలియుండుఁ

గీ॥ బెరుగుటయె కాని తఱుగుట యెఱుంగనట్టి
 రత్న గర్భ సార్థముగ నారాజ్య సీమ

యూచముట్టుగ నాయొద్దనున్న సిరులు
నాధి నీమోల సర్వార్పణం బొనర్తు.

168

మ॥ రవిబింబ ధ్వజ మొప్పు నీ వనికీ జేరక నీకు మున్నున్నె యా
రవికన్నక మునుదోచు నబ్బొడుపుఁ దారక బోలె జృంభించి యా
హవ రంగాభ్రముఁ జొచ్చి శాత్రవ కులధ్వాంతంబుఁ జీల్చుక బ్రతా
స విభుండన్న పిరంగి కీఘనుఁడయఃప్రస్ఫీత గోళంబనక, 169

సీ॥ పారతంత్ర్య మదల్చి స్వాతంత్ర్యమును నిల్పు
బవరమ్ము వచ్చె సంవత్సరాది
పండుగువోలె నీచారత ప్రజకెల్ల
సమగమైన యత్సాహ వేళ
యందఱ మొక మొగంబై నిల్చి యరుల గె
ల్చితిమేని స్వాతంత్ర్యసిద్ధి యొదపు
ననిలోనఁ బడినఁ గల్పాంతంబు వఱకు కా
శ్వల నాకలోక వాసంబు గలుగు

గీ॥ రెంటి నేది గల్గినఁ గృతకృత్యులగుదు
మింత కన్నను జిరపుణ్యమేది గలదు
మీన మేషంబులను ద్రొడ్డుమించకుండ
నిపుడె ప్రస్తానభేరి మోయింపవయ్య.

170

—* ప్రతాపసింహు నిర్ణయము నిబంధనములు *—

మ॥ అని గాంధీర్యము పూరుషాకృతిని దృశ్యంబొచు నిందుండెనో
యనఁ గూర్చున్నఁ బ్రతాపసింహుఁడు మహాత్మా! నీ కసాధ్యంబు గ
ల్గునె యీనాటి కిరాత వేషమునఁ జెల్వొంటోటి వెన్నెంటి లే
దనుటే కాని పురాకిరాతుఁడవు గావా శత్రుపూర్వాహతాః. 171

గీ॥ త్యాగమూర్తులు పీఠధర్మైక నిరతు
లింద యుండఁగ జయసిద్ధికేమి కొఱుత
యాకిసము వ్రాలుఁగాక చేయప్పళించి
యావఁ గలము విపత్తోటి నోపఁగలము.

172

సీ॥ సమరముల్ నిష్కారణమ రేగి రత్నగ
 ర్భయు రక్తగర్భయౌ పనికిఁ జాల
 నొకచీమత్తెన నించుక హాని గలిగినఁ
 గనలేను; బారతా వనిని గిలుగు
 తరు లతా గుల్మ భూ ధర గహ్వరములఁ బ్రే
 మింతుఁ బ్రాణమును బ్రే మించు నట్లు
 నాదు హృద్భంధు లిందఱ మిమ్ముఁ గొనిపోయి
 రణరంగమునను శాత్రవుల కత్తి

గీ॥ వాదరల కప్పగింపఁగా వలయు ననిన
 మేరు వంతటి బాధ జన్మించు నాకుఁ
 గటకటా! కొరరాని దుష్కార్యముల ర
 ణంబు వంతటి మోర కృత్యంబు గలదె

173

గీ॥ అలరుమేవాడ లక్ష్మీ ము ఖాబ్జమునకుఁ
 గుంకుమం బట్టి చిత్తూరు గుఱుతుఁబాపి
 యిపుడు హారావశీసీమ నెల్లఁ గొనఁగ
 నక్కరు తలంచినటు తెలియంగ నయ్యె.

174

గీ॥ రాజ్యలక్ష్మి నేనాలక్ష్మి రౌప్యలక్ష్మి
 లంచములు చూపి యతఁడు వంచించి తీఱు
 నెంత బలవిక్రమము లున్న నిపుడు మనకు
 నాత్మనిగ్రహమును ద్యాగ పువసరంబు

175

గీ॥ ఏను మొదలుగ సామంతు లెల్ల ప్రజలు
 రజత సౌవర్ణ రత్న పాత్రములు విడిచి.
 ప్రకృతి యర్పించు పచ్చతా ప్లక్కెరములు
 చదురుటాకులందున మెసపుదము గాక.

176

గీ॥ తలఁచిన మనోరథప్రాప్తి గలుగుదాఁచ
 వృతము నడపిన దశరథ రాము కరణి
 హంసతూలిరా తల్పమ్ము లవల విడిచి
 మృదుల దర్పాసనముల నుండుదము గాక.

177

౪॥ పెరుగును గావుర చిరురో

త్కరము శిర శ్చుబుక గండతలముల భద్రా

కరణము నేయింపక యుం

దురుగాత మహర్షికోటితో నెనయగుచుకా.

178

౫॥ మొరయునుగాపుత ముందఱ

మొరనెడు దుందుభులు వెనుకమొగమై యనిలో

నఱ నిదురయు నఱ కడుపును

బొరయఁగఁ బూనుదము పీరపూర్ణ వృతముకా.

179

సీ॥ ఈశ్వర పదభక్తియెపుడు మానఁగరాదు

మధుమాంస నేవన మఱగరాదు

బంగారు పట్టు వల్వలు గట్టఁగారాదు

భోగకోటుల వంకఁ బోవరాదు

కామాదీ శత్రు వర్గము లంటరాదు స

త్యంబు శౌచము విడనాడరాదు

త్యాగంబుఁ గల నైనఁ దగ్గనీయంగరా

దాత్మ నిగ్రహము పోనాడరాదు

గీ॥ మాన ముత్తమధనమౌట మలువ రాదు

ధర్మమే దైవమనుబుద్ధి తలఁగరాదు

నిఖిల జగములు మాతొడ్డి నిలుచుఁగాక

దేశభక్తిని విడనాడి తిరుగరాదు.

180

సీ॥ స్వాతంత్ర్య ధర్మవాంఛాశీలురగు వారి

దారిఁగష్టంబులు చేరియుండు

నావిపత్కోటితో నడలక పీరులు

శాశ్వత యుద్ధంబు నలుపవలయు

ననుపమ త్యాగ సమారాధనములతో

ధర్మదేవతఁ గొల్చి తనుపవలయుఁ

దదృక్తజన డీవితమ్ము దుర్దమ తపో

మయమై సురుక్షితంబయి తనర్చు

గీ॥ మహిళకష్టానుభూతి ధర్మంబు పొలుచు
 నపజయంబుల నది తగ్గ కతిశయిల్లుఁ
 గాన విజయంబై ముఖ్యంబు గాదు మనకు
 దర్మనిర్వహణంబు క ర్తవ్య మెపుడు;

181

సీ॥ ఉదయమే లేచి తే పుదయపురము వీడి
 కుంభల్ మియర్ కోటకును జనుదము;
 పదివేల పల్లెల ప్రజలు స్వస్వనివాస
 ములు వీడి యచటికే పోవ వలయుఁ;
 బొలములుదున్న నాఁగలి మోపఁగారాదు;
 పశువుల నెచట మేపంగరాదు;
 బాటల నెవ్వరు పయనింపఁగారాదు;
 కూపముల జలంబుఁ గోల్లరాదు;
 గీ॥ వనమృగం బొక్కడైనఁ జంపంగరాదు;
 మరచియో తప్పియో చెప్పెనటుకరాదు;
 కేలనొకగడ్డిపోచయు గిల్లరాదు;
 గిరులు విడనాడి బయలులఁ దిరుగరాదు.

182

శా॥ నీరంధ్ర ద్రుమ పుంజ రంజితమునై నిద్రాణ నానామృగ
 స్ఫారంబై భయదాంజనాచల ముటుల్ వ్యాపించె నాజీకటుల్
 బారై యంబరుదేశమాదిగ సలుం ద్రాసీమయున్ దాఁక బ్ర
 హ్మరణ్యం బగుఁగాక దేశము జనం బం దేగరాకుండఁగళా.

183

క॥ తనకింకకయును లాభము
 దనరిదనుచు నక్క రెఱిఁగి దండెత్తక యుం
 డిన నిరుదెగలకు మేలగు
 మన ముందము కొన్నినాళ్లు మౌనము తోడన్.

184

సీ॥ తతహరిశ్చంద్ర మాం ధాత్రాదులు చరించు
 వజ్రాలబాట నా ధాసుకులము
 నరమాత్రుఁ డొకని కే శిర సొగ్గి యిజ్జెకు
 లకు మసిసోఁక నో ర్చుకొనలేను

భరతబండంబు కం పము పట్టి మేవాడ
మునిగి క్రిందికి గ్రుంగి పోవుఁగా
యవనులతోడి బాంధవమూనఁ నిన్నాళ్లు
మని తురుష్కులకాడు తినఁగజాలఁ

185

గీ॥ గాన బలమెల్లఁ జూపి సంగరి మొనర్చి
గెలిచి స్వేచ్ఛాభిమానముల్ నిలుపుకొనుచొ
దురమునను వ్రాలి మరణమొందుచొ నిజంబు
కలుగ దెందును మధ్యమార్గంబు నాకు.

186

క॥ ఇది నానిర్ణయ" మన "మం
చిది యెల్లర కనుసరింపఁ వెల్లు! నటులె చే
యుదు" మని నందిఱు గదిలుచు
సదనములకు వెళ్లి రథిక సంతోషమునకా.

187

మ॥ "పరివారంబులతో ధనావళులతో వస్తుప్రపంచంబుతో
నరుగకాగావలె నేఁడె యందఱు జనుల్ హారావళి గహ్వరో
త్కరిముల్ చేరఁగఁ నెవ్వ డాజ్ఞను దిరస్కరింబు గావించినకా
ధరపైరాలుఁ దదీయ శీర్ష'మని మోగఁతల్పెట్టె ధక్కాధ్వనుల్

188

గీ॥ అట్టె హారావళి వర్ష తాంతరమునఁ
బరిణయము లొక్కలక్షయు జరిగెనేని
యంత జనబృంద ముండఁబో దనఁగఁదనరె
సఖిలదేశంబు ప్రజయెల్ల నచట నుండె.

189

—, మేవాడేశమంతయుఁ బాడువడి యరిణ్యముగ మాటుట —

సీ॥ రాజులు నివసించు ప్రాసాదములు గూలి
పస పృగంబులకు ని వాస మయ్యెఁ
బొలములలోన వి త్తులు రాలి మొలిచి చె
ట్లాకాశమును దాఁకు నట్లు పెరిగెఁ
గొలఁకులలోఁ గూప ములలో జలము నిల్చి
వాడుక లేమిని పాడు వడియె

నరులు సోకమి స్వేచ్ఛఁబెరుగుచు నొకటికి
వేయిగా మృగములు వృద్ధి నొందె

గీ॥ నలఘు రావీ వనాశాంతరావనీత
లము లతావృక్షమృగవిహంగమవృతమయి
దేవ దానపులకు నైనఁదేరి చూడ
రాక చొరరాక మృత్యు వత్తిముగఁ దనరె.

190

గీ॥ తరులు రాపాదుమోత వాతముల మోత
మృగవితతి మోత పలునెలయేళ్ల మోత
ఐగ తతులమోత గలిసి యొంఠార నాద
మెపుడు నల్లెనలందుఁ బైకెగయు చుండె.

191

మ॥ ఒకమాతా 'బదనూ' రరణ్యములలో నుద్దండులై శత్రు నై
నికు లేతేరఁగ నాప్రతాప విభుఁడు వీక్షించి యాత్మీయ నై
న్య కదంబులతోడ వచ్చి మదనండాల్ములఁ జీల్చు సిం
హాశోరంబటు దాఁకి కూర్చెను జగంబోరా యటం చెన్నఁగఁ. 192

ఉ॥ వేటొకసారి యిట్లై పదివేలభటుల్ షహబాజుఖాను వి
త్తూరికి వెళ్ళుచుండఁగ మహోగ్రవనంబున ముట్టడించె వా
రూఱక నిల్చిరందఱు దయోదయుఁడౌచుఁ బ్రతాపుఁ డంత నం
హారమునేయకే విడిచె నద్దరఁ యాతని ధర్మ మెట్టిదో.

193

సీ॥ గొల్లలు మేకలఁగొని మేపుదు రటంచు
బచ్చిక బయటలఁజొచ్చి చూచుఁ
గాపు పొలాస నాగలి మోపునో యంచు
చూరప్రదేశముల్ తొంగి చూచు
వేటరుల్ మెకములపించుఁ జంపుదురంచు
మోర వనంబులుఁజూరి చూచుఁ
దరుల బోయలును వాగుర లొడ్డుదు రటంచుఁ
గొండపేటెక్కి యందుండి చూచు

గీ॥ నానలుంబ్రాధిపతి పెంటనంటి యుండ
దేశ మెల్లఁగి దిరిగి శోధించు చుండుఁ

దనదు నానతి లవమైనఁ దప్పెనేని
ప్రళయ మగుఁగాక యెవ్వఁడుబ్రతుకఁగలఁడు.

194

గీ॥ భోగసన్నాసమున వీరిపూర్ణ దీక్ష
పట్టి యిటఁ బ్రతాపుఁడు కష్టపడుచు నుండ
రాజ్య తృష్ణాభరైక పూర్ణవ్రతంబు
దీక్ష గొని యక్క రచట సాధించు చుండె

195

—, అక్కరు సార్వభౌముని దిగ్విజయములు. —

సీ॥ అంబరు దేశమందా రణస్తంభ పు
రము నాఘనుఁడు పాలనము నొనర్చె
నల శమంతకసింహుఁడను వీరుఁ డాదుర్గ
మును వాని కడనుండి కొనుచు 'నుదయ
పురికి నంకితుఁడవై పరిపాలనము నేయు'
మని తనపతి శూరధనున కిచ్చెఁ
గోటవాఁకిటనున్న గొప్పపల్లె శమంత
కుఁడు గొని తా నేలుకొనుచు నుండె

గీ॥ గొండకన్న దుర్భేద మాఁకొటఁగానఁగ
నండువిడిసి యక్కరు నిల్చెరెండు నెలలు
చెంతనున్న మందంతి పోసినను గాని
జయమొదవునన్న యాస లేకమును లేక.

196

సీ॥ తురకలు సంధిగోరిరి దుర్గపతి యొప్పె
నేవకుఁడును మానసింహుఁ డరిగి
రంద తాస్థానమునందుఁజేరిరి శూర
ధనరావు పినతండ్రి తనకెదురుగ
మానసింహుని పీఠమాని నిల్చిన భటుఁ
గనుఁజెప్ప పెట్ట కొక్కగతిఁ జూచి
యక్కరని గ్రహించి యతని చేతులు వట్టి
సింహపీఠమున నాసీనుఁజేసె

గీ॥ నక్సరుసు కూరఁసరాపు నాదరించి
 కాశికా మండల మొసంగి గారవించెఁ
 గోట వెలికి రాఁదలఁప గవాటసీమ
 నతనిఁ దాఁకె శమంతకుం డతియమున.

197

మ॥ “పురముల్ పోయిన రాజ్యముల్ చెడిన నెప్పుడూ మాచ రాణాయె సు
 స్థిరదై వంబగు నట్టి స్వామి పదభక్తి మాని మోగల్ ధరే
 శ్వరు పాదంబులు గొల్పె కూరఁసరాపు కాగ్యము నాసింది యో
 హరవంశాగ్రణులార యాయచము చుర్యాపారముల్ మెత్తురే ” 198

మ॥ అని తాను దను గొల్చుచున్న హరవంశ్యశ్రేష్ఠుల సద్భటుల్
 చని యొక్కుమైడి వారలక దగిలి యాస్వాతంత్ర్య యుద్ధంబునక
 చనువుల్ వీడుచు నిత్యనాకసుఖ మొందక బోయి రాదేశ భ
 క్తిని లోకంబులు మెచ్చి వారియశముక గీర్తించె పేనోకులక 199

గీ॥ రామచంద్రుఁడు రీవామహా మహేంద్రుఁ
 డలఘు కాలంజరీ దుర్గ మప్పగించె
 బాజబహదూ రొసంగె మాశ్వము సహస్ర
 వాజి పతులొచ్చు గొలిచి రక్తరును వారు.

200

గీ॥ జోధబాయి మార్వార్మహీకుని తనూజ
 గనె జహంగీరు తక్కిన కాంతలందు
 నక్సరు ‘మురాదు’ దనియాలుననెడు సుతులఁ
 బుత్రికామణు లొక్క రిర్వురను బడనె.

201

—• అక్బరు సార్వభౌముఁడు ఘోర్జరదేశము జయించుట. •—

మ॥ జనసమ్మర్దము ఘోర్జరంబు ‘ముజఫర్ షా’ యన్న ధూమీకుఁ దా
 ఘనుఁడుక బాలననేయఁగా నచటి కక్బర్ కొంత నైన్యంబుతోఁ
 జనె వాఁడెంతయు భీతుఁడై యతని పజ్జక జేరె దిల్లీకుఁ దా
 తని సీమకాగొని కొన్నిపల్లె లొసంగెఁడట్టివ నార్థంబుగక. 202

మ॥ మును బైరాముఁడు రాజరక్షకుఁడు తత్పుత్రుక బదాతేంద్ర వా
 నిని నబ్దారహిమాను నైనృపతిగానేమించి యాఘోర్జరం

బునకుఁ రెండవమాటు నేనల రణంబుఁ జేయఁగా నక్కరుఁ
గొనిపోయెఁ సచరాచ రావని వడంకుఁ బొంది ధోషిల్లఁగఁ. 203

సీ॥ ఉభయనేనలకు మహోద్ధత యుద్ధంబు
వడియె నహమ్మదాబాదు పొంత
నక్కరుపతి మూర్ఖ రాధిపు రణరంగ
మందుఁ బెల్లుగఁదాకి బందెఁ గొనియె
సమర మంతయు నొందె జయ మక్కురు వరించె
ఖండిషు కైరాయు గదియవాడ
దాంబె బోచియు రివాకాంత మాహీకాంత,
రాధాపురంబు సూరతు బలిస్సు

గీ॥ పయి బరోడా యహమ్మదాబాదు మఱియుఁ
బాలనపురాది బహుమండ లాలి యవన
సార్వభౌముని మృదుపదాబ్జములు చేరి
యేఁబదియు లక్షల ధనంబు నియ్యఁదొడఁగె,

204

— అక్కరుసార్వభౌముఁడు వంగదేశమును జయించుట —

మ॥ వరుసఁ వంగ విహారముల్ కొనఁగ నక్బర్ కోరె; నాసీమలఁ
బరిపాలించె సుఖపదమ్ముగ సులేమాఖానుఁ; డాపీరుఁడుఁ
మరణం బొందినమీదఁ దత్పుతుఁడు సమ్రాట్టయ్యె దావూదు ము
ష్కరుఁడై లోకుల బాధపెట్టుచును రాజ్యంబేలె వాడయ్యెడఁ. 205

సీ॥ ధనము లక్షలు కోట్లుదనరె నర్వది వేపు
రాశ్వీకుల్ మూఁడువేలాలునూర్లు
ద్విరదంబు లిర్వదివేల్ పిరంగులను ల
క్షయును నల్వదివేలు కాలిబంట్లు
పదినూర్లు యుద్ధనావలు గల్గి దావూదు
చక్రవర్తిని రెక్క సలుపఁబోక
సరిహద్దు నందున్న 'జామేనియా' దుర్గ
మును నేనలను గొంచు ముట్టడించె

గీ॥ నదియుఁ గోపకారణమయ్యె సర్పరునకు
మానసింహుఁడు తోడర మల్లువీర
బలుఁడు ఖాసిముఢానాది పృథలవీరు
లండఁ గొలుపుండ వెడలె బ్రహ్మాండ మద్రువ.

206

మ॥ అమర ద్వీపవతీ తటాంతరమునకా హాజీపుర ప్రాజ్య దు
ర్గమునుకా జేకొని పాటినీ నగర దుర్గంబుకా గొనెకా! బెక్కు యు
ద్ధములకా జేసి విహార వంగముల నాతర్వాత నోడ్రంబునుకా
గ్రమమొప్పుకా గ్రహించె సర్పరు సమిద్గాండివి మూతండనకా. 207

క॥ పరిపూర్ణ విజయమున న
కృరు ఢిల్లీపురముఁ జేరి కడు సంతోష
స్ఫురణమున మానసింహుని
సరసకుఁ బిలిపించి గోష్ఠి సలిపెడువేళకా.

208

{ అక్కరుసార్వభౌముఁడు కున్వార్ మానసింహప్రభువుతో
మంత్రాంగము చేయుట. }

మ॥ పదమూడేడులు దాటిదాటకయె లేఁబ్రాయంబునకా దండ్రీయుకా
ద్రీదివం బేగెను; నాటినుండియు ధరిత్రీ రాజ్యధారంబు నకా
గదినెకా; దేవునికూర్చి సర్వమును జక్కకాదాల్చి కల్యాణ సం
పదలకా లోపము గల్గకుండ నెప్పుడుకా వర్ధిల్లఁగాఁ జేసితికా. 209

సీ॥ తెగిన హారమున ముత్తయములువోలె ఖా
రతరాజ్యమది పెక్కు ప్రక్కలగుచుఁ
జిన చిన్నపాయలై చెడె; రాష్ట్రపతులలో
నొందొరులకు మైత్రి యొదవదెపుడు
నిత్యలక్ష్మీ కుభ నిలయములై యుండ
వలయు రాజ్యములు శాశ్వత రణముల
ధనజన వస్తువాహన శూన్యమైపాడు
వడి శృశానములట్లు ప్రభుఁ దొలంగె

గీ॥ నిట్టి కుష్టావతారంబు లెల్లఁదోయి
భరతఖండ మఖండైక భాగ్యవిభవ

నిలయమైయుండఁ జూడఁగా వలయు ననుచుఁ
గడుపులోఁ గొండ యంతాస గలిగె నాకు

210

సీ॥ సింహాసనం బధిష్టించినదాది నీ
భావమేమద పేరు పాఠియుండె
నాగ్రా మొదల్లాగ ననుదీనం బొక్కొక్క
రాజ్యంబు గెలిచి రాష్ట్రమునఁజేర్చి
ప్రాధాత మృదుగంధ వహనట్లు ఛారత
మేదిసీతల చూకకమించి పృజల
కామోద సౌభాగ్య మలవరించుచు రామ
రాజ్య విఖ్యాతి గూర్పంగఁ గంటి

గీ॥ నొందొ యొక రిరుపురు రాజ్యతృప్తచేత
నక్కరును దిగ్జయ మొనర్చు నండుఃగాని
సశ్యమీవెఱుంగవె ధాతి జనులెఱుంగరె
భువనములనేలు నాదిదేవుం డెఱుంగఁడె

211

సీ॥ సహగమనము భీతి నడలించియుంటి. న
న్యాయమౌ పన్నుల నణఁచియుంటి;
మధుమాంస నేవన మాన్పితి; ఛారత
నృపులతో వియ్యంబు నెఱపుచుంటి;
నొకకంట నమృత మింకొకకంట సున్నంబు
గలిగి వీక్షింప; మోగలులు హైంద
పులటన్న భేదంబు గలుగదు; మీలోన
మత్స్యాణసము లేంత మందీలేరు

గీ॥ భారతాభ్యుదయముఁ గూర్చి పవలు రేయు
నేనుపడుబాధలా దేవుఁడే యెఱుంగు
నీకుఁ జెప్పినఁ దప్పన్నదే కనులకు
క్షణము నేపైన నిద్దుర గదియరాదు

212

శా॥ రారాజై మితిలేని సౌఖ్యభరమున బ్రాపించి యున్నాఁడటం
చీరెన్నందగుఁగాక, నాదు హృదయం బెద్దొక్క చింతాగ్నిచే

క్షీరాంభోనిధి క్రూరభాదబ మహాగ్నిశ్వాలచేఁ దోలేఁ గం
గారొచ్చును; దాని బాధలకు గురింగఁ సాగితిఁ బెల్లుగఁ 213

మ॥ అది యెవ్వారిల తోడనేఁ దెలుపరా దద్దాని నెవ్వారు తీ
రెదమన్నఁ మఱి తీరఁదోవఁ దెపుడుఁ జింతించి చింతించి నేఁ
దుదిదాఁకఁ మది నోర్వనే వలయు; నెంతో కూర్పు మిత్రుండ వ
య్యది నేఁజెప్పిన నీదుమాససము చింతాయత్తమై క్రుంగెడుఁ. 214

చ॥ ఇరువదీయేల్లుగాఁగ నహియించుచు నుంటిని; యెన్నిమార్లొ నీ
వేఱుఁగవుగాని యేకతమ యిద్దురి ముండిన యపునావ్యధా
భర మిటులుండెనంచుఁ దెలుపఁ గమనించితి; నంతలో హృదం
తరము కలంగి మాటయయినఁ వెలిదాటక నిల్చిపోయితిఁ. 215

చ॥ ఒకయెడ సింఛువాహిని మఱొక్కెడఁ బూజ్యము బ్రహ్మపుత్ర యిం
కొకయెడ వింధ్యభూమిధర ముత్తరమందు హిమాలయంబు వీ
నికి నడుమఁ గలట్టి యవనీస్థలి నాపరిపాలమునఁ
వికసన మొంది భూప్రజయు నేనును సౌఖ్యముఁగంటి మెంతయుఁ 216

మ॥ అరులెల్లఁ సశియించి; రక్పరన నాహా; యంతరాజేఁడి యం
దురు; గర్భంబు ఫలించి పుత్రులు పుత్రుల్ గల్గి; రత్యంత దా
గ్యరమల్ పొల్పెడి; కోటిమంది హితు; లింకఁ బ్రాయమోన్వల్ప మే
కొఱఁతిల్లేవు; మహాన్మతస్థితులె నాకుఁ జెల్లె నేనాటికిఁ. 217

మ॥ అమరాధీశుఁడుగూడ నాసవతు నార్యావర్త దేశంబు న
ర్వము నాచత్రము క్రిందికై నడిచె, మేవాద్ రాజ్య మొక్కంటుమా
త్రము సాతంత్ర్యర మాభిమానముల మత్ప్రాప్త్యాధితారంబు లే
శము మన్నింపక గర్వముల్ బలిసి శీర్షంబెత్తి క్రేణించెడుఁ. 218

చ॥ ననుగడుఁబేర్చిమైఁ గనుచు నాశ్రభుతఁ మదిమెచ్చి కన్య నీ
చ్చిన మిమువంటివారి వెలిచేసి ప్రతాపనృపుండు పంక్తిభో
జనములకై న వింతుకయు వైపక తేలికచేసిచూచె, మీ
ఘనతకు హానివచ్చినను గల్గవె నాకు విషాద వేదనల్ 219

చ॥ కలుగఁగరాదు లాభమొక కాసును నాకని దేశమందు లో
కులఁ బురముల్ త్యజించుచును గొండలనుండఁగఁ బిల్చి సంపదల్

పెలనెడి దేశమెల్లఁ బెనుపీడుగఁజేసె, వివేక మున్నదే
యెలుకలదాడి కోడితనయింటికి నిప్పిడు కూశలుందురే. 220

ఉ॥ ఆదిమ సూర్యవంశభవుఁ డంట, తురుష్కులఁజేరి కోల్వఁగా
రాడఁట నల్వలెవ్వరొ పరాక్రమ వాక్యము లాడినంత మా
మీఁదికిఁగాలుదువ్వునఁట, మేము భయంపడి మీరిమున్న మ
ర్యాదఁట! కాకరేఁగినను నంతయుచేయు నటంట, వింటివే 221

మ॥ మఱి నాయొద్దను జేరుభూమిపతులకా మర్యాదతోఁ జూడనో
భరణీశగము లియ్యనో! పిలిచి బాంధవ్యంబు చేసార్యనో
చిరమైతికా విహరింపనో నృపులు నక నేవించిచేదేమి మే
సిరి! తానింతటి మార్ఫ్య మేమిటికె దాల్చెకా? చెప్పఁగాఁ జాలుదే 222

సీ॥ నేఁగోరునదియెల్ల నిఖిలసారతఖండ
భాగ మొక్కండేల వలయు ననియె
యెపు డీర్వురు స్వతంత్రు లిటనుండఁ జోటుండ
రాదు! లోకిము పెద్ద రాజననుచు
నంగీకరించె నన్నాతఁ డంగీకరిం
చిన దాన నిసుమంత చేటుగలదె
తనకిరీటంబు క్రిందను వ్రాలునే! వట్టి
పెడస్తరకత్తె యన్నించు కొనుటె

గీ॥ భాని! నేరేఁగినను నాపఁగలుగువార
లేరి! రానెంత! తనదేశ మెంత! తనదు
నేసయది యెంత! హృద్భందు రైనమిమ్ము
వంటివారలఁ గని యూరకుంటిఁగాక. 223

సీ॥ నిజము చెప్పటకేమి నీవాతనినిగూర్చి
పలుమాఱు గడుఁగారవంబునెరపి
పలుకుటఁజేసి నీభావ మెచ్చటనొచ్చు
నోయంచు నెట్టులో యొర్పియుంటి
“నీవాఁడ” ననుమను! నేనేలనీకిష్ట
మైనట్టులతని మర్యాదచేయు

మతఁడు స్వతంత్రుడై యలర రాదనికాదు
దేశ మొక్కటిగ వర్ధిల్లవలయు

గీ॥ ననుచు నింతగఁ జింతింతు నరనిహృద్య
మంతకంతకుఁ బెరిగెః రాజ్యంబు పాడు
వడియెః సేమనఁగూడక యెడరుపడితి
హృదయశల్పము పాయువొప్పేటుంగ నైతి

224

చ॥ నిను కడమాటగా వినుతుఁ బెద్దయుఁ గాలముగా శరీరమున్
దినియెడి రాచపుండువలెఁ దీరని వ్యాధియుఁబోలె నాప్రతా
పునిదెసనైన చింతఁదనువున్ మనసున్ వ్రణమయ్యె; నేగతిన్
దినములుదాటుఁ దీఱిదిది దేహముతోడుతఁగాని యీజనిన్

225

మ॥ అకటా! చల్లఁగనింట నన్నిలిపి యాయస్తాద్రి యందుండి చూ
డ్కికివేఁగొ నుదయాద్రిదాఁకఁ గల దిగ్దేశములన్ గెల్చి లా
భకళన్ నించెడు సీవునాప్తమణివై వర్తిచియున్ జింతఁసా
యక నేనెప్పుడు క్రుంగిపోవలనె! గట్టః దైవమెట్టుంగిదో

226

—, అక్కరు చక్రవర్తికి మానసింహ ప్రభువుమనస్తాపోప . —
శమనము చేయుట.

మ॥ అని యాన్యంబును వాల్చిచూపు ధరపై వ్యాపింపఁగాఁ జేసి చిం
తనుసూచింపఁగ మానసింహుఁడు ప్రచండ ప్రాభవోద్బంధుఁ డా
తనివీక్షించుచు “దీనికింతపడిఁ జింతన్ బొందఁగా నేటి; కీ
పనినీకోరిన యట్లు తీర్పుగను మద్భారంబు! నీకేటికిన్

227

ఉ॥ ఇంతకు సీవుకోరుపని నెవ్వరికేనియుఁ దప్పవట్టఁ గా
సంతయుఁ జోటులేదు! జగమంతయు నేమమునొందు సౌఖ్యసి
ద్ధాంతమె చూపినావు! తఱియైనపు డమృతహనీయుఁ జూచి త
త్సంత మెఱింగి వీలయిన యట్టులు కార్యము నిర్వహించెదన్.

228

సీ॥ అతఁడు మాకులముల కధిపతి; యతని శ్రే
యముఁ జూడ' మాధర్మ మండుగ; కాని
యెప్పటి మాటలో! యెన్నటిజోలియో
వినుటయే యతని నేఁగని యెటుంగ

ధృజిని పతిత్వసంబంధంబు సామంత
 ఛావంబు వియ్యంబు బాంధవంబు
 నేండ్లు పూండ్లును దాటు హింసవృత్తి యెల్లప్పు
 సముఖమ్మున మెలంగు చనపు కలిమి

గీ॥ పయిని నొకవేయి సంబంద బంధములును
 దొడరిపూల సంతెలలు నామెడనుబడుచుఁ
 గట్టువడినాఁడ నీపాడి కమలములను
 నాతనికిఁ గూర్తునే నిన్నె యనుసరింతు.

229

గీ॥ ఉదయపురిపైన దండెత్తి కదియఁజోచు
 స్వల్పరాజ్యము నీడాక నైపలేదు
 మృదుశిరీష పుష్పమ్ముః తుమ్మెదయెవ్వరి
 నోర్వదుః బగేళ్వరుఁడు తొక్క నోర్వఁగలదె"

230

చ॥ అన "సరిః యట్లుచేయు ' మన నక్కరు "పెక్కురు కార్యదక్షిణ
 బనిచితి, రెండుసారులుగ వారలు మూర్ఖరదేశ మేగి యం
 దునఁగల రాజ్యకార్యములు తోచిన యట్లులు తీర్చిరై నఁ బా
 లనము స్థిరత్వముఁ గనిన లాగగుపింపదు పెక్కులేండ్లకుఁ"

230

— మానసింహుపృథువు ఘోర్ణమునకు వెడలుట —

౮॥ అనిన "నదీయెంకపని రె"

మ్మని పలుకుచు మానసింహుఁ డామఱునాఁడే
 తనవెంటఁ గొంతనైన్యముఁ

గొనుచుఁ బ్రయాణం బొనర్చె ఘోర్ణరమునకుఁ

232

చ॥ చనియటనున్న కార్యములు సర్వముఁ దీటిచి యుక్తమ వ్యవ
 స్థను నెలకొల్పె, రాజ్యరమ సర్వసుఖంబులు గాంచి వృద్ధి నొం
 దెనుః బలవంతుఁడుఁ బ్రబల నిర్భర మెంతటి దుర్గమస్థలం
 బునయినఁ జీల్చి చొచ్చుకొని పోవునటంచను పల్కునిల్పుచుఁ. 233

233

మ॥ తనయంబర్ పురిఁ జేరఁగా మఱి మధ్యఁ గల్గు మార్గంబునఁ
 జనుచో నొక్కడ మానసింహుఁడు "కడుక నద్భక్తి నీపాద ద

రృషముఁ జేయఁగఁ గోర్కెగల్గెఁ నిదెయాజ్ఞఁ పేగఁ బాలింపవే॥
యనిమామఁ జయమల్లుఁ బంచెను బ్రతాపాధీశు నర్థింపగఁ 234

చ॥ కదిసి ప్రతాపసింహనృపుఁ గార్యమరం నెఱిగించె, సమ్మదా
స్పదుఁడయి భూవిభుండు దయ సాగరసీమను జూతు'నన్నవా
ర్తఁదెలిపె నాతఁ, డిచ్చటఁ బ్రతాపుఁడు నచ్చట మానసింహుఁ డ
య్యుదయపురింబుఁ జేర గమనోన్ముఖులై చని చేరిరియ్యరుఁ 235

గీ॥ అన్నియును బ్రర్థకాలరే, యంరంభమున
నన్ని దర్భాసనంబులే, యన్నిచోట్ల
నతినిరాడంబరత్వమే, యందఱు ముఖ
ముల నమాయికత్వంపు ముద్రలై, రహించె 236

గీ॥ అచటి యందఱు భోగనన్యాసిమణులు
పరమహంస ముఖ్యుఁడు ప్రతాపప్రభుండు
పజ్జ నున్న గంభీరా స్రవంతి వోలెఁ
బరమ గంభీర మందఱు చావవృత్తి. 237

గీ॥ అతుల సువికాల పర్ణి శాలాంతరమున
మృదుల దర్భాసనంబులు వదిదనర్ప
నొక్క దానిపైనఁ బ్రతాపుఁడుండె నతని
చెంతనే సలుంపఁగ కృష్ణసింహుఁడుండె. 238

— మానసింహప్రభువు ప్రతాపసింహుని దర్శించుకొనుట, —

సీ॥ వజ్ర దీధితులు శుభ్ర కపోలములపైన
నాట్యమ్ము సలుపు కుండలము లలరఁ
బరమదుర్లభ మహాధాగ్యరేఖ లెసంగు
రమణీయ దీర్ఘనేత్రములు దనర
సౌందర్య దేవతా నదనమై సంపూర్ణ
చంద్రుని గేరు నాస్యంబు వెలుఁగ
క్షితి నెల్లఁ ద్రుటిని వశీకృతి గావించు
భూరి లక్షణ దీప్యమూర్తి యమర

గీ॥ మంచి చందురుకావి రుమాలుపైన
రాజ చిహ్నమౌ మగతా తురాయి గులుక
మానసింహుండు ప్రబలాభిమానధనుఁడు
హయముడిగి పర్ణశాలకు నరుగుదెంచె.

239

మ॥ కరముల్ రెండును మోడ్చి భూమిపయి మోకాలూని కూర్చుండుచుకా
శిరముకావంచి నమస్కృతుల్ సలిపినిల్చెకా మానసింహుండు, సా
దరచిత్తుండు ప్రతాపసింహవిభుఁ డుత్సాహంబుతో “నంబరే
శ్వర! రమ్మిచ్చటఁ గూరుచుండు” మని సంవాచించి సంప్రీతిమై. 240

గీ॥ “రాజపుత్ర భూస్థలిఁగల రాజులందు
నాయనా! నిన్నుఁబోలు రాణ్ణులు గలరె
ప్రాభవమునందు యశమందు బలమునందు
నింతవాఁడింక కేడన నెసఁగినావు

241

చ॥ ఒకత్రుటి యేనియుకా వ్యవధి యుండదు, భారతదేశ కార్యముల్
సకలము నాపయిఁబడితొలంగవు, వేసవియందు మండుటెం
డకుఁ గడుదూర మిట్లు పయనంబొనరించితి, వెట్టిదొడ్డ కా
ర్యకరణ మూనియో! తెలుప నర్హమయైనను విందు” నావుఁడుకా. 242

మ॥ “నిజధర్మా చరణంబొనర్పఁ బురముకా దేశంబు సర్వస్వముకా
స్వజనంబుకా విడినాడి యెట్లప్రబల స్వాతంత్ర్యముకా గొల్చి బే
రజమెక్కింత యెఱుంగ కుండెడు మహారాజున్, నీపాద పం
కజముల్ గొల్పుటకన్న నిష్ఠమఱి యేకార్యంబు నాకుండెడికా 243

సీ॥ హారావళీఃసర్వ చాటవిరాజ్యంబు
కొండ గుహలు కొల్వు హుటములును
బూచిన పెనువృక్షములు నికచ్చత్రమ్ము
లాగండశిలలు సింహాసనములు
విరుల గుచ్చమ్ములు వింజామరమ్ములు
పంచాస్య విలతి నేవక గణంబు ,
ప్రకృతి సౌందర్యంబు భాగ్య సౌభాగ్యంబు
జ్ఞానమే మోక్ష లక్ష్యంబు గాఁగ

గీ॥ ముప్పదియు నాటు కులముల భూరమణులు
పాదములు గొల్వఁదగు జగత్పావనుండ
వడవిఁ బడరాని యిడుమలు బడుచునుంటి
ధర్మనిఘర పీఠవ్రతంబుఁ బూని.”

244

క॥ అని మానసింహ భూవరుఁ
డనఁగ బ్రతాపుఁడును “మత్కు లాభరణులు పూ
ర్వ సృపాలుర ధర్మము నే
ననుసరణ మొనర్చుచుంటి నతిదృఢ నిష్ఠా.”

245

మ॥ స్థిరదీక్షఁగొని ధర్మదేవత సుపాసింపఁ బ్రయత్నించు నా
నరులఁ గష్టము లెల్లమార్కొనుఁ ననం తత్కాగ దైర్యంబు ల
క్కరయౌ వారికిఁ జీకటుల్ బలియఁ జుక్కల్ తేజముఁబెంచు నా
కరణిఁ ధీరులు పెంచుచుందురు విపత్కాలంబునఁ దైర్యముఁ.

సీ॥ దృక్పథంబున భేదమే కాని దైవద
త్తములెకా కష్ట సౌఖ్యములు రెండు
రెంటిలోఁ గష్ట ముత్కృష్టమఁ ద్రదితాను
వలగొన్నవారి పాపములు గడిగి,
ప్రకృతి కజ్ఞానసంపదలఁ బెంపొందించి,
శమదమాదిగుణాళి సంతరించి,

యఖిలజగం బీశ్వరాధీనమని తెల్పి,
యుత్తమ జ్ఞానంబు నొందఁ జేయు

గీ॥ నిరత మాతృ శోధనచేసి నిశితశిక్ష
పెంచి కష్టానుభూతి పొప్పించి గాక
మనుజుఁ డొకకోటి యోగముల్ మరగియైన
సుత్తమోత్తమ పురుషత్వ మొందఁగలఁడె

247

మ॥ అమరోద్ధానముఁబోలె నెల్లెడ సమగ్రానందముఁ బెంచి లో
కముఁ గల్యాణపు మండపంబటు వెలుంగఁ జేయు స్వాతంత్ర్య ధ
ర్మమహాదేవత ముగ్ధఁ గిల్పిష సముద్రంబందునఁ; రక్త హ
స్తములఁ లేపినలేచు లేవదణుమాత్రఁ రిక్తహస్తంబులఁ.

248

మ॥ పొడమెండైనను సోఁకఁగా నెఱుంగ కెప్పుడో శీతలచ్చాయలక
బడినకొ దుఃఖము మాఁబెఱుంగక సుఖప్రాబల్య భావంబు లే
ర్పడినకొ, నొప్పి రవంతయుకొ దెలియ కక్రాంతంబు భోగంబు చొ
ప్పడినకొ, మానవుఁ డాత్మజీవితపు శోచాలాభముల్ చెందునే 249

క॥ నాకష్టంబులఁ గూఱిచి
వాకొనకుము; కష్టములకు భయపడ" నన "నాఁ
గాక" నుచు మానసింహుఁడు
"నాకొక్కఁడు తోఁచు" దెల్పినకొ గనలకుఁదీ 250

— ప్రతాపసింహునితో మానసింహప్రభువు సంధిమాటలు జరుపుట. —

సీ॥ కాబూలుమొదలు వంగముదాఁక వ్యాపించు
సకలభూతలమేలు చక్రవర్తి
యవన హైందవులను లవము భేదములేక
సమదృష్టిఁజూచు విజ్ఞానశాలి
యడుగరేకాని తన్నడిగిన రాజ్యమై
న నొసంగఁగలఁ వదాన్య ప్రభుండు
తనచూపుపాటు దిక్కున నెం దపజయంబు
వినరాని రణరంగ విజయమూర్తి
గీ॥ కాలిబం ప్లేబదైదు లక్షలును బదియు
నైదులక్ష లాశ్వీకదళం బైదువేలు
హస్తీతతి గల్గు విశ్వలో కైకభర్త
యక్పరు నృపాలుఁడు లీయవనిఁ గలరె: 251

సీ॥ భూదేవి పూలమేల్మునుఁ గూనెనోయన
వఱులు నుద్వానిముల్ పెరుగఁజేసె
చక్రముల్ వలేవంగి చలువ నిచ్చెడుచెట్ల
రాజమార్గముల నేర్పాటు చేసె
ద్వాదశవర్షముల్ వర్షంబు లేకున్నఁ
దఱుఁగని చెఱువులఁ ద్రవ్వఁజేసె

మహియెల్ల సీశ్వర మయమంచుఁ జాటఁ గో
వెలలు దీపములట్లు వెలయఁజేసె

గీ॥ సకల ఛాషాకిపీండ్రుల సత్కరించి
కృతులు వాఱియించి బహుబహూకృతులు చేసెఁ
ఒదియు నాటుసూలులు నైనన్య పతులు గొలువ
మీతె మధ్యమలోక మందారుఁ డగుచు.

252

సీ॥ క్షైవకృష్ణెల్ల నేకచ్ఛక్తిస్సైయుండ
నాసించి దిగ్విజయము లొనర్చుఁ
దనచేఁ బరామూర్తిఁ గనిన రాజులనెల్ల
సమ గౌరవమ్మున సత్కరించుఁ
దనయేలుబడిని నొడలదాల్తు మనిపించి
వారిదేశమ్ము లవ్వారి కిచ్చు
నిఁకఁగొంత రాజ్యంబు నిచ్చుఁ నాస్థానమం
దరసి నేనాధి పత్యంబు నిచ్చు

గీ॥ నెయ్యముసకుఁ చోడుగఁ టన వియ్యమిచ్చు
నడుగ రేపనఁజాలఁ డేమైననిచ్చుఁ
గల్పకము మేరుగిరి కామగవియుఁ డేరి
యతని యాకృతి నిలజన్మ మందెనిజము

253

మ॥ అలబ్ధిందావనమేగి యిందలి మునీంద్రాసీకముఁ గొల్చి గో
కులపాలాన్వయవార్ధి చంద్రుఁడగు నాగోవిందు భావించి గో
వెలలఁ నాలుగు గట్టినాడుఁ యవసోర్వినాడు లీభారతీ
యుల దైవంబుల మ్రొక్కి దేవకములోహాః కట్టి నేవించిరే. 254

సీ॥ ప్రజ బానిసలుచేయఁ బడు చట్టమునునిల్పె
జాట్టుపన్నును దుడ ముట్టఁజేసెఁ
బరమేశుఁగొలువ నందఱును సమానార్హు
లని యాత్రికుల పన్ను నణఁచి వైచెఁ
బ్రతిదినోదయము తల్పమునుండి లేచిన
యంతఁ బరబ్రహ్మ మాత్రుఁ దలంచు

నాత్రిమూర్తులకన్ని నాదిదేవునికన్నఁ
బూతంబులంచుఁ గోపులకు మ్రొక్కు

గీ॥ నార్జవిధి సూర్యభగవాను నర్పనేయుఁ
దెల్లగడ్డయు మాంసంబుఁదినఁగరోయు
నింకఁ బెక్కిల సీకాల మీగుణమ్ము
లుత్తమ బ్రాహ్మణులకైననున్న చెపుమ. 255

గీ॥ స్వామి యాతఁడు సద్గురుస్వామి వీవు
నిహ మతఁ డాసంగుఁ బరసౌఖ్య మీవాసంగె
దిరువురును రెండు కనులు నాకేకరీతిఁ
గొలుతు నిరువుర పాదముల్ తల ధరించి. 256

మ॥ భవదత్యుత్తమ ధర్మదీక్ష త్రిజగద్వంద్యంబయ్యా దేశ కా
లవిధుల్ చూచియు సుంతమార్పు కొనినకా లగ్నయ్యెడికా రాజ సీ
తి వికాసం బభిలార్హసిద్ధులను సందించుకా వృథా కష్ట న
ష్ట విచారంబులు పెంచుపట్టుల ననుష్ఠానంబు మార్పకాదశుకా. 357

సీ॥ నీవీరధర్మంబు నెపమున లోక మెం
తగ బాధనొందుచున్నదియొ చూడు
ప్రజలు నిల్వఁగ నీడ పడయక తినఁగిండు
కట్ట బట్టయులేక గాసి పడిరి
పాటువడె ధరిత్రి బలియురౌ మగలు కం
రాశమ్ములో యనగానఁ బడిరి
వాగ్యదేవత లట్టి పడఁతులు దుర్భర
దారిద్ర్యదేవతల్లా రహించి

గీ॥ రనుదినం బేకభుక్తుంబు సవని శయ్యఁ
గొని ప్రపంచోన్నతుండవై మనఁగఁదగిన
నీవు నన్నాసి వేషాన నిలువ, గుండె
దీటవు చెడియెఁ గొండంత సంకటము గలిగె. 258

ఉ॥ నీ రవివంశ గౌరవమునిల్పుట పూర్వమునుండి వచ్చు నా
చారము మాకు వందనముసల్పి వచించెద నట్టివానితో

వైరము మేలుగాః దెపుడుఁ బాలును నీరునుబోలె నొక్కఁడై
మీరు మెలంగినఁ జగము మేలుగనుఁ; సుఖ మగ్గలంబగుఁ. 259

మ॥ గురువైరాగ్య మహాసముద్రుఁడవు నీకుఁ బూర్ణసౌదాగ్య భా
గ్యరమాసేవది యక్బరీశ్వరునకుఁ గల్గిల గంభీర సు
స్థిర పాఠోధులఁగూర్చు చిన్న జలసంధిఁ బోలె నే సందినీఁ
వఱలఁ జేసెదః శంభుమాధవుల రేవఁ మైత్రి వర్తింపరే 260

క॥ సిరులఁ దులఁదూగ వలసిన
ధరణిని యుద్ధములులేపి దారుణ వధలఁ
జరిపించి రక్తబలులను
నెఱవఁ దలఁపఁ బోకుమనుచు నిన్నర్థింతుఁ. 261

క॥ అన మోము మందహాసము
చినుకఁ బ్రతాపుడును మానసంహ వదనముఁ
గని నీవచించు హితముల
కును నామది నెంతయేనిఁ గుతుకంటయ్యెఁ. 262

సీ॥ సచరాచర పృథులము పుట్టుటాది యా
తృప్త్యేచ్ఛ పృథమబాధ్యత నరునకు
నొక మానవుండు వేఱొకనికి లోఁబడి
మనుటయు దైవ సమ్మతముగారు
ధనరాజ్య విభవ సాధనము లాసగజూపు
వారు వానికి నాన పడెడువారు
సమముగాఁ గలుష భాజనుఁ లై హికాముష్మి
కసుఖముల్ వారికిఁ గలుగఁబోవు

గీ॥ స్వేచ్ఛ మదినెంచి స్వజనంబు నెల్లసిరులు
పాణమును సర్వమునుబాయు వారియొడల
దైవమే లేకయున్న నీధరణియందు
సత్యమేలేదుః పైన నీశ్వరుడె లేడు. 263

సీ॥ రాజనీతియును ధర్మం బీద్యయిని నీతి
తఱచుగా లాభసృదముగ్గ దోఁడుఁ

గాని రామోప భోగముల వైశ్ణవ్య సం
 పాదనకేయది పనికివచ్చు
 ధర్మం బఖిలలోక రత్నంబులకు నెల్లఁ
 దల్లియుఁ దండ్రీయు దైవమగును
 సీతియో గౌరవ స్వాతంత్ర్యముల కడ్డు
 పడనంతవరకె సంభావనీయ

గీ॥ మాతృ గౌరవహాని దాపైనయపుడు
 మానభనులకుఁ ద్యాగ సంపదయుఁ బొరు
 షమును సాహసమునుగాక శరణ యోగ్య
 మగుపదం బొక్కఁడుండ దీయవనియందు

264

సీ॥ పలుపురు నీవంటివారు ఢిల్లీశ్వరుం
 డగణిత గుణకాలి యసఁగవిందు
 నతఁడు మనుంటు కాఁడనను నేఁగుడఁ; న
 క్బరుడెసఁ గడుగౌరవం బెసంగు
 నతఁడమానుష సద్గుణాధ్యుండననుఁ గాని
 యవనభూపతుల యోగ్యతముఁడందుఁ;
 గొన్ని మంచిగుణంబు లున్నవి నిజము, శా
 త్రవుఁడైన గుణమున్ని దాపరాదు

గీ॥ పరులవృత్తి విమర్శించి పారఁబట్టి
 తేనిపోని దుష్కరికలు చేవనెత్తి
 నలుపులు గణించి తేనినిందలు ఘటించు
 టభిమఁముగాదు నాకు చాల్కంబునుండి

265

సీ॥ జగమునందిష్టన్న సమాట్టులందెల్ల
 నక్కరు పెద్దవాఁడగుట నిజము
 సీవనినట్లు నేనావారములు లక్ష
 లుంగోటు లతని కుండంగవచ్చుఁ
 బట్టిస దంతయు బంగారుగావచ్చు
 గోపాలదేవునిఁ గొలువవచ్చు

సర్వేశ్వరుని కటాక్షముని శ్రీమంతుడై
జనియించె నతఁడు సంశయములేదు

గీ॥ కాని నరుఁడౌట నిష్పాక్షికముగఁ జూడ
నుండనేయుండు లోకము లొకఁడు రెండు
మనకును దురుష్కులకును ధర్మములు వేఱు
మనది వేదంబు వారిదై చను ఖౌరాను. 266

మ॥ తనచే నిర్జితులైన భూపతులు క్రోధంబుల్ విసర్జించి యె
వ్వును బ్రేమంబునఁ దన్నుఁ జుట్టుకొని కొల్వుక జేయఁ గాక్షించి యెం
దును దేశంబు మతంబు వేఱయిన బంధుత్వంబుఁ గల్పించు నా
పనికిఁగడిగ్గె; నిగూఢ మాతని మనోవ్యాపార లీలాగతుల్ 267

గీ॥ అల్లుడై బావయై మామయైనతన్ను
పెలితిగననీక శ్రీమహావిష్ణు నట్లు
ఛారతీయులు గొలుతురక భావమెఱిఁగి
యక్పరిటుచేసె; హేతువన్యంబు గలచె 268

సీ॥ తన కెదురుండ రాదను దీక్షకకటా దు
గ్గావతితోడి సంగరము సాక్షి
చాందేలు వంశాబ్ధి కిందిరాసతి మహా
చాగన్న పుణ్య సంపన్నమూర్తి
చూమహాజనని రాజ్యము సంపదలతోడ
వేదనాదముతోడ విద్యతోడ
వ్యాపారములతోడ వస్తువృజముతోడ
నానంద నదనమై యతిశయిల్లె

గీ॥ రాజ్యతృష్ణాభరైక కారణముగాక
తొడరి చంపంగ నేటికా దొడ్డతల్లి
జగము కటకటపడె; స్వదేశప్రభువుల
మైన మాకెల్లఁ దలవంపు రైదనరై 269

సీ॥ అఖిలప్రజాహృదయక్షేత్రముల సత్త
ధర్మబీజములుంచు ధన్యచరిత

యావాజబహూర్క యానాపతుల గెల్చి
పరిభూతి యెఱుంగని బలిమికలై
పల్లెలపైఁ బులి పడెనన్పఁ జనిచంపు
దాఁత నుపవసించు ధర్మమూర్తి
వివిధ వర్ణాశ్రమ వినులు తూచాతప్ప
కయె పృతిష్ఠించిన గౌరవాధ్య

గీ॥ యట్టి జ్ఞాతృతపస్విని నరులు దాఁత
బ్రాహ్మణముల చియ్యలేక ధారత మహీను
లంగనలకన్న దుర్బలు లైరటంచు
దేశ దేశముల్ తిట్టు దుస్థితులు దెచ్చె.

270

సీ॥ సిరి పుట్టినిల్లు మూర్జరదేశమును దవా
నల మొనోయనకౌము మలమురొనియె;

మ్రుంగ మెదుకులేక మేదిసీప్రజ లిసి
రాని జంతుల శరీరములు దీనియు
నాకలి బల్లార కద్దెకుప్పలు బుప్పు
లైకూలేఁ దక్కువా రాశవముల
గాకులు గ్రద్దల కరణిఁబైబడి పీరి
తినఁజొచ్చి; రత్నరు దిగ్విజయము

గీ॥ చల్లఁగా సాఁగ వంగదేశమున నుండెఁ
గానిత్రుటిమైనఁ జింతించు కరణిరేదు
జగము సర్వంబు గెలిచిన సౌఖ్యమేమి
ప్రజకెడరు లేక పాలింప వలయుఁగాదె?

271

మ॥ పదిపడెండు వసంతముల్ గడచి పోవకలేదె సన్నాసులక
గదనంబుక బురికొల్పి యందునొక పక్షంబుని తానందఱ
దుదముట్టించి ధనేశ్వరంబునను గన్నుల్ చల్లఁగాఁ జూచుచుక
మదిమోదించఁడె; దొడ్డవారి కుచితంబా యిట్టిహింసారతుల్

272

మ॥ ఘనదుర్గంబులు వాహినీతతులు భాగ్యశ్రేణులక బట్టియె
పును దేశోన్నతినెన్నరాదు; గుణసంపూర్ణత్వముక నిగ్రహం

బును ధర్మాచరణంబు సత్యము యశంబున్ ద్యాగమున్ గల్గు సె
య్యనఘ స్వాంతుల సంఖ్యఁబట్టి యెపుడా యొన్నత్య మేపారెడున్=273

క॥ తనపల్లయుఁ దనదేశము
తనకా స్వర్గముకన్నఁ దరిలక్ష్మీ వ
ర్ధనములు పూజ్యతమంబులు
ననునిది సత్యమును సహజమై పొలుపొందున్.

274

సీ॥ అచలవృత్తి వహింతు నాధర్మమానిః లో
కము పుట్టుటాది యీక్షణము దాఁచ
మానానువంశంబు మానవమాత్రుని
కెవనికిఁ దలయొగ్గి యెఱుఁగదెప్పు
డస్వతంత్రము మేరు వైనలక్ష్మ్యముచేయ
వ్వేచ్చ జీవింప నూహింతుఁగాని
యక్కరు తన రాజ్య మంత యిచ్చెదనన్న
నదియేలః క్రీగంట నైవఁజూడ
గీ॥ వల్కలముఁ గట్టి స్వాతంత్ర్య వైభవమున
నిట్లు సన్నాసి నై 'యున్న నిదియె చాలు
నాకు భోగభాగ్యముల కెంతయును చూర
మాన విడిచిన చాని కాయాసమున్నె.

275

సీ॥ అఖిల భోగములున్న నాత్మతృప్తియులేక
దారిద్ర్య జలధి నాతఁడు మునుంగు
సేనంపదయు లేకయే స్వతంత్రు నుండి
యాశ్వరుకృప గడియింపనేర్తు
గౌరవమునకు భంగముఁ దెచ్చు సక్పరు
తో సంధి నాకు సంఘోష మిడదు
మేమిర్వరము మారమై మనుటయె శ్రేయ
మిది దైవసంకల్ప మింతమాత్ర
గీ॥ భారతావని కెట్టి లోపమును రాదు
కాలచక్రము తిరిగెనా కిలిమి తిరుగుఁ

దీరుగదా యుండవిమ్ము' సాధింపరాని
పనికి వగవేల. యాయాస పడగనేల?

276

శా॥ ఆకాపట్యము' లాదరిస్మితము' లాహృదార్య మావియ్య మా
మోకాల్ మొక్కులు నాచిమూవిభవ మా ముప్రొద్దు నేవించుటల్
నాకెత్తుకా దలనొప్పి పట్టణము లన్నఁ; మీకు నెట్లుండునో
నాకీ కొండలువోలె సౌఖ్యమిది శాంతస్థానముల్ చేపుపో 277

శా॥ తఃసర్వంసహయెల్ల లోఁబడకపోయెకా నాకటం చెప్పుడుకా
గానికాదొందఁ బొగడ్తపై మదినిడక; గవ్వంబు లెక్కింపఁ బే
రానకా ద్రవ్యముఁగోర; నిట్టి తృణశయ్యల్ పర్ణకాలల్ సుధ
ర్మా సింహాసన వైజయంతముల మేరకాజూచి యుప్పొంగెదకా." 278

గీ॥ అనుచుఁ దనమాట మోయనీయమినిఁజేసి
మోమొకింప వివర్ణతఁ బొందుచుండ
నెట్లా సవరించుకొని ప్రతాపేంద్రుఁ జూచి
మానసింహుఁడు కార్యంబు మఱువలేక.

279

సీ॥ "క్రాత్తఁగా నేఁజెప్పుకొనఁగ నేమిటికి నీ
యెఱుఁగని ధర్మంబు రెండురేపు
మేవాడరాజ్య లక్ష్మీదేవి దెస నొక్క
ఁనువై చియుండు నక్కరు నృపాలుఁ
దెప్పుడు రేఁగునో యేదెస వచ్చునో
మెల్లుచేయునో యెవ్వరెఱుఁగఁ గలరు
పట్టుపట్టెనయేని వానిచలంబును
చారుష మింతని పలుకవశమె

గీ॥ లేడిపయి దూఁకు సింగంబు జాడవచ్చు
నెంత వికృతమొన్నతియున్న నేమిఫలము
వానిపౌరుష ధాటి కోర్వంగ లేక
బాధపడెదపు; బలవద్దిరోఁపమేలా

చ॥ పెరసృపులెల్ల లోఁబడెడు వేళలఁ గొన్ని నిబంధనంబు ల
క్కరు పదియించుచుండుట జగం బెఱుఁగున్గద యైననిమ్ము నా

తెలుగున బొమ్మనన్ గలనె, దేవునియిల్లా మతోక్కచోటా నే
నెఱుగనె: యెల్లకార్యముల నేనమకూర్చెద నీకుఁ దృప్తిగఁ. 281

సీ॥ నీకన్నియల బాదుపాఁచ్చుటయులేక
జుట్టుపన్నేనాఁడు గట్టకుండఁ
బనిఁమీఁద సింఛవాహిని చాటుటయులేక
యాస్తానమున కెప్పుడరుగకుండ
జాతీయు మతము లేశము వీడుటయులేక
నేనాధిపత్యంబు చెందకుండ
మోఁకాల్చిపై వ్రాలి మ్రొక్కినిల్పుటలేక
గుఱ్ఱంబులను దెచ్చుకొనకయుండ

గీ॥ వత్సరారంభపు నవరా త్ర్యుత్సవముల
సంతలకు రాణివాసమ్ము చనుటలేక
కడుపులోఁ జల్ల యిటునటు గదలకుండ
సమతదైవార మీకు నే సందిఁగూర్తు.

282

సీ॥ నీ కగారవమైన నాతైనయట్లె: నీ
దివ్యచిత్తము సుఖస్థితిని నుంచు
మీవర్ణశాలలో నేకాంతముగ నుండు
మిచటికి నొరులెవ్వ రెఱుఁగకుండ
మెలమెల్లఁ జీకటుల్ మొలుచువేళకుఁ దెత్తు
నక్కరు చెవిని రహస్యముగను
“సరియె పొమ్మను”: మొక్క క్షణమున నాతని
నేను గొంపోయి ధిస్సనిజేర్తు

గీ॥ నుదయపురి నేలుకొనుము: చిత్తూరుపురము
బాగుపఱువంగఁ బట్టు ద్రవ్యంబుఁ దెత్తుఁ:
గొడువ యనిపించినను మాశ్వ ఘూర్జరములు
తీసికొననాజ్ఞ నెత్తిపై మోసితేత్తు.

283

సీ॥ ముప్పదిమూఁడు రాఘ్నిఖ్యవంశములు పా
దములు గొల్చెడు గురుస్థాన మీపు

సీపాదపాంసుల నిరతమౌదలఁదాల్చు
 నేను నీయున్నతి నెగ్గఁజేతు
 సంధి సంగరములే శరణమై కనుపించు
 నంధిఁ ద్రోసినను నిశ్చయము రణము
 ప్రస్తుతస్థితుల నక్కరు వీడి నినుజేరి
 దుర మొనర్చుట నాకు దుర్లభమగు
 గీ॥ నతఁడు విడఁడివు లోఁబడ వంతమేది
 మకర గజరాజముల పోగు మాడ్కిసాగుఁ
 బుష్పవన మట్టిభారత భూమియెల్ల
 నగ్గి పెట్టితిరంచు దుర్యశము గలుగు.

284

ఉ॥ భూరమణేంద్రు లందఱును బోయిన మార్గమె యోగ్య మింతకుకా
 వేఱగు త్రోవలేదు; పృథివికాగల సర్వము వెంటఁగొంచు నీ
 యేఱిటు పాఱఁజొచ్చె; నెదురీద నెవండు సమర్థుఁడో; వృధా
 పొరుష మున్నదంచు బడబాజ్వలనంబును బాఱమింగెదే”

285

క॥ అన ముసిముసి నగవులు మో
 మునకుం జెంగావిరంగు మొనయింపఁ బ్రతా
 పనృపతి యంబర్పతి యా
 ననము దెససుగాంచి “ముగినెనా! నీమాటల్.

286

సీ॥ కోమటి యొకచిల్కఁ గొని కొన్నియేండ్లకుఁ
 బంజరంబును గొంచు వనికెఁబోయె
 నడవిచిలుక “చుట్ట మా!బందె గొనిరె! స్వా
 తంత్రముచ్చెడె! నెట్లా తప్పుకొనుచు
 నేగుదెమ్మనె! స్వేచ్ఛ యెఱుంగని తొలిచిల్క
 “గాలిలో నెట్టులు తేలుచుంటి
 క్రిందఁబడవె! యేమితిందు వీయడవి! నె
 వ్వరు సాకెదరు శత్రుభయము లేదె
 గీ॥ పంజరమునఁ జోటిత్తు! నాపజ్జనుండు
 కోమటియుఁ దియ్యమామిడి గుఱ్ఱపెట్టు

బిల్లికరువడు పామును పీడిచట
భయములేక కాలముఁ గడవచ్చు"ననియె.

287

సీ॥ ఆది నెల్వారసుం డరుదెంచి నవుడు న
    ర్వజలంబు లుండె నారతభరిత్ర
కా చంద్రగుప్తుఁ డాహవమందుఁ దాఁచి వా
    నికి మూఁడు చెఱువుల నీక్లుదాపె
నాపిమ్మట నరమ్ము లరుదెంచిః రప్పుడు
    దార్భ్యతేజము కొంత తగ్గిపోయె
నవలఁ బరాసులు యవనులు వచ్చిః ర
    య్యెడ దేశవీర్య మెక్కుడుగఁ జెడియె

గీ॥ నివుడు ఛారతలక్షి తానెట్టులుండెఁ
    గోట్లకొలఁదిగ జనులెల్ల గూడులేక
పమరదారిద్ర్య జలధి మున్నిరిః కనుఁగొను
    మినుప సంకెల్ ల మనకాళ్ళ కెక్కియుండె.

288

సీ॥ పదివేలవల్లెలు పాడుగాఁ బడియుండె;
    రాష్ట్రమంతయు మహారణ్యమయ్యె;
నొకకాని ధనమేని నొకచిట్టి ధాన్యమేఁ
    గలగత మొనెట్టి వెరవులేదు
పడమటి కొండల బ్రహ్మమానుల మాడ్కి
    బీదలమగుచు జీవితముఁదీర్తుః
మిట్టిదేశముపైన నీపట్టుదలయేల
    మముగెల్చి యేమిలాభము వచింపు

గీ॥ పరుల కావంత కీదొనర్పంగ లేని
    హరిణశాబము హింసించు నతఁడు రెండు
కొమ్ములును జర్మమునుగాక కోట్లకట్టె
    పడగలెత్తెడు ఛాగ్యంబుఁ బడయఁ గలఁడె.

289

సీ॥ స్వాతంత్ర్యలక్షి విశాల నేవలకు జీ
    వితమును నేఁదీసి పెట్టివాడ;

బ్రహ్మాండమంత విపత్తు వచ్చిననోర్తుః
 నించుకయేని జింతించఁజోనుః
 మఱి నెందుఁగాని నిర్మాణమునకు ముందు
 విధ్వంసనము ముఖ్య విధిగనుండుఁ
 బరతంత్రగతినొందు వైభవంబున కన్న
 స్వాతంత్ర్యమున వచ్చు చావుమేలుః

గీ॥ మాశిశోదీయా వంశ సంభవులు బ్రదికి
 స్వేచ్ఛమై నుండవలెః లేనియెడలఁ జచ్చి
 స్వర్గముననైన నుండఁగా వలయుఁగాని
 మధ్య వేతొండు మార్గంబు మాకులేదు.

290

సీ॥ అర్తురక్షణము చేయఁగబూని మేని కం
 డలుచెండి యిచ్చు విఘ్నాననిదులు
 సత్యంబుకొఱకు యోషాపుత్రకుల నమ్మి
 మాలనిఁ గొలిచిన మానవులు
 పితరులకై పూని ఊతియెల్ల మేలొంద
 స్వర్గంగఁదెచ్చు దీక్షనిరతులు
 జనకాజ్ఞకై పెక్కు సంపత్సరములు లర
 ణ్యములఁ గష్టములొందు విమలయశులు

గీ॥ థాలుకులమునెరక సర్వప్రపంచ
 మును యశశ్చంద్రికలఁ బూర పూయఁగలిగి
 రట్టి పూర్వుల దొడ్డపేరగ్గిఁ గలుప
 నోర్తునే ప్రాణముల వీడ నేర్తుఁగార.

291

సీ॥ మానసింహా, యభిమానసింహుఁడవు గా
 కగునని యిట్లాడఁ దగునెనీకుః
 నుర్వి యెప్పుడుపుట్టెనో యష్టే మాఘాసు
 వంశంబు ప్రభవించి వాసిఁగాంచె
 నెన్నియుగంబులో, యెన్నియుద్ధంబులో
 యిందాఁకఁ దలవంప కెత్తినిలిచె

మావంశస్థపతుల మహిమ సూహించి నేఁ
బరవశత్వమున మైమఱచుచుందు

గీ॥ నట్టివిశ్వోన్నతంబైన యస్వయమున
కకటః యేసీచుండైన దుర్యశముఁ గూర్చు
బూనినను బ్రాణములతోడఁ దోవఁగలఁడె
వృక్కలై శీర్షమది నేల వ్రాలుగాక.

292

సీ॥ అప్రతిహతముగా నక్ష్మరొక్కఁడె యేల
షితివి దేవుఁడు సృష్టి నేయలేదు;

వితత పృజాకోటి యతనిచేఁ దునుమాడఁ
బడుటకై పుట్టింపఁ బడఁగ లేదు;

సకల భూపాల కన్యక లాఘనుని భోగ
పరత కుద్దేశింపఁ బడఁగలేదు;

ధరణీకులెల్ల నాతనిఁజేరి కొలిచి పా
దములొత్తఁ బుట్టువం దంగలేదు;

గీ॥ తనయొకని రాజ్యతృష్ణకై ధరణీఁగలుగు
ప్రజయు స్వాతంత్ర్యమును బాసి పారతంత్ర్య
మున మునుఁగుటెల్లఁ బాడిగా దనుచు నక్కు
రెంత యెఱిగిన జగమున కంతమేలు.

193

మ॥ “అకటా! కష్టము: నాకుఁదోడుపడుమీ!” యంచొక్కనికావేఁడుపా
తక మేనేరను; మీఁదు మిక్కిలి భవత్సహాయముకా నాదు కు
త్తుకయుకా బోయెడు నప్పుడైన నడుగకా; దొల్దొల్లఁ దొరుప్పు నిం
టికి నిన్నిల్లట పల్లుగావిడిచి, పాడికాదప్పి వర్తింతునే.

294

సీ॥ తెఱవ లఖండ పాతివ్రత్య బలమున
జ్వలదగ్ని శిఖల లేవను రహింతు
పురుషులు వీరధర్మ రసావతారులై
నితత ఘోర శతఘ్ని పిండములటు
తొక్కొక్క రొకదుర్గమోయన మందురు;
వైరులదృష్టి మేవాడ సీమ

చిన్నదై కానుపించినను దుర్భేదమా

దేశ నైసర్గిక స్థితులఁబట్టి

గీ॥ యెంతమేరయు గెలిచిన నంతెకాని

యంగుళంతైన ముందున కరుగుటరిగి

శత శతాబ్దముల్ యుద్ధముల్ జరిపియైన

నక్క రఖిలంబుఁ గొనుట పాద్యంతెకాదు.

295

మ॥ నను నారాజ్యము దూరముంచి తన సన్నాహంబు లేచోటనై

నను సాగించిన నాకునేమనుచు మౌనంబునఁగావచ్చు నా

ఘనుఁడు నాదెసఁ జిన్నివ్రేలోకఁడు నిక్కఁ బెట్టినఁ మాటలఁ

బనియేమున్నదిః దేశముఁ బ్రళయమొందఁజేతు నిక్కంబుగఁ 296

క॥ విమతుల ఖడ్గము హృదయా

జ్జముఁ జొచ్చునుగాక! యచటి స్వాతంత్ర్యపు నీ

జముఁ జంపుట మాత్ర మసా

ధ్యము; నెఱవేఱదు జగంబు తలక్రిందైనఁ.

297

మ॥ పుడిసెం డూపిరి మేన నున్నవఱకుఁ బోరాడి యాత్మోపనే

నడతుఁ; గాదని యాకసం బురలుచుఁ నాశక్తికిఁ మీఱు న

ప్పుడు ధిల్లీపురిఁజేరి యక్కరు సభాభూమిఁ బ్రవేశించి కే

ల్ముడుతుఁ బొమ్మిర; సంతదాఁకను వినఁ బోనేరి సందేశముఁ." 298

గీ॥ అనుచు గంభీరముద్ర యాస్యమునఁ దొలక

రింపఁగా నుండె నంతలోఁ గృష్ణసింహుఁ

డాత్మహవ మించుక తెలియంగఁజేయ

మానసింహుని వదన పద్మమును గాంచి.

299

—• సలుంబ్రా కృష్ణసింహుఁడు మానసింహు నధిక్షేపించుట. •—

సీ॥ "సాటిరాజుల భుజా శౌర్యవంతుఁడవు; దై

ర్యబలంబు సాహసం బలరు ప్రోడ

వఖిలదేశమ్ము దాస్యాంధ కారమ్మునఁ

బడి దుర్గుతుల ముని చెడెడు వేళ

భుజమిచ్చి లేపక మొగలురాజులఁ జేరి
 నేదించుచుంటకై సిగ్గుపడక
 తగుదుననుచు వచ్చి ధర్మదేవత వంటి
 యిమ్మహాప్రభు సముఖమ్మునంచుఁ
 గీ॥ దిరికిమందు పోయఁగనిట్లు పెనఁగుచుంటి
 వార! యిన్నాళ్ళు బ్రదికి నీసీరిసోక్తు
 లాలకింపఁగ నయ్యెఁగా యసుచుఁ జింత
 హెచ్చె నేమందు నీభాగ్య మిట్లులుండె.

300

సీ॥ నవ నిబంధనముల నవలనుంచుదు వంట;
 చీకటిలో నందీ చేసునంట
 యక్కరుచేవినేమొ యాడఁగావలెనంట;
 యెవరిని బ్రతికింప నిన్నిపాట్లు
 టాటోటువిద్యలు బూటకం దీమహా
 విభుఁడొప్పు ననియె ఛావించినావె
 మాయ యెఱుంగని మహానీయులకు రహ
 స్యములతో నెప్పుడైన నవసరింబె
 గీ॥ కనులు కర్ణంబు లొకవేయుగలిగి జగము
 నిండియుండెడు దేవుండు నిజమెఱుంగఁడె
 ధర్మతత్వైకమూర్తి ప్రతాపుఁడేడ
 జగములన్నియు రోయు నీసంధియేడ.

301

గీ॥ యవనుల పదంబుఁ గొలిచి వియ్యంబువలచి
 కుశమహారాజు రులకీర్తి గుంటఁగలిపి
 చెడుప వచ్చితె మమ్ముఁ దాఁ జెడ్డకోతి
 వనమునంతయుఁ జెఱచునన్ భంగిదోష.

302

క॥ ఉరగమును వృశ్చికమ్మును
 గరళ క్రూరములు; పాముకన్నను మేలం
 దురు తేలుఁనిన్నుఁగన న
 క్షురు మేలనవచ్చు స్వకుల వర్ధనుఁ డొటన్.

303

శా॥ పావిత్త్రంబున కాటపట్టు పరిశుభ్రంబైన సత్కిర్తికి
దా॥ వాసత్వము నూతనకోలయగు నీచర్యాత్మతో నూఱులు
వేవే లక్ష్మరులైన దూగుదు రొకో నీకేటికి వెట్టి కా
శీ విశ్వేశ్వరుఁ దొక్కడే సవతుగాఁ డెప్పంగఁ బోలుజుమీ. 304

మ॥ లవమున నీదిగు దోధ మొప్పఁడన నేలా యేకలింగేతుఁ డి
య్యవనీచక్ర సమగ్ర రాజ్యమును నీకర్పింతు నన్తూర్పి య
య్యవనాదీశ్వరు మైత్రిచేయు'మనఁగా నొనఁపనఁ బోఁడు; మా
నవుడీ ధైర్యనురాధి పట్టుదల మాన్పున నేర్పునే యెవ్వఁడు. 305

మ॥ సకల స్థావర జంగమాత్మక మహిచక్రంబునక సర్వ
ర్యకళల్ నించు ప్రతాపసింహ విభుడీ రాజర్షి కాలించు పా
దుకలుక మోయఁగ యోగ్యతల్ మనకు నెందుక గల్గునే; యట్టి వా
నికి ధర్మంబులు నేర్పఁజూలుదు మొకో నీవుక మఱిక నేనునుక.

చ॥ కరఁగిన లక్క పైన సదులకల ముద్రిక వోలె మాకు నం
దఱకు మనోంబుజంబులఁ బ్రతాపుఁడు తాండవమాడు; నీతఁ దొ
క్కరుఁడని యెంచెనేమొకొ మొగల్పతి; యిర్వదిరెండువేల యు
ద్ధురబలులుండు మించుకయుఁ దొట్టిలఁబోని శతములుక బలెక.

మ॥ కరముద్రేకముతోఁ దరంగతతు లాకాశంబునుక సోక సా
గర చుట్టంబున శీర్ష మెత్తి లవముక గంపింపఁగాఁ బోని దు
ర్బర భీతిప్రద గండశైలము వలెక రాజా ప్రభాపేంద్రుఁ డ
క్కరు నేనాంబుధి చుట్టినప్పు నిలువంగనేర్చు శార్యోగ్రుడై. 308

మ॥ ధరణీక గల్గిన రాజు లందఱ బలౌద్ధత్య ప్రహరేఖ న
క్కరు దుస్సాధుఁడటందు; వీశ్వర కటాక్షంబున్న నాస్వామి యొ
డ్కరుఁ డవ్వానినిఁ బట్టి గావుగొను; భూకంఠంబు దుర్వార భూ
ధరముక తెప్పయు మూయు లోపలనె పాతాళంబునక దింపదే. 309

మ॥ ఘనుఁ డయ్యక్కరు మాట యేమిటికి; సక్పర్, వానిసేనల్, స్వదే
శనృపాలుర్, మఱి ధారతక్షితియు, విశ్వంబెల్ల బైనెత్తి వ
చ్చిసఁ దానొక్కఁడనంచుఁ గొంచెమయినక జింతింపఁ డువ్వెత్తుగాఁ
గొని జృంభించిరసాతలంబునకునుగ్గుక నూకఁగాఁ దొక్కెడుక.

మ॥ కనులకా మూసియు నూతనపండినను మేల్లల్లుకా బిరితాపప్రభం
జనుఁడుకా రేగిన సర్వ వస్తుతతులకా శైలంబులకా ఛారరా
వనియుకా సప్తసముద్రముల్ చెదరి సర్వం బేకమై చూర్ణమై
చను నీయక్కరు నెచ్చటకా వెదకెవో సందేహ మామీఁదటకా. 311

మ॥ రవి యస్తాద్రిని మొల్చుఁగా కళిల పారావారముల్ కుంగుఁగా
కవనీ చక్రము పీఠుఁగాక చెడుఁగాకాకాశ మయ్యుగ్గ బై
రవుఁడై విశ్వముఁ గాల్చుఁగాని లవముకా రాజానామతాపండు గా
రివముకా గోల్పడి మర్త్యమాతృనకు శీర్షంబొగ్గఁ దెప్పట్టునకా. 312

గీ॥ పెద్ద పిన్న మర్యాదల విడిము తెఱుఁగు
టఘ్యదయము గోరెడు వాని కర్తవ్యసర
మటై తొందర పడకు' మటంచుఁ దెలిపి
యాపృథాపాధినామ నాన్యంబుఁ జూచి. 313

సీ॥ వసుమతీదేవి కిశ్వరుఁ డిచ్చు మణిభూష
లగుచుఁ బుష్పము లుండు సంతదాక
క్షణమైన విడక జగత్పాణుఁడును జగ
త్పాణ మగుచు నుండు సంతదాక
నమరసన్నుతము సత్సంబు చిరస్థాయి
మై లోకమున నుండు సంతదాక
స్వాతంత్ర్యధర్మ శబ్దము ధీహృదయాభ్య
మందు మోయుచునుండు సంతదాక

గీ॥ సోఽథా నీమహర్షి గుణోజ్జ్వలతయు
చావపరిశుభ్రతయు సత్య వైభవంబు
ధర్మ సంతానకీర్తి యీధరణి నిండి
యారవి సుధాకరం చాచు నలరుఁగాక. 314

గీ॥ అని పలుకునంత నొక్క నేనాధికారుఁ
డరుగుదెంచి జగద్గురూ యారగింప
వేళ యయ్యె నటంచని విన్నవించి
నిలువ నందఱు లేచి లోపలికిఁ జనిరి. 315

మ॥ అటఁజుట్టుకగల తావులందు బదివేళాకుల్ దగ్గఁవేయఁగా
భటులెల్లఁ వడిఁజేరి; రొందొకయెడఁ బ్రత్యేకమర్పాదఁ గొ
న్నిటినిఁ వేయుఁచు గూడుఁ గూరిలునుఁ వాసింబు వడ్డించి; రం
తటఁ గూర్చుండిరి మానసింహుఁడును జెంతి వానినైనప్రభుల్ 315

సీ॥ అచటికడ్డు ప్రతాపనాక్రమఁ జమరసిం
హుఁడువచ్చి మానసింహునిఁగనుఁగొని
“ప్రొద్దయ్యె; భోజనంబునకుఁ గూర్చుండుఁడు
పరిషేచనం బొనర్పంగఁ దొడఁగుఁ”
డన నంబరేశ్వరుం డమరసింహునిఁ జూచి
“లోకగురుండిక రాకపోయె”
ననుఁడు, “వారారోగ్య మనువుగాలేమి నక
బనిచిరి మీకు సహస్రనేయ”

గీ॥ ననిన మానసింహుఁడు ముఖమైయెత్తి
“యతిధిసైయున్న నాకు మీయయ్యగారు
స్వయముగావచ్చి పంక్తి భోజనముపెట్టి
ప్రియము దొలుకాడఁగా గారవింపబొప్పు.

316

మ॥ తనమర్పాదకు నాయశంబునకు నిందల్దెచ్చెఁ దావచ్చి చెం
తను గూర్చుండకయున్న నొక్కమెదుకై నక దాక; నాపిమ్మటఁ
బనులేలాగున సాగునో తెలియఁగా పచ్చుకజుమీ; పోయి యా
యనరప్పింపుము! రప్పడో యమరసింహో యంచు వాక్రుచ్చినక; 317

సీ॥ అంతలోనఁ బ్రతాపుఁ డక్కడికేతెంచి
“యయ్య! నీవెఱుఁగని యదియుఁగలదె
యవనులతోడి బాంధవమూను వారల
సరసఁ గూర్చుండి భోజనమునేయ
నని నియమమ్ము నాకగుట నీచెంత ధు
జింపలేమినిదద్ద వింతయొదవె
నేనేమి నేయుదు నీధర్మమిట్లుండె
నియమంబు విడనాడ నేరనేను

గీ॥ పంక్తిఘోషని మదిలప్ప వలయురీతిఁ
 గోటిమర్కాదలను గొట్టుఁ గొడువగలుగ
 దయ్యఁ భటులును సేపు విందారగించి
 చల్లఁగాఁచొండు రేపు మీధిల్లి పురికి”

318

మ॥ అనుచుఁ బల్కినఁ దోక వ్రొక్కిన మజంగాధీశు మర్కాద బో
 రనశృంగంబులు భంగమై చనిన గోరాజంబు చందంబునఁ
 గినుకఁ దాల్చుచు మానసింహుఁ “డరరే! సీయున్నతిఁ బెంపు నే
 యనె తొరుక్కొనరేంద్రబాంధవము చేయఁగగ్గె నాబోంట్లకుఁ. 319

ఉ॥ నేడును నక్కరీశ్వరుని నేనుభరంపడి నిల్చుకున్న స
 వ్వాఁడు పృచండ వారినిధి భంగములో యననేనలంపి మే
 వాడ రసాతలంబునకుఁ బంపుచు నిన్నును బట్టితున్మి తూ
 టాడక పోయియుండఁ; డిపు డైనను గండము తప్పిపోయెనే 320

మ॥ తలతో నీపదపద్మముల్ గొలువఁ జెంతఁజేరు నన్నుఁ మహా
 బలదర్శోద్ధతుఁ బంక్తిబాహుఁడనుచు వాక్రుచ్చె దిట్టైనచో
 నిలువఁ నేర్పునొక్కో భుజద్వయి పయిఁ నీశీర్షముఁ గన్నులుఁ
 దలకెక్కెఁజామి నీదుగర్వమును డిందఁజేతు నేకత్రుటిఁ. 321

గీ॥ తేగియె నేటి కిర్పర్పను బంధించియున్న
 స్వామి భృత్యచర్యముఁ లాహవములు పెంచి
 నిలువ నీడలేకుండ గుట్టలఁ జరింపఁ
 జేయలేకున్న ననుమాన సింహుఁడనకు.”

322

సీ॥ అని కోపమునఁ బల్కి నాప్రతాపమహీంద్రుఁ
 “దీ నిఘరోక్తుల నేమిలాభ
 మున్నమాటాడిన నులుకు నొందెదవేల
 యిటనీకుఁ బరిభవ మేమిగలిగె
 నేనయి నినుఁబిల్చి యిటుచేసియున్న లో
 పంబెల్ల నా నెత్తివయిననుండు
 నీవెవచ్చితివి! సంభావించి దర్శం
 బిచ్చితి! భేదమింతేని లేక

గీ॥ చేయఁదగిన మర్యాదలు చేసియుంటిఁ
బూర్వ నియమానుసారము భోజనమును
విడిచితిని; వేలుగతిని నావించి కినుకఁ
డెంది యేమేమో పలుకఁ జొచ్చితివి నీవు.

324

గీ॥ నేను గోపంబు నొందనుగాని మాన
సింహు రణమందు సంధించి చేయిచేయి
గలిపి బలము తూఁచుకొనంగఁ గలిగెనేని
యదియు పదివేలటంచు సమ్ముదముఁ గాంతు."

325

మ॥ అని మందస్మితరోచులక నెఱపఁగా నయ్యంబరీకుండు "నీ
మనియున్నంతకు నాదునామము జపింపకజేసిరే నిద్రయుకా
దినమందన్నము బుద్ధికికా లవము శాంతికా గల్గఁగానీక నే
బెను కష్టంబులు పెంచి డీల్పఱచినికా వెన్నంటి వేటాడెదకా." 326

మ॥ అని శేషాహి విధాన రోజుచు నమర్నావేళుడై యన్న యే
వుని ప్రీత్యర్థముగాఁగ నైదు మెదుకుల్ బోసేసి చేగడ్డి మ్రో
లనె నిల్చుండిన యాత్మనైవికుల నెల్లకా శిఘ్రమేలేచి రం
దని తానానతియిచ్చివచ్చి జననాశ్వాసాదుఁ డయ్యెకావడికా. 327

మ॥ పరిమోల్లాస హృదంతరుండగు సలుంద్రాస్వామి "యాయంబరీ
శ్వరః నీమాట యటుండనీ; సగరిలో వర్తించు నీబావ న
క్పరు నీవెంటనె తేవలెకా; మఱచిపోవకా రా"దటంచాడ నం
దఱు నొక్కుమ్మడిఁ జప్పటల్ చఱచి రుత్సాహమ్ము దైవారఁగకా 328

గీ॥ మండిపడి వెన్కఁచూచి యంబరు విభుండు
"భవునికడనున్న బసవన్నవలెఁ బ్రతాపుఁ
గొలిచి తలయూచు మఱఁగిన పలుకుబండ
నిన్ను లక్ష్యపెట్టుదునె; నేనెన్నఁదైన.

329

క॥ కనుఁగొందువులే నీగతి"
యసుచు నెలుంగెత్తి పలికి యాత్మీయదళం
బును గొంచు ఢిల్లదెసకై
చనెమదిఁ గ్రార్థమ్ము నీను సందడిగొనఁగకా

330

మ॥ అవసరేవులఁ బిల్వఁబంచుచును బుజ్జాహమ్ము చేయించి మ్రో
లవెలుంగొందు నదీజలంబుల సచేలస్నానముల్ చేసి పూ
జ్యవిధానమ్మునఁ బంచగవ్యమును బ్రాయశ్చిత్తముఁజొంది మ
క్కువమై నందఱుపోయి చేరుకొని రా'కుంభల్మియఁ' దుర్గముఁగిరి॥

గద్య:— ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీణ సమాసాదిత రసవ
త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీదురీణ, సుగుణగణపారీణ, దుర్భాకవంశ
దుగ్ధాంబోరాశి రాకాక్షైరవమిత్ర, శాలంకాయనగోత్ర పవిత్ర, సుజన
జనాను గృహపాత్ర, వెంకటరామార్యపుత్ర, కవిసార్వభౌమ సాక్షి
ద్వీర ప్రతాపాది వింశత్పదిక బిరుదవిఖ్యాత, సుకవిరాజశేఖర, రాజ
శేఖరకవి ప్రణీతంబయిన “రాణాప్రతాపసింహ చరిత్రం” బను పద్య
కావ్యమునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ

రామేశ్వరై నమః.

రాణా ప్రతాపసింహచరిత్ర

తృతీయాశ్వాసము

మ॥ జలపూరంబడుగంటి కూపములు కాసారంబులుకా వ్రీలి సం
దులఁ బాతాళము లోతు చూప; ధరయుకా దుర్వార ఘోరాగ్నిమం
డలమై మండుచుఁ బేలగింజ వలెఁబెట్లకా జంతు జాలంబు శో
షిల గ్రీష్మంబది నిప్పులకా జెఱఁగి డాసెకా నర్వముకా గాల్చుచుకా. 1

-• అక్కరు సార్వభౌముఁడు మేవాడపైఁ దన నైన్యముల సంపుట. •-

సీ॥ స్థిరవైరి యముఁడనకా జెల్లు తోడరమల్లు
రణ మర్మము లెఱుంగు రాయసింగు
చండాది విపినానలుండు పీఠజలుండు
ప్రబల కీర్తినిదేలు రాయశీలుఁ
డుల్లాసమతియు నల్లులూ చమూపతి
పారుషంబును షాబాజుఖానుఁ
డభిమానసంధానుఁ డబ్దురు రహిమానుఁ
డసమ శౌర్య నిధానుఁ డసపుఖాను

గీ॥ మఱియు ఖాసిముఖాకా ముఖుల్ మహితశౌర్య
రేఖ ముల్లోకములఁ జప్పరింపఁ గలుగు
యవన నరపాలమౌళి నైన్యాధినాథు
లేక ముఖమునఁ గదలి దండెత్తి రపుడు.

2

మ॥ అరి సంత్రాస కరోగ్ర సత్వయుతమై హోరావళి పర్వతం
తరమందుకా జెలరేఁగుచుకా జగమునంతకా గాల్చు స్వీయోగ్ర సో

దర శౌర్యప్రబలాన్ని నార్పఁగ మహాధానాధర స్ఫూర్తి సా
గరసూక్తద్వితయంబు రేచెను చురుష్క శ్రేణి మేల్మేలనక.

3

సీ॥ యువరాజమణి సరి మొక మదించిన కొమ్ము
టంజారి యేన్లుపె నధివసించె
నతి విక్రమోద్భాసీయగు మానసింహుండు
యవనదేశ మహోన్నతాశ్వ మెక్కె
నతనితో నిర్వదియైదు వేలాశ్వకుల్
గదలి రిద్వర గడ గడవడంకె
నక్కరు సర్వ సేనాధిపత్యము నార
మంబరేశ్వరు శిరమందు మోపె

గీ॥ జలనిధి తరంగములఁ బోలునైన్యములును
దత్త దధినాయకులు గూడి తరలి పోవ
డ్లిపురి జనశూన్యమౌ రేవఁ యనరె
నరగి యంద 'అంబరు' దాటి రతిరయమున

4

గీ॥ మండలగృహ్లాంబును పురంబుదండ గనుమ
కరిగి హారావళి పర్వతాంతరమున
లోయలన్ బడి పయనంబుచేయ సాగి
రతి భయంకర విపిన మధ్యంబు జొచ్చి.

5

— హాల్దిఘాటు కనుమ వర్ణనము —

సీ॥ హారావళి పర్వతాంత ముత్తరము 'కుం
భల్ మియర్,' దక్షిణ పార్శ్వమందు
రుక్సనాథము, తూరుపు సతుల్లా, పశ్చి
మము మేరుపురము, లీమధ్యసీమఁ
బొడ వెనుబడి మైళ్లు వెడలు పెన్నదీమైళ్లు
గలుగు హాల్దిఘాటు కనుమతాపు
పాషాణములతోఁ బ్రపాత సంతతులతో
లతలతో నిబిడ గుల్మములతోడఁ

గీ॥ బొదలతో గండశిలలతో నదులతోడఁ
గంటకమ్మలతోడ వృక్షములతోడఁ
నీగై నను జొరఁగ నందీయనట్టి
భీకరాబియ్యతైల దుచ్చేద తలము.

6

సీ॥ కుండచింద్రుఁడు చుట్టుకొని పండెనోయన
వలగొనియున్న పర్వతపుఁబంక్తి
నిలుపుగా నఱకినట్టులు ప్రాక గారాక
చక్కఁగా నిలుచు పాషాణసమితి
ప్రకృతి నై సర్గిక భంగిఁ బ్రోవుగ నిడ్డ
కొండపేటలమీఁది రోటగములు
మలిచి కొలిచియుంచు మాదిరియై యేట
వార్లగు పర్వత పార్శ్వములును

గీ॥ శకటములురెండు సుఖవుగాఁ జనుటకైన
నను వాసఁగనట్టి యొక చిన్న కనుమగలిగి
యల సురాసురులకుఁ జొర నలవిగాని
కరినతలము 'హస్తీఘాటు' కనుమసీమ

7

ఉ॥ ముందుగఘ్రోగు దుండుఖల ఘ్రోతలునిల్పుచు నైన్యకోటి నం
దందును నిల్వజేయుచు రయంబునఁ దానొకచోటఁజేరి య
య్యంపితి వాహినీపతుల నచ్చటఁజేరిచి మంతనంబు చె
ల్పందగ మానసింహునిఁ డాదర మేదుర చిత్తమేర్పడక.

8

మానసింహుఁ డనుచరులను హస్తీఘాటుకనుమఁ జొరనియోగించుట. —

సీ॥ ఇక దుర్గమము మార్గః మీ మీదటి ప్రయాణ
మతి కష్టతరము; భయాన్వదంబు
గంటకుఁ దక్కువగాఁ బ్రొద్దునిలిచె "గుం
భల్మియ" రిటకు నిర్వదియుమైళ్లు
గలదు! హస్తీఘాటు కనుమ కట్టెదురఁ గ
న్నడి మృత్యు ముఖమట్లు భయముఁ గొలిపె

మెలమెల్లఁ జీకటుల్ మొలుచు వేకునైనఁ
గనుమ నెట్టులొ దాటి చనెదమేని

గీ॥ చుర్ధరాత్రము కుంభల్ మియరును జేరఁ
గలముః జయమొందఁగల మటుగాక రిపులు
మనకు ముందుగఁ గనుమచూరిననుఁ బిదప
నంగుళంబైన ముందున కరుగు తిరిది.

9

సీ॥ ఈగిరులెల్ల రాజాగారికి సమీపః
మెప్పుడెందు దూఁకునో యెఱుఁగరాదు;
మనగాలి సుంతసోఁగినను సింహంబుల
వంటి శిశోదియాభటులు గొలువ
నీనినపులి యట్టు లెగిరిపైవ్రాలు; నా
తని నోర్వనుదుట నేత్రమ్ము గలుగు
నా గజాసురవైరికైన దుర్బరఃమెంత
యప్రమత్తుల మైననంతమేలు;

గీ॥ తాన వాద్యంబులెల్లను గట్టిపెట్టి
పెదవి గడలింపకయె మౌనవిధివహించి
వడివడిగదూఱి కనుమ వెంబడినిసాఁగి
యవలఁ జేరంగవలయు నేర్పతిశయిల్ల.

10

మ॥ అనుచునల్వరు నల్వరై నిలువ నైన్యంబంతయున్ దీర్చి యీ
పని సంధ్రంబున కేతమెత్తు టనుచున్ వాచించియున్ మానసిం
హాన్మపాలుండు ప్రతాపుని గెలుచు నత్యాకాబలాకృష్టుడై
చనుఁడంచాజ్ఞ నొసంగె ముందునరుఁ దత్త్రైన్యాధిపుల్ భీతిలన్ 11

— సలుంబ్రా కృష్ణసింహుఁడు హరాత్తుగాఁ గనుమ నాక్రమించుట. —

సీ॥ కడ గానరాని దీర్ఘ శరీరమున మహా
రగము నికుంజ గర్భంబువెడలి
వంకరగాసాఁగి పైకిఁ బ్రాకెఱురీతి
యవన నేనాదండ మల్లనల్లఁ

గదలి హోబ్దిహాటు కనుమ డాయుచునందు
మొదటి నల్వరుకాలు మోపునంతఁ,
బిడుగుల చప్పుడెల్లెడరేఁగ చూడవే
లాశ్వికోత్తములు చన్ననుసరింపఁ

గీ॥ దటము లెకతట్టుకొని మహోద్ధతిని దూఁకు
పరమ గంభీర గంగాప్రవాహ ధాటి
నాకనుమఁచూటి యాద్యంత మలమినిలిచె
సింహమటు నలుంబ్రాకృష్ట సింహవిభుఁడు

12

చ॥ అనుపమ వాయువేగమున నద్రది ప్రతిధ్వనులైన నుద్ధతిఁ
గనుమమొగంబు చొచ్చుకొని కట్టెదురఁ లయకాల రుద్రుఁడో
యనఁ బయిచూఁకు కృష్ణవిధు నామొగలుగని భీతిఁగ్రుగుచుఁ
వెనుకకుమొగ్గి రగ్గరుఁడునిఁగని తగ్గు నహివ్రజంబనఁ.

13

—, యవననైన్యంబులు రాత్రికి దండు విడియుట. +—

మ॥ సమయం బెంతయుఁ వ్రాతికూల్యము వహించఁ గట్టునఁ జిక్కి తా
లిమివోరోఁడెడు నాదిశేషువరె నిల్వెఁ మానసింహుండు వై
రము సాధించెదనంచు; నంతఁ జతురశ్ర పూహముఁబన్ని ప
శ్చిమ దిబ్బున్న ముంబంబుతోడ వసియించెఁ బాడుషానైన్యముల్

14

మ॥ బలుసింగంపుఁ గడానికేతనము శోభల్ నలైనల్ నిండు క్రొం
జిలుఁగుఁ బట్టు జిరాగుడారమున చిల్వెఁ దా జహంగీరు; ముం
గలిప్రక్కిఁనును పంచవన్నియ పతాకల్గుల్గు క్రొమ్మించు చ
ల్వల డేరాకడ మానసింహుఁడు వసింపఁబోయె నారాత్రికిఁ.

15

క॥ ఇరువుర గుడారముల నలు

తేఱఁగుల యువరాజు నింటి తెరవలు గణికల్
మఱి కపులు గాయకులు విడి
సిరి తద్దత్త రుచిరతర శిబిరము లందుఁ.

16

క॥ నలుదెసల సీగుడారం

బుల చుట్టును మానసింహ భూవరు నంబల్

బల మిరువదియైదగు వే

లలరారె నరాతివిక్ర మాపహలీలకా.

17

మ॥ అల నైన్యంబులచుట్టు వీరులను జేయకబంచి పానీయశా

లలు గోశాలలు నాటి దాన్యధనశాలల్చేర్చి సద్వైద్య శా

లలు నెక్కిల్పియుఁ బెక్కులంగఁబలు నిల్వకజేయుచుకా మద్యశా

లలు స్థాపింపఁగ గొప్పపట్టణము లీలకగ్రాలెఁ జోటంతయుకా. 18

క॥ ఈవీధుల వెలివరుసను

యావన పాదాతిదళము లాశ్వీకులును దం

తావళసనుతి పిరంగుల

ప్రోవులు నందంద భీతి పొడమఁగ నిలిపెకా.

19

సీ॥ మొనసి హాల్దీమాటు కనుమకు నెదుర యా

వనచఘూ పశ్చిమ పార్శ్వమెల్ల

ముగురు నేనాధీశ ముఖ్యులయ్యెడఁ దంచు

కొని వారివారి యిక్కువల నుండిః

రవ్వారిలో మధ్య మందున నేబఁది

వేల యాశ్వీకులు నేవించుచుండఁ

బరిభూతి యెట్టిదో యెఱుఁగని విక్రమ

మహితుండు తోడర మల్లు నిలిచెః

గీ॥ ఘనుఁడనప్రభాను ఖాసిము ఖాను ప్రబల

దాహుబలు రొక్కరొక్క రిర్వదీయు నైదు

వేల యాశ్వీకుల్ గొలువ న వీరవర్యు

నుభయ పార్శ్వదలంబుల నుండిరపుడు.

20

మ॥ అదయాక్రామ దరాతివీరభట శౌ ర్యాగ్ని చ్చటా వార్షకాం

టుద మద్ధూర్ రహిమాను వీరబలుఁడా పూర్ణప్రధారాసు లేఁ

బదివేల్ కాల్వరతో నొకొక్కరుఁడు ప్రాగ్భాగంబునకా నిల్చి రా

త్మదళంబుల్ జయనాదముల్ సలుప నుత్సాహంబు దీపంపఁగకా. 21

మ॥ చలదంభోధి గభీర ధీర గుణు లాషాబాజుఖానా రాయసిం

హాలునుకా దక్షిణమందు; నుత్తరము శౌర్యోదగ్రులై క్రోలు బె

బులులకా బోలిన రాయశీలుఁడును నబ్బిల్లాయుఁ దొరుష్క నే
నల పొక్కొక్కరుఁ డర్థలక్ష గొనుచుకా దాముండి రాయాయెడకా. 22

సీ॥ రాత్రిరాలమ్ము శాత్రవవాహినీ సమూ

హమున కతి సమీప మగుటఁజేసి

పడమటి దెసయందు వాయవ్య నిర్పతి కో

ణములఁ బిరంగి తండములునిలిపి

తూరుపు తరులతా దుర్గమారణ్యంబు

గానఁ దద్బాగ రక్షణము మదిని

వలచి యీశాన వైశ్వానర కోణంబు

లందు వారణ సమూహంబునిలిపి

గీ॥ పనులు పదవేల కనులతో భద్రపఱచి

మానసింహుఁడు శిబిరంబులోని కరిగె,

గాయకుల గేయములు గణికాచయముల

యాటలును సాగఁగాజేసె నాసలీము.

23

—• రాజపుత్రనైన్యము లేదిగివచ్చి హోల్దిఘాటు కనుమచేరుట. •—

సీ॥ కల్ప నిర్వాత సంకాశ రారోడ్వంశ

దీపకుల సడపెఁ దేజసింహుఁ

డతుల విక్రములఁ జోహణపీరులను గొంచుఁ

బరతెంచె బలియుండు భీనుసింగు

ధేలవారా సుభటాశుల నడిపించె

సేంహశౌర్యుఁడు మనస్సింహవిధుఁడు

పులిపిల్లలని శాత్రవులు భీతినొందు రూ

లాన్యవాయులఁదెచ్చె శ్యామసింగు

గీ॥ హర కులోద్భవులును దేవరాన్యయులును

బ్రమరభటులు హారావళి పర్వతంబు

ముక్కముక్కలై పడఁబెడ బొబ్బలిడుచు

వెడలిరప్పు డిర్వదిరెండు వేలదొరలు.

24

గీ॥ సకల యవనులు కాల మాసన్నమైనఁ

చూచి సంయమనీకిఁ గొనిపోవవచ్చు

యముఁ డతనిభటుల్ వీరని యరులువెఱవ

భిల్ల భటులతో ముందుండె భీమచాందు

25

సీ॥ సర్వ సర్వంసహా స్వాతంత్ర్య ధర్మ మం
త్రోపదేశ గురూత్త మోత్తముండు

నియతేశ్వరధ్యాన నియతి బ్రహ్మైక్య సం

ధానంబు నెఱపు నానందవార్ధి

కారణమాత్ర సంసార మంటియు నంట

కుండు నుత్తమరాజ యోగిమౌళి

సచరాచర ప్రపంచమునెల్లఁ దసుఁదోలె

సమశుద్ధిఁజూచు విజ్ఞానశాలి

గీ॥ ధర్మ సంస్థాపనార్థ ముద్భవమునొందు

దేవతా దివ్యతేజం బుదీర్ఘమూర్తి

యాప్రతాపుఁడు “చైతక” హయమునెక్కి

తరలె సమరులుమెచ్చి యోదలల నూఁచ

26

సీ॥ రాజపుత్ర భటోత్కరంబు దొంతరలుగాఁ

గనుమకు రెండుప్రక్కలను జేరెఁ

బ్రబల శిశోదీయా వంశ్య వీరులతోడ

దానిఁ సటుమఁ బ్రతాపుఁడుండెఁ

సతనిదక్షిణ పార్శ్వమందుఁ జోండావ ద్వ

రేణ్యులతో నిల్చెఁ గృష్ణసింహుఁ

డవ్వలఁ దేజసింగాతనిచేంత ఛే

ల్వాపతి నిల్చిరి భటులతోడఁ

గీ॥ నాప్రతాపుని వలపట శ్యామ సింగు

ఛానుసింహుండు గ్వాలియర్ పతియుధేల

వారభూపతి బేడ్లా— కొపేరియా నృ

పాలకులునిల్చి రహిత దుర్వారలీల.

27

మ॥ తగుకున్నిదలఁపు జాగువాకలికి పూతల్ గుల్కుచుక పేయి వె
ల్లులు నల్లిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ బలునిగ్గుల్ దేలు బంగారు గ

జైలు వాతాహతి మ్రోతలెత్తఁగఁ జలించెన్ వైరినైన్యంబు గుం
డెలు వ్రీలంగ రవిధ్వజోత్తమము హస్తీహతు సీమోపరికఁ.

28

సీ॥ పరిసర భూభుచ్చి ఛరకోటిపైన న
గ్రములైన ప్రకృతి దుర్గములపైనఁ
గడు నెత్తుగానున్న గండశిలలపైన
మధ్యనుండెడు నింజములపైన
నేటవాలగు కొండపేటలపైనఁ జెం
గటనున్న గొప్ప వృక్షములపైనఁ
గ్రింద మీఁదనుగల్గు సందుగొందులలోన
గుమురులై తగు నికుంజములలోన

గీ॥ నెందుఁ గనుఁగొనినను నేల యీనినట్లు
భీమ చాందు తోడిచ్చిన భిల్లభయలు
సింహనాదంబుతోఁబోయి చేరుకొనిరి
పర భయంకర శర ధనుష్పాణులగుచు.

29

సీ॥ హైందవాంగనల నాట్యముసాఁగె రుచిరమై
రాయశీలుని గుడారమ్ములందుఁ
నమృత మూరెడుగాన మలరారె నట్లూరు
రహిమాను పట కుటీరములయందుఁ
యొగలు నవుంసరాపూర్వ నృత్యపుగోల
చెఱఁగె నానందము శిఖరమందుఁ
ద్రాక్షరసంఘఁ వాక్రలుసర్ప సర్పన
ల్లాటాజాహను వేలులయందుఁ

గీ॥ నవల మిగిలిన యవన సేనాధిపతుల
విడిదలను బొగ్గిపొకకై వెలసెమద్య
పానమును ధూమపానమ్ము పచ్చి సల్ల
మందు విందులు నందుపై సందడులును.

30

మ॥ యవనాశ్వంబులు హైందవాశ్వము లసంఖ్యాకంబు లొండొంటిఁ జూ
చి విరోధమ్మునఁ గాలుదువ్వి రజనీ సీమంతినీ కర్ణరం

ప్ర విదారంబుగ హేషలన్ సలిపెఁ గాంతారంబు భేదిల్ల నీ
 త్తువలన్ నిల్చులుఁ గొండకోళ్ల గుములున్ గూనెన్ విశేషార్పణి 31

మ॥ నగవున్ వెన్నెల మోము చందురునితో నాణెంపుఁ బావలతో
 సొగసున్ జందురుకావి నిద్రిపు జిరా చొక్కాయతోఁ గాంతులన్
 బగటిన్ గూర్చు కృపాణితో నటఁబ్రతాపస్వామి శైలంబు దం
 డ గుడారంబులలోఁ జమూపతులఁ జూడన్ బోయె శీఘ్రమ్ముగన్. 32

సీ॥ తల్లి పుత్రకుల నాదరమునఁ జూచున
 త్లనురాగ పూర్ణుడై యధిపుఁ దరయ
 పీరులందఱు భక్తి వివళులై "మాదేవుఁ
 డిట మమ్ముఁ చోవ నిష్ఠేగుచెంచె
 మందహాస జోత్సనలందమై వర్షించు
 నీమోము చూచి నష్టేల్లలోక
 సామ్రాజ్య మిడిన హస్తము సోక నిత్తుమే
 యీతని పదనేవ యంద్రభోగ"

గీ॥ మనుచుఁ గన్నులఁ గని హృదయములఁ దలచి
 భూవిభుని నద్గుణంబులు పొగడుచున్న
 యంత సుదయ ధరాధరమందు మొలిచె
 వెలుగు గమలకుఁ బలునిక్క వేగుఁజుక్క. 33

మ॥ "కలనాదంబు లొనర్చెఁ బక్షితతి; చుక్కల్ పీడె వజ్రంపు శో
 భలు; ప్రాచీదిశఁ గాంతిపూర మలమెన్; బ్రాహ్మత మందానిల
 మ్ములు పీతెంచె" నటంచు మంజులరవమ్ముల్ మీఱఁ దొరుక్కయో
 ధులకున్ చాడిరి మేలుకొల్పు లపుడెంతో రక్తివై తాళికుల్. 34

-+ సూ ర్యో ద య ము. +-

మ॥ "కులమున్ బ్రోచెడు ధర్మమూర్తులకు నెగ్గెల్ కల్గరా దీ తురు
 ప్కులచారిన్ బడకుండఁ బ్రోచెద" నటంచున్ వేయి బంగారు చే
 తులు పైఁగప్పుచు నాదరించె" ననఁబ్రాదుర్పావమున్ బొంది తొ
 ధ్దాలుతన్ సూర్యుఁడుదోచెఁదూర్పుమలయందున్ రాజపుత్రాళికిన్. 35

-• ప్రతాపసింహుడు సూర్యోపాసనము చేయుట. •-

శా॥ “వీరుల్ పోయిన రాజ్యముల్ చెడిన నుర్వికా దేశదేశ ప్రజా
వారం బేగిన నూత్నజీవ మిడు శోభారాశివై విశ్వమం
దారప్రాయుడవై నభోగతి ననంత బ్రహ్మకల్పంబుగా
మీరకగల్గిన బ్రహ్మమూర్తివి నినుక బేర్కొందు ఛాయాధిపా. 36

సీ॥ నగరమందలి ప్రధాన ద్వార మెల్లప్పు
సూర్య మహాద్వార శోభ గాంచు
మాహర్మ్యమున రాజమణులు కొల్వుండు ఛా
గము సూర్యభవన విఖ్యాతి గాంచు
జనులకు నృపులు దర్శన మిచ్చు ప్రేమేడ
సూర్య శిఖరమంచుత్తుతి వహించు
సింహాసనము వెన్కొజికిలి బంగరు మేటి
సూర్యబింబము మూర్తిసౌఖ్య నొందు.

గీ॥ ధ్వజముండు సితాతపత్రముల్ తనరు నీదు
పేరనే; నిన్నుమించిన వేల్పు లేదు;
తలఁపులను గదలికలను బలుకులందు
నీ వెవుడు గోచరించుచుండెదవు మాకు. 37

మ॥ జననం బందినవాడ నీ కులమునకా స్వాతంత్ర్య ధర్మంబు ని
ల్పను గాంక్షించితి; నేడు వైరుల నట్లెన్నగూల్చి యత్నింతు; నీ
మునిమన్మండ మదీయ గౌరవ యశంబుల్ నిల్వదీవింపుమీ"
యని ప్రార్థించె బ్రతాపుడత్యముని భక్త్యావేశ ముప్పొంగగగక. 38

ఉ॥ ఆపయి నేలలింగవిభు సవ్వలఁ బర్వత సార్వభౌమ పు
త్రీ పదపద్మ యుగ్మము మదికా గడుభక్తి భజించి ధర్మ శి
క్షపరులైన పూర్వనృప సత్తములన్ దలఁచెకా బ్రతాపుడెం
తో పరిశుద్ధమౌ హృదయ తోయరుహంబున భక్తి బెంచుచుకా. 39

సీ॥ పదపడి చుందుభి ద్వానంబు చెలరేగె;
రాజపుత్రులు తనుత్రాణములను

ఓరియించి దీర్ఘ కుంతములు ఖడ్గములు హ
స్తములఁ దాలించి, శిరస్త్రాణములను
వహియించి యున్నతాశ్వములెక్కి భండనో
చిత మండనములు రంజిల్లుచుండ,
సమర సన్నద్ధులై తమతమ నేనాది
పతులపైఁ గన్నుంచి పజ్జనిలువఁ
గీ॥ గృష్ణసింహాది బహు వాహినీశ్వరులును
వీరరస పూరుషాకృతుల్ వెడలివచ్చి
యాప్రతాపుని యడుగులయందు వ్రాలి
'యుద్ధమొనరింపఁగా నెలవొసంగు' మనిరి.

40

—* ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులకు యుద్ధముచేయ నెలవొసంగుట *—

మ॥ తఱుఁగఁ బోవని దేశభక్తిమెయి స్వాతంత్ర్యంబు వాచించి యీ
ధర మున్నెవ్వరు పూనియుండని మహాధర్మవ్రతంబుని భో
గరమాపైభవముల్ త్యజించితిరి నిష్కామ క్రియామోగుఁ లిం
దఱమిమ్ముకా గనుఁగొన్న నాహృదయ మానందాబ్ధి నోలాడెడికా 41

రా॥ నామేవాడఁగలట్టి వీరరస సన్నాహంబు సర్వస్వ మీ
భూమీధ్రంబున నేఁచి చేరినది పూవుల్పూచు చందానః 'మీ
రామేమా యని ముందు దూకవలె వీరశ్రేష్ఠుఁ లీనాటి సం
గ్రామంబట్టి మహావకాశమిఁక గల్గకపోవ దెన్నేండ్లకుకా.

42

సీ॥ అర్చరు సకల లోకాతిశాయి బలుండు
లక్షిలుకా గోట్లు కాల్యంట్లు, లక్ష
లాళ్ళికుల్గల ధీరుఁ డభిలషగందొక్క
నిమిషమే పిండిపిండిగను జేయఁ
గల పిరంగులు వేలుగలవాఁడుఁ నడకొండ
లట్టి వారణబలం బలరువాఁడు
వేయేటిసర్వ విశ్వంబు ప్రతికూల
ముగ మనపైఁద్రిప్పి పూన్చినాఁడు
గీ॥ మనము నిరుపేదలముఁ విక్రమం బొకందె
మనకుఁగల సర్వ సమరసామగ్రి; కాన

జంకకయు వెల్లిగనక యుత్సాహమంది
పోరునలుపుద మపకీర్తి పొరయకుండ

43

సీ॥ ఆర్య తంత్రముల కార్యస్వతంత్రత వైభ
వంబులు చతురంగ బలము లొకట
ధర్మంబు దైవతత్పరతయు స్వాతంత్ర్య
వాంఛ యాత్మబలోపపత్తియొకటి
దమతమ శౌర్య వీర్యములతో మొనకట్టి
యొండొంటి డీకొన్న యుద్ధమిదియు
నేపక్షమిచట జయించునోయని వ్యసం
చమువారి కన్నులిచ్చటికిఁ దిరిగె

గీ॥ నాత్మవంచనలేక యాహవము నడిపి
జయముఁ గైకొన్న స్వాతంత్ర్య సౌఖ్యమబ్బుఁ
బలుబలము నిల్వలేదాత్మ బలము మోల
ననెడి సిద్ధాంతమును నిల్పు యశముగలుగు.

44

సీ॥ కల్లోల భయద సాగర మవ్యమున నిల్పు
గండోపలము మాడ్కిఁ గష్టవేళఁ
గంపమొందని భటగ్రామణి వీరుఁ డా
తనికన్న మేటి యీధరణిఁ గలుగఁ
డరని వైభవం బాత్మగౌరవ దీక్ష
వృత్తాంతి యతని సంపాదనంబు
తలఁగని కష్టవేళల స్వదేశీయుల
దృష్టు లాతనిదెసఁ దిరుగుచుండు

గీ॥ దేశ భక్తాగ్రగణ్యుఁడౌ ధీరుఁడైదుకు
వేయునేండైన క్షణమైన వెలితియున్నె
కాల గర్భంబునందుఁ రాఁగల యుగముల
నతనికీర్తి దివ్యతీర్థియై వెలుంగు

45

శా॥ నా యీనైన్యములందు నొక్కభటుఁడైనకా భీరుఁడైయున్న ని
ష్ఠేయుద్ధాంగణముకా ద్యజించి యెటకే నేగంగ లగ్నఃజిగీ

షాయత్తుల్ భయమే యెఱుంగని యుదగ్రాటోపులే నేడు నా
కాయా పార్శ్వములందు నిల్చి జయముకా హర్షంబు నీయకదగుక. 46

క॥ సమయమున భీతిగొని శా

ర్యముఁ గోల్పడి లోకపూజ్యమగు మీసంతా

నము దాస్యశృంఖలా బ

ద్ధము చేయికుఁ డనుచు మిమ్ముఁ దగనర్థింతుకా.

47

సీ॥ నాల్గు దిక్కులఁజూట్టు సభము సోఁకెడు మహా

ద్దండ శైలములొప్పు కొండలోయ

మనల నెవ్వరుచూతురని తలంపకుఁడు జ

గచ్చుతోడైన చూకర్మసాక్షి

ప్రేనుండిచూచు లోపలికలంపులు విప

క్షచ్ఛేద మొనరించి సమయవారి

సఖినందనముచేసి యశము నిల్పిరటంచుఁ

గడుపువేఁజేరిచి గారవించుఁ

గీ॥ దాతలకుఁ దాతయైన యాధన్యతముని

బొజ్జపైకెక్కి మహేంద్ర పురిముపోపు

తొలి మహాద్వారమున దేవసూతలెల్ల

మొక్కఁగల భాగ్యమొందు టద్భుతము గాదె

48

సీ॥ శత్రులు నాల్గులక్షలకుఁ బైఁబడియుండ్రు

ద్వావింశతి సహస్రదశము మనది

యొక్కఁ డిర్పదిమంది యాధులనోర్చిన

జయమునకింక సంశయము గలదె

యాపాటి సాహసం బలరనివాఁడు మీ

యందఱుఁ నొక్కఁడైనఁ గలఁదె

కవచ భద్రములుండఁగా రాజపుత్రుఁ డి

ర్వదిమందిఁగూల్చి దుర్వుటమెయెందు

గీ॥ నైదువేల పిరంగులు నంతసంఖ్య

ద్విరద తతియున్న భయమేమి పేడి పేడి

పిడుగు బురలెడు మనచూపు లడరగజము
లజములు పిరంగులవి బొంగులగుఁచు బడవె

49

సీ॥ వనచర సాహాయ్యమున రాముఁడొక్కడే
యసురబలంబుఁ జక్కాడలేదె?
గోగ్రహణము నాఁడు కురువీర కోటుల
ఫలునుండొకఁడె డీల్పఱుపలేదె?
మూంజునిభిల్ల చమూ సమూహమునెల్ల
హమీరుఁ డొకఁడె తున్నాడలేదె?
నాదుముత్తాత చండ నృపాలుఁడొక్కడే
చిత్తురినేన నిర్జింపలేదె?

గీ॥ యాత్మ తేజోబలాధ్యు లియ్యళిల జగము
రెత్తివచ్చినఁ ద్రుటిని జయింపనేర్తు
రందఱేకాగ్ర మనముల నహితభటుల
నూచముట్టుగఁ దాకంగ నొప్పునిపుడు.”

50

—• ప్రతాపసింహునితోఁ గృష్ణసింహుఁడు తనపట్టుదల నెఱిగించుట. •—

గీ॥ అనిన రాజానుగని సయంబ్రాధినేర
“యచటిభటుల భీరుందొకండేనిలేడు
కట్ట కడపటి భటుడైనఁ గట్టితేచ్చి
మృత్యుదేవరఁ జెఱసాల నిడఁగిఁగలఁడు.

51

సీ॥ ఒక్కొక్కఁడును సమస్తోర్వీతలమునిండ
నిరుపమామోదంబు నెఱపునట్టి
పూవుల సంఖ్యముల్ పూచె రాజస్థాన
నందనదేవ మందారతరువు
తడ వొకింతయులేని తొరుష్కవాహినీ
జైత్రయాత్రాప్రభంజనముధాటిఁ
గూఁకటి వ్రేళ్లతోఁ గూడఁగంపించెఁ జె
ట్టాపూవులన్నియు నవనిరాలె

గీ॥ నీవనెడు దొడ్డపూవైన నిలుపుఁ బొలుచు
విశ్వవిశ్వంభ రామోద విజయలక్ష్మి
నలుదెసల నించునంచని చలఁచుచుండ
నక్క రనెడిజంఁఁబునిలం బలమెనేడు

52

శా॥ పోనీ రాజ్యము, భోగభాగ్యవితతుల్ పోనీ; సతీపుత్రులు
భోనీ; ప్రాణముపోవనీ; మఱియు నీ భూచక్రమే సిండియై
పోనీ; చండనృపాలు పావనకులంబున్ దాన్యమున్ మోయఁగాఁ
భోనీయన్ ద్రిదివాధిపత్య విభవంబుల్ దక్కునట్లుండినన్.

53

క॥ అనుచు నలుంబ్రా కృష్ణుం
డని నంతనె తేజసింహుఁ డమలస్మిత శో
భన వచనంబెత్తి ప్రతా
పునిగని నైన్యంబులెల్ల మోదంబుఁగనన్.

54

—, తేజసింహుఁడు తనశక్తి యుక్తు లెఱిగించుకొనుట. —

సీ॥ శత శరాబ్జములు కష్టముచేసి కట్టిరి
వంశపావనులు మేవాడరాజ్య
సౌవర్ణ సౌధరాజము! దుర్బలులైన
నిమిషంబులో నది నేలవ్రాలుఁ;
బరిరంత్రగతి సార్వభౌములై బ్రహ్మాండ
మున్నంతకు బ్రదికియుండుకంటె
దారిద్ర్యయుక్త స్వరంత్రజీనన మొక్క
గంటయుఁ గడకొక్క క్షణముచాలు;

గీ॥ చేశ చర్మ రజదీక్ష ధీరవృత్తి
మీటెదముగాక; రిపులఁజంపెదముగాక
భీతిమృత్యు మహావృక్ష బీజమగుటఁ
బిరికిచేతి బల్లెంబది బెండుగాదె;

55

సీ" తనపాఱు త్రోవ దుర్దమ గండశిలరై నఁ
దునియలు తునియలై తొరగునట్లు

లతితరోన్నత పర్యతాగ్రంబునుండి య
 ప్రతిహత ధాటితోవచ్చి దూఁకు
 నచల సరిత్పవాహము ముందునకెకాని
 వెనుకకు మరలని విధముతోఁప
 జ్ఞంభించిరేఁగి యేకైకధాటిఁ దురుష్క
 వీరుల నిపుడె యువ్వెత్తుగొందు

గీ॥ మొక్కఁ డిరువండ్రనేటికి నొక్క వేయి
 మందినై నను దొడరి చంపంగనేర్తు
 మేము విహరించుచోఁబెల్ల మృత్యు దేవ
 తావిహార స్థలంబయి తనరుఁగాక.

57

మ॥ యవనుల్ నాలుగు లక్షలుందురని యేలాచూడ మద్భాహుసం
 భవశౌర్యోగ్ర విహారమారుతము శుంభద్ధాటికిఁ వైరి యో
 ధ వితానంబులు వృక్షసంతతుల పత్రశ్రేణులుఁబోలె ని
 య్యువనిఁ డుల్లఁగఁజూతు నీమదికి నాహ్లాదంబు నేతుఁడప్రభూ,

58

క॥ శ్రమమేల! యగాధ సము
 ద్రముఁబోలిన యీయపార తొరుష్క వ్యూ
 హమునందు వామభాగా
 ర్థము లేదని యింతనుండి తలఁపుముదేవా."

59

క॥ అన భీమచాందు "భళి! నీ
 జనకుని మఱిపింపఁగలవు శౌర్యదోఁం
 బున" నని ప్రతాపసింహుని
 గనుఁగొని లయకాల మేఘగర్జారభటికా.

60

—, భీమచాందు యుద్ధమునుగూర్చి యుత్సాహ వాక్యములాడుట. —

సీ॥ మనువులు పదునాల్గుమంది పుట్టకమున్నె
 భరతోర్వినార్యు లేర్పడకమున్నె
 రామాయణంబు ధారతము వ్రాయకమున్నె
 వేదముల్ ధాగముల్ విడకమున్నె

రాజాధిరాజ లేర్పడుటకుమున్నె నా
గరకతభువిని బ్రాకకయమున్నె
యాయేరు ప్రికొండ తీ గండశిలలు నీ
వనములు మాభిల్ల వంశజులవి:

గీ॥ యీ తురుస్కులెకాదు మహేశుడైన
నరుగుదెంచినఁ బ్రాణమున్నంతలోన
శిరములను బండ బండముల్ చేతుఁగాని
మిగులనిచ్చిన నిదియొక్క మీసమొక్కా:

81

సీ॥ గొలుసులనున్న బెబ్బులి పిల్లలనఁగ యా
వనవీర మృగములపైనవ్రాలి
కడికండలొలుచు యోగంబెప్పు డెప్పుడం
చదె భిల్లభటులు ముప్పదియువేలు
కొండకోటలపైననుండి గుప్పనమాఁక
నుత్సాహభరమున నున్నవారు
రణమందరుల దీల్పఱచి గెల్పుటో లేక
చచ్చుటో మూఁడవడాడగలుగ

గీ॥ దింక మేవాడపైన దండెత్తుటనిన
మృత్యుముఖముఁ జొచ్చుటెయంచు నెఁడదప్రీతి
యక్కరును భీతిగొనఁగ నాహవమునేతు
నీవదములాన బ్రాణంబు తీపుగాదు.

82

మ॥ మదమాతంగ సమూహమట్లు బలసంపన్నాన్యు లొక్కొక్క రేఁ
బదితైలంబులనెత్తి సంద్రమునఁ ద్రోవఁజాలు వారిల్ల ము
ప్పదివేల్భిల్లుల నింటికిఁ మఱిపోవఁ గోరఁదొక్కంబు! నే
దుదిప్రాణంబులు మేననుండువఱకుఁ దోడుండు నీముందటఁ." 83

గీ॥ అనిన నాశానుసింహాదు లందఱొక మొ
గమున "నేఁడు హాస్థీమాటు కనుమనిండ
వైరిరక్త ప్రవాహముల్ పాఱఁజేతు"
మనిన నంద తొఁదలలూపు నంతలోన.

84

మ॥ అరి సంఘంబులఁగూల్చి గెల్పుఁగొన నాయత్తంబుగం” డంచునం
దఱకుకా దెల్పుచు యావనాయన బృహన్నాళాస్త్ర శుంభద్గళాం
తరమందుండియుఁ బ్రేలే గుండొకఁడు దిగ్దంతి శ్రవోయుగ్మగ
హ్వార విచ్చేది కరోర దుస్సహ మహాద్వానంబు సంధించుచుకా. 65
—* మోగలు నైన్యంబులు యుద్ధమున కాయత్తమగుట *—

కా॥ వారుల్ బారులుతీర్చి యావన భటవ్రాతంబు లశ్వంబులం
దారోహించుచునిల్చెఁ గట్టెదుర బాహా విక్రమ ప్రాభవో
దారుల్ తోడరమల్లముఖులు తనుత్రాణాదులకాదాల్చి యా
మేరుక్షౌధర శృంగముల్ వలెఁగడుకా బెంపారి రత్నగ్రులై! 66

కా॥ ధీరశ్రీ లయకాల మృత్యుముఖ సద్రీచీన ఘోరంబులై
నోరుల్ విచ్చు శతములకానిలిపి యందుకా శ్వేత సూచీఋముల్
క్రూరాత్ముల్ భృతిపాలితుల్ జగము సంక్షోభింపఁగానిల్చి రా
జూరుల్ పంచ సహస్రముల్ బుడుతకీచుల్ నిష్ఫలకా గుప్పచుకా. 67

మ॥ సమసత్వంబులు సన్ని చూర్ణయుతముల్ షష్ట్యంగుల క్రూర నా
శములుకా భీకర తిర్యగూర్ద్వబిల మూలమ్ముల్ తుపాకుల్ విశా
లములౌ తొమ్ములకాన్చి పచ్చితురకల్ బాహాబలాబోప దు
ర్దములై నిల్చిరి దీర్ఘ కాయులు రణారంభ క్రియారోలులై. 68

సీ॥ ధవళధూసర హరిద్రశ్యామ లోహిత
పింగవర్ణ తనుత్రవితతిఁ దొడిగి
కరవాల పరకుముద్గర భిండివాలాది
సమరోచితాయుధ సమితిఁదాల్చి
ఘూఁడులక్షలభటుల్ మూఁగిరి; మృగమిశ్ర
భద్రమంద్ర విభేద వారణములు
నాకర్షదీర్ఘ ముఖాభీల కరిన శా
తాంకుశహస్తలౌ హస్తీపకులు

గీ॥ నిలువ వివిధబలంబుల యలబలంబు
యుగ నమయ ఘూర్ణమాన పయోధిరవము

ననుకరింపంగ యవనపైన్య ప్రపంచ
మొక్క-మొగి విజృంభించె మహోగ్రగతుల.

69

—+ ప్రతాపసింహుడు యుద్ధసన్నద్ధుడగుట. +—

గీ॥ శుభదగోధూమ సమ్మిత స్థూలలోహ
వర్కమునుదాల్చి యాప్రతాప ప్రభుండు
తనరె భారతభూమి స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి
వీర యోధావతారయై వెలిగెననగ.

70

సీ॥ నలువది యంగుళంబుల దీర్ఘవదన మం
తకును మూడంత లొన్నత్య మలరి
మాయూర కంఠస మగ్రీవమును హృస్వ
కుక్షియు నత్యల్ప యిరవుటమును
మేఘనిస్వనము నమేయసారము కాంత
కాంతి మంతమ్ము సుగంధరు చిర
మాకాశ నీలవర్ణమోఘమును సర్వ
తోభద్ర పద్మ భ్రమాభిరామ

గీ॥ ముత్తమోత్తమ లక్షణయుతము పూర్ణ
హర్షము సువర్ణ రత్నభూషాంఛితంబు
నైన చైత కాజానేయ మధిపుడెక్కె-
సఖిల సామంతమండలి యభినుతంప.

71

శా॥ హారావశ్యచలప్రపంచము నితంబావత్యకో పత్యకాం
తారామాశ్మ గుహోధనీయుతముగా నాకంపమొందక మహో
దారప్రాభవుఁ డాప్రతాపుని మహోద్యద్దక్షిణావర్త శం
భారావంబులు భూనభోంతరము వ్రయ్యల్గెగగ మ్రోనెవడి. 72

సీ॥ తపనీయ వజ్ర సూత్రములు నాల్గించు రే
క్కిన శంఖమూడెను కృష్ణన్యపతి
సౌవర్ణచిత్ర పుష్పమనోజ్ఞ శంఖంబు
మ్రోయించె గ్వాలియర్ భూమివిభుడు

మొలుగారు మగతాల మిసిమి గజ్జెలసరుల్
 దెమరు శంఖంబొత్తై దేససింహు
 డాణిముత్తయముల హారముల్ తుద్రివేలు
 శంఖంబుఁబూరించె శ్యామసింహుఁ

గీ॥ డుత్తమావర్తి మర్ద హస్తోన్నతంబు
 పశ్చిమాంభోధిభవము సౌవర్ణ వృంశ
 మగు మహాశంఖమొత్తై సర్వాతీశాయి
 వీరలోకైకమాశి యాభీమచాందు

73

సీ॥ అచలోపమాన దేహాభీల యావన
 ద్విప సమూహముభూరి బృంహితములు
 జగదేక విక్రమోజ్జ్వల రాజపుత్ర వీ
 రకదంబ సింహగర్జావిరావ
 మహితనైంధవ దర్శనాతిరోషిత తురు
 స్కతురంగ బహళ హేషాస్వనంబు
 లనిలధాటీచలితాసంఖ్య సూర్యకే
 తనజాత పటపటాత్కారరవము

గీ॥ తురకల పిరంగిగుముల యుద్ధరరవంబు
 భిల్లసుఖట కోదంధ మార్వీధ్వనులును
 రెండునైన్యంబులను రేగు దిండిమ రన
 మట్టెమిన్ను మన్నేకమౌనట్లుమోనె.

74

— { రణమున కుపక్రమింపుమని చంద్రభట్టారకుఁడు } —
 ప్రతాపసింహుని హెచ్చరించుట.

ఉ “వైరులు సర్వసన్నహన భారముఁదీర్చి రణంబునేయ ను
 న్నారలు; వారలక బలిగొనక మనవారలుగూడఁ బూని యు
 న్నార; అపక్రమింపుము రణంబు త్తడంబున” నంచుఁ జంద్రభ
 ట్టారకుఁ డాప్రతాపు నికటమ్మునకుఁజని తెల్పు నాతఁడుక.

75

— ప్రతాపసింహుని విషాదము —

మ॥ శిరమున వంచి నమస్కరించి “సుకపిత్రేశ్వా! సుభావాప్తి సం
 బరమున గర్జమునక విషాదమును బెంపకాటోని యస్మన్మహా

స్థిర చిత్తంబు నిమేషమాత్రము చలించెన్ ముందుఁ గన్నట్టు నా
సరిపంధి ధ్వజిని సమూహమును సర్వంబిప్పు పీక్షించుటన్.

76

సీ॥ స్వచ్ఛఙ్గాంబూనద చంద్రహాసధ్వజ
ప్రభలు నల్లిక్కులఁ బిర్వచుండ
యావసరేనా ముఖాగ్ర వాగమున ల
క్షలులక్ష లాశ్విక సమితితనదు
కనుసన్నల మెలంగఁ దనరు తోడరమల్లు
మా యమోధ్యాపుర మండలభవుఁ;
డితని పిలామహురెప్పుడు మాఘార్వుల
చాంతరంగికులయి యలరువారు:

గీ॥ కాలమిందుక ప్రతికూల గతిని చాల్చి
సక్పరు నృపాలు పదము నేప్యమనిపోయి
యసమ మేధాబలమున నైనృపతియగుచు
నిదిగొ మనమీఁదికిపుడు దండెత్తివచ్చె.

77

మ॥ అని యందైనను దేవతార్చనము నేయన్ దోక నీరైన ము
ట్టని యాచారపరుండు సజ్జనుఁడు తోడర్ మల్లు సద్వంశ వ
ర్ధినుఁడీ యుత్తమచారతీయుఁడు స్యధర్మచ్చేదమున్ జేయుచున్
మనపైవచ్చె స్వదేశమిప్పు పరతంత్రత్వంబుమైఁ బ్రుంగఁగన్.

78

సీ॥ ఆవైపుకాంచన వ్యాఘ్ర కేతనమూని
కడు పొడవైన పాగాధరించి
సువిశాల పాదాతి నివహంబు నడపునా
రాయసింగు బికనీర్ రాజమౌళి
మాఘార్వులకును సామంతుడై కల్యాణ
సింహుఁ డీతనితండ్రి నేవచేసె
నప్ప నెల్లెండ్రఁ బెండ్లాడి యీతం డక్కు
రన్నదమ్ములవావి యలరుచుండు

గీ॥ రొక మహారాజ్య మేలుచు నుండవలయు
నితఁడు నాల్గవేల్ హాయముల కీశ్వరుఁడవయి

తురకలనుగొల్చి మనతోడఁ దొడరివచ్చె
నింక స్వామిభృత్యన్యాయ మెందుఁగలదు.

79

సీ॥ ఆయుత్తరదిగంతమందుఁ దుపాకి పొ
జులనెల్ల సంగ్రామ సుములులుగను
జేయుచుండెడి రాయశీలుఁ డంబరు నృపుఁ
డగు భగవాన్దాసు నంకితుండు
వానిపజ్జఁ దురుష్క పాదాతిదళము మం
దార మహిజకేతనము క్రిందిఁ
బూస్సుచునున్న జాంబూనద కవచుండు
జయమల్లుఁ డంబరేశ్వరునిమఱుది

గీ॥ యోధపుర రాజమౌళియౌ నుదయసింహు
ప్రియతనూజను జేకొన్న పెండ్లికొడుకు
మానసింహుని దనకూర్మి మేనయల్లు
మొన్ననేగద దర్శనమునకుఁ దెచ్చె.

80

మ॥ కడజూడఁ బడనట్టి దుర్దమ తురుష్కప్రాజ్య వైన్యారి నా
దుఁడయై సంగరచక్రముఁ గరములందుఁడ్రిప్పు నామానసిం
హుఁ డెవండ్లన్నియుఁ జక్కనుండినను నత్యుల్లాసియై యెప్పు నా
యడుగుల్ గొల్చెడు నాశ్రితుండెకదః యౌరా! కాలమెబ్బంగిదో. 81

సీ॥ అందఱొక్కవిధంబు ముందున్నది ముసళ్ల
పండుగయన్నట్టి భంగిదోఁప
నిదిగొ తోడరమల్లు నిరుదెస సింహమ్ముఁ
జేరికొల్చెడు వ్యాఘ్ర శిఖవులట్లు
సూక్తసాగరులు నాసోదరు లిరువురు
గనుపింతు: రకట! రక్తంబుఁ బంచు
కొని యేకగర్భంబునను బుట్టితిమి ఛాయ
యట్లు నన్నెప్పుడు ననుసరింతు
గీ॥ నాకు వారికి భేదమింతయును గలదే
కదలినంతనె వారరే యెదురుపడుదు

రిది యవనసేనతోఁజేయు కదనమో స్వ
జనముతోఁజేయు కదనమో శంకగలిగె.

82

చ॥ బవరము లోకపావసము న్రాతలు మిత్రులు దండ్రులైన నా
హవమునఁ దాఁకటోరుట నృపాళిఁ దర్కమటందుఁరట్టి ధ
ర్మ వెఱుంగలేకకాదు; మొగముల్ గని పోదర బంధుమిత్ర కం
ర విదళనం బొనర్చుట కటాః కడుఁగ్రూరమటంచుఁ దోచెడున్. 83

సీ॥ అనఁగవి “రేవాత్మ కయ్యవస్థాచేద
నాశముల్ దేహంబునకునుచోఁ

నాత్మనిత్యంబు దేహంబనిత్యము వీరుఁ
డగు వానికిని స్వధర్మాచరణము

లబ్ధిదండ్రులకన్నఁ దనకన్న మిత్రుల
కన్నఁజుట్టంబుల కన్నమిగుల

సుత్తమంబగు క్షత్రియుండెప్పు డుత్తమో
త్తమ కర్మవీరుడై తనరపలయు

గీ॥ సమధి రాత్మైకతత్త్వ విజ్ఞానమయుఁడ

వోటుగెలుపుల సమబుద్ధి నూహనేతు

నీకు ధర్మంబులనునేర్ప నేనెవండ”

ననిస దిటపూని నృపతి నై నృములఁజూచి.

84

— ప్రతాపసింహుఁడు నైన్యాధిపతుల యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పుట. —

సీ॥ “హారావళీ పర్వతాగ్రగణ్యము విశ్వ

పావనమైన మేవాడసీమ

యారోహణిలోయ లీనదురీవను

లీళానుమండలం బిన్నిమనవి

పూర్వురెన్నియో యుద్ధములుచేసి వారి ౬

క్తములతో నీభూమిఁ దడిపివారు

ప్రాణమున్నంత కీయవని విదేశీయు

లాక్రమింపంగ నీయంగరాదు

గీ॥ కట్టకడయాపి రున్నంత కట్టెతనదు
పట్టి బిగఁబట్టి పరులకుఁ బట్టి యీని
జననికరణి హాస్థీహుతు కనుమనాని
పూనికాపాడుఁడో రాజపుత్రులార

85

సీ॥ ఇంత విస్తారమం చేఱుఁగరానిది కాల
పాఠోధి యలలు సంవత్సరము
లాకారగర్భంబు నందెందఱు నృపాలు
రెన్నెన్ని దేశంబు రెన్నిరణము
రెన్నెన్నిజాతులో యెందఱు గెలిచిరో
యెందఱుమడిసిరో యెఱుఁగఁగలమె
యందఱలో నొక్కఁడైన నేఁడున్నాఁడె
యశమె చిరస్థాయి యయ్యెఁగాక

గీ॥ మూటలనుగట్టి యాయువు బుజ్జితెత్తి
శాశ్వత బ్రహ్మకల్ప మీజగతి నుండు
మో యరులఁదాకి గెలుపొ యోబోగ్రహింత
మంద తేకమనస్కులై యనికీఁజనుఁడు.

86

ఉ॥ ఆ వడగండ్ల వానవలె నంతట విశ్వములోని దుట్ట వా
తావరణంబు శుద్ధమగు నట్లానరించెడు యుద్ధముల్ జగ
త్పావనముల్; విపక్ష బలభంజనులై గెలుపొంది వచ్చిన
బూవులసోన వానలను భూజనముల్ గుఱియింతు మీపయి.

87

సీ॥ వనిని బూవులు రాలిపడును పసంతుఁడా
దటవచ్చి మఱల నన్నిఁటినిదెచ్చుఁ
జెడ నెండఁబాటిన చెట్టులు క్రొక్కఱు
చినుకుల మఱల లేజివురుఁదాల్చుఁ
గొందఱోమనలోన నందఱోమడిసిన
మనతావు చేకొండు మన తనయులు
నాయంతకేమొ యంతము నొందుదునటన్న
భయమింతయైనఁ గన్నడఁగఁబోదు

గీ॥ సాహసంబునఁదోరి విశ్వప్రపంచ
మునఁ బ్రజాహృదయముఁ జూఱఁ గొనెదమేని
మాటలేటికి మనకింక మరణమేది
క్షీతిఁ జిరంజీవులమయి నిల్చెదముగాక

చ॥ అనువిభు విక్రమోక్తులను నంతట నంతటనిల్చి తేజసిం
గును మఱిఁగృష్ణసింహుఁడును గొండొకవైపున భానుసింగు యో
ధనికర కర్ణపేయముగఁ దద్రసమింత తొలంగకుండఁగా
వినిచిరి యక్షరాక్షరము వీరరసంబుననూఁగె నైన్యముల్.

89

సీ॥ గగనఘాగంబెల్లఁ బగిలించి పరతెంచు
పిడుగుతండముల సవ్వడులఁబోలి
ప్రళయ కాలాభీల వసదముల్ రాపాడ
జనియించు మేఘగర్జనముమించి
రంగ దుత్తుంగ తరంగపంక్తులు రేఁగు
వనరాశి ఘోరనిస్వనముఁ గేరి
సచరాచర ప్రపంచము తూలిపడ వీచు
ప్రకట ప్రభంజన ధ్వనినిమీటి

గీ॥ దిగ్గజంబులు చెపుడెత్తి తెలివిదప్ప
నట్టె హఠావశీశైల మంతనిండి
యంబరేశ్వరు శిఖిరంబు నఱుతమ్రోగె
సంగరారంభ దుందుభి స్వనభరంబు.

90

—, రాజపుత్ర నేనాధిపతులు యవనసేనలను దాఁకుట. —

సీ॥ అద్రినెల్లెడ 'హరః హరః మహాదేవ,' యశా
సమరనాదం బాకనంబునిండ
శ్రీసలుంబ్రాకృష్ణసింహుఁ డానందభాను
ఘోషుడవేల్ భటులతో మొదటఁదాఁచె
బదనూరుభర్త షోణాక్షభాను రాయసిం
హుల కడ్డుపడె నంతటలముతోడ

నాశ్విక త్రిసహస్ర మమరభేల్వాపతి
యట్టారు రహిమాను ననినెదిరెప్ప

గీ॥ నప్రతిప ప్రతాపాంకుఁ డాప్రతాపుఁ
డతుల కాలాగ్ని సమమూర్తులగు శిశోది
యాన్వయులు మూఁడువేలతో యవన నైన్య
మధ్యమున నున్న తోడర మల్లుఁదాకె

91

సీ॥ రెండువేలాశ్వికు లండఁగొల్వొండ ఖా
సింఖానుతో శ్యామసింహ నృపతి
యంతటి బలముతో నద్రదైర్యుఁడు రాయ
శీలునితో ఛానుసింహభర్త
పూని యట్టాల్లా చమూపతితో రామ
చంద్ర మనస్సింహ శౌర్యమనులు
విక్రమప్రకటు లావీర బలునితోడ
బేడ్లా-కొటేరియా పృథ్వీనాథు

గీ॥ లాహవారంభ మొనరింప నలముబలుల
నాత్మసుభటులఁ గొనుచు బ్రహ్మాండ మద్రువ
వీరగర్జారవ మెలర్చ భీమచాందు
భీకరాస్త్రంబులు నిగుడ్చి రాకె రిపుల.

92

మ॥ వనదుల్ రెండునుదాకి ఘార్జిలెడు రేవకా గొండతోఁగొండ డీ
కొనున, ట్లంబుదమాలికల్ దొడరి సంక్షోభించు చందాన యా
వన నైన్యంబులు రాజపుత్ర చముపుల్ వైరంబు వీర్యంబు నె
క్కొన నొండొండు కలంగఁదాకె సమరక్రోధ ప్రవృద్ధంబులై.

93

మ॥ బెడఁగుంగత్తుల మేల్తళత్తళల ద్యోవీధికా దటిత్పుంజముల్
పొడమెకా; వీరరసావతారు లగుచుకా మోగల్ భటగ్రామణుల్
కడుశౌర్యమున రాజపుత్రకులపై లంఘించి దోర్దర్ప మే
ర్పడ నొక్కుమ్మడిఁ దాకి యార్పిరి రణప్రారంభ సంరంభులై.

94

—, ఖేల్వాపతి-యజ్ఞారహిమానుతోః జేయు యుద్ధము. —

ఉ॥ తారకదైర్యనాదుననిఁ దార్కొని యొంచు కుమారు భంగి భే
ల్వారమణుండు బాహుబల వైభవుఁడా లయకాల భైరవా
కారుల యోదులఁ గొనుచు గాఢరయంబున నేగితాఁకె న
జ్ఞారహిమాను మోగలులు తోడనె వెన్కకుఁదూళి యార్వఁగఁ. 95

ఉ॥ ఆతఁడు పైలముల్ పగులనార్చుచు నేఁబడవేలు వీరపా
దాతుల హెచ్చరించుచు గదాకరవాల పరశ్వధాయుధ
చాతములఁ ధరించి గిరివర్గము భేదిలఁ దాఁకు నాబలా
రాతి విధానఁ దాఁకె నతి రౌద్ర భరమ్మున రాజపుత్రులఁ. 96

మ॥ ఇరువైయేఁడుల పాఞ్చయముఁ జెలువముఁ హెచ్చింప వారిద్యురుఁ
స్మరుఁడుఁ- శంఖరునట్లు, సాత్యకియు- నశ్వత్థామయుఁ బోలె నొం
దొరు వెన్నీక హయాధిరూఢు లగుచుఁ యుద్ధంబు సాగింప న
య్యిరువాగుఁ భటులెల్ల నిల్చిరి దిదృక్షైకాగ్ర చేతస్కులై. 97

సీ॥ ఉభయకూలంబుల నుప్పొంగి యుల్లోల
కల్లోల మాలికల్ గడలుకొనఁగ
నతితరధాటితో నరుగు నఖండ గం
గాప్రవాహభరంబు కరణిమాఁకు
రాజపుత్రచమూభరంబు డాకకు మొగల్
రాండముల్ పులిసోటి కండలయ్యె
నెంత ఖండించిన సుంతయుఁ జెడక స
ముద్ర తరంగముల్ పోలెఁ బొంగి

గీ॥ పొరలి పైకెత్తివచ్చు నమ్మొగలు పక్ష
వాహినీభూరి పరిమాణ ఛారమప్పు
డతులిత పరాక్రమో పేతులైన రాజ
పుత్ర నైనికులకుఁ దల మున్కలయ్యె.

98

మ॥ కుదురాచున్ షహబాజుఖానుడు తుపాకుల్ ప్రేలిపింపంగ వేఁ
బదివేల్ గుండులు లేచి ధూమము నభోఘగంబుఁ గప్పంగఁ దు

మొదలుకొంటే దటాలున పెడలి క్రమై రాజపుత్రాస్య ప
దృ దళంబందునఁ జేతఁదట్టి యవి క్రిందఁ గొట్టి రప్పీరులుకా. 99

—, తేజసింహుఁడు యవననైన్యముపైఁబడి ధ్వంసము చేయుట. —

మ॥ పెడబొబ్బల్ నికటాద్రి శృంగములఁ దబ్బిబై పెడకజేయఁ బ
ల్విడిఁ దొరుష్క పదాతివర్గము విజృంభించెకా; మహావీర యో
ధుఁడు రాఠోజ్ఞుణి తేజసింగు భటులకా వోడ్కొంచు నైరి వ్రజం
బడఁగక దాకెను శంఖమూఁదుచును బ్రహ్మాండంబు భేదిల్లఁగక 100

సీ॥ ఒకమాటు ముందున కుఱికి సంహారించి

యవనయోధుల శిరంబవియమోదు

నొకమాటు దాపటి కుగ్రుఁడై పూకె యం

దిన వారినెల్లను ద్రెళ్లఁజేయు

నొకమాటు వలపటి కురవడి లంఘించి

యందఱఁచున్మి తూటాడివైచు

నొకమాటు పిఱిఁది కించుకరగ్గి తనచుట్టు

పెనుక నుండెడివారిఁ బిలుకుమార్పు

గీ॥ దీఁగ మెఱుఁపట్టు లశ్వంబుఁ ద్రీప్పివొసుచు

మృత్యుదేవత చందాన మెలఁగెనపుడు

యవన పాదాతి దళముల చెవులమ్రోసి

యమ మహిమ కంఠ ఘంటా మహాస్వనంబు. 101

చ॥ అడరి మహాగ్నిఁజీలలను సంఠటిమ్ము తుపాకిగుండులుకా

గటపునఁజొచ్చి చుట్టుతిరుగకా బలువేసనొందు మర్త్యుకై

వడినల తేజసింగు భటవర్గము దాసును గర్వముకాటారకా

బడఁగఁ దురుష్క నైన్యములు బగ్గముపాటుగఁ గూలె నేలరుక్క. 102

ఉ॥ అశహబాజుఖాను సుభటాశులఁ గొందఱఁగొంచు విద్విష

దీపణ బాహుగర్వమునఁ దేజినిముందుకుఁ బూన్చె; సంతలో

రోషకషాయితాక్షుఁడు గురుస్థిరశౌర్యుఁడు రాయసింహుఁ డా

శేషఘోంధ్రు మాడ్కిఁ గవెనెక రథనమ్మునఁ దేజసింహుపై. 103

హాత్రీ ఘాట కనుమ

హాత్రీ పతీ 9000 ఆశీకులు	రాశీ ఘాట తేజసింహుడు 9000 ఆశీకులు	సలుబ్రా కృష్ణసింహుడు 9000 ఆశీకులు	మహారాజా ప్రతాప సిం హుడు 9000 ఆశీకులు	శ్యామ సింహుడు 2000 ఆశీకులు	భాను సింహుడు 2000 ఆశీకులు	రామచంద్రుడు ఎరదేరావు మనసింహుడు 2000 ఆశీకులు	దేవ్-కాపేరి యాన్మపు 4000 ఆశీకులు	నీమ చాంద 30 000 ఫిల్లు
-------------------------------	---	--	---	-------------------------------------	------------------------------------	--	---	---------------------------------

అట్టా రహమాను 50 000 కాబ్బురు	షావాళిఫాక్ రాచుసింహుడు 100,000 కాబ్బురు	అసవ్వాను 25 000 ఆశీకులు	కోదరమ్మ హుద్దు సాగరుడు 50 000 ఆశీకులు	భాసిం భాను 25 000 ఆశీకులు	వాయశీంద్రు 50000 కుపాతి పాతి కాబ్బురు	అట్టాఫాక్ 50 000 కాబ్బురు	పీ ర బ లా మి 50 000 కాబ్బురు
---------------------------------------	--	-------------------------------	--	------------------------------------	--	---------------------------------	---------------------------------

కున్వార్ మానసింహుడు సలీము అంబరు బలము 25 000 ఆశీకులు

అర్హ

శా॥ అవీరుల్ హయముల్ గదల్చుకొని శౌర్యాయత్తులై మీఁదికిఁ
రా వీక్షించి గజంబులఁగనిన హర్యక్షప్రభుండో యనం
గా విచ్చేనెను సింహనాదము వెలుంగఁ దేజసింహేంద్రుఁ డా
ప్రావృట్కాల పయోద గిర్భగత గర్హస్పూర్తిఁ గ్రేణించుచుఁ. 104
సీ॥ కల్పాంతకాల మేషము గర్భముననుండి

వెడలు సౌదామసీ వితతిమించి
తత మండలాగ్ర దీధితులు దిక్కులఁబర్వఁ
ద్రిప్పుకొంచును చోయి తేజసింగు
వారలిగ్గురమధ్య వ్రాలి పోరానరింప
త్యోతిర్లతలుచుట్టు జాట్లినన్లు
కనులు కానఁగరాక వెనుకకుఁదిరిగి భీ
కరహయంబులుత్తిప్పి మఱలదాఁకి

గీ॥ రంతరారోడ్కులుండు కల్పాంత రుద్రు
పూలమునుబోలు కుంతంబుఁ గేలఁదాల్చి
“తేగితి రింకెందుఁ బోదురో ధీరులారా,”
యనుచు సింహనాదమునఁబై కరుగుచెంచె.

105

మ॥ ఉదయద్భాను సహస్రబింబగత రక్తోదగ్ర కాంతిచ్చటల్
వదనంబీనెడు తేజసింగు నెదిరింపఁ దైర్యముల్లేక పైఁ
గదియుండంచు భటాళి కాజ్ఞయిడి చక్కఁబాటి రాయిర్వు; ర
య్యదనఁ గాల్చెను దేజసింహ దహనుండావైరి నైన్యాటవిఁ. 106

గీ॥ అసమ దక్షిణధ్వర ధ్వంస మాచరించు
నుగ్రళివుఁబోలేఁ దేజసింహుండు పొదివి
వ్రచ్చి- పంచఱలాడ విపక్షనైస్య
మాక్షణం బికాండ ప్రళయమున మునిగె

107

—• పలుంబ్రాకృష్టసింహుఁడు—అనప్రభానుతోఁ దలపడుట. —

శా॥ ఆనందరంభ విజృంభణంబు నఖిలంబాలించి కోపోగ్రుఁడై
యానప్రభానుఁడు పంచవింశతి సహస్రాసికినిఁ బూనుచుఁ

డానెకా ముందుకు; మూడువేలుభటు లండకాగొల్వఁగా నాసలుం
బ్రాసింహం బెదిరించె నాతని భుజావష్టంభ సంరంభమై.

108

సీ॥ ఎనిమిదంతలు బలంబెక్కుడైయున్నఁ జోం

డావతుల్ విక్రమాడంబరమునఁ

జిచ్చఱపిడుగులై చెలరేగి యావనా

శ్వికులపైద్రాలి నిర్జింపఁజొచ్చి;

రాతురుప్పులు విజయాతురుల్ సంఖ్యా బ

లమున నొక్కఁడుగఁ గలంగఁదాకి;

రుభయ నైన్యంబు లొండొంటి సోకినఁ దోచె

నుదధిద్వయముపొంగి యొరసినట్లు

గీ॥ ప్రళయ కాలాంతకోగ్ర జిహ్వకరాళ

దీర్ఘ కుంతంబు రుచులు నలైసలఁబరవ

నాసలుంబ్రాధినాథుండు యవనవీర

నుభట వక్షమ్ములను గ్రుమ్మజొచ్చె నపుడు.

109

క॥ కడునున్న రాళ్వమును గుడి

యెడమలకుఁ ద్రిప్పకొనుచు నిరతేజుఁడు కృ

ష్ణుఁడు రిపుల గాత్రములు ప

చ్చడిమైపడ నటకె శౌర్య సాహసవృత్తికా.

110

చ॥ అదిగని యొర్వలేక జ్వలి తాగ్రహుఁ డానపుభాను కృష్ణునికా

గదిసిన నాతఁడశ్వమును గ్రక్కున వెస్కకుఁదీసి యొక్క పె

ట్టదరఁగఁ దాకి సాశ్వుఁడగు నానపుభానుని గొంచుఁబోయెఁ బె

ల్లెదిగి శృణంబు నెత్తుకొని యేగెడు నానుడిగాలి కైవడికా.

111

ఉ॥ సాహసవంతులుకా సమర శౌర్య నిధానులు రాజపుత్రులు

త్సాహ భరంబుతోడ రిపు నైన్యములకా జొరఁజారి చీల్చు ద

ద్వాహిని పట్టుదప్పి నలువంకలకుఁ జెడఁబాటెనట్టి కో

లాహల మాకసంబు పగులకా గవినెకా నలుదిక్కులందునకా.

112

(ప్రలాపసింహుఁడు- తోడరిమల్లు నైన్యముఁదాకి)

(చీరాకు గావించుట)

—

మ॥ తన సూర్యచ్ఛవి మొక్కచేర నొకచేతఁ శేషనాగేంద్రుఁ డో
 లిన చుర్యార కరాశఖిగము రుషల్ నింపఁ జగజ్జలముఁ
 దునుమాదఁ జనుదెంచు నాప్రళయ రుద్రుండో యనంగాఁ బ్రతా
 పసృపోత్తంసుఁడు కొండడిగ్గి యహిర వ్రాతంబు దానెఁవడినా. 113

ఉ॥ ఎత్తుననుండివచ్చు కడునెత్తగు నశ్వము దానిపైన లో
 కోత్తర ధౌర్యసాహస సమున్నతమూర్తి ప్రతాపదేవుఁ దా
 యుత్తమువెంట నొత్తుకొని యుగ్ర బలాధ్యులు సూర్యచంశ్య రా
 హుత్తులు మొత్తమైగదలి రుర్వి సమస్తము కంపమెత్తఁగఁ. 114

క॥ ఆరాజపుత్ర సుభటుల

యారభటులు యవన వైనికాళు పృథు గ

దారావంబులు నిబిడం

బై రోదసి నిండిఁబొంగి యవలికిఁ బర్యే. 115

మ॥ త్వర లంఘించుచువచ్చి సింహములు మాతంగోత్త మాంగంబులఁ
 ఖర నిర్హత నఖాగ్ర సంతతుల వ్రక్కల్చేయు చందాన నా
 స్వర శౌర్యాధ్యులు రాజపుత్రులు తురుష్క శ్రేణిపైవ్రాలి నె
 త్తురునుఁ గండలు రాల్యలై ధరణియందుఁ దార్చి రొక్కుమర్డిఁ

ఉ॥ శృంగము భంగమైన వృష భేంద్రుని చందము దోషఁ దోకిఁ ద్రా
 క్కంగనె పేకిఁదూకు భుజగ్రహు మాడ్కి సరోష సాహసా
 భంగురమై తురుష్క భటవర్గము రేగుచు రాజపుత్ర నే
 నాంగము వెన్నకుఁ బడ మహాబల ధాటిని దాకె నయ్యెడఁ. 117

ఉ॥ కత్తులు తాకు చప్పు! మెయిఁ గప్పిన జోడులు చిన్న చప్పు! రా
 హుత్తులు వ్రాలు చప్పుడు! హయోత్తమముల్ ధరఁగూలు చప్పుడుల్
 దుత్తలఁబోలె నెత్తురులు దూకెడు చప్పుడు! గాయ మొంది యె
 ల్లెత్తినవారి చప్పుడులు! నెల్లెడ రేగె రణాంగణంబునఁ. 118

ఉ॥ ఒక్కొక రాజపుత్రకుల యోధుని బెక్కురు చుట్టు ముట్టి యు
 క్కెక్కిన మోగలుల్ గవిసి యెల్లెడ నొంపఁగసాఁగి రార; వా
 రొక్కొకరుఁ ప్రతాపనృపు నుజ్జ్వలమూర్తు లనంగ వైరులఁ
 మ్రుక్కఁగఁజేసి! రెంతటి యశోనిధులొక్కొ! శిశోదియాకులుల్. 119

మ॥ పొదిమై తాతెడి రాజపుత్రుల బలంబుల్ పుష్కలావర్త నీ
రదముల్ గాంగె, బ్రతాప భూవరుడు వర్జిన్యండుగాంగె, బ్రహ్మ
స్పద వర్మంబులు చంచలాశ్రయ, శుంభశృంగ తీవ్రాశనుల్
గుడుచై రాల్యుల దురుష్క వైన్యములు నుగ్గుల నాచమై పోలినక.

మ॥ విరియన్ దారెడు వాహినీ నికరముకా వీక్షింపఁగాలేక తో
డరమ ల్లందఱ హెచ్చరించుచు బ్రచండస్ఫూర్తిమై దాతె; సా
గరుడుకా సూక్ష్మంబు కొనఁజూర్చిత కటాక్షశ్రీలు రంజిల్లఁ గే
సరియుగ్మంబువలెకా బ్రతాపపయి సుత్యాహంబుతోఁ దూరంగక.

సీ॥ త్రివిగద్విరోధుకా త్రిపురాసురులతోడఁ
వాడరు కైలాసమందిరుఁ దనంగః
విలయ చాలమున జృంభించు శ్రేతగుణుల
ముంచెడి వరుణదేవుం డనంగః
చూల్యవ న్నాలి సుమాలి ముఝులఁ బట్టి
వేపించు శ్రీమహా విష్ణుఁడనంగః
ఐరసూషణాది రక్ష శ్రేష్ఠులన్ గోప
మునఁ దాకు శ్రీరామమూర్తి యనంగః
గీ॥ ససమ విక్రమ రణ సాహ సాంక చూర్తి
యోధులపుంజు సర్వసంహార లీల
సాగి సూక్త తోడరమల్ల సాగరులను
మించి కలగించి మించి డయ్యించె నపుడు.

222

మ॥ బరువై యొప్పెడు దీర్ఘబద్ధము ప్రతాపస్వామి పైకెత్తి తో
డరమల్లుకా బడయొది కంకిటము గాడకా జీల్చి చూర్తుకా ధరకా
బొరలకా దప్పంగఁ ద్రోసి సాగరు శిరంబుకా జూచి వేయంగ ము
ప్పురు నవ్వీరుని మ్రోల నిల్వక పరీమితాత్ములై పాటినక. 123

మ॥ ఉరిగవ్రాతము సంహరింపఁగ మహోగ్రోత్సాహముకా బెంచు నా
గరుటామంతుడు వాని చుట్టముల వీరక రాజరాజేశ్వరుం
డరుగుకాదెంచె బ్రతాపుఁడుకా భటయుతుండై యావనశ్రేణిది
ర్భర తద్దోర కరోరధాటికిఁ జలింపక సాగె నాద్యంతముకా

124

మ॥ కడు శాంతంబు నగాధమైపొలుచు నాగంభీర వారాశిలో
నుడుకుకా నీళ్లప్రవాహ మొక్కమొగమై యుప్పొంగుచుకా బాటుకై
వడి రాజాయు శిరోదియా భటులు గర్భంబుకా బ్రవేశించి యు
య్యెడఁ దొరుక్క చమూనమాహమ బలంబింకించి రత్నగ్రులై. 125

ఉ॥ మందర శైలమంబునిది మధ్యముచొచ్చి కలంచునట్లు చు
ట్టుందశమొందు మోగలు భటుల్ పదులుకా శతముల్ సహస్రముల్
ప్రందఁ బ్రతాపసింహుఁడు బలస్థిరు లాతని యోధవీరు లం
దందఁ బరాక్రమస్ఫురణ మచ్చుపడకా విహరించి రయ్యెడకా. 126

—, శ్యామసింహ— ఛాసింహసుల యుద్ధము —

మ॥ ఇరువై యైదగు వేలయాశ్విక బలంబిర్వంకలకా గొల్చు ను
స్థిర చుర్వార పరాక్రమక్రముఁడు ఛాసింహనుపై శత్రు సం
హరణోద్యోగుఁడు శ్యామసింహ విధుఁడా సాద్రీకుఁడుకా వీరకే
సరియో నాగఁ బరాక్రమించి నడిచెకా రూలాన్వయుల్ గొల్వగకా.

మ॥ క్రతుకాలమ్మున యాయజూకుఁడు హచిర్వాతంబులకా వహ్ని నా
హతులకా జేసెడునట్లు శత్రు భటులకా యుద్ధంబునకా దాకి శీ
ర్ణతతికా ద్రుంచుచు శ్యామసింహుఁడు గుహా సంఘాతముల్ ప్రక్కలై
జిత్తిపై రాలఁగ సింహనాదము నొనర్చెకా వీర శౌర్యార్పటికా. 128

ఉ॥ దండ'ధరోపమాన భయదస్థిరమేచక దీర్ఘదేహు లు
ద్దండ కృపాణ పాణులయి దర్పమెలర్చ మహమ్మదీయు లా
భండనసీమ వైరిభటు భంజనముకా బొనరింప, గాలిచేఁ
బండులు భూసుపైఁ బొరలు భంగిశిరంబులుడులై బెల్లుగకా. 129

శా॥ బాహా శౌర్యులు శ్యామసింహుఁడును చావర్చుండు శౌర్యోగ్రులై
బాహా-బాహి, కచా-కచికా బలమెలర్చకా బోరఁ దద్దర్శనో
త్సాహ శ్రీరతులొచు రెండుమొనలకా దైవారు రాసుత్తు లెం
తో హర్షంబున మౌనమూని రణమందుకా నిచ్చి రవ్వేశలో. 130

ఉ॥ అత్తటి విక్రమించి భయదాహవ శౌర్యుఁడు శ్యామసింహ భూ
భృత్తిలకుండు శీర్షకము భేదిల మోదుచు ఖానుఖడ్గము

ద్వృత్తి వియత్తలంబునకుఁ ద్రెవ్వఁగఁగొట్టి హయంబుఁగూల్చినో
రెత్తక వాఁడు మోసము వహించుచుఁ వాతెను నేలఁచూకుముక. 131

—• ఛానుసింహుడు— యవనసేనల నుజుమాడుట. • —

మ॥ దెసలెల్లఁ దన కేతనప్రభలు సందిప్తంబులై వెల్లి సా
హస శౌర్యాంకుఁడు ఛానుసింహవిఘ్నఁ డయ్యాదిత్యఁడుఁ బోలె వె
క్కునమో తేజముతోడఁ దొంగుచు విసక్షవ్రాతముకా జీల్పు వీ
ర సమూహంబును మోహరించునాను సంరింభంబు పీడించుచుక 132

చ॥ యవనులవైపు యోధులను నాజయమల్లుఁడు రాయశీలుఁ డా
హవమున కెచ్చరింపరయ మారఁ డపాకులు గాల్చి రందఱుకా
బవనము వీవఁ దుమ్మెదలు పద్మములకావిడి వచ్చునట్లు గుం
డ్లు వెడలి రాజపుత్ర భట లోకముపైఁ బడియో మహోగ్రమై. 133

చ॥ పిడుగులు గుంపులై పడెడి వీరకును నిప్పులు రాలునట్లు పైఁ
బడెడు తుపాకిగుండ్ల బడివానల పెల్లున కోర్వఁజాలమికా
దడఁబడి రాజపుత్రభట రందము ముందును వెన్కవోప క
య్యెడ స్పృహలేక నిల్వఁబడె నెచ్చటి గుంపచటకా స్థిరంబుగక. 134

మ॥ “అకటాః శత్రులువేయఁ బెల్లెగయు నయ్యాగ్నేయమాహేంద్ర నా
గ కరోరాష్ట్రచయంబుఁ జూపులనె వ్రక్కల్ సేయునో రాజపు
త్రకులారా కడుస్వల్ప మియ్యనల వర్షంబుకా భరింపంగఁ జా
లక ముందేగక వై రిఁగూల్చి కిటు నిల్వకాబాడియే యియ్యెడక.” 135

చ॥ అనుచును ఛానుసింహవిఘ్నఁ డాడిహయంబుఁ గదల్చి వెంటరం
డని కదలకా భటాళి నిబిడాతప మారవివెంటనేగు న
ట్లనుసమ ఛాటిలేచి యనరాష్ట్ర పరంపర కోర్చి శత్రుసే
న నెదుగఁబాటె; నంలట రంబు చెలంగె భయానకస్థితిక. 136

చ॥ కడువడి రాజపుత్రులు ముదాముఖిఁ జెంతరువచ్చి దూరి పైఁ
బడఁగ మహమ్మదీయులు తుపాకులు గాల్చుఁగ వీలులేక యా
బడెలనుద్రిప్పి మోదరి; కృపాణ భయంకర తీక్షణ ధార యె
ల్లెడ నిగుడంగ వారి సలయించి కలించిరి రాజపుత్రకుల్. 137

చ॥ తరణి నభంబునకా దిరుగు చారిమెలంగుచు నానుసింహుఁ డ
 ర్తతి జయమల్లు శీర్షకము ధాత్రిని వ్రాలఁగ మోదిముందుకుఁ
 బరచుచు రాయశీలు ఘనవక్షము నుద్ధతి వ్రేయఁజూచుకా
 సరగునఁబాటె ధగ్గము ఘంజున పోరుచు నెత్తురొల్కఁగక. 138

మ॥ ఖరసంఘట్టన రేఁగుఘాళి సమరక్షేణికా దివికా జేరఁగా
 హరి శౌర్యాధ్యులు రాజపుత్రకులు రాసా బోప మేహారఁ డ
 త్కరవాలోగ్ర భుజంగకోటిఁ దురుష్క ప్రాణవాతంబు ల
 ర్తతి భక్షింపఁగఁబెట్టి యార్పిరి వియధాత్రుల్ ప్రకంపింపఁగక. 139

—, రామచంద్రదేవుని యుద్ధము. —

మ॥ సమరోత్సాహ విజృంభమాణ పటు గర్జాస్ఫూర్తితోఁ గొండనుం
 డి మనస్సింహుఁడు రామచంద్రపతి ఖండేరాపు దోస్సారులై
 దొమచిండుల్ ముడిదేలఁగావెడలి యట్లుల్లా చమూశ్రేణి స
 ర్పము చీచుపడంగఁ దాకి సమయింపకఁజొచ్చి రాచెంగటక. 140

శా॥ తోరకఁ మ్రొక్కు భుజంగరాజువరె నట్లుల్లా భోరాసాక భటా
 నీకంబుకా బురికొల్పి గ్వాలియరు షోణీనాయకుక దాడె; ము
 క్కాఁకిల్ దీతిన యానృపోత్తముఁడు బద్గందెత్తి సింహంబుల్
 కేకల్వేయుచు వానిమస్తముఁ బగిల్చెకా మోగలుల్ బెగ్గిలక. 141

శా॥ పేల్తై రక్తముదూకి మూర్చిల, భటుల్ శీక్షించి శీఘ్రంబై య
 బ్బుల్లాఖానుని మోసికొం చవలికికా బోవకామనస్సింహుఁ డ
 త్కుల్లాసంబునఁ దొంగుచుకా రిపులపై నుద్వృత్తి లంఘించుచుకా
 ద్రుళ్ళకజేసెఁ దురుష్క వీరభటు సందోహంబు నిర్వంకలక. 142

మ॥ ఒకమూల్తాను విభుండు దుర్దముఁ డలాయుధీనుఁడకా వీరు దో
 ర్వక యుద్ధాంగణమందు నల్లెనలకుకా బాటకా బ్రయత్నించు నై
 న్య కదంబంబుల హెచ్చరించుచు చటభ్యక్షత్వముకా బూని యా
 జికి దైర్యం బిగురొత్తఁజేసి మరలిందెకా బూన్చి యవ్వేళలో. 143

—: ఖండేరాపు యుద్ధము. :—

సీ॥ పదునాఱు వర్షముల్ పాయని పూసలేఁ
 బ్రాయంబు సౌకుమార్యము వెలార్పఁ

దరుణాచుణ్ణాజ్ఞ పత్ర విచాలమగు తేట
 సనుగవ పరమభాగ్యంబుఁ చెలువఁ
 దనమూర్తి సౌఖ్యగు మదన వసంత జయంత
 సౌందర్యములకు సిగ్గందఁజేయ
 నిజ తనుత్రాణ కాంతిచ్చట లఘిల భా
 గములందు మర్పిరీక్షతను బెంప

గీ॥ ససమ వక్రభరిత శోభియైతనర్చు
 దౌడ్డ కాంభోజ హయము ముందునకుఁ ద్రిప్పి
 రామచంద్రు ఖండేరాపు రణముఖమునఁ
 దాకె విక్రాంతి వటల మూల్తాను దొరల

144

మ॥ పులిపిల్లల్ చెలఁరేగి ప్రేఁబడునటుల్ మూల్తాన్ భారాసాను యో
 దులు కౌక్షేయక కుంత ముద్గర గదాదుల్దాల్చి శౌర్యంబు వా
 టిల నొక్కుమ్మడివచ్చి ప్రేఁబడిరి; ఖండేరాయఁడున్ దుర్బర
 జ్వలనుండోయన యుద్ధసీమఁ జరియింపకాసాగె వీరాధ్యుడై.

145

మ॥ నికటారామఫలాశిఁ బాలకుఁడు ఖండింపన్ మొదల్పెట్టు నా
 రకమై పాచక సార్వభౌముఁడును గూరల్ గోయు నట్లాడుఁ బూ
 నికమై వీరవిహారముల్ నెఱపి ఖండేరాపు తొరుక్క యో
 ధ కదంబంబుల మస్తముల్ దునిమె దుర్దాంత క్రియాభీలుడై.

146

మ॥ పరిసక భీమ ఘటోత్క చాహ్నును లదల్పక భీతిపైఁ బాటు న
 క్కురు నై న్యంబుల భంగిఁ బాటిరి తురుష్కుల్ రామచంద్రుండు, ను
 స్థిర శౌర్యుండు తదీయపుత్రుఁడు, మనస్సింహుండు, దుర్దాంత వీ
 రరసావేశముతో నరాతిభటశీర్షంబుల్ విదారింపఁగన్.

147

—• బేడ్లా కొఠేరియా ప్రధుపుల యుద్ధము. •—

గీ॥ ప్రణయబద్ధులు చోహణ వంశ్యమణులు
 వీరమూర్తులు బేడ్లా కొఠేరియా నృ
 పతులు నాల్గువేలాశ్విక బలము గొలువ
 యవనులను దాకిరపుడు భయంకరముగ.

148

ఉ॥ గండశిలాప్రపంచమునగంబుననుండియు చొల్లి నట్టులు
 ద్దండి మహోన్నరాశ్చిరపితానము నాలుగువేలసంఖ్య పై
 సుండియు మీచరా నిలువనోపక యావననేస లన్నియుఁ
 బండిన పైరు నాడిలం వాయుచు మొగ్గె రణాంగదంబునఁ. 149

మ॥ కవలుఁ గౌరవసేనలఁ బొదివి ప్రక్కల్ చేయు చందానదా
 నవనైన్యంబుఁ గలంచు దంతిముఖ-నేనానుర్ వర్ణవచ్చి ఛా
 ర్య విరాసంబునఁ జోహం ప్రభు కుమారిద్వంద్వ మవ్వేళ శా
 రవ నైన్యంబుల కింరలుంచిన మొనర్పఁ సాగె వేళంగులఁ. 150

—+ భిల్లులు యవసులతోఁ జేయు యుద్ధము. —

మ॥ కడునెత్తుండెడి కోటకొమ్మగుములఁ గండోపల శ్రేణిపై
 వడిఁ గూర్చుండిన భిల్లులుఁ ధనుర్కలఁ బాణాళి సంధించి సం
 దడిగా నార్చుచు వేయఁగాఁబొడరి. రేలద్బాబు సందోహముల్
 జడివానల్ వలెఁ బెల్లుముంచెను దురుష్కప్రాజ్య నైన్యంబులఁ. 151

చ॥ అచలసితంబు భాగములయందు రహించెడి గొప్పగుండులఁ
 బ్రచురబలుల్ కిరాతభట వర్చులు నూలులు వేలుపట్టి పూ
 నిది కదలిం, వొల్లెలు వ్పనిఁ గిరులన్నియుప్రీల శత్రుహ
 స్తిచయము నిల్చు చోటికిని జెచ్చెరఁద్రోసిరి గుంపుగుంపుగఁ. 152

ఉ॥ ఆపయనుండి దుర్దమ మహాబలధాటిని దాటివచ్చు గం
 దోపలకోటి మార్గముననున్న పదార్థములెల్ల నజ్ఞు గు
 జ్ఞైపడ వ్రాలి మోగలు గజావళిఁ జొచ్చి పదుల్ శతంబులుఁ
 రూపంబు దొర్లసాగె యవసుల్ ప్రళయంబునముని కూలఁగఁ. 153

మ॥ హనుమ ద్వానరభర్త శైలముల వాహాశక్తిపైతేచ్చి వై
 చిన రామాయణ యుద్ధమందు నసురశ్రేణుల్ వర్ణవ్రాలి యా
 వన దంతావళికోటియుఁ శిలలుపైవ్రాలఁ ధర్మవ్రాలి యొ
 క్కు నిమేషంబున మ్రగ్గె సట్టలవలెఁ గాత్రంబులుఁ నుగ్గుగఁ. 154

చ॥ వెలుచుచుఁ గాలిమూకలును బిక్కబలంబునఁ బాటె; నాశ్వికుల్
 పరచిరి సోరులఁదెలిచి ప్రక్కలకుఁ గిరినెక్కలేక; యు

ద్వారతః దుపాకీపాజులును దోడనె కాల్చిరి; కాని గుండు లా
గిరి పయినున్న భిల్లతతి క్రేవకుఁ బోక పడెకా ధరిత్రిపై. 155

శా॥ ఆమాయా శబరస్వరూప మనఘంటై యింద్రకీలాచలో
ద్దామ ప్రస్థములకా జరించు గజదైత్యధ్వంసి చందంబునకా
భీమాబోవుఁడు భీమచాండు ధరణీ భృచ్చృంగమందుండి యు
గ్రామోఘ ప్రదరాశిఁగూల్చెను విపజ్జరజ్య సత్వంబులకా. 156

గీ॥ ఆలరి యలరించు నొక్కమాటా ప్రతాపుఁ
బరుల నొకమాటు కనుసన్న బ్రమియఁజేయు
విడక యుభయనై న్యము మధ్య విజయలక్ష్మి
యజ్ఞనాశపుఁ యాగుఁటయ్యాల నూఁగె: 157

-+ మధ్యాహ్న వర్ణనము -+

శా॥ మెండై యెండలునిండె; నల్లెనలఁ గ్రమ్మెకా నిప్పులకాగుప్పు చు
ద్దండ గ్రీష్మ సమీరముల్; నిఖిల సత్వంబుల్ గడుకాడన్యె; బ్ర
హ్మాండంబందుఁ బొగల్ నెగల్ తుటుములై వ్యాపించె; మధ్యాహ్నా మా
ర్తాండుం దుజ్జ్వలరాండుఁడై గగన మధ్యంబందు వెల్గొందఁగకా. 158

ఉ॥ ఆతప నాతపోద్ధతికి నాయన వర్మములెల్ల గ్రాగి సం
జాత కృశానుకీలలు భృశమ్ముగఁ జిమ్ముటఁజేసి యోధసం
ఘాతము దేహముల్ బడలికల్గని సేనలు రెండువైపులం
దాతటి సుంత కన్మోగిచినట్లులు కూర్కె విమేషరాలముకా. 159

సీ॥ తలలపై బొమిడికంబుల యిన్నరేకుల
నలమిచహించు సూర్యాతపాగ్ని
సలుదెసల మిడుంగురులు చిమ్మురక్త దీ
ర్ఘక్షలఁ గోప భయంకిరాగ్ని
ప్రాచాత సంగర వ్యాయామమునరేగి
జగము మ్రింగఁగఁగోరు జారరాగ్ని
భువన సంతతిన్లెఱ బొడిపొడిగావించు
బహు బృహన్నాళాస్త్ర పై రివాగ్ని.

గీ॥ చున్నిఁటినిమింది లోకధయంతరమయి
యతిశయిల్లు చాహో ప్రవాపాగ్ని వెలుంగ,
భటులు పంచాగ్ని యోగదావనల మెదిగి
మఱలఁ జల్లఁడి రనికి నిర్వరులు పొగద

160

— మానసింహుఁడు పరంగుల సుసికొల్పి పిరంగులు ప్రేలిపించుట. —

చ॥ “ఇరువది రెండువేల భటులెల్లెడ నాలుగులక్షలున్న మ
మ్మరవఱచేయఁ జొచ్చిరకటా గతియే మని కుంది దక్షిణో
ర్తరముల మానసింహుఁడు శతమ్ముల సంతతార నిష్పులకా
గురిసి విపక్ష నైన్యములఁ గొల్పఁగ నాజ్ఞ యిడెక దటాకికా

161

సీ॥ మొగరాయి నేనా సముద్రాంతరమునుండి
పొడలెంచు దదవాగ్ని మూర్తు లనఁగః
రాజా ప్రభంజన రాజి మోగల్ శాఖ
సలువ చూడెను రాఁ భలము లనఁగః
రణదుర్గ పీఠ రౌద్రమునఁ జేతి కొలంది
గుప్పు నిప్పుల గొప్ప కుప్పు లనఁగః
దురక దం దను తోటఁ దొడిమ యూడుచు దొర్లు
పరిపక్వ రుష్యాండ ఫలము లనఁగః

గీ॥ సమయ మాంత్రిక హాళి భూతములఁ దనుప
నటువు రక్తాన్న నిబిడ పిండంబు లనఁగః
సల పరంగులు పెనుపిరింగులను బేల్చ
రాలె దెసలఁ దక్తయన గోళతతులు

162

మ॥ అవి లోకంబులఁ గొల్పగాఁ దొడరు బ్రహ్మాస్త్రాణినా నిష్పులకా
దివికికా జిమ్ముచు వ్రాలి యోధులను ఛేదించంగ రాజా చమూ
నివహం బుఱుట లూఁగి యెత్తువడి వ్రాంతిక జెంది వెల్పెల్లఁబో
యి వితాకొందిన లేఁ మోముల విధంబేమంచు వాక్రువ్వఁగక

163

మ॥ గుములై నిల్చి గుఢా ల్గుఢా లని పిరంగుల్ మ్రోగుటే కాని స
రము నిశ్శబ్దతఁ దాల్చె; యోధతతి చావక జూడఁగాలేక జెం

దమునక గుందుచు చొందుభట్టాక మహాదంతావళంబెక్కి యు
త్తమ గంభీర మనోజ్ఞ నిశ్చల గళధ్వనంబు శోభిల్లఁగఁ. 164

— చంద్రభట్టారకుఁడు రాజపుత్రసేనలకు రఝోద్రేకముఁ గలిగించుట. —

ఉ॥ “ఓయనమాన సాహస సమున్నత శౌర్య సమగ్రమూర్తులా
రా యడలంగఁ జొక్కుఁడు పిరింగుల గుండ్ల కఖండయుష్ట వి
ద్యాయుతులైన మీకుఁ గరమంబు దరించఁగఁ బూలచెంట్లు గా
వేయవి యొక్కమైఁదగులుఁడి పొడియైపడ సర్వలోకముల్. 165

సీ॥ మొన్నగాఁ జిత్తురి మూఁడవముట్టడి
పదియునాతేండ్లలేఁ బ్రాయమందె
కరకంకణములు మంగళ వస్త్రములతోడఁ
బెండ్లి పీటలసుండి వెడలివచ్చి
పుత్త సూర్యద్వారమున శాత్రవులఁగూర్చి
భార్య పండెందేండ్ల పడుచురిపులఁ
గుప్పగారగఁ ద్రుంచెఁ గోమలిత్యాగ వి
క్రమములు సకల లోకములుమెచ్చె

గీ॥ నాయరుందతీ దిర్ఘనమపుడె స్వర్గ
మునకు నచ్చరల్ కనునన్నలను బొవర్చ
వలచు శౌర్యైక ధనులు మీకొలమువార
లతులమతులార! ఛేల్వా భటాశులార! 166

సీ॥ గౌతమగోత్రంబు గాదిపురము రాజ
భాని యాచార్యుండు దై త్యగురుఁడు
పంశంబురర్త విశ్వామిత్రుఁ డాస్వర్గ
మర్త్యముల్ మునుపు స్తంభనమొనర్చెఁ
బదునాల్గులోకముల్ పైకివచ్చిన సుంత
కీ డెఱుంగనిది రావోడుకులము
బిగఁబట్టితెచ్చి నిల్వినఁ దురుష్కులు మీ ము
ఖముఁజూడ వెఱుతురకా భృతిగలిగె

గీ॥ నఖిల నారకపీఠ మహాధవనము
 గోవురమున నెత్తిన పూర్ణ కుంభతుల్యఁ
 డగుచు మీతిండ్రి జయమల్లు యశముఁగాంచె
 ద్విజుడే భేంద్రసింహయో తేజసింహః.

167

సీ॥ సామ్రాజ్య మఖిలంబు సవతితమ్మునకిచ్చె
 సంతఁత్యాగి యాచండన్యసితి
 యాచయానాసీమ నరుల తలల్ వేలు
 రాలఁగా విహరించె రత్నసింగు
 చిత్తూరుచోట డుస్సినచోట నిలిచి డు
 గ్గరావు ప్రళయ రౌద్రమునఁ బోరె
 నెనిమిదేడులుక్రింద నీరేడులోకముల్
 జయవెట్ట వర్తింపె సాహిదాసు

ఆ॥ సకల పూజ్యమైన చందేశు వంశంబు
 స్వామిభక్తి యుగ్గు పాలఁబెఱిగె
 నాకులంబు వీరులందు నాయకమణి
 కృష్ణసింహవిభుఁడు కృష్ణనిభుఁడు.

168

సీ॥ జగదేక దుర్నిరీక్ష ప్రకాశులటన్నఁ
 జూపు నూర్లకొలంది సూర్యకులము
 నిత్య సత్యవ్రత నిష్ఠాపరులటన్నఁ
 జూపు వేలకొలంది సూర్యకులము
 కండలొలిచియిచ్చు ఘనవదాన్యులటన్నఁ
 జూపు లక్షలకొలంది సూర్యకులము
 లోకంబులెల్ల గెల్పు ధన్యులటన్నఁ
 జూపుఁ గోట్లకొలంది సూర్యకులము

గీ॥ ఊణివెలయు నసంభ్యత కులములందు
 మరలకును సాయమొనరించె సూర్యకులము
 సూర్యకులము దూరంబుంచి చూచునెడల
 నఖిల భవనంబు లంధకారావృతములు.

169

సీ॥ బిజ్జెకు వెటులోక హితుఁడు కాకుత్స్థ త్రి
 శంకులు మఱి హరిశ్చంద్రుఁ డెట్టి
 వారు మాంధాత ప్రాభవమెంత నాధాగు
 డంబరీష భగీరథాది నృపులు
 సామాన్యులే యింక సగర-దిలీప-ర
 ముక్షితీకులకీర్తిఁ గొలువఁగలమె
 బ్రహ్మాండమంతయుఁ ద్రాసున నిడిన నిం
 దుల నొక్కఁడొక్కఁడే తూఁగఁగలఁడు
 గీ॥ భువన సామ్రాజ్యలక్ష్మి కాపురముచేయు
 వజ్ర హర్మ్యరాజంబు మీభానుకులము
 శతశత నమస్కృతులుచేసి సకలజగము
 నీపదముఁగొల్పు టరుచె ప్రతాపదేవ

170

సీ॥ కావరిస్తాఁ ప్రడాగణము నేటికిఁగూడ
 బప్పరాయలు భడ్గ పటిమఁబొగడ
 నాఖారాసాఁ దేశచుండు భోమనసింహు
 నాణెంబులింకను నడచుచుండ
 సమరసింహేంద్రు విక్రమగాధ రెల్లపు
 ఘోరీజనులు కొడుకులకుఁ చెలువఁ
 గుంభరాణాశౌర్య జ్ఞంభణం బేవేళ
 దేశదేశములు కీర్తించుచుండ

గీ॥ ఛారతీయుల యొడఁకులఁ బ్రాణముండ
 మఱువనేర్తురే రవిపంశ మహిమమెపుడు
 ధర్మసంస్థాపనార్థమే తత్కులమున
 దేవుఁడై పుట్టితి ప్రతాపదేవ! నీవు.

171

సీ॥ భరతఖండ త్తమాభరము నిజోద్ధండ
 బాహుదండంబున వఱలఁజేసి
 జగమెల్ల జయపెట్ట శకము నిల్పిన మేటి
 విక్రమాదిత్య పృథ్వీవిభుండు

నరత మింద్రప్రస్థ సామ్రాజ్యమున సాంఘి
భౌమ పరంపరఁ బాదునాలిపి
బహు కాల మేలి చాక్ష్వచక్రీర్తిఁ గనిన య
నంగ పాలాది రాట్పుంగులును

అ॥ నకల సుగుణ గణ విచారు లేవఁకసా
గరముగనిన చొడ్డ కెస్తుభము
లట్టి మేటివంశ మపకీర్తిఁ ఒడకుండఁ
దోరరయ్య! ద్వాపర వీరులార.

172

సీ॥ పావకాన్తయ సంభవక్షిత్రియులెల్ల
నాధారయష్టి చోహణకులఁలు
మున్నేడవ శతాబ్దమునఁ దురుష్కులను ఖం
డించె లక్షిలుగ మాణిక్యరాసుఁ
డిరనియన్న కుమారుఁ డేదేండ్ల లాటుండుఁ
దస్సుకోటినిద్రించి లానుమడిసె
నకల వీరప్రపంచము మౌళివెలయు ది
వృజ్యోతి యితఁడను వ్యోతిఁగాంచె
గీ॥ నతనితండ్రి దూలారావు యవన వీర
వాహినీవార్ధి రుంభసంభవమహర్షి
మిమ్ముఁగనినంత జగము కంపించుచుండు
బాహుబలులార! చోహణ ప్రభువులార

173

సీ॥ ఆయనంగు ననుంగు టాఁడుబిడ్డ కొడుకిం
ద్రప్రస్థపురము పుణ్యమలపంఠ
సోమేళు చలవార్ధి కుభ్రమరీచి బు
ర్రాగర్భకుక్తి ముక్తాఫలంబు
సమరసింహునిన్నేహ సౌహృదప్రతి వృ
ధామహాదేవి సౌదర్యధిసము
కల్యాణు మేనణికపు ముద్దుమామ! సం
యుక్తా మనోజ్ఞ ధానూదయంబు!

గీ॥ సమద జయచంద్ర జలద జంఝామరుత్తు
మూరి గజసింహ మిరనిఁబోల్ వీరులేరి
యాచతుర్భుజ రాజేంద్రు నెన్నఁచిమె
పుధ్వరాజై చతుర్భుజుం డెసఁగెఁగాక.

174

శా॥ సౌరాష్ట్రంబుననుండి వచ్చుచు దురుష్కప్రేణి జక్కాడుచో
మారాణాలను దొల్తునుండి బలసంపన్నులై కొల్పు చో
స్సారింబెల్ల జగంబును బొగడె మీఝాలా మహావంశ మా
దార స్తంభము భారదాభ్యుదయ సాధస్థాయితక నిల్పఁగక.

175

శా॥ ఐదారేడుల చిన్నకుట్ట లయినక హర్యక్షశాఖంబు ల
ట్లాదస్య ప్రకరంబుఁ గూల్పుకుల మర్యాదల్ వెలుంగక రిపు
చ్చేదంబు బొనరించి వారితలలకె డెండాడి చెందాడుడీ
యేదీ చూతము మీఘజాబల మహాహేలా కళాదీధితుల్.

176

ఉ॥ తొమ్మిది సూఱులేండ్లు ధృతితో నెలకొల్పు మరాఘమాస నా
వమ్మును మాతృభక్తి ఫలపారము వమ్మగు వై రిసోర్పు తూ
కమ్మునఁ దక్కువైనః నటుగాపున నిపుర దీక్షఁబూని శా
ర్యమృత్థిలంబు చూపి రిపులందఱ నొంపరె కీర్తినింపరే.”

177

మ॥ అని విప్రోత్తముఁ డందుచ న్వసముతో నందందునక నిల్చి యుం
డిన యవ్వీరుల పంశ గౌరవము వర్ణింపక శ్రవఃప్రీతిగా
విని యాద్యంతము నైన్యమంతయు విజృంభించెక సముద్రంబు పొం
గిన చందమ్మున ధూరి వీరరస సంకీర్ణ ప్రభావమ్మునక.

178

ఉ॥ అంతట మానసింహ విభునాజ్ఞఁ బరంగులుపెక పిరంగు ల
త్యంత జవంబు రౌద్రమును దార్కొనఁద్రిప్పుచుఁ డెంతనున్న మం
డెంతయుఁ దొంటికన్న నిపుడిబ్బడి ముబ్బడిగాఁగఁ బ్రేల్పుఁ గ
ల్పాంత మహాశనిప్రతతి యట్లువి యాత్మబలంబుఁ డాయుచుక.

179

గీ॥ హరుని నయనాగ్నిఁ బొడమి దిగంతరములఁ
గ్రమ్ము చందాగ్నికణముల కరణి యవన
నైనిక ముఖాబ్జ నిర్గత చంచరీక
పటలములు పైనవ్రాలెఁ దుపాకిగుండ్లు.

180

—, రాతోద్దేజసింహుడు విజృంభించి పిరంగులపైకేగుట. —

సీ॥ ఆశానుదీర్ఘ బాహుర్గు యుగళింబు
సమధికోదాత్త లక్షణముఁ దెలుప
నలను సింహాసనంబైన వక్షము మహా
రాజన్య పట్టధ్రుత వెళార్చు
నరుణరేఖ మనోహర దీర్ఘనేత్రముల్
సతత లక్ష్మీనివాసతను బెంప
దర్శనీయంబైన తనమూర్తి నవరోటి
మన్మథ సౌందర్య మహిమనింప

గీ॥ నమృత రసమొల్కు మొలక నవ్వలరుమోము
శతశతచ్ఛంద్ర సౌభాగ్య సరణిగేరఁ
దనభటులవీడి హయము ముందునరుఁ ద్రిప్పే
చీర లోకైకమాళి యా తేజసింగు

181

సీ॥ రణదుర్గ పరమ శౌర్య ప్రాభవము మెచ్చి
పైఁజల్లు శతపత్ర పటలమనఁగ
గుహలు మార్క్యాయంగ బహు శతఘ్నిక లవి
చ్చిన్నధారల నగ్నిఁ జెఱుగుచుండ
వేదమంత్రముల దీవించుచు భూదేవ
తతిచల్లు మంగళాక్షతల నమఁ
గరములు ముకుళించి శిరమొకించుక చాల్చి
పెండ్లికొడుకు మొక్క వెళ్లినట్లు
గీ॥ గుదీయఁ గేదెంబుఁ దేతుల గుదిలపఱచి
చిత్రధార నశ్వముఁ బూన్చి శిరమువంచి
పరమ సాహసుఁడగుచు బర్హతము దీగుచుఁ
దేజసింగు పిరంగుల దెసకుదూకె.

182

మ॥ “నిమిషంబునా నినువీడి యుండఁగలమే నీతోడిదేహకు లో
క” మటంచునా దమ జన్మమాది దృఢదీక్ష భక్తులకాగొల్పు ను

త్తమ రావోచ్చుల పేరులండును మొత్తంబై నిడదీశు పా
దములక గొల్పంగ వెంటఁదూకి రరిసంతానమ్ము చింతింపఁగఁ. 183

శా॥ ఆలోకోన్నతి చాట్య సాహస సమగ్రాశ్చిత్త దృశ్యంబుఁ దా
మాలోకించుచు రెండుపక్షములఁవా “రానా సురల్గూడ నీ
ఏలల్ నేర్తురె నెనమాను లిలలో కే” రండుఁ దద్విక్రమ
స్రీ లకాదీరి తేజసింహునిటు “జే! జే!” యందుఁ గీర్తించుచుక

—, రావోద్ తేజసింహునిటు నలుండ్రాకృష్ణసింహుఁడు తోడగుట. —

శా॥ దూరింబందున నుండి యీర్షతులు సంతోషముతోఁజూచి “యా
రా! రావోచ్చుణి నీబలోద్ధతి ప్రపంచాతీతి మద్దానికిఁ
దారింబున్నచె” యంచు మెచ్చుచు నలుండ్రాస్వామి చోండావతుల్
చార్తెకొల్పి శతమ్మికాకతముయిక లంఘించె సింహాకృతిక. 185

మ॥ తనచేఁ గాలుని దండమంతటి గదాదండంబు సఁధించి భీ
ముని చందంబున గొప్పకన్నుఁగవ నిప్పుల్రాల దుర్దాంత వృ
త్తిని రోషించుచుఁ దేజసింహుఁడును నాందీకదీర్చి పుణ్యాహవా
చనముకజేసె శతమ్మికాత్రయము పిచ్చల్గాఁబడక మోదుచుక.

మ॥ ఖరిఖడ్గంబునఁ బోచ్చుగీను భటులక ఖండించుచుక మోర ము
ద్గర మాతంబుల నాశతమ్ములను వ్రక్కల్చేయుచుక లోక సం
హరణోద్యోగ పరాయణుండగు నష్టాధీశ్వరుక బోలి సు
స్థిర రాద్రోద్ధతిఁ దేజసింహుఁడు చరించె శాతపుల్ బెగ్గిలక. 187

మ॥ సునిశాతస్థిర వీరవిక్రమయుతుల్ చోచావతుల్ వారి ప్ర
క్కన రావోచ్చులు దా నాశక్తి లులంబగా నా “షహారా” యెడా
రిని నిప్పుల్దెను కోడిపంజరము యవ్వృత్తిక శతమ్మిచయం
బును వ్రయ్యల్పడ మోచినాఁరి గదా భూరిప్రభూతంబులక. 188

చ॥ కెరలుచు వ్రాలుచుక బుడుతక్కింబుఁ గూల్చుచు నాశతమ్ములక
జెఱచెఱలాడి వ్రక్కలుగఁ జేయుచు దక్షిణమాదిచేసి యు
త్తరమునకేగు లోకభయదవ్రతనిఘ్నఁడు తేజసింహ భూ
వరమణి యుత్తరాయన దివాకరుఁబోలె వెలింగె నత్తఱిక. 189

సీ॥ ఖగరాజా కినిసి పన్నగరాజా శీర్షముల్
 చిద్రుపలై వ్రాలంగ డెండినట్లు
 వాసకారునఁ గృషీవలుఁడు నివ్వలిపట్టి
 పుట్టలన్నియుఁ దెగఁ గొట్టినట్లు
 కిడురోషమున లోహకారుండు మండెడు
 మూసలన్నియు ముల్ల నేసినట్లు
 గ్రీష్మవాతము బిట్టరేఁగి చూరామఁ జ
 పా పుష్పముల రాల్చి వైచినట్లు

గీ॥ దండధరి గదాచండి చంచండదీర్ఘ
 దండమున శతస్మీనముదాయ పృథుల
 వక్త్రములు వ్రక్క వ్రక్కలై నడఁగమోదె
 దేజసింహుండు కైత్ర నందివుడగుచు.

190

మ॥ వడిమై నిప్పులయేఱుదాఁచి యవనవ్రాతంబు పైనెత్తి వ
 చెడు వై వన్వతుఁడో యనంగ “బదనూర్సింహంబు” రారోడు లె
 ల్లెడఁ జుట్టుక దనుఁగొల్పఁగా యవన వాహిన్యగ్రముల్దాఁకి యె
 క్కుడు విక్రాంతిఁ భటాశిమస్తముల నుగ్గుల్నూఁకగా దంచినఁ. 191

—, యవనసేనాపతు లొక్కుమ్మడి రాజపుత్ర సేనలను దాఁకుట. —

ఉ॥ ఆరటమంది నైన్యవిభుఁ డానపుఘానుఁడు రాయసింహు న
 ట్టారహిమానునిఁ సమరముష్కరు నాషహాజుఁజుఘానునిఁ
 జేరగఁబిల్చి నైన్యములుచేరిచి నర్వురుగూడి శౌర్య దు
 ర్వారులు రాజపుత్రకులపై దొడరఁ నియమంబు చేయుచుఁ. 192

మ॥ తన కంఠాణ హయంబుద్రిప్పి సముదాత్తప్రాధి నాతేజసిం
 గు నెదిర్చెఁ; షహాజుఁజుఘాను దవితెఁ గ్రోధోద్ధతుఁ గృష్ణసిం
 హుని; భేల్వావతి దూరమందు సకలంబూహించి యత్యంత ధా
 తిని జేరఁజని రాయసింహవిభుఁ బట్టెన్ నైంహి కేయుండనఁ 193

మ॥ బదనూర్సింహము సింహవిక్రమమునఁ బై వచ్చి ఖడ్గద్యుతుల్
 చదలఁ బర్వంగ నొక్కమైఁదగిలె నానవ్వును; వాఁడంత బె

ట్టిదమో కోపముతోడఁ గుంతమును నాచెఁ దీర్చి వచ్చెనుపైః
నది తుంటిల్పడెఁ తేజసింహవిభు ఘోరాసిప్రయోగంబునకా. 194

మ॥ త్వరపై సాయుధుడొచు వాఁడు బదసూర్ భర్తా సమీపించె; నా
బిరుదుఁ వీరరసాబ్ధి వీచికవరెఁ వీతెంచె నాభానుపై;
మెఱుపుల్ వోలెఁ గృపాణముల్ దీరిగె; గ్రమ్మెఁ వాజిపైవాడి; యా
పరివేపముల సూర్యచంద్రులవలెఁ ఛాసిల్లి రస్థిర్వరుఁ 195

మ॥ కరవాలమ్ములు నాగుపాములవరెఁ గంఠంబులకాజుట్టె; ని
ర్వర వ్రేటుల్ మఱి పోటులిన్నియనుచుఁ రూపింపరాకుండె; ఛా
స్వర ఖడ్గంబునఁ దేజసింహనృపుఁ డాసవేషాను మోదంగఁ; ద
త్తురగంబీల్గినఁ జెట్టుతోడఁబడు మర్పుండల్లు వాఁడుఁబడెకా. 196

ఉ॥ ఆరణవీరుఁ డిట్లయిన సువ్వలదాటుచుఁ దేజసింహుఁ డ
బ్బూరహిమానుపైఁ గవినె; దోడనె వాఁడునుదాఁతె, వారిధిఁ
వారిధి దాఁకునట్టులు; రణంబు జ్ఞబంబున ఘోరమయ్యె; బా
చారి బలానురుల్ పెనఁగునట్టులు పారఁగ సాఁగిరిర్వరుఁ. 197

ఉ॥ భూరి మజాప్రధాన గుణముఁ బ్రకటించుచుఁ దేజసింహుఁ డ
బ్బూరహిమాను ఖడ్గరణ ధూర్వహశక్తివెలుంగ, నుగ్రులై
యారణవేదివెల్గెడు మహాదహనోగ్ర సమగ్రమూర్తులై
పోరానరించి రిర్వరును బూర్ణపరాక్రమరేఖ యొప్పుఁగకా. 198

కా॥ టారాఁ నీదగుసాహసం బని మనంబందెంచుచుకా విద్విష
ద్వీరారణ్య దవానలుండు బదసూర్ పృథ్వీశ్వరుం డశ్వముఁ
చ్రేరేపించుచు ముందుమాకి తనవైరిఁ గుఱ్ఱమందుండి చు
ర్వారేఖంబు మృణాలముఁగొనిన రేవకా గొంచుఁదోయెకా వడికా.

ఉ॥ వైందపుడోయనంగ బలసాహసుఁ డాషహబాజుబాను ద
ర్పాంధుఁడు త్రోవకడ్డువడ నాతనిఁబైకొనెఁ గృష్ణసింహుఁ డా
కంధినిజొచ్చు కుంజరము కైవడి; దద్బలభాటివాఁడు వ్రా
'లెంధరపైనదోమయుఁ బలెకా గనుమూసిర యంతలోపలకా. 200

మ॥ పరమోదారుఁడు రాయసింహవిభు భేల్వాభర్త యాకారవే
శ్వరునికా దాఁకెడు సాత్యకికా బలెఁగడుకా సంరంభమేపార సం

గర రంగంబునఁదాఁచి యాతని భుజాగర్వము వమైచనగా
గరవాలమ్మున వేయదాఁచి డుఱితెఱ గాయంబు గాయంబుగాఁ. 201

శా॥ ప్రావృహ్మకల పయోఽపిప్రచతి రేవఁరేఁగి రారోడు చోం
దావద్వీరు లరాత్తిసైన్యము లాంతర్చాగముఁజేరి వీ
రావేశమ్మున వైరివీరతతి సంపండుఁ విచారించుచుఁ
ప్రోవుల్ ప్రోవులు పోసిరెల్లెడ సమిచ్చుమిఁ శిరశ్శేణులఁ. 202

ఉ॥ చండపరాక్రమంబు భుజశౌర్యము శోభిలఁ దేజసింబుఁ
ఖండపముఁ దహించెడు ధనంజయుఁబోఁ నూతియోధులఁ
మెండుగ శిష్టముల్ తఱిగి నేలకుఁగోలనుఁ చెచ్చినంత నా
భండనఁసీమ మోగలులు పచ్చముపాడుగఁగూలి రెల్లెడఁ 203

మ॥ పరసేనఁ బదసూరుధర్మయు సలుంబ్రాణేతయుఁ జొచ్చి యి
య్యరు బిడ్డంబుల కప్పుతీరిని పనిఁబుట్టించి రివ్వారి వీ
ర రసోద్రేకమునందుఁజిక్కి యమదంష్ట్రా మద్యముఁజొచ్చు నా
కరణిఁ వైరులు నూల్గువేలుగను ద్రుంగఁసాఁగి రవ్వేశలో. 204

ఉ॥ ఓడలు గుంపుగూడుచు మహోపచయందలి నీటిమొత్తముఁ
చోడనె చించుచుఁ రవముతోఁ జనునల్లరినేనఁజొచ్చి చ
క్కాడుచు బారలియ్యరును నాశ్వికవర్గముగొల్వ సంగర
క్రీడల వ్రేఁగుచూపి విహరించిరి శాత్రవ మవ్యసీమలఁ. 205

— ప్రతాపసింహుని ద్వితీయ యుద్ధము —

మ॥ ద్విసహస్రంబు శిశోదియాభటులు నేవింపఁ బ్రతాపప్రభుం
డనమానస్థిర వీరవిక్రమ కళావ్యాపార మేపార శ
త్రుసమూహంబుల మీఁదికఁవెడలి గొంతుల్ గోసి రోరాడి యు
గ్ర సహస్రాంకుడువోలెఁ దేజమువెలుంగఁ నిత్చె దుర్వాసుఁడై 206

మ॥ కడుదట్టంబయియొప్పు చెట్టడవి చీకాకై ధిరఁవ్రాల సం
దడిమై దంతివరంపరల్ గవియు చందంబార, రాణాప్రతా
పుఁడు తద్యోధులు వైరినైస్యము ముఖంబుఁజీల్చి చోర్దర్ప మే
ర్పడఁ దన్మద్యమునందుదూఁకి రహితుల్ పాఱంగ నల్లిక్కులఁ. 207

చా॥ తోడర్మములును యుద్ధనైపుణ కళావోస్సారులొ యోదులుక
దోడైకొల్వ, శిశోదియా ప్రభువరేణ్యుక వీకమైదాకి పో
రాడకజూడె; బ్రతాపసింహపెనుఁ దుద్యద్ధాటిఁ దచ్చిర్ష మూఁ
టాడక భగ్గము పెత్తిమోది యరిమధ్యంబందు చూకొవడికా. 208

ఉ॥ రోసమునొంది చుట్టును దురుఃస్కులు కొండఱుకొల్వ లోకసం
త్రాస విశేషకార్య బలదర్పుఁడు సాగరుఁ డగ్రసోదరుక
దానెఁ; బ్రతాపుఁడతని క్షణంబునఁ గ్రిందికిఁదెచ్చె; నిట్టి భ
స్మాసురుఁ డట్టియుగ్ర నిటలాక్షనిదెంగట నిల్వనేర్పునే. 209

శా॥ దూరంబందుఁ దురుష్కయోధులను సూక్ష్మం దొక్కెడకజేర్చి “మీ
రీ రాణానెదిరించి చూల్చుఁ” డన వారెల్లక బ్రతాపేంద్రుపై
బారై చూకిరి; కొండఱకనునిమి కోపస్ఫూర్తిమై సూక్తునిక
జేరకఁబోయి తదీయశీర్షకముఁ డించెఁ రాజమార్తాండుఁడుకా. 210

చ॥ జలరుహ బాంధవుం దుదియ నైలమునెక్కినఁ దప్తృకాళముల్
నలుదెసలక వడిఁ గవియు లాగు ప్రతాపుఁ డరాత్తినైన్య సీ
మల మెలఁగక దదీయభట మండలిచుట్టును జుట్టుకొంచు మో
గలుభట శీర్షకోటి కడికండలుగా నిలరాల్చె నయ్యెడకా. 211

సీ॥ అతిపావనంబు హారావళిఁజైల రా
జమున హాల్దీఘాటు సవనశాల
యతులప్రతాప బాహవీర్యభర యశో
ఁనుఁడు తోడర్మములు దక్షమౌని
యాతని యాజమాన్యమునఁజేరి మెలంగు
రాజపుత్రకులు నిర్జరుల గణము
వేలకువేలు నేవించు యావనభటుల్
వ్రేలేడుపొడుగు గడ్డాలఱుపులు

గీ॥ కూరవరులు శిశోదియా వీరభటులు
ప్రమథ గణములుగాఁ బ్రతాపప్రభుండు
ప్రళయభైరవ విగ్రహ ప్రాభవమున
నరిచమూతతిఁజొచ్చి చక్కాడెనపుడు.

మ॥ కఱకుంబీరపు రాజపుత్రకుల డాకక నైపఁగాలేక యా
కొఱప్రాణంబులతోడ నెల్లెడఁ దురుష్కుల్ పాఱఁగాఁజొచ్చి రా
హరిశౌర్యుండు ప్రతాపుఁడు యవనసేనాంతంబుఁ బ్రాపించి శం
ఖ రవంబుఁ బొనరించె దూధర గుహాగర్భంబు లూఁటాడఁగక. 213

మ॥ ప్రళయాంభోధర గర్జనంబువలెఁ దద్ధైవంబు వీతేర న
వ్వల నిల్వంబును మానసింహవిభు నంబర్ యోధులుఁ జెంతనే
పులిగాండ్రించిన దద్దెట్లి హరిణంబుల్ పాటు చందాన, ది
క్కులకుఁ బాఱఁగఁజొచ్చి; రెంతధయ మొక్కో యాప్రతాపుండనక

గీ॥ అంతలోఁ బ్రక్కనున్నట్టి యవనసేనఁ
జెండుజెండాడి శ్రీకృష్ణసింహవిభుఁడు
శంఖనాదంబువిని చాలసంభ్రమమున
స్వామియొద్దకు మెఱుఁపట్లు వచ్చియాడి

215

మ॥ “అకటా! యొంటిగ నిట్లురాదగునె దేవా! శత్రుమధ్యం బపా
యరస్థానము వైరినైన్యము లసంఖ్యాకంబుగా నున్నచో
టికి రాఁజెల్లదు నాదుప్రార్థనముఁ బాటించుం’ డబించొండు ప్ర
క్కకుఁ గల్గెంబునుబట్టి యశ్వమఁ దొలంగకఁ ద్రిప్పేఁ గార్యజ్ఞుడై. 216

చ॥ పుపు వికసించినట్లు మొగముఁ జిఱునవ్వలరింపఁగాఁ బ్రతా
పవిభుఁడు “తండ్రీ వీరున కపాయములేని స్థలంబులున్నె యా
హవమిది; వెన్నఁజూడఁదగ” దంచన నంతటఁ దేజసింహుఁ డా
యవనులసేనఁ జించుకొని యక్కగకుఁ జనుదెంచె సూటిగక. 217

చ॥ ఒకయెడఁ గృష్ణసింహుఁడు మఱొక్కయెడక బదసూరుభర్త వై
తకము ఖలీనముఁ గొని ప్రతాపునిఁజేర్చిరి తొంటిచోట; దా
నికవల రెండువైన్యములు నింగియు నేలయు రాయునట్టి పో
లిక, నతిరొద్రధాటిఁ దవితెక రణశౌర్య విజృంభణంబునక. 218

—, యవనుల వారణబలముతో రాజపుత్రులకైన యుద్ధము. —

సీ॥ స్థావరత్వముమాని జంగమత్వముఁదాల్చు
నంజనాచల సమూహములనంగ

మొగళాయివాహినీ పుష్కరిల్లినిల్పు
 నీలకాదంబినీ నివహమనఁగ
 దళముగామొలిచి విచ్చలవిడిఁ దెలుగు ను
 త్తాలతమాల సంఠానమనఁగ
 మొగలు సదీజలంఘలు తగ్గ వెలిచోచు
 విషుల గందోపల వితతియనఁగ

గీ॥ యవననైస్యోత్తర దిశాముఖాగ్రహము
 నిలిచి ఘంకారముల నింగి నేలఁగలిపి
 కరి ఘటాకోటి కాటుచీకటులదాటి
 యరితతులఁదాక వెడలె భయానకముగ.

219

సీ॥ కడుఁ బదనైయున్న గన్నెరాకమ్ములఁ
 దలలలోమెదటు బ్రద్దలుగఁగోసి
 బలమైన కత్తివాతి లకోరులు నిగుడ్చి
 దీర్ఘదంతంఘలఁ ద్రెళ్ళవేసి
 నిశితధారలనొప్పు నెలవంక కోలల
 శ్రోత్ర వృంతములు రాసులుగఁదోసి
 వాడిమిగల పాఱ వాఱియలుంగులఁ
 దుండముల్ మిగులఁ దుత్తుమురుచేసి

గీ॥ పలురకంబులసంప దెట్టాటు వాన
 గురిసి పుంభస్థలంబులు గూలఁద్రోసి
 శరములను టిత్తజల్లుగాఁబరపి భీమ
 చాందు భటులుగూల్చిరి దంతినంతతులను

220

క॥ బలవంతులైన భిల్లుల
 యలుగులుమెయి నిండనాటి యావనగజమున్
 వెలిగె నొడరెల్ల ముండులు
 పులకెత్తిన యేదుపంది మూఁకలనంగఁ.

221

ఉ॥ బిట్టుగమావటీండ్లు గజబృందములకా నిశితాంకుశంబులకా
 నెట్టుచుఁ బూన్చిరద్రిః కవినెమ్మది నెక్కఁగసాఁగె ఘంకృతుల్

పెట్టుచు; మోగలుల్ కరులు వీపులనుండి తుపాకిగుండ్లతోఁ
గొట్టిరి వానిడాకలకుఁ గొండలుభిల్లులు కూలిరయ్యెడన్.

222

ఉ॥ దట్టముగాఁగఁగూఁగి బలదర్పులు భిల్లులు ప్రాసముల్ గదా
పట్టినభిండివాల రరవాలతతుల్ గొని తుండముల్ తెగన్
గొట్టినఁ గుంజరోచ్చరము కాండలుఁ హలినయట్లు బిట్టుగీ
పెట్టుచు నేలప్రైవఱఁగెఁ బెంటలుపెంటలుగాఁగ నత్తఱిన్.

223

—• భీమచాందు యుద్ధము. —•

సీ॥ వామదాహువునంటి వఱలుచాపము మహా
రిగ రాజదీర్ఘ హారంబుగాఁగఁ
గడలెల్ల దుర్నిరీక్షద్యుతుల్ వెదచల్లు
కూలంబు ముమ్మొన వాలుగాఁగ
హస్తాగ్రమున దక్షిణాపర్తశంఖ మ
య్యంబుకాసను కపాలంబుగాఁగ
గడియమైనను దినువిడకకొచ్చెడు బిల్ల
తతులెల్ల బ్రమథ సంతతులుగాఁగ

గీ॥ నప్పు డట్టార్ నబీతెచ్చు హస్తైదైత్యు
బిల్లపకుపతి గదనెత్తి పిప్పినేయ
గాయపడి చెందిరవుఁ గొండకరణి నదియుఁ
గాళ్లుపైకెత్తి పిల్లెరు గంతువైచె.

224

ఉ॥ భండనభీముఁడా శబరవంశ్య శిఖామణి భీమచాందు దో
ర్దండ గదాభిఘాతముల దంతినమూహము కుంభగోళముల్
మెండుగఁ జీల్చివైచుచు వెలింగెను గండశిలా వ్రజంబులన్
బిండిగఁ గొట్టుచుండు నొకపెద్ద యయోమయయంత్రమోయనన్.

225

ర॥ బరువయినగదను దాలిచి
యరవరిలై పడఁగమోద, నాద్విరదము లే
కరదములై యాపిమ్మట
విరదములైకూలే నంగలార్చఁగ యవనుల్.

226

మ॥ విబుధేంద్రుండు పవిత్రయోగముల నుర్విధ్రంబులకాబోలె ని
 న్నబడెకా ద్రిప్పుచు వ్రేయుచుకా యవననేనాలక్ష్మి సింగారపుం
 గబరీవారముఁ గోసివైచెనొ యసంగా దంతిఃసంతానముకా
 శబరస్వామి హిరించె చోర్బల కళాసంరంభ మేపారఁగకా.

227

—: బుడతకీచులు పిరంగులను బ్రేల్తుట. —

నీ॥ యావననైన న్న మ్మగ్ధాబ్ధిఁ ద్రచ్చినఁ బుట్టు
 చాలకూటానల జ్ఞానలనఁగఁ
 దురికడండను చిల్పచొర ఫణంబులఁదోచు
 మాణిక్యపటల సంపదలనఁగఁ
 గదనానిలమును మోగలు సరస్సుననుండి
 రాఁజె మి శతపత్ర రాజియనఁగ
 బహుళ శరఃస్మిప్రవాళ వల్లులజ్ఞాటు
 గుమరై స పగడాల గుత్తులనఁగఁ

గీ॥ బరగి, రాజింబ కపిత్థ ఫలసమాన
 నీల భయదతప్తాయన గోళతతులు
 బహు బృహన్నాళి కామ్రముల్ పఱఁగఁజేసి
 బుడతకీచులునడిపి రిబ్బరముదోవ.

228

సీ॥ మొగలొందైన న్న టిమూతగర్భమునుండి
 వెలిజాటు పిడుగుల పిండనంగ
 యావన సుధట బాహుప్రతాప మహాగ్ని
 కడలేచు సంగార కణములనఁగ
 రణదుర్గయురిమి నేత్రముల రౌద్రముఁ గ్రక్కఁ
 బొడమిన గొప్పనిప్పుక లసంగ
 మృత్యుదేవత కోపమెత్తి తూరుపుపట్టఁ
 దోతెంచు చారపుల తుంటలనఁగ

గీ॥ నల్లనేరేడు పండ్లంత లగుచుయవన
 భటతతులనుండి వెడలు తుపాకిగుండ్లు

రాజ సీలోత్పలచ్చాయ రాజపుత్ర
నైనిరులకుఁ గర్జావతంసంబులగుచు.

229

క॥ వడివడినవి తొడరుచుఁ పైఁ
బడినకా దడఁబడియు డీలుపడి యిడిగిలకా
బడి యెత్తువడి బడిలపడి
బుడివడి కడుఁచెడిమె రాజపుత్రుల సేనల్.

230

క॥ పదుగురు పదునేనుగు రి
ర్వదిగురు సలువదిగురు నలువదిగురు మఱి లొం
బదిగురు సూర్గురు సుభటులు
తుదముట్టిరి వేడిగుండ్ల తోరపు జడికికా.

231

—• ఖండేరాపు యుద్ధము.

క॥ చండాగ్నేయ కరాళ గోళములు వర్షంబట్లు వీతేర, బ్ర
హ్మాండంబంతయుఁ బిండినేయఁగల దైర్యాహోర్యలుకా, సుంతయుకా
గుండెల్నిల్చిక క్రుంగు కష్టదశ నక్షత్ర ప్రసావాధ్యుడై
ఖండేరాపు నిజాప్తయోధు లలరంగా నశ్వముకా ద్రిప్పుచుకా.

232

క॥ పుష్పనమయావనరమునఁ
బుష్పంధయ సేనగొలువఁ బుష్పరదముపైఁ
బుష్పాస్త్రములఁ డిమ్మెడు
పుష్పకరుని మాడ్కినపుడు ముందుకుఁ గదిలెకా.

233

చ॥ వెనుకనె రాజపుత్రకుల వృద్ధి పితామహుడైన నానుసిం
గునడిచె; శ్యామసింహుఁడను గొండపిఠంబున వారివెంబడికా
జనియెను; రామచంద్ర నృపసత్తముఁ డట్టులెచేరె; ధేలవా
రనృపతి వచ్చిపూఁకెను; జొరంబడి రయ్యెడఁ జోహెనెను.

234

ఉ॥ అందఱు ప్రక్కప్రక్కలకు నారణరంగమునకా శరఘ్నికా
బృందము బున్నచోటువిడి యేగతుసాతుల వారిఁజేరి యిం
డిందిరరాజి మాడ్కిఁ బరతెంచి కలంచెడి గుండ్లకోర్చి వా
రించెగ్రవేయసాఁగి రరరే: యల వీరుల శార్యమెట్టిదో.

235

మ॥ మురువొకస్తురి వానలుక్కుగరియ నాపుల్ చుట్టునుండక వధూ
వరు లూరేగెడు నట్టిమాడ్కిని బ్రతాపస్వామి సామంత భూ
వరనైన్యంబు తుపాకిగుండలు సహింకగ్గు చూనాటి సం
గర వైవాహిక మండపంబున వెలుంగకాజొచ్చె గేళిగతికా. 236

మ॥ “యమునంశంబులఁ బుట్టియుండవరె లేదాయుట్టి బాహుప్రతా
పము దైర్ఘ్యంబు మనుష్యమాత్రుల కెలర్పక సాధ్యమే” యంచు ఖా
సిముఖానాది సమస్తయోధులును యోజింపక మొసల్పేట్టి నై
న్యము లన్నింటినిజేర్చి రాక్కెడ విపక్షసికముకా చాకగకా. 237

మ॥ నలిగెఁ హైందవనైన నాటికినిఁ బ్రాప్తాంబుండుఁ చారుష్క నే
నలు నాహైందవనేన డన్వె సహజాంబుండుఁ చారుష్క నే
నల నాశాగ్నులఁకట్టిచో నుభయ నైన్యంబుల్ రణోన్మాద మ
గ్గులమై యొందారు మీఱఁబోరు నలుపంగాఁబూను టాశ్చర్యమే. 238

సీ॥ శూరాగ్రయాయి ఖండేరావు యవనుల
నఱఁటి మొక్కులనట్లు నటికివైచె.

భానుసింహానిధాటిఁ బరినేన శిశిరంబు

నందాకురాలెడు నట్లురాఁ:

సింహాచార్యుఁడు శ్యామసింహ భూభృన్మణి

చెట్టుకొక్కఁడు పాఱఁజేసెరిపులః

నరిరాజ సమవర్తియగు మనస్సింహుఁడు

విమతనైన్యము పీన్లు పెంటచేసెః

గీ॥ మహితయశులు మదన మూలవ తుల్యులు

దైర్యరతులు సమం శౌర్యఘనులు

వెలగపండ్లుచోరె చ్చెడ్డాకొపేరియా

నృపులు రాల్చిరపుడు కిపులతలలు.

239

సీ॥ ప్రత్యేక భయదారవములు శోభిలు రాజ

పుత్రాశ్వ హేషాసమాహ రుతము

లహితులగుండియ లవియరేగెడు యోధ

సముదాయ సింహగర్జాస్పనంబు

...రిపుష్ట తోరుష్కు ధితికిపాలములు క
త్తులు తాకి పగులు సుద్ధిరరవంబు
రాజ్యములు చమారాజ హస్తాంభోజ
నాస్వన్నహా శంఖ నిస్వనములు

గీ॥ భట సమాహాట్టహాసి పెంభన్నినాద
మఖల దిశలను దిగిలింది చూడలుగూర్చు
నతిభయము నొంది మానసింహుండు
'పద పదం'దని తనమూల బలమునడిపె.

240

— చానుసింహ పీఠబలుల యుద్ధము. —

ఉ॥ వాడినచేనిపైఁ ఒడెను వర్షము నట్టులు మానసింహుఁడు
దోడయి వచ్చినంత యవనుల్ భృతితోఁ జెలరేఁగి మూపులుక
మూడయి పొంగఁ పీఠరస పూర్ణుఁడు పీఠబలుండు యోధులక
గూడి యెదిరె నయ్యహిత కుంజరసింహము భానుసింహముక 241

మ॥ కరవాలంబులు కిన్నెఁగోనలు స్ఫులింగశ్రేణి నల్లిక్కులక
బరవక భీషణ చంద్రహాసి రుచి లభించంటి వర్తింప ని
ర్వరు గంధర్వములక విచిత్రగతులక బోనిచ్చుచుక దాకి సం
గరముక జేసిరి బాహుశౌర్యము సమగ్రప్రాధి దీపింపఁగక. 242

మ॥ అన గజారవధాటికి దెనలు బ్రద్దల్ బ్రద్దకైపోవ, నూ
తన సంరంధ విజృంభణంబున నమిత్రశ్రేణి భీతిల్లఁగా
వెనుకఁజూడర భానుసింహుఁడు రిజోర్విక శాత్రవుక దాకి యా
తని యశ్వంబు గళంబునుక దటిగె నుద్యత్థదగ్గ భారాహతిక 243

ఉ॥ పీఠబలుండువ్రాలి రణవీధి మయొండు హయంబునెక్కి 'రా
రో రణవీరులారీ' యని యోధులఁబిల్వ నరాతిపీఠ సం
హార పరాయణుల్ సుభటు లట్టులె దూకిరి; భానుసింహ భా
శ్రీరమణుండు వారి నెదిరించె నొకండె పరాక్రమమ్మునక. 244

కి॥ కమల సరోవరిమున ద్వీర
దము విహరించిన విధానఁ దనివిననక వి

క్రిమరా? వాసుసింహుడు

సమయందె దురువృథలుల సమర తలమునకా. 245

చ॥ అదిగని మానసింహ విభుడంబరు వీరుల 'వాసుసింహుడై
గదిసి రంబునేయుడని కట్టడనేయెగ నట్టహాసముల్
పొదలెగ వారు ప్రైబడిరి; భూరి మజాబలరేఖ యొప్పగా
గదనము వేయసాగె లయకాల యముండన నాకడుగ్రుడై. 246

ఉ॥ కూరతురుష్క పీరుడొక మండతనికా దరిజేరఁబోయి దు
ర్వార కృపాణమెత్తి తలవ్రక్కలుగాఁ బడమోద, రక్తముల్
వాఱగ వాసుసింహుడను వ్రాలె ధరిత్రీ; దదీయవాజి య
ప్సీరునిపైననిల్చె నరివీరులు ప్రైబడకుండఁ గాచుచు. 247

ఉ॥ అంతట శ్వామసింహుడు రయమ్ముని నచ్చటి కేగుచెంచి జం
చాంతకు నోటుపుచ్చి విమలాన్మృత భండముఁగొన్న యాగరు
త్మంతుఁడు పోలె వీరబలు దర్పమడంచుచు, భానుసింహు సే
నాంతరమందు నుండికొని యవ్వలికేగె సురక్షిరమ్ముగకా. 248

చ॥ "పడెఁబడె భానుసింహుఁ" డనువార్త దవానలమో యనంగ నె
ల్లెడలను నాక్రమింప విని యానినబెబ్బులి మాడ్చి, రామచం
ద్రుడు జయమల్లు నైన్యములతో నొనరించు రణంబు వీడుచుకా
వడివడినచ్చె వీరబలుపై గిరిపైఁబడు వజ్రమోయనకా. 249

— రామచంద్రదేవుని ద్వితీయ యుద్ధము —

ఉ॥ కైటభదైత్యుపై నడచు కంజదళాయుర నేతుగఁదో యనకా
సూటిగ రామచంద్ర సృపసోముడు మోగలు వీరయోధులకా
దాటుచువచ్చి వీరబలు దాకి చదీయ భటాళిజేతులకా
దీట యడంగఁ గంఠములుద్రొంచి యనేకులఁ గూల్చె నత్తఱికా. 250

కా॥ గుల్లల్గుల్లలు గాఁగఁ గొండఱను మగ్గుకా నూకఁగాఁ గొండఱకా
ద్రెక్కకా జేయుచు, రామచంద్రుఁడును ద్వార్వీరుల్ విజృంభించు ను
ద్యల్లీలల్గని మానసింహ విభుడుకా దౌదవ్వు లందున్న య
బ్బుల్లాభానునిఁ బిల్చి వారిపయికకా బూన్చెకా మహాగ్రాజికా. 251

చా॥ పీరోవాత్తుడు రామచంద్రుడును సందీప్తానల జ్వాలయై
 రాజుష్కాటవి ధన్యసాత్కృతముగా దర్శించి చెండాడి యా
 శ్రీరామప్రభుఁ డస్త్రగార ననురి శ్రేణీరిశ్రేణులకా
 సూఱుల్ సూఱులు రాల్చునట్లు రణమందుకారాల్చె మస్తంబులకా. 252

చ॥ అలయక రామచంద్రపతి యావననేనల గీటడంచి, చే
 తులకసిపోవఁ దోరి బలధుర్యుని వీరబలేంద్రుఁ దాకి, మం
 ట టుమియు ఖడ్గరాజము బెడంగుగఁ ద్రిప్పమఁ దచ్చిరంబు వ్ర
 క్కులుగను మోదె వాడు పడఁగకా భటులకా గొనిపోయి రవ్వలకా

మ॥ పొగవోలెకా దగఁబాటి యానృపతి యట్లుల్లా చమూనాయకుకా
 దగిలెకా; వాడు పరాక్రమించి, నడగొండకాదోలె వచ్చెకా; మహా
 రగముకా దాఱ్ఱుఁడువోలె బట్టి యిల్లపై రాల్పంగఁ దత్సేనయుకా
 మొగవిచ్చెకా గనువిచ్చి యంబరు విభుండుకా గాంచి శోకింపఁగకా.

చా॥ గాసికా బెంచుచు రామచంద్రుఁడు తురుష్కశ్రేణి ఖండించుచో
 ఖాసింఖాను పదాఱుమంది భటు లంగశ్రేణి రక్షింప యు
 ధానత్తుండయి యాతనికా దొడరి యుద్యద్ధాటిమై ఓడముకా
 వేనెకా; భూపతి దానిరాల్చె నవనికా నిష్క్రింశ ధారాహతికా. 255

ఉ॥ ఆపదునేడుమంది యొకఁడై పలునంబడి; రంత దోర్బలా
 తోపముమై నెదుర్చుచు గడుంగడు డస్సియు రామచంద్ర ధా
 త్రీపతియుకా దురుష్కభటు దెబ్బగళంబున పోకి క్రిందుమీ
 డై పడికూలెఁ గల్పకమహావనిజాతము కూలు చాచ్చునకా. 256

—+ శ్యామ సింహాదుల యుద్ధము +—

చా॥ రహాలావీరుల శ్యామసింహుఁడు తురుష్కశ్రేణిపైఁ బూన్చి దా
 నాలంబుకా బొనరించి రక్తతతు లేతైపారెల్లె; దడ్డాటికికా
 రాలెకా మస్తము లెల్లెడకా; లయసమీరమ్మూల్ విజృంభింపఁగా
 దాశీపర్వ ఫలంబులుకా భరణి మీదకారాలు చందంబునకా. 257

మ॥ పరుషారాదులు యామ్యకింకరుల లేవకాపెల్లు నాచోహాణుల్
 సరసకా గొల్వఁ గొచేరియావిభుడు బేడ్లాభర్తయుకా, యావనో

తక్కురముల్ భీతిలి నాల్గువైపులఁ జనంగా సంగరజ్జీణి చా
ర్యరసోన్మాదముతోడఁ దోరిరి మృగేంద్రరావముఁ జేయుచుకా. 258

శా॥ ఆదోపమున రాచుచంద్రసుతుఁడా వ్యాఘ్రంబువోరెకా నిరా
ఘాటప్రక్రియ వైరినైనృ మృగసంహతంబుపైవ్రారెఁ; ది
ద్దాటికా వైపఁగలేక తుత్తుమురుగాఁ దండోప తండంబుగా
రోటకాబెట్టి సడించుమాడ్కి యవనేంద్రుల్ స్రుక్కి రప్పేళలో. 259

చ॥ జలధితరంగ మాలికలచాడున యావననేనపైఁబడెకా;
జలమున రామచంద్ర స్థపసత్తము సూనుఁడు శేషనాగ మ
య్యెలుకలపిండు పైబడెను నేపునవ్రాలుచుఁ బోరుచుకా దురు
ఘ్నుల తలలేరివైచె, సుమగుచ్ఛము లల్లనగిల్లు కైవడికా. 260

మ॥ అతఁడుకా రెండవ ధైరపుండనఁగ బాహోబోప సాహంక్రియా
రతి నుప్పొంగుచు వీరవిక్రమ విహారమ్ముల్ పొనర్చుకా దురు
ష్కతతుల్ మ్రగ్గెను మృత్యుదేవతయు నాల్కకాజాచెనోనా రణ
క్షితియెల్లకా భటకూన్యమోచుఁ గనుపించెకా వానినల్లిక్కులకా. 261

శా॥ 'అండకజేరఁగనీఁడు తుత్తుమురు నేయకాజొచ్చె మమ్మెల్ల నీ
భండేరాపు యముందో రుద్రుఁడో మముకాగాపాడి రక్షింపఁగాఁ
రం"డంచుకా యవనుల్ చమూపతుల మొట్టిల్వెట్టి ప్రార్థింప, ను
గ్రుండై యాజయమల్లుమాఁకె 'భయముకా గోల్పోవుఁడంచార్చుచుకా

శా॥ చుండాబోప మెలర్పసయ్యెడ భౌరాసాకా వీరులుకావచ్చి యీ
భండేరాయనిఁదాఁకి; రాతఁడు భుజాగర్వంబుమై మార్కొనెకా;
బెండై శౌర్యము, కొందఱేఁగిరి రణోర్పికా వీరుచుకా, గొందఱు
ద్దండస్ఫూర్తి నెదిర్చి, రప్పరకు కుంతశ్రేణులకా గ్రుమ్ముచుకా. 262

చ॥ తడయక రామచంద్ర వసుధాపతిసూనుఁ డవత్ర విక్రమా
ధ్యుఁడయి రణంబునేయ నొకయోధుఁడు ఖడ్గమునెత్తివేయఁగాఁ
గుడిభుజ మట్టెప్రీతి బెడఁగుంగరవాలముధాత్రి దుల్లినకా
బొడుపుఁడటంచు వైరు లురముకా బడఁగ్రుమ్మిరి కుంతసంతతికా. 263

సీ॥ గగన హర్యాగ్రవాగమున నిల్చుటమాని,
 యిలఁజేరు చంద్రమః కళయనంగ
 గ్రౌంచధేదనము గావించి విశ్రాంతిఁ గూ
 ర్చుండెడు షాన్మాతురుండనంగఁ
 గ్రతువైరిపాల నేత్రజ్వాలలకు సొమ్మ
 సిల్లికూలెడు మనసిజుఁడనంగఁ
 గల్పాంతవవన సంఘర్షణంబున కోర్వ
 కిలవ్రాలు హేమాద్రీ శృంగమనఁగ
 గీ॥ నభముననుండి తనదుపుణ్యంబుదప్పి
 మాటితెగిపడ్డ చక్కని చుక్కయన్తఁగఁ
 దనువుదాల్చిన భువన సౌందర్యధనము
 బపరమందు ఖండేరాయఁ డవనిఁగూలె.

265

మ॥ వనరాశికా జొరఁబాటు వాహినులటుల్ బారై మనస్సింహుఁ డా
 తని తొమ్మండ్రు సహోదరుల్ యవన మధ్యంబందుఁ బోరాడ జొ
 చ్చిన రూలాసుభ పేంద్రులుకా భటశిరశ్చేదంబు నేయక, విప
 క్షనికాయంబులు దిగ్భ్రమకదవిలి వెన్కకజూడఁగా సాఁగినకా. 266

ఉ॥ “గ్వాలియ రీకులుకదెగిరి వ్రాలెనునేలను భానుసింహుఁ; డి
 వ్వేళ జయంబుతప్ప; దొకపెట్టున వైరులఁదాకి కూల్చుటల్
 మే”లని మానసింగు నియమించె; దురుష్కులు దిక్కులెల్ల గ
 గ్గోలువడంగనార్చి రిపుకోటులఁదాకి రవార్యశౌర్యులై. 267

సీ॥ భయదయావన వీరభటులార భటులతోఁ
 బ్రళయకాల పయోద పటలిమాడ్కిఁ
 డెలరేఁగి నాల్గుదిక్కులఁగ్రమ్మ, దావాగ్ని
 యలమిన మృగములు కలగినట్టు,
 లగ్నివర్షించు గ్రీష్మాతపోద్ధతికిఁ బు
 ష్పవనంబు తలవాల్చి వాడినట్లు
 వారాశియుష్పొంగి మేరమీఱఁగ నదీ
 తోయపూరం బెకదొట్టినట్లు

గీ॥ రాజపుత్రులు పెట్టుబాండ్లు పెట్టుగ
చూస్తున్నై పోరుచున్నను మొగలు పీఠ
భటులునంబు హెచ్చాట నోర్పంగలేక
ఒరుపుపడిరి కొండలుపైన వ్రాలినట్లు.

268

—+ చంద్రభక్తారకుడు యవసులపై గవియుట. +—

మ॥ అరులాత్మీయబలంబు నొంపఁ గవిలో నైరాగగణ్యుండు న
ద్గురుఁడు విప్రుఁడు చాంచుభట్టు కరముగ్రుండై రహస్యాద వి
స్ఫురితుండై గజరాజవాహముఁ గలంబుఁ గైరముఁ వీడుచుఁ,
గరవాలంబుధరించి దూరెఁ బ్రతిపక్షచ్చేదముఁ జేయఁగఁ.

269

చ॥ అనిల జవంబునక విఱుగు నభ్రములట్టులు, శ్వేనాటికి
వెనుకకుఁబోవు నవ్విహగ బృందము నట్టులు, వేటకాని ది
ర్భనముననోడి పర్విడెడు సత్వములట్టులు, చాంచుభట్టు ఘో
ర నిబిడనాటి బెండువడి మ్రగ్గిరి మోగలు యుద్ధవీరులుఁ.

270

సీ॥ కడదాఁకఁ గనిన భగ్నుప్రాస నివహంబు
ఖండితా లంకార మంగనంబు

ననమన్వితోరు పదార్థ సంఘాతంబు
స్థలిత వ్యవస్థాక గణయుతంబు

దుష్కియాకృత శబ్దవోష భూయిష్టంబు
నవరాసహిష్టు వాక్యాస్పృతంబు

నధిక విసంధియుఁ నసగత నియతియు
నగణమాన గురుల ఘ్నంతరంబు

గీ॥ నపగత రసావకాశంబు సత్వనన్య
య క్రమముగాఁగ యవసనైన్యంబులై
సరస కవిలోకపతి యయ్యుఁ జంద్రభట్టు,
కు కవి కావ్యంబుఁబోలె నెక్కొనఁగఁజేసె.

271

మ॥ “పిడుగుంబాటున నైన్యగర్భమున నావేశించె సీతండు; చం
పుఁడు పోనీకుఁడటంచు నొందొరులు గుంపుల్ గుంపులై వ్రేలుమో

పేడు సందీయక చుట్టు మూగిరి మొగల్ పీరుల్ తదభ్యుత ల
య్యోడ దేవాసుర యుద్ధమట్లు సమరం బేసారె నత్తుగ్రమై. 272

సీ॥ చంద్రహాసంబెత్తి జయమల్లు కేడెంబు
శీర్షకంబునుడించి చెండివైవ
రాయశీలుడు సువర్ణ ప్రాభుండొచ్చు
గరవాల ఫణిని వ్రక్కలుగఁజేయ
సింహశౌర్యుండు ఖాసింహను మున్మున్ను
పరతెంచియున్న తాశ్వంబు నఱుకఁ
బలివంటిప్రోడ యట్లుల్లాచమూపతి
నెత్తిపైఖడ్గంబు నెత్తివేయ

గీ॥ రాజపుత్ర శతాధిక గ్రంథకర్త
చంద్రభట్టారకుఁడు యశస్సాంద్రమూర్తి
తల పగిలి యశ్వముననుండి తెలివితప్పి
ముందునకుసోలి ధర్మవ్రాలి మూర్ఖ మునిగె. 273

చ॥ ఎవని పదాంబుజాతము లహీన సృపాలవరేణ్య నేవ్య మా
కవి ధర్మవ్రాలినా మెఱుపు గ్రక్కనపీచిన యట్లు ధేలవా
రవిభుఁడువచ్చి దూకి కరిరాజు మృణాలముఁబోలె నెత్తి యా
హవతల మందునుండి పడినవ్వలఁజేరిచె నశ్రమంబుగఁ. 274

మ॥ “కవి నిర్యాణమునొందె; మమ్ము నెదురంగారే దొరుండంచు, న
య్యవనుల్ పొంగుచుఁ గేకలార్పులును జేయఁ, దన్మహానాదముల్
దివి మ్రోయంగఁ బ్రతాపభూవిభుఁడు తత్సేనాధిపుల్ నెమ్మనం
బివియఁ శోకమునొంది కుందీరిదురం తాయాస ఛారమ్మునఁ. 275

—, రారోడ్ తేజసింహుని మూఁడవ యుద్ధము. —

సీ॥ సాగరాంతర నివాసముమాని ధరణికిఁ
బరతెంచు బాడబవహ్ని యనఁగ
నావ్రతాపేశ్వరుండను గజాసురవైరి
ఫాలనేత్రానల జ్వాలయనఁగ

సచరాచర ప్రపంచముఁ గొల్పఁ జరలెంచు
ప్రళయ కాలవలేత రాజసంగ
యవస నేనారణ్య మలమి భస్మముచేయఁ
దవితెడు నిర్దామ దహనుఁడనఁగ

గీ॥ దరకు దిగివచ్చు చండ మాత్రాండుఁ దనఁగ
వైరిగిరి కోటిపైవ్రాలు వడ్రమనఁగ
భూతలంబు నిర్భవనంబుచేతు ననుచుఁ
దేజసింగు హయంబునుద్రప్పి కదలే

276

మ॥ తన రావోడులు రెండుపేల్ భటులు చెంఁగ గొల్పఁగా నింహగ
ర్జనముఁజేసి యజాండ కర్పరిము పిచ్చల్ గాఁబడఁ మాకఁ, ద
ద్వనియుఁ మృత్యువు నట్లహాసమటు శ్రోతవ్వంద్వముఁ జీల్చి 'నిం
డెను సూతేంద్ర'ని ప్రీతి మోగలుల గుండెల్ తేజసింహుఁగనఁ. 277

ఉ॥ మారట రుద్రుడై యతఁ డమందపరాక్రమరేఖ యొప్పుఁ గ్రొ
క్కరు మెఱుంగువోలెఁ దురగంబు రజాంగణమందుఁ ద్రిప్పి దు
ర్వార జవంబునఁ దలలపై నడిపించి తురుష్కకోర సం
హార మొనర్పఁగాఁ దొడఁగె నచ్చటి యందఱ కన్నిరూపులె. 278

మ॥ కృత స్వాహావ సాదనాథ్యము రివోర్విఁ దేజసింహాగ్ని ప
ర్వత ముప్పొంగుచుఁ దన్మహానలము పర్వఁ దప్పకోలేని దు
స్ప్రితిఁ దొరుక్క చమూ మహావనము భస్మీభూతమై చుట్టునుఁ
క్షితిపై రాలెను గుప్ప తెప్పలుగ నిర్జీవస్థితిఁ గూలుచుఁ. 279

మ॥ యవనోర్విరుహావోటిఁ ద్రుంచి భరిపై వ్యాపింపఁగాఁజేసి యా
హవసుక్షేత్రము సర్పముఁ జదలునెఱుఁగల్గి దుర్వార వైం
ధవ సంఘట్టనతోడ మెత్తఁగను దున్నఁగల్గి రారోహి పుం
గవుఁడుఁ శత్రుల రక్తధారి మదవల్ గట్టెఁ బ్రతిపోన్నతిఁ. 280

గీ॥ అహితు లందఱు తనదు సాహసముమెచ్చ
విసుగ కంతంతకును విజృంభించి పొంగి
యారుగుమి దూసిపోసిన యట్లునఱికి
వై రిసంహార మొనరించె వాలుమగఁడు.

281

మ॥ ఋరసంఘట్టన తాళమానముల నిగ్గుజూప రారోడ్డుటల్
తురగవ్రాతముఁ బూన్చి యాప్రళయ రుద్రుల్ వోలెఁ దీండ్రించి యు
ద్ధర తొరుక్కవచు సమూహములపైఁ ద్రొక్కించి స్రుక్కింప న
య్యరులుక వ్రాలిరి పీన్లు పెంటలుగ హా హాకారముల్ చేయుచుక-282

మ॥ తెగియున్నట్టి మనోజ్ఞహారమున ముత్తైంబుల్ వలెక దిక్కులక
మొగలుల్ పాటిరి, మానసింహుఁడు “జయంబుల్ చేతికిక జిక్కుచోఁ
దెగబాటుక దగునయ్య దైర్యరమ సంధిల్లక రిపుశ్రేణిఁ గూ
ల్పఁగఁ బొం” డంచని మందలించ నట నిల్వక లేక వారందఱుక-283

సీ॥ “ప్రళయరుద్రులుగాని బదనూర్ భటులుగారు

తెలియవే రారోడు తేజసింగు

మృత్యుదేవరైనఁ గృపగల్గుఁగాక చం

పినదాక నీతండు విడువఁబోఁడు

నితనితో మార్కొని యేన్లు తొండంబంత

బుసవచ్చె నొడవల నుసురులేదు

గొలుసులఁగట్టి లాగుకొనిపోయిన మోము

తేజసింహుని దిక్కు త్రిప్పఁబోము

గీ॥ నిలక తూగాడె గాళ్ల సేవొలుపుచాలుఁ

బ్రాణముండిన లాభముల్ వడయవచ్చు

“రాము రాజీము మేము పోరంగఁజాల”

మనిన, మానసింహుఁడు దిగులందిలిచె.

284

శా॥ ఆనవేఖానుఁడు కొంత నేనఁగొని డాయకవచ్చె నవ్చోటి; క
ష్టా సక్తికగని మానసింహవిఘ్నఁడుక బ్రాణంబుఁ బ్రాపించి పె
ల్లానలె బాసలుపెంచి కష్టపడ నాయా నైస్యముల్ దైన్యముల్
వాసెక; డాసిరి తేజసింహు నెదిరింపకబూని వారందఱుక-285

మ॥ చిఱునవ్వాస్య మలంకరింప; రిపులక జేయెత్తి “వేంచేయుఁ డం
దలు వీరుల్ మిముఁదాకి పోరుటకు డెందంబుత్సవం బందె; సు
స్థిరులై పాఱక నిల్వఁ”డంచు బదనూర్ సింహంబు పూరించె ని
ష్ఠుర శంఖంబు వివక్షకోటివయి రారోడుల్ వడిక దూఁకఁగక-286

చ॥ ఒకయెడ రెండులక్షలగు యోధులు గుండెలులేక నిల్వ, నిం
కొకయెడ రెండువేలభటు లుర్విపడంకఁగ వారిఁదాఁకఁగా;
నొకనికి సూఱుమంది భటులోలేడి యారణరంగవై భవం
బొకవెయి కండ్లఁజూడవలె సూఱక వర్ణనచేయు పెల్లగుఁ. 287

చ॥ ఉదధితరంగ పంక్తులు మహోన్నతధాటిని కైల పార్వమం
దుఁ దగిలి పాయలై విఱిఁగి తోడనె వెన్కకుఁబాటి ఛాంతమై
పొదలుగతిఁ దురుష్క చముపుల్ రభసమ్మునఁ దేజసింహుఁపైఁ
గదిసి తదీయధాటికిని గ్రమ్మటి వెన్కకు మ్రొగ్గె నయ్యెడఁ. 288

మ॥ పురదై త్యేంద్రులొనొంచు రుద్రునివలెఁ బోసిక యాలోక భీ
కరుఁ డయ్యుగ్ర నృసింహమూర్తి యరులఁ ఖండించి దోర్దిర్ప వి
స్ఫురణఁవెల్గ, రజాంగణం బభిలముఁ శూన్యంబుగాఁ దోఁచెఁ; “గు
మ్మరికేఁడుఁ గుచెకొక్కనాఁ” డనెడు సామ్యంబుఁ నిరూపించుచుఁ.

మ॥ అలమువోమ ఘనీప్రవాహ భర మట్లత్కార్యటిఁ దూఁచు నా
జలపాతంబటు దేజసింహుఁడతి భీష్మప్రాభపుండ్రు ముం
గలికిఁ దూఁకఁ దదీయధాటి నిలువంగారేక సర్వంబు మో
గలు నై న్యంబు దిశాముఖంబులఁ గలంగఁవాటె దై న్యంబునఁ. 290

ఉ॥ “ఈయప మృత్యువుఁ దొడరి యీశ్వరుఁడైన మనఁగలేఁడు మా
యాయువుగట్టి దొట నొడలందసుపుల్ గనఁగంటి మింటికిఁ
దోయియు నాలుబిడ్డలఁ గనుంగొనువారము వైరిగెల్పె నే
దో యొకదారి చూచుకొను సూఱక చంపకు కూటిపేదిలఁ.” 291

మ॥ అనఁగా, నంబరుభర్త యాఱుగుర నై న్యాధీశులఁజేర్చి యే
మని తానాశలు చూపెనో; భటులు తోడైకొల్ప వారుఁ రణో
ర్విని దూరమ్మునఁ బొంచిపొంచి యనువావేశఁ వడిఁ దేజసిం
హునిచుట్టుఁ వలయాకృతిఁ గవిసి రత్నగ్ర ప్రతాపాఢ్యులై. 292

చ॥ అదిగని తేజసింగు ధనురాకృతి వార్వముఁద్రిప్పి, ఖడ్గముల్
చిదియఁ దురంగమంబులు నలిఁబడ యోధులు డుల్లికూల ‘స
ర్వదమనుఁ’ డంచు నెల్లరును బల్కఁగ వైరుల నొక్కడైన దె
బ్బ దీననివాడు లేడన నవార్యబలంబునఁ జేసె యుద్ధముఁ. 293

సీ॥ “ఇదె చెంతఁజేరితి నిపుడైన నెదిరింపుఁ”

డని కొందఱనుదాకి యనువులూడ్చి

“పరువు లేత్తెదరేల మరణంబు దప్పనే॥

యనుచుఁ గొందఱ తలలవియమోది

“యేది మీవిక్రమం బిట్టిదేనా॥ యంచుఁ

గొందఱడాసి నుగ్గుగనుజేసి

“యొదిగి యుండెదరేల కదీసిరారం”డని

కొందఱ నసిధార మ్రందసేసి

గీ॥ “మీరు కంపించు టట్లుండ మీహయములు

వడఁకెఁ గనుఁ”డంచుఁ గొందఱఁ బట్టికూల్చి

మెలఁగె రణమునఁ దేజసిం గెలుకపిండు

నలముకొని పిల్లిచేరలాట మాడునట్లు.

294

సీ॥ ఆననేందువు దరహాస చంద్రికలోనఁ

జని రాయశీలు వక్షమ్ముఁ గ్రుమ్మె;

నొయ్యారమునఁబోయి యొరచూపునఁజూచి

జయమట్లు నశ్చంబు సంహరించె

నిలిచినట్లులేనిల్చి చెలరేఁగి ముందేఁగి

వీరబలేంద్రు నుర్విఁబడమోదె;

నొర ఖడ్గముంచి యత్యుల్లాసమునఁ జేయి

సాచి ఖాసింఖాను జక్కడంచె;

గీ॥ గరయుగంబున ఖడ్గయుగంబుఁ దాల్చి,

చనుచునతీకె నబ్దుల్లాభుజ ద్వయంబు

మీసమొత్తి యాసవ్ఖాను మేనుచించెఁ

దేజసింగు ప్రతాప సందీప్తుడగుచు.

295

మ॥ కడురక్తిఁ జయలక్ష్మియుఁ వధువు, మోగల్వీరు లాదేవి సం

దడిమైఁ గొల్చెడు చుట్టపక్కములు యద్ధంబుఁ వివాహంబుగా,

బెడఁగుఁ గత్తుల పూలమాలలు శుభాప్తిఁ గూర్చుచుఁ దేజసిం

హుఁడు దేగాటలనాడు పెండ్లికొడు కట్టాప్పాతె నవ్వేళలో.

296

గీ॥ దేవతిర్వ య్యసుష్యులఁ దేజసింహు
నట్టివీరుండు లీఁడని యండఱునఁగ
సమర మొనరించె; శాత్రవుల్ సమసిరపుడు
శిశిరమున నాకురాలెడు చెలువువోఁచె.

287

ఉ॥ పోడిమిమీఱ నార్వురు చమూసతుల్కు భటు రెంతకాల మ
ల్లాడినఁ దేజసింహుఁ డిసుమంత కలంగుటగాని వాడి తూ
గాడుటగాని, కత్తికరమందుఁ జలించుటగాని లేద; క్రొ
వ్వాడిమితోఁ దురుష్కభట భంజనముకొనరించె నుగ్రుండై. 298

మ॥ కదనక్షోణిని మానసింహుఁడట వెన్నెక వెన్నెనేపించి సా
గిదరిక జేరుచు జోడుగుండుల తుపాకిక బ్రేల్పఁగా వర్జముక
జిదుగక, వెన్నునగల్చి వక్షమున డూనెకగుండు; లాదెబ్బతోఁ
జదియక మోదెను తేజసింగతని దోస్తృంభంబు బెండైచెడక. 209

—, రారోడ్ తేజసింహుని నిర్యాణము. —

సీ॥ గిరిధేవనము చేయుతఱి నొక్క చోశ్రాంతిఁ
బడయు దైవతచక్ర వర్తియనఁగ
గగనహర్ష్యగ్రహగ విహారమును మాని
ధరజేరు చండమార్తాండుఁ డనఁగ
దివిసేగువేళఁ గ్రిందికి విమానము జాఱి
పడిన భేచర సార్వభౌముఁ డనఁగ
ఘవనముల్ కంపిల్ల మ్రోఁగియూఁగిన ప్రతా
పాఙ్గాఱి పాంచజన్యం బనంగ

గీ॥ సంతదాకను మొగలు నేనాభి యింకఁ
బరమ వీర్యంబున జ్వలించు బాడబాగ్ని
తేజసిం గళ్యముననుండి తెల్లిపడియె
నో జగద్గురూ త్రిజగద్గురూ' యటంచు.

300

శా॥ ఆరారోడ్భువన ప్రతాపతపనుం డస్తంగతుండై చనక
భేరినాదము బొబ్బలార్పులును శోభిల్లెక మొగల్గేన; శో

చారావంబుల రాజపుత్రకుల నై న్యంబంతయుఁగఁ ప్రుక్కిని
స్ఫారంబై స్ఫుహతప్పె జీవకళ లేకంబైనఁ గన్వింపమిఁ.

301

— ప్రతాపసింహఁడు విజృంభించి యవననై న్యముఁ జొచ్చుట.

సీ॥ హారావళి పర్వతాంతర మందుండి
వచ్చు తేసరి సార్యభౌముఁ డనఁగ

యావన భువన సంహారంబు గావింప

నెత్తిపైఁ బడుపెను మిత్తియనఁగ

జగములన్నిటిని ధ్వంసం బొనర్పఁగ రెచ్చి

పరతెంచు లయకాల భర్గుడనఁగఁ

గల్పాంతమున జగద్రణము దుమ్ముగఁజిమ్ము

సప్తప్రథంబు నోచ్చలన మనఁగఁ

గీ॥ దేజసింహుని మృతికి నార్తినివహించి

“యవన నై న్యాంబునిధి మదీ యాష్టబాడ

బానలవాప్తి నింకింతు”నని ప్రతాప

విభుఁ డరాతులపై విజృంభించె నపుడు.

302

సీ॥ ముక్కు తోడరమల్లు భూరినైన్యం; ఒసఫ్

భాను భాసింభాను కన్నుఁగవయుఁ;

గంగ మట్టుల్లాయుఁ; గడుపున జయమల్లు

రాయశీలుల భట వ్రాతములును;

బాదంబులను పీరబల రాయసింహుల

నై న్న్యంబు, రెండుపక్షంబులందు

షాబాజుఁ డా చమూసమితి యబ్దురహ్

మాను నేనావరంపరలు బెరసి;

గీ॥ యంబరీకుండు పుచ్చంబు నందునిలిచి

గారుడవృహ మొనరింపఁగాఁ బ్రతాప

విభుఁడు సామంతులందఱు విడకకొటవ,

దస్సుకోటి దండవృహధాటిఁ దగిలె.

303

మ॥ ఉరిగాఢీశు సహస్రజిహ్విర లటంచూహించ వోర్దర్ప దు
ర్భరురై యొప్పు శిశోదీయా సుభటులా రాదాపిఱుండఁ భయం
కర నిష్ఠింశ కరోరధార నిగుడంగా, గండభేరుండముల్
హరిణ వ్రాతము నట్లుచెండిరి విపక్షసేర మత్కుర్చితిఁ. 304

శా॥ లోకమ్ముల్ పొడిగాఁగఁ దాండవకళల్ మోల్కొడ నర్పించు నా
శ్రీకంఠుఁ బురుడించు రౌద్రరసమూర్తి ప్రాభవంబొప్పుఁ బ
ట్టాకర్తిఁ గొని యావ్రతాపుఁ డరికంఠంబుల్ విదారించుచుఁ
డికాకై పడఁజేసె; మోగిలు చమూశ్రేణిఁ సమీకర్చితిఁ 305

మ॥ క్రమమై హస్తములఁబై లేచుదుము, ఖడ్గవ్రాతముల్ కొంతి పూ
రములఁ బెల్లఁగఁ డిమ్ముచిల్, భటుల మార్దమ్ముల్ చడిఁపిలి ర
క్తములఁ బెత్తెగఁజిమ్ముచిల్, యవనయోధుఁ వ్రాతముల్ గూలి ప్రా
ణము గోల్పోవుటతప్ప వేఱెడియుఁ గానఁరాదు నల్పంఠలఁ. 306

మ॥ తమవ్యాహంబు చొరకొటదఁ యవనయోధుశ్చేష్ఠి లిర్పించులఁ
గుమురై పైఁబడఁగఁ, బిపీలికములుఁ గుంచొచ్చుఁ బైకెక్క న
శ్రమమై పాఱు భుజంగ రాబ్బుద్యుతమౌ రాణాచమూదండ మౌ
ర మహావేగముతోఁ దురుష్కభట గర్భంబందు చూరెఁ నడిఁ. 307

మ॥ శతదా ఖండము రొచురాలె సమరజ్వై మహ్యమందుఁ, విశీ
ర్ణ తనుత్రాణ చయంబులుఁ, దళిత కుంఠశ్రేణి లాపై విలుం
రిత కంఠంబులు; భగ్గు ఖడ్గములు; కుంఠిభూరిభేరుల్; నిపా
తిత కేతువ్రజముల్; పిఱండిత గదాదీవ్యన్మహా దండముల్. 308

చ॥ తడయక వై రిశీర్షములు తాళఫలంబులు వోలే డుల్లఁగఁ
బొడువఁగ నమ్మహాపురుష మూర్తికెచ్చెల్లును; శాత్రవాశ్వముల్
వడిఁదనుఁగాంచి భీతిగొని పాఱఁగవల్లిత ధారనెత్తి వ
చ్చెడుపని చైతకంబునకె చెల్లుననంగ మెలంగి రిర్వురుఁ. 309

ఉ॥ అప్రతిమాన సాహస మహాబల విక్రముడైన రాజపు
త్రప్రభుఁ డావ్రతాపుఁడును దన్యు సమూహములఁ వధించి; బ్ర
హ్మప్రళయంబుచేసె; సమరాంగణముఁ విడి యంబరికు నై
న్యప్రతతుల్ గలంగుచు భయావిలచిత్తతఁ బాఱెదిక్కులఁ. 310

— ప్రతాపసింహఁడు మానసింహ- సరీములఁ దగులుట. —

గీ॥ పూచిపట్టిన నడగొండ పోల్కిఁదనరి;
పట్టు బంగారు జీలుగు టందారిసెనఁగి
“పంచమంగళ” గజరాజు వఱలె; నందు
మానసింహ-సరీములు గానఁబడిరి

311

గీ॥ తేఱలి తీవ్ర క్రుధాశోణ దృగ్యుగంబుఁ
బఱపి; యశ్వముఁ గోల్తలఁ బైఁగవించి;
యుగ్రసింహంబు వేదండ యుగమునట్లు
బల్లెమెత్తి ప్రతాపుఁ డవ్వారిఁబొదివె.

312

సీ॥ రౌద్ర రసారూఢి శ్రవణముల్ రిక్కించి
చీపుననున్న ప్రరాపుతోడ
నుబికి; ముందరికాకు లున్నతంబుగ నెత్తి
యువరాజ మానసింహుల గజంబు
దంత ద్వయంబుపైఁ దగమోపి భయపి హే
షలఁజేసి దర్పించి చైతకంబు
నిలిచె; నాపంచమంగళము తద్ధాటికి
వెఱచి తొండముఁ దల వినరుకొనుచు

గీ॥ వెనుక కొక్కుమ్మడిని చాతఁ బృథివియద్రువ
గజగమనధాటి గండంబు గడచిపోయి
మానసింహ-సరీములు మనఁగలిగిరి;
మావటులుమాత్ర మిరువురు మడిసి రపుడు.

313

సీ॥ కనులున్నచాగ్య మీతని యమానుష శౌర్య
రేఖఁ గంటిమటంచు రెండువక్ష
ముల భటులనిమాని నిలిచి; రఘ్నిరహి
మాను విర్యెల్ల విస్మయము గదురఁ
“బదునాల్గు భువనముల్ వెదకిన రాజపు
త్రకు లట్టిపిత్రమ రాసులుండ

రిట్టి పూజ్యులబట్టి హింసించు మోమోగర్
జాతులు పరిమ దుర్జాతులగుతఁ
గీ॥ దనువునను జీవముండెడుదాఁక, వారి
చరణసేవ సేయుచుఁగాని మఱచి తప్పి
యైస, నినుపంత యపహర మాచరింప”
నని ప్రతిపదేసి తనధర్మ మవనివైచె.

314

మ॥ తనచేసున్న రవిధ్వజంబుఁగని “యీతండే ప్రతాపేశ్వరుం”
డని మోగల్ భటకోటి చుట్టుకొని ఖడ్గానీక కుంతాది సా
ధనముల్వైచిరి; కాని యాతఁ డణుమాత్రక వెన్కెఁకుఁజోక, కే
తనముఁపీడక, పోరుచుండె నరి సంతానంబు ఖండించుచుఁ. 315

సీ॥ అరివీడు, వీఁడాపుఁ డనరాక సంకుల
రణమయ్యె; రాజా నరాతికోటి
ముట్టడించెను; రాజపుత్రపీరులు క్షీణ
బలురాట మేవాడఘానుని గతి
సందిగ్ధముగఁ దోచె; మందేహ గణముతో
రిణమున రక్తధారలను చోఁగు
తపసునిమాడ్కిఁ బ్రరావప్రభుండు గా
యములతో రక్తసిక్తాంగుఁడయ్యె

గీ॥ విరియఁబూచిన కింకుక తరువువోలె
వెలుఁగుచుండియుఁ గడు విజృంభించి వైరి
భటుల శిరములు చిక్రువలై వసుధరాల
నతఁడు రణమొనరించె భయంకరముగ.

316

సీ॥ వెనుక ముందులు చూచుకొనక యూపిరి పుచ్చు
కొనక, యాలోచించుకొనక, వీరు
వారనుకొనక, కన్నడువారలను బట్టి
చంపు నాసంకుల సమరమందు,
నాసపుభానుతో నాబదోనియు “మన
ప్రక్క, వైరులప్రక్క, రాజపుత్రు

మందులుగా; పీరియందు కాత్రచ్చలందు
హితులందు మీరెట్లు చేయఁగలము"'

గీ॥ రస, నసవేళాను "కన్యానికొనుచుఁ జీల్చి
వేయుదుము; రాజపుత్రులు విమతులై స
విహితులై న యావన మతద్వేషులగుట
నందెవరు నీల్గినను మేలె" యనుచుఁ దెలిపె

౩17

సీ॥ తమ రాజరాజు రక్తముగన్నడ శిశోది
యా పీరులును నలుంఁబ్రాధిపతియు,
శ్యామసింహోదులు సంవర్త సమవర్తి
మూర్తులై యరిగళంబులనుచీల్చి;
రపుడు మనస్సింహుఁడా ప్రతాపేంద్రుని
యడుగులుమొక్కి సూర్యవ్యంజంబు
పెఱికి కొందొక దూరమరిగె; నెచ్చట రవి
వ్యజమున్న నచటఁ బ్రతాపుఁడుండు

గీ॥ ననుచుఁ బెక్కురు యవనులం దరిగి;రంత
దురము భరమయ్యె; భటులతోఁ దొమ్మిదిగురు
సోదరులతో మనస్సింహుఁ డాదినంబు
స్వర్గమునకేగి చెల్లించె స్వామిభక్తి

౩18

మ॥ అవనిఁ వ్రాలఁగ దేలవార నరపాలాఫీకుఁ డుద్యుత్ప్రతా
పవికాసంబునఁ బెలురేగుచుఁ ప్రతాపస్వామి రోషించి శా
త్రవ విచ్ఛేదము చేయఁజొచ్చెను నలుంఁబ్రాభర్త తోడొచు నా
హవ రంగంబున వైరి వీరభటు శీర్షణ్ణ విదారింపఁగఁ.

౩19

గీ॥ బల్లెమది మూఁడుచోట్లఁ దుపాకియొక్క
చోటఁ, జంద్రహాసము మూఁడు చోటులందు
దాకి రిక్తములురలఁ బ్రతాపదేవుఁ
దొప్పె సంగార వల్లరియో యనంగ.

౩20

ఉ॥ తాములనుండి ధారలయి తోయము దూకెఁడునట్లు; భీష్మదం
బై మెయినుండి తొమ్మిదియు నఱ్ఱుడిగాయములందు నెత్తురులీ

భీమముగాఁగదూఁక, రిపు పీఠహయాశి భయంబునొంది ది
క్రీమలఁబాఱఁ, జై తకము సింహముమాడ్కిఁ జెలంగె నయ్యనిఁ. 321

మ॥ “వినఁనేఁడీ మొగలాయిపీరుల తలల్ ధేదీంతు; నిందుండి రాఁ”
నని జృంభించుచు వైరిఁగూర్చెడు ప్రతాపాదీకు నర్థించి ప్రా
ర్థనముఁ నేసియు విన్నవించియు నలుండ్రాభిల్ల లోకేంద్రు లా
తనిఁ దోడ్తెచ్చిరి శత్రు పీఠభట మద్యంబందుఁ దప్పించుచుఁ. 322

మ॥ తనవంశంబునఁబుట్టి స్వవృమ్మగు స్వాతంత్ర్యంబుఁ గాక్షించి యా
వననైన్యంబునుజించి చెందుచుఁ బ్రతాప ప్రాభవుండొ ప్రతా
పునకుఁ గల్గఁగనున్న క్లేశము లవంబుఁ జూడఁగానోడి క్రుం
తెననంగా రవి పశ్చిమాంబుధి మునింగెఁ రక్తశాంతిచ్చటఁ. 323

సీ॥ ఆనాఁడు రణరంగమందుఁ గూడిన ప్రతా
పప్రభు సుభటు లిర్వదియురెండు
వేలలో నెన్నిదివేల్పండి బ్రదికి; రా
తని బంధు లైదువందలు మడిసిరి;
త్వారుపీరులు మూఁడువంద లేఁబడిమంది
పడి; రొక్కొకకులంబు వందలుగను
భటులఁ గోల్పడియె; యావనఁక్షమందుఁ దొం
బిదివేలువ్రాలి రక్కదనమందు;

గీ॥ మూఁడులక్షల కెక్కుడై మొగలుభటులు
మనినవారెల్ల గాయముల్ దినినవారె
శత్రులందాఁక నోపక నైస్యమెల్ల
నిలిచె బెగడంది నింగిఁజూచుటలు నిగుడ్చి.

324

— { కృష్ణసింహుఁడు యుద్ధమునుండి వెడలిపొమ్మని }
ప్రతాపసింహు నర్థించుట

మ॥ పరమోదారుఁ బ్రతాపుఁగ్గొని నలుండ్రాభర్త “యెల్లప్పు డిం
తరుడై నీముఖచంద్రునిఁ దవిలి లోకాఘోదముఁబెంచు నా
దరహాసాంకుర మెందుడాఁగె నిటుచింతఁ గుందనేలా సురే
శ్వరుఁడుఁ (గాలముదప్ప) నొక్కకరణిఁ వర్తించుటల్ వింతయే. 325

సీ॥ “ఏకలింగేశ్వరుఁ డిచ్చిన దానితో
 నేవేళఁ దృష్టివహించుబొప్ప
 సాధనసంపత్తి చాలని విజయమొం
 దఁగలేక పోయియుండంగవచ్చుఁ;
 బరిభూతి యెసంగఁ బ్రళయమంచుఁ దలంప;
 మపటయంబున సత్య మతిశయిల్లు;
 నీపూటపిడిచాలు; రేపు మరలవచ్చి
 మవనముల్ కీర్తింపఁ జోరొసర్త
 గీ॥ పెంతకాల మజేయమై యెసఁగి దర్శ
 మహిమ స్వాతంత్ర్యదీక్షయు మనలపెడువ
 వంశికాలము శాస్త్రపు లంగుళంబు
 మేరయైనను గదిలింపలేరు మనల.

326

చ॥ ఇదియుఁ బ్రవోషకాలః మిపుడెట్లును యుద్ధమునిల్చె నిందుఁజే
 యఁదగినదేది కన్నడదు; హాయిగఁ గొండనుదాటిపొమ్ము; నేఁ
 దుది మొదలీచమూతతులఁ దోవ్కొని నీపదముల్ భజింపఁగా
 నుదయమెవత్తు; నొండుగతి నుల్లమునకా దలపోయ కేగుమీ.” 327

మ॥ అనఁ దండ్రీ ననునమ్మి కొల్వఁగల నేనాచీశ్వరుల్ వ్రాలి కూ
 లిన నీచీకటిఁచ్రోసి నేనెటుల హస్తీభూటువీడంగ నే
 ర్తును మేవాడ్బటశౌర్యలక్ష్మి రణమందుకా దుమ్ముపాలయ్యె నే
 ననిఁ గావించెద; శత్రులకా దునిమెవకా; వ్రాణంబులర్పించెదకా. 328

మ॥ “గురులుకా మాన్యులు చుట్టవక్కములు నాకుఁ గూర్పు సామంతభూ
 వరు లీలోకమునందు నాకుఁగల సంబంధుల్ భూతావీర్య వి
 స్ఫురణకా బోరుచు వారివారి పొడుగుకా క్షోణిస్తలికాగొల్చి పం
 డిరి; పీరందఱవీడి దొంగవలె నొంటికా బోవఁ గాడ్గడునే 329

మ॥ ఒడలంచూపిరి యాచునంతకు రహోవ్యాగంబు నందుండి నా
 యడుగుల్ వెన్నకురావు; సుంతయు శరీరాయాసముకా బోఁపదీ
 కడ; రేయైన దివంబయైన నొకఁడై కన్నట్టు; బూర్వాది సూ
 ర్యుఁడు దోతెంచెడుదాఁక శాత్రులనోర్తుకా; గూర్తుఁగిరి చ్చటల్”

సీ॥ అని ప్రరావుఁడుపల్కు విని భీమచాండు “నా
రతఖండ చండమార్తాండమూర్తి
యని యొనర్పంగ లేవనికాదు; భీతిల్లు
దనికాదు; సకల లోకాళి యెఱుఁగు
వినువంటి వీరుఁడెందును ద్రిలోకములఁ ద్రి
రాలమ్ము లందును గలుగఁడనుచు;
సమయ మట్టిదీగానఁ “జనుటమే”లనెఁ గృష్ణ
సింగు; నాకట్లతోఁచెడిఁ దలంప

గీ॥ గొంఁజరాలము సంగరక్షోణి విడిచి
యవలఁ దొలగుట పౌరుష హానిగాదు;
సీపుగలిగిన నిఖిలార్థ నియతిగలుగు
చైవమున్నది యాపై విధానమునకు.

331

చ॥ అనినఁ బ్రతాపుఁ “దేవియును నాడఁగలేను; పరాభవాగ్ని నా
మనసు దహించె” నంచన, నమాత్య శిభామణి కృష్ణసింహుఁడు
వినయ మెలర్ప వేఁడుకొని వేయవిధంబుల విన్నవింది సాం
త్యనములఁ గుస్తరించుచుఁ బ్రతాపునిఁబంపె రణంబునుండియు॥ 332

— { రణరంగము వీడిపోవు ప్రతాపసింహుని యవన }
— { సేనాధిపతులు వెన్నంటుట. } —

సీ॥ కాలివాటను చైతకముపైఁ బ్రతాపుఁడు
గిరివెంటఁ గొంత దవ్వరుగునంతఁ,
జెంత సశ్వఖురాలి క్షితిసోఁకు ధ్వనివిసి
తిరిగి వెన్నఁకుఁజూచి తురకభటులు
తఱుముకొనుచు వచ్చుటెఱిఁగెఁ; గొంఁదొకదూర
మరిగి మరలిచూచి యందొకండు
తగ్గియుండుటఁ గాంచెఁ; దసప్రయాణము సాగఁ
జేయుచు మరలి వీక్షించె, నింక

గీ॥ నొకఁడులోపించె; నంతలో నుద్ధరగతిఁ
బాటు పదిమూరల వెడల్పు పేఱుదవితెఁ;

తైత్తిరము చేహముననున్న సర్వమెల్ల
నొక్కచోఁ దేర్చి నెలయేటి నుబికిదాఁపె.

333

మ॥ కడుఁ గష్టంబున వెన్కవచ్చుటకుఁ దొక్కండేటియందుకా హయం
బడుగుల్ మోవఁగఁజేసి, దాటుకొని “నీలాశ్వంబుపై నెక్కిపో
యెడి యో యోధకులారాగ్రణీ నిలుపుమీ యష్టంచుఁ బల్కఁ బ్రతా
పుడు; “సిద్ధంబుగనుంటి ర”మృని హయంబుకాడిగ్గి నిల్వంబడెకా.

— సూక్తసింహుఁడు ప్రతాపసింహుని మన్నన వేడుట. —

మ॥ త్వరమై నశ్వముడిగ్గి యోధుఁడును జెంతవ్రాలి నానామహీ
శ్వర శీర్షస్త కిరీట రత్నచయ శోభావార సీరాజన
స్ఫురణకా మించు భవత్పదాంబుజయుగంబుకాంచి నేవించు నా
పర మైశ్వర్యముగల్గె నేటికిఁ బ్రతాపా! విశ్వలోకార్చితా.

335

మ॥ “ధర, సామాన్యపు శబ్దజాలమున “సాతంత్ర్యంబు” దానొక్కఁడై
పరఁగెకా; నేడు భవత్పరిగ్రహ మహాభాగ్యంబునకా జేసి, స
ర్వ రసాధిష్ఠితరూఢి నొప్పుచుఁ బర బ్రహ్మప్రసావ ప్రధా
వతిలకా జొచ్చెను; దివ్యమూర్తివి ప్రతాపా! విశ్వలోకార్చితా.

336

సీ॥ అన్నపు; స్వామివి; యాచార్యుఁడవు; ప్రాణ
మెత్తుగాఁజూచి నన్నేలు నిన్నుఁ
దెగనాడి, యకట భ్రాతృద్రోహమును గురు
ద్రోహంబు నొడిగట్టి తురకలందుఁ
గలిసి, మేవాడపైఁ గత్తిగట్టుటను మా
తృద్రోహ మొనరించి తిట్లుపడితి
నేలువాతెడి బాష్పవారి నీయడుగులు
తడువ నాచిత్త ముర్తలమునొందె

గీ॥ నఖిల భువన వంద్యంబు నీయడుగు దోయి
దలఁకుదుకా నాదు పాడుచేతుల స్పృశింపఁ;
బెరిగెఁ గొండలు కొండలై దురితరాశి;
యెట్లు కృపఁదేల్తువో నన్ను నింకమీద.

337

సీ॥ మరలు దండనమాన్పి కరుణించి యమృత సా
రముపోసి తనదు ప్రాణమునకన్న
నెక్కువగాఁజూచి యిర్వదేఁడుల దాకఁ
గ్రింద మన్ననిబొజ్జ యందుఁజేర్చి
జనకుఁడై పెంచె శాశ్వత యశోనిధి నలుం
బ్రారాజ్యలక్ష్మి గారాబుభర్త
యకటకటా నోర సనరాని విధమునఁ
గాఱులాడితీఁ గండ కావరమునః

గీ॥ సఖినవకిసాల కోమలంబై తనర్పు
నానుహారాజు మదియెంత యడలెనొక్కొ
యీ పితృద్రోహ మొక్కఁడే యెట్టిదుర్గ
తులకు పై నను గొంపోవఁ గలదునన్ను.

338

క॥ ఈతఱి నీ పంచ మహా
భూతమ్ములు సాక్షిః వై రము నశించెను నా
చేతమ్మునః నన్నుఁ గృపా
స్వీతుఁడవై యేలు“మనినఁ బృద్వీశ్వరుఁడు॥

339

సీ॥ “నిర్దేతుకలబుగా నీపు వాదాడి న
న్నెడఁబాసి చని పెక్కులేడులయ్యె
బోరానిచోటికిఁ బోతివి కొలువంగఁ
గూడని విమతులఁ గొలుచుచుంటి
పుదయంబునుండి నన్నెదిరి తఱిమిపోరు
నడిపితి సాయంతనంబువఱకు
మూఁడుమాఱులు నన్ను ముట్టియంతంబు నొం
దింప గట్టిగఁ బ్రయత్నించి యుంటి

గీ॥ వని ముగిసి గంటకాలేద యపుడె యేండ్ల
పొడవున నెసఁగు వై రంబు పొలిసెననుచు
నిచ్చకపు మాటలాడుచు నిటులువచ్చి
తెటుల నినునమ్మనగును నాకెఱుకపడదు.

340

క॥ దుర మొనరించుటకే యపు
 డరుదెంచియ యున్న యుష్మదగ్రహఁ దెపుడె
 వ్యరు కోరిన వెనుదీడని
 యెఱుగు"మని వదింప, నూర్చు "డిటు లేమిటికిఁ.

341

సీ॥ సకల సామంత రాజసిఘాహములు సభా
 స్థానంబునందు నిర్జరగణంబు
 తెఱఁగునఁ గొలువంగ దేవేంద్రసమ వైభ
 వంబునసీపు మేవాడరాజ్య
 సింహాసనం బధిష్ఠించి యేలుటఁగాంచి
 యెడఁద నోరిమిలేక యీర్ష్యవాడమెఁ
 గాని యెన్నెన్నియొగతుల యత్నించి బ
 యల్పుడనీకలో నణఁదియుంటి

గీ॥ వేఁట చాలించి కూర్చున్న వేళనెట్లు
 లో హరాత్తుగ నదియుఁ బై కుబికిరాఁగఁ
 బంది సెఱమున నీకోడ వాడు పెంచి
 యుంటి నాచిత్తవృత్తి యట్లుండె నాఁడు.

341

సీ॥ సందెఱాముని నిన్న శత్రునైన్యములు హా
 శ్రీహుటు కనుమఁ గాల్చిలుపఁదోవ
 సెటనుండి వచ్చెనో యేఱుహఁకిసయట్లు
 మాతండ్రి యా నలుంఁజామహీంద్రుఁ
 డిరులు క్రమైఁజువేళ కిరువదిరెండు వే
 త్తొరలు గొల్వంగ నీవరుగుదెంచి
 సూర్యధ్వజము నిల్పఁజూచితి నపుడ నా
 మదిలోన నొక గొప్ప మాయుగలిగె

గీ॥ బక్షివలె నీపదములొద్ద వ్రాలియుండుఁ
 గాని రిపుల యుప్పునుదిన్న వారణమున
 రాత్రినిలిచి ప్రొద్దుటనుండి రణమునడిపి
 వారిఋణ మావిధమున దీర్చంగఁగంటి.

343

గీ॥ అని ముగిసినంత సకల సేనాధిపతుల
మంబరీశ్వరు శిఖరంబునందు సుంటి
మంతసీపు దేవా! పైత కాశ్యమెక్కి
యరుగు బందఱమును గంటి మద్రెదెసను.

344

సీ॥ అంబరీశుడు “పోయె నడుగొ బ్రహ్మచర
తని చలదెచ్చు పీరునకు మాశ్వ
ధరయిత్తు” ననియె; మూర్తానా భారాసానా దౌరల్
గదలి; రే కాకినికాగాంచి కరిగి
మొగలులదెసఁ గిన్న పొడమియా యిరుచ్చరఁ
దటిమి గీబడఁచి నీదరిఁ దరిసితి;
ఘోరదేండ్ల కఱపున మునిఁగి నేటికిఁగంటిఁ
దనివిలో ధ్రువవత్సలుని నిన్ను;

గీ॥ నకట యద్వాగ్రహ గ్రస్తమైన హృదయ
పాపమెల్లఁ బశ్చాత్తాపవహ్ని సమనఁ
దృక్కృపామృతవృష్టి నాపైనఁగురిసి
ననుఁ గృతార్థునిఁ జేయు మనాధనాథ.

345

గీ॥ అకట నావంటి పాపాత్మునకుఁ బవిత్ర
మైన మేవాడఁజోటుండదని యెఱుఁగుదుఁ
గాని నీదు విశ్వవికాలమైన హృదయ
సీమఁ దావుండుననియె వచ్చితి త్తమింపు.

346

క॥ మదిఁ గోపము వాయద యే
నదె కుంతము నీదు హస్తమందిదిగో నా
హృదయము చూటిగఁ దొడుపుము
అద సీమనువ్రాలి విడుతుఁ బ్రాణానిలముల్.”

347

క॥ అని జడివట్టిన వడుపునఁ
గనులను బాష్పములు దొరఁగ గద్గద కంఠం
బునఁ గేలుమొగిచి విలిచినఁ
గనుఁగొని వాత్సల్య రాగకళ లుట్టిపడఁ.

348

సీ॥ ధాను నాచెన్నఁ మూడశ్వముల్ తఱుముచు
 నరుగుదెంచుట మున్నె యరసియుంటి
 ననుఁ గొంత నేపటి కగుపడె రెండుమా
 త్రము మఱియును గొంత లడవునకును
 మిగిలె నొక్కండంతఁ దగిలె నీ యేఱుడ్డ
 మై దీనిదాఁచెడు నంత నీపు
 పిలిచితి శాత్రవవీరుల యశ్వంబు
 లవిగొ రౌతులులేక చుడవివట్టె

గీ॥ మంచిమనసున నీవరు దెంచియుంటి
 కింతకన్నఁ దార్కాణ మింకేమివలయు
 రణ పరాజయ దుఃఖ నిర్మగ్నఁడ నగు
 నాకు సోదరలాభ మీనాడుగలిగె

349

గీ॥ ఇట్టులనుతాపపడి యుపకృతి యొనర్చి
 సరసఁ జేరితి వనివిన్న క్షణమెనిన్ను
 శిరమునను జేర్చుకొనుఁ గృష్ణసింహవిభుఁడు
 పరమకోమల మమ్మహాప్రభువు మనసు.

350

గీ॥ మబ్బుతెర జాఱు సుప్రభా మహితుఁడైన
 చంద్రుని విధానఁ గిల్పిష క్షణమున
 ద్విగుణితకళా విహసివై తేజరిల్లు
 చుండు నీవేరికైర మాన్యుఁడవు కొమర.

351

మ॥ నను నీవితగ వేఁడుకోవలెనె యన్నా' ర"మ్మటంచుకా బ్రతా
 ప నృపోత్తంసుఁడు సూర్తుఁగొఁగిటను నిల్పి, వాఁడు హర్షించె; నం
 తనె నిల్వంగనులేక చైతకము క్రిందఁవాఱె; వీక్షించి గ్ర
 క్కునజీనికా నడలించి తేఁడు సరసఁ గూర్చుండెఁ జింతారతికా. 352

—, చైతకాశ్వము వీరస్వర్గముని కేగుట. —

మ॥ అతిదీనంబుగ స్వామి మోముగని యాయత్మ్యత్త మాశ్వంబు బా
 ష్పతతుల్ వీడుచు మందమందముగ హేషాధ్వానముజేసి, యం

చిత్రమౌఁదఁ దదీయ పాదములపై శీర్షింబఁ బొందించి స్వ
స్థతఁ గన్మానె; మతెప్పు మేర్కొనని నిద్రానిష్ఠలో ముగ్గుచున్. 353

చ॥ “అకటకటా జగత్ప్రళయమైన, నొకంసుకమైనఁ దప్పు దా
రికిఁ జనరాయరాతి హయబృందము భీతిలి పాఱఁదాకిఁ యో
ర కుడిఘటంబవాచు సమరంబుల నన్ను భరించుచుంటి; చై
తకమ’ ఋణానుబంధములు దప్పెనె నీకును నాకునేఁటికిన్. 354

సీ॥ నాయెడనీకు నెంతటిభక్తి యెంత వి
శ్వాస మెంతటి మహోత్సాహ భరము
కొడుకునకన్న నెక్కుడుప్రీతిఁ బండెంచు
వత్సరంబులుగ నాపంచగావి
కటకటా శిరమందుఁ దురాయితోఁ
బెండ్లికొడుకు నట్లు వెడలివచ్చి
కసువింపొనర్తువు; కదనరంగముల నీ
సరిలేదనఁగఁ గీర్తి నెరపినావు;

గీ॥ బంధులను నాపులనువీడి నచ్చునన్ను
విడువఁజాలక యిందాక వెంటవచ్చి
తోయి మధురాతి మధురమైయొప్పు నీదు
వీరహేష నాలించెడు పెంపుచెడెనె.” 355

—, సూక్తసింహుఁడన్న కశ్యమునిచ్చి యవనుల శిఖరమునకేగుట. —

సీ॥ అని కుందఁగని సూక్తుఁ “డధ్రంబు కలపైన
నొఱుఁగ సుంతకలంగి యెఱుఁగవీపు;
చైతకంబు మృతికి శరపర్ర కైర్రనే
త్రముల వాచ్చుములు ముత్యంబు లట్లు
క్రమ్మనేఁగని యోర్వగాఁజాలః నిదిగొ నా
“యంకారు;” నీనేవ లవధరించు;
దీనినిఁగొని భద్రమా నెడకేగు; మం
బరుభర్త మోమొక్క మాఱుచూచి

గీ॥ ర్వరికిముగవచ్చి సీపదద్వయముఁ గొలుతు." ననుచు, నశ్వమునిచ్చి జోహోరానర్చి యలుతనున్న భారాసాను హయమునెక్కి యరిగి కనెమొగల్ సర్వ సేనాధినాదు.

356

గీ॥ "అప్రతాపుని శిరమేది యక్కుటా కాన రారె మూల్తాకా భారాసాను వీరవరులు సీహయంబేది సూక్త సందేహమయ్యెఁ దెప్పు సత్వం" బనిన, మానసింహుఁగాంచి.

357

సీ॥ "అల్ల హోర్తిమాటునందు సూర్యచ్ఛజం వెత్తి నప్పడె చిత్తవృత్తిమాటె; నాల్గులక్షలు మిమ్ము నావారలిరువది రెండువేల్దొర రెదిరింపఁగంటి; నపజయంబున ఖిన్నుఁడై యన్నయని వీడి యొంటిఁ బోదలను దెమ్మంటివీవు పొగిలి నాహృదయంబు మూల్తాకా - భారాసాను భటులఁగూలిచి నాడు వాణినిచ్చి

గీ॥ ఏంపి నిఘంజూచి పోనిట్లు వచ్చినాఁడ నిమ్మినను నమ్ము; లేక చిత్తమ్ము వచ్చు నట్లు దండింపు వెఱవ నాప్రాణమాన" యనిన, మానసింహుఁడు కోపమందినిలిచి.

358

కా॥ "మేమై నీవిపుడా ప్రతాపుతలఁ దెమ్మి పొమ్మనకలేదు; తా నైముందుకా బడిపోయి మాహితుల సంహారంబు గావించి రాణామేరెంచి తొలంగఁబె; నను నిందల్ చేయుచుకావచ్చె; నీ స్వామిద్రోహిని బట్టుకొండు; చెఱ నుంపకాబోలు, దోసికురే." 359

— మాక్తసింహుని దండింప వలదని యబ్బారహిమాను వాదించుట. —

గీ॥ అనుచు గర్జింప నవటి నైన్యాధిపతులు వానిఁజుట్టి; యబ్బారహిమానుఁ "డితఁడు

దై ర్విమున వచ్చి యున్నసప్తంబుచేప్పె;

నేనునంగదోతుఁడని యంబరీకుఁజూచి

360

మ॥ ఇతఁడు నేనును రెండువత్సరములు లయ్యెన్ మైత్రీబాటించి; పు
ణ్యతముండంచు వచింతు నిక్కముగ; ద్రోహంబుండెనేనిక బ్రతా
పుకలన్ చెమ్మని నష్టేనీదగు శిరంబుక జెండియేయున్న మా
స్థితి యెట్లుండెడి నించు కేనియును యోజింపంగ సందుండునే. 361

గీ॥ ప్రాతకాలముసాది పౌరుషవంతుండఁ,

రాజరాజు. రణపరాజితుఁడయి

చను ప్రతాపుఁగూర్చి సాయంబుచేయుట

బ్బురమె"యని సరిము హేముఁగాంచి

362

ఉ॥ ఈరిణ మందిటుల్ మనల నిందఱునొంచి కలంచి తోలఁగా
నేరినె నాప్రతాపవిధు నేటి యమానుష వీర విక్రమో
దారి విహారముల్ గనినఁ దప్పక లోకములన్నియున్ సమ
స్కారము చేయునన్న, నను జన్ముఁడుమెచ్చి చనంగ వింతయే. 363

ఉ॥ ఏనును రాజపుత్రుల జయించి యశంబుఁ గడింప వచ్చితికా;
గాని, తదీయ పౌరుష వికాసము దై వత దై త్యకోటులున్
గానము చేసిరప్పుడు; జగన్నుతశౌర్యఁ బ్రతాపు మానవుం
డౌ ననరాదు దేవుఁడను టర్హమటంచని తోచు నామదికా. 364

సీ॥ హారావళి పర్వతాగ్రంబు నందొక్క

నవరత్న దివ్యమండఃముగట్టి

యపరంజితో నామహావాగు విగ్రహం

బమరించి తన్మధ్యమంఁదునిలిపి

విశ్వశోభనమైన వేళలో నాధీని

పరమపావన వామ పాదమందు

సకల జగజ్జేతృ సంక్షామనోహర

స్వర్ణ తులాకోటి సంతరించి

గీ॥ భక్తిమెయి విశ్వవీర ప్రపంచ మెపుడు

సర్ప చేయంగవలయు కూరాగ్రయాలు

యమ్మహారాజు, దోలు ధర్మానుయాయి
సురల యందైన వెదకిన దొరుకుటరిది

365

సీ॥ జగము సంభవమైన క్షణమునుండియు నేటి
దాక స్వాతంత్ర్య మింతటి మహోగ్ర
దీక్షతోఁ గొలిచిన ధీరుండు గనుపింపఁ,
దీప్పడు మనియున్న యెల్లవార
లకుగులకు మడుగు లిడికొల్పి; రాఁగల
యుగములలోఁబుట్టు వొందువారు
స్వాతంత్ర్య ధర్మదీక్ష గురూత్తముఁడంచు
నా పంధితార్య మభినుతించు

గీ॥ రమ్మహాత్ముని సోదరుడైన సూక్తు
డింతకాల మిచ్చటనిల్చు పెంతోభాగ్య
మీతనిఁ బ్రతాపుఁ జేరఁబోనిండు నేఁడుఁ
మన్ననముచేసి కడుఁ బెద్దమనసుచేసి."

366

మ॥ అని వాసింప, సరీము, సూక్తుగని "యయ్యా నీవు మాయుష్షును-
దీని మీయన్నకే నేవచేసితి; నిను- శిక్షింపఁగా నొప్పు; నై
నను సత్యంబు వచించుటఁబ్రదికి, తండన్ నిల్వ కెందేనిఁ బొ"
మ్మని శాసించె, "నెబాసు మంచిది సలా"మంచేఁగె నాసూక్తుడు"

—: బదోని డిల్లీకివెళ్లి పాదుషాకు యుద్ధఫలము దెలుపుట :—

సీ॥ అప్పు డంబరుభర్త యాజ్ఞబదోనియు
నానాటి యుద్ధంబునందుఁ జంద్ర
భట్టారకుని భద్రవరజంబును గొంచు
శీఘ్ర ప్రయాణముల్ చేసి, ఢిల్లీ
కరిగి, యక్కరువిభు నడుగుఁదమ్ముల వ్రాలి,
పూసగుచ్చిన విధంబునను సమర
వార్తలన్నియుఁదెల్పి వారణరాజంబు
నర్పించి నిలిచిన యక్కరువతి

గీ॥ ముద్దుమోమునఁ జిలునవ్వు మొలకలెత్త
నాణిముత్తైంపు హారంబు నలుతవైచి
చంద్రహాసంబు యావనాశ్వంబుఁ బారి
తోషికములిచ్చి యతని సంతోషపఱచె.

368

ఉ॥ అంతటఁ గొన్నినాళ్లరుగ నంబరుభర్త సమస్తవాహినీ
కాంతులు నైన్యముల్ గొలువఁగాఁ బయనించుచు ఢిల్లీచేరి భూ
కాంతుని పాదపంకజ యుగంబు సమీపమునందువ్రాల, నే
కాంతమునకా విభుండతని కార్యముమెచ్చక మందలించుచుకా.

369

— అక్కరు సార్వభౌముఁడు మానసింహునితో నిష్ఠురోక్తులాడుట. —

మ॥ “నిను మేవాడకు బంపినపు మదినుండెకా గొండలట్లా ప్రతా
పుని నిర్జింతువటన్న యాసలు; సమిద్భూమికానినుకా వైరిమా
క్కానెనో లేవాకా సర్వముకావిడిచి నాకుకాజెప్పఁగావచ్చి; తే
మని చింతింతును మందభాగ్యునకు నేలాపట్టు సద్యోగముల్.

370

చ॥ అకటకటా ప్రలాపు నెటులైనను గెల్పుమటంచు నేను తె
ప్పకొనిన యంరసేపయినఁ బోవలదే యొకపూటలోనె వే
న్న కరుగుచెంతురే యకట కట్టిడినై నిను సమ్మిలఁచుకై
వెకలినిజేసి; తేమనుచు వేయవిధంబుల నిన్నుదూరుదుకా.

371

సీ॥ ఎంతకాలమ్ముగా నీయుద్ధ సంరంధ
మెంతటిసన్నాహ మెంతసేవ
యెన్ని శస్త్రాస్త్రంబు లెన్ని సంవారమ్ము
లెందలుసేవకు లెంతవ్యయము
నాస్థితియకట కొండనుద్రవ్వి యెలుకను
బట్టిన చందానఁ బరిణమించెఁ;
గడకు హాల్దీపూటు కనుమలోనఁట యొక్క
పగలఁట ఘోరాహవంబుగలిగె

గీ॥ నఁట తుదకు నాకె జయమయ్యెనఁట యివేటి
మాటలోనేను విననోప మానసింహ;

నావెతలు మాన్పినను, డేర్ప నీవెవండ
వగు నదియుఁగాక మాన"దటంచు విసిగె.

372

సీ॥ అప్పు డంబరునేత యచ్చరీకునిగాంచి
“దేవ నీవిట్లు చింతింపఁదగునె
నాజీవితంబును నాయభిమానంబు
నీయధీనముచేసి నిలిచినాఁడ;
శక్తివంచనలేక త్తఱ మేమఱుగఁదోక
యాప్రతాపాధీశుని నెదిర్తు;
యముఁడనై యతని ప్రాణానిలమ్ముల సూడ్చి
పీల్చి పిప్పియొనర్చి వెతలఁబెనుతుఁ;

గీ॥ బలుకు లొకవేయు నేటికి భరతఖండ
మందు శాశ్వతస్థాయిగా యవనకోర
రాజ్యసంస్థాప నాచార్య రాజరాజ
బిరుదములు సీకుఁగూర్చి చోభిల్లఁజేతు.”

373

మ॥ అన, నక్బర్ విభు, ‘తానుగా’కని కరంబానందముఁబొంది “యొ
క్కనిమేషంబును సూరకుండకయె సంగ్రామంబు సాగింపు పొ॥
మ్మని శాసించిన, మానసింహుఁడును నేనాధీశ నై న్యంబులఁ
గొని రాణాపయికేగు నుత్సుకతతోఁ గొల్వొండె నిర్వాళువై 374

గద్యః—ఇది శ్రీమత్కృష్ణమేశ్వరీ కరుణా కటాక్షవిజ్ఞ సమాసాదిత రసవ
త్కావ్య విర్యాణ చాతురీధురీణ, సుగుణగణపారీణ, దుర్భాకవంశ
దుగ్ధాంబోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయనగోత్ర పవిత్ర,
సుజన జనానుగ్రహపాత్ర, వెంకటరామార్యపుత్ర, కవిసార్వభౌమ
సాక్షాద్విర ప్రతాపాది వింశత్యధిక బిరుదవిఖ్యాత, సుకవి రాజ
శేఖర, రాజశేఖరకవి ప్రణీతంబైన “రాణాప్రతాపసింహ చరి
త్రం”బను పద్యకావ్యమునందుఁ దృతీయాశ్వాము.

సంపూర్ణ ము.

శ్రీ

రామేశ్వరై నమః.

రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర

చతుర్థాశ్వాసము.

మ॥ స్థిరశౌర్యండు ప్రతాపసింహపతి హాస్తిభూటు యుద్ధంబు రా
తిరి సూక్తుఁ విడనాడు నాపిదప నద్రీశేషముఁ దాఁటుచుఁ
మఱునాఁ డయ్యుదయాద్రీ సూర్యుఁ డుదయింపఁబోవు నవ్వేశకుఁ
దరియఁబోయెను శైలమార్గములగుండఁ “నైలవారా”ధరఁ.

సీ॥ జాము ప్రొద్దెక్కిడు సమయంబునకు సలుం
బ్రాభర్త యెదిగి బూపతి పదాబ్జ
ములవ్రాలి “దేవ వీరలు ప్రమరులు; వీరు
చోండాపతుల్; వీరు చోహణభటు;
లీతఁడు శ్యామసింఁగిల్ఁడు ఖేల్వాపతి;
బేడ్లా-కౌటేరియా విదులువీరు;
తమతమనైన్య శేషములు గొల్వంగ నీ
శ్రీపాదనేవఁ గాంక్షించివచ్చి;

గీ॥ రాదరింపవే" యనిన, నైన్యపతులెల్ల
మ్రొక్కి నిలిచిరి; భిల్లులు ముందుఁగొలువ
వందనమొనర్చె భీమచాం; దందఱుఁగని
కూరుచుండంగ నియమించి క్షోణివిధుఁడు.

2

— { వీరస్వర్గమునకేగిన యనుచరులగూర్చి ప్రతాపసింహుఁడు విచార పడుట. } —

చ॥ “మనమును నాలుగేండ్లుగ నమస్త విభంబుల నానిఘాని చే
సిస బహుశక్రమంబు ఫలసిద్ధి వహింపక నేఁడు నిష్ప్రయో
జనముగనయ్యె సాటి నృపసత్తములకా దలయెత్తి యెట్లు చూ
డనగు విధాత చెద్దు మకటా వికటించెని యిట్లునాదెనకా.

3

సీ॥ ఘాదేవతాళి కప్పురపు హారతులిచ్చి
మంత్రపుష్పము పెట్టుమహితదేవ
పూజా గృహంబట్లు పొదలె నాసేనతో
నిన్న హోల్లిపూటు నికటసీమ
గంట లిర్వడినాల్గు కడవి పోకయమున్నె
పెండ్లికొడుకు లట్లువెలయు భూరు
లెందఱు కన్నులకందక చాపైరి
ఎదునాల్గువేలు సదృశులుగూలి

గీ॥ “రక్కటా కడుపున హాలహలము పోయు
వడుపునకా దేహమంతయు నుడుకురెత్తె
నమృతచాండము పలువక్కులగుచు విరిసెఁ
బెండ్లిచవికె గుఱాలున విఱుగఁబడియె

4

మ॥ అదయుల్ శత్రులు గ్వాలియర్ గొనిన రాజ్యంబూడి చిత్తోరిలోఁ
బదముల్ మోపినదాదిఁ, దండ్రీవరె మేవాడ్ రాజ్యలక్ష్మీ పదం
బుఁదిలకా నిల్పుచు, రామచంద్రనృపుఁ డెప్పుఁభక్తి నేవించె; నా
సదయస్వాంతు ఋణంబుఁ దీర్పఁగలనే జన్మాంతరం బందునుకా.

5

శా॥ “అఱుకబైఁ బదియేండ్ల ప్రాయమును బూజ్యస్వాంతముకా మన్మథా
కారంబొప్పెడు లేతకుఱుఁడు తురుష్కశ్రేణులకా దాకి, కం
గారై పాఱుగఁజేసి శాశ్వత యశఃపాయంబునకా నిలె; ఖం
దేరావుకా బురుడించు పోటరులఁ గంటే యేయుగంబందునకా.

6

సీ॥ “తొరుష్కవిపుల పదాతి వర్గముదూసి
యాశాంరముల కేగునట్లు దోలె
యావన బహుశ బృహన్నాళి కాత్తముల్
వేళకువేల్ పిండిపిండిలేపె

రెండువేల్ భటులతో రెండులక్షలు తురు
 ఘ్నులలీలఁ దాకి గగ్గోలుపఱచె
 నైదువందలు వీరులదిమి చుట్టినవేటు
 తనపైఁ బడకయుండ నినియొనర్చె

తే॥ జగము పుట్టినదాది నీక్షణముదాఁక
 బదియు నేడేండ్ల ప్రాయంపు బాలుఁడింర
 శౌర్యముం జూపలేదని జనమువొగడఁ
 దివిరె నకట సామాన్యఁడే తేజసింగు.

7

సీ॥ “తనదేహ ధన జీవితములిచ్చి మాతృదే
 శముఁ గొల్చుభక్తి విజ్ఞానమయుఁడు
 పదునాల్గు లోకముల్ గదిరినఁ దనపట్టు
 వీడని పరమ గంభీరమూర్తి
 మృత్యుదేవతనైన మిత్రునియట్లు ప్రే
 మించెడు వీరలక్ష్మీ ప్రభుండు
 మత్పదంబేకాగ్ర మనమునఁ గొలుచు పూ
 ర్ణస్వామిభక్తి పరాయణుండు

తే॥ “చారతమునకెకాక విశ్వమునకెల్ల
 యశముఁ జేకూర్పఁజాలు మహాబలాధ్యుఁ
 డొర రారోడ్కులంబు ధన్యతమమయ్యె
 దేజసింహావతార సంయోజనమున.

8

తే॥ తండ్రివలెనేలే; మనసు మెత్తనిది వీర
 సమర రంగాభ్ర సీమఁ బ్రచండ భానుఁ
 డకట! దాసుసింహుఁడు గూలె! ననుచు వగచు
 నాప్రతాపునిఁ గని సలుంఁబొధిపతియు.

9

చ॥ “అనిఁబడు భాసుసింహ వసుధాధిపు సాద్రిన్మపాలుఁ డపైఁ వెం
 తను గల కైలగహ్వరము దాపునఁ జేర్చి సపర్య చేసె నా
 తనికి భయంబు లే! దనఁ బ్రతాపుఁడు “కీడున మేలు గల్గె దే
 వుని కృప” నంచు నాత్మఁ దలపోయుచు మ్రొక్కి నిమీలితాక్షుఁడై .10

—+ ప్రభావసింహుడు సేనాధిపతుల సత్కరించుట. +—

సీ॥ అల సలుంబ్రాధీకు నవ్వల సాద్రీకుఁ,
బదవడి ఛేల్వ్యాశృపాలుఁ, బిదప
బేండ్లా-కొపేరియా పృథ్వినాయకులఁ దే
ర్మినిజూచి “మీరును మీరుమీరు
సంవర్త సమవర్తి సదృశులై నిన్న హా
బ్దిభూటు కనుమ నమోఘనాటిఁ
బరసేనఁదాకి యుగ్రరణంబు సాగించి
కొఱలేక రిపులను గూల్చినారు

గీ॥ స్వామిభక్తి పరాయణుల్ సరళమతులు
మీయెడఁ గృతజ్ఞుఁడ” నటంచు సాయము విను
తించి వేత్వేర సరసకుఁదీసి వారి
వారికినిఁ గొన్ని ఫలములు పంచి విభుఁడు.

11

సీ॥ “యువరాజ మానసింహుల యేన్గు చైతకా
శ్వము ధాటికోర్వక పాఱుపిదిప
వేలు లక్షలు మొగల్ వీరులు ననుముట్టఁ
ద్వరవచ్చి నారవిధ్వజముఁ గొనుచుఁ,
దురకమూఁకలఁ జాల దూరంబుజేర్చి నా
పైని యెత్తడి తద్దఁబాయఁజేసి
తొమ్మండ్రుగురు తనతోఁ బుట్టువులఁ గూడి
స్వామిభక్తినిజూపి స్వర్గమేగె;

తే॥ నా మనస్సింహునకును మేలేమిసేతు
సతని యనుజుండు జ్ఞాతి యీశ్యామసింహుఁ
బ్రధనసీమల నాకుడి వంకఁబోరు
నట్టి యధికారమిచ్చి యిష్టాదరింతు.

12

సీ॥ ఇఁకమీఁద యుద్ధంబు లెనఁగుచో సాద్రీ నృ
పాలురే దినమణి ధ్వజముపట్టి

సన్నుఁ జాయరయె వెంటనె యుండెదరుగాక
యాస్థానమునుజేర నరుగునవుడు

తద్దుందుభులు రాజధాని నాహర్య సిం
హద్వారమును జేరు సంతదాక

మ్రోయుచుండెడుఁగాక యీ యవ్వనమున ని
ప్పటినుండి సాది నృపాలమౌచ

తే॥ అందఱును యమ నామధేయముల ముందు
రాజపద లాంఛనమ్ము గౌరవపదమ్ముఁ
దాల్చుగావుత వంశజుల్ తరతరముగ”
ననిన, “భళి”యనె నై కకంఠ్యముగఁ గొలువు.

13

క॥ “దేవా! నీనేవసు రూ
లావంశము ధన్యమై చెలంగె” ననుచు ఛా
మావనిపతి మ్రొక్కెను; సం
భావనమెయిఁ బతియు భిల్లపతిఁ గన్గొనుచు.

14

మ॥ “తరమే నిన్ను నుతింప; నీభుజమయాధారంబు నాకుగ్ర సం
గర రంగంబుల; దేననెట్టులు బహుకారంబుఁ గావించు; బ్రే
మ రసందోడఁగ గొఁగిలింతునని సంభావించె నశ్లేషడిక
మొరనెక భేరులు; సూక్తుఁడుక నిజబలంబుల్ గొల్వఁ గానంబడెక.

—, సూక్తసింహుడు ప్రతాపసింహుని జేరవచ్చుట. —

ఉ॥ “నిన్న నితంచుచేసిన పనికదని చొందక నైరమూని, నే
డన్ననుదాక వచ్చెడిను మాడరె వీని”నటంచుఁబల్కి యం
దున్న సమస్తవీరులు మహోద్ధతిలేవఁ, బ్రతాపుఁడంతఁ జే
సన్నను వారినిల్పి “యొకసంగతి మీకెఱిగింతు; నైపుఁడీ.

16

సీ॥ అందఱు గూర్చుండుఁ;డని నిల్చుపైనిన్న
గిరివెంటనే వచ్చుటెఱిగి, యంబ
రీకుండు ననుఁగూల్చ నిరువుర వీరులఁ
బంచె; వారు పిలుంద వచ్చిరంత

సూక్ష్మఁడు వారిఁగూల్చుచు నన్నుఁగని మ్రొక్కె
నతనిచేఁ గనికరించితిని; బిదపఁ

తైతకంబిలవ్రాలి నమనె నిజాశ్వము
నాకిచ్చి తఱలి, యీ నాఁడుపన్నెఁ;

తే॥ గలిగెనాకు హాస్థీపూటు కదనమందు
నిన్ను సోదరలాభ" మటన్న హర్ష
మలర నందఱు నెమ్మోము లడరెనపుడు
నవవికసి తారవింద సంతతుల కరణి.

17

సీ॥ సూక్ష్మఁ డశ్వముడిగ్గి సూటిగఁజని నలుం
బ్రాధీకునకు మ్రొక్కి యన్నకెఱగి
“దేవ నీయొద్ది రాతిరి యనుమతిఁ గొని
చని మానసింహు దర్శనముచేసి,
యవననేవాది నాయకులఁ గూల్చుట, నిన్నుఁ
గొలుచు టాదిగఁ, గార్యములను దెలిపి
నన్ను నేవించు నైన్యమువెంటఁ గొనుచు మా
ర్గమున వచ్చుచు “ఖిల్చు రా"పురంబుఁ

తే॥ గాంచి యవనులనొంచి దుర్గము గ్రహించి
దాని గురుదక్షిణగ సీపదద్వయమున
నప్పగింపంగ వచ్చితి; నాదరించి
చేకొను" మటన్న నవ్వి యాశీర్చదించి.

18

ఉ॥ ఎత్తి కపుంగిటఁ బొదిచి యిష్టకుమారక నాకు నీమహా
దాతగుణంబు మిక్కిలి ముదం బొడఁగారె; భవత్పరాక్ర మో
పాత్తము ఖిల్చురానగరి వర్యముఁజేకొని నాకుమాటుగా
నిత్తిఱి నేలు"మంచు వచియించి ప్రతాపుఁడు నుత్రకోటితో.

19

— ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులతోఁ గర్తవ్యము నాలోచించుట. —

సీ॥ “మనము హాస్థీపూటు కసుమలోఁ జూపిన
త్యాగ శౌర్యములు శ్లాఘ్యములె కాని,

గుటికి బెత్తెడుగఁ దక్కువ యౌట జయలిక్ష్మి
యందని మ్రాని పండై తనరె
మన కపజయము గల్గిన దంచుఁ గుండకుఁ
డపజయంబున దీక్ష యతిశయించు
నెంత త్యాగం బున్న నంతగా దేవుని
వాత్సల్యమునకు సత్పాత్రమ గద.

తే॥ యింక రాఁగల వేశల నేమి నేత,
మరి విజయ కాంక్షి విడివక యని యొనర్త
మనుచు మడిచోచె నాకు; మీయంద తెట్టు
లాన తిచ్చెద"ర్చన సలుంబ్రాధిపతియు.

20

ఉ॥ “శ్రీలు తొఱంగి గేహమనఁ బీకటి మూలల గోళ్లు మీటి వై
ద్వాలయమందు రోగుల క్రియఁ శయనించెడు మందమర్త్య కం
కాలము లెట్లు లోకహిత కార్యముఁ దీర్చెడు! విక్రమానల
జ్వాలలు నిన్నుఁబోలు పటు శౌర్యులు దీర్తురు గాక రాణ్మణిః

21

సీ॥ ఆనాటి కొకమాట యీనాటి కొకమాట
పలుక నేర్చునె సలుంబ్రా విభుండు,
నామాట యేమి! యందఱ భావ మెఱుఁగుదుఁ;
బ్రాణంబు మేన నున్నంత వఱకు
స్వాతంత్ర్య సమర దీక్షావృత్తి సాగించి
మీ దివ్య చరణ సమీప సీమ
నాత్మార్పణ మొనర్చి యజరామర ఖ్యాతిఁ
జెంద నేవింపఁ గాంక్షింతు మెపుడు.

తే॥ క్షణము తడవు నేయకయె రక్త మెగఁజల్లి
రణ మొనర్చుచు శత్రుమారణ మొనర్తు;
మెత్తిన ధ్వజంబు దింప కాయత్త పడఁగ
వలయు'నన భీమచాందు భూవరుని గాంచి.

22

సీ॥ జనదుర్నిరీక్ష తేజశ్శాలి, ఛారత
ఖండ ప్రచండ మార్తాండమూర్తి

సివుండుచోటనే నిఖిల ధర్మములుండు;
 సత్యముండును; నిత్య జయమునుండు;
 నా సూర్యభగవాను నట్టివాడవు; దిన
 దినమును నిన్నుఁజూచిననెచాలుఁ;
 బాపిత్ర్య గాంభీర్య భావముల్ క్రొత్తంద
 నంబును దఱుఁగ వేనఁడుగాని;

తే॥ పూర్ణసాత్త్వి కానందరూపుడవు రాజ
 పుత్ర సంతానమేటికి భూభువనము
 లన్నింటి జయింపఁగలుగు మహాభుజుండ;
 వనఘ! సీమైత్రి పరమభాగ్యంబుగాదె.

23

క॥ మాఙ్గివితమును నీపద
 పూజకు విడిచితిమి; కొదవ పొడమ"దనఁగ భే
 ల్వాణాని "సందియంబే
 లా జయపెట్టంగ లోకమని నేయఁదగు॥.

24

సీ॥ రేఁగెడు సమరభేరి భాంకృతుల్ విప్ర
 వితతి నాందీవాద వేదరవము
 గళములవ్రాలు వైరులతీక్షణ కరవాల
 ధారలు కల్యాణ హారచయము
 పొగరేఁగి క్రాఁగి గుప్పునఁబ్రేలు లోహనా
 శాగులు మంగళ హారతులును
 దన్యుల గళగళ ద్రక్తపూరములు దే
 హమున సోకిన వసంతములరంగు

తే॥ వైరి మధ్యస్థలంబు వివాహవేది
 మొగలు భట విదారణములు భూతబలులు
 గా విజృంభించి సమర రంగమునఁబోరి
 పెండ్లియాడుదు మిఁక వీర విజయలక్ష్మి."

25

తే॥ అనివ, బేడ్లా-కొఁపేరియా మనుజవిభులు;
 "మాతృదేశ విముక్తికై మా యఖిలము,

నించుకయు జాగునేయ కర్పించుకొనఁగ
సిద్ధముగనుండు" మనఁ గృష్ణసింహ విభుఁడు.

26

సీ॥ "విన్నవించెద నొండు నిన్న హాస్తిపూటు
కనుమలో నసమ సంగరము నడిపి,
వ్రాలినవారు శాశ్వత యశస్సొంద్రు లౌ
దురుఃకాని వారికందరకుఁ దోడ్డు
వైతకాశ్వము చిరస్మరణీయమై యొప్పు;
నది వ్రాలిన ప్రదేశమందుఁ బెద్ద
యరుగును నద్దాని యంచునఁ గూప స
త్రములు ప్రతిష్ఠించి దానిపేరు

తే॥ నిలువ నెలవీయఁదగు"నన్న నృపతి"యకటఁ
దాని ఋణమునుదీర్చ నాతరమె మీరు
కోరినటులు చేయింపుఁడు కొఱత వలవ
దని పలికి యందఱను గలియంగఁ జూచి.

27

ఉ॥ "పట్టినపట్టు పట్టినదె; ప్రాణము దేహమునందునుండ, నే
పట్టున మానఁగాడు; మన పైకరుదెంచు తురుష్కనేన నీ
గుట్టలు చొచ్చుటెల్ల యముకోటలు చొచ్చుటెయంచు గుండియల్
కొట్టుకొనక మెలంగవరె లోకులు కన్నులువిచ్చి చూడఁగక. 28

సీ॥ యివన సంగ్రామ మహానాటక ప్రద
ర్శనమున నిన్నటి దినమునందు
జరగు హాస్తిపూటు సమరోత్సవంబు ప్ర
స్తావంబు చందమైసాఁగి యుండె;
బ్రధమాంర మింకఁ బ్రారంభంబుగానుండు
నడుమ వ్యవధితద్ద యడరఁజోవ;
దెన్ని యింకంబు లెన్నేండ్లాడ వలయునో
యెట్టులు ముగియునో యెఱుంగరాదు

తే॥ మంగళా చరణము మొదల్ మంగళంబు
వఱకు నుత్తరోత్తర రసప్రాధి వెలయఁ

దేకువ వహించి వర్తించి తృప్తి పఱుప
వలయు నీ విశ్వ సభ్య ప్రపంచకమును.

29

తే॥ చెలఁగె నొకభంగి మన పరిస్థితులు నేటి
వఱకు; “ముందున్నది ముసళ్లపండు” వనెడు
కరణి వచ్చుకాలము కష్టగర్భితమగు;
నేకలింగేశ్వరుండె తోడింక మనకు.”

30

సీ॥ అనినఁ “గొండలు పిండిమైపడ వర్తించు
మింక సందేహింపనేల దురము
నిలుపక సాఁగింప వరె”నంచుఁ బలికి రం
దఱు; “మంచి”దనుచుఁ బ్రతాపవిభుఁడు
హర్షాశ్రు కలిత నేత్రాంచలుఁ డయ్యె; వా
రరిగిరి ఘోర ప్రాంతములకు;
వానకా రరుడెంచి భయద నీలాంబోధ
రము లాకసమ్మునఁ గ్రమ్మసాఁగె;

తే॥ వాన జడిపట్టి కురిసె; యావనబలములు
గిరులఁ దీరుగఁజాలక వెన్నె కరిగె;నంత
జ్వలిదోజునకబ్బె విశ్రాంతి కొంత;
పెరిమ హేమంతమున బ్రసవించెఁ బ్రకృతి.

31

గీ॥ కాలు మొగికులతో వాన కారుదాటెఁ;
గెఱివలి ప్రకృతికి గిలి గింతలిడియె;
గానఁగోనల షహబాజుభాను గడచి
పాజు హారావళిసీమ పట్టుజేర్చె.

32

సీ॥ అల సలుంబ్రాసీమ యందుండి పిడుగుల
గేరు వీరులఁదెచ్చెఁ గృష్ణసింగు;
రూలారి నేనలతో లేచివచ్చె దు
ర్వార విక్రముఁడైన భానుసింగు;
సాద్రియందుండి రూలాన్యవాయుల నేన
లన్ని దోడ్కొనివచ్చె శ్యామసింహు;

చాటు నేరాషా పురాధీశులు శివోద

యా వీరభటులతో నరుగుదెంచి;

తే॥ రింక బెండ్లా-కొకేరియా నృపులువచ్చి;

రవల సూర్యమహాలునుండి యచటఁజేరె

దుర్జయుఁడు; దుర్నివార బంధుర బలుండు

భిల్లసేనలతో డానె భీమచాందు.

33

—• రెండవ సంవత్సరము యుద్ధము. —•

చ॥ తమపయివచ్చు వైరులఁ బ్రతాప మహింఁదుఁడు మాఖ శుద్ధపం

చమి నెదిరించె శైలముల దండ, విశాలసమున్నత ప్రదే

శముల; దురంబు ఘోరముగసాఁగె; దురుష్కులు రాజపుత్రులుఁ

సమసిరి పేనవేలుగను నాటి మహా సమరాంగణంబునఁ.

34

చ॥ యవనులనేన సంఖ్యలకు నగ్గలమై జలరాశి వీచి పం

క్తివలెను బొంగి పైఁబడ నుదీర్ఘపరాక్రము లయ్యు నాప్రతా

పవిభుని రాజపుత్ర భట వర్చులు తజ్జ్వలనాప్త ధాటి కో

ర్వవలను లేక డీల్చడి పరాజయ మొందఁగ సాఁగి రయ్యెడఁ.

35

క॥ మఱుసటి సంవత్సర మ

కృరు మేవాడ్సీమఁ జొచ్చి స్వయముగ వసుధా

పరిపాలనాదీ కమ్ములు

స్థిరముగ నేర్పాటుచేసి చేరెఁ బురికిఁ.

36

క॥ అల బహిరంగ సమీకం

బుల వనులనోర్వఁ గష్టముగఁ జోఁపగఁ నే

నలఁగొని ప్రతాపవిభుఁ డి

మ్ములఁ గుంఠలమియరు దుర్గమును జొరఁదలఁచెఁ.

37

పీ॥ క్రమముగాఁ గైల వారాసీమ దాటుఁచు,

నెత్తెన కొండల నెక్కిపోయి,

దట్టంబుగా సాగదాశి మొల్చుటఁ గ్లిష్ట

మగు శైల మార్గంబులందు నడచి,

తొలుత బహిష్కారములు రెండు గడచుచు
 జని హనుమ ద్వారమునఁ గమించు
 చును విజయద్వారమునను శోబద్వార
 మునను రామద్వారముననుఁ జొచ్చి

తే॥ నేవ లన్నియుఁ గోటలోఁ జేరుకొనియె;
 నాప్రతాప ప్రభూత్తంనుఁ డంబుదముల
 నొరయుచు మహాన్నతమయి సుందరము నైన
 మేఘభవనంబులో విశ్రమించె నపుడు.

38

—• కుంభలోమియరు యుద్ధము. •—

ఉ॥ పుట్టులు వ్రీలి చీమల గుమ్మర్ వెలికికా బరతెంచు తై వడిక
 దట్టములై వడికా మిడుతదండు గుమ్మల్గొని దూకునట్లు పెం
 గుట్టలలోఁ దురుష్కభటకోటి చొరంబడి నాల్గదిక్కులకా
 ముట్టడి వేసి దుర్గమును ముంచెను పెద్ద పిరంగి వ్రేటులకా.

39

సీ॥ విక్రమంబున కాది పేరమైన ప్రతాపుఁ
 డడరి నాల్కలు సాచు నగ్నిశిఖల
 వంటి రాజస్థాన భటులఁ బ్రేరేప, నా
 మడమ ద్రిప్పని మేటి కడిమి కాండ్రు
 గోడలు దిబ్బలు గోవురంబుల నెక్కి
 వీర చొక్కఁట శిలావృష్టి గురియ,
 భిల్లవీరులు లోకభీకరంబుగ ధను
 ప్పంకార మొనరించి చాత శర ప

తే॥ రంపరలఁ జిత్త జల్లుగానింపు చుండ
 యముఁడు నాల్క సాచిన యట్లు యవననేన
 దిన దినము గంట గంటకుఁ దేకువ నెడి
 బలము తఱిగి యంతంతకుఁ బలుచ నయ్యె.

40

తే॥ ప్రళయమార్తాండువలెఁ బ్రతాప ప్రభుండు
 వహ్నిఁగురియింప మొగలాయి భటులు కోట

వైపు చూడలే రైరి, షాహజుఖాను
రాతి గుండియకో, బెద్దబీతు దవితె.

41

సీ॥ గుదులు గుదుల్ చాణ కోటు లాయుధములు
కుంభవృష్టిగఁ బెల్లుకురియు కతన
యవనపీరులు తలలవిసి సంఘులు వ్రీలి
గాత్రముల్ రక్త సిక్తంబు గాఁగ
రణరంగ లక్ష్మియు రక్తాభిషేకంబు
చేసిన చంద్రులై చెదరె నేవ;
క్షణములు బలిసి యుగంబులై నిలిచె; షా
హజుఖా నేమొనర్పంగఁ వోప

తే॥ కడలు నొంది యాబూ పర్వతాధికారి
నావుని బ్రతాపఘరు దేవరాధిపతిని
ధన కనక వస్తువాహన తతుల తోడ
నరిగి త స్సుద్ధరింపు మంచాశ్రయించె.

42

ఉ॥ క్రచ్చుఱ గోటఁ జొచ్చినటురాతిరి యన్నరూపదానవుం
డచ్చుఱ జీకటిఁ “నవగు” జాఖ్య రహించెడు కూపమందునఁ
బెచ్చు వినంబు పోసి కలిపెఁ నెనరించుక యైన లేక; హా
వచ్చని యింటఁ జిచ్చు నిడుపావుల కేపని చేయఁ రానిదా.

43

తే॥ కోటలో నది యొక్కఁదే కూప మగుట
నంద తా నీరమును గ్రోలి; రం దనేకు
లసువులను పీడి; రిది చూచి యాప్రతాప
నరపతిని ఛానుసింహుండు దరియ నేగి.

44

సీ॥ “జలముల వినమును గలిసి దేవరపతి
తడిగుడ్డ గొంతుకల్ తటిగినాఁడు;
నెలలుగా మొగలు నేనలు పోరినను నేఁడు
గలిగిన నష్టంబు గలుగలేదు;
నిటఁ దడవున్న నిర్హేతుకంబుగ సంఘ
మృతి గల్గుటయు ద్రువంబీపు కృష్ణ

సింహాదులను గూడి శీఘ్రంబై దుర్గంబు
దాటిపోవుటమేలు; తనువులందుఁ

తే॥ బ్రాహ్మణులు గల్గుదాక మద్యటులు నేను
కోట మొగలాయి బలము చేకొనకయుండ
నని యొనర్తుము; మాటు మాటాడకేగు;
మద్దుకొనువాఁడఁ గనుల నీయటగుదోయి " 45

క॥ అని వినయంబునఁ స్త్రార్థిం
చిన నందఱు నల్లెయొత్తి చెప్పకొనఁ బ్రలా
ప నృపతి సమయ మెఱుంగుచు
మనమును నొడఁబటచె నొక్క మాదిరిగాఁగఁ. 46

—: ప్రతాపసింహుఁడు 'చేవందా' దుర్గమునఁ జేరుకొనుట. :—

౪॥ క్రందుగ మేవాణ్ణిర్మతి ది
శందగు చప్పన్నసీమ శబరుల దేశం
బందరిగి ప్రతాపుఁడు "చే
వందా" దుర్గంబుఁజేరె బలములతోడఁ. 47

సీ॥ "మునుపటిదగు దుర్గముననుండి పోరాడఁ
బూనిన విషజలంబులను ద్రావి
పూటకేనును నై న్యములును మ్రగ్గుట ధ్రువం;
బిహాచరింబులు రెంటికిదియు చూర;
మెటులైనఁ దప్పదుమృతి; యట్లుగాన చు
ర్గ బహిర్గతుఁడనై యరాతిసేనఁ
ఁజచ్చట పిడుగట్టు చీలిచి చెండాడి
చిందర వందర చేయనె తగు"

తే॥ ననుచుఁ దలపోసి తనదు నై న్యమ్ముఁగొచుచు
ముందుఁగల హనుమద్ద్వారమును దెఱచుచు
హరుని ఫాలనేత్రజ్ఞాన ననుకరించి
చానుసింహుండు వైరులపైన వ్రాలె.

—, చంద్రభట్టారకుఁడు భానుసింహునకుఁ దోడ్డుపడుట. —

తే॥ అనిలుఁ డనలంబునకును దోడ్డైనయట్లు
సిద్ధిహస్తులు ఎక్రమ భుద్ధులైన
సద్భటులఁ గొంచుఁ గవిరాజు చంద్రభట్ట
భానుసింహునకును సాయపడియె నపుడు.

49

ఉ॥ మందెడు వహ్నిరుండముల మాడ్కి చిహ్నకన విస్ఫులింగముల్
నిండ, హయవ్రజంబుఁ గదలించుచు భూరిఖరాగ్ర ఘట్టనా
ఖండ ధరావరాగముల క్రందున గాఢతమంబుఁగూర్చి యు
ద్దండత రాజపుత్రభట తండముదాకె నరాతి కాండముకా.

50

తే॥ వీరకేసరులను బోలు భిల్లభటుల
కర కలిత కామ్యుక కదంబకములనుండి
పక్షితతి మాడ్కి శితబాణ పటలిరేచి
తురక మూఁకల శిరముల నఱికివైచె.

51

ఉ॥ అంతఁ దురుష్కనేనల మహాహవ శౌర్య విలాసరేఖ సా
యంతన మొందుచుండ, నలినావ్తుఁడు పశ్చిమవార్ధి డాపి సా
యంతనిముకా బొనర్చెను రయమ్మున నానపుఖాను నేనతోఁ
జెంతఁ గనంబడకా యవనసేనలు పొంగె నముద్రముకా బలెకా.

52

చ॥ యముని కరాళ జిహ్వాక క్రియకా జెలరేఁగుచు భానుసింహుఁడుకా
సమర మొనర్చుచుకా మొగలు నై న్యముఖంబును వ్రచ్చి చొచ్చి గ
ర్భమునను దూఱి వైరుల శిరంబులు రాసులు పోసిపోసి ప్రా
ణమును ద్యజించె నబ్బురమునకా రిపులుకా దనుమెచ్చి యార్వగకా.

మ॥ కవి రాజాదినరాజు వోలెఁ గర ముగ్రస్పార తేజంబుతో
నివముకా మాపెడునట్లు వైరిగణముకా హింసించి మందేహ దై
త్య వితానంబులలోనఁబోలె రిపు సంతానమ్మునకాజిక్కి, గా
యవడెకా; నిర్గత రక్తధారలు తిరంబై పాఠెఁ బెన్కొల్వలై.

54

సీ॥ బ్రహ్మ వంశంబు పావనమై పొదల బృహ
స్పత్యంశమునఁ బుట్టు బ్రహ్మవేత్త

పికరాజువోలె గొంతుకయెత్తి మధుర గీ
 తికలు పాడిన మేటి సుకవిరాజు,
 క్రమత హాస్తిమాటు రణమునం దరికొటి
 చోమ లట్టులు దోలు భీమసేనుఁ,
 ధజరామరఖ్యాతి నవనిపై నిలుపంగఁ
 గలుగు శతాధిప గ్రంధకర్త.

ఆ॥ వీరరసమువెల్లి విరియఁ గుంభల్ మియర్
 రణమునడవు విరియ రౌద్రమూర్తి;
 చంద్రభట్టుచొచ్చె సవిశ్చమండలి, నమా
 వాస్యగాఁగ నాత్మ సక్షమునకు

55

మ॥ వనదిగాజేగు మహా నదీజలము సర్వంబందునకా లీనమై
 చను చందంబున రాజపుత్రులు తురుష్కశ్రేణులకా జీల్పుచుకా
 జని విశ్వేషముగాఁగఁ గూలి; రటుపై షాఖాజుభాకా సేనలకా
 గొని మోగల్ధ్వజమెత్తి చేరికొనియెకా గుంభల్ మియర్ దుర్గముకా.

— మానసింహుడు ధర్మేతి-గోకుండా దుర్గములఁ జేకొనుట. —

కా॥ నిండెకా గొండలలోన మోగలు భటానీకంబు లందంద; ను
 ద్దండప్రాభవ శౌర్య దైర్యరతుఁడా “ధర్మేతి” దుర్గంబు “గో
 కుండా” దుర్గము మానసింహుఁడును జేకొంచుకా మొగల్సేన లం
 దుండకా జేయుచు ఢిల్లీకికాజనియె నత్యుత్సాహమే పారఁగకా. 56

తే॥ ప్రళయకాలాగ్ని శిఖిమాడ్కిఁ బ్రజ్వరిల్లి
 శత్రు నైవ్యాటవులఁ గాల్పఁజాలు యోధ
 శేఖరుఁడు మహాబట్టాను సేనతోడ
 నుదయపుర మాక్రమించి యందుండసాఁగె

58

ఉ॥ “స్థాణువొ విష్ణుఁడో మఱి ప్రతాపుని మానవమాత్రు సంగర
 ఙ్గోణినిగెల్వ నిట్లు కొతుకుం బడనేటికి నేఁడు నాదు న
 డీణబలంబు లోకములు కీర్తనసేయఁగ వావిఁదాకి న
 ప్రాణునిగాఁగఁ బట్టుకొని వచ్చెద”నంచుఁ బ్రతిజ్ఞ చేయుచుకా. 59

—+ ఫరీదుఖాను ప్రతాపసింహునితోఁ జేయు యుద్ధము. +—

సీ॥ అఫరీద్ ఖాను నైన్యముల నద్రులనిఁడ
 నెక్కించి; నందుపై నొక్కవాఁడు
 రాణాయువేడలి దుర్గబహిః ప్రదేశంబు
 లను జరించుచునుండె ననుచుఁ దెలిసి
 చముపుల నొల్లవాగములుగా విడఁదీసి
 యనుమాన మున్నచో ట్లాక్రమించి
 వేఁగు జామైన రాణాగారు చిక్కుదు
 రిది తప్పదనినమ్మి నిదురవోయె;

తే॥ నర్ధరాత్రమ్మున మహాగ్ని యద్రొదోఁచె;
 నది ఫరీదు దవానలంబని తలంచె;
 రాజపుత్ర సేనలుగొల్ప రాజగురుఁడు
 ముందువైపునిఁ దాఁకె నమ్మొగలుసేన.

60

ఆ॥ అంటరాని మంట యానలుంబ్రాస్వామి
 యుక్కుతునియలట్టి యోధులఁగొని
 యవను లున్నలోయ యవ్వలి చెనసెల్ల
 ముట్టడించి త్రోవ మూసివైచె.

ఉ॥ కాకులవోలె వైగులు వికావికలై యటవంగఁజుట్టిద
 ర్చీకర భీకరంబులగు పెద్ద కటారులనెత్తి స్వాంతమం
 దేకడ జంకులేక వధియించి ప్రతాపుఁడు కృష్ణసింహుఁడు
 గ్రాకృతిఁ దోఁపఁజేసిరి రణావని మోదుగు పూచినట్లుగఁ.

62

తే॥ పదియు నైదువేల్ భటులు వెంబడిని గొలువ
 రాయసిం గుదయపురిఁ జేరంగనెంచి
 బొబ్బలార్పులు గర్జనంబులు దనర్చు
 వ్యాఘ్రశైలంబు డాయంగ వచ్చెరపుడు.

65

ఉ॥ వచ్చుట తానెఱింగి శరవర్షము గుప్పుచు భిల్లసేన కా
 ర్చిచ్చును బోలిగుట్టలను జెట్టుల పుట్టలనుండి గుంపులై

పచ్చి హరాత్తుగాఁ బొదివిపాయలు పాయలుగాఁగఁ గ్రొచ్చఁగా
విచ్చి వితాకుఁ గాకు వడి బెగ్గిలి పాతఁ దురుష్క నైన్యముల్.

64

ఆ॥ బ్రహ్మపుత్రనుండి పంజాబుదాకఁ గ
న్యాకుమారియును హిమాద్రి నడుమ
మెఱసెఁ బరమశాంతి; మేవాడ యొక్కండె
కదనలక్ష్మి కయ్యెఁ గాపురమ్ము;

65

క॥ మెల్లగ 'మండలగృహ' ము
ఘిల్లాఖాన్ మాతృవ్యదుర్గమును నా"షేరో
నెల్లా"ధరఁ గలదానిని
బల్లిదుఁడగు మానసింగు పట్టిరి వరుసకా

66

తే॥ శ్రావణమురాకఁ గొంత విశ్రాంతిఁగొనుచు
మార్గశీర్ష మ్ముతోడఁ గ్రమ్ముఁ దురుష్క
విసరములు రేఁగ విసుమంత విసుగు పడక
రణము సాగించుచుండె నారాజ గురుఁడు.

67

సీ॥ వీఁపేట నెలనెలఁ గృశియించె దేహంబు;
నవసిపోసాఁగె నేనా బలంబు
దుర్గంబులెల్ల శత్రుగతంబు గాఁజొచ్చె;
ద్రవ్య సంపత్తి తద్దయును దఱిగె
ధారమ్ముగాఁ గుటుంబము వృద్ధియగుచుండె
ననుదినం బాపద లతిశయిల్లె
నానాట నెదిరి నేనల పెంపు లావయ్యెఁ
దలఁదాఁచుకొను చోటు తక్కువయ్యెఁ

తే॥ జెట్టులను బుట్టలను వ్రాపుజేసికొనుచుఁ
గడుపు నించుచుఁ బూటలు గడుపవలసె
గడియ గడియ కరుల్ వచ్చు కతన నిజ ని
వాసముల బెక్కుమార్లు మార్చంగ వలసె.

68

— { అక్కరు నైన్యము సంపి కైలవారాసీమలోని } —
ఫలవృక్షములఁ గొట్టించుట.

సీ॥ “పురములు మార్చి కాపురముల నెత్తించి
 పదివేల పల్లెలు పాడువేటై
 యవరేఖ యంతైన నవని దున్నుటయులే
 చొకగింజయును ధాన్య మొదగఁబోదు
 కైలవారా మహాగహనంబు ఫలముల
 దినమున కొకఁడుగాఁ దినుచుఁ బ్రదుకు
 నెన్నియత్నంబుల నేనొనర్చినను కోఁ
 బడఁ దంతకంతకుఁ బటిమఁబెంచుఁ

గీ॥ గావునను మీరు కైలవారా విపినము
 చేరి ఫలవృక్షములనెల్లఁ జెండివైచి
 యావ్రతాపేంద్రు వెదకి వెన్నంటి వేఁట
 లాడుఁ"డని పాదుశాహి నైన్యముల నంపె.

69

క॥ పొడవును వెడలుపు పెక్కా
 మడలగు నాకైలవార మహియందుఁ జొరం
 బడి యవనులు ఫలతరువులు
 పుడమిఁ బడఁగొట్టిరన్ని పొలివోవుసటుల్.

70

క॥ కొందఱ భటులను వృషభము
 లందన వెంబడినిగొని ఫలంబులకై తో
 పుందరిసి శ్యామసింహం
 డందుఁబడిన చెట్లుచూచి యాపుల గనుచుక్క.

71

క॥ “మనతిండి చెఱచి యవనులు
 చనుచుండిరి; వారిఁగదిసి సమయంతము రం”
 డని రేఁగి యహిత నైస్యం
 బును దెంపరియగుచు వెన్ను ముట్టఁగఁ దాఁకెన్.

72

క॥ అనుచరులఁ బద పదండని
 తనముంగలఁ దఱిమి తురక దళవాయివడిన్
 దన పిక్కబలముఁ జూపఁగ
 వెనుదిరుగుచు శ్యామసింహవిభుఁ డరుదెంచెన్.

73

౨॥ స్థితి గితురెల్ల సలుంబ్రా
పతి కెఱిగింపగ నతండు స్వామినిగవి “దే
వ! తురుష్కులు ఫలవిటపి
ప్రతతి సఱకిరసుచు నేఁడు వార్తలువచ్చెన్.

74

౩॥ దీనమున కొక్కపండు మఱి తీయనితీర్థము నొక్కచేరెఁడున్
గొని మునిరాజవృత్తి మెయి గొట్టునఁ గాలము పుచ్చుచున్న నీ
కుసు రమఁబోలు నీలలనకున్ మదనోపమ మంజులాంగులా
తనయుల కక్కటా! చెనఁటి దై వము తిండికిఁ గర్వుచేనెనే.

75

గీ॥ పౌరుషంబున్న సంగ్రామ వీరరంగ
ముల మనలఁదాకి దర్పించి గెలువవచ్చు
గట్టపూచి కాచినచెట్టు గొట్టుటయును
గౌరవమే వట్టి కటిక మొక్కలముగాక.

సీ॥ అడుగులకును మ్రొక్కి యర్థించి కొనివచ్చి,
యమృతాభిషేచనం బాచరించి,

బంగారు జిలుగు దువ్వలువలు గట్టించి,
నవరత్నమయ భూషణములు దొడిగి,

కర్పూరమిళిత సుగంధచర్ప లలందీ,
వరిమళపత్ర పుష్పము లొసంగి,

నవపాయసాహార నై వేద్యమిచ్చి. థ
క్తిమెయి నాత్మ ప్రదక్షిణముచేసి,

గీ॥ కొలువఁదగు దేవుడవు నాకుఁ; గొంతకాల
మారఁబండిన పండు లాహారమిడుట
కై వగలఁ బొక్కుచుంటి; నేడవియులేని
యధిక దుర్దశవచ్చె; నేమని తపింతు."

77

క॥ అవి కడుజాలిమెయి వచిం
చిన సచివప్రవరుఁజూచి చిఱునగవు ముఖం
బున మొనయఁగ “దండీ యెం
తని పీఠేమంబు మహిమ నగ్గింపఁగనొ.

78

గీ॥ కంచె చుట్టును నెలకొల్పి వాపు వేట్టి
జలము పాజించి పండించి ఫలము లెల్ల
బిండ్లపైఁదోలి మన కిచ్చుభంగి యైన
శుభమెకదః యేది పగ తురుష్కులకు మనకు.

79

క॥ తలయెత్తుటాది విమతుల
సిలుఁగుల నిడు మీకు వగవఁ జెల్లనె! మనము
వలగొని రాల్ఱుప్పిన వా
రలు పువ్వులు రువ్వఁదోదురా! యెందైనఁ.

80

సీ॥ నైలవారా మహాగహనంబు సువిశాల
మహ్నాకింతయు లేని యార బయలు
ప్రకృతి యచ్చటఁ బెద్దిపండ్లతోపును బెంచె
రాక పోకలకు మార్గములు గలవు
చనుదెంచి యెవరు గోసిన వద్దనవు చెట్టు
లఖిల జనాకర్ష మచటి ఫలము
లందఱు కందెడు నా తోఁట్టపై జీవి
తిమ్ములు మోపి యాధారపడుట

గీ॥ మనది తప్పగు! రిపుల నేమనుట భుండుఁ
బగను సాధించి మనలఁ లోఁబఱచు కొనఁగ
నింత కన్న పీలగు మార్గమేది గలదు
మనమ్మె యాహారమును మార్పుకొనుట యొప్పు.

81

సీ॥ ఇందు సం దనకుండ నెందైనఁ గలదిగఁ
జిక్కింతలేక చేఁ జిక్కు నదిగ
నెండకు వానకు నింక వాడనిదిగ
గాల భేదము లేక క్రాలు నదిగఁ
బాదుషాగాదు దేవతలెల్ల వచ్చి వా
సరవార మాన వత్సరము లేల
క్రాంతి నొందక పెక్కుబ్రహ్మ కల్పములు క
ష్టించిన నినుమంత చెడని యదిగఁ

గీ॥ బారలును గుద్దలులు వట్టిపని నడిపిన
మూఁడు జాముల లోపల మొదటికన్నఁ
దటిమి విమతుల పీపులఁ జెరుగునదిగ
వెలయు నాహారమును గను పెట్టువాఁడ.

82

సీ॥ పెక్కామడలదాఁక వెడలుపు పొడవునై
హారావశీశైల మలరుచుండు
సూదిమోఁగ నందు సుంతలే కిచ్చోటఁ
దెరుగు “మో” లనియెడి బీడుగడ్డి
దీనిరుచి యొకింత తీయనైయుండుఁ బ్రా
ప్తిటపెల్లి మనభటుల్ దోకితెత్తు
రవిరుబ్బి రాష్ట్రాల ననువుమైఁ జేయించి
ముందుకాలము పొట్టపోసి కొంచ

గీ॥ మకటః యిది కష్టమని మది నడలరాదు
కొంచె మలవాటుపడిన రుచించితీఱు
నాకలి నడంప నేతిండి యైనఁజాలు
గార్య గౌరవమున రుచిఁ గననిదేది.

83

మ॥ తినఁగాఁడుండి యొకండె యేటికిఁక నాదేహంబునుఁ జీవముఁ
జనెడుఁగాక మనుష్యమాత్రునకు శీర్షం బెప్పుడుఁకా వంచఁ దో
వను; జేసెండగు పొట్టకూటికయి దైవప్రాయమై కీర్తి మో
సిన స్వాతంత్ర్యము నమ్మివేయఁగల దుశ్శీలుండు క్షంతవ్యుఁడే.

84

క॥ ఈగడ్డిరొట్టె తిండికిఁ
ద్యాగము స్వాతంత్ర్యయోగ భర్తృంబును దో
డై గెలుతు మరులు కను మే
లాగున విరిగెదరొ మన బలముల మ్రోలకా.

85

క॥ ఇది సంతసింప నదనగు
నెద వగవకు” మనుచు నినకులేశ్వరుఁడన “మే
లిది యాచరణీయము సౌ
ఖ్యదమని యాకృష్ణసింగు హర్షము పొంగకా.

86

మ॥ “ఫలవృక్షంబులఁ గూల్చి నంతటనె యభ్రం బంతయుఁ ప్రేలుచుఁ
దలపైవ్రాలు నటంచుఁ గుంది తమ చెంతఁజేరి దాసోహ మ్
పలుకుల్ పల్కెదమంచు నెంచి రహితుల్ పంచాంగముల్చించి చు
క్కలు లేవంచు వచించు బీఱఁడుల జోకల్గావె యీకార్యముల్.

క॥ కానిం డీయ్యది యొకగతి

గా నున్నది భటుల బీడుగడ్డిని చెండం

చానతి యిచ్చెద నే” డని

యా నూత్నాహార నియతి నారంభించెఁ.

88

గీ॥ అంతనుండియు నాప్రతాపాధినాడు

నకుఁ గుటుంబమునకు భటులకును “మోలు”

గడ్డిరొట్టెలె గతియయ్యెఁ; గాలుచున్న

కడుపునకు మండు గంజియ్ వడుపుగాఁగ.

89

మ॥ ఒకనాఁ డానపుఖాను నై నృములతో నుగ్రాటఁజొచ్చి ముం
దుకు నేతేరఁ బ్రలాపుఁ డాత్మబలముఁ దోడ్కొంచు నావిద్విష
ప్రృకరంబుఁ నలుమూలలఁ బెదరి పాఱఁదోర మర్దించి వె
న్నుడు నేతెంచి నివాసభూమి దరియంగానేగె మధ్యాహ్నముఁ.

90

—• ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులకు “దోవా” పంచిపెట్టుట. —•

మ॥ ఒక దర్బాసనమందు రాజమణి కూర్చుండంగ సామంతు లిం
చుక దూరమ్మన నోసరిల్లి కరముల్ జోడించుచుఁ నిల్చి; రా
నికటాద్రింద్ర బిలంబు నుండియును రాజ్ఞీరత్న మవ్వేళ నే
వకుతో నంపెను బండ్లురొట్టెలు ప్రతాపస్వామి కర్పింపఁగఁ

91

మ॥ ఫల మొక్కించుక త్రుంచి చేకొనుచు, నాపై రొట్టెనొక్కండు ము
క్కలుగాఁజేసి యొకింత నోవనిడుచుఁ గన్నన్న నందున్న వా
రల సామంతులఁబిల్చె; డగ్గటి నలుండ్రాభర్త కేల్మోడ్చినఁ
ఫలముఁ రొట్టియముక్కఁ జేనిడెఁ బ్రతాపస్వామి దీవించుచుఁ.

92

సీ॥ సాష్టాంగ మెఱుగి మహా ప్రసాదంబని

చేదోయి యొగ్గి దోసిఁట గ్రహించి

తులకించు భక్తిఁ గన్నుల నద్దుకొని పెన్నఁ
జనుచు యథాస్థానమున వసించె;
నటుపైన సూక్తసింగంత చేల్వాపతి,
బేడ్లా-కొపేరియా విభులు, పిదప
నా షాపురా—బునే రాఢీశు, లవల దు
ర్జయసింహుఁడును నట్లె సంగ్రహించి

తే॥ పరిమ భగవత్ప్రసాదంబు భంగిజూచి
యా జగద్గురు చంద్రముం డారగించు
పిదప, దామెల్ల భుజియింప వేచియుండి
రధికభక్తి నర్ధనిమీలి తాఱులగుచు.

93

సీ॥ కడుపునించుగఁ గూడు కట్టజేసెఁడు గుడ్డ,
తలదాచుకొన సుంత నెఱుపులేక
పరమ దారిద్ర్యదేవత లట్టులుండు నా
పటు వీర లోనైక పట్ట భద్రు
లాదికాలమున మహైశ్వర్య భోగ ఛా
గ్యములతో స్వర్ణ సాధములలోన
నెంతటిమర్యాద, యెంతటివిశ్వాస,
మెంత మనశ్శుద్ధి యెంతభక్తి.

తే॥ యెంత యుత్తమక్రమహుః యంతకన్న
శతగుణము లెక్కుడుగఁ దండ్రీ సరణిజూచి
యాప్రతాపునిఁ గొలుచు దృశ్యంబుఁ గనఁగ
గనులు వేయైనఁ దక్కువే యనుచుఁ దోచు.

94

—+ యవనైన్యములు మేవాడపై నెత్తివచ్చుట. +—

ఉ॥ వైభవ సాంద్రుడై యవనవాహిని చుట్టును గొల్వ నొక్క భ
ద్రేభమునెక్కి యామడ లొకేగతిఁ దీవ్రత వచ్చుకాల రు
ద్రాభుని మానసింహుఁగని యచ్చటనుండిన వారలున్న య
ట్లే భుజియింప మాని వడినేగిరి మోగలానేన మీఁదికిఁ.

95

ఉ॥ నేనలు రెండునుకడగిలెఁ జేతికటారులు పూలమాలలై
మేనుల వ్రాలుచుండె బలిపిఁక వలచుట్టిన వేటకాండ్ర ర
మ్యూసనరేఖ యాయవను లందును, గ్రుద్ధమృగేంద్రరేఖ రా
నైనెనికు లందుఁదోఁచె; రవి జారఁగ నిల్పిరి పోరు మోగలుల్. 96

—: యవనులు రాజపుత్రుల దుర్గములను గొనుట. :—

సీ॥ అవ్వల యవన నేనాధీశ్వరులు మూఁగి
ముట్టడించిరి దుర్గములను గొన్ని;
నజమీరు దుర్గంబునందె ఛాసింఘాఁ, ప
రీదుఘానుఁ డచల గృహముఁ గొనియెఁ;
దోడరమల్లు తోడ్తోబట్టె “జేవంద”
నింతలోపల “సమాయిత” గిరింద్ర
దుర్గంబుఁ దపిలె నబ్జుల్లా; శిశోదియా
వీరులు మార్కొని పోరిరిట్లు

తే॥ నెలజరిగె పోరు; రోద మోగలులకయ్యె;
నా“మడేరియా” ప్రాంతమునందు “రాతి
కోట”యను దుర్గమును బట్టుకొని ఘరీడు
యవనడేనా సమూహంబు నచటనిలిపె.

97

క॥ అంతట వాసింఘాను “వ
సంతా” దుర్గంబుబట్టి నైన్యమునిడి యా
చెంతఁగల “చక్రరోట” న
నఁచి చిఘూతుల గొలువ నరికట్టుకొనెన్

98

మ॥ యవనుల్ నాలుగువైపులక గదిసి దావాగ్నిక్రియక గాల్పఁగా
భువనాతీత పరాక్రిమాంకుఁడు ప్రతాపుండ్రు నాయంత నం
బపు దాఁకక రిపు కంఠరక్తపుఁ బ్రవాహంబుబాడ్చి చల్లార్చి యా
రవి క్రుంకంగఁ గుటుంబముండు గుహఁజేరకటోయె విశ్రాంతికై.

—: దేవేరీ యుద్ధము. :—

సీ॥ వఱువాతరేచి వై వ ప్రార్థనముచేసి,
వినతిమై నుదిత వాసునకు మ్రొక్కి

కిలయఁ గన్గొనిన మోగలుచండు గుంపులై
యెల్ల దిక్కులఁ గొండ చీనినట్లు
పరిసర గహన గర్భము లాశ్రమించి ని
ద్రీంపఁగాంచి ప్రతాపదేవుఁ డంత
నా బునేరా-షాపు రాధీశ్వరుల, నలుం
బ్రాధర్మ భేర్వాస్మపాలు నూర్చు

తే॥ దుర్జయునిగొంచు వైరులఁ చొదరనరిగె;
శ్యామసింహుఁ గుటుంబ రిక్షణుని నిలిపి,
యుభయ నై న్యంబులకునయ్యె యుద్ధమమిత
తీవ్రభంగి. “దేవేరీ” ప్రదేశమంటు.

100

సీ॥ శైల నిర్హరమట్లు సరభసమ్ముగ నలుం
బ్రా మహీపతి దాకె రాయసింగు
ప్రజ్వలజ్వాలలవరె బునేరా-షాపు
రాధీశ్వరులుముట్టి రసపుధానుఁ;
బ్రచల దంఢోళి సంరంభంబు వెలయ ఛే
ల్వాపతి తగిరె షాబాజుధానుఁ;
బ్రకట ప్రభంజన ప్రతి మానుఁడై యెది
రించె దుర్జయుఁడు ఫరీదుధాను;

తే॥ దండధరుఁ డట్లుదాకెఁ బ్రతాప విభుఁడు
ముందుఁగలుగు నబ్దుల్లా చమూ చయమునుఁ
భిల్లగణమెల్లఁ గొలువ నాభీమచాందు
కడు విజృంభించి భాసిముధానుఁ దాకె.

101

౩॥ పుడమి యస్రవ యమరాజుల
వడుపునఁ జెలరేఁగు నాత్మ భటులందఱు వెం
బడి రాఁగ మృత్యువటు సూ
క్తుఁడు మహాబల్ధానుఁ దగులుకొనె ఘోరముగఁ.

102

ఉ॥ ఆకలిగొన్న సింహ నిచయంబు విధాన మహాశిరోదియా
నీకిని బిట్టురేఁగి రణ నిఘ్నర వీరతురుష్క కోటులఁ

దాకి ప్రతాపసింహుని మనంబల రారఁగ సుంత సందు వో
సీక శిరంబులఁ నఱికి యేలులు పార్చిరి వేడిరక్తముఁ. 103

ఉ॥ అంఠటిలోఁ దురుష్కభటు లాసపుణానునిగూడి లోక చు
ద్ధాంత పరాక్రమంబున నరాతులఁ దాఁకుచు షాపురావనీ
రాంతునిసేన వెన్న కరుగఁ విదళించి యఱాండ కర్పరం
బంతయు ముక్కలై పడఁగ నార్చిరి వీర రణోత్సవంబునఁ. 104

ఉ॥ ఆధ్వని నాలకించి నుభటాపలఁ గొంచు బ్రతాపసింగు నూ
ర్వధ్వజమెత్తి ముందఱిమి యాసపుణానుని దాకి, తిత్తురు
ష్కద్వజినిఁ జొరంబుచు సర్వము నాశనముఁ దొనర్చి ద
క్షద్వర హర్తయైన నిటలాక్షుఁడువోలె వెలింగె నయ్యెడఁ. 105

ఉ॥ ముందుఁగలట్టి వైరి బలముల్ దనుఁగాంచి తలంకుచుండ, మ
ధ్యందిన చండభానుని క్రియఁ జెలరేగుచుఁ గృష్ణసింహుఁ డం
దంద విహారిముల్సలిపి, యందఱు ముందఱవిచ్చి పాటుచుఁ
నందొనరింప; శౌర్య రథసమ్మునఁదోరె భయానకమ్ముగఁ. 106

తే॥ రాయసింహుసేనా విసరమును దాకి
చేను గోసిన చందానఁ కెండివైచు
కృష్ణసింహేంద్రు నుగ్రమూర్తిని గనంగ
వీరులకునైన గుండె కంపించి పోవు. 107

గీ॥ ప్రళయకాల దివానఁ జ్ఞానయయి ప
రీచుఁగా దుర్జయుని మించి రేఁగిదాటి
రాజపుత్ర నైన్యంబుపైఁ గ్రమ్ముకొనుచు
రక్త కీలాల నిధిఁజేసె రణతలంబు. 108

మ॥ తన దర్పద్ధతి కోర్వలేక మహాబల్హఁ నైన్యముల్ దిక్కులఁ
గని యువ్వెత్తుగఁ బాటుచుండఁగ, ఫరీడ్డాఁ కాలరుద్రాంహాకో
యన వెన్వెంటనెవచ్చె; సూక్తుఁడు ప్రతాపాధీశు పేరెత్తి యు
గ్ర నృసింహాకృతిఁ బెంచి తాతెను ఫరీడ్డాఁమాళి నుగ్గెపడఁ. 109

శా॥ ఆ సూర్యాన్వయ కాననేశ్వర మహా వ్యాఘ్రంబు దుర్వార దా
హా సంరంభ విజృంభణంబుఁగని ధైర్యంబుడుచుఁ భీతి హె

నై నై రింపగలేక యయ్యవన నైన్యంబంతయున్ విచ్చుచున్
దూనెన్ దత్పతియౌ పరీదు కలలందున్ మర్వలేకుండగన్. 110

సీ॥ లక్షలు నేనాబలంబున్, నంతటి

యాశ్విక చామున్న హస్తీచయము
లెన్నికకును మీఱియున్నను, లము బృహ
న్నా శాస్త్రములు వేనవేలకున్న
నైన్యాధిపులు పోడశశ తంబు ప్రినున్న,
రాసులు రాసులు ద్రవ్యమున్న
వలసిని యన్ని సంపారమ్ము లున్నను,
సమర మేండ్లకొలంది సాగుచున్న,

తే॥ దలను బావాడకుండఁ బ్రతాపుఁ డుండె
ససుచుఁ బాదుషా వగవ, నైర్వంబుచెప్పి
యవనిఁ దలక్రిందుగాఁ జేతుననుచువచ్చి
కడకు నిష్టైతి ననుచు సంకటమునొంది. 111

ఉ॥ ఖాసిముఖుఁ డుగ్ర భుజగ్రహు మాడ్కిని మండి లోకనం
త్రాసకర ప్రతాపుని బ్రతాపునిదాఁకఁ దలంప, భిల్లనే
నా సముదాయ మడ్డుపడినన్ రణ ముగ్రముగాఁగ సాఁగె; నా
గాసుర హర్తఁబోలే శబరాధిపుఁ డయ్యరులన్ బొరిన్ గొనెన్. 112

తే॥ తురకదొరల నైన్యంబులు తురగములును
పదులు నూలులుగా గుడుల్ గుదులుగాఁగ
బలియగుచు నుండె భిల్లభూషితి భుజంబు
నెక్కి నర్తించు పెనుపుట్టై చుక్క గదకు. 113

చ॥ స్థిరతర రాజపుత్రభట తీక్ష్ణ ఘనాబలధాటి కాగలే
కఱచి మహమ్మదీయ భటులందఱు మారుఁదాటి నిల్వలే
కొరుగుచు వ్రాలు పైరుగతి నోడ దొలంగి కలంగువేళ ని
ష్ఠుర బలశాలి వీరబలుఁడు బరతెంచె భటాళి గొల్వంగన్. 114

సీ॥ వడదాకి పోలేడు వారిపై నమృత వ
ర్షము జొలురీతిఁ గర్కశ తురుష్కు

చముపులన్నియు రణోద్వాహించుతో పము
ద్రము లట్లు పొంగి యారాజపుత్ర
నేనలపైఁ గవినెను; బ్రహ్మవి దెస
యోధులు పోరాడి రుగ్రభంగి;
సపుడు చూపిన శార్వ మప్పటి సాహసం
బరమలోక శ్లాఘ్యమై తనర్పెఁ

తే॥ దురకమూలము ముందు ముందునకుఁ బొంగి
యొత్తుకొనివచ్చు నొత్తిడి నోపలేక
యా ప్రతాపుని వీర నై న్యంబులెల్ల
వెనుకకును మ్రొగ్గతిలునేమొ యనుచుఁ దోచె. 115

క॥ కాలాహి క్రూరులు నిజ
హింసలవీరులును బంచ శతసంఖ్యగఁ ది
న్నోలి భజింపఁగ శ్యామ స్మ
పాలుండు ప్రతాపుఁడేరి వైరులఁ దాకె. 116

తే॥ శంఖరవములు సింహ గర్జారవంబు
లతిశయిల రాజపుత్ర నై న్యంబులెల్ల
నుఖికి యుంకించి యురళించి యూది రాక
విరిగిపడి వైరిబలము నివ్వెఱ గలంగె. 117

తే॥ సూర్యభగవానుఁ డపరాధ్విఁ జొచ్చె; యవన
గణము పురినాఁ విడిచిన కంఠయగుచు
గడ్డికఱచెను; భిల్లులు క్రమ్ముకొనిరి
కడల మునిముని చీకబుర్ గదియుకరిణి. 118

శా॥ నూయిల్ మించిన రాజపుత్రుల దండుకా వేలంబు మించి యు
గ్రాహణికా యవనుల్ పయికబడఁ బ్రతాపాధీశుఁ దయ్యందఱకా
బాఱకా దోలుచుఁ బుష్పవర్షము సురల్ వర్షింప వర్తింప; “వే
వేరియుద్ధమపూర్వ” మన్ననుడి పర్వకా లోక వివ్రాతమై. 119

సీ॥ “ఈనాడు మొగలులఁ దోసిక కడతేర్చు
మిచ్చట మీరుండనేల యతఁడె
ఛామసింహుఁడు గూడఁ జనుదెందెఁ దల్లి పా
తేళ్వరీదేవియు నేకతంబు
పిల్లలతో నైల బిలముననున్నఁ దా
వంతయుఁ బలుకుఁ దోడైనలేక
యీనాటి పోరాట మెప్పుడు ముగియునో
యెప్పుడు రా నొదపునో యెఱుంగనేర

తే॥ మనుచరులతోడ మీరేగుఁ" డనుచుఁ గృష్ణ
సింహుఁడును భీమచాందును చెప్పుకొనఁగ
బిల్లు నొకనిఁ ప్రతాపుఁడు వెంటగొనుచు
శ్రీసుముగ నైల గుహాయందుఁ జేరుకొనియె.

120

తే॥ రఱువు మలమలమాడు నాకటికివెక్కి
వెక్కియేడ్చి నిద్రించిరి బిడ్డతెల్లఁ
విభుఁడు-పాతేళ్వరీదేవి- బిల్లభటుఁడు
గంగ మ్రింగక యారేయి గడువ వలనె.

121

సీ॥ లలిత సౌదామనీ లలితలుచ్చట్టు చూ
గిన ముగ్ధగోప తామినులుగాఁగ,
రణరణచ్చారు గర్జానినాదము మనో
జ్ఞమైన వేణు నాదమ్ముగాఁగ
నంచుల మెఱయు సంధ్యారాగ పటలమ్ము
రమణీయ పీఠాంబరమ్ము గాఁగ,
నృత్యస్మయూర విస్తృత కలాపము శిర
స్సందాని తావరంసమ్ముగాఁగ,

తే॥ నతి విశాలమౌ నంతరి ఔంగణమ్ము
చెలువ మమరు బృందావనసీమ గాఁగ;
బూని విహరించె విశ్వ రజనీరూఢిఁ
బ్రావృ డంబోద బాల గోపాలమూర్తి.

122

ఉ॥ ఆమలకాభ్రై చినుకు లంతకునంతకు నేకధారలై
పాములు వ్రేలఁ దీయుగతిఁ బర్వచు, నేనుఁగుఁడొండ మంతలై,
భూమి జలార్ణవంబయిన పోలి నిండుచు, గుండపోత గ
ర్జా ముఖరంబులై కురియఁచఁగె నభంబవియంగ మేఘముల్. 123

సీ॥ కనులు చూసినఁ కల్పకొని లోనరుగు దగ
ద్దగ వీను నిబిడ సౌదామినులును,
నొక్కొక్కఁడు జగంబు వ్రక్కలు వ్రక్కలై
చనఁజేయు మేఘ గర్జారవములు
కొండ లొండొంటిపైఁగూలి బ్రహ్మాండంబు
నగలించు ప్రళయ జయూనిలములు,
క్షణమున విశ్వలోక ప్రాణీతతిఁ గూల్చు
గతి జాటు భయద నిర్హరములును

తే॥ నంతకంతకు జృంభించి యావరించి
ప్రళయములు కోటి యొకనాఁడె గలిగినట్లు
ప్రకృతి కాయువునిండిన పగిది, నూపి
రాడనిక గాలియు వాన యలము కొనియె. 124

తే॥ కోటి కాకఁడైన నిలువక గుదులు గుదులు
తప-మృగ విహంగములుగూలె దాత్రి విశ్వ
గర్భ నిర్వేదకమగు నా కాశరాత్రిఁ
దలఁచు మాత్రన నిలువెల్ల జలదరించు. 125

తే॥ ఏలు పీఠిబంటిగ మ్రోతరెత్తి పాచి
కలిసి యుప్పొంగి యెకిచొట్టి కొలఁదిమీచి
కొండలును-లోయలును-వసుల్- గుహలునిండి
నిలిల మేకార్ణవముగ మూర్ఛి నె నవును. 126

మ॥ అకటా గాలియు వాన గూడి నిబిడంబై రేగఁగా నాతి చ
ల్పకుఁ గ్రొన్నెత్తురు ముద్ద గట్టుకొని పిల్లల్ ముంచుగడ్డల్ వరెక
నిక దోర్పిక శయనించి కప్పకొనఁ గానీ జేనెఁడుక గుడ్డ, క్రిం
దికినిక లేకయ నాటిరాత్రి శివరాత్రిఁబోరె నెట్టిదీర్చిరో. 127

— ప్రభాకరు —

అ॥ వేగఁజుక్కరేడు వెల్లెవాయదుతూర్పు
 రాండగోళ్ల గుములు గూయవెచట
 రవి జనింపఁడెల్లొ ప్రాచాతమయ్యె వ
 ర్షంబు బలమొకింత సన్నగిల్లే.

128

క॥ తడి యారని గడ్డిని శబ
 రుడు గొనిరా, రాణిరుబ్బి రాట్టెలుచేనెఁ;
 గడనుండి బిడ్డలందఱ
 కిడి పడపడి నొక్కరాట్టె నిడెఁబతి యెదురక

129

సీ॥ పద్మాననమున దైవధ్యాన నియతి నే
 త్రయుగంబు మూనెఁ బ్రతాపదేవుఁ;
 డంత నొక్కబిడాల మా గుహకడ నాడు
 కానెడు బిడ్డయొడలు గోళ్లగీరి
 చేతిరాట్టెను నాచి శీఘ్రంబె యొక్కఁగా
 బినినెక్కి చనె బిడ్డ కెప్పుమనుచు
 నటచి భూమినివ్రాచె నాధ్వనికడలి పా
 దేశ్వరిచని బిడ్డ నెత్తికొనియెఁ

గీ॥ చనయ యేడ్పునఁ డెపులు చీదఱలువోవఁ
 గనుదెఱచి తొమ్ముఁగమ్ము రక్తంబుఁ గనుట
 వజ్ర పంజరకల్ప మప్పార్థివేండ్రు
 వీర హృదయమ్ము చెదరి ద్రవించి పాతె.

సీ॥ “పదియు భండ్రెండు సంవత్సరంబులు సంఘ
 టిండు పోరులకుఁ జింతించలేదు;
 జగముమ్రుంగు నసాధ్యశత్రు వక్కురు రేఁగి
 పగవట్టెనని నుంత వగవులేదు;
 కోటలు సేనలు కోశంబు దేశంబు
 బలముతగ్గె నటంచు భయములేదు;

కడు దీర్ఘకాలంబు గడచినఁ గూడ జ
యము గల్గదని విచారమును గలుగః

తే॥ దాపదల కోర్పుటకె వీరుఁ డవతరించు
నని విపత్తోటి నెదిరి చైర్యమున నడతుఁ;
గాని యీనోరులేని రక్తంపుసొత్తు
లనుభవించు కష్టముచూడ నలవిగాదు.

191

తే॥ దాన దాసీ సహస్రముల్ తమ్ముఁగొలుపఁ
బరమ భాగ్యోదధినిఁడేల వలయువారు
కూడులేకుండ మలమల మాడుచుండు
తుదకొకండే నదృష్టవంతుండు గాఁడె.

192

తే॥ అంతిపురిలేదు; తూఁగు టుయ్యాలలేదు;
కొండలను గుట్టలను జీఁకు గుహలయందు
గాలివాన యెండలఁజిక్కి కరకురాలఁ
బఱచుకొనలేక పడియుండవలనె నకట.

193

ఆ॥ నా యనంతరమున నీ యభండక్షోణీ
నంత యేలవలయు “నమరసింహాఁ”
డిట్టు లిటుమడెడు నిది యెట్టికాలమో
క్రోలుపులియుఁ బిల్లి కూనయయ్యె.

194

సీ॥ మూర్తిభవించు మత్సూర్వ పుణ్యఫలంబు
మామక హృదయ సామ్రాజ్యలక్ష్మి
పాపిత్ర మందిరోపరివృష్ట కలశంబు
తనువుధరించు సౌందర్య భనము
శాశ్వత శాంతి మహైశ్వర్యదేవత
ప్రకట సౌభాగ్య పర్యాచుచిదము
కష్టానుపద మహాకల్ప ధాత్రీజంబు
నిరుపమ వరవర్ణిని మల్ల

తే॥ ప్రియరమంబైన మత్స్యేమ విగ్రహంబు
నృపమకుట రత్నరోచిః పరీచరణ

పైన పాపేశ్వరీదేవి యకట యిట్లు
పరిమ దారిద్ర్యముని ముస్సవలనె నేడు.

135

క॥ దినమంతటి కౌత ఫలమును

గొని తీరని యుద్ధములఁ దగుల్కొని కండల్
దునిసి యెముక పట్టెను మే;

నినుమైనని పెంతకాలమిఁక నిలిచెడునో.

136

ఆ॥ వానకాలమందు వణఁకుచుఁ దలదాఁపఁ

గూటి పేదనకైన గుడినె యుండుఁ,

జక్రవర్తినయ్య సంచానమిటు శైల

గుహల నిలిచి గోడు గుఱువవలనె.

137

ఆ॥ బిడ్డయురమునుండి వెడలు రక్తముఁజూడ

మనసుచెడియె నాకు మఱలఁ దిండి

యొదవు తెవుడొ నైరు లెదు రొరురింత కీ

కడుపు గోఁతయెట్లు పడఁగనేర్తు "

138

చ॥ అని వగనొంది భూరమణుఁ డాకును గంటముఁదీసి వ్రాసి చెం

తనుగల భిల్లుచేత నిడి దానిని బాదుకహా "కొనంగు మం

చనిపి యొకింత కన్మొగిచి ధ్యాననమాధి మునింగె రాజ్ఞి యొ

య్యన జనుదెంచి యాత్మవిభు నాతని చెంగటి రొట్టె, గాంచుడు.

గీ॥ "రాజయోగ సమాధి నేత్రములు మూసి

యౌర మీమహాభాగుఁడు కూరుచుండె

సహజ గంభీర వదనంబు సొరుదక్కి

యలఁతి యలఁతి చింతారేఖ లలవరించె "

140

మ॥ అని దెందంబునఁ జింతనొందుచుఁ బ్రతాపాధీశు నాస్యంబు పై

నను జూడ్కిఁ నిగుడించి యందె నిలిచెఁ జ్ఞానాయకోత్తంసుఁడు

దన నేత్రంబులువిచ్చె నాక్షణమె యానాదీ వతంసంబు వి

చ్చిన నెమ్మొమున నాధుడాయుచు వచించెఁ భక్తి పూర్వంబుగఁ. 141

మ॥ చిననాఁడుక నవరత్నరంజిత మహా సింహాసనంబెక్కి మ

న్నన భూమండలమేలు నప్పుడును నీనాఁడీ మహారణ్య పీ

మను బాలించెడునప్పు సుంతయుఁ జలింపకా దోని మీమోము పై
నను నేడేటికొ తోచుచున్నయవి చింతారేఖ లల్లలనకా. 142

సీ॥ ప్రాణేశ నీయుదరము నంటు నాకలి
నీక్షణంబున నాశ్రయించు నిద్ర
మోమునందుఁ బ్రసాదమును గాంచి నిరతి చి
త్తములోని దుర్దమ దైర్యగతిమ
మెట్టి దుర్బటకార్య మిపుడు మీయెడనుండి
దొంగలించి యొకింత తొలఁగఁజేసె
దృష్టిమార్పక యొక్క దిక్కుగాఁ జూడ్కులు
క్షితిపై నిగుడ్చి వీక్షింతురేల?

గీ॥ మీమది నొకింతయును జింత మేకొనంగ
నెఱుంగ నెన్నఁడు మిమ్ము నేనెఱుఁగుటాది
నిదీయు తొలుసారి వగనొందనేమి హేతు
వెఱుఁగఁడెప్పుడు మానసం బెరియసాఁగె. 143

చ॥ మలయ సమీరణంబునకు మాంద్యము బాలశశాంక మోకికా
గళమునఁ గప్పు-చంద్రునకుఁ గందు స్వభావము లొను రాజరా
ట్టిలకుఁడు నామనోహరుఁ డుదీర్ఘగుణుండు ప్రకృత్యతీత చి
ద్బలుఁడు ప్రతాపదేవుఁడని పల్కఱు నేమది నుద్భి పోవుదుకా. 144

గీ॥ వైరు లెదిరింప జెన్నిచ్చి పాఱవెపుడు
పాఱువై రులఁ దఱిమి చంపంగఁబోవు
కలిమిలేముల మనసు మార్పులను చొంద
విటుల యొడింపఁ గారణమేమి నాధ. 145

మ॥ ధరణీకముంచు విపత్పరంపరఁ గడుకా దైర్యంబుతో నోర్పు శా
ర్య రతుండన్నను లోకమెల్ల మిముఁ దార్కాణంబుగాఁ జూపు చు
ర్భర చింతారతి హేతువుకా దెలుప నర్హంబైన మీపాద పం
కరుహ ద్బంధముఁగొల్తు మన్ననపెలుంగకా నా కెఱింగింపుఁడి. 146

మ॥ అనుపల్కుల్ చెవిసోఁకు మాత్రనఁ బ్రతాపాధీశు డెందంబు వి
చ్చెను నెఱ్ఱమునువిచ్చె సారసదళ శ్రీలకా బిసాళించు లో

చనయుగ్మంబును విచ్చే; చిచ్చిన సరోజాతంబునందుండి పె
 ల్చనఁ దోతెంచెడు పూవుదేనియవలెఁ జాల్వాటె నీవాక్యముల్ 147

మ॥ జననంబందిననాటి నుండియు రహస్యంబొందు నేనెన్నఁదై
 నను బాటించి యెఱుంగ నింతవఱకుఁ నాయర్థదేహంబవై
 చను నీతోడ వనింపరాని దొక యంశం బుండునే, యింతకుఁ
 మునుపే తెల్పకపోతినే యని మనంబుఁ జింతచేఁ గ్రాగెడిఁ. 148

సీ॥ ప్రాకార వలయిత ప్రాసాదముల యందు
 శశికాంతమెయ చతుశ్శాల లందు
 నసువమంబైన శుద్ధాంత సీమల యందు
 మిగుల నెత్తగుగాలిమేడ లందుఁ
 బరమ సుఖప్రద ప్రమదాపలనము లందు
 బిన్నీటి కాల్వల పట్టు లందు
 నారాంబుపూర కాసార తీరము లందు
 మోదంబుఁగొలుపు పూపొదలయందు

గీ॥ దాసదాసీ సహస్రముల్ దళము కొనుచు
 గన్నునన్న మెలఁగ నెండ కన్నెఱుంగక
 యలరఁదగు మహారాజు భార్యపుగ నుండి
 యిడుమ పడుచుంటి నాదురదృష్ట వశత. 149

సీ॥ ఎవ్వని నామమొకించుక చెవిసోక
 భీరుఁడైనను జగద్వీరుఁడగునొ
 యట్టి రాజాప్రతాపాధీశు నర్థాంగి
 వై సాఖ్యమొందు భాగ్యములు లేక
 తలఁదాప సంకణంబిలులేక తీనఁ గట్ట
 లేక పుట్టెఁడు పిల్లలఁకలిఁగొనఁ
 గ్రోతులు పిల్లలభాతిఁ గాపురము మా
 ర్చుచు గుట్ట గుట్టయుఁ జుట్టుచుట్టి

గీ॥ యన్నమిడి యాకలిని మూయుననువు లేక
 యకట! నోరులు మూసి యూరార్ప వలనె

నిట్టి దినదిన గండంబులెల్లఁ జూచి
యెటు విరియఁడుండు మానసం బిందువదనః 150

క॥ తల్లి యొకతె సుకముండినఁ
బిల్లలవే మందినై నఁ బెంపఁగలుగు నా
తల్లియె యిటుమల బడలినఁ
బిల్లలు పెంపొందఁగలుగు వెరపుండెడునే. 151

పీ॥ ఏండ్లుగాఁ బిల్లలు సేవు తపింప వీ
క్షించి దైర్యమున సహించి యుంటి
దినమంత మలమల తిండిలేక తపించు
బిడ్డనోరునుగొట్టి పిల్లిగీర
తొమ్ముపైఁ గ్రమ్ము రక్తమ్ము నీక్షించి తె
ప్పనివేయు కేకను వినుటఁజేసి
సముదార వజ్ర వంజర సన్నిభంబు నా
స్వాంతంబు క్షణము దుర్బలఁడనొంది

గీ॥ “యారుమాసముల్ విశ్రాంతి యవసరి”మని
తోడె నేడవ నెలరాఁగ దురమునేయ
సిద్ధముగ నుండునని చిన్న చీటివ్రాసి
భిల్లుచేఁ బాడుపాకుఁ బంపించిరాడ. 152

ఉ॥ వ్రాసితిఁగాని కమ్మ యదివ్రాసిన వాది నరుంతుడ వృథా
యాసికపై మనంబు వెనుకాటుచు నున్నది, సూర్యవంశ మ
భ్యాసములేని క్రొత్త యలవాటున కాస్పదమయ్యెనేడు నా
వాసి లొంగె నేమిటికి వ్రాసితివంచు మనకా దపించుచుకా. 153

చ॥ అసుచుఁ బ్రతాపసింహ వసుధాధిపసింహుఁ చొకింత చింతచే
ననియెడు పల్కులకావిని నవాంబురుహాయతనేత్ర విస్మయం
బెనయ ముఖాబ్జమెత్తి హృదయేకునిఁ గన్గొని దేవ “యెన్నఁడుకా
వినఁబడనట్టి వాక్యములు వింతగ నేడు వినంగ వచ్చెడికా. 154

శా॥ ఏ యల్పంబగు కార్యమేనియును మీ రిన్నూలు మున్నూలు మా
ర్గా యా సాధక దాధకంబులను బర్యాలోచనక నేయకే

చేయకాదోవరు నేడిటార పడుటల్ చిత్రంబె మీయాయభి
ప్రాయం బిష్ట విమర్శచేయఁగల యర్హత్వంబు నాకున్నదే. 155

మ॥ వ్యవధిఁ జెందఁగఁగోరి తాఱునెల లాపై యుద్ధముకా సిద్ధిమే
యవుచో లాభమదేమి యీగడువుచే నాయున్ను హెచ్చించి న
ట్లవు నేడిపదనైన నీదు కరవాలానాటి ప్రియండునో
యవనవ్రాత శిరోవిదారణ పటు వ్యాపార పారీజమై. 156

సీ॥ క్షణకాలమైన విశ్రాంతి నొందఁగఁబోక,
తనియ నూపిరి పుచ్చుకొనఁగఁ బోక,
సంరథద్యాస నిష్టయెలర్పఁ గార్వసా
ధకుఁడు రేణవలును దత్పరుఁడయి
తనరంగ వలయు స్వాతంత్ర్య మహత్తును
కార్య నిర్వహణంబుఁ గాంక్షిచేసి
సర్వార్పణమొనర్చి జంకక పనిచేయు
భువనైక వీరపుంగవుఁడవీవు

గీ॥ పౌరుషోద్యోగ జలద ప్రభంజనమగు
శ్రాంతి నెటుకోరి తాఱు మాసములు కూరు
చున్న యట్టి నిర్వాప్యపారుఁ డెన్ని జన్మ
ములు కడచెనేని పనిచేయఁగలఁడె మఱల. 157

సీ॥ భువన ముద్భవమొందు మొదలుగా నెవ్వరూ
హించి కల్పించి సాగించి యెఱుంగ
నట్టి స్వాతంత్ర్య మహాయోగదీక్ష నా
రంభించితివి మహోగ్రవ్రవృత్తి
నీ యనంతత్యాగ నియతీయును నఖండ
దేశభక్తిరతి నుతించె జగము
లాయణాండ కటాహ మావరించిన జ్యోత్స్న
వలె నీయశంబు విశ్వమున నిండె

గీ॥ భరణి నాచంద్రతార కాస్థాయిగాఁగ
నీదు పావన నామంబు నెగడునట్లు

మెలఁగుచుంటివి లోపముల్ గలుగఁ గలవె
ధన్యులగు వారిలో ఛన్యతముఁడవీవు.

158

సీ॥ గతిచెడి యఖిల ధారతలక్ష్మి యవనుల
పాలయి కడగండ్లు పడుచునుండఁ
గన్న సంతానంబుకన్న మిన్నఁగనెంచు
ప్రజ దాపులేక చేడ్పడుచునుండ
గల్కాణ నిలయ దుర్గము తెన్నియో కూలి
పడి బీడుపడి కాడుపడుచునుండ
హైందవాచారి మార్యత్రీల పావిత్ర్య
మడుగంటి మంటిపాలగుచునుండ

గీ॥ ఛారతీయ స్వలంత్రత పట్టుదప్పి
వీఁగి నావాటి కుఱ్ఱుఁర లూఁగుచుండ
దన కుటుంబముపై నాస ననిఁ దొలంగ
నోవునే వీర రాజావ్రతాపమూర్తి.

159

గీ॥ అధిప! యొక శంకయుండు మిమ్మడిగి తెలియ
వలయు ననియుంటి నక్కఱ గలిగెనేఁడు
పరమ కృపతోడ నానతీవలయు ఛార్య
యొక్కడగునొ ధారతదేశ మెక్కడగునొ.

160

గీ॥ అతులితాత్మాధి పత్యంబునందె దేని,
సదయతెచ్చు విశ్వాధిపత్యప్రళస్తి
క్షితిని నెలకొన్న కోటి దుష్కృతములందు
శ్రాంతిఁబోలిన మోర దోషంబులేదు.

161

గీ॥ సాసఁదీర్చిన కొలఁది వజ్రంపుముక్క,
తఱచిన దొలంది మంచి గందంపుఁ డెక్క,
యిడుమ లందినకొలఁది లోనై కవీరుఁ
డును బ్రకాశింతు రన నెఱుంగనిచెమీకు.

162

సీ॥ అఖిల లోకాధీశుఁడైన సర్వేశు నం
తర్యాగమొనరించి త్యాగమెంచి,

యాత్యనివేదనం బాచరించిన మహా
 రాజర్షిమౌళివా ప్రభుఁడవీపు
 పనియందు నడ్డాని పరిణామమందు లో
 లతకూడ చనుచుఁ బల్మఱును నాకుఁ
 డెలుపుచుందువుగదా జలధరంబులు నభం
 బలమినట్టులు విపత్తులు గలంచి

గీ॥ దిక్కుదోఁపని విషమ సంద్విగ్ధ దశల
 నాధః నీవొక్క చిఱునవ్వు నవ్వెదేని
 విఱిగి రవిరశ్మికిని మంచు విరియునట్లు
 కోటి యాపదలై నను గ్రుంగిపోవే

సీ॥ కోటలన్నియు శత్రుకొటి చేకొనెనందు,
 నేనాటలంబు కృశించె ననుచు,
 జయ మింతవఱకు దర్శనమీయ లేదంచు
 నాపదల్ మెడబంటి యయ్యెననుచు,
 జనె నేండ్లుపూండ్లును దినఁ దిండిలేదంచు,
 బసికూన లగచాట్లు పడుదురించు
 మదిఁ గుంద వలవదీమాఱు వైరులురాఁగ
 గవచ ఖడ్గములూని కానెఁగట్టి

గీ॥ యద్వితీయబలుని నిన్ను సీద్వితీయు
 నైన నేను రణక్షోణి ననుసరించి
 శత్రు సంహార మొనరింతు శంకలేల
 యిరుపురము నిల్వ జగమెల్ల నెదురఁగలదె.

164

సీ॥ అరులచే,నున్న నైన్యాధిపుల్ మడిసిన,
 సామంత నృపులెల్ల సమసి చనిన,
 భటుఁ దొకండునులేక బలమెల్లఁ దొలఁగిన
 నాపదల్ వేన వేలలము కొనిన,
 నేను బిడ్డలుఁగూడ నిశిత ఖడ్గములూని
 రణము చేయుదు మీరు ప్రక్కనిలిచి

దాండలోఁ జివరి యంగుళ్యైన రజమురే
కళ్ళరు సుజముగా నందరాడు

గీ॥ మనకుఁగలిగిన విడ్డలందునఁ గడవటి
నిసువు గళమునఁ గొన యూపి రెసఁగియుండ
దై వనముఁడవీ విడిన స్పాఞత్ర్య సమర
మజహరాదు రెదిర్చిన నాఁగరాదు.

165

ఉ॥ సంచలనం బొకించుక యెసంగని దుర్లభ చిత్త వృత్తితో
వంచనలేని బుద్ధి భగవంతుని యందలి నమ్మకంబు జో
డించి ప్రయత్నమునిన ఘటిల్లని కార్యమ దొక్కఁడేనిఁ గ
న్పించదు సర్వలాభములు నీ వశమై నినుఁదాయ కుండెడిక.

166

ఉ॥ ద్వేషమువంకఁ బోవని పవిత్రమనంబు రహించు నిత్య సం
తోషిని నేఁడు నిన్నలము దుర్బలతక వడిఁ బాటవోలి వి
ద్వేషుల మార్కొనక జనుము దేవుని నమ్మినవారికి మన
స్తోషమకాని యెఱుమియు దుఃఖము కల్లఁగఁదో వొంటియుక్.

167

మ॥ కొఱ యొక్కింతయులేదు లోకమున నాకుఁ బ్రహ్లాకల్పంబుగా
ధర జీవించెడువారు లేరెపుడు మందస్తేరముల్ మీమువాం
బురుహం బందునఁ దాండవించుచు ముదంబుఁ బెంచుఁగా కంచు నీ
శ్వరుఁ బ్రార్థించెద''నన్నఁ బత్నికిఁ బ్రతాపస్వామి హర్షంబునిక

168

సీ॥ అనిచేసి మరలి వచ్చినవేళ మొదలంట
శ్రమఁదీర్చు మధుర విశ్రాంతి సీమ
తలఁగిపోవని యాపదలు ముట్టి నపుడు దై
ర్యంబీయఁగల యంటరాని కోట
చష్టాంతమసంబు గప్పి తోఁసని యప్పు
త్రోవఁ జక్కఁగఁ జూపుచొడ్డ జోతి
పదికి వేయుగవైరి భటులు పైఁబడినప్పు
డసమాన బలమిచ్చు నమృత ఘటిక

గీ॥ యన్నివేల సౌఖ్యంబు నలవరింప
నందనోద్భావమనుచు డెందమునఁ దలఁతు

సీమఘర ధీర గంధీర నిబిడ ఘటితిఁ

దలఁచి పాటేశ్వరీ వనితామతల్లి.

169

మ॥ వర సౌఖీల్యము నాభిజాత్యమును సౌభాగ్యంబు శ్రీయుక్త మనో
హరశాంతి స్థిరధీరతత్ దనరు నిన్నర్ధాంగిఁగానిచ్చి యు
ర్వర నాకిప్పు డనన్యదుర్లభ మహాభాగ్యంబు సంధించె నీ
శ్వరుఁడంచుకా మదినెంచి పాయని కృతజ్ఞత్వంబునకా మ్రొక్కెదకా.

సీ॥ నే నెఱుంగకయున్న నిరతంబుననుఁ గాచి.

నాకోప ముపశమనమ్ముచేసి

మధురస్వధావ సంపదచే నుడుకుతీర్చి

యలఘు శాంతతఁగూర్చి కలతమాన్చి

యూరించి లాలించి యుపచరించి కఱించి

యలరించి మించి దైర్యంబునించి

మది హరించెడు గుణ మాధుర్యమును బెంచి

మాధుర్యమును బెంచిమమతనించి

గీ॥ యండబాయక నీవుండు సంతదాక

వనిత కోటానఁగోటు లాపదలువచ్చి

తలఁబడిన సంగుళంబు ప్రతాపవిభుఁడు

దారితప్పునె స్వాతంత్ర్య ధర్మనిరతి.

171

మ॥ సరళౌదార్యముచేఁ గృపానిరతిచే సాజన్య సంపత్తిచే

ధరణీకా నూత్నవివాహ మండపము చందంబారి నానంద మం

దిరముకా జేయఁగబుట్టు వొందిరి సుమీ ప్రిరత్నముల్ వారికికా

సురలోకంబున దేవదూతికల తెచ్చో సామ్యముల్ గల్గునే." 172

గీ॥ అనుచు వచియింపఁగా భాగ్యమాయె నాకుఁ

ద్రాణనాథ ప్రసాదంబు నారిగింపు"

మనెడి పాటేశ్వరీదేవి ప్రార్థనమున

జనవరేణ్యుండు లేచి భోజనముచేసె.

173

— { రాజపుత్ర నైస్యములు యవనుల నోడించి
ప్రతాపసింహునిఁ జేరవచ్చుట. }

క॥ ఆరోన సమీపంబున

శైల గుహాభారి కుహర సంతతులెల్లఁ

ప్రీలఁగ భిల్లేశ్వరు నా

భీల మహా శంఖరవము వీతెంచె వడిఁ.

174

మ॥ ఆ కల్యాణ మహారవంబు మధురంబై వీచి శ్రోత్రేంద్రియ

వ్యాకోచత్వము సంఘటింపఁగఁ బ్రతాపస్వామి లేచెఁ సలుం

బ్రా కృష్ణాదులువచ్చి స్వామి చరణ ద్వంద్వంబుపై వ్రాలుచున్

సాకల్యంబుగ నాటి సంగర విశేషంబుల్ నివేదించినఁ.

175

క॥ విని యానందించెను చూ

వననేనలు దినదినంబు పైఁబడ సమరం

బొనరించుచు గెల్పుచు వె

న్కను బడుచును గొన్నినాళ్ల గడిపెఁ విధుఁడుఁ.

176

—, భిల్లుఁడు ఢిల్లీపురమున కరుగుట —

క॥ వనముల లభించు ఫలములు

తినుచును నాల్గమడలుగ దినము ప్రయాణం

బొనరించుచు భిల్లుఁడు కనుఁ

గొనె ఢిల్లీపురము కనక గోపురపరముఁ.

177

సీ॥ అంజనాచలముల ననుకరించెడు దంతి

సముదాయము రహించుకాల లోకట

నుచ్చైశ్రవముమేలు మెచ్చని యవనాశ్వ

సంఘంబు లలరారుకాల లోకట

స్ఫటికంపు బొమ్మల భంగి వెలుంగుప

రంగులుండెడు మందిరంబు లోకట

నిబిడ బాహాబోప నిరతులై దీపించు

యవనుల్ వసించు గేహంబు లోకట

గీ॥ గోపురంబున రెండు దిక్కులను భువన

విలయమును గూర్చుఁగాఁ జాలి భీతిఁగొలుపు

పెను పిరంగుల తండముల్ గనుపడంగఁ
జూపులకు వింతఁ గొలుపు ఢిల్లీపురంబు. 177

గీ॥ హైందవులుగొల్చు శివకేశ వాలయములు
భూరి యావన ప్రార్థనాగార వితత్తు
లాపుర సరోవరమునఁ బెల్లలమి వెలయుఁ
గలయ విరిసిన వుండరీకముల కరణి. 178

ఆ॥ నందులందు నడచి గొందులవిడిచి పీ
థులను రాజమార్గములను గడచి
పీరి వారి నడిగి భిల్ల వార్తాహారి
పురము మధ్య వాగమునకుఁ జోయి. 179

క॥ లక్షలు కోట్లు ధనంబిడి
లక్షలు పనివాండ్లు వర శిలాతతిఁ బెక్కిం
డ్ల క్షయముగఁ గట్టిన హ
ర్యక్ష ద్వారాంగణంబు నాతఁడు డానెన్. 180

క॥ ద్వారము రక్షించు ప్రతీ
హారులు కరిచాలధరు లుదార బలాధ్యుల్
'రారా'దని వారించుచు
దూరమునకుఁ ద్రోయ నతఁడు తొలఁగుచు నిలిచెన్. 181

సీ॥ అలఘు లక్షణ భూషణాంచితమగు పట్ట
పంజారి యేడ్చుపై నధివసించి,
చామర గ్రాహిణీ సముదయంబు మనోహ
కరములఁ గనక చామరము లిడఁగ,
నాణి ముత్తైపు నదు లలరు వికాల సి
తాతపత్రంబు చాయల మునింగి,
బహుళ వేనాదీశ పటలంబు యవనాశ్వ
ములనెక్కి చుట్టును మూఁగి కొలువఁ

గీ॥ జెలులు కనక పుష్పములు లాజలను జల్లి,
భువన మోహన దరహానమూర్తి యలర,

నిలిచి మ్రొక్కు పాయలదెసఁ గలయఁజూచు
చక్కరీశ్వరుఁ డాత్రోవ నరుగు దెంచె.

182

గీ॥ అఁగి ముమ్మాఱులు సలాము లలవరించి
ద్వారపాలక తతీ బరాబరు లొనర్ప.
భిల్లుఁడును సార్పభాముని ద్విరదము దెసఁ
దరలి జాబున్న తనదు హస్తంబు సాఁచె.

183

మ॥ “ఎదురఁ జేరకు ప్రక్కకుఁ దొలఁగు” మంచెల్లెత్తి దొవారికుల్
వదరఁ భిల్లుఁడునిల్చె బొమ్మవలె; నక్కర్నేత “యేకార్య ము
న్నది నీ వెవ్వఁడ”వన్న భిల్లుఁడును “రాజాగారు నీకిమ్మటం
చిదె యీ కమ్మను బంపి”రన్న విభుఁ డయ్యేన్గుఁ దిగఁబాటుచుఁ.

క॥ “వారేకొండలలో సం

చార మొనర్చెదరు వారి సంతానము దే
వేరియు నేమముతో ను

న్నారే యెఱుఁగంగఁబల్కు నాతో” ననినఁ.

185

సీ॥ “అందఱు నేమమే”యని కమ్మ నందిచ్చె;

నక్కరు పాదుషా యాదరమున

నంజలి వట్టుచు నద్దానిఁ జేకొని

సంత్రమంబున నంతఁ జదువఁదొడఁగె

నక్షియుగమువిచ్చె; నాస్యంబు వికసించె;

శిత్తమందు ముదంబు చిందులాదె;

వ్యాకోచ పంకేరుహస్యంది మచుధార

లన మోదబాష్పంబు లతిశయిల్లె;

గీ॥ జేష్ఠలందింత తొందరి చెలఁగఁజొచ్చె;

నొడల నొకవంత రకమైన హౌయలుపుట్టె;

నంత నంగరేకునఁ గ్రమ్మ సంతరించి

చనియె భిల్లుదోడ్కొని లోని సాధమునకు.

186

గీ॥ ఐదువేల్ రాణీవాసంపు బట్టములు

వారివారి నెచ్చెలులతోవచ్చి చేరి

లలిత దరహాస మదుర విలాస మలర
భిల్లమూర్తినిగని సంతసిల్లి రపుడు.

187

—: అక్కరు చక్రవర్తి ఢిల్లీపురంబు నలంకరింపఁ జేయుట. :—

సీ॥ పురిని నూలులు వేలు మొగలు పెక్కెములు విం
తగు రంగులను గుల్కి యెగురసాగెఁ
బ్రతి గృహాంగణము స్తంభములందుఁ దరుణ రం
చాస్తంభ నివహంబు ప్రభలుగొలిపె
నల బహిర్ద్వార సీమలను బచ్చని మామి
డాకు తోరణము లల్లాడఁదొడగెఁ
రత్న సంతతిఁగూర్చి రచియించు ముత్యాల
రంగవల్లికలు హొరంగు నెఱపెఁ

గీ॥ జలువ పందిరుల్ పానీయశాల తెన్ని
యెడలనో నెలకొల్పఁగాఁబడి తనరెప్పెఁ
విరులు పునుగు జవాది యత్తరుపుచేతఁ
బురము సిరినించి సౌరభంబులను విసరె.

188

మ॥ అరుగక జొచ్చిరి వీధివీధి జవనాశ్వాశ్వాలు లుచ్చోగు తెం
దఱా “యాస్థానమునందుఁ గొల్వమరు మధ్యాహ్నంబుపై నక్కరీ
శ్వరుఁడుకా గాన నమాత్యులుకా నృపతులుకా నైన్యాధిపుల్ పౌరులం
దఱు నాస్థానముఁజేర రం”డనుచు వార్తకాదెల్పు సోత్సాహులై. 189

గీ॥ ఈశ్వరేశ్వరుఁ గూర్చి యెల్ల మసీదులం
దును భక్తివెలయఁ బ్రార్థనలు జరిగెఁ
పైదిక మంత్రపుష్పములు మంగళహం
తులుసాగె నెల్లదేవళము లందుఁ
గూటిపేదలు మొదల్ కోటిశ్వరులదాకఁ
బురజనుల్ మృష్టాన్నములు భుజించి
నూతనవస్త్ర సందోహముల్ దాలిచి
బహు విధాలంకార పరతమించి

గీ॥ రాకలినిగొన్న బీదల కందఱకును
బంచ భక్ష్య భోజ్యంబులు పంచఁబడియె;
నీడులేని సౌఖ్యాబ్ధి నోలాడి, నాఁడు
ధిల్లిపురి స్వర్గపురిమేలు దిందుపఱిచె.

190

—, అక్కరు సార్వభౌముని సభా భవనము. —

గీ॥ శకటములపైన యావనాశ్వములపైనఁ
బల్లకీలపై నేస్తుటంబారిపైనఁ
జెల్లుబడి కల్లు దొడ్డవారెల్లవచ్చి
కొలుపు సింగంపు వాకిఁట నిలిచి రపుడు.

191

గీ॥ విలువ దుస్తులు ధరియించు వేత్రధరులు
పంగి వంగి సలాములు ప్రహర పఱచి
తర్తదర్తస్థలమ్ము లందఱకుఁ జూపి
సమతఁ గూర్చుండఁజేసిరి క్రమత నెఱపి.

192

గీ॥ హేమరుచిర మహాద్వారసీమ నుండ
యాసభా ప్రాజ్య వట్ర సింహాసనంబు
ఛూపఱకుఁ దోచు నొక చిన్న చుక్కమాడ్కి
సనిస, భవన వైశాల్య మేమనఁగవచ్చు.

193

సీ॥ పలు చిత్తరుపులు జేవరునాటి యుద్ధి ని
శేషముల్ గోడలఁ జెలఁగుచుండఁ,
బలు రకంబుల యద్దముల గవాక్షములలో
రవిరశ్మి వింత నొకరంగు నెఱవ,
మెఱుఁగారు లోహ నిర్మితి సుందమందార
మాల లందందును వ్రేలుచుండ,
నొక్కొక్కఁడును వేయిదిక్కులఁ బ్రతి ఫలిం
చెడు కావదీపంబు లడలుచుండ,

గీ॥ నేల యొక్కింతయేని గన్పింపకుండ
మహిత కాశ్మీర రత్నకంబళము లమర

సందుపై రెండుదేలు దివ్యాసనములు
దనరఁ దనరారె సక్ప రాస్థాన వాటి.

195

గీ॥ దాని చివర విశాల వితర్ది యమరెఁ;
గ్రింద మొకమాలు పైన జరీ పని గల
పట్టు గుడ్డ వెలుంగొందెఁ; బైననుండి
వివిధ ముక్తా గుళుచ్చముల్ వ్రేలు చుండె.

196

సీ॥ అవితర్దికకు మధ్యమున వెల్గెను మనో
హర నూత్న కనక సింహాసనంబు;
నద్దాని చివరలందిష్టదిక్కుల యందుఁ
దనరారె హాటక స్తంభ వితతి;
వైడూర్య మాణిక్యవజ్ర సంస్థగితిమై
కాంతు లీనెను స్తంభగర్భ సమితి;
యా స్తంభముల పైన నవరంజి ప్రకప్ప
రేకులు రేకులై ప్రియముఁ గూర్చె;

గీ॥ నెత్తయిన చుట్టుగోడల హేమ మత్స్య
సింహ గజ పక్షి శిరము లచ్చెరువు నించెఁ;
బరమ ధాగ్యాంకమగు నానభా భవనము
తగె మఘువు సుధర్మాస్థాన తలముఁ గేరి.

197

గీ॥ మంత్రు లుద్యోగు లాప్త సామంత మణులు
పదియు నాఱునూఱులు వ్రైన్యపతులు గాయ
కులును బందుగుల్ నిండిరి; కొలువు దనరెఁ
దరగ బారులఁ దూఁగు నాగరము కరణి

198

క॥ కనకపు సింహాసనమున
కును గుడిదెస నగ్రపీఠి గొమరొందెను శో
భన వై భవపరుఁడు 'సలి'
మనఘుఁడు యువరాజు భారతావనికెల్లఁ.

199

సీ॥ బై రాముఁడొక చమూపతి పూర్వజన్మ త
పో మహిజాతంబు పూర్ణఫలము

యవనసంగతి భారతాఖండ బహుళ సా
 మాజ్య మేరెడు మహామంత్రిమాళి
 విశ్వోన్నతైశ్వర్య విభవసాంద్రుండైన
 యక్ష్మరీశ్వరుని వియ్యాల సురభి
 పరిషియకాష బేబరు నృపేంద్రుచరిత్ర
 మనువదించిన యట్టి యగ్రసుకవి

ఆ॥ కులముగాదు దొడ్డగుణమే ముఖ్యంబంచుఁ
 జాటు సజ్జనుండు సరళ హృదయుఁ
 డార్జ వర్తనాంకుఁ డబ్బూరు రహిమానుఁ
 డధివసించియుండె నవలిపిరి.

200

సీ॥ ధరణీతలంబెల్ల దానమిచ్చినను వ్రే
 లుంచి రాకని రాజయోగిమాళి,
 వసుధాంతమునకైన వాహనం బెక్కక
 శ్రమచేసి సడచు నిష్ఠాపరుండు,
 జైన దర్మగ్రంథ సార మాస్వాదించి
 భృతిపహించు జగద్గురుండు,
 బందిఁ బడినవారిఁ బక్షల విడిపించి
 పరుహింస చూస్పు కృపానిరతుఁడు,

గీ॥ యాత్రికులపన్ను గోవచమణిచి వైవ
 సార్వభౌము ధోధించు విజ్ఞానరాళి,
 “హరి విజయసూరి” భువన విద్యాగురుండు
 వేడిపై నొక్క యవరంజి పీటనుండె.

201

మ॥ పగిలించెక రిపుకోటి గుండియల; నక్కర్ పాదుపాకిచ్చె ముం
 దుగ నాత్మీయ తనూజ; నై న్యపతులందుకా జూడఁగా నింతవాఁ
 డగు పింపండనఁ బొల్పు నంబరువిభుండౌ వృద్ధహర్యక్ష మా
 “భగవాదాను” నసించెఁ జెంతఁగల భాస్వత్స్వర్ణ పీఠమ్మనక, 202

సీ॥ “కచ్చహా”న్వయము లోకప్రసిద్ధ మొనర్చు
 నవతారమందు మహాభజుండు

రక్తాబ్ధినుండి బర్మాదాఁచఁ దనకత్తి
 కెదురులేక జయించు పృదుబలాధ్యుఁ
 డప్రతిహతముగా నర్థశతాబ్ది మఁ
 బరుదేశ మేలు నృపాలచంద్రుఁ
 డాఖ్య కక్పరెకాని యఖిలంబున కితండె
 యనఁగ వర్తించు సర్వాధికారి

గీ॥ జగము పుట్టుటాదీగ నింత శౌర్యరేఖ
 యింతటి మహోన్నతౌద్ధత్య మింతమాట
 బలిమిగల నైన్యపతి యెందుఁ గలుగఁడనెడు
 మానసిం గధిష్ఠించెఁ బ్రధాన పీఠి.

203

సీ॥ మత సహనంబు శాశ్వత ధర్మమని యధీ
 శ్వరునకు నేర్పు పావనగుణుండు,
 చతుర చతుస్సహస్ర హయాధిపతి యౌచు
 నక్బరుఁ గొలిచిన యలఘు బలుఁడు,
 తనమాట విభుఁడు వేదంబంచు మన్నించి
 తలదాల్చి మెలఁగిన ధన్యమూర్తి
 తనదు కాలంబునందలి చరిత్రలు పెక్కు
 వ్రాసిన యుత్తమ గ్రంథికర్త

గీ॥ యకళాషోదార వర్తనుండగు ఘనుండు,
 దినము పదివీసియల తిండి తినెడు దౌడ్డ
 తిండికాఁ 'డబుల్ ఫజ'లను పండితమణి
 యలరె ముందట నొక్క స్వర్ణాననమున.

204

సీ॥ లాహిరీపుర నృపాలకవంశ ముద్ధరిం
 ప జనించినట్టి పావన గుణుండు,
 హైందవాచార మర్యాదలా మూలాగ్ర
 మెఱిఁగి యనుష్ఠించు గురు మనీషి,
 ఘోరాహవంబున ఘూర్జరేశ్వరు గుండె
 లవియంగ దాకిన యలఘు శౌర్యుఁ

డక్క రీళ్ళరుని నైన్యాఢీవలంబు న
గ్రహాన మొందు వీరప్రభుండు,

గీ॥ యన గొలుసుక్రింద చారితావనిని గొలిచి
సిస్తులు విధించునేర్పాట్లు చేయుటందుఁ
గలియుగమున వీనిసముండు గలుగఁడనఁగ
వెలయు 'తోడరమ'ల్లాక్కపీరి నుండె.

205

సీ॥ యననేనుఁడనెడు మండస్మితమూర్తి ముం
చొక్క పీఠముపైన నుండె; నితఁడు
రీవామహింద్ర కూరిమి గాయకుఁడు; రాగ
మాలాపనముచేయ యాముని డల
ములముగ్ధ; రెండుగంటలపైనఁ బొగలేచి
బుగ్గలుపుట్టె; "విప్రుండు మడినె"
సని యక్పరన, వల లడరించి జాలరుల్
పట్టితెచ్చిరి; కార్య భంగమునకుఁ

గీ॥ గనలి హిందోళ—మేఘరాగములు రెండు
గానమునకు నిషిద్ధమౌఁ గాకయనుచు
శాపమిచ్చిన గాయక సార్వభౌముఁ
డితని కీతఁడెసాటి యీ షితితలమున.

206

సీ॥ పరమ శిరోదియాన్వయ ముద్ధరించు పృ
థ్వీనాయకుల కూర్మి పెండ్లికొడుకు,
శ్రీసహస్ర గంధర్వ విసరాధిపతియయ్య
వాహినీ పతులందుఁ బ్రసమగన్యుఁ,
డకలంతవర్తన నక్కరు నభయెల్ల
దలఁదాల్చు దివ్యమందారమాల,
కవిరాజుబిరుద సంకలితుడై యనుపమ
గ్రంథముల్ వ్రాసిన కవివరుండు.

గీ॥ ధరణి ద్రుంగిన నభయెల్ల విటిఁగిపడిన,
నడ రొకించుకలేక నత్యంబుపలుకు

పృథ్వీరాజాఖ్య రాజోడు వీరమూర్తి
యలరె ముందున్న యొక యున్నతాననమున.

207

సీ॥ చాలంజరీ సమగ్ర క్షైతలంబెల్లఁ
బాలించుచుండు పావన గుణుండు
ప్రభువతంసుఁడు భగవాదాను నేపించి
గౌరవంబుండు విఖ్యాతకీర్తి,
యక్ష్మరుహృదయ రహస్యంబు లెఱుంగంగ
నేర్చి వర్తిలు చిర స్నేహితుండు,
కవి గాయకుఁడు కథా కథకుఁడై వక్తయై
సభ నలరించు ప్రజ్ఞారతుండు.

గీ॥ తనదు ప్రతిభానిరూఢి కీ ధరణిజనుల
వదనములు కాపురంబుండు సదనములుగఁ
జతుర సరస్వోక్తులాడు సంస్తుత మనీషి,
వీరబలుఁడుండె నొక దొడ్డపీఠమందు.

208

గీ॥ అలఘు లీలావతీగణి తాను వాద
కుఁడు, నలచరిత్ర వ్రాసిన గొప్పసుకవి,
యా 'ఫయాజి' ముందున్న 'హే మానసంబు
నందుఁ గూర్చుండె నవిరళా నందమూర్తి.

209

అ॥ పారసీకభాష భారత రామాయ
జములువ్రాసె; నిజమతమున దురభి
మానశాలి యాబదోసీ కవీశ్వరుం
డవలి స్వర్ణపీఠి నాక్రమించె.

210

సీ॥ బికనీరు రాజ్య పాలకుఁడై చతుస్పహ
స్రహయాధి పతియైన 'రాయసింగు'
మాళ్వదేశాధీశ మణి గాయకవిభుండు
సౌజన్యరాశి బా జబహదూరు'
బహుదేశ చరితముల్ వ్రాసి దిగంత య
శస్పాండ్రుఁడగు "పెరిస్తా" మనీషి

యల తులసీదాసుతుల యీతఁడగు నన
వాసిగాంచిన “సూరిదాస” సుకవి

గీ॥ యట్టై గనగన గింజపై నాఖోరాను
ద్వాదశాధిక శతర మాధ్యాయమెల్లఁ
బూర్ణముగ వ్రాసినట్టి “యజ్ఞాస్సమాదుఁ”
డధి వసించిరి యాణి ముత్యాలపీట. 211

గీ॥ ‘షేక్ముబారక్’ మొగల్ బుధశేఖరుండు,
నా ‘హక్సీంహమా’ మక్కురు నావ్తమిత్రుఁ
డిరువు రొకచోటఁ బీఠంబు లెక్కియుండి
రవిర శానందమున సస్మితాస్సు లగుచు. 212

క॥ విరియు వివిధ కుసుమంబులఁ
బరిమళములు నించు పుష్పవాళిక సొబగుకా
బురుడించి సభాభవనము
దొర లందఱు గొలువ నలరెఁ దోరపుఁ గళలకా. 213

—, అక్కరు సార్వభౌముఁడు కొలువుఁగూటమునకు వచ్చుట. —

గీ॥ సకల కల్యాణ భూషణ సహితమైన
చారులక్షణ భద్ర కుండరమునెక్కి
యక్కరు సభాభవనమున కరుగుదెంచె
భిల్లుఁడును పల్లకీనెక్కి వెంటరాఁగ. 214

ఉ॥ అంతటఁ దూర్యముల్ మొరనె నక్కరు భిల్లునితోడ దిగ్గి య
భ్యంతరిమందుఁ జొచ్చె దొరలందఱు లేచి సమస్కరించి రం
తంతనె వారి వందనము లందుచుఁ జేరెను సింహాపీఠి; దు
ర్దాంత రవంబెలర్పఁగ బిరంగు లనేకము ప్రేతె నయ్యెడకా. 215

గీ॥ దుద్దుఁగంబడి బుజముల దుడ్డు గట్టి
కరమున, నెసంగు గంభీర కాలమూర్తి
భిల్లుఁడు వసించె నొక దొడ్డపీటపైన
వేదికాంతమం దక్కరు విభుఁడు చూప. 216

క॥ చుక్కలలోఁ జుంద్రునివలె
 నక్కజముగ వెలిగె నక్క; రందలు దొరలు
 గ్రక్కిరియుచుఁ గూర్చుండిరి;
 చక్కఁగ నభదెనను బాదుషా కనుఁగొనుచుకా.

217

సీ॥ “అఖిల సేనాధీశులార, సామంత స్తు
 పోర్తంసులార; యుద్యోగులార
 యిది మహాసుదినమౌ నిపు డనంతానంద
 మలరించు దొడ్డకార్యంబు జరిగె;
 నామహాదివ్య హర్షాంశంబుఁ దెలుప మీ
 మ్మందఱ రమ్మంటి నాదరమున;
 నా జీవితమున నింతటి యమూల్య సువార్త
 నింతవరకుఁ దెల్పి యేనెఱుంగ;

గీ॥ నందఱును నాలకించి యానందమొందు”
 డనుచు నంగరేకునను దాటాకుఁదీసి
 యిందలి పవిత్రవార్తల నిపుడె చదువు
 మనుచు లేఖ బృధ్వీరాజు నందఁజేసె.

218

మ॥ వినయంబేర్పడ జాబు దోసిఁటను బృధ్వీరాజు చేకొంచు దా
 నిని వీక్షించుచు రాతిబొమ్మ కరణిక నిల్పుండె; నక్కర్ విభుం
 డనురాగోత్సుక చిత్తుడై “సుకవిరాజా, యేటి కట్లుంటివో
 వినిపింపకాదగు గాదె లేఖ”యనఁ బృధ్వీరాజు మోమెత్తుచుకా. 219

సీ॥ “అస్థాన వాటియందడు గిడినది మొద
 లారోగ్య మొకరీతి ననువుపడదు;
 కన్నులు పచ్చనై కానరావీ తాళ
 పత్ర మించుక కానఁబడునె; కాని
 యక్షరం బొకఁడైన నగపడ; దిట్టి దు
 స్ప్రితి నివేదంపంగ సిగ్గుదోచె”
 నన “శ్రమమేటికి ననువుగాఁ గూర్చుండి
 కొంతకుఁగొంత విశ్రాంతి నొందు”

గీ॥ డని వచించి యక్ష్మ 'రట్లూరు రహిమాను'
వదనసీమ దృష్టి పఱపి "మీరు
జాబు నందఱువినఁ జదువుం"డనఁగ దాని
నతఁడు గొనుచు నిలిచె యవసపతియు. 220

క॥ "మీరును జదువఁగఁ చొరకొన
రూఱక యేమిటికి నిలిచియుండెద రిపుడే
ప్రారంభింపుం"డన, న
బ్బారహిమానుండు వినయ భూషణుఁడగుచుకా. 221

సీ॥ "పదినాళ్లుగా జ్వరబాధచే నారోగ్య
మనువుగా నుండలే; దై న, నీదు
నాళ్లు యనుల్లంఘ్య మగుట నెట్టులొ కష్ట
ఁడి సభాస్థలికి నే వచ్చినాఁడఁ;
గొంచెము కాలంబుగూడ నిల్వఁగ నాకు
శక్తిలేకున్నది సత్యమిప్పుడు
దేవరకడ నివేదించితి"నని విన్న
వింప, నక్బరునేత వెతవహించి

గీ॥ యేల ముందె తేల్చకపోతిరీ విధంబు
నుఱక సభకు రప్పింపక యుండి యుందు
నైన నిపుడేను చతురంతయానమెక్కి
యింటి కరుగుఁడు శ్రమ మందనేల యిచట. 222

అ॥ త్వరగ వెడలుఁడనఁ బ్రధానమంత్రియు "నిప్పు
డింటి కరుగఁజాల నిందె కొంత
నేవు విశ్రమింపఁ దాఁంబుతగ్గు వి
చారపడకు" డనుచు గూరుచుండె. 223

క॥ అనఁముం డక్పరు తన కర
మున లేఖను గొనుచు ముఖము పుల్లాంబురుహం
బును గేర మధుర కంఠ
స్వనమున "వినఁ" డనుచు సభను జదువఁగఁ దొడఁగెకా.

“అక్కరు నృపాలకా:

స్వస్తి: యవధరింపు:

మెడ తెఱపిలేని యుద్ధంబు లెసఁగె; రుజకుఁ
దనువు పాల్పడె విశ్రాంతిఁ గొనఁ దలంతు;
నొడఁబడుదువేవి యార్పెల్లల్ గడుపు చాలు;
వైరి వయ్యు నుదార వావమ్ము గలపు;
వన్నెఱుంగుదు వెఱుంగుదు నైతికమ్ము
హితము యోజించి, నీమతంబెల్లా తెలుపు
తప్పక మెలంగునిట్లు .....

ప్రతాపసింగు.”

సీ॥ అనుచు విశ్వములోని యవసీశ్వరుల యందు

సగ్రగణ్యస్థాన మాక్రమించు

నా వవిత్ర శిశోదియాన్వయాంభోరాశి

రాకా సుధాకర ప్రచుర్లమూర్తి

ధన్యుండు రాజాప్రతాపసింహ నృపేంద్రుఁ

డాఱు మాసంబులు వ్యవధిఁగోరె;

వతవి ప్రస్తుత పరిస్థితులెల్ల విషయమై

పరిణమించిన యట్టి నరణితోఁచె;

సీ॥ నచిరకాలమునకు నామహాభాగుండు

సంధి కరుగుదెంచు జాడతోఁచు;

సంబరీకు మేటి యసమ ప్రయత్న మీ

యానుకూల్యమునకు నాస్పదంబు.

216

సీ॥ అకలుషానంద దాయకమైన కల్యాణ

వార్తను మీకుఁ దెల్పంగఁ గోరి

యందఱ నీదిన మాస్థానమునకును

జేర్చితి" ననుచు వచించునంత

“సంధియుఁదప్పక జరగుఁ బొ”మ్మని కొందఁ

“అతఁడు లోఁబడు నత్య”మనుచుఁ గొందఁ

“తా ‘జలాబుద్ధీను’ హరిహరారులుగూడ
నాపంగ నేర్తురే” యనుచుఁ గొంద

గీ॥ “తాప్రతాపుని దశ సహస్రాశ్వ పతిగఁ
జేయుఁ”డని కొంద తెత్తుగాఁ జేతులెత్తి
యా సభాభవనములోన నన్ని కడల
లోకులును మిన్నుముట్టంగఁ గేకలిదిరి. 227

గీ॥ అంత నక్కరు నృపమౌళి “యవును వారు
మైత్రి పాటింతురని తోచె మా”కటంచుఁ
బృథ్వీరాజుఁ “జూచుచు “నేటికిట్లు నిల్చు
రేల కూర్చుండ”రని పల్కఁ బృథ్వీరాజు. 228

.. { అక్కరు సార్వభౌమునితో లేఖ ప్రతాపసింహునిది గాదని } —
పృథ్వీరాజు నివేదించుట.

గీ॥ “నేవకుఁడనేను; నాస్వామి వీవు; నాకుఁ
దెలిసినంత నీకడ నివేదించుటయును
ధర్మువగు విన్నవించుట; బ్రతాపసింహ
కర లిఖితలేఖ యిదికాదు! కాదు! కాదు! 229

గీ॥ అమల నైలాసశైల శృంగమునకన్న
రమ్యతరమైన యామహా రాజుకీర్తి
నైపఁజాలని యాగర్భ శత్రుఁడెవఁడో
యిట్లు కల్పించి లిఖించె నిదీనిజంబు. 230

సీ॥ ప్రాణ ప్రతిష్ఠ సచ్చిత్తో నొనరించి,
యమృతాభిషేకంబు నలవరించి
కోటి కాక్కఁడుతెచ్చు పసుమంబు లర్పించి,
నాంద్రాణి వాసనల్ సంతరించి,
పూర్ణ నైవేద్యంబు ముందుంచి యర్పించి,
కప్రపు టారతుల్ కాన్కలొసఁగి,
మంత్ర పుష్పముపెట్టి మమత నాత్మ ప్రద
క్షిణ నమస్కార సత్క్రియలుదీర్చి.

గీ॥ భక్తుఁడెట్టులు నాత్మ దైవతముఁ గొలుచు
నట్లు స్వాతంత్ర్యమును గొల్చు నాప్రతాపుఁ
డతని గళమునఁ గొనయాపి రాదుచున్న
నీకు లోఁబడు ననుమాట నీళ్లమూట.

231

సీ॥ బ్రహ్మ విద్యా మహత్త్వ రహస్య మెఱిగిన
యుత్తమోత్తమ రాజయోగిమౌళి,
హరిహర బ్రహ్మదు లడ్డువచ్చిన నుంత
వెనుటోని భువనైక పీఠమూర్తి,
పదునాల్గు లోకముల్ ప్రతిఘటించినఁ బట్టు
దల మానని భగీరథప్రభుండు,
తవిలి మార్కొన్న మేరువునైనఁ బాదుతోఁ
బెకలించు దుర్దమ పృథుబలుందు.

గీ॥ చంద్ర సూర్యులు గతిదప్పి చనిన నాత్మ
వై భవముఁ గోలుపోని యా ఖానుకులుఁడు
శ్రీఁదొఱిగి తానుగా నీడు చెలిమికొర
నిలయుఁ గ్రుంగెనె యంభోదు లింతి చనెనె.

232

గీ॥ ఢిల్లీతో మొగల్ సామ్రాజ్యమెల్లఁ గొనుచు
స్వయముగా నీవు పోయి తచ్చరణ యుగళ
మును భజించెదనంచు మ్రొక్కినను గాని
తగులఁ డాతండు వామపాదమున నేని.

233

సీ॥ తొరుష్క నృప మహాస్థాన వాటికలోన
నిందలు దొరలు నేఁడిట్లుచేరి
తనకమ్మఁ బరికించి తగునంచు 'నీపట్ట
పగ లిట్లలిప్రాయపడి రటంచుఁ
దెలిసెనేని ప్రతాపదేవుని కోమల
దివ్య చిత్తంబెన్ని దిశలనొగిలి
జాలినొందునొ తేల్పుఁజాల; నక్కరటన్న
నతనికిఁ గొంత మర్యాదయుండె;

గీ॥ నక్కటః పరేంగితజ్ఞాన మణువుగూడ
లేదె విపరీత వర్తనుల్ వీరటంచు
నమ్మహాత్ముండు తలపోయు; నతని మదిని
నున్న మర్యాదయును గూడ నూడిపోవు.”

234

ఆ॥ అని వచింప నతని యంబుద గంభీర
భాషణములు విని సభాజనంబు
లబ్బురంబు నొంది; రక్ష్మరు నవమంద
హాస రోచియగుచు నతనిఁజూచి.

235

—* అక్ష్మరు సార్వభౌముఁడు పృథ్వీరాజునకు బదులు చెప్పట. *—

సీ॥ “ఆ మహామహుఁడు పుణ్యస్వరూపుఁ డటంచు,
భువనైక వీరపుంగవుఁ డటంచు,
సర్కవంశ నృపాల కావతంసం బంచు,
ననుపమ శుద్ధ వర్తనుఁ డటంచు,
గౌలఁదిమీతిన పట్టుదల గలవాఁడంచు,
నసమాన ధైర్య హేమాద్రియనుచు
నాశలేని యమానుషానంద పరుఁడంచు,
బ్రతిలేని యాశ్వర భస్మఁడనుచు.

గీ॥ గ్రమ్ముకొను బహువాస దర్శనములందుఁ
గడిమి తగ్గని నెఱయీత కాఁడటంచు,
నే నొకఁడనేల యాదేశమెల్ల భువన
మెఱిఁగి యెఱిఁగి వేనోశుల నెపుడుమెచ్చు.

236

గీ॥ సర్వమంగళోదార ప్రశస్తమూర్తి
శ్రీప్రతాపు స్వాతంత్ర్య లక్ష్మీ స్వరూప
తల్లి పాపేశ్వరీదేవి ధైర్యమహిమ
శిశువు లాటలలోఁ బ్రశంసించు చుండు.

237

గీ॥ ఆమహింద్రుపై నెంత మర్యాద గలదొ
పల్లకీనెక్కి వచ్చి సభాస్థలమున

వేదిపై హేమపీఠిపై వెలసియున్న
వన నివాసియౌ యీభిల్లవరుఁడు సాక్షి. 238

క॥ వీరకుటుంబం బగును మ
హారాజాగారి దనుచు నొడల యూహక
నేరని వాఁడిలపై మన
నేరని వాఁడందు; నిజము నిజమిది యెందుకా. 239

క॥ ఉన్నదీదె తాటియా; కిం
దున్నది నృపగురుని వ్రాత; యున్నది తుది వ్రా;
లున్నాఁడు భటుఁడు, పని యే
మున్నది లేదనఁగ, లేని దున్న దనంగకా. 240

గీ॥ తన్ననిపె మహా రాజాప్రతాపసింగు
జాబు నాకియ్య ననుచు నొసంగె దీని
బొంకపఁగ నెట్టిదో దాని పుట్టెఱుంగని
మంచి మనసున్న యీభిల్ల మధురమూర్తి. 241

క॥ “ఇందు నసత్యం బుండదు
సందేహము వాయదేని శబరభటుని మీ
రించఱలో నడుగుం” డన
సందియ్యక పృథ్వీరాజు “శ్రమ మేమిటికికా. 242

క॥ ఈలేఖక్రిందఁ దవిలిన
వ్రాలునకును సత్యమైన వ్రాలున కెంతో
పోలికగల దంతియ; యీ
వ్రాలును నృపగురుని దనుచుఁ బలుకఁగఁ జాలకా. 243

క॥ వివరంబిది; యీభిల్లుని
నెవఁడేనియుఁ బంపియుండు నీకాలమునం
దివి క్రొత్తలె ధన మున్నను
భువనంబులు మార్పవచ్చుఁ బో; నిమిషమునకా. 244

గీ॥ నింత యేటికి దేవర యనుమతింపఁ
బరమ విశ్వాసియైన నేవకునిఁ బంపి

యరయువాఁడ నిందలి సత్య; మంతదాఁకఁ
గమ్మ నమ్మక యుందురుగాక మీరు."

245

— మానసింహుఁడు ప్రతాపసింహునిగూర్చి తేలికగా మాటాడుట. —

క॥ అని బలము నిగుడ వచియిం

చిన వదనంబెత్తి మానసింహుండు "ప్రతా
ప నృపతియెడ నాకును దీ
రని వైరంబుంట యందఱకు విదితంబే.

246

క॥ అతఁ డతిలోక బలోన్నతుఁ

డతులిత విక్రమ నిధానుఁ డలఘు త్యాగా
న్వితుఁడనుట సూర్యదేవుం
డతితర తేజస్వరూపుఁ డనుటయ కాదే.

247

క॥ ఇనచంద్రులు గతిదప్పినఁ

దన స్వాతంత్ర్యంబు విడక దైర్యంబున డీ
కొని కోటివిపత్తులు గో
టను మీఠెడు ధీరుఁడని దృఢమ్ముగ నెంతుకా.

248

గీ॥ దైర్య భౌర్యాదీ గుణ సముదాయమునకుఁ

దగ్గనిది పెంకెతన మా ప్రతాపునందుఁ
గానిచో నందఱట్లు సౌఖ్యమున మనక
యూపిరాడని రణముల నేపు నెడునె.

249

పీ॥ "అఖిల దేశాధీశుఁడగు మహమ్మజ్జలా

లుద్దీను సాహాయ్య మొదవియుండ.

మదయ పర్వతము నందుండి యస్త్రాదీ మే

రకుఁ గల్గు సకల గోత్రాభరంబు

నెదిరి లేకుండ జయించిన నావంటి

పటు పరాక్రమశాలి ప్రతిఘటింప,

మానవమాత్రు లేరైన నింతటికన్న

నిమిషంబు తలయెత్తి నిలువఁజాల;

గీ॥ రీడకే పాదుషాగారి లోడి పోరు
తలమునుక లొచుఁ బడియెఁ బ్రతాపుమీదఁ
నాతఁ దెంతకాలము యింక నని యొనర్పఁ
బూనఁ; డీయాస ముటకలలోని జాస.

250

సీ॥ మేవాడ రాజ్యలక్ష్మి యనాదయయ్యె దు
ర్గమదుర్గ నివహముల్ గాలిఁగలిసి
ధాండారములు పటాపంచలై చెడిపోయె;
నేనాబలంబెల్ల శిథిలమయ్యె
సామంతనృపు లన్యసీమలకేగిరి
బంధు సంతానంబు పలుచనయ్యెఁ
దలదాఁచుకొన నింత నెలపును గఱవయ్యెఁ
గట్టుగుడ్డలుపేలికలుగఁ జిరిగెఁ

గీ॥ గడుపు మలమలమాడె బింకంబులూడె
బలమునుడిసె స్వాతంత్ర్య పిపాసలెడసె
నిట్టి నిరుపేద యనినేయ నెంచునేని
యతని సంతంభమెల్ల సన్నాసి పెండ్లి.

251

చ॥ అడిగెను నేటికీ వ్యవధి ప్రాణముబోవక; నాఱుమాసముల్
గడువపు చూడుఁ; డీ గడుపుకాలము దాటకమున్నె పాదుషా
యడుగులవ్రాలితా నవినయంబొనరించిన జాడఁదెల్పి మ్రొ
క్కెడి; నివి లోకమందుఁ బరికించిన చర్యలె; నేడు క్రొత్తరే." 252

క॥ అను మీనసింహు మాటలు
వినినంత నొకింత వంత పెరుగఁగ స్వాంతం
బునఁ బృథ్వీరా జడఁపం
గనులేక సభాజనంబుఁ గలయఁగఁ గనుచున్.

253

— పృథ్వీరాజు మానసింహుని మాటలను ఖండించుట. —

కా॥ "ఏమో నాకటువంటి భావము రవంతేనిన్ మదికలేదు వి
శ్వామేయ ప్రకట ప్రతాపుఁడు ప్రతాపాధీశుఁ డాబూగిరి

స్వామిఁ గాకొరు మ్రొక్కఁడెప్పు శతలక్షల్ వీరయోధుల్ సమి
ద్భూమిఁ ముట్టినఁ గెంజివుళ్లు శిరంబుల్ గిల్లివైచుఁ జూమి. 254

సీ॥ గోవిపాఁతయులేని కుంభసంభవుఁడ స
ముద్రముల్ ద్రావె నాపోశనముగ;
బడుగయ్యుమటి వసిష్ఠుఁడు గాధిసుతునేన
బ్రహ్మ దండమున లోపలికిఁ గొనియెఁ
బ్రహ్మాదుఁ డైదేండ్ల ప్రాయంపు వాఁడయ్యు
విశ్వంబునెల్ల స్తంభింపఁజేసె;
నంగముల్ లేనివాఁడయ్యుఁ బంచశరుండు
శూవు టమ్మున లోకములు జయించె;

గీ॥ నాత్మబలము ప్రధానమై యలరుఁగాని
యుపకరణములఁ బనియేమి యుత్తములకు
లేమియున్న. సాయంబేమి లేకయున్న,
నాప్రతాపుఁ డధ్యాత్మ సత్వప్రభుండు. 255

గీ॥ అకటః యతఁడేడ నీవేడ యక్ష్పరేడ
యమరగిరి కణువునకున్న యంతరంబు;
జగము తలక్రిందయినఁగాని జరుగఁదోవ
దాప్రతాపుఁడు లొంగుట" యని వచించె. 256

గీ॥ పులకిత శరీరులొచ్చు నొదలల నూఁపు
దొరల తలల రుమాలులు వఱచె నపుడు
కమ్మ తెమ్మెర గ్రమ్మ వృక్షముల తుదల
గునిసి యాడెడు క్రొవ్విరిగుత్తు లట్లు. 257

సీ॥ “మానసింహ నృపాలః మనము పృథ్వీరాజు
విన్నపంబును ద్రోసివేయఁ దోలః
దిట నుండు వారిలో నితఁడొక్కఁడే మహా
రాజాప్రతాపు గారాబుఁజుట్టః
మితఁ డప్పుడప్పుడా యినకులస్వామి ద
ర్శన మొనరించిన చనువుకలిమి

నామహామహా జావమన్ని యంశంబుల
యెడ నెక్కుడగురీతి నెఱిగియుండు;

గీ॥ నింతకితఁడు తొందరమాని యెల్ల కార్య
గతుల దీర్ఘమాలోచింపఁగాఁదగుననె;
మనకుమాత్ర మిప్పటికి మించినదిగలదె
విదియఁ దోఁడని చంద్రుండు తదియఁదోఁడు. 258

గీ॥ ఎదిరి వాదమ్మునకుఁదగు నెన్నివసతు
లన్నియు నొసంగి సత్యంబు నరయు టుచిత
మాత్రమేమిటి కిపు"డని యవన నృపతి
దృష్టిమార్చి పృథ్వీరాజు దెసనుగాంచి. 259

ఉ॥ “నీవు వచించుమాట గణనీయమ యట్టులె నీకు నిష్టమా
కైవడి నమ్మనేర్చిన యొకానొక నేవకుఁబంపి, యాజగ
త్పావన వర్తనుండగు ప్రతాపుని భావ మెఱింగి, మాకు నా
యావివరంబులకా దెలుపు మందలి సత్యము రూప మేర్పడక. 260

గీ॥ ‘అంతదాక మేవాడపై నరుగరాదు
మొగలు నైనృంబు’ లనినేను ముదలనేతుఁ;
బనులు చాలింత మిపు"డని పలికి లేచి
సభ ముగియఁజేసె; నంత దుందుభులు మ్రొసె. 261

— పృథ్వీరాజు భిల్లుని దోడ్కొని తనయింటి కరుగుట. —

సీ॥ కుండంబునుండి దీక్కులనిండ నగ్ని క
ణంబులు చెదరు చందంబుదోఁప,
నైన్యాధినాథు లాస్థానరంగము వీడి
యాత్య మందిరముల కరిగిరపుడు;
రాజమార్గమున సగ్రస్థానమున నిజ
గృహము జేరఁగఁబోయె బృథ్వీరాజు;
ద్వారసీమ కతనిభార్య జోషిబాయి
స్వర్ణ కుంభంబున జలముదెచ్చి

అ॥ పాదయుగము గడిగి పై చెఱంగునఁ దడి
యారె; లోని కిరుపు రరిగిరపుడు;
పావనానురాగ బద్ధి శోభన రాజ
హంస దంపతులను ననుకరించి. 262

గీ॥ “అఱు మాసముల్ విశ్రాంతి యవసరమని
పాదుపాకడకీ భిల్లభటుని బంపె
నా ప్రతాపదేవుం”డని యతనిఁజూపెఁ
బృద్విరాజు; జోషీబాయి వెతఁగలంగె. 263

సీ॥ “ఏమంచు నీకిచ్చె నీకమ్మ రాజా ప్ర
తాపేశ్వరుం”డంచు ధవుఁడునుడువ.
“వ్రాయునప్పుడు కమ్మ వ్రాయుపైఁ దద్బావ
మెట్టులుండె” నటంచు నింతియడుగు;
“నా మహామహా ముఖంబంత నొచ్చినయట్లు
కనుపించెనే” యంచుఁ గాంతుఁడనఁగఁ;
“బాపేశ్వరీమాత ప్రభుఁడు లేఖ లిఖించు
కతయొలుంగునె” యంచు నతివపలుకు

గీ॥ “భక్తమణి సలుంబ్రాస్వామి పాయకెపుడు
విభుని గొల్చునె” యని భర్త పృచ్ఛనేయఁ,
“గనరు మొగ్గులు మాతల్లికొన్ను లడవి
కాకలకు స్రుక్కిరో” యంచుఁ గాంతయడుగు. 264

ఉ॥ “చెప్పుము చిత్తమిచ్చి యిదె శ్రీనృపలోక జగద్గురుండు మా
యప్ప ప్రతాపదేవుని ముఖాంబురుహంబునఁ జంద్రబింబ మం
దొప్పెడి వెన్నె లల్లలరు నుత్తమమౌ దరహాసరేఖ తా
నెప్పటి యట్లపాయక రిహించుచు మండునె భిల్లశేఖరా.” 265

క॥ అని మఱియు మఱియు నయ్యం
గనయును బతియొత్తి యడుగఁగా భిల్లుండు
దనమది కుదురు పఱచి క
లిస సంగతు రెల్లవారికి వినిపించెన్. 266

సీ॥ “తొలిదినందునఁ జీకటులు క్రమ్ము వఱకాజి
విడక రేగె” నటన్న వెతవహించు
“దినరాత్రములు రెండు తిండిలేక కుటుంబ
మలసిపోయె” నటన్నఁ గళవళించు;
“గాలియు వాన జగత్ప్రళయము లేవ
నుభవె” నన్నను మది నుమ్మలించుఁ;
“బిల్లిరాష్ట్రను నాచి బిడ్డవౌమ్మును జీల్చి
పోయె” నంచు వచింపఁ బొక్కిపోవు;

గీ॥ “రాజగురు సార్వభౌము వజ్రంపు గుండె
కఱకు నెడి మెత్తవడివ్రాసెఁ గమ్మ”యనిన
వేడి నిట్టూర్పువుచ్చి యాపృథ్విరాజు
లేమ కన్నీటి మున్నీటిలో మునింగె.

267

సీ॥ “అపనీయ ఘటిత సుందర మందీరములున్నఁ,
బలురకంబుల నుపవనములున్నఁ,
మదనోపమానుడై మన్నించు మగఁడున్న,
దాసీజనంబు వందలుగనున్నఁ,
బెన్నిధులను మీఱు విత్త సంపదయున్నఁ
గరమరుదైన భోగంబులున్న.
వలువలు నగలు రాసులు రాసులుగ నున్నఁ,
దమమాట వేదమై తనరుచున్న

గీ॥ మాటవినఁ గష్ట మిప్పటి మానవతులు
తినఁగఁ గట్టఁగలేక కాననమువెంట
నాధు దేవునివలెఁ గొల్చె, నాడుపెద్ద
తల్లెఁబోలిన సాధ్వీమతల్లి గలదె:

268

గీ॥ జగములోని వీరులును రాజన్యవరులు
గొలువ విశ్వోన్నతుండునై యలరవలయు
తండ్రి పడుపాట్ల కకట! యంతంబెలేదె”
యని కలంగి జోషీబాయి యడలువడియె.

269

గీ॥ తనకుల సుధాంబురాశి పూతమ్మునేయ
నవతరించిన పద్మాల యావతార
యలఘు సాధ్వి జోషీటాయి యడలుచూడ
రాదనుచు నూర్పుఁ డపర వారాశిడానె.

270

సీ॥ పలురంగులీను పుష్పలవే నలరి మంది
రమువెన్న నొక్క యారామమలరు;
నారామమున వట్టి వేయలతో గప్పఁ
బడి యొక్క చలువ చప్పరము చనరు;
నద్దాని నడుమఁ గ్రమాననములు కొన్ని
వానినడుమ నొక్క బల్లయుండె;
మొకమాలు వలువ సొంపులుగుల్కెఁ బై నఁ బ్రాఁ
తకుఁదగ్గ యన్ని సాధనములుండె;

గీ॥ సంతఁ బృథ్వీరాజొక విశాలాననమున
బల్లముందుఁ గూర్చుండి నిల్వెల్ల దీర్ఘ
యోజనలమున్ని కొంత నేవుండి పిదపఁ
గరమునను గాగితంబును గలముఁగొనియె.

271

--+ ప్రధానమంత్రి యబ్జారహిమాను పృథ్వీరాజును దర్శింప వచ్చుట. +--

గీ॥ అంత నేవరుఁ డరుచెంచి “యగ్రమంత్రి
గారు విచ్చేసి” రసవెల్లి గారవించి
ప్రక్కవాకిటఁ జలువ చప్పరమునందుఁ
జేర్చి తానును జెంత నాసీనుఁడయ్యె.

272

ర॥ “పదినాళ్లుగ నారోగ్యము
కుదురుగ లేదనుచు మీరు కొలువునఁ చెలువకా
మడిఁ జింతవడితి; నెటు లు
న్నది యి”ష్టని పృథ్వీరాజనంగ సచివుఁడుకా.

273

సీ॥ “అవటి విశేషంబులన్ని మీకెఱిగింప
వలె ననియే యిట్లు వచ్చినాఁడ;

భానుకులస్వామి వ్రాసిన యాలేఖ
 నవలోకనము చేయు నంతమాత్ర
 నామహామహాఁడు లోకైకాగ్ర పీఠంబు
 దిగ్గి యక్పరుకుఁ జేయొగ్గు నట్టి
 దుష్ప్రితి యేర్పడెఁ; ద్రోవయించుక లేదె
 యని నాట మనసులో మనసులేదు;

గీ॥ కమ్మఁ జదువఁగ మది జాలి క్రమ్ముకొనుచుఁ
 'బదిదినంబులు బాధించె జ్వర' మటంచుఁ
 బలికి తప్పకొంటిని గాని బాధగలుగఁ
 దెప్పబట్ల నాకారోగ్య మెసఁగి యుండు.

274

సీ॥ పుట్టినప్పటినుండి బొంకన్న నెట్టిదో
 దాని రూపమొకింత యే నెఱుంగఁ
 నామహారాజు వ్రాయఁగలేక వ్రాయు నా
 కష్టగర్భితలేఖఁ గాంచి నపుడు
 నాసత్యమెట్లు పాడై సమసిన మానె,
 నన్మతంబు పలికి నేనాచరించు
 ద్రోహంబు లేదని తోచి, యెట్టులొ కష్ట
 మున 'జ్వరం'బని నేను బొంకినాడఁ

గీ॥ నన్మత దోషంబునైన దైర్యమున నోర్తుఁ
 నామహారాగు మదిని దైన్యమున కోర్వు
 లే" నటంచు నట్టారహిమానుఁ డనఁగఁ
 బ్రీతి యుట్టిపడంగ, నాపుధ్విరాజు.

275

సీ॥ "ఆనందమయ్యో మీ యారోగ్యవార్తకుఁ
 నాకమ్మ సభను నేనందిచుటఁ
 బదములక్రింది భూభాగ మట్టులె క్రుంగి
 పాతాళమునకేగు పడిగి, దోచెఁ
 వీరాధిపీఠ నిత్యారాధ్య దేవతా
 క్షత తేజోమయ స్వర్ణమూర్తి

యవనిని బొరలునే యని, పేరిడ్లి పందిరి
కుప్పఁగూరఁగ ఛాత్రి గూలునె యని,

గీ॥ దేవ! నాపరితాపంబు దేవుఁ డెఱుగుఁ;
గమ్మఁ బరికింప డగ్గుత్తికయు జనించి
యింతమాట రాదయ్యె; నేనేమి నేయ
రామి, నచె నిల్చిపోతి, తావ్రతిమ వాతి.

276

ఉ॥ అమృహసీయు గౌరవము నంతయొ యింతయొ తగ్గఁజేయు నా
కమ్మ నొకింతయుఁ జదువఁగా మనసింపుకలేక “నాదు నే
త్రమ్ములు పచ్చనయ్యె; లిఖితమ్ముఁ గనుంగొన లేనటంచ న
త్యమ్మొకఁ డడ్డుపెట్టి యెటొ తప్పకొనంగను గంటిఁ గొల్వనఁ.” 277

క॥ అన, లేనగ వాకయందము
ననువు పఱువ నెమ్మొగమున కబ్బారహిమా
నును “జిట్టచివరఁ జక్కని
పని చేసితి రందఱును నెఱానని మెచ్చఁ.

278

ఉ॥ ‘ఈకడఁ గమ్మ బొం’కనుచు నేర్పడదెల్పి నిజాప్త భృత్యు లో
తై క గుహత్తముఁ దరియ నంపఁగ నక్కరు నేత సమ్మతిఁ
గైకొనివచ్చి గొప్ప యవకాశముఁ గూర్చితి రిద్దఱు; విస్మయై
కాకరమైన నీదు సమయస్ఫురణంబు నుతింప నొప్పెడుఁ.

279

సీ॥ అవిరళ త్యాగఁటు నకలంక వర్తన
స్వాతంత్ర్యరక్తి దేశమునభక్తి
సౌజన్యయక్తి నా జనపాలకులమౌళి
సకల ఛారతయోగి చక్రవర్తి;
కనవు రొట్టెలు స్పటికంపు నీరముఁ గొంచుఁ
గామధేనువు భంగిఁ గ్రాలు;నతని
నాదర్శమాని యోగ్యతఁబెంప వారు వీ
రన కందఱుకును బాధ్యత యెసంగు;

గీ॥ హృదయమున వీర రసమున్న నెవ్వఁడైన
దేవ పూజాగృహమున నాధీరు విగ్ర

హము నిలిపి మూఁడువేళల నర్చనేయు
టర్హమను సూక్తియందు లేదతికయొక్తి. 280

గీ॥ ఆ శిరోదియా వంశ దుగ్ధాబ్ధి చంద్రు
చరణములు పూజనేయ విజ్ఞప్తి వ్రాసి
తీసికొని వచ్చినాఁడ నే; దీనిఁ జదివి
వలయు మార్పులు గావింపవలయు" ననిన. 281

గీ॥ "అయ్య: నీకమ్మ కన్నుల నద్దకొనుచుఁ
జదివి హర్షింపఁగల యదృష్టంబెచాలు;
గమ్మతావుల వీచు నీకవనమునకు
మెఱుఁగులను గూర్చఁజాలు నేర్పరులు గలరె." 282

గీ॥ అనుచుఁ బృథ్విరాజు విశేష హర్షమలర
సవివు విజ్ఞప్తి పత్రంబు చక్కవిప్పి
నిడివిడిగ ముత్తయములట్లు వెలయుచున్న
కమ్మయందలి ప్రత్యక్షరమ్ము చదివె. 283

సీ॥ తూచియుంచిన మాడ్కిఁ దోచు శబ్దంబుల
హాయికి మదిలోన నలరి యలరి,
సరస స్వధావ పేళల మనోధావంబు
లచ్చొత్తి నట్లుండ మెచ్చి మెచ్చి,
యాత్మావదోధ రహస్యాంశములు నిండి
యుబుకుటఁగని తలయూచి యూచి
ప్రసరించి నిలువెల్ల రసముట్టి పడునట్టి
ఘట్టంబులను జూచి కరఁగి కరఁగి,

గీ॥ ధారతీయ గౌరవము కాపాడు మనుచు
భక్తి వేదచల్లుచో మోద బాష్పతతులు
వెల్లువలుగట్టి దూక, నా పృథ్విరాజు
హర్ష జలరాశిఁ దేలి నీరై న్రవించె 284

ఉ॥ "ఎంత మహానుభావులరొ యెంత తపంబొనరించినారొ దు
ర్దాంత పరాక్రమాంకుఁడు ప్రతాప మహేంద్రు పదాబ్జయుగ్మ మం

దెంతటి భక్తిచావము వహింతురొ వేయునునేల లేఖ యా
ద్యంతము సద్రస స్ఫురణ మంది సుధా గురియించు చుండెడికా. 286

ఉ॥ ఈరచనా విశేషమును నిందలి త్యాగము వీరపూజయు
గూరుచునట్టి మోదమునకు గలిగించెడు దేశభక్తికి
బారములేదు; నిక్కముగ భారతదేశ చరిత్రమం దలం
కార విశేషమౌచుఁ ద్రిజగంబులు మెచ్చి నుతింప నొప్పెడికా. 287

గీ॥ ఒక్క వ్రాలున్న నిదిదేవ యోగ్యమగుచు
‘వేలయు’ నని పృథ్విరాజనఁ బ్రెగ్గడయును
“ననఘ యాలోపమును దీర్చునట్టి ఛార
మిపుడు మీపైననుండు; వ్రాలిడఁగ వలయు.” 288

మ॥ అని పల్కకావిని పృథ్విరాజు “సచివేంద్రా! నీమనోవీధి సం
జననంబౌ మృదుచావ సంపదలును నుత్సాహమ్మనక జేర్చి కూ
ర్చిన యాయుత్తమ లేఖకు జీవర మీ శ్రీనామధేయంబు నుం
చినచో శీర్షముపైఁ గిరీట మిడునా చెల్వంబు దీపించెడుకా. 289

క॥ అమలమయి, లోక విఖ్యా
తము నౌచు గురుత్వమందు త్వన్నామ సువ
ర్ణ మయాక్షిరముల లేచాం
తమునకా శోభిల్లజేయు ధన్యప్రవరా.” 290

చ॥ అని వచియించునంత వదనాంబురుహంబున వింత చావముల్
మునుకొని తోఁప, నానచివ ముఖ్యుఁడు మోమునువాల్చి లోక పా
వన సుచరిత్రుఁడైన యల చానుకులేంద్రు కటాక్ష వీక్షణం
“బున కిసుమంత పాత్రమగు పోడిమిగల్గనె నన్ను బోంట్లకుకా. 291

సీ॥ ఇనకులేశ్వరుఁడు నేనెవ్వఁడ ననుమాట
గూడ నెఱుంగని వ్రొత్తవాఁడ;
నార్దమత విరుద్ధ మైన మహమ్మదీ
య కులంబునను జన్మ మందినాఁడ;
భారతదేశంబు వాఁడఁగాను; బ్రతాప
భూ రమణునకును దూరగుండఁ;

బరమ శత్రుండంచు వారు ఛావించి న
కృరు పాదుసాహికిఁ బ్రథమమంత్రి;

గీ॥ నామహాత్ముని దొడరిన యాపదలకు
నంతయో యింతయో హేతువై నవాఁడ
గాన సికమ్మ నానంతకమ్ము మోపఁ
గాదు; నాకట్టి ఛాగ్యయోగంబు లేదు. 292

ఉ॥ ఆ రివివంశ్యమౌళి జగమంతకుఁ బూజ్యుఁడు నాకు: నన్నుఁబోల్
హ్రూర తురుష్కు వ్రాలుఁగని కోపము నొందునొ యేమొ; శాంతి వి
స్తారము తన్మనంబెరియు జాడఁ బ్రవర్తిలఁజాలఁ నెన్నఁడుకా;
క్షీర ఘటంబునకా విషముఁ జిక్కెడు కిల్కిషచిత్తు లుందురే. 293

మ॥ తలఁతుకా నేనొరీతి సుస్థిరముగాఁ దద్దిర్చిన స్పర్శనం
బులు లేకున్నను నీభవంబున జగత్పూజ్యంబులౌ తత్పదం
బుల ధ్యానింపుచు, దివ్యనామము జపంబుకా జేయుచుకా, గాలముకా
దొలఁగకా ద్రోయుదునేని ధన్యుఁడ నటందుకా; లేవుపో లోపముల్.

క॥ రాజకులోద్భవుఁడవు కవి
రాజపు మఱి బందుతా విరాజితుఁడవు, రా
రాజు హితుండవు, వేఱగు
యోజన లేమిటికి వ్రాల నుంపుము వేగకా.” 295

క॥ అనఁ బృథ్విరాజు తన మన
మున నాతని భక్తి భావమున కాశ్చర్యం
బును బొంది “సచివశేఖరః
నినుఁ గొనియాడంగ నెవరు నేర్తులు ధరణికా. 296

సీ॥ విశ్వోన్నతంబైన వీరపూజాసక్తి.
తనివోని యసమాన దైవభక్తి
సముదార భవ్య పేశల హృదయంబును,
బరిశుభ్రమగు నార్ష వర్తనంబు,
పర్వసమత్వ నిశ్చల దివ్యభావంబు,
స్థుతిసేయఁ దగినట్టి మతసహనము,

సకల దీగంత విశ్రాంత భూరి యశంబు,
స్వాంతంబు నిండ దయారసంబు

గీ॥ నలరు ఘనుఁడవు; యవనుఁడ వైననేమి
యుత్తమోత్తమ భారతీయుఁడవు; నీవు
వ్రాయు నీకమ్మ నాప్రతాప షితిండ్రుఁ
డాదరించుఁ దప్పక” యన, యవసమంత్రి. 297

గీ॥ “కులముఁ దలఁపక గుణ గణంబులు గ్రహించు
జ్ఞానఖని నిత్యసాత్త్విక చక్రవర్తి
యతనిమదిఁ దావుగలదె కోపాంకురమున;
ఓకట! యెఱుంగక యాడితి నంతెగాక. 298

సీ॥ అతికష్టమగు పరిస్థితులందు భక్తి ర
సోద్బుద్ధమైన యాయుక్త లేఖ
నా మహామహుని దివ్యాభిదానంబై యా
ద్యంతంబు వర్ణితంబగుట, నిదీయు
భారత ఖండంబు నావి వరిత్రలో
నతులితా గ్రస్థాన మాక్రమించుః
నట్టి యుత్తమలేఖ యందు నావ్రాలుంట
యనమాన పరిమ ఛాగ్యమ్ము నిజము;

గీ॥ భక్తిమెయి నిందు వ్రాసిన పద్యమాల
భువన గురునరు విరజాణి పూలమాల
యగుచు హృదయమెక్కి కృతార్థమయ్యె నేని
మనల మించు ధన్యులులేరు క్షౌతలమున. 299

క॥ సామా న్యాహారంబది
స్వామి యెదుర నుంపఁబడి ప్రసాదమగు నటల్
పామరుఁడ యవనుఁడను నా
నామ మతనిఁజేరి పావనంబగుఁ గాతకా. 300

గీ॥ ఆత్మధర్మంబునెంచి కార్యంబునెంచి,
యన్నిఁటినిమించు నాపరమాప్త మిత్రు

తైన మీయాజ్ఞ నెంచి నాస్వాంత మిపుడు
వ్రాలిడుటె యుక్తమంచు నిర్ణయ మొనర్చె
గీ॥ అనుచు, వ్రాలుంచెఁ; బృద్ధిరాజులై చేసి.
దాని నదికించి “రాజాప్రతాపసింహ
దేవునకుఁ, గైల వారాప్రదేశ” మనుచుఁ
బైన లిఖించి, యాభిల్లంతున కిచ్చె.

302

—, భిల్లుడు దిల్లీపురిము వీడి వచ్చుట. —

ఆ॥ పలు రకములతిండి బండారముల తోడఁ,
గంబళమునఁ గట్టు కమ్మతోడఁ,
బైనఁ గురియుచుండు పలుదీవనలతోడఁ
దరలె భిల్లుఁ డురు ముదంబుతోడ

303

అ॥ “అల్లవాడె భిల్లుడంటఁ యక్కరు సాహి
యోలగమునఁ గూరుచుండె నంట
నాప్రతాపు దూత యట యితం”డని, మేడ
లెక్కి నిక్కిచూచి రింతులెల్ల

304

క॥ శ్రావణమాసము ముదిరెను
మేవాద్దేశమున నభము మేఘాకీర్ణం
బై వాన లలముకొనె హా
రావళివిడి ఢిల్లీజేర నరిగిరి యవనుల్.

305

శా॥ అంతః రాగ మెలర్ప భిల్లపతి డాయకావచ్చి “హరావళీ
ప్రాంతారణ్యమువీడి రయ్యరులు సంగ్రామంబునుకా నిల్చె వి
క్రాంతిక డెందఁగ నాడు గూడెమునకుకా ర”మ్మంచుఁ గొంపోయె దు
ర్గాంత ప్రాభవు నాప్రతాపుని సభార్యాపుత్ర నైన్యంబుగకా.

306

గీ॥ రచ్చపట్టునఁ బెనురిచ్చ మ్రానిక్రింద
శబరపతి కృష్ణసింగు పార్శ్వముల నుండ
దుర్జయుఁడు లోనుగాఁగల్గి దొరలుచుట్టు
గొలువఁగఁ బ్రతాపు దొకనాఁడు కొలువుచేసె.

307

గీ॥ అమడయు నొక్క యడుగుగా నరుగుదెంచి
మోము ముసిముసి నగవుల మురువు గులుక
ఖిల్లుఁ దీధితులకును బ్రణమిల్లి భక్తి
దనరఁ గమ్మఁ బ్రతాపు పాదముల నుంచి

308

సీ॥ “ఎకిమీఁడ పాదుషా కిచ్చితిఁ గమ్మ యా
తని యరుసంబింత యనఁగఁ జెల్లి
దూరు సింగారిం చె నొడఁగూర్చె నొక పెద్ద
సభ కమ్మ నందిచ్చి చదువుమనియెఁ
బృధ్విరా జదిచూచి వెనుకకిచ్చెను బెద్ద
మంత్రిగొని చదువ మానెఁ దురక
తేఁడు తానె చదివెఁ బృధ్విరాజు “ప్రతాప
స్థపుఁ డిట్లువ్రాయఁ బోఁ డిది యెవరిదొ”

గీ॥ యని పలికె నక్ప “రొకబంటు నంపి నిజము
నరయు” మనెఁ బృధ్విరాజును నగ్రమంత్ర
యిరువు రేహంతముగఁ గూడి యిట్లు జాబు
వ్రాసి శ్రీపాదములు చేరఁ బంచినారు.”

309

అ॥ అనుచు మొక్కి నిలిచె నందఱు మౌన ము
ద్రావిముద్ర తాస్సునై వెలింగి
రాప్రతాపుఁ డంత నాసలుంబ్రాస్వామిఁ
గాంచెఁ గృష్ణసింగు కమ్మఁదీసి.

310

—• ప్రతాపసింహునకు డిల్లీనుండి వచ్చినలేఖ. —•

సీ॥ మేవాడరాజ్య లక్ష్మీ చారి ధారేయ
పరిణాహ దక్షిణ బాహుదండ
కమల బాంధన వంశ కలశ పారావార
సంపూర్ణ రాకా తుషారకిరణ
బప్పరా యాన్వయాభరణ దుర్మదవైరి
తామిస్ర చండ మార్తాండమూర్తి

స్వాతంత్ర్యపూజ్య రాజ్యరమా స్వయంవ రా
స్థాన సింహాసన సార్వభౌమ

గీ॥ భవ్య ఛారతదేశ సంభావనీయ

సన్మతస్థాప నాచార్య సకల బిరుద
స్థిరతర పరాక్రమక్రమాజేయ విమత
భూప గజరాజసింహః ప్రతాపసింహః

311

గీ॥ శ్రీలఁ దనరారు విశ్వ దేవాలయమున
నలము మేవాడ గర్భాలయంబు లోన
వెలయు నర్దేందు కోటిరు విగ్రహంబు
వనఘః నీపాదములకు జోహారులివిగా.

312

గీ॥ గజము చర్మంబుఁ జిచ్చలు కన్నుఁ బూప
చందురునిరేక కైలాసమందు విడిచి
భరత ఖండంబు నుద్ధరింపఁగ జనించు
ధూర్జటివి నీవు; రాజమాత్రుడవు గావు.

313

గీ॥ సత్య భరితుండవై నిత్య సత్యమూర్తి
వగుచు ననవర తాత్మోప హారముల నొ
నంగి స్వాతంత్ర్యమును గొల్చు జ్ఞానరాజి
పీపు దైవస్వరూప మవే నిజంబు.

314

గీ॥ జగము గొవియాడు స్వాతంత్ర్య సౌధమునకు
వజ్ర సోపాన పంక్తులు పఱచుచున్న
నీయశో వై భవముల వర్ణింతు నిర్ణ
రాంగనలు స్వర్ణమయ వీణ లాలపించి.

315

ఉ॥ తావక ధర్మయుక్తియు నుదార యశంబును దేశభక్తి హా
రావళి యొందుగాక భరతావని యొక్కఁడుగాక యింక నీ
స్థావర జంగ మాత్మకము సర్వజగంబును వేయినోళ్ళ సం
భావన నేయుటల్ చెవుల పండువుగా వినుచుండు మెప్పుడుకా. 316

గీ॥ శుష్పరాశిని బడువహ్ని పోల్కిఁ బాలఁ
బడిన విసమట్లు కంటిలోఁబడిన ముల్లు

నటు. హరాత్తుగ నీకమ్మ యట్టై వచ్చి

స్వాంతములు వ్రచ్చెఁ; గొండంత వగవుదెచ్చె.

317

మ॥ ఘన సౌభాగ్యములూడి ఛారత మహాఖండంబు చాస్యాంధ కా

ర నిమగ్నంబయి యుండ లోకముల దౌర్భాగ్యంబులుకా దీతె నేఁ;

డని హర్షింపఁ బ్రతాపహనుఁ డుదయంబై యుండె; మాదుష్కృతం

బున లేమబ్బులు సోఁకి చాటునడునేమో యంచు నొచ్చెఁ మదుల్.

సీ॥ “సప్త పారావార సంవృతాఖిల మహి

వలయమేల” నటించు వగవ వెపుడు

“ధనధాన్య వసన వాహనకోటి బొత్తుగా

లీ” దంచు మదిలోనఁ గ్లేశపడవు

పార్వతీ సతిఁబోలు పాపేశ్వరీదేవి

పడు కష్టములకునై యడలఁబోవు

బాల చంద్రకళల వంటి బిడ్డలు తినఁ

గూడులేదని వంతఁ గుండవెప్పు

గీ॥ ధనఘ వాతాంబు పర్ణాశివయ్యు నిఖిల

భువనములు గెల్వఁదగు వీరమూర్తి వీవు

కటకటాః నీవుపంపిన కమ్మలోని

జాలియగు పల్కువిని గుండె వ్రీలెమాకు.

318

క॥ “తొలఁగెను విభవము; రాజ్యము

తొలఁగెను; సిరి తొలఁగె; హితులు దొలఁగి” రటంచుకా

గలఁగకుమీ దేవుని దయ

నెలకొన్నను విశ్వమెల్ల నీయదె సుమ్మి.

320

గీ॥ తెగని కష్టంబు లలము నీదేశమందు

వెలికి యుబికి నీసర్వమే వెలుఁగుఁ గొంత

కనులుగుట్టు మబ్బులు గ్రమ్ము కాశరాత్రిఁ

దకుకు తకుకని మెఱయు సాదామని వరె.

321

గీ॥ క్షత్ర ధర్మంబు క్రుంగి నాశనమునొందె;

బీరువోయె వర్ణాశ్రమాచారవిధులు

ధారత త్రాణమున రాది పద్మనాభః
డివుడు సీరూపమున జన్మ మెత్తినాఁడు.

322

గీ॥ ధరతఖండంబులోని భూపాల గణము
లనమ బాహాసమగ్ర పీఠ్యమును, సతులు
మానమును, గోలుపోయి; రీమాట మేము
దేవ: సీమోల నెటు వివేచింతు మిపుడు.

323

గీ॥ తనదు నేల్పుడిసంత హైందవ మహత్త్వ
మక్కు రంతయుఁగొను దొడ్డ యడితికాఁడు
మమ్ముఁ గొనెఁగని సంగ్రాము మనుమనిఁ గొను
పెద్దనాణెముల్ వెలితిగా విన్నవోయె.

324

మ॥ సవరాత్మ్యత్వవేళ వేడుకలలో నక రాజపుత్రాన్వయుం
డెవఁడైనకా దనయాత్మ గౌరవ ధరంబింతేని రక్షించుకాం
చవమానంబును బొందకుండెడినె కట్టా: చిత్తురుకా జ్ఞాత ధ
ర్మ వికాసంబును బాపి యంగడుల నమ్ముకా దెత్తువే నేటికికా. 325

చ॥ లలిత కళావిలాస శబిలంబగు చిత్రముఁ గాంచి యొక్కఁ డం
దలి యసహన వైపుణి కెదకా గఱఁగుకా; మఱియొక్కఁడందు 'రం
గులు నునుఁగుంచె గుడ్డమును గూలియు నింతని నిర్ణయించెడుకా
వెల: యెవఁడిందభిజ్ఞఁ డనభిజ్ఞఁ డెవందో జగంబెఱింగెడుకా. 326

గీ॥ ఈపు విశ్వప్రపంచమం దీశ్వరుని య
నంత లీలాగతులు గొనియాడె దెవుడు;
విలువ గట్టుచు రాజ్యంబుఁ గొలుచు నక్కు
రెవరి గొప్పతనంబెంతో యెఱుఁగు జగము.

327

సీ॥ భౌతికధనము సర్వముఁ గోలుపోయిన,
రవివంశ జనన గౌరవ ధనంబు,
నభిమాన ధనము,లో కాతీత విక్రమ
ధనమును స్వాతంత్ర్య ధర్మధనము,
కడు సమృద్ధంబుగాఁ గలవాఁడ వనుచు నీ
దివ్య యశంబెల్ల దిశలమ్రోగె;

నిట్టి దుర్దమశక్తి యెటనుండి వచ్చె నీ
కని జగందెల్లప్పు డడుగుచుండు;

గీ॥ నసి యొకఁడెఁ దోడునీడ నీకడ్వితీయ
పైర్యసారంబె నీపాలి నై వమనుచు
హర్ష బాష్పంబు లురల మాయుట్టి చార
లాడుకొను మాట లగునొ నిరర్థములు. 328

గీ॥ స్త్రీలఁ బురుషుల రాజ్యంబు దేశమెల్ల
విలుచు నీయక్పరను గొప్ప విలువకాడు;
బ్రహ్మ కల్పంబుగా గాత్ర బ్రదుకఁ; డంద
ఱువుడు పునరుద్ధరింప నిన్నాశ్రయింతు. 329

గీ॥ కులము గుణమును చూడ కీక్షిణి జనుల
కలుషము లడంచి నిత్య నిర్మలకఁ బెంచు
శాహ్నవియుఁ దోలె యవన సంసర్గ దోష
మడంచి పునరుద్ధరింప యోగ్యుడపు నీవు. 330

సీ॥ కానియు మొదలు లక్షలుఁ గోట్లు రానులు
రాసులై పెరిగిన ద్రవ్యములును,
బూరి గుడిసె మొదల్గా రిమ్మ నవరత్న
ధర్మ నిర్మిత మహా ధవనములును,
బంటు మొదలు సర్వ పార్థివ వర్జముల్
పదము గొల్చెడు సార్వభౌమ పదవి,
బడుగు గుల్మము మొదల్ ప్రబలాజి సాధన
సన్నద్ధ చతురంగ సైన్యములును,

గీ॥ గాల వాహినిలోఁ బడి కడలిఁ గలియుఁ;
చేదవడి దెంచుదేలియుఁ బెంపు నెడని
కర్మపీరుని స్వాతంత్ర్య ధర్మరతుని
యశ మొకఁడె కాశ్వత జ్యోతియై వెలుంగు. 331

ఆ॥ సూది బెజ్జమందు శుండాలముల దండు
చొచ్చి వెలికిఁ దాఱవచ్చు నేమొ.

చాగ్యభోగ రతుఁడు పరమేశ్వరుని కూర్చి
నొందలేడు; సౌఖ్య మందలేడు.

332

గీ॥ మొగిలు మేనెఱు కొండ కాపురము శిలలు
సింహ పీఠముల్ పులులు చెచ్చెలుల పిండు
లారఁబండిన పండు లాహార మిట్టు
లేది యెటులున్నను గొఱంత యేది నీకు.

333

సీ॥ “శ్రీమించు నీదు దక్షిణ బాహుదండమే
దిక్కింక ఛారల దేశమునకు;
నమ్మత మొలుకు నీకటాక్షమేయింక నీ
హైందవులకు జీవ నౌపధమ్ము;
బెద రెఱుంగని నీదు హృదయమే నారత
స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి కాస్తాన వాటి;
తావకనామమే దాస్యాంధ కారమ్ముఁ
బోదట్టు దివ్య హసూదయంబు;

గీ॥ నీ స్వరూపంబె పరదేవతా స్వరూప
మనుచు జగమెల్ల నినుఁ గొనియాడి కొలుచు
నీవె విశ్రాంతిఁ గోరుచుఁ జే విడిచిన
సున్నదే త్రోవ, నారతాభ్యుదయమునకు.

334

సీ॥ తలచూపరాక వానలు ముంచుకొని నట్లు
యావన ప్రళయంబు లాక్రమింప
త్రీల పాతివ్రత్య దీక్ష పూరుపుల జే
త్ర మడంగె శశి సూర్యధామ మట్టు
లేకార్జవంబైన యీ విపత్సమయ మం
దీ విశ్వమునకెల్ల నీ వాకఁడవె
ప్రళయంబు సోకక వటపత్ర శాయ్యౌ
పురుషోత్తముని రీతి స్థిరత నిలిచి

గీ॥ తీపుడు ససిచెడ్డ సకల ధాత్రీశ హృదయ
వాటి స్వాతంత్ర్య బీజముల్ నాచెదవని

యనఘ మాకుండె బ్రహ్మాండమంత యాన
కట్ట యొనరింతె నట్టేటి పుట్టి మునుక.

౩౩5

గీ॥ బరువు పడ కిన్నియేంట్లు కాపాడినాడ
వనఘ! స్వాతంత్ర్య కనక గర్బాలయమునఁ
బ్రజ్వరిల్లు నఖండ దీపమ్ము; నిపుడు
కొండ యెక్కింతువే కనుకూర్చి దేవ.

౩౩6

గీ॥ పొడమి తోడనె యడఁగు బుచ్చదమువోలె
నరుని జీవితము క్షణ భంగురముగాదె
శ్రమ కడలి దేశమంద కూపమునఁ ద్రోయు
పాప మొడిగట్టు కొనకు ప్రతాపదేవ

౩౩7

ఉ॥ చాలని కాలమై చరణ నన్నిధిజేరి వదింపలేని మా
జాలని దేవుడే యెఱుఁగుఁ; జక్కఁగవిప్పి వదింపలేము; నీ
కాలను ముల్లు క్రుచ్చినను గంటను గ్రుచ్చిన యట్లు నొప్పితోఁ
దూలి యొనర్చు పిన్నపముఁ ద్రోయకు పాయకు వీరమార్గము॥ ౩౩8

సీ॥ రడలెల్ల నిండఁ జుక్కలు రాలఁగాలేదు;
కులకైల శిఖరముల్ కూలలేదు;
గ్రహకౌటి సంచారగతులు మాఱఁగలేదు;
గగనంబు వ్రయ్యలై పగులలేదు;
భూదేవి పాతాళమునకుఁ గ్రుంగఁగను లే;
దేడు సముద్రంబు లింకలేదు;
పవనానళి స్తంభన మొందఁగాలేదు;
వహ్ని తేజము చల్లఁ బడఁగలేదు;

గీ॥ విరిసి బ్రహ్మాండ ఛాండంబు ప్రిలలేదు;
ధువన మేకార్ణవంబయి మునుఁగలేదు
దైర్య హేమాద్రి రాణాప్రతాపదేవుఁ
దాటు మాసముల్ విశ్రాంతి గోరెనేల.

239

గీ॥ నీ యశోగానమునఁజిక్కి నిఖిలజగము
చొక్కె; నానంద మందిరి సురలుగూడ;

నక్రయత్నంబు క్షణము విశ్రాంతివలదు
తండ్రి మ్రోయింపు విడచి స్వాతంత్ర్యభేరి

340

గీ॥ ఉదయ గిరిపైన రవి చూరుచుండు నట్టు
లల్ల హారావళి పర్వతాగ్రసీమఁ
గొలుపు దీతెడు సీమూర్తిఁ గొలుచు జగము;
సీకు స్వాతంత్ర్య రాజ్యాభిషేక మగుత.

341

గీ॥ సంగర తరంగ సంక్షిభి తాంగమనుచు
నలము కొనియున్న బహు విపదబ్ధి యందుఁ
జెక్కు చెదరక చిక్కక నేమమునను
నడచెడునుగాక యుష్మ దానందనౌక.

342

సీ॥ నీకటాక్ష విలాస నియతి యీక్షితిఁ గ
ల్యాణ తోరణరాజి యగునుగాక
ముందు రాగల కాలమందు “స్వాతంత్ర్య దై
వత’ మంచు నీపేరు వఱలుగాక
మూఁడువేళల జగంబున వీరులందు నీ
కగ్ర పూజాస్థాన మలరుఁగాక
భారతీయులు హృదబ్జములందు సీమూర్తిఁ
జేర్చి యెల్లపుడు పూజింతుగాక

గీ॥ మాత పాపేశ్వరి చిర సుమంగలియయి
యచల రాజాత్మజ విధాన నలరుగాక
యతులి తారోగ్య భోగ ఛాగ్యములతోడ
నర్కకులదీప, సీకు బ్రహ్మయవగుత.

343

గీ॥ భవ దుదాత్త వృత్తము త్యాగవై భవంబు
మామదిని గొల్పు భక్తి యీమాడ్కి యవన
నృపు ఋణముఁగూడ మఱపించి నిన్నుఁ గొలువఁ
బురికొలిపె; సాహసమని తప్పరయకయ్య.

344

ఆ॥ సీపదాబ్జ యుగము నిరతంబుఁ గొలుచుచు
భక్తిగల విధేయ వర్తనమున

నలకువార; మిట్ట లట్లారు రహిమాను
పృథ్విరాజు' లనఁజరింతు మెపుడు." 345

క॥ అని చదివి సలుంబ్రాపతి
మనమున నుదయించు భక్తి మాహాత్మ్యమునకా,
గనుఁదోయి నొత్తుకొని లే
ఁచు విభు పాదములు సోఁకఁగానిడి మ్రొక్కెక. 346

క॥ అచ్చటి యందఱ మనములు
విచ్చి ముఖాబ్జముల నిండ వింతగు మోదం
బిచ్చువడి హర్ష బాష్పము
తెచ్చంగఁ బ్రతాపదేవుఁ డెల్లరఁ గనుచుక. 347

మ॥ “నెల దాటంగను జొచ్చె నక్కరునకుకా నేలేని నంపించి; యీ
నెలగా నక్కట సూర్యవంశము దెసకా నేరంబుఁ గావించి నిం
దలపాలైతి నటంచుఁ బల్కఱును జింతకా గుందితికా; గాని యీ
కలఁతల్ సర్వముదీర్చి హర్షభరిముకా గల్గించె నీ లేఖయుక. 348

గీ॥ శత్రు పురమున యాపనాస్థాన సీమ
నింత విష్వాక్షిక మనస్కు లింతసుగుణ
భరితు లుండుట యిప్పుడే యోఁగి, యింత
వఱ కెఱుంగనైతినే యంచు వగచుచుంటి. 349

మ॥ తన సత్కిర్తికి భంగహా గతిని స్వాతంత్ర్యంబుఁ దోనాడి శ్రాం
తినిఁ గాంక్షించెఁ బ్రతాపుఁడంచు వగ సంధిల్లంగ నాపృథ్విరా
జును నద్వారహిమానుఁ డీయియపు రిచ్చోజ్ఞాన దీపంబు పెం
పున నజ్ఞానతపంబుఁ బాపుచు యశంబుకా బెంచి రెంతేనియుక. 350

మ॥ స్మరిణీయంబగు వారిసాయము, కృతజ్ఞత్వంబుఁ బాటించి త
చ్చరితంబుల్ స్మరియింపకున్న ఋణమీ జన్మంబునకా దీఱ; దా
హర భట్టారకుపేరు వెన్కఁ గడు పుణ్యస్వాంతులౌ వీరి యి
ర్వుర నామంబులె యుత్తమోత్తమ పదంబుకా బొంది వాసికా గనుక. 351

క॥ మఱవఁ దగదు; వీరు చిర
స్మరణీయు" లటంచుఁ బలుకంగ సంతోషము పొం

పిరివోవ నలుంట్రా ధీ

శ్వరుడును మది భక్తి గావ వైభవ మలరక.

352

—: నలుంట్రా కృష్ణసింహుడు డిప్రీలేఖను గొవియాడుట. :—

క॥ పరు నుద్యోగులు, మనతో

దుర మొనరింపంగ వలయు దొరలయ్యును, న

కృరు వీడి మిమ్ముఁ గొలిచిరి

గురుతుల్యు లటంచు నెంచుకొందుము మాకుఁ.

353

క॥ ద్యుతి మంతమయి జగద్వం

దితమయి యీదివ్యలేఖ దేవార్పణ పా

వితమగు కర్పూరపు హా

రతివోలెఁ బివిత్రమై విరాజిలు చుండెకా.

354

క॥ హృద్యములై, యనుభవ సం

పాద్యములై, సరళ సరస పాక కళా సం

వేద్యములై, లేఖను గల

పద్యములు పదార్థ గౌరవంబునఁ దనరుక.

355

క॥ మావంటి సేవకులు సం

భావించి పరించి దినము పారాయణముక

గావింపఁ దగినవై కడుఁ

దావనమై వెలుగు నిచటి పద్య చయంబుల్.

356

చ॥ పదిలిముగాఁగ నీదుపద పంకజభక్తి మనంబు లోపలకా

మెదలెడి వారిలోన ననుమించిన భక్తుఁడు లేడటంచు నా

మొదలిడి నుండియుకా గరువముల్ మదినుండెను; నిప్పు “డెందతో

గదరె మహానుభావులను కై వడి నాకెఱుంగంగ నయ్యెడికా. 357

క॥ విజ్ఞాపన మిద్దానిని

నాజ్ఞా పత్రముగ నన్నదాదులు గొని మా

యజ్ఞాన ముడిపెదము బ్ర

హ్లామణిః దీని నొసఁగి మమ్మేలఁ గదే.”

358

క॥ అనుచుండ భిల్లపతి యా

తనిఁ గాంచుచు “ధత్తియోగ ధర్మ రహస్యం

బును మిమ్ముఁ బోలె నెఱిగిన

మనుఁజులు లే"డనుచు రాజమణిఁ గన్గొనుచుఁ.

359

సీ॥ బాధ్యత గల గొప్ప పదవి తొరుక్క సా

మ్రాజ్య లక్షిత మహామాత్య ముద్ర

యది యొకఁడే గాక యకృరీశ్వరుతోడి

వియ్యంబు నెయ్యంబుఁబేర్చి పేంపుఁ

దృణముగాఁ జూచుచు గుణము కోరుచు నిన్నుఁ

దనఁజేసి గర్భ శాత్రవుని గొలిచి

యే విపత్తులపై నఁ నెదిరింప నమకట్టె

నట్టారు రహిమానుఁ డనఘ గుణుఁడు

గీ॥ కమ్మఁ జదువఁగాఁ జదువఁగాఁ గడకతండు

పరమభక్తిని స్నేకలవ్య ప్రకార

శిష్యుఁడైకొల్చి మమ్ము గెల్పెనని తోఁచె"

ననిన నందఱుదెసఁ గలయంగఁ జూచి.

360

ఉ॥ “కమ్మ నదెట్లొ వ్రాసితనిఁ గమ్మను బంపిన దాదిగా నన

ర్హమ్మగు శ్రాంతియేల వలదం చనిపించి తపించుచుంటి; నీ

కమ్మయు నాకుఁ దోడుపడెఁ గష్టమొ సౌఖ్యమొ నెత్తిఁ బడ్డ ఛా

రష్టుఁ దొలంగఁ ద్రోయఁగను రాదు; రణంబె శరణ్య మెప్పుడుఁ. 361

గీ॥ కమ్మ వినినంత మద్భుతాస్కంధ మందుఁ

దోఁచెఁ బదిదేల వీరుల చోర్నలమ్ము;

రణ మొనర్పంగఁ గోర్కు లుగ్రముగ రేఁగె

వీర విహరణ మొనరింప వెడల వలయు.

362

సీ॥ రోకముల్ తలక్రిందులుగఁజేసి వారత

స్వాతంత్ర్యమును నిల్పుఁజాలుదు రని

యందఱు కొండంత యాసతో మనవైపు

చూపులు వఱపిన చొప్పుదోఁచె

నే హేతువుననైన నేము స్వధర్మ ని
 ర్వహణంబు నందు దుర్బలులమైన
 మేవాడకేగాక యీవిశ్వమందలి
 ప్రజకెల్లఁ దప్పిన వారమగుదు

గీ॥ మస్తిరపు జీవితములపై నానమాని
 ఛారతత్రాణ దీక్ష నిబద్ధులమయి
 దేవదానవకోటి నెదిర్చి యైనఁ
 గార్య సాఫల్య మొందఁగాఁ గడఁగ వలయు.

363

చ॥ పొడమి యధర్మముల్ పొదలి పొంగుచు దాస్యము వీరధర్మముఁ
 ముడివడె మాతృదేశము విముక్తికి నాదు శరీరమందునఁ
 గడపటి రక్త బిందువునుగాని మిగుల్చు కొనంగఁబోక నేఁ
 దడిపెద నేని యీధరణి ధన్యుడ నయ్యెద నీభవంబునఁ.

364

మ॥ దినమందైనను రేయియైనఁ ద్రుటి శ్రాంతిఁబొందఁ గాంక్షింపఁ నా
 హవ రంగంబె నివాసమందిరము చేయఁ బోయెదఁ; బ్రాణ వా
 యువు వీదేహమునందు నుండువఱ కెట్లోహుని స్వాతంత్ర్య లే
 శ వికాసంబునుబోవ నీనని ప్రతిజ్ఞఁజేతు మీముందరఁ

365

గీ॥ అని విభుండనె భిక్షేకుఁడల్లె యగుత
 మీపు చెప్పినంత యొనర్చుచే నిజంబు
 పిలిచి పిలిచియైన రణంబు సలుపవలయు
 వలచి వలచి యాపదల నోర్వంగ వలయు.

366

గీ॥ అఖిల భిల్లరాజ్యము మంత్రి కప్పగించి
 పులులఁ బోల్ వేనవేలు లెంకలను గొనుచు
 ననునిమేషంబువచ్చి నీయండ నుండు;
 నా మహాభుజమున్న నీకేమి కొఱఁత.

367

క॥ గళమునఁ బ్రాణము లుండఁగఁ
 దలపూ వాదంగనీక ర్వత్పాదాబ్జం
 బులుఁ దలనిడి ముగ్ధోకం
 బులు దాకిన నుంత ముల్లు మోవఁగ నీయఁ.

368

క॥ అని యెగ్గెత్తి వదించెను
విని యందఱు హర్ష మనుభవింప, సలుండ్రా
వనిపతి “దేవా, విక్రమ
మన నీసొమ్మనుచు జగము లభినందించెకా. 369

క॥ నీవెంట మాతృదేశము
నేవించి విషక్షకోటిఁ జెండాడఁగ మా
జీవితము లుపకరించిన
నీ విశ్వమునందుఁ గొదవ యేదీ మాకుకా. 370

క॥ తారాగృహ మాది, సలుం
ద్రా రాత్ర్యాంతంబు దాఁకఁ బ్రజలును శ్రీమ
న్నారాయణ మూర్తివిగాఁ
జేరి భజించెదరు నీదు శ్రీపాదములకా. 371

గీ॥ ఆగ్రహానల దీప్త ముఖోగ్రమైన
రణ మహాదుర్గ నట్టె కర్ణద్వయంబుఁ
బట్టి యాడింపఁగలరు నీపాదభక్తు”
లనఁ బ్రలాప ప్రభూత్తంనుఁ డాస్యమెత్తి. 372

మ॥ “అమితోగ్రంబుగ యుద్ధముల్ జరుగు; నావంతైన విశ్రాంతి నొం
దము మీకున్న యమూల్య వస్తువుల వెంటఁగొంచు నీనాఁడె నూ
ర్యమహల్ దుర్గము, జేరఁబోవలె” నటంచాజ్ఞప్తిఁ బాలించె; శీ
ఘ్రమె నేనాపతులెల్లఁజేరి దరియంగా నేఁగిరా దుర్గముకా. 373

ఉ॥ “మీరలు నాకు వంగులరు; మీకృతముకా మఱవక; రణంబె నేఁ
గోరుదు; శ్రాంతి నిండుకయుఁ గోర” నటంచని పృథ్వీరాజు న
ద్వారహిమానుఁ గూర్చి తలఁపుకా బ్రకటించెఁ బ్రతాపసింహుఁ; డ
వ్వారును నక్పరీశునకు వార్తలు దెల్పిరి సత్య మేర్పడకా. 374

గద్య:—ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణాకటాక్ష వీక్ష సమాసాదిత రస
వత్కావ్య నిర్మాణ చాతురీదురీణ, సుగుణగణ పారీణ, “దుర్భాక”
వంశ దుగ్ధాంధోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోత్ర
పవిత్ర సుజనాను గ్రహపాత్ర వెంకటరామార్యపుత్ర కవిసార్వ
భౌమ- సాక్షిద్వీర ప్రతాపాది వింశత్యధిక బిరుద విప్యాతసుకవి
రాజశేఖర “రాజశేఖరకవి” ప్రణీతంబయిన “రాజాప్రతాపసింహ
చరిత్రం” బను పద్యకావ్యమునందుఁ జతుర్దాశాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ

కామేశ్వరైస్సమః.

రాణాప్రతాపసింహచరిత్ర

పంచమాశ్వాసము.

—, వసంతము. ,—

సీ॥ నునుపారి మెఱుగు దీరిన గుఱ్ఱు లేమావి
చిగురాకు బాకులు చికిలిచేసి,
ననలాని వగరు పెల్లునఁ గికారించు కో
యిల హుమాయాల నాయితముచేసి,
నిలువెల్ల విచ్చి తావులు చిమ్ము దాసాని
పూలతో నెఱ్ఱ డెండాలనెత్తి,
యరగిచ్చుతేకుఁ దామర తుపాకులఁ దేటి
గమి యుక్కుగుండ్ల నగాదుచేసి,

గీ॥ పరువపు వసంతుఁడను దొడ్డ తురకతోడు
కలయవనపాళి పసదనమ్ములఁ గఱించి,
లలిత రాజాటపత్ర మండలము బెరయ
దళమునొని చిల్కపిండుతో దండు వెడరె.

1

—, యవనులు రాజపుత్రుల దుర్గములను గొనుట. ,—

క॥ ఈమాటు ప్రతాపుఁడు తన
దౌ మానము నిలుపుకొనుట యరుదని యక్ష్పర్
భూమీశు నైన్యపతు ల
చోప్ప మూఁగిరి బలములెల్లఁ జుట్టును గొలువఁ.

2

క॥ బల్లిదుల భటులగొని “యం
తల్లా” దుర్గంబుకడఁ బ్రతాపవిభుం డ
బుల్లాఘానుని దాఁకెను
ముల్లోకము లతని ధృతికి ముచ్చులి పడఁగఁ.

3

సీ॥ తోరుష్క భటులు మత్త మతంగజము లట్లు
తాఁకిరి రిపునేన దద్దిరిలఁగ;
రాజపుత్రులు మృగేంద్రశ్రేణీఁ దోలెఁ బై
దూఁకిరి యవనులు దొరలి పడఁగఁ;
బ్రజయఘానుఁడు వోలె వెలిఁగి ప్రతాపేంద్రుఁ
డరిమధ్యమున వ్రాలి నఱుకసాగె;
వందలు వేలుగా మ్రందిరి రెండు ప
క్షములందు; సమర ముగ్రముగ రేఁగెఁ;

గీ॥ బ్రొద్దుమాపటి వేళకు మొగలునేనఁ
గొని ఫరీదువచ్చి కలిసికొనియె; రాజ
పుత్రులకు సంగరము తల మునుకలయ్యె;
యవన నైన్యంబుల యధీనమయ్యెఁ గోట.

4

క॥ బారులు బారులు యావన
వీరులు శైలంబులెక్కి వెడలుచు నవలఁ
“దోరణగృహ” దుర్గము “చాం
దేరీ” దుర్గంబుఁ గొనిరి ధృతిమేపారఁ.

5

క॥ వేతొక సేనాపతి మా
ర్యారు దెసను నేనఁగొనుచు వచ్చి మహోగ్రం
బోరణ మొనరించుచుఁ బొలి
మేరను “నాహూరు”కోట మెట్టెను గడిమిఁ.

6

సీ॥ నీల కాదంబినీ నివహంబు చందాన
సకల దిక్కుల విపత్సంచయములు
పేరినకొలఁది భవిష్య దాకాశంబు
విపులాంధకార సంవృతము గాఁగ

నైస్య మంతంతకు సమసిపోయెను; దుర్గ
సంఖ్య క్రమమ్ముగా సన్నగిల్లె;
నాప్రతాపుని దైర్య మతని సాహసము దై
నందిన వృద్ధినొందంగ సాగె;

గీ॥ నింతలోననె వర్షర్తు వెదిగివచ్చె;
బర్వతము ల రేగెడు విషవాయువులకు
గొలఁకు లందలి విషజలంబులకు స్రుక్కి
మొగలు నేనలు ఢిల్లికిఁబోయె ముఖి.

7

సీ॥ విశ్వంబునెల్లఁ బిప్పిగఁజేయఁ జాలి గుం
పులు గాఁగఁబడు పిడుగులకు నడలి
జడివట్టి కురిసి మానముదాఁక విడువక
చెలరేఁగుచుండు వానలకుఁ జిక్కి
కుక్షిలోనికిఁ గ్రుచ్చుకొని పోయి శ్రమఁ బెంచు
నీదర గాలికిఁ బేద వడియు;
రక్తమంతటిని ఔరఁగఁజేసి హృదయంబు
స్తంభన మొనరించు చలికి స్రుక్కి;

గీ॥ చిత్తయెండల పేడికి నత్త మిల్లి
రాజగురు సార్వభౌముఁడు రాణి వాన
మనుఁగు బిడ్డలు నలజడి కగ్గ మగుమఁ
దాండవులు గూడ బడనట్టి బాధ పడిరి.

8

క॥ కొమ్మలకును బల్లవ నివ
హమ్మువలెఁ జైత్రమాస మంతట నారం
భమైన యవన నృప నై
స్యమ్ములు గుంపులయి వెలసె హారావళిపై.

9

గీ॥ పాదుశాహి యానతిమెయి భరతఖండ
మందు విఖ్యాతిఁ గనిన నైన్యాధినాథు
లెల్ల వేంచేసి 'యజ్ఞార గృహము' "దేవ
గృహము"ను "విరాటగృహ" దుర్గమిన్ని గొనిరి.

10

-, “సూర్యమహల్” ధుర్గ యుద్ధము. -

మ॥ సమదేభేంద్ర సమాన వీరభటు బుత్సాహంబుతోఁ గొల్వ, ద
ర్పము శోభిల్ల మహమ్మదీయభటు లంబర్ నుండి మర్వారు దే
శమునందుండియు వచ్చి యెల్ల దిశలకా వైలంబు లందెక్కి సూ
ర్యమహల్ దుర్గము చుట్టు మూగిరి సమగ్రాటోప మేపారఁగఁ. 11

చ॥ వితత కరాళ మృత్యుసమ భీకర విక్రములైన యాత్మ యో
ధతతులనెల్లఁ బూన్పుచు బ్రతాపుఁ డరాతులఁ దాకి సంగర
షితినిఁ దదీయ శీర్షములఁ జిందర వందర చేయుచుండె; నీ
గతి నొకమాసముకా గుంపఁగా యవనుల్ కడుఁజింత మున్నుచుకా.

సీ॥ కోటలో నొక్క నిగూఢమార్గ మెఱింగి
గుమిగూడి పోయి ద్వారమును దెఱచి
యర్ధరాత్రము లోని కరుగంగఁ బూని, రా
సడి యెట్లా యెఱిగి దుర్జయుఁడు వచ్చి
యడ్డగించెను; యుద్ధమతి భయంకరముగాఁ
జెలఁగె; మోగలులు ద్రోసికొని లోసఁ
జొరఁ బూని; రది చూచి చోండావతుల్ దవా
గ్నిజ్వాల లటులు క్రిక్కిరిసి తాకి;

గీ॥ రర్కుఁ డుడయించు సరికిఁ బోరగ్గ మయ్యె;
నంత భిల్పరాపురి నుండి యరుగు దెంచి
సూక్తసింహుఁడు తురకల స్రుక్కఁజేసి
సరభసముగ దుర్గ ప్రవేశం బొసర్చె.

13

ఉ॥ ఘోరముగా రణం బెదిగెఁ; గొన్ని దినంబులు దాటినంత, నా
హారపదార్థముల్ దఱిగెఁ; నంతట నొక్కయెడకా బ్రతాప ధా
త్రీరమణేంద్రుఁ జేరఁజని “దేవ నిగూఢ కవాటమందునకా
దూఱుచుఁబోయి ‘భీమగడ’ దుర్గముఁ జేరఁగ యోగ్య మియ్యెడకా.

క॥ చాలకా గాలము నిలువఁగఁ
జాలదు దుర్గంబు; తిండి సంభారములుకా

జాలపు; మీరిపుడచగుట

యే లగ్గగు నాకుఁజూడ నిందుండి వడికా"

15

మ॥ అని పాదంబుల చెంత వ్రాలుచు నలుం బ్రాధీకుఁ డర్థింప న
జ్జననాధాగ్రణీ భీమదుర్గమునకుఁ నైన్యంబులకా గూడి పో
యెను; శేషించిన నైన్యముల్ భుజబలం బేపారఁగాఁబోరె; నై
న నెలకా దాటకమున్న దుర్గమును జెందకా గల్గి రామోగలుల్. 16

మ॥ బలమెల్లకా గృశియింపఁ జొచ్చినఁ బ్రతాపస్వామి జాంబూనదా
చలముకా బోలి పరాక్రమక్రమత స్వచ్ఛందమ్ముగా నిల్చె; వి
ద్వల ధార్యకా జెఱఁబట్ట నాతఁ డగచాట్లకా ముగ్ధునం చెంచి నే
నలతో ముట్టిరి భీమదుర్గము నమంద స్తైర్యులై శాత్రవుల్. 17

-• యవనులు భీమదుర్గమును ముట్టడించుట •-

సీ॥ యవనులదెస ముఖ్యమై ప్రకాశించె న
త్యలము బృహన్నాళికాత్ర వహ్ని;
రాజపుత్రుల దెసరాజిల్లఁ దొడఁగెఁ బ్ర
ధానమై బాహావ్రతాప వహ్ని;
యగ్నిచూర్ణము ధాటి కాకోట నట నట
గండశిలలు కొన్ని పిండి యయ్యె;
క్షణమునకు క్షణంబు గడియకు గడియ యా
వనచమూ ప్రతతిని బలము తఱిగి;

గీ॥ నిప్పు లుమినెడు నారక్త నేత్రములును
మండుచుండెడు భయదాజ్య మండలములు
రక్తసిక్తపరిచ్ఛద రాజి వెలయ
రాజపుత్రుల పోరు దుర్వార మయ్యె. 18

క॥ వెల దాఁటుదాక యవనులఁ
గలనఁ గలఁచి నృపగురుండు కాపురముఁ దగకా
దలఁగించి బోయపల్లియ
నిలిపి వదిల పఱచి మఱల నెక్కొనె ననికికా. 19

మ॥ పరమప్రీతిని భిల్లలోక పతి యాపాదేశ్వరీ పాద పం
కరుహ ద్వంద్వముఁ గొల్చి తోడుకొని యా 'కావా' ఖనిక జేర్చె; నా
కరుణాసాంద్ర మనస్కు యత్తతీని భూగర్భమునక జేరు నా
ధరణీనందన మాడ్కిఁ బెంపెసఁగె నౌదార్యంబు దీపింఁగఁక. 20

గీ॥ రాణీవాసంబు భిల్ల రాష్ట్రంబుఁ జేరు
పెజ్జిఁగి మహాబతువా నేన నురవడిమెయి
దఱిమె; దుర్గమ వనముల నరుగలేక
గరళముక దన్న వేదము గతిఁ గలంగె. 21

గీ॥ విచ్చె మొగులులు; గగనంబు విమల మయ్యె;
గాపురముతోడ ననుచర గణము తోడఁ
గదలి బోయగూడెము పిడి నైలవార
సీమలకుఁ జేరె వీర లక్ష్మీ ప్రభుండు 22

గీ॥ విడిదీమార్పులు పగర రాయుడుల కూర్పు
లాత్మబలము తగ్గెడినూర్పు, లలజడిఁ గొనఁ
దొడరి తలఁకును మగటిమి త్రోవు లాడ
వెనుక చూడక నృపుఁడు ముగ్ధుని పెనంగె. 23

గీ॥ ఒక్కమెయి రేయుఁబవలును గ్రుక్క గొనక
జయము దవ్వైనకొలఁది నుల్కాహళక్తి
రవులు కొల్చుచు నడిపె సంగ్రామదీక్ష;
విమతులకుఁ జిక్కెఁ గడమ దుర్గములు గూడ. 24

సీ॥ మిట్ట మధ్యాహ్నంబు మిహిరుఁ యుగ్రుండయి
చెలరేఁగె; నొకచోటఁ వెట్టు నీడ
బోయ గడ్డిని దెచ్చియాయఁ బాపేశ్వరి
రుబ్బి కాల్చుచు నుండెరొట్టి యలను;
బిడుగు పాటున వచ్చి పడియె నంబరు దిక్కు
నుండి పరీధాను దండు గొనుచు;
మను జేశ్వరుండు కొమ్మలు వంచి బుట్టల
బిడ్డల వార్యనుబెట్టి విడిచె;

గీ॥ ననుచరులఁ గూడి యవననైన్యంబుఁ దాకి
పదులు సూటులుగాఁ దలల్ చిదిమివైచె;
నంత భిల్లులు వనసీమ నాక్రమించి
పిల్లలను రాణీఁ డేర్పిరి భిల్లవాటి.

25

సీ॥ షాబాజుఖాన్ గొప్ప నైన్యంబు తనవెంటఁ
గొలువంగ లోయ లొపలికిఁ జొచ్చె;
శైల సాంకేతిక సాహాయ్యమూఁద ప్ర
తావుఁడు భటులఁ గొందఱనుఁ గూర్చి
యాకస్మికమ్ముగా నరిసేనపై మారి
మనఁగిన గతిఁగ్రమ్మి మట్టసాఁగె;
నీయవస్థను ఖానుఁడెఱిగి నైన్యము వెన్క
మొగమయి పరవఁగా ముదలవెట్టెఁ;

గీ॥ దురకభటు లల్లనల్లన మరలిచూచి
రాజమణిఁ గానమికి నబ్బురమ్ము పడిరి
యాతఁ డవ్వలిదెన లోయ నరిబలమ్ము
బిట్టు దట్టించెఁ గ్రుక్కఁ దిప్పికొన సీక.

26

మ॥ మఱలక వైరులు వెన్కరుక దీరిగి; రీమాఱు బ్రతాపావనీ
శ్వరుఁ డవ్వారికిఁ గానరాక యెటనో శైలంబు లందుండి ముం
దఱఁ బోదొడ్డిన శత్రుసేనలఁ బ్రచండస్ఫూర్తిమైఁ దాకి కొం
దఱ నాత్మీయ కృపాబ నారలను మ్రందఁజేసె నత్యుగ్రుడై.

27

క॥ “కనఁబడఁ డెట్టులు వెదకినఁ;
గనఁబడినను బట్టువడఁడు; కట్టా యింక నే
మొనరింతు” ననుచు ఖానుఁడు
తనసేనను గొనుచు గిరులు దాటుకొని చనెక.

28

క॥ ఖాసింధాను మహా నే
నా సంవృతుఁ డగుచు నవలినాఁ డిరుదేరం
గా, పడి గని యాతని ని
శ్లే సిలుగులఁబెట్టి యినకులేంద్రుఁడు కలఁచెక.

29

- క॥ అటవీ మృగములవలెఁ బొం
చుటయును బైఁబడుట చీలుచుట కలఁచుటయుఁ,
ఏటతాటనమ్ము చేయుట
త్రుటిలోఁ జాటగుట నృపతి దూర్జటి నేర్పెన్. 30
- క॥ పులి నివసించెడు గుహలో
పలి కరిగెడు హరణవితతివలె, యావన సీ
రులు రాఁగ దినదినము వం
దలుగఁ బ్రతాపుఁడు కలంచి తనువులు సించెన్. 31
- గీ॥ అవిరళాశ్యాహుతుల రేఁగు నగ్నిహోత్ర
మన సలుంబ్రాధిపతి శాత్రవాటవి నెటు
భస్మమొనరింప నిటు ప్రతాప ప్రభుండు
దనరె సమరాభిసీమ మార్తాండు పగిది. 32
- క॥ ఒకపాలు నైన్యములు కొం
డ కనుమను బ్రతాపుఁడాకి నలినేయుచు వే
తొకపాలు భిల్లదేశము
నికటమునఁ జరించె రాణినిన్ జెరఁబట్టెన్. 33
- క॥ “ముల్లోకము లెదరించిన
ములైనను మోవనీక పూనిక మెయి నా
భిల్లనిఁ గలచెద”నని య
బుల్లాఖానేగె నైన్యములఁ దోడ్కొనుచున్. 34
- ఆ॥ శైల పంక్తి నడుమ జావురా తగరపు
గనులలోన రాణిగారి నుంచి
వేయుఁగనులతోడ వేయుఁ జేతులతోడఁ
బ్రీతిఁ గాచుచుండె భీమచాందు. 35
- క॥ అనుచరుఁ డొకదిన ముదయం
బునఁ దగరపుగనులు చేరఁబోయి మహారా
జ్ఞిని గాంచి భక్తిఁ దత్పద
వనజములకు మ్రొక్కి నిలువఁ బాఠేశ్వరియున్. 36

—, పాపేశ్వరీదేవి భిల్లునితోఁ దన భర్తనుగూర్చి యడుగుట. —

మ॥ “దరహా సోజ్జ్వలకాంతి కాంతమయి, యుద్యత్పద్మ పత్రాభ సుం
దర నేత్రద్వయమై, పరాక్రమకళా ధారేయమై, సత్కృపా
భరితంబై, రమణీయమై, భువన నేవ్యంబైన, నాజీవితే
శ్వరు నెమ్మోమును గాంచి నేటి కాకమా సంబయ్యె భిల్లాగ్రణీ. 37

క॥ వైరుల నైన్యము లెంత య

పారముగాఁ జుట్టుకొనెనొ చారేయెడ ను

న్నారో సమయమున నా

హారము దొరికెనునొ మాకు నై వగతురాకో.

38

మ॥ అకటా! వైరులదాడి తగ్గదని వారాయాసముకా జెందఁ బో
రుకదా? యెప్పటి యట్లు నవ్వుచునే పోరుకా దీర్తురా రాజపు?
క్రకు లుత్సాహము వీడరేకద? సలుంబ్రాభర్త సర్వాంగ ర
క్షకుడై భర్తయైలర్పఁ బ్రాణవిధు పజ్జికాగొల్చి యుండుకాగదా? 39

సీ॥ శ్యామసింహుండు పార్శ్వమున వర్తింతునే

సామంతు లందఱు సరస నుండె

స్వాతంత్ర్య సమర దీక్ష మహావన్యాన

ములు తొంటిచందాన నొలుకుచున్నె

వ్యాఘ్రోచ పుష్పంబువలె నాధుమోమున

నానంద దరహాస మలరుచున్నె

నాయాస మెప్పుడే నంది కుందఁడుగదా

యారోగ్య సౌభాగ్య మనువగుఁగద

గీ॥ యూర్జితోత్సాహ కళలతో నొప్పేడుఁగద

కలచు బిడ్డలదెస చుది మఱులదు గద

విమతులకునెల్ల గర్భ నిర్భేదకముగఁ

దీప్త కరవాల ధార నర్తించెడుఁ గద.

40

మ॥ “ప్రమదందోష్ఠ రణాంగణంబులఁ బ్రతాపస్వామి స్వాతంత్ర్యయో
గము సాగింపఁ దదాత్మజాతుఁడు భుజాగర్వంబుఁ బోనాడి దూ

రమునకా దాగెడు నెట్లు వైరులవలల్ రాల్పంగ సన్నాజ్ఞ నే
యు" మటం చెప్పుడుఁ బోరు నియ్యమరసింహుకా బట్టనేరకా గదా. 41

మ॥ చుఱకత్తుల్ గొని నెట్లు పై కురికి "ముచ్చుల్ వోరె మా మాతృదే
శరమకా గొల్లలుగొట్టు నీయవనులకా శాసింతు మి"ట్లంచుఁ జిం
దరగాఁ జీల్చెదరీ యనుంగు నినువుల్ నాకన్న సంతాన; మే
కరణికా దండ్రీకి దవ్వుగా నిలుప శక్యంబౌను నాబోటికి. 42

ఆ॥ విశ్వమెల్లఁ బొగడ బిల్లవాజ్యంబేలు
సత్త్రభుండు భీమచాందు దొరయుఁ
దండ్రీవోలెఁ గాదుఁ; దత్కృపమముఁ జీమ
సోఁకి; చెట్టికొఱత మాకులేదు. 43

క॥ కాని ప్రతాప దరిత్రీ
జాని పదాబ్జాత దివ్య సందర్శన నే
వానంద మందఁగోరుచు
మానస మొక్కింత వంత మరఁగి కరగెడికా. 44

క॥ ఒకమాటు దర్శనము చే
సికొనకవలె నంటినని వచింపు" మనఁగఁ గం
చుకి పాటేశ్వరి పాదము
లకు మొక్కుచు వెడలి వనములకా బడిపోయెకా. 45

గీ॥ అవల నొక్కనాఁడు ప్రతాపుఁ డరుగుదెంచె;
బోయదొర స్వాగతంబిచ్చి పూజచేనెఁ;
బిల్లలను హర్షఁజూచి పృథ్వీవిధుండు
కతివయ దినంబు లదొచ్చుటఁ గడపే వేడ్క 46

ఉ॥ అంతట నొక్కనాఁడు శబరా లయముచిది యాప్రతాప భూ
రాంతుఁడు వీరయోధులును గాంతయు బిడ్డలు వెంటరా, సహా
ర్యాంతర సీమలందరిగి యచ్చట మోగలునేనఁ జూచి క
ల్పాంతకుఁ డట్లుదాఁకి సమరావనిఁ బెక్కురఁ ద్రుంచె నుగ్రుండై. 47

క॥ సమరము ముగిసిన సాయం
సమయమునకు కైలసీఘఁ జల్లవి వటవృ

క్షముక్రింద వసించెఁ బ్రతా
ప మహింద్రుఁ డచట నావిభావరిఁ గడపఁ.

48

క॥ ఆరాత్రి కొంత కడచనఁ
దారా పదమందు నివిడ ధారాధరముల్
ధారా పాత్రల కరణి న
పారమ్మగ రేఁగి ఘోర వర్షము గురిసె॥

49

గీ॥ మాటి మాటికి హెచ్చె దెబ్బాటు వానః
వర్షమునకన్న రేఁగెఁ బ్రభంజనంబుః
నిలువ నెలవైన తరువట్టై కలయనూఁగి
తల నొఱగునో యనెడి శంకదపులఁ జేసె.

50

గీ॥ చలికి గాలి కాఁకలికి వర్షమున కడలి
బిడ్డ లేడ్వసాఁగిరి; కట్టుగుడ్డలెల్లఁ
దడిసె; నిసుఁగులు తనచుట్టు వడఁకుచుండ
తెప్ప వాల్చుక రాణి యారేయి గడిపె.

51

సీ॥ ఉదయంబె గిరినుండి కదలిరి మబ్బు తె
రల్ వాసి నభము నిర్మలతఁ దార్చె
నట వలీఖాను నైన్యములతోడ డాన్సెఁ బ్ర- -
తాపుఁడు జృంభించి తాకె నతనిఁ
బూర్వాహ్లాముననని ముగినె వెన్కకు వచ్చు
తఱివి మధ్యాహ్నార్కు కిరణదీపిఁ
జిన్నవాఁడొకఁడు శోషిలె వానిఁదేర్చ నొ
దొకఁడు మూర్ఖులె వానినుపచరించి.

గీ॥ రవి కెరగి, “రిపుల్ నేడింకఁ గవిసిరేనిఁ
దొలఁగిపోద మెండకు నిసుఁగులు బడలిరి
కొంతవడి శీతలచ్ఛాయ శ్రాంతి నొంద
వలయు”నని రాజ్ఞియర్థించెఁ బ్రాణవిభుని.

52

సీ॥ చేరువఁగల జమ్మిచెట్టు నీడలను వి
ల్లలతోడ వెళ్లి నిల్వకయ మున్నె

ఖాసిముఖాను చెంగటఁ దోచె నపరి వా
 రుండు రాజగురుండు తొలఁగి
 యొక గుహఁజేరి కూర్చుండె నంతట మహా
 బ్రహ్మను గనఁబడెఁ బ్రభుఁడు చెంచ
 శైల శిఖరమెక్కి పాపాజ్ఞానా వొంద
 నేపటి కచ్చట చేరవచ్చె
 గీ॥ నృపవరుఁడు లోయ కరిగె; ఫరీదుఖానుఁ
 దచటి కేతెంచె; భూపతి యద్రదాఁబె
 నచటికరిగె నబ్దుల్లాయు; నవనిపతియు
 నేగఁ దొరికానె "నాబా"గి రీంద్రమునకు.

53

సీ॥ ఉదయ పురమునకు నుత్తరమ్మున రెండు
 క్రోసులపైనఁ ద్రికూట మనఁగఁ
 బర్వతంబులరు; నా వసుధాధరము చుట్టు
 నతి సౌంద్రమగు నరణ్యంబు దనిరు;
 నీరమెల్లెడ నూట యూరి బుగ్గలుపుట్టి
 ధ్వనులెత్తి నెలయేళ్లు పాటుచుండుఁ;
 ద్రివిధ శీతోష్ణ ప్రదేశంబు లందుండు
 నకల జాతుల వృక్ష సమితియలరు;

గీ॥ మొల్లులును జాజి గన్నేరు మల్లెచెట్లు
 పారిజాత మందార చంపక తరువులు
 కసరుఁబూలు గుహాలించు కమ్మతావి
 విరియ వెదచల్లు దెనలెల్ల వెల్లిగొనఁగ.

54

గీ॥ అతి నిబిడమైన గహన మధ్యమున. సూర్య
 రశ్మి సోకని శైల గర్భముల, నదులు
 మొలుచు తావుల, భవుని కోవెలలు వెలయు
 గగనమునఁ గూరిపోయు చుక్కల విధాన.

55

గీ॥ అనుచర సమూహములు వెంట నంటి కొలువఁ
 బ్రకృతి రమణీయమగు నీ యరణ్యసీమ

దాటి యొకకొండ యెదురైన దానినెక్కి
యున్నత స్థానమును జేరనున్న యపుడు.

56

చ॥ అరిది చటచ్చట ధ్వనుల నంతట నించుచు రేగి గుఱ్ఱపుకా
బరువునఁ బర్వతంబవలి వైపున దూరమునందు నుండి తీ
వ్ర రభసవృత్తి నుద్ధర దవజ్వలనం బరుదెంచి వారి నం
దఱ గడుఁ జాట్టుముట్టి సముద్రగ శిఖాతతిఁ గప్పెఁ బెల్లుగకా. 57

మ॥ పరివారమ్ములు తాను నైస్యపతులుకా బాశేశ్వరీదేవి యే
మఱిని పుత్రగదవానలం బలమి ముంహా పీరలక్షి ప్రభుం
“డరందాననః చేతిబిడ్డలను నా కందిచ్చి యొక్కింత హె
చ్చరికక- మంటనుదాటి పొమ్మనుచు వాత్సల్యంబుతోఁ బల్కినకా. 58

సీ॥ “ఇది పొట్టిగుఱ్ఱః రా లెక్కుడు గడ్డిగా
దము లంతగాలేవు దావవహ్ని
బస్సున నవలికిఁ బరువెత్తుఁ గృష్ణ సిం
హ ప్రభుతోడ మాటాడు కొనుచు
క్షేమ స్థలమునకుఁ జేరుఁడు బిడ్డ లం
దఱ వహ్నిఁబాపి భద్రమునఁ దెత్తు
నహితులఁ దాక మీరరిగి నష్టెన్ని మా
రులౌ దవానలము మమ్మలమి యుండె

గీ॥ గడిమిఁ దలపూవు వాడక యిడుమ కడచి
బయటఁ బడఁగల్గుటయు నలవాటె నాకు
మీకు శ్రమమేల పొండ్లని మెలఁత పలికి
ప్రియము దొలుకాడ నగ్ని పరీక్ష దాటె.

59

గీ॥ పశ్చిమాది తటంబునఁ బండి తొడిమ
జాతీ చరమాబ్ధి దొరలు కూష్మాండ ఫలము
ననుకరించి సూర్యుం డపరాబ్ధి మునిఁగె
నరిగి రంద తాబూపర్వతాగ్రమునకు.

60

క॥ పున్నమ సన్నని వెన్నెల
మున్నీటను దేలు చొడ్డ పూమొగ్గటుల
త్యున్నిత సిత గోపుర సం
పన్నంబగు శీకలింగపతి కోవెలయు॥. 61

గీ॥ తపకుఁ బటికఁపు శిలలు గోడలును గోపు
రములు ప్రాకారములు నాలయములు గలిగి
దేవళంబెల్ల దవళకాంతి ప్రకస్తిఁ
బాలనంద్రంబు-చందానఁ బరిధవిల్లు. 62

క॥ మురువగు చెవులును, మెఱనెడి
గొరిజలు బెడగారు కనులు కొమ్ములు, ననునా
శిరమున నిక్కపు వృషభము
పరిమాణం బంది నంది వఱులును నుండు॥. 63

గీ॥ నందికేశ్వరు దిరిఁజేరి వందనములు
చేసి గర్బాలయముఁ బ్రవేశించి పన్న
గేంద్ర పరివేష్టి తైకలింగేశ్వరునకు
బూర్ణభక్తిఁ బ్రితాపుండు పూజచేసె. 64

గీ॥ అందఱును గూడి వచ్చి గర్బాలయంబు
సరస నొక మండపమున విస్తారవేది
కాంతరమ్మునఁ గూర్చుండి; రఖిల నైస్య
నాయకులఁగాంచి రాజ నారాయణుండు. 65

—* { ప్రతాపసింహుఁడు దేశత్యాగముఁ జేయుదునని
యనుచులకుఁ దెలుపుట } *—

గీ॥ “భర్తృతణండంబు నెపుడు ముంపంగవచ్చు
యవననైస్య ప్రవాహమ్ము నడ్డగించి
పర్వతమువోలె నిలిచి మేవాడలక్ష్మి
శాశ్వతమ్మగు విజయంబు సంతరించె. 66

సీ॥ ఛానువంశము నైభవ ప్రాభవంబులు
దీర మొనరెను శిలాదిత్య నృపతి;

సత్య సంస్థాపనాచార్యుడై రాజమం
 డనుండయ్యె గనకనేన ప్రభుండు
 సీలాబ్ధినుండి రాబూలుదాకఁ దురుష్క-
 పతులనెల్ల జయించె బప్పరావు
 వసుధాతలంబెల్ల వడవడ వడకించెఁ
 బురుషసింహుఁడు కాల భోజరాజు;

గీ॥ మఱియుఁ గోమనసింహాది మనుజు పతులు
 సకల దిగ్దేశ విశ్రాంత సాంద్రయకులు;
 ప్రాణములు మాతృభూమి కర్పణముచేసి
 ఛారతోద్ధారక భ్యాతిఁబడసి చనిరి.

67

సీ॥ భరతఖండము నభోనాగ మార్తాండుండు
 రాజపుత్రకులైక రాజరత్న
 మా పృథాదేవీ హృగ్బంధ మేలెడు దిన
 స్సామి, పృథ్వీ సార్వభౌము బావ
 మేవాడరాజ్యలక్ష్మీ ప్రాణనాథుండు
 కల్యాణసింహునిఁ గన్నతండ్రి
 కగ్గార్నదీ రణాంగణవార్ధి బడబాగ్ని
 ఘోరీమహమ్మదు కుంజరహరి

గీ॥ వసుధ వ్యాపించు యావనప్రళయ ముడువ
 నవతరించిన యాది నారాయణుండు
 సమరసింహ క్షమానాథు సదృశులైన
 ప్రభువు లుందురె యెన్ని కల్పములనైన.

68

సీ॥ రఘుపతిసింహు శౌర్యం బెంతనఁగవచ్చు
 మాహమీరుఁడు నృప మాత్రుఁ డగునె
 లమురాజు దేశ మేలాగు వృద్ధి యొనర్చెఁ
 జండుఁబోర్ ధర్మపీరుండు గలఁడె
 కుంభేంద్రుఁగని రణక్షోణి నెవ్వఁడునిల్చుఁ
 బృధ్వీకు సాహసం బెవరుకొల్పు

సంగ్రాము చౌర్య దీక్షరతి యెట్టిది
రత్నసింహుని పరాక్రమ మలఁతియె

గీ॥ ఛానుకులమునఁ గాక విశ్వప్రపంచ
మందు నేవంశమున జన్మ మందినార
లిట్టి భువనైక వంధ్యులౌ పృథు జలాధ్యు
లిట్టి ధర్మసంస్థాపకు లిట్టి ఘనులు.

69

సీ॥ మాడ నొప్పైయుండు నేడు కోటలతో మ
హాబ్ధిఁబోల్ సప్త భేయములతోడ
సప్రభంబు సోఁకు జయస్తంభ తతులతోఁ
గలువ పూలట్టి కోవెలలతోడ
వెలయు నెన్నుదినాల్గు విఫణి మార్గములతో
సముదార రాజమార్గములతోడ
సంఖ్యకు మీఱు ప్రాసాద సంతతులతో
జలపూర్ణ బహునర స్సమితితోడఁ

గీ॥ బెక్కు లక్షల జనులతో వేలయేండ్లు
యవనులకు గుండెగాలిమై రవికులంబు
గుర్తగొను క్షేత్రరాజమై కొమరు మిగులు
చిత్తురునుడోలు నగర మీక్షితిని గలది.

70

గీ॥ మహిత మేవాడరాజ్య రమా సమగ్ర
విభవ భాగ్యముల్ చూడ్కికి ప్రేగుగొలువ
వాహినులఁగొంచుఁ బెక్కు సంవత్సరములు
మొగలుపతి “యలాయుద్దీను” ముట్టడించె.

71

గీ॥ ప్రేటుదీటి యొకింత దెప్పిఱకమున్నె
ఘూర్జరమునుండి “బహదూరు” కూరుఁడగుచు
బచ్చి వినమును గ్రక్కుచు వచ్చి లగ్గ
పట్టెఁ; జిత్తురు పురలక్ష్మి కుట్టువట్టె.

72

సీ॥ వైరి విశ్వంభరాపతి దుర్ని రీక్షంబు
యవన భూపాల కారాలయంబు

భాగ్యలక్ష్మీ వసించు వద్మాకర వరంబు
రాజపుత్రుల మందర ప్రవరము
భారతా భండార్థ తారాపతంసంబు
భువని శౌర్యమునకుఁ బుట్టినిల్లు

గీ॥ లలిత మేవాడ లక్ష్మీవిలాస తీలక
మయి సహస్రాబ్జములనుండి యశముఁ గనిన
పురవరేణ్యంబుఁ చిత్తూరుఁ బూదిఁగలిపే;
దండు గొనివచ్చి యత్పరు దండధరుఁడు.

73

సీ॥ రాజనేవితము సూర్యద్వార రాజంబు
ప్రీతి ముక్కులుగాఁగ నేలరాలెఁ;
దన శిఖరము మాశ్వమునఁ దోచు కుంభు జ
యస్తంభ మూఁటాడి యవని మ్రొగ్గె;
హారతుల్ వేద మంత్రారావముల నొప్పు
కోవెల లన్నియుఁ గూలిపోయె;
వీరసంసారు లుర్వినిదాసి పోవుట
భవ్య మందిరముల పాడు వడియె

గీ॥ నటముఁ దెవి దిమ్ముపట్టఁగా నడవి రిళ్ళ;
బలిసి యెల్లెడ ముండ్ల చెల్లెలము కొనియె;
విడక బునబుసలాడె దర్శికరములు
వనమృగంబులు మీఁదె; గూబలును జేరె.

74

చ॥ ఇరువదియైదు వత్సరము లిప్పటి కెప్పుడో దాఁటిపోయెఁ జి
త్తురురమ మోముచుంకుమము తోఁగను పుష్పముదీతీ; రేయి ని
ద్దుర బవ లన్నముఁ విడిచి దుర్దమదీక్షను నిన్నియేండ్లు సం
గర మొనరించినఁ జయము గల్గెడు, కల్గెడు కల్గినానయుకా.

75

గీ॥ పట్టభద్రుఁడనైన యప్పటి విభవము
సంపదయు మూఁడునాళ్ళ ముచ్చటగజాతె;
మునుపటి మహోన్నతులు గల్గినను తలఁపులు
మెఱపు లెండమావులు గాలి మేడలయ్యె.

76

సీ॥ భాగ్యనివాసముల్ పదివేల వల్లెలు
 కళలూడి కాఱడపులుగ మాతెఁ;
 బరదురాసదము లెన్నదినాల్గు దుర్గముల్
 తొరుక్కపీరుల బారిఁ జిక్కెఁ;
 బచ్చతోరణముల దాసిల్లు మేవాడ
 నహుమఁ డేలిన యింద్ర నగరమయ్యె;
 ముప్పదియాఱు రాఱ్ఱుఖ్యవంశంబు ల
 కృరుఁ జేరి చరణ పంకజముఁ గొలిచె;

గీ॥ దేశ మెల్ల టోయెఁ; గోశంబు వమ్మయ్యె;
 నైన్యబలము దిందె; శక్తికుందె;
 నక్కటకట! వార తావనిపై ధర్మ
 మెట్లు నిలుచుఁ; గీర్తి యెట్లు పొలుచు;

77

గీ॥ హంస తూలికా మృదుల శయ్యలను బూల
 పఱపులను జేటికలు జోల పాడుచుండఁ
 బెరుగు నాదు సంతాన మీకటకురాల
 వాన కెండకుఁ బలుపాట్లఁ బడల వలనె.

78

గీ॥ కూడు నీరులేక నశింతుఁ; క్రూరఫణులు
 గఱచుఁ; నారణ్యమృగములు పెరుగు ననక
 వృక్షముల వ్రేలు బుట్టఁ బెట్టి విడుతుఁ;
 నరులు వెన్నాడఁ గాననాభ్యంతరమునఁ;

79

గీ॥ రాత్రి కురిసిన ఘోరవర్షమున వట మ
 హీరుహముక్రిందఁ దడిసి మేమెల్ల నల్లె
 నిలిచితిమి; రాణిగా రాఱు నెలలబిడ్డఁ
 బొదిగిఁటనె నిల్చుకొనెఁ బ్రొద్దుపొడుచు వఱకుఁ;

80

సీ॥ చండార్కుఁ డంతరిక్ష మహాపథంబునఁ
 జెల రేఁగి నిప్పులు చెఱగు నపుడు.
 గడ్డి గాదము పోకి కడలేల్ల దరికొని
 మెండుగా దావాగ్నిమండు నపుడు.

భూతలంబెల్ల దుమ్ముగలేచి నుడివడ
భీకర వాతముల్ వీచునపుడు,
హెచ్చు తగ్గులులేక యేకార్ణవంబగు
కరణీ బెల్లుగ వాన కురియునప్పు

గీ॥ దీల వడంక భూకంపము లెత్తునపుడు,
కడకుఁ దలఁదాఁస నొక్క యంకణమునీడ
చిక్కకయె, మేము పిల్లలు స్రుక్కుబాధ
లకట! మాగర్భవైరులకైన వలదు.

31

సీ॥ కనక సౌధాగ్ర భాగములందు మూర్ధాభి
షిక్తలౌ రాజయోషిద్వరేణ్య
లడుగులకు మడుగులిడి కొల్వఁ గోమల
తర హంసతూలికా తల్పమందు
నెండ కన్నెఱుగక యుండి యంద్రాణి చా
యను దేవభోగంబు లనుభవించ
వలసిన నారాణి పాశేశ్వరీదేవి
ధువనైక సౌజన్య పుణ్యసాధ్వి

గీ॥ యకట! “యన్నమో రామచంద్రా” యటంచుఁ
బదియు నేడ్వరు బిడ్డలు పట్టి పెనఁగ
గోడుగోడునఁ గన్నీరు గ్రుక్కువ్రాసుచు
నలమటలనెల్ల దీగమ్రుంగి యడలవలనె.

32

సీ॥ సారవంతము నైల వారా మహామహీ
ధర పార్శ్వముల, సమధరణీ గట్టు
వడి చినమంతకుఁ బిడికెడు గడ్డియుఁ
గ్రుక్కెడు నీరంబుఁ గ్రోలికొనుచుఁ
బరిశుభ్రతరమైన స్వచ్ఛంద వాయువుఁ
బీల్చుచుఁ గడు సాధువృత్తి యలర
నక్కరుతో రణం బారంభమైన యీ
పదియును దొమ్మిది వత్సరములు

గీ॥ సందనోద్యాన నాగంబునకా మెలంగు
కామదేను సంతానము కరణి నెపుడు
పిల్లలును మేము బయల జీవింపవలనె
మానవుల కర్హమగు తిండి మఱచిపోయి

83

ఆ॥ కాళ్ళనిండ గుడ్డ, కడుపునిండుగఁ దిండి,
కంటినిండ నిద్ర, గాన కెపుడు
బిచ్చగాండ్రకన్న బీదలమైయుంటి,
మింక నెంతకాల మిట్లు కడచు.

84

మ॥ తఱితో నక్బరు సార్వభౌముఁడు నితాంత ప్రాభవోపేతుఁడై
ధరణి చక్రమునేలు వేళను దరిద్రత్వంబు దిక్కేది యు
ర్వరఁ దానుండఁగఁ జోటుగానక మహా రాజాప్రతాపావనీ
శ్వరు సంసారము నాశ్రయించినది; యీపాపంబు నేమందునో. 85

శా॥ భీతిఁగొల్పు కరాళ వక్త్రమున వేవేగఁ జరావ్యాఘ్ర మీ
నా తరుణ్యము మ్రింగఁగఁ దివిరె జెంతఁబొంచి లేడిఁబలెఁ
జేతన్దైర్యముగూడ నన్నగిలె మానెఁ నుంత యుత్సాహ మే
రీతిఁ గార్యముఁ దీర్తు నేపగిది మాతృప్రీతి సంధించెదఁ.

86

గీ॥ గాలి వాన విధాన నల్గడల రేగు
కష్టముల కెత్తువడి డస్సి కడిమితగ్గి
హృదయకోశంబు తన నైజ వృత్తివిడక
యాడునో! యూనో! తెలియంగరాదు.

87

మ॥ చనఁగఁ జొచ్చెను నిర్వదేరులు మహా స్వాతంత్ర్య యుద్ధంబుఁ జే
యను నేదీక్ష వహించి నేటికి; భవిష్యత్కాల తారాపథం
బున దూరమ్ముననైనఁ గొంత విజయంపుకా గాంతి రేఖల్ మిను
క్కుని చూపట్టవ యే భగీరథుఁడు డాయక దెచ్చునో జాహ్నువికా. 88
సీ॥ సంతత తౌరుష్క సంగ్రామ వహ్నిచేఁ

గాలఁగా మిగిలిన కట్టెనైతిఁ
నలిగొట్టి కుక్కియై నక్కిమూల్గెడు నక్క
పైఁ దాటి పండ్మాడి పడినయల్లు

రక్తమేదో మాంసరాశి తగ్గి యకాల
వృద్ధత్వ మిపుడు పైకెక్కెనాకు;
నింక నెంతయొకాల మీశరీరంబిట్లై
యనువుగా నుండు నంచాసలేదు;

గీ॥ ప్రాణపదమైన మేవాడ రాజ్య పావ
నాధిపత్యంబు 'నాబూ' మహాచలాధి
పత్యమును నావి గావని వదలి యవలఁ
జనెడు కాలంబు వచ్చె; సంశయములేదు.

89

చ॥ చెలులను బిడ్డలకా సుతుల స్నేహితులకా గులబంధులకా గృహం
బుల దనిధాన్యపస్తు చయముకా విడి కేవలభక్తి నాపదం
బులు మఱి దేశమాతృ పదముల్ భజించిన మీకు నేటికి
గలుగదె సుంతియేనియు మనఃపరిత్పియై యొకింత దీప్తియుకా. 90

చ॥ శ్రమలకుఁ జిక్కిరిక్కిరి యనిశంబును గంపలఁబడ్డ యట్టి కా
కములకుఁ బోలె ముండుఁ జనఁగాఁ దెరవెంతయులేదు గెల్చు పు
ణ్య మదియు నంతయే కుల సనాతనకీర్తిని నిల్పలేని-య
ల్పమతులు మాతృభూమిపయిఁ బాదముమోపి వసింప నర్హులే. 91

సీ॥ అకట! మానూర్యాన్వయ ప్రభూత నృపాలు
రప్రతిహతముగా నధ్వరములు
సలుపుచు వ్రాహ్మణ సంపర్పణంబుల
నొనరింప మిగులఁ బావనములైన
దుర్గంబులందెల్లఁ దురికమూఁకలు చేరి
సలుపరాని యకార్యముల నొనర్చె;
గటకటా! నాకుఁ బల్కఁగ నోరు రాకుండె;
బరదేవతా స్వరూపము లటంచుఁ

గీ॥ బనువుఁ గుంకుమ లర్పించి పాదయుగముఁ
గరము భక్తిని నేవించు గంగ గోవు
లను గృహనువీడి వధియింతు రనుదినంబు;
నిది కనుంగొవి జీవించి యేమి ఫలము.

92

గీ॥ ఉండి యీ ఘోరకృతిఁ జూచు చుండలేము
తివిరి రిపుగెల్పి జయము సాధింపలేము
కడకు మనయున్ని యిచట మేరమెడచన్ను
లవల నడకత్తిలోఁ బోక యట్టులయ్యె.

93

సీ॥ పలుమాటు విశ్వ సౌభాగ్యంబు దేశ క
ల్యాణంబు నెలకొల్పు నభిలషించి
మనము చేసిన త్యాగమును మనకృషి బూదిఁ
బోసిన యాజ్యంబు పోల్కియయ్యె
మన నేత్రముల మ్రోల మన మాతృదేశంబు
పరుల యధీనమై ప్రజల దాస్య
జలరాశిలోన మున్గలు పెట్టుటలు గాంచి
యించుకయును సహియింపఁజాలఁ;

గీ॥ గటకటాః పూర్వనృపుల రక్తములతోడఁ
దడిసి మనరక్తములఁ బునీతంబునైన
కీర్తిరాశి మేవాడ లక్ష్మికిని మనకుఁ
దీక్షింపట్టలే యింక సీదినము బుణము.

94

గీ॥ ఉత్తరాయణ పుణ్య ముహూర్త మొంది
యంప నెజ్జఁ బండిన భీష్మ ననునరించి
వగచి వరుగై వటించి మేవాడమాత
కనుఁగొనలఁ బ్రాణముల నిల్పికొని పరుండె.

95

గీ॥ ఇరువదేండ్లు రణమొనర్చి యెట్టి ఫలము
నేని మనమెల్ల సాధింపలేని చోట
నకటః భూమికి బరువు చేపై మనంగ
నేలః పరువేలః యభిమానమేలః యింక.

96

శా॥ పావిత్ర్యంబున కాటపట్టయిన యా పంజాబుకో పర్షియా
కో వెళ్ళకాదలఁతుకాః స్వతంత్రముగ నెక్కొల్పకాదగుకా రాజ్యముకా
నావెంటకా జనుదేరఁ గోరినను సన్నాహంబు గావించి నా
రో పీరో మఱి యందఱో కదలి రారో యింక మూన్నాళ్ళకుకా. 97

గీ॥ యవనసంసర్గమును వీడియవలి కేగు
తే శుభంబని యెంతు, మీకెట్లు తోచు;
నెమ్మిమెయిఁ దెల్పుఁ దీపుడు; మీ నిర్ణయమును
దాల్తు శిరమున మందారదామ మట్లు.

98

సలుంబ్రా కృష్ణసింహుఁడు ప్రతాపసింహు ననుసరింతునని నివేదించుకొనుట.

మ॥ అని వాక్రుచ్చియు నిల్చినంతట సలుంబ్రాచీకు డుంక లేచి భ
క్తిని హస్తంబులుమోడ్చి “భారత ధరిత్రీ దాస్య నిర్యూలనం
బున దేశోద్ధరణమ్మునందు హృదయంబుకా నిల్చి యెంతెంత నే
యను సాధ్యంబగు నంతచేసితివి నీవత్యంత దీక్షరతికా.

99

సీ॥ వేనలేల్ రిపుల నొప్పించు పట్టునఁ గర్ణ
పేయమై విందు నీ వీరగర్జఁ;
దలఁ ద్రుంచు బహుళాపదలు చుట్టినప్పుడు
చెవియొగ్గి హంకార రవము విందుఁ;
దిండిలేక తపించు దీనముల విధిఁజూచి
పెడబొబ్బ వెట్టు చప్పుడుల విందు;
స్వాతంత్ర్య సమరదీక్షకుఁ బూన్పు నీ యువ
న్యానంబులను జెవులారి విందుఁ;

గీ॥ గాని కొండంత నొప్పితో గానిపడుచుఁ
బిడుగు పడినట్లు హృదయముల్ వ్రీలఁచేసి
విన్ననై దీనమగు వాచుక విని యెలుంగ;
ననలమున వ్రేల్చునట్లు వామనసు పొగిరె.

100

గీ॥ నీహృదయ పద్మపీఠ నిర్యూహమెక్కి
యలరి స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి సహస్రనామ
కాంతులను వెల్లెఁ దన్మహాఖండదీప్తి
కడలుకొని ధీల్లి మొగలుల కనులుగుట్టె.

101

సీ॥ పురము రాజ్యముమాని మూఁడేండ్లు శ్రీ హరి
శ్చంద్రుండు పడిన కష్టముల నెఱిగి

పదునాలు గబ్బముల్ వనవాసమున రామ
 చంద్రుండు పడిన కష్టముల నెఱిగి,
 పదియు మూడేండ్లుగాఁ బాండవుల్ గహనాంత
 రములలోఁ బడిన కష్టముల నెఱిగి,
 యిరువది మూడేడు లీ వీ వసులఁ గుటుం
 బముతోడఁ బడిన కష్టముల నెఱిగి,

గీ॥ తారతమ్యంబుఁ దూచిన వారి యిడుమ
 లత్యగాధాపదావ ర్తమైన నీదు
 చరితమున నొక్కపుట కొక్క చరణమునకు
 సాటి గావని గొంతెత్తి చాట నేర్తు:

102

సీ॥ అట్టె చూచిన దోనెడంతైన లేదు మే
 వాడరాజ్యము; నైన్యబలముగూడఁ
 జాలనిదే: యుద్ధ సన్నాహ మల్పంబె;
 యటులున్న నేఁబదియైదు లక్ష
 లగు కౌల్పలము, పదునైదు లక్షలగు గు
 ఱ్ఱముదండు విస్తార రాజ్యలక్ష్మి
 యేనుంగులు పిరంగు లెన్నేనిఁ గలుగు వి
 శ్వంభరాధీశుఁ డక్కురున్మపాలుఁ

గీ॥ డట్టె యుజ్జ్వాత లూఁగి తూఁగాడి పడఁగఁ
 దాఁకఁగలిగితి; వెన్ని సాధనము లున్న
 నిన్నొకని గెల్వఁజాలక తన్నుకొనెడి
 ననుచు హాస్యాస్పదం బయ్యె నతని బ్రతుకు

103

గీ॥ క్షణము విడక నైన్యము లంపి రణమునేయ
 నీపయికి నక్క పంపించు నిరత ధాటిఁ
 బరిషయకానేన 'గ్రీసు' పైఁ బరవ లేదు;
 యవనులు 'జిరూసలెమ్మ' పై నరుగలేరు.

104

శా॥ ఈ విశ్వంభర పుట్టుటల్ మొదలుగా నింధాఁక నేదేశమం
 దే వంశమ్ముననైనఁ గష్టముల నెంతే నాత్మబంధుల్ వలెకా

భావంబందుఁ దలంచుచుకా వలచుచుకా స్వాతంత్ర్యముకా గొల్పిరే
నీ వొక్కండవు దక్క కాంతి నిరతికా నిర్విద్ర తేడోనిదీ. 105

ఆ॥ ఇట్టి దేశబంధుఁ డిట్టి శూరోత్తముఁ
డిట్టి రాజయోగి యిట్టి త్యాగి
లేఁడు లేఁడబంచు మూఁడు లోకంబుల
ద్రోతనైనె; గురినెఁ బూలవాన. 106

సీ॥ అక్కరు విశ్వంభరాధీశ మౌళిదీ
ధనసేవ; నీయది దైవసేవ;
యాతని దెల్లప్పు డాత్మ వైభవము; నీ
యది నిరంతరము నాత్మవబోధ;
మతని కుండినదెల్ల నైహిక బలము; ని
న్నాశ్రయించినదెల్ల నాత్మబలము;
నతని దందఱకన్ను లరించు భోగంబు;
నీది జగముమెచ్చు నిండుత్యాగ;

ఆ॥ మతఁడు జగముగెలిచె; నాత్మగెల్పితివి నీ;
వాతఁ డీతరజనుల నాశ్రయించు;
నీవు స్వాశ్రయఁడవు; నీకు నాతని కెన
లేదు; జగము క్రిందుమీఁదు లయిన. 107

గీ॥ కష్టమే మనపాలిటి కల్పతరువు;
దుఃఖ మెఱుంగని హృదయముల్ దుర్బలమ్ము;
లతి పరిమితంబయిన శక్తి యలరు నరుల
కపజయంబులు బలవర్ధ కౌషధములు. 108

మ॥ ధర సృష్టించిన బ్రహ్మ ఫాలమున నేత్రంబుండు శంభుండు, న
ప్పురుషోత్తంసుఁడు శౌరియుకా, నరులుగాఁ బుట్టొంది యేనూఱులా
తరఁబుల్ పోరినఁగాని నీకరణి స్వాతంత్ర్యంబు నిట్టింత దు
ర్భర నిష్ఠారతిఁ గొల్వలేరని పచింపకా నేర్తు వేనోకులకా. 109

గీ॥ శక్తి దాఁపక యాత్మ వంచనములేక
నీయడుగునీడఁ దలఁదాల్చి నిన్నుఁగొలిచి

త్యాగమించక యెఱిగితి నను యశంబు
సంతరించితి నర్హత చాలకున్న

110

గీ॥ వాసుదేవుని చరణ పూజా సుమ మటు
నిరతమౌదలఁ దాల్తు నీ నిర్ణయమ్ము;
నీడ మేవాడనున్న నేవాడనున్న
నేను నీవాడ ననువాడ నెపుడుగూడ.

111

క॥ మూన్పాళ్ళ గడువునన
సన్నాహ మొనర్చి మేము సంసారిములుకా
నిన్నుఁ గొలువంగవత్తు" మ
టన్న "నటులెచేతు" మనుచు నంద అరుగుచుకా.

112

మ॥ పరివారంబుల వెంటఁ దోడ్కొని సలుంఁట్రా కృష్ణసింహాది భూ
వరు లందుండియు నాత్మసీమలకుఁ బోవకా భీమచాం దైచువే
పుర నాకోవెలచుట్టు భిల్లులను గాపుకాబెట్టి తానుకా ధను
ర్ధరుడై కావలిఁగాచె నయ్యెడ బహిర్ద్వారమ్మునకా నిల్చుచుకా. 113

గీ॥ ధన కనక వస్తువాహన తతులనెల్ల
బండ్లపైఁ ద్రోవ పట్టించి పంపి రాజ
పుత్రవీరులు మఱల నాబూగిరీంద్ర
మునకు వచ్చిరి ప్రచుభక్తి యినుమడింప.

114

గీ॥ మెఱుఁగు బంగారుపూలు వోల్ కిరణతతుల
జాలభానుండు ప్రకృతి శోభలను బెంప
నల సలుంఁట్రాధిపతిఁ జూచి యాప్రతాపుఁ
"డేకలింగేశునకు మొక్కి యిపుడెవత్తు.

115

గీ॥ అంతలోన మీరందఱ ననుచరులను
బయన మొనరింప నాయత్త పఱచు"డనుచు
బలికి గర్బాలయంబు లోపలికిఁజనియె
వగలఁ బొగులుచు నాసలుంఁట్రా విభుండు.

116

సీ॥ వదలన్న సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకంబు
నలిపితి భువన మాశ్చర్యవడఁగ

బయటికి వెడలుచో వనిరోస ముండ్లను
 రాల్దీసి త్రోవ శుభ్రముగఁజేతు
 “నాహేరియా” వేఁట కరుదెంచు నపుడెల్ల
 నన్ని సామగ్రు లాయత్తపఱతు;
 శాత్రువు లెదురైన క్షణమున సకల నై
 న్యముఁ దీర్చి యనికి సిద్ధముగ నుంతుఁ

గీ॥ గాని, గుండెలు బరువెక్కఁగా స్వదేశ
 మ్మై విడనాడి పోవుచో ననుచరులను
 సర్వ సన్నాహమునఁ బూన్పు జాలి మాలి
 నట్టి కార్యముచేయు పెప్పైన నెఱుంగ.

117

మ॥ అదిరా! దేవుని కన్న మిన్న యని భక్త్యావేశమున బెంచి యి
 ర్వది యైదెండ్లుగ దేశమాతకు సపర్యల్చేసి శుష్కించి క
 ష్టదశఁ గుందిన విశ్వవీరునకు దేశత్యాగమున జేయు దుః
 ఖదశఁ దెచ్చితే! దుష్టదైవము హోమదగ్రంభయ్యె నీచేయ్యముల్.

సీ॥ ఎత్తినచేయి యింతేని దింపక రణా
 గ్రముల శాత్రుల శీర్షములు తఱిగె
 విశ్వ విశాలమై విలసిల్లు హృదయంబు
 స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి కాస్థానమిచ్చెఁ
 దనదు సర్వస్వ మప్పనచేసి మాతృ దే
 శారాధనమునఁ బుణ్యతముఁడయ్యెఁ
 ద్వాగానురక్తి ధర్మానక్తి విశ్వోన్న
 త స్థానమంది తద్దయును వెలిగెఁ;

గీ॥ జతు రుదధి సంవృతావసీ సార్యభౌమ
 పదవి రానున్న మాతృ భూపాదనేవ
 విడని రాజర్షి చంద్రుండు వెడలవలనెఁ
 దనదు సీమలోఁ దలదాచు తావులేక.

119

సీ॥ త్రిభువ నాదర్శ వందిత పరమోత్కృష్ట
 సద్గుణ గణ రత్న సలిలరాశి
 రాజాప్రతాప వీరప్రధు వదన మం
 దలరారు నవ మందహాస రేఖ
 జీవ నౌషధముగఁ ద్రావి యెట్టెట్టులో
 దినములు కడఁ ద్రోసికొనుచు నుంటి
 నా యభాగ్యముమీటి నాస్వామి తఱితప్పి
 యక్కటా! దైవోప హతుఁడునయ్యెఁ

గీ॥ గట్ట! దరహాస కూన్మమై కాంతిలేని
 యీమహారాజు ముఖము నేనెట్లు చూతు
 నెట్లు భరియింతు నెటుమందు నేమియందు
 ముందు మాకుందు డిందెడు చందమున్నె?'' 120

గీ॥ అని యరిగి కొండయంత దైన్యమునఁ గుండి
 యనుచరుల నిశ్చములనెక్క నాజ్ఞచేసె
 నల్లనల్లన గర్భాలయంబు విడిచి
 వాకిటిని దాటి రాజ లోకైక గురుఁడు. 121

గీ॥ వచ్చి యశ్వంబుపైఁ జేయివైచి నిలిచి
 యఖిల భువన ప్రపూజ్యమౌ నాగిరీంద్ర
 సమతలమునుండి చుట్టు దేశంబువైపు
 చూపమర్చె గ్రీఁగంటి యంచులుఁ జెమర్చు. 122

మ॥ "అకటా! చేసిన యన్ని యత్నములు వఱ్ఱై గెల్పు సుంతెనఁ జే
 రక దైవోపహతుండునై యిదె మహా రాజాప్రతాపుండు తా
 వక కల్యాణ పదాంబుజాత యుగ నేనా భాగ్యముకా వీడి కూ
 లికిఁ గొల్వకాజను లన్యసీమలకుఁ; దల్లి వీని నెట్లోర్తువో. 123

కా॥ వ్యోమం బంటెడు నీదు శైలశిఖరంబుల్ మంజులమ్మైన యా
 రామ శ్యామలసీమలుకా బ్రబల దుర్గశ్రేణులుకా సారవ
 ద్భూముల్ సీసముదార భాగ్య విభవంబుల్ వీడి పోనుంటిఁ; ద
 ల్లి! మేవాడ సతీమతల్లి! మదిలోఁ గ్లేశంబు రాసీకుమీ. 124

గీ॥ ఇరువదేండ్లుగ నుత్తమ పరికరముల
భక్తిఁగూర్చి నాపావన స్వాంతమందుఁ
దల్లి నేఁగట్టుకొనిన స్వాతంత్ర్య వజ్ర
భవనిరాజంబు కన్నీటి వఱద మునిఁగె.

125

శా॥ నామేనకగల రక్త మాంసములనుక నాశల్యముల్ ప్రాణముక
నీ మేల్లాఱిచి భారపోయుటకు సందేహంబు నుంతేని లే
దే మేల్లార్పగలేని వ్యర్థమతివై యిందుండి జీవింప నే
ధీమంతుల్ సహియింతు నావ్యసన మాదేవుం డెఱుంగుజుమీ. 126

మ॥ అతిభీమంబుగఁ బెల్లరేఁగి నిబిడంబై మూఁగి యీసర్వభా
రతదేశంబును ముంచివైచిన మహోగ్రంబైన దాస్యాంధ కా
రతతిక దేవుని దృష్టిగూడ నణుమాత్రంబుక జొరకబోని దు
స్ప్రితి సంధించెడు పాపిరాల మరుదెంచెక; జూచి యెల్లొర్తునో. 127

సీ॥ విశ్వపావనసైన వృత్తి వర్తిండు గో
బ్రాహ్మణులకుఁ దగుపాటు గలిగె;
దాతృనిధుల్ ముసుల్ స్థాపించు వజ్రాశ్ర
మాచారవిషు లడుగంటి పోయె;
బెట్టని కోటలై వెలసి నిఁగొల్చు పీ
రుల పౌరుషము గంగఁగలిసి పోయె;
మంగళలక్ష్మీ సమానలా సాధ్వల
సౌశీల్య గరిమ కార్శ్యంబు నొందె;

గీ॥ పేయునేండ్లుగ వ్రేటుపై వ్రేటు దగిలి
చిక్కి సనిదక్కి స్రుక్కి కృశించి నాదు
పాలనమున మంచమువట్టి దీలుపడఁగఁ
బాలుపడ్డితివె! తల్లి! మేవాడ లక్ష్మి.

128

సీ॥ మాతృదేశము శుద్ధమతిఁ గొల్వఁగాఁ జాలు
సుతుఁడును లోక వందితుఁ డటంచు,
భౌతికసుఖము సర్వము సన్న్యసించి ధ
ర్మైక వర్తనుఁడవై యిన్నినాళ్లు

రిక్తమేదో మాంసరాశి సూక్ష్మచు నిన్ను
 సుద్ధరించి కృత కృత్యుండ నగుదు
 నని కృషిచేసితి; నక్కటా నాపాపి
 హస్తము లాశాగ్ర మందలేదు

గీ॥ పూర్వ వైభవమున నీవు పొదలుచుండ
 నాకలుష నేత్రములఁ జూడరేక పోతి
 నాశ లడుగంటఁ ద్రాణంబు లవిసిపోయె;
 బ్రతుకె వృధయయ్యెఁ దల్లి మేవాడలక్ష్మి.

129

సీ॥ పసితనమ్మున లేడివలె లాఘవమ్మున
 నద్రుల కెగ్రటాకి నట్టిచోట్లు
 పట్టాభిషేక సంపద్విభూషితుఁడనై
 యధికృతి నెఱపిన యట్టిచోట్లు
 కవచ ఖడ్గములూని కదనరుగముల పూ
 రారులఁ గడతేర్చి నట్టిచోట్లు
 నొకఁడనై శత్రుల నుడికించి జగమెన్న
 నపజయంబు వహించి నట్టిచోట్లు

గీ॥ కట్ట బట్టయుఁ దినఁ గూడు గానకున్న
 నచల భక్తినిశా నేనించి నట్టిచోట్లు
 హృదయ ఫలకమ్మునందు ముద్రితము లయ్యె;
 మఱువలేనమ్మ ననునేను మఱచుదాక.

130

గీ॥ వీరు లాఠీయుఁ లాపులు పృథ్వివరులు
 బంధువులు నీగిరింద్ర గర్భముల నొలుంగఁ
 విరికి దొంగసుగా నిన్నుఁ దొఱఁగి జాఱ,
 వ్రాసె నాతలధాత మేవాడమాత.

131

గీ॥ తలఁ దఱుగనోపు బహు విపద్ధశలనై నఁ
 గాంతి యించుక చెడని నాకన్నదోయి
 నశ్రుకణములు వొడమె; నీయడుగుదోయి
 నమ్మః ముక్తా భిషేకంబు నాచరింతు.

132

శా॥ నేనేగాక మఱొక్క ధీరుఁ డెవఁడే నిశానిన్ను నేవింప నె-
 తేనికా బూనిన,వాని పుణ్యమున నేనికాదల్లి మేవాడ ల
 క్షీ! నిత్యోత్సవ నిత్యమంగళ జయశ్రీ నిత్య సౌభాగ్య రే
 ఖా నిత్యప్రభలేల్ల నీకుఁ గలుగుకా గాకంచు గాంక్షించెదకా. 133

సీ॥ హారావశీశైల మనుపమ స్వాతంత్ర్య
 వీర దుందుభుల శబ్దించుఁగాక
 గుట్టలు పుట్టలు గుహలు స్వధర్మ త
 త్పరుల యశంబు మార్పలుకుఁగాక;
 మేవాడరాజ్యలక్ష్మీ పరాక్రమ మెల్ల
 వేళల భువిఁ దాండవించుఁ గాక;
 త్యాగైకధనుల సత్య స్వరూపులచే ర
 హించి నీకడుపు ఫలించుఁ గాక;

గీ॥ చానుకుల గౌరవంబు నిల్పంగ నోడి
 త్యాగమునఁ గుంటుపడి నీపదములఁ గొలుచు
 పున్నెములులేక దూర భూములకు నేగు
 మమ్ము మాపేళ్ళు లోకంబు మఱచుఁగార ॥ 134

గీ॥ అనుచు భర్తనిజూపి వందన మొనర్చి
 మఱువఁజాలక చేరెఁడు మట్టిదీసి
 కనులనద్ది రుమాలునఁ గట్టి యూర్చి
 యాప్రతాపుఁ డశ్వంబుపై నధివసించె 135

ర॥ ఈకృతి మారమునుండి త
 దేక ధ్వానంబుతోడ నీక్షించి సలుం
 బ్రా కృష్ణసింహవిభుఁ డతి
 లోక మహోద్భుత విలాస లోలాత్మకుఁడై. 136

మ॥ “అరరే! యీ భువనంబులెల్లఁ దలక్రిందైపోవు బల్ విస్మయా
 కర దృశ్యంబిటు సాఁగె నేడిచట లోకం బుద్భవంబంది వ
 త్సర సాహస్రములెన్ని దాఁబెనొ మహాశ్వర్యాస్పదం బిట్టి బం
 ధుర కార్యంబును జూచియుకా వినియు నెందుకాగాన రెవ్వారలుకా. 137

సీ॥ విశ్వంబు తనకనుల్ విచ్చుటాదిగ దేశ
భక్తులెందఱొ మాతృభక్తి పరత
సర్వస్వ మర్పించి శ్రమచేసి కడకు స్వా
తంత్ర్యంబు నిల్పెడు దారి చెడుచు
నాత్మరాష్ట్రము వీడి యరిగియుండఁగవచ్చుఁ
గాని నాదేవుఁడు కట్టకడకు
మేవాడ విడనాడి పోవుచు మాతృ వం
దన మాచరించియుఁ దనివి సనక

గీ॥ యెచటికిని దాను వెల్లిన నచటఁగూడ
మాతృదేశ మారాధించు మమతఁబెంచి
తల్లినేలను గల మట్టి నల్లనఁగొని
పై యమాలు చెంగున దానిఁ బదిలపఱచె.

138

సీ॥ పరిషియాచేరి సుస్థిరవాస మేర్పడు
తఱి నిప్తు గొనిన యాతల్లి మట్టి
దేవతార్చనమున సౌవర్ణపేటి కా
భ్యంతరమున నుంచి యహరహంబు
ధూప, దీపాది నిత్యోపచారములు గా
వించి పూజించి నేవించు నిజము
అద్దిరా! యీతని కాత్మదేశము నెడ
భక్త్యభిమాన మిభ్యంగి దనుచు

గీ॥ భువనముల విస్మయాంభోది ముంచి తేల్చు
నీమహాకార్య మొక్కడే యెఱుకచేయు
నప్రతిమ దేశభక్తికిఁ ద్యాగదీక్ష
కీతఁ డధిదేవత యటన్న నిది ద్రువంబు.

139

సీ॥ ఇందు కిర్వదియు మూడేండ్లకుఁ బూర్వ మి
ర్వదిరెండు వేల్పుంది ప్రతిసఁబట్టి
యప్రతిహత దీక్ష నాత్మదేశ స్వతం
త్రతకుఁ గష్టించి రక్తంబు మాంస

మూడిని కడకు దైవోపహతుఁ మౌచు
దేశంబు విడనాడఁ దివిరియుంటి
మందఱు మదుల దేశారాధ నానక్తి
త్యాగ దీక్ష సమాన మగునుగాని.

గీ॥ తల్లి మట్టిచేరాను బుద్ధి తదితరులకు
నేరికిని దోవ దితఁడె లోకైఁ న్నూజ్య
దేశ భక్తాగ్రగణ్యుం డుదీర్ఘహృదయుఁ
దీతఁడే దేవతామూర్తి యితఁడె గురుఁడు

140

మ॥ అనయం బీతనికున్న యంత నిబిడంబై దేశపుం భక్తి మా
మనసుల్ నిండిన నెట్టు లియ్యది స్ఫురింపక బోవ దీకారణం
బున నేదొక్క ప్రతాపదేవుఁడె జగంబుల్ దాటు భక్తుండు త
క్కిన వారందఱు తక్కులాఁడులె వితర్కింపంగ నొందుండునే. 141

సీ॥ అఖిల లోకాతీతమైన యీశును మహా
న్నత దీప్తి యెఱుంగ రిన్నాళ్ళు నేను
పొరవడి పలుమాఱు దరియుచుఁ బలుకరిం
చుచుఁ దాపచును గొల్చుచును దిరిగితి
నిది తలంపఁగ నిప్పు తెడఁద జలదరించు
నాకును నీమహా నాయకునకు
నత్తుకు నత్తుకు నక్కకు నాకలో
కమున చున్నంత దూరము రహించు

గీ॥ దూరమున నిల్చి యితని పాదారవింద
ములకు మ్రొక్కుచు నాజ్ఞ నొదలను దాల్చు
నితఁడె నాతను ప్రాణంబు లేలుకొనెడు
ప్రభువు! పరమగురుఁడు! పరిబ్రహ్మమూర్తి.

142

సీ॥ డెబ్బదియేండ్లు దాటినవి చార్యా పుత్ర
కులు సలుఁత్రా మహాక్షోణి రాజ్య
మణువంత నాకుఁ బ్రియంబులు గావు నా
దీవిత శేష మీపావనాత్ము

చరణార విందముల్ పరమ భక్త్యావేశ
 మలరారఁ గొలిచి ధన్యత వహింతు
 నిది సత్వరాశ్రిత్య మిది తరణోపాయ
 మిది సదారాధ్యమౌ నేడు గడయుఁ;
 గీ॥ గంటిఁ గంటినేను విముక్తిఁ గాంచు త్రోవ''
 యని చివలునలేచి వందన మొనర్చి
 తల్లి మట్టి పెకల్చి మస్తమునఁ దాల్చి
 వడి వడిగవెళ్ళి యుత్తమాశ్వంబు నెక్కి.

143

క॥ ఆరీతి వీరు లందులు
 చేరెడు చేరెడుగ మట్టిచేకొని తలలకా
 జేరిచి మ్రొక్కుచుఁ బయనం
 బారంభించిరి ప్రతాపుఁ డందఱు నడువకా.

144

గీ॥ ఆత్మదేశంబు విడనాడ నడరు పొడమి
 గుండె బరువెక్కి; నెలుఁగు డగ్గుత్తిక వడె;
 నచలరంగంబు వదలి వాయవ్య దిశకుఁ
 దరలి రందఱు మౌనముద్రలు వహించి.

145

సీ॥ తానెల్ల యపుడ భేదప్రతి పత్తి మై
 త్రిని బెంచి గురుఁడంచు దేవుఁడంచు,
 దద్దయుఁగొలుచు ప్రతాపుఁడు దేశంబు
 విడిపోవు ననువార్త వినిన మొదలు
 స్వాంతమెంతయు నొచ్చి పచ్చిపుండ్రై లోనఁ
 గుమిలి కుమిలి ప్రీతి కూలు కతనఁ
 దొలి దినంబున నుండి పలుకొండురాక యా
 కసము పైవ్రాలిన కరణి మౌన

గీ॥ ముద్ర వహించి యెడఁబాసిపోవఁ గాళ్ళు
 రాక, మదిరాక వెంట దూరమ్ము నడచి
 తుది నమస్కార మొనరించి యొదిగి నిలిచి
 భిల్లగూడెంబు దెసమల్లె భీమచాందు.

146

గీ॥ ఒకరి నొక్కరు పల్కరింపకయె యగ్ర
 ధారలఁ దోగి దైత్య ముద్రలను యాగి
 యాప్రతాప పురోగము లగుచు నెల్ల
 వార లరిగిరి గిరిపొలిమేరఁ జేర.

147

—• ఛామాసాహి మేవాడకు వచ్చుట •—

సీ॥ ముడుతలు వడ్డ మోమునఁ బట్టెవర్ధనం.
 బలుత జందెంబు బ్రాహ్మణతఁ దెలుప.
 నిండార నెరసి పండిన శిరోజములు
 కమియ మాఁగిన వయోగరిమఁ దెలుప.
 వ్రాలిన బొవల వెల్వడు వాఁడి మనుఁజూపు
 లేదిరి డెందముఁ జొచ్చు పదను దెలుప,
 వధరంబుపై నంటియంటని చిఱునవ్వు
 తొలకని నిత్య సంతుష్టిఁ దెలుప.

గీ॥ బుజమునను బైరవాసము, మొగమునందు
 బ్రహ్మవర్చస ముదితమై పరిధవిల్లి.
 సుక్కుఁ దునుకఁబోలిన యశ్వమెక్కి యొక్క
 శాంతమూర్తి బ్రాహ్మణుఁడు సాక్షాత్కరించె.

148

సీ॥ ఆగుంపునకు నెల్ల నగ్రగాగమున వ
 ర్తించు ప్రతాపేంద్రు దెసను జూచి
 యావృద్ధభూసురుఁడశ్వంబు నిలిపి “యో
 వీరపుంగవ! నేను సూరదేశ
 మందుండి వచ్చితినియ్య! యే కొండల
 యందుఁ బ్రతాపేంద్రుఁ డధివపించు
 నెఱుఁగుదురే కద! యెయ్యది త్రోవ నా
 కెఱిఁగింతురె కృప వహించి” యనిన

గీ॥ నాత్మదేశంబు విడువఁ గొండంత వగపు
 దోపఁ దలయెత్త కరుగు ప్రతాపదేవుఁ

డా మహీదేవు దివ్య వాక్యమ్ము లపుడు
విని వినక తన త్రోవను జనుచునుండె.

149

శా॥ “ఏమయ్యా! దయయుంచి యిట్లు కనుగొమ్మి వృద్ధుడ౯ దూరపుకా
సీమల్ దాటుచుఁ బెక్కు కష్టముల గాసికా బొంది నే వచ్చితికా
భూమీశుండు ప్రతాపుఁడీ గిరుల నెందుకా గాపురంబుండు నెం
దేమీరాతనిఁ జూచియున్న నెలవిం డి” స్వంఁజుఁ ద్రాద్దించినకా. 150

క॥ కనులెత్తి రాజమణి వి

పుని వదనముఁ గాంచి యశ్వమును నిలుపుచు “నో
యనఘా! మీరెవ! రెందులఁ

జనుదెంచితి” రనద్విజన్మ సత్తముఁ డంతకా.

151

సీ॥ “పరిషియానుండి నేవత్తు; ఛామాసాహి

నాపే”రనినఁ దత్క్షణమ ప్రతాపుఁ

డాస్యంబు వికసింప నశ్వంబు డిగి భక్తి

తాత్పర్య విహిత ప్రదక్షిణంబుఁ

జేయుచు నల్లనఁ జేతులు జోడించి

“నిరతంబు నీపాది నీరజములు

భజియించు నీదు వేవకుఁడు రాణాప్రతా

పుఁడు మ్రొక్కుచుండె నీయడుగు దోయి”

గీ॥ నని నిలువ, నంద అనుచరు లబ్బరమున

నశ్వములనుండి దిగిరి ధ రామరోత్త

ముఁడు తురంగము డిగ్గి యప్పుడమి లేనిఁ

గోఁగిఁటనుజేర్చి హృద్భాగ దోఁగి నిలిచి.

152

శా॥ “నా విశ్వోన్నత దివ్యకల్ప తరువుకా నావజ్ర కోటీరముకా

నా విస్తార మనోంబుజాత తరణికా నాకీర్తి నిక్షేపముకా

నా వేల్పుకామణి నాదు రాజధనముకా నాస్వామి దర్శించి నా

నేవకా గూర్పంగ వచ్చినాడఁ; గృప వీక్షింపంగదే భృత్యునికా. 153

క॥ పరిశుభ్రతర సుధా సా

గర వీచిక లట్లు వీదు ఘనకీర్తి కళత్

మెఱసె దెసల; సీయంతటి

పరమోత్తమ ధర్మవీర వరుఁ డుండెడునే.

154

సీ॥ స్తిమితమై తుదల విచ్చి యుదార గంభీర
కాంతు లీను వెడంద కనులతోడఁ
బరువంపు బుగ్గలపైన రెక్కొను మీస
ల వెలుంగు మోము వాలరముతోడఁ;
వీర మహాలక్ష్మి విహరించు దుర్గమై
విరిసిన బలితంపు టురముతోడఁ;
దలయెత్తు వాఁడి కుంతముఁ గేల నూఁది ధీ
రత యుట్టిపడ నిల్చు రాణతోడ;

గీ॥ నొదలఁ దురాయి, వీరతేజోదురీక్ష

వదనమునఁ గుంకుమపు బొట్టు వజ్రవర్మ

మొడల వెలుగొంద సలరు నీ పొడవుఁగంటి,

నెంతకళ గల తండ్రి వోయీ! ప్రతాపః

155

సీ॥ సత్వబుద్ధిని రిపు షడ్వర్గము నెదిర్చి

గెల్చినా, వరులను గూల్చినాపు

తులలేని దేశభక్తులయందు మేటివై

హెచ్చినాపు, యశంబుఁ దెచ్చినాపు

ఇరువదేండ్లుగఁ బై ని నొఱగు నాపదరెల్ల

నోర్చినాపు, జయింప నేర్చినాపు

కుల సనాతన ధర్మములను సుస్థిరముగా

వించినాపు, ప్రదోష మెంచినాపు

గీ॥ నొక్కపరి నిన్నుఁ గననెంచి యుంటి నిదియె

తరుణ మనుకొంటి నీదివ్య ఛవళ యశము

నెంచు కొనుచుంటి నితరులకిది యలభ్య

మంటి. సూతేండ్లు నీకు దీప్తాయు వంటి.

156

క॥ అని యాశీర్వాద మొన

ర్చిన విప్రోత్తముని జూచి నృపగురుఁడును “దే

పునియట్లు చేరవచ్చిన

నినుఁ గని ధన్యుండ నైతి నే నియ్యెడలక.

158

మ॥ మును చాణక్య యుగంధర ప్రముఖులకా బోలెకా మహాసీతి వి
ద్యను మేవాడన్మపాశికికా గఱపి రాజ్యం బూర్జితంబై విసూ
తన కల్యాణ జయోదయాదికము లందకా జేసి మాభక్తి కె
ప్పును బాత్రమ్మగు నీదు దివ్యచరణంబుల్ గంటి నీనాఁటికికా.

159

మ॥ భవదత్కుత్తమనామ మెల్లపుడు మేవాడదేశమందెల్ల గొ
రవదామంబయి యొప్పుఁ; గట్టకడ కుగ్రామంబులందుకా బ్రజా
నివహం బద్దమరేయి మాటవరుసకా నీపేరు విన్నంత భ
క్తివిరాజిల్ల నమస్కృతుల్ సలిపి నికా గీర్తించు నోసద్గురూః

160

గీ॥ పరిషియా కేగుదెంచి నీ చరణపూజ

సలుప వలెనంచు నెన్నిమాటులొ తలఁచితి;

నిమిష మూపిరి వోని యుద్ధముల మునిఁగి

కాలు గదలింపలేక యాలీలనుండి,,

161

గీ॥ అనుచు వచ్చియిచ్చి నంత హర్షాంబురాశిఁ

దేలి భూదేవమణియు“నోదేవ! నేను

నిలై యనుకొని యనుకొని యెట్లా నేఁడు

కాలు గదలించుకొనుచు రాఁగలిగి నాఁడ

162

గీ॥ అనయ మేఁగొల్పు పూర్వ మహా మహింద్ర

శుభ తపః ఫలమును నిన్నుఁజూచు కతన

జన్మ చరితార్థమయ్యె; నెచ్చటికి నేఁటి

పయనమోయన్న” యనఁ బ్రతాపప్రభుండు.

163

గీ॥ “స్వామి! నీదివ్య చరణాంబుజములు గొలువ

పరిషియాచేర నిటు నేఁడు వచ్చుచుంటి

వెదుకఁ బోయిన తీవయ్యే యెదుర వడియె

ననఁగ నిందె నీదివ్య దర్శనము గలిగె.

164

గీ॥ మేరువును బెల్లగించి కోటిర మిడుదు

నుదయపురలక్ష్మి కనిలోక మురలఁదాఁకి

ఇరువదేండ్లు పోరితి; నా యదృష్టమెల్లఁ
చెడియె నీవిధమున నేమి చేయు వాఁడ.”

164

—, వామాసాహి ప్రతాపసింహుని దండించుట. —

సీ॥ అని దై న్యమడరఁ బల్కినను వామాసాహి
విని విన్నవోయి యాననము వంచి
“శ్రీహరీ, నాదురదృష్ట మేమందు, నీ
వలన నింతటి వేడి పలుకు వింటి;
నీ వార్తవిని ప్రీలదే, హృదయము శిలా
పలకమో, లోహమో, వజ్రమొక్కొ
నూతామడల దూరమీరితి వచ్చు ను
త్సాహంబు సుడిసి విధ్వస్త మయ్యె

గీ॥ నకటః నామేనఁ గొనయాపిరాడు చుండఁ
బరమపుణ్య స్ఫురూప మేవాడ లక్ష్మి.
వైభవ ప్రాభవాంకంబు భాను కులము
చెడిన నోర్తున, విధి వ్రాలుతుడుతుఁ గాఁక.

165

మ॥ అకటా, యుత్తమ ధారతీయుఁడవు మోరాప తృమాహంబు నిం
చుక రెక్కింపని విశ్వవీరుఁడ వటంచుకా నిన్ను లోక ప్రజా
నికరం బెప్పుడు సంస్తుతుల్ సలుపఁగా నీవే స్వకృత్యంబు నూఁ
దక పోనాడిన ధర్మమెట్లు కొమరొందఁ నేర్చు లోకమ్మునకా

166

గీ॥ సడి యెఱుంగని కర్మ వీరుఁడవు నీవు;
నీరు జయమైన నదియు లోకైక జయము;
నపజయంబైన నదియు లోకాప జయము
నై ప్రపంచాప జయము నొనసెగ వలయు.

167

గీ॥ పెక్కుపేల్ మైశ్య పైనున్నవిందు నెపుడు
నీదు పరిపాలనముఁ గూర్చి నీ యఖండ
కదన దీక్షను గూర్చి త్యాగంబుఁ గూర్చి
సాహసముఁ గూర్చి కర్త రసాయనముగ.

168

సీ॥ మాపూర్వ్య లెప్పుడు మీపూర్వ్య నరపాల
 మౌళుల చెంగట మంత్రులగుచు
 వెలచేని భక్తితోఁ గొలిచిరి; నిరుపమ
 సాహసాంకుండైన చండుఁడును, బ్ర
 థానప్రధాని పదమునొందు విడవ రెం
 డవ మూఁడవ ప్రధాను లగుచు నాడు
 పితరులు నేను నేవించుచుంటిమి; సర్వ
 దేండ్లయ్యెఁ బరిషియాకేగి నేను
 గీ॥ బరమ ధార్మికులైన మేవాడ నృపుల
 నెమ్మది స్మరింపకయె యీదినమ్ము దాఁక
 దేవ! పిడికెఁ డాహారముఁ దిని యెఱుఁగము;
 నాశరీరంబె మీది ప్రాణంబె మీది.

169

మ॥ వితత ప్రేమను నేనుగొల్పెడు మహీభృద్వంశ మందిట్టి ద
 ర్పిత శౌర్యాంకుఁడు నిన్నుఁ బోలిన మహావీరుండు జన్మించె సుం
 చతి హర్షమ్మున మండువేనవి నుదగ్రాయాస ధారంబు నో
 ర్పితి; దూరమ్మిటు లేగుదెంచితి; భవచ్ఛి పాదముల్ గొల్పితి॥.

క॥ కడు వృద్ధుఁడ; మేవాడ్ భ
 క్తుఁడ; సచివుఁడ; భూమిసురుఁడ; దోచినమాటలో
 నుడివెద; విని నీ తోచిన
 వడువున మెలఁగంగవచ్చు వలదనను నృపా

171

సీ॥ మేవాడవిడిచి యింకే వాడలకునైనఁ
 బరువెత్తి పోవుట భావ్యమగునె
 పాదరసము వోలెఁ బరిపరి విధములఁ
 బాఱిపోయిన దానఫలము గలదె
 నిలుపుము; దై ర్యంబు నిలిపి నీయిప్పటి
 స్థితులెల్లఁ జక్క యోజించు కొనుము
 ఆత్రమేటికి; శాంతి నందుము; నీనుండి
 నీవెప్పు దూరంబు పోవఁగలవె

గీ॥ చక్ర వాళాచలము దాటి చనినఁ గాని
వనధి సప్తకమున మునింగిననుగాని
కడ కెచటికేగినను బ్రతాపుడవుగాక
మాటి మఱియొక్కరుడవగు మాద్రిగలదె. 172

గీ॥ చనదు కృషి నిరసింపఁగా సాధకునకు
నదియ యన్నీట నరుని యోగ్యతను బెంచుఁ;
గృషిని రోయు వానికిఁ జోటు షీతినీలేదు
వసుదత్తెల్ల కుభం బట్టివాని పోక. 173

గీ॥ అలజడిని ముగ్ధినపుడె సత్యము జయించు;
నపజయంబుల నదిపెంచు నాత్మశక్తి
యనుఁగఁ త్యాగమును సత్య మాప్త మిత్రు
లండ్లు స్వాతంత్ర్య తత్వజ్ఞులైన బుధులు. 174

గీ॥ అఖిల దిశలందు నాపద లలముకొనుచు
దిక్కు దోపని విషమ సందిగ్ధ దశల
దైర్యమును జిక్కపట్టు తలఁగెదేని
నీబలము చాలదనియె నిర్ణయింతు. 175

గీ॥ ప్రాణమున కెక్కుడైన మేవాడ వీడి
వెడలిపోఁగాదు; పోఁగాదు; వినుఁడు నాదు
ప్రార్థనము కాదు కూడదటంచు బోవఁ
దలఁతు రేనియుఁ దోసిక నిలువరింతు. 176

ఉ॥ “పూవులురాలె; నారులును బోయెను ముండ్లును మ్రోడునిల్చె; నీ
వీనిఁగఁ గేతకి విడువ కేటికి జుట్టె”దనఁ “వసంత ల
క్ష్మీ విభవంబు సోకినఁ జిగిర్చి తరుల్ కుసుమించు నన్న యా
శావసరంబుచే నిలుతు”నంచు వచించుఁ గుమార భృంగము॥” 177

గీ॥ అని వచియింపఁ బ్రతాపుని
కనులను ముత్తైంపు బ్రతు కణములు జాలవా
రిన విప్రసచివుఁ గని “యే
మని నీవాత్సల్య గరిమ నభినందింతు॥. 178

చ॥ పరిమితశక్తుఁ దొక్కెడ విపర్యయవేళ స్వధర్మ మార్గముగా
దొఱఁగునయేని వత్సలతఁ దోచి మహాపురుషాకృతికా బరా
త్పరుఁడు ప్రబోధ మిచ్చుచు నపాయముఁ గాచి పథంబుఁ జూపునం
చెఱుఁగుదు మిమ్మువంటి విబుధేంద్రుల మూలమునకా గురూత్తమా.

గీ॥ స్వామి! నాపైనఁ బరమ వాత్సల్య వశత
నింత దూరము చేంచేసి యిటులపార
పురుష కారము నేర్పు నమూల్య హితము
దైవ నిర్మల్య మటు శిరసావహింతు. 180

గీ॥ అఖిల భువనావనంబు నీయమృత గీతి
నాహృదయ తంత్రులను మీటి నను గణించె;
హరగురు పదంబులటు నీఫదాంబుజమ్ము
లనఘఁ యనవరతమ్ము నేవ్యములు నాకు. 181

సీ॥ అఖిలషించినరీతి నాజ్ఞసేయుచు దేవ
పనిగొను"మని వచింపంగ, విప్ర
సత్తముంచును "క్షణక్షణ మమూల్యం బిష్ట;
కాలంబు వృధనేయఁ గాదుమనకుఁ,
జర్చింపఁ దగిన విషయము కొంచెమె; నిమే
షము మాటలాడినఁ జాలు బ్రకృత
మనునరింతము; లేదు వ్యవధి జాగేటికి
రమ్మల్ల నింబ వృక్షమ్ము దరికి;

గీ॥ మఱియు నొకమాట వినుతు నీ మంత్రమౌళి
యనుభవజ్ఞుండు స్వా భక్తాగ్రగణ్యుఁ;
డల సలుంబ్రాధిపతిఁ బిల్వ; మాయనఘుఁడు
లేని మత్రాంగము మనసులేని పూజ. 182

మ॥ అని భోధింపఁ బ్రతాపసింహుఁడు సలుంబ్రాధీశు నెమ్మోముఁ గాం
చిన, నాధన్యుఁడు చేరఁగా నరిగి "మీ శ్రీపాదరాజీవ ద
ర్శనముకా జేనెడి యీవిధేయుడె సలుంబ్రాకృష్ణసింహం"డటం
చని సాష్టాంగ నమస్కృతుల్ సలుప నయ్యాచార్యుడుకా బ్రీతుడై

—, భామాసాహి-ప్రతాపసింహానకు రాజనీతి నుపదేశించుట. —

క॥ లెమ్మనెఁ; జని మువ్వరు వృ
క్షముదరికా జేరి; రథిక సంతోషము చి
త్తమున వెలయఁగ నృపు నా
స్యమును గని “యవధరింపు మవ ధానముతో. 184

గీ॥ స్వామ్యమాత్య సుహృత్కోశ నైన్య దుర్గ
రాష్ట్రములు నను నివి యేడు ప్రకృతు లిండు;
ప్రకృతి బలమున్న నే కాని పార్థివునకు
నించుకేనియు నాస్తిక్య మెసఁగఁబోదు. 185

గీ॥ ఇన్నింటను నెన్నియున్నవో యెంచి చూత;
ముత్తమ కులీనతయు మహాదాత్త వీర
వర్తనము సత్సంధత వఱలునీకు
రాజరాజుగ నుండ నర్హతయ కలదు. 186

మ॥ సువిశాల స్థిరబుద్ధియై యనుభవజ్ఞుండై కడకా స్వామి భ
క్తి వికాస స్ఫురితుండునొ నృపతినీతిజ్ఞుండు నుత్సాహ వై
భవుడే మంత్రిగనుండ నర్హుడు; సలుంబ్రా కృష్ణసింహేంద్రు వం
టి విశేషజ్ఞ గడింపఁగా నగునె మంత్రిత్వంబు సంధింపఁగక. 187

మ॥ బలవంతుం ధనురాగ వంతుండును శోభావంతుండు వాహినీ
బలవంతుండును ద్యాగవంతుండును భుత్రస్వాంతుడౌ ధీరునికా
దలంబుతోలు సుహృద్భవండుని కిరాతిస్వామి నీభీమచాం
దలఘు స్వాంతుడు; వానిమించిన వయస్యశ్రేష్ఠుడే లేడుపో. 188

గీ॥ ధన-చమూ దుర్గ-రాష్ట్ర సంతతులలోనఁ
బ్రధమమే యగ్రగణ్యమై వాపిఁగాంచు
నది ప్రపంచైక సార సర్వాత్మకంబు;
దానిఁబట్టి తక్కిన మూడు తనరుచుండు. 189

ఆ॥ ద్రవ్యబలము గలుగఁ దనరు నైన్యబలంబు;
ధన-చమూ బలములు దనర, దుర్గ-

రాష్ట్రబలము లలరు; ద్రవ్య మన్నిట మేటి;
యదియ నీకు లోప మాది నుండి.

190

గీ॥ ఆశ్ర-యాసన విగ్రహ-యాన-భేద
సందులను నాఱుచు నమిత్యందు;
రెపు డెటుల వీని నడపు కీ లెఱిగి నట్టి
ధాత్రిపతి యన్నిరీతుల ధన్యముడు.

191

గీ॥ అవసరమైన శక్తిత్రయములోన
నతులితోత్సాహశక్తి నీ కలరు;గాని
మంత్రశక్తి బ్రయోగించు మాదిలేదు
మఱియు బ్రభుశక్తి మొదలంట మాసియుండె.

192

సీ॥ స్థిరతర దైర్యోప జీవివై జంకక.

వెనుబోక, తగ్గక వినుగుపడక.

కిష్టంబులకు జిక్కిక ప్రసించోన్నత

ప్రబల విరోధితో బ్రతిఘటించి

సంగ్రామ మిన్నేండ్లు సాగించి యుంటివి;

నిన్నెఱుంగని వారు నీ యహితులు

భవ దుదార యశము వర్ణించెదరు; కాని

కోశ-నైస్యబలముల్ కొలతగాగ

గీ॥ నెన్నికల్పంబులని చేసి యేమిలాభ

మెటు జయముగల్గు నీరకృ రెటుల గోగు

'నిర్వదేండ్లుగ నారాల మిట్లై వృధగ

జెల్లె'నని మాత్రమిప్పుడు చింతిల్లదోకు.

193

ఆ॥ అదియు నాత్మశిక్షచై చెల్లె ననుకాను;

మింక నిట్లై కాలమేగ నీకు;

దేశ ముద్ధరింపఁ దిపురు; మొండొక మాట;

వినుతు; వలవ దనక పనియొనర్పు.

194

మ॥ పరమప్రీతిని దేశ మాతృపద నేనా భాగ్యమున గోరి నా
పరసన గల్గు ధనంబు నీదు చరణా జ్ఞాతంబు లందుంతు; సం

బర మొప్పారఁ బరిగ్రహింపఁడగు. మేవాడ్ దేశమున గొల్పియ
కృరు సాధించి యుపాం వైభవమునకా వర్ధిల్లు రాజోత్తమా. 195

క॥ నెనరుంచి నాచు ప్రార్థన
విని దేశము నోము” మనుచు విప్రుండన, నా
తనిఁ గని ఆపతి “సేవం
పును నలుపుదుఁగాక; త్రొసి పుట్టుచె యెపుడుకా. 196

మ॥ అనఘా జేనెడు మేర యేనియును రాజ్యం బొక్క కానేనియునా
దనిమునా చొల్లటినుండి లేకయ దరిద్రత్వంబునకా వెళ్లఁబో
యనె లోకమునఁ బుట్టు వొందిన యభాగ్యచ్ఛత్ర సంపన్ను. నకా
ధనికుఁజేసి కృతార్థుఁజేయఁ గరుణా దైవంబునై తోచితే. 197

ప॥ ధనము నొసంగి, వస్తు సముదాయ మొసంగి యనర్హరత్న మం
డనము నొసంగి, బ్రాహ్మణుల నారవివంశజులెల్లఁ చొల్లియ
ర్చన మొనరించుచుండు; రది సవ్యము భూసురచౌళివైన నీ
ధన మిపుడేను నైకొనుట దర్మపు గాదని తోచె నామదికా.” 198

ర॥ అని ఆంకురు సంహించి
చిన ధామాసాహి “ఎమ్ము నేవించి గడిం
చిన ధన మిత్తటి మీక
ప్పన మొనరించుటయ పరమ వాగ్యము నాకుకా. 199

క॥ మేవాడదేశ ధనమే
మావాడల నుండు; దాని మాతృపద శ్రీ
నేవాదిధి కర్పింపని
టింపన మేమిటికి వట్టి సిరి యేమిటికికా. 200

క॥ మనసార నిత్తుఁ జెకొను;
వినుము కలిగినపుడు మఱిల వృద్ధియు మూలం
బు నొసంగుము కొనెదను; వల
దనకుము; నామాటబూడు; మగును శుభంబుల్. 201

మ॥ తడవుకా జేయకబోయె పాశెమునకుకా ద్రవ్యంబు నంపింతు న
క్కడకుకా మీరును బోయి యాశబర లోకస్వామి దర్శించి యె

క్కుడుగా నేనలుఁ జేర్చుకొండివట నాకుఁ నిల్వఁగాఁ దీర; ది
ప్పడె నేఁబోవుదునంచు తేచి తురగంబుఁ దాసి పైసెక్కుచుకా. 202

క॥ తనకథిముఖముగ నిలుచుం

డిన నేనాధీశ్వరులను నిఖిల సుభటులకా

గని పీఠ రసోత్సాహం

బున ధామాసాహిమంత్రి పుంగవుఁ డంతకా.

203

—, ధామాసాహి రాజపుత్రులను బురికొలుపుట .—

సీ॥ “సిరికిఁ దానకమైన చిత్తూరు పురలక్ష్మి

యనదియై పాటఱి వనఁట మునుఁగ

నుర్వియంతయు మెచ్చు నుదయపుర విభూతి

బూది పాలగు హోమముగఁ జెడంగఁ

గోటలన్నిఁటిలోన మేటి ‘కుంభలేమియర్’

యవనులచేఁబడి నవని పోవఁ

బావనోన్నత మేఘభవనంబు తురక పై

కైముల గాడ్పులు సోకి కీడువడఁగ

గీ॥ నట్టె హారావళి పర్వతాంతరముల

నిరువదేండ్లని చేయు పెంపెల్లఁ బొలియఁ

గడుపుఁకూటికై వంశ విక్రమము మఱచి

వెడలుచున్నారె! మేనాడపీరురారః

204

సీ॥ శార్దూలరాజ ఘోషపీఠి స్వారి చే

యఁగఁజాలు రూలా భటాశు లుండ,

బాల్మరై రిపుసమవర్తులై ఖండించు

ప్రబలచౌండావన్నపాలు రుండ,

విమతరాడ్గర్భ నిర్భేదకప్రాధి దీ

పించు రారోఁక్కుల వీరు లుండ,

ముజ్జగంబులనైన ముంజేతఁ బోదోయఁ

గలిగిన చోహణ బలములుండ.

గీ॥ మాప్రతాపుడు బ్రదికినేమమున నుండఁ
గృష్టసింహు నొడల నూపి రెసఁగి యుండఁ
గులసనాతన వీర్యంబుగుంటఁ బెట్టి
పాఱుచున్నారె! మేవాడ వీరులార!

205

సీ॥ రాజ్యంబు పోయినఁ, బ్రాభవం బూడిన,
సకల వాగ్యంబులు సన్న మైన,
బలమెల్ల జెడినఁ, గోటలు పోయినను, సారె
కవజయంబులు క్రమ్మియడ లొదవిన,
గడ్డి యాహారమ్ముగఁ, జెల్లనీడలు
నెలపుగా, మృగములె న్నేహితులుగ,
నిల్లాలి నెడఁబాసి పిల్లల విడనాడి
కట్టుగుడ్డలు లేక గాసి పడియు

గీ॥ విడక స్వాతంత్ర్యమును గొల్పు వీరు లనెడి
యశముఁ బోఁద్రోసి యాభిజాత్యంబు రోసి
కటకటా! దేశ మరుల కగ్గంబు చేసి
విడుచు చున్నారె! మేవాడ వీరులార!

206

సీ॥ తెఱవల విమల పాతివ్రత్య మహిమంబు
సన్నిగిల్లినఁ గనుల్ చల్లవడెనొ
సకల దిద్దేశ రాజన్య ప్రతాపాగ్ని
చల్లార హృదయముల్ శాంతిఁ గనెనొ
భరతఖండమున గోవధలు సాగినఁ జూచి
యంతరాత్మకు సౌఖ్యమలవడియెనొ
దాస్యాంధ కారంబు దళదిశల్ గవియ దే
హముల నాప్యాయనం బలము కొనెనొ

గీ॥ కనులు తిరిగినొ! బాహు విక్రాంతి చెడెనొ
బుద్ధి తఱిగెనొ! చెడువేశముసురు కొనెనొ
కానిచో మాతృదేశంబు మాని పోవు
వెట్టి యెటు గల్గె మేవాడ వీరులార!

207

సీ॥ యవన గజేంద్ర సింహావ్యూతిఁ గాంచిన
 బప్పరాయనిఁ గన్న భవ్య మాత
 జీవితం బరికోటిఁ జెండ నర్పించు హ
 మీర సింహుని గన్న మేటి తల్లి
 దానుపంశ క్షమాపతిమౌళి యన నొప్పు
 సమరసింహునిఁ గన్న చల్ల నమ్మ
 యతి దీక్షతో మొగల్ యాగముఁ దీర్చు సం
 గ్రామసింహునిఁ గన్న రాజ జనని

గీ॥ యందఱను మిమ్ముఁ బెంచిన యసమ ధాత్రి
 తల్లి దండ్రీయు గురువునై తనరు సీమ
 యకటకటా స్వర్గమున కన్న నధికమైన
 మాతృదేశంబు విడిరాదు మఱల రయ్యః

208

సీ॥ కడుపు కక్కురితి కీగతిఁ జేయఁగారాదు;
 తీనినఁ దినకయున్నఁ జనును గాలః
 మక్కటాః ప్రాణంబులంత తీపైయున్నె
 పిఱికి పంద లటల్ని పేరు రాదె
 బవరం బనిన నొడల్ వడఁకెనే మీకు భా
 ర్యా పుత్రులం దంద యాస తగునె
 చిరకాల మపకీర్తి చేరదే! హృదయాభి
 మాన ధనంబెల్ల మాసి పోదె

గీ॥ తగదు పయనింప వెనుకకుఁ దరల రయ్య
 బలముఁ గొనరయ్యః కోటలు గెలువ రయ్య
 యరుగవలె నాకు నెలవియ్యఃవయ్య” యనుచు
 నశ్వమును ద్రిప్పి వెనుకకు నరుగఁ దొడఁగె.

209

గీ॥ విరిసి విరితేనె వాఁక జొబ్బిలిన యట్లు
 వీరరసము పొంగి పొరల వీరులెల్ల
 వెడలి పోవుచునున్న యా విప్రు చరణ
 సరసిజములకు మ్రొక్కియశ్వముల నెక్కి.

210

క॥ పరివారమ్ములఁ దోడ్కొని

త్వరమై నశ్వముల నెక్కి తరలెడు తఱి నా

ధరణీపతి నలుంటా ధీ

శ్వరుఁగని సంభ్రమము వెఱఁగు సందడి గొనఁగఱా. 211

సీ॥ “ఎన్నేండ్లు పూర్వమో యిచట మంత్రగనుండె

నుపకార వేతనమొంది యొదిగె

విప్రుఁ, డంతర్ముఖి, వేదరాశి, విదేశ

ములనుండి యిర్వది మూఁడువత్స

రములుగా తెప్ప మార్పని దృష్టి దాన మహో

ద్యమము శోధించి లోపములు గాంచి

యెండ కోర్పుచు శతవృద్ధయు నూతామ

డలువచ్చి హితదోధ మొలుకఁ జేసె

గీ॥ నారః మేవాడ యనిన నియ్యనఘ మూర్తి

కెంత యఖిమాన మున్న నిపుడు తెలిసె

దేశభక్తి పుంరూప మొందినటు తోచె

నితర కడనిల్వి మనకు యోగ్యతయుఁ గలదె? 212

సీ॥ మన మపారజైత్రమును నఖండ త్యాగ

మునుజూపి దేశమాతను గొలిచితి

మని యుబ్బుచుంటిఁ మీ యఖిలైక పూజ్యుఁ డే

తెంచి యించుక నిమర్శించి నంతఁ

జిటికెల పందిరి యటు గాజు టిలు మాడ్కి

మనమ్మగ వృధయైనమాద్రీ తోచె

నిరువది మూఁడేండ్ల యీ మహోద్యమము గా

ధాంధకార నిమగ్న మగుచుఁ జెడియె

గీ॥ బ్రాహ్మరూపంబుతోడ, విశ్వము నగల్పు

జైత్ర తేజోమహాగ్నిని జల్లు నప్పు

దాస్యమును గాంచి మాటాడుటట్టు లుండ

నటుత నిలుచుంటకే నాకు వెఱపు తోచె.

మ॥ మునుపా యక్ష్మరు సార్వభౌమునకు జాబుకావ్రాసి పంపించి న
 ప్థును నేడిగతి దేశమున విడుచు నష్టము నేను గొండంత త
 ప్పనె కావించితి నిక్క మాధరణి దేవుండెంత గాసిల్లె మె
 త్తని మాటాడగ నోచనైతినీ మనస్తాపంబు చల్లారగక. 214

మ॥ అతిభక్తి స్థితిఁ దానుగొల్పిన ప్రపంచాతీత తేజో బిరో
 ధత సూర్యాన్వయ మందునక బొడమి యీతండిట్టులాత్మాన్వయో
 న్నతిఁ బాటెంపక వీడె దేశమను సంతాపాగ్నిచేఁ గోప ఘూ
 ర్ణితుఁడై నావయితెత్తివచ్చు తెవరేనిక బాడిగా దందురే. 215

ఆ॥ ఆమహానుభావు నఱుత నేనెంత నా
 త్యాగమెంత బుద్ధి దార్ధ్యమెంత;
 యఱువునకు శతాంశ మైనను గానంచు
 గర్వ మెడలి నమ్రగతి వహింతు. 216

మ॥ అని వాక్రుచ్చినఁ గృష్ణసింహవిభుఁ “డ య్యాచార్యుఁడక సేర్పి పో
 యిన బోధంబది వేదతుల్యము పరాకింతేని లేకుండ నేఁ
 డనువర్తించి బలంబు జేకొని విపక్షిణికముక గెల్చి గ్ర
 క్కున స్వాతంత్ర్యము మాతృదేశమున నెక్కొల్పంగ నర్హంబగుక.

క॥ కనికరమువెల్లి విరినెడు
 మనమున నరుదెంచి దేశ మాతృ క్షేమం
 బును మన నేమముఁ జూపెను
 మనోరథములెల్లఁ దీఱుమార్గముఁ జూపెక. 218

క॥ మన యత్నమునను లోపము
 కనపడకుండంగఁ గడగి కార్యా చరణం
 బొనరింత మాలసింపంగఁ
 జనదికనని తాను నృపుఁడు నై నిరు లెల్లక. 219

— రాజపుత్రులు వెనుదిరిగి భీమచాందు నివాసమునకు వచ్చుట. —

మ॥ త్వరమై నద్దమ రేయికొ హిత కిరాతస్వామి గూడెంబులక
 దరియక బోయి బహిః ప్రదేశము కడక ధాత్రీనభోభాగముల్

విరియన్ శంఖము లూఁది: రంత శబరోర్వీ నానుఁడున్ మిత్ర శం
ఖ రవంబుల్ గుఱుతించి స్వాగత మిడంగావచ్చె సాశ్చర్యుడై, 220

గీ॥ రచ్చపట్టు మ్రోల మహాగ్ని రగులఁజేసి
పిలపిలని మూఁగి భిల్లులు బలిసి కొలువ
భీమచాం దండుఁ జేరిన పీరులకును
సాత్త్వికాహారము లొసంగి సత్కరించె. 221

క॥ తెలతెల వాతెనుఁ భానుఁడు
మొలిచెను బూర్వాద్రి పీఠ పుంగవులు మహీ
తలపతి పదముల కెఱుగుచు
నెలవుఁ గొనుచు వెడలి రాత్మసీమలు చేరన్. 222

శా॥ “ధామాసాహి ధరామరేంద్రుని కృపన్ స్వాతంత్ర్య దుర్వార సం
గ్రామ క్రీడలు వెంచి శత్రుతతులన్ ఖండింపఁ గాంక్షించె రా
జో: మీరందఱు దేశభక్తి పరిపూర్ణుల్ బాలురున్ వృద్ధు లు
ద్దామాబోవుఁ బ్రతాపుఁ గొల్వఁగఁ గిరాతస్వామి గూడెంబునన్”

చ॥ అనుచును రోదసీ కుహర మంతయు ప్రితెడు భంగి డిండిమ
స్వనముల రాజపుత్రకులు పల్లెలు పట్టణముల్ పురంబుల
న్ని నగరముల్ గిరీంద్రము లనేక గుహాకుహరమ్ము లందునన్
వినఁబడఁ జాటఁజొచ్చి రొకవేయు విధంబుల దేశమంతటన్. 224

—* రాజపుత్ర నైన్యములు గుంపులుగావచ్చి ప్రతాపసింహుని జేరుట. *—

సీ॥ అలసలుంట్లా విధుండహిత దుర్వార చోం
డావద్బలంబుతో నడచి వచ్చె
బేడ్లా కొపేరియా పృథ్వినాయకులు చో
హణ వర్గములు కొల్వనరిగి రంత
నా షాపురా బునేరాధీశులు శిశోది
యాభటుల్ కొలువఁ బ్రయాణమైరి
హరిదాసుఁడు ముకుందుఁ డరిగిరి భయదోగ
రారోడు సుభట వర్గములు గొలువ

గీ॥ శ్యామసింహుఁడు చనుదెంచె సాద్రునుండి
భిల్లురానుండి సూక్తుండు వెడలె దేవ
గృహమునుండి దూదాసింహుఁడేగుదెంచె
దుర్జయుఁడు వచ్చెఁ జోండావతులనుగూడి 225

గీ॥ అంత నొకనాఁడు నేవకుండరుగు దెంచి
భిల్ల పరివృతుఁడగు నృపతల్లజుఁగని
“స్వామి! మంత్రి వామాసాహిబండ్లు వచ్చి
నిలిచెఁ జూతురుగా” కంచుఁబలికి కాలిచె 226

గీ॥ భిల్లనృపతి ప్రతాపుఁడు వెడలి సాద్రీ
వైపునను రెండుక్రోసులవఱకు నిలుచు
భటులు నాల్గు వేల్మింది ద్రవ్యంబు గలుగు
బండ్లు వేయును గని హర్ష భరితురైరి 227

గీ॥ నెలకు నైదును బదిరూప్యముల కొలంది
పదియు రెండేండ్లదాఁక నిర్వదియునైదు
వేల భటులకు భృతినీయఁ జాలుననుచు
భిల్లమణి రాజమణి రెక్కవేసి రపుడు 228

—* ప్రతాపసింహుఁడు యుద్ధసన్నద్ధుఁ డగుట *—

“క॥ కనఁబడె దివి నింద్ర శర
సన మిది! రణమునకు మంచి శకునంబ”ని భి
ల్ల నృపాలుఁ డనఁగ జనపతి
యని కాయత్తం బొనర్చె నాత్మ చముపులక. 229

క॥ ఎలనప్పు వెలయఁగా న
ర్మిలి బిడ్డల నక్కుచేర్చి మేను నిమిరి చుం
చులు దువ్వి ముచ్చటల ము
ద్దులజడి గుఱియించెఁ గూర్మి దొంతరకట్టక. 230

మ॥ పరమ ప్రేమమునకా బ్రతాపవిభుఁడుకా బాతేశ్వరికా జేరి “యా
పరిపంధి ప్రకరంబులకా దవిలి నే స్వాతంత్ర్య సంగ్రామము”

జరహగోరి ప్రయాణమౌదు నిపుడే, సంపూర్ణ చిత్తంబుతో
నరవిందేక్షణః సమ్మతింపుము భుభ్రాపారంభ యాత్రారతికా. 231

గీ॥ నీ సుధాస్వాదు లజ్జా విలాసరేఖ
చిత్తమున హత్తి మెఱయుచు స్మృతికిఁ దెచ్చు
మనకుఁ గలయిక నెలకొక్కమాటు గలుగుఁ
బరమ సంతోషమున నన్నుఁ బంపు మిపుడు. 232

గీ॥ వీవు బిడ్డలు కొన్నాళ్లు నిలుపుఁ డిందు
బిల్లు లేవేళ మిమ్ముఁ గన్పెట్టి యుండ్రు
భీమచాందుగా రిపుడు నావెంట వత్తు”
రనినఁ వాపేశ్వరీదేవి యాస్య మెత్తి. 233

—* పాపేశ్వరీదేవి ప్రతాపసింహుని విజయ యాత్రకుఁ బంపుట. *—

ఆ॥ స్మితకళా మరీచి మీమోమునం దోచే
నింతకన్న భాగ్యమేమినాకు
శైలతలము నిండ నైన్యముల్ చెలరేగె
వెడలి విజయలక్ష్మి వెంట రండు. 234

గీ॥ సిద్ధసంకల్ప భరితమౌ చిత్తమందు
వలదు చోటియ నాకుఁ బిల్లలకు” నంచు
వెడఁదకనుల ముత్తైపుజాయ విరియఁ దుదలఁ
గప్ప తెప్పల నాసతోఁగాంతుఁ గనియె. 235

మ॥ “నినుఁ బ్రార్థించుచు నెన్నియేండ్లా కడచెకా నేడైన మాతండ్రి వె
న్నను చొరుప్పులఁదాఁకి పోరఁగ ననుజ్ఞా గూర్మిఁబాలింపు మొ
క్కనిమేషంబిట నిల్వలే”నిని కలంగకా బాబు నీపుత్రు వెం
టను గొన్నాండు! మహాగ్ని కల్పు నితనికా వారింప నాసాధ్యమే” 236

మ॥ అని పాపేశ్వరి పల్కుచుండఁగఁ బ్రతాపాధీశ్వరుం డయ్యెడకా
దనపాదంబుల వ్రాలు నందను నమందప్రీతిమై ‘వత్తులె’
మ్మని మన్నించె: సతండుతోడనే పలుంబ్రాధీశ్వరులకా డాసి భ
క్తి నమస్కార మొనర్చి గారవము నొందెకా నేన కధ్యక్షుడై. 237

సీ॥ విజయ సూచకముగా భిల్లభటులు చుట్టు
 మూఁగుచు గైవారముల నొనర్చు
 టోయగుబ్బెతలు గుంపులుగట్టి చిఱునగ
 వలదు మోములఁ బాడి యాడు చుండఁ
 బాపేశ్వరీ దేవి వజ్రమ్ములు ప్రవాళ
 ములును మాణిక్యముల్ ముత్తయములు
 హాటక పాత్రంబులందుఁగైకొని నిజే
 శ్వరునకు మేల్మి నివాళి దీర్చి

గీ॥ రాగమలరఁ గప్పురము హారతు లొసంగి
 నిరుప మామోదముని నెఱిగిన్ దీసి
 “జరగుఁ గావుతఁ గల్యాణ ధైత్రయాత్ర”
 యనుచు శ్రీపాదములు నుడురంట మొక్కి.

238

సీ॥ జంభదైత్యేంద్రుని సమయింప నరిగెడు
 నపుడు బిదౌజునకైన జయము
 ఖరదూషణాది రక్షశ్శేణిపై నేగు
 నపుడు శ్రీరామునకైన జయము
 నరకాసురునితో రణంబు నేయఁగఁ జను
 నపుడు శ్రీకృష్ణునకైన జయము
 కాలకేయాదుల గసిమనంగఁగఁ బోవు
 నపుడు కిరీటికినైన జయము

గీ॥ సకల శాత్రవ జయము, శాశ్వత జయంబు,
 భువన జయమును నిరుపమామోద జయము,
 వెల యెఱుంగని జయమును సులభ జయము
 జయము పై నీకు జయములు జరుగుఁ గాక.

239

క॥ అని తననాదు మహోద్యమ
 మున కభినందనముఁ దెలిసి పూర్ణోత్సాహం
 బున నమరసింహు దరియఁ
 జని కడు వాత్సల్య భరము సందడి గొనఁగఁ.

240

గీ॥ అమర నేనాధిపత్య పట్టాభిషేక
మగుచుఁ గ్రౌంచాడ్ర భేదింప నరుగు నపుడు
మా కుమారున కట్టులు నా కుమార!
యమరసింహ! నీకగుత లోకైక జయము.” 241

గీ॥ అనుచు నిండారు మనమున హస్తయుగము
నెత్తి యాశీర్వాదంపఁగా నృప గురుండు
నగవు మొలకెత్తు చూపుల మగువ నెలవు
నంది యుచ్చోటు విడిచె. నైన్యములు నడిచె. 242

గీ॥ గూడెముల నిండ్ల కోపులఁ గొండ పేట
లందు, గందోపలము లందు నధివసింది
శబర సతులెల్లఁ బూలు లాజలును జల్లి
రా ప్రతాపుని పైన, నైన్యముల పైన. 243

క॥ ఈరీతి కైత్రయాత్రా
ప్రారంభము చేసి యర్ధరాత్రమునకు ధా
త్రీ రమణుం డరిగెను దే
వేరీ దుర్గము కవాట వీధిఁ జేరెఁ. 244

—• దేవేరీ ద్వితీయ యుద్ధము •—

మ॥ “బలముల్ లేని కడుఁ గృశాంగుఁడు ప్రతాపస్వామి మాధాటికిఁ
గలఁగఁ బాఠెను! గోటకుఁ భయము గల్గఁ బోవ”దం చెంచి తొ
మ్ములపైఁ జేయిడి యేండ్లు యావన బలంబుల్ హాయి నిద్రించె వా
కికులం దెందును మన్ను పేరుకొనియెక్కెఁ మూరెఁడం తెత్తుగఁ 245

క॥ ఆలకోట గవను దెఱచిన
పొలకువఁ గని నకల రాజపుత్ర చమూ నా
ధులు చొరఁబడఁ గడఁగిన వా
రిలను ‘నిలుఁడు పోకుఁ డనుచు రాణా యంతఁ. 246

సీ॥ “తురకల బలము నిద్దురఁ బోవుచుండు నీ
స్థలమెల్ల మిగుల నిశ్శబ్ద మయ్యె

నిదుర వోయెడువారిఁ గదిసి చంపుట జెత్ర
 మహితుల యందు ధర్మంబు గాదు
 బహు శతాబ్దంబు లప్రతిహత శక్తితో
 నీకోట మాపూర్వు లేలినారు
 దొంగపోటున దూఱి దుర్గంబుఁ బట్టుట
 నాకు నచ్చిన వర్తనమ్ము గాదు

గీ॥ పౌరుషమునన దీనిఁ జేపట్టుద''మని
 యుఱుము తేఱఁగునఁ దనశంఖ మొత్తే; నమర
 సింహుఁడును సింహనాదంబుచేసె; భీమ
 చాందు బూరగ మ్రోయించె శైల మదర.

247

ఉ॥ కంపము నొందె ధారిణి; జగద్గురుఁ డంతట దుర్గమున్ బ్రవే
 శింపు; డనంగ నయ్యమరసింహుఁడు గుఱ్ఱముఁ దొల్తలోన దూఁ
 కింపగ సూక్తునశ్వమును గ్రేళ్లరికెన్. వడిఁ గృష్ణసింగు గ
 ర్జింపుచు దూఁకెఁ గంతులిడె నేనలు భూపతి వెంట నంటుచున్ 248

సీ॥ ఆ రాజపుత్ర నేనా రణోద్భట విజృం
 భణ మహారవము షాబాబు భానుఁ
 డాతని పదివేలు యవన భటుల్ విని
 యదరు పాటున గుండెబెదరి చెదరఁ
 దబ్బిబ్బుపడుచుఁ దొందరగ రణోచిత
 వివిధ సాధనములు వెదకు చుండఁ
 దననేనకన్న ముందఱఁ బ్రతాపుఁడు సింహ
 మటు వారి యెదురఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె

గీ॥ నలముకొని యున్న శత్రునైన్యముల, విలయ
 ధండధరుఁ డోలు రాజాప్రతాపుఁ జూచి,
 తురకలు పలాయనము చేయు తెఱపులేక
 పెనఁగిరి రణంబొ మరణమోయని తెగించి.

249

గీ॥ కాఱు చీకట్లు క్రమ్మిన కాశరాత్రి
 దుర్గమునఁ జోటలంతి; యుద్ధరతఁ డోరు

భటు లఱువదైదు వేగురు భయముఁ గొలుపు
నాటి రణధాటి యీ పాటినాఁగ వశమె?

250

గీ॥ యవనులని రాజపుత్రకులని తెలియక
యుభయ నైన్యముల్ తలపడెనుగ్ర రీతి
నెవరివారల వారె యాహవము నందుఁ
దఱిగిపోసిరి వేడి నెత్తురులు దొరఁగ.

గీ॥ భిల్లభటు లేరితెచ్చి రాపిడుల రగులఁ
బెట్టు కఱ్ఱల దివటీల వెలుఁగునఁ గను
పట్టెఁ బొలికల నొకచాట పట్ట పగిది
నచటి బలములు కొఱవి దయ్యముల పోల్కి

252

గీ॥ అంటగూఁరాని భయద దావాగ్నికీల
యతిబలాబోప దుర్దాంతు డమరసింహుఁ
డెచట రణ మతిభీమమౌ నచటఁ జేర
దాట్లుకొనిపోయి శత్రుమధ్యమునఁ దూఁకు.

253

మ॥ కరమున్ వెల్లెడు భానుబింబము పతాకం బొక్కచేనుండ, దు
ర్భర ఖడ్గంబు మఱొక్కహస్తమున నొప్పున్ శ్యామసింహుండు, కే
సరి మాతంగ సమాజమున్ దగులు నోజన్ రూక్షతామ్రాక్ష భీ
కరుడై బొబ్బలువెట్టి వైరులు వడంకన్ ముట్టె నత్యుగ్రుడై, 254

మ॥ ప్రళయాంధోధరమున్ హసించుచు నలుంబ్రాభర్త చెంతన్ మహా
చల శృంగంబులు ప్రీలి కూలఁ బటు గర్జారావమొప్పున్ దురు
ష్కుల నైన్యంబులఁదాకి నూర్లు పదులంచున్ లెక్కకున్రాని లీ
లల శీర్షంబులు కుప్పతెప్పలుగ రాల్చున్ సాగె నత్యుద్ధతిన్. 255

గీ॥ అగ్ర హోదగ్ర భయద దీప్తాస్యఁ డగుచుఁ
దన ద్విధారా కృపాణ దుర్దాంతధార
నృపగురుఁడు చీల్చి రిపులెల్ల నేలఁబడిరి
మిడుత గమి చిచ్చుఁ బడి మ్రగ్గుపడువు తోవ.

356

క॥ హరిదాసుఁ డాగ్రహమ్మన
హరి రక్షశ్శ్రేణి నొంచునట్టులు యవనో

త్కరముల పైఁబడి నఱకెను
శిరములు రారోడులెల్లఁ జిక్కఁగఁ గొలువఁ.

257

క॥ యూలా భూపతిసింహుఁడు
సొలమునఁ బోలేఁ దురక వైన్యము మేనుల్
జీలిచెఁ మేకొని సూక్తుఁడు
కాలాహి విధాన శత్రుగర్భముఁ జొచ్చెఁ.

258

గీ॥ దేవ గృహదుర్గ సీమలఁ దిరుగు వ్యాఘ్ర
ముగ్రమూర్తి దూడాసింగు యుద్ధమందు
దేరిచూడఁగ రానట్లు దీప్తి మెఱసి
దోమలను బోలేఁ గూల్చె శత్రువులఁ దాకి.

259

సీ॥ గుణరాశి రారోఁబ్బుకుంద దాసుఁడు షాపు
రా బునీరా ప్రభుల్ ప్రకట బలులు
మఱియు బేడ్గరాజమౌళి కేశవదాసుఁ
డింకఁ గోపేరియా నృప వరుండు
తక్కిన రాజపుత్ర చమూపతుల్ వారి
వారి శౌర్యంబుల పగిది రివులఁ
బట్టి నిర్జింపంగ బగ్గము పాడెచు
నొగిలి పగుల సాగె మొగలు తేగలు

గీ॥ సమధి కోర్దండ దోర్దండ సముపముక్త
భీక రాకుగులై భిల్ల వీరు లెల్ల
నట్టహాసంబు లొనరింప నా శరములు
నాలుకలు గ్రోయుచుఁ వ్రాలఁగూలి రరులు.

260

ఉ॥ వీరులలోన మేటియగు వీరుఁడు భిల్లనృపాల మౌళియుఁ
బొరుష రాశియై యడవి పక్షల మెత్తని యీకలన్ గరుల్
కూరుచు భీకరాకుగములుఁ దళకంబు శతంబు గుప్పఁచుఁ
వైరిభట ప్రజంబుల నపారముగాఁ దునుమాడె నత్తరిఁ

261

ఉ॥ రూక్ష పరాక్రమ స్ఫురణ రోజుచు నాసహబాఙుభానుఁ డా
తక్షకమూర్తియై రివులఁ దార్కొని పెక్కురఁ గూల్చుఁగా, ఖగా

ధృక్షేదువోలెఁ బైఁబడి ప్రతాప నృపేంద్రుఁ డనూన సాహసా
పేక్షఁ దదీయ మస్తకము ప్రీలఁగ నేనెఁ గృపాణ ధారలకా. 262

గీ॥ తనదు నుభటుల నుసికొల్పి దస్యతతుల
పైన డీకొల్పి యాప్రతాప ప్రభుండు
దుర్గమును శుభ్రముగఁజేసెఁ దురక పురువు
పేరు లేకుండఁ దుదముట్ట నేరి వైచి. 263

మ॥ నలినాస్తుండును బూర్వ పర్వతము పైనకా దర్శనం బిచ్చె; నా
యలువేల్పుకా గొలిచెఁ బ్రతాప ధరణీ భృచ్చోశీయుకా; రాజపు
త్రులు సంతోష మెలర్ప నందుకొని రాదుర్గంబు; నందన్ని డి
క్కుల సూర్యధ్వజకోటి క్రాలె; జెలఁగెకా గోలాహల ధ్వానముల్

క॥ వైరులు తుదముట్టి చనం
గా రాజా సంతసంబు గడలుకొనగ “దే
వేరీ జయంబుఁ దనదే
వేరికిఁ దెలుపుదమని యొక్క భిల్లుని బనిచెకా. 165

చ॥ మనుజవరేణ్యుఁ డంతట నమాయిత పర్వత దుర్గసీమకుకా
జని తనరాజపుత్ర భట సంఘముఁ దోడ్కొని లోనదూకి క్రాం
తినిగొను వైరులకా బిలిచి త్రైక్లగనేసి గ్రహించె దుర్గముకా
దనరె రవిధ్వజంబులు శతంబు సహస్రము దృశ్యమానమై. 266

—* ప్రతాపుఁడు కుంభల్మియరు దుర్గమును జేకొన నాలోచించుట. *—

మ॥ తనసామంతుల నందఱకా బిలిచి చెంతకా జేర్చి “యీ దుర్గముల్
గొనుటల్ ముఖ్యముగాదు నాకిపుడు; మా కుంభక్షమాజాని చే
కొని నిర్మింపఁ బవిత్రపై వెలయు నా కుంభల్ మియర్ దుర్గముకా
గొనుదాకకా గననొల్ల నిద్దురయుఁగైకొనొల్ల నాహారముకా.” 267

మ॥ అను రాజేంద్రుని మోముఁగల్గొని సలాంబ్రాధీశ్వరుం ‘డీక్షణం
బుననే పోద’మటంచుఁ గోల్తల దళంబుల్ రేపి సాగించి కై
ల నికాయంబులు లోయలుకా వనులు లీలకా దాటి యుత్సాహముకా
గొని ముందేగఁ నాప్రతాపుఁ డరిగెకా కుంభల్ మియర్ చేరఁగకా.

గీ॥ శైల సామ్రాజ్యలక్ష్మి మస్తకము మాడ్కిఁ
బర్వతముపైన శృంగంబు పటలుచుండు
మూర్ధమున వెల్గుహాటక ముకుట రాజ
మట్లు కుంభల్ మియర్ దుర్గ మలరుచుండు.

269

సీ॥ అచలనితంబంబు నటు లెప్పుచో హర
ముననుండి దుర్గ గోపురము చోఁప
నాప్రతాప నృపేంద్రుఁ డత్యంత హర్ష లో
మాంచిత గాత్రుడై మస్తమెత్తి
కనుల పండువుగాఁగఁ గని “పదునాఠేండ్ల
పై నయ్యెనకట! నిజాబాసిపోయి;
నీ “మేఘ భవనంబు” నీ “భవానీదేవి
కోవెల” నీదు సరోవరంబు

గీ॥ కనులఁగట్టిన యట్లు నేఁ గాంచుచుండుఁ;
గలిగిన దొసంగులకు మదిఁ గలఁగుచుండుఁ;
గాని కాలము నన్నిట్లు కట్టి వైచెఁ;
జూచుచుండుమి! యిప్పుడు నీ నూచు దీప్తు.”

270

క॥ అని కేల్గవ మొగుచుచు మన
మున నుత్సాహంబు ద్విగుణముగ, బలమును ర
మ్మని హెచ్చరించి దుర్గ
మ్మును డాయకా దూకి శంభమును బూరించెకా.

271

క॥ కల్లోలాబ్ధి తరంగము
వెల్లివిరియు గతిని గవియు విమత బలము న
బ్దులఘాతా మార్కొనెఁ గ్రో
దోల్లసితుం డగుచు విజభవోత్కర మెనయకా.

272

గీ॥ కనులు నిప్పులఁ గురియ భడ్గంబు మెఱయ
నహిత తౌరుష్కు వైన్య మధ్యమునఁ దూకు
నాప్రతాపేశ్వరుని ధాటికాగి నిలువ,
వరుల మాటేల! సురలకై నం దరంభె!

273

మ॥ అవధూతాఖిల వైరివిక్రమ సలుంబ్రాధీశ దోఃబద్ధ సం
భవ దుర్వార దురీక్ష దావ దహన జ్వాలా పరివ్యాప్తి ద
స్యవితానాటవి నిల్చె భస్మమయి రాసుల్ రాసుః లవ్వీరుఁడా
హవభూమి విహరించె నాప్రళలకాలాభీల రుద్రాకృతిఁ. 274

చ॥ ఉదధిని రెండు పార్శ్వములనుండి యుదగ్రతరంగముల్ భయా
స్పదముగ రేఁగి తీవ్ర రథసమ్మునఁ దాఁకిన వీఁక, శౌర్యసం
పద పొలివోవనీక యిరువాగులయొద్ద లొక శ్లోకశ్లష్టైః
గదియుచు హుంకరించి పయిఁగ్రమ్మిరి వీర రిసావతారులై. 275

సీ॥ యవన బృహన్నాశికాస్త్ర నిర్గత ధూమ
సంఘాతములు మేఘ సమితిగాఁగ,

రాజుపుత్రకుల నిర్భర సింహనాదముల్

ఘన ఘనాఘన రణద్రఙ్గాఁగ,

భట చూస్త తరళ కృపాణధారా తళ

త్తళలు సౌదామనీ తతులుగాఁగ,

శబరనాయక శరాసన నిస్సర తీవ్ర

విశిఖ సంతతి కుంభవృష్టిగాఁగ,

గీ॥ నుభయపక్షంబు వీరుల యొడవఁ దొటఁగె

పాటు రక్తప్రవాహముల్ పర్వితాగ్ర

గళిత గైరిక శోణ శైవలినిగాఁగ,

సమరిరంగంబు నిబిడ వర్షర్తు వయ్యె. 276

మ॥ తన ముత్తాతలనాఁటి దుర్గమును బొందఁ దొందరఁ జెంది ద
స్యనికాయంబును టీల్చి నయ్యమరసింహం దుగ్రుఁదై పైకొనెఁక;
దన ముత్తాతలనుండి వచ్చిన యుదాత్తక్షత్ర తేజోవిక
ర్థనమౌ వెచ్చని నెత్తురుల్ మరఁగి యంతర్నాడులం దోడఁగఁక.

గీ॥ రాజపుత్రుల భయద వీరి స్వనములు

స్రగ్గి మ్రగ్గు యావనిభటార్త స్వనములు

రాజగురుమౌళి సింహగర్జా స్వనములు

భూనభోంతరాళమున మార్మోత లీనె. 278

గీ॥ పీన వితత వక్షులును గోపీన ధరులు
కృష్ణవర్ణు లయఃకల్పద్బుధ శరీరు
లాలయన్త శిలా విగ్రహముల మాడ్కి-
ఖిల్లులు రణాంగణమున శోభిల్లి రపుడు.

279

పీ॥ బవరం బుగాదీ పండువునాగ జెల రేగి
యమరసింహుండు దీవముగఁ బెనఁగె;
నతని ప్రతాపాన్ని యవన చమూసమూ
హమ్ములు శలభమ్ములట్లు సమనెఁ;
దుర్వారపీర్వుఁ డబ్బల్లాచమూపతి
మత్త మాతంగంబు మాద్రి దాకెఁ;
నందఱు వెఱంగంద నావీరమణి వాని
శిర మూడ్చె ఘోర నిష్ఠింశధార;

గీ॥ నైన్యవతులును జముపులు శబరపీరు
లందఱును జేరి యెందఱు మ్రందఁజేసి-
రమరసింహుఁ డొక్కఁడ కూల్చె నందఱు నన,
..వాని విక్రమధాటి విశ్వమున కెఱుక.

280

క॥ మెడలు తెగి పుడమిఁ బడఁగాఁ
బొడుచుచు మోగలుల యుద్ధిభూమికి బలిగా
నిడి మోదం బడరఁ బ్రతా
పుఁడు కుంభలోమియరు దుర్గమున గైకొనియెన్.

281

గీ॥ ద్వారములఁ గ్రాలఁ బచ్చని తోరణములు;
నలరె దుర్గమంతటను సూర్యధ్వజములు;
పరగెఁ గ్రమముగఁ బుష్పాహ వాచనములు;
మేఘభవనమ్మునకా గ్రొత్త మెఱపు మెఱనె.

282

ఉ॥ పూచిన పూలమొక్క లటుపొంగి ధుజంబులు మూఁడుగాఁగ నే
నాచయముల్ తదీశ్వరు లనంత ముదంబుధిఁ దేలి; రంత దా
నోచిన నోముపంటలగు సూత్నమనోరథ సంచయంబు లెం
తో చెలరేగి రాజమణి యొప్పుగఁ గాపుర ముండె నయ్యెడన్.

283

మ॥ మును పింగ్లాంతుననుండి ఢిల్లి నగరంబుఁ జేర్చుఁ గొన్నోవు వ
స్తు నికాయంబుల రేవువీడు పిదపఁ సూరత్పురీ మార్గముఁ
గొని యీశాన్యపు భాగమం దరుగుచుఁ గుంభల్మియర్ కోట వ
జ్జను శైలంబుల దాఁటఁ జేయుటయు నాచారంబుగా సాగెడిఁ. 284

గీ॥ నొగలిపై నాదమఱచి నిద్రఁగను చోద
కులను శకటమ్ములను నందుఁగల సమస్త
వస్తువుల వృషభములను బట్టి రాజ
పుత్రు లిడిరి కోటను మూలమూల లందు. 285

క॥ దినదినము గొల్లగొని కో
టను జేర్చిన విలువగల విడారమ్ముల పె
ల్లన భాగ్య సమృద్ధంబై
తనరెఁ సామగ్రి బలము ధరణీకునకుఁ. 286

సీ॥ అన్నిమూలలనుండి యరుగుదెంచి ప్రతాపుఁ
జేరు వీరుల సంఖ్య చెప్పరాదు;
దైనందిన ప్రవృద్ధంబుగ నేనాబ
లంబును గోశ బలంబు దనరెఁ
జైత్ర యాత్రారతుల్ జరపి ప్రతాపుఁడు
శత్రుల సర్వ నాశన మొనర్చె
హారావళీసీమ న చిరకాలమున ము
ప్పదీరెండు కోజలు పట్టువడియె;

గీ॥ నాప్రతాపేంద్రు దీగ్విజయాంక కథలు
గుహలు లోయలు దేశంబుగూడ నిండి
బూరటిలి పొంగి పొరలుచుఁ బోయి ఢిల్లి
చేరి సూటిగ నక్కరు చెవిని మ్రోనె. 287

గీ॥ అంతరంగికులగు సమాత్యాగ్రణులను
వాహినీపతులను సభాభవనమందు
నవసర విశేష సభకు రండనుచుఁ జేర్చి
కడు విషాదంబు తోచ నక్కరు విభుండు. 288

—* అక్కరు సార్వభౌముని విషాదము *—

సీ॥ అకట! దేవేరీ మహాయుద్ధమున నైనన్య
పటలితో నోడె షాబాజుఖానుఁ
డవ్వల సూర్య మహల్ దుర్గమునఁ గడు
దర్పాఢ్యుఁడు మహబత్ ఖానుఁడోడె
నచల గృహము దుర్గమందు వాహినులతోఁ
గడతేటెను ఫరీదు ఖానుఁ డింకఁ
గుంభల్మియర్ కోటగురు బలోద్ధాముఁ డ
బ్బుల్లాపతి సనైన్యముగను బడియె

గీ॥ నణఁగి వెన్కకుఁ బోయిన యాప్రతాప
సాగర మహాతరంగంబు సరభసముగ
నిప్పు డుప్పొంగి యట్టె పైకెత్తి వచ్చె;
నింక నెట్లోర్పు మేవాడ యెట్లు నిలుచు”

289

క॥ అని మోము దిల్లవడి పో
యినఁ గని హరివిజయసూరి “యిన్నేంట్లు రణం
బును దఱుముచు నడవఁగ నో
పని రాజా కిప్పుడింతబల మెటు లొదవె”

290

సీ॥ అనిన, నక్కరు విభుండతని వీక్షించి “బా
మాసాహియను పూర్వమంత్రి యెకఁడు
పరిషియా కడనుండివచ్చి దూరపు సీమ
కరుగుచున్న ప్రతాపు నడ్డగించి
కేవల ధర్మదీక్ష వర్తనము మాన్చి
రాజనీతి ప్రచారమ్ముఁ గఱపి
గణుతికి మీఱు పైకము వేయుబండ్ల నం
పించినాడని మొన్న వేగు లనిరి;

గీ॥ యాత్మదేశంబు విడి సరిహద్దు దాటి
చనఁగ నున్న ప్రతాపుఁడు మనసు మార్పు

కొని సమస్త బలంబొనఁ గూర్చుకొనుచు
సీమహా సంగరారంభ మిట్లు చేసె”

291

క॥ అన తైన గురువరుం దొ
య్యన “బామాసాహి త్యాగ మతి వంద్యం; బ
య్యనముండు పాత్రదానం
బునను గృతార్థతను గాంచి పుణ్యం డయ్యెన్.

292

మ॥ పేనుకష్టంబుల మున్నికాంతి చెడి పిప్పిన్ దేలు నాదేశ మా
తను నేవించి సకాలమందు నిరతోద్ధారంబు గావించు పా
వన ఛాగ్యం బది పూర్వజన్మమునఁ గొల్వన్ రాని పుణ్యంబు చే
సిన శుద్ధాత్ముల కబ్బుఁ; దక్కొరులకున్ సిద్ధింప దెప్పట్టునన్.

293

ర॥ బామాసాహి బుధేంద్రుని
దౌ మహిత యశో విభూతి యజరామరమై
భూమియు దివమును నిండు; మ
హామహుఁ డతఁ; డనఁగ, నక్కరాత్రిన్ బడుచున్.

294

మ॥ “మనకీరీతి సహముఖంబునను “బామాసాహి పుణ్యాత్మ కుం
డని, కాఁడంచని” చర్చ యేటికిఁ; బ్రతాపాధీశ్వరున్ గెల్చి యా
యన నోరన్ దనకే నధీశ్వరుఁడనం చన్పింతునం చాస లుం
డెను గొండంతలుగాఁగ; నిప్పు డవి యూడెన్ నామనంబేర్చుచున్.

సీ॥ ఏడునైదు లక్ష లక్షబలంబు పాదాతి
బల మేఁబడైదు లక్షలును గలిగి,
యుర్విసెల్ల జయింపనోపు పదాటు వం
దలమంది వాహినీకులను గలిగి,
విశ్వం బదరఁ బదివేల పిరంగులు
దశసహస్ర ద్విపతతులు గలిగి,
వరుసలు వరుసరై పరగు ఛాండాగార
భవనముల్ నిండ ద్రవ్యంబు గలిగి.

గీ॥ రాజరాజుల గెలిచి విక్రమము వలచి
భరత ఖండ మేలెడు సార్వభౌముఁడ నయి

పేదయగు ప్రతాపున కోడిబెండు వడినఁ
'జీ' యనఁగఁ బోదె జగము; నాసిగ్గు చెడదె:

296

సీ॥ రాజ్యంబు లేక దుర్గబలంబు లేక నై
న్యబలంబు లేక ద్రవ్యంబు లేక
సాయ మేమియు లేని సమయంబునె మహా
రాజాప్రతాప దుర్వారమూర్తి
యవనుల గళము కోట్లయి రణంబుల బలి
గొట్టెలుగాఁజేసి కోయు చుండె
బలవంతుఁడును ద్రవ్యవంతుఁడు దుర్గివం
తుఁడు రాజనీతి మంతుండు నయ్యెఁ

గీ॥ దొలుత నణఁపరాని మహాగ్ని! తోడు దవిలె
గాలి: యిఁక లోక మంతయుఁగాల్చు టరుదె
యతని నెటుగెల్తు నను చింతయంత కంఠ
కెచ్చెఁ: దెరపేది తోఁప దింకేమి నేతు:

297

మ॥ కల వాయుద్రుని కేనిలేని వరసాగ్య శ్రీరతుల్, పాద మి
య్యిలపై మోవఁగనీక కొల్వఁగల వారెన్నేని కోట్లుండు, రే
సిలుగుల్ పైఁబడ; వాప్రతాపు దెసనొ చింతాగ్నియుకా గేరరీ
దళ గర్భమునఁ జేరు నాగువలె దెందం బంది వారించెడుకా

298

గీ॥ అమరులకు లేని భోగ వాగ్యము లొనరియు
నాప్రతాపుని దెస నిర్వ్యనడఁగు చుంటి;
నేమి లేకున్న దేవుని కృప గడించి
యతఁడు లోకాతికాయ శౌర్యమున మెలయు.

299

మ॥ అకటా! యక్బరువాసి లోకములు కొండాడంగనే రాని యే
టికి నెక్కుకా! నిఱుపేదబేని నొకనికా డీవొంచు గెల్వంగఁ జా
లక యల్లాడుచు నుండె నంచు జగముల్ నవ్వంగ డీవింప నీ
టికిఁ బ్రాణంబులపైననే విసువు పుట్టెకా వేదనల్ హెచ్చడుకా.
మ॥ అని నిట్టూర్చుచు మోము వాల్చి కడు దైన్యంబంద నిర్వాత దీ
పనిభంబై గనుపట్టెఁ గొల్వ; పభికుల్ ప్రాభాత చంద్రోప మా

ననముల్ వంచిరి; మానసింహుఁ డరిమాన ప్రాణ విధ్వంసన
ధ్వనితాశాంత యశోవిశాలుఁ డపు డక్కర్ నేత నీక్షించుచున్.

301

— { మానసింహ ప్రభు వక్తరు సార్వభౌమునకు } —
మనస్తాపోపశమనంబు చేయఁ బూనుట

సీ॥ అరిరాజ మర్జనోద్ధరశక్తి గాంధార

సీమ నీసీమగాఁ జేసినాఁడ

నడిగి నంతనె వెల్లి గడియలో ఢిల్లికిఁ

గాశ్మీరమును దెచ్చి కలిపినాఁడ

మానవుల కసాధ్యమైన కాబూలు గె

ల్పి భవత్పదంబులు చేర్చి నాఁడఁ

గడు విశాలములు వంగ విహార దేశముల్

గెలిచి నీకు యశంబు గొలిపి నాఁడఁ

గీ॥ దలలు బలియుట గెలువఁగా నలవి గావి

దేశముల నెన్నియేని నందిటను దెచ్చి

నీకు లోఁబడఁ జేయు నిర్ణీద్ర శౌర్య

పరుఁడ నేనుండ నీకేలవనఁట మునుఁగ.

302

చ॥ వ్యవధి రవంబులేని కలహంబుల పెల్లునఁ జిక్కి రాజకీ

యవితత కార్యజాలములయందు మునింగి విదేశమందు నుం

డవలసి కొన్ని మాసము లేడంబు జనించి ప్రతాపుతోడి యా

హవము నుపేక్ష చేసినటులొటయు నిక్కమఁ యేమి చేయుదున్.

303

మ॥ అవనిక జూఁకులు వాల్చి నీవడలి దైన్యం బందినన్ నామనం

బవియున్; నాకుఁబ్రలాపసింహునకు బాల్యంబాది వైరానిలం

బు విజృంభించుచు నేటి యింకను మనంబుగఱ్ఱుఁ, జల్లార లే

దు, వితానేయక తాకి నొంచి యుడికింతున్, స్రుక్కఁజేతుఁబ్రభూ.

సీ॥ చీమయుఁ జొరని కాశ్మీర దేశములోని

కొండలన్నియుఁ బిండిపిండి యయ్యె

మనకుఁ బరిషియాకు మధ్య సాంద్రాటపుల్

పగిలి బీటలువాటి బాట లొసఁగె

దక్షిణావధము వింధ్యము పాదఘట్టన
 గురుత కోర్వక భూమిఁగ్రుంగి పోయె
 పీగ కనువుగాని హిమగిరి ప్రాంత రా
 జ్యములెల్లఁ దలక్రిందులగుచుఁ టరిగె
 గీ॥ నా ప్రతాపుఁ డెంతః యాతని బల మెంత
 త్యాగ మెంతః యతని ధైర్య మెంత
 పోవ నిమ్మటఁచు నే వీడితిని గాసి
 కన్నుఁడెఱవ నెపుడో కాలి పోఁడె.

305

పీ॥ అప్రికాఖండంబు నంతయుఁ దెచ్చి వం
 గ మహాంబురాశిని గలిపి వైతుఁ
 బ్రాలేయ శైలంబు బాదుతోఁ బెకలించి
 యావరణాచలం బవలఁ ద్రోతు
 నీపదమ్ముల చెంత వీలోత్పలంబుగా
 నీలాంబురాశి తక్కులు నేతు
 నుర్తర కురుభూములొక క్షణంబున గెల్చి
 గురుదక్షిణగ నీకుఁ గుదురు పరతు

గీ॥ నాసియాఖండ మెల్ల నీయాజ్ఞ నుంతు
 నీట్టిచో నొక్క మేవాడయెంత నాకుఁ
 దెలియవే మద్భుతాబ్బో దీర్ఘ శక్తి
 తలుపులను మ్రింగువాని కప్పళము లెంత.

306

క॥ కావరము పెచ్చు పెఱిగిన
 మేవాడఁ బ్రతాపసింహు మ్రింగుటకై నా
 జీవితము మీఁదు దీయుదు
 నే వెలితికి నందు దొరక నీయకు మెడఁదణ.

307

క॥ ఈపని నెరవేర్చునిచో
 నాపేరునఁ బిల్వబోకు “నా విని యక్బర్
 భూపతి యందఱఁ గనుగొని
 యీపగిది నికెంత కాలమిటు వేగింతునా”.

308

సీ॥ మేవాడ జయము నమ్మి యనేక లక్షలు
 నేనల నాహుతి చేసినాఁడ
 సమర సన్నాహముల్ జరుపుచో ధనము గో
 టులు గోట్లు నట్టేటఁ గలిపినాఁడ
 నొక్కొక్కరు జగంబు నువ్వెత్తు గొనెడు చ
 మూనాయకులను గోల్పోయినాఁడ
 నిరువ దేండ్లుగ క్షణంబేని వీడని మాన
 సిక దుఃఖపరత శోషిల్లినాఁడ

గీ॥ బడఁగరాని కష్టంబులు పడినవాఁడ
 నడువరాని దుష్పథముల నడచినాఁడ
 నట్టె యాసించి యాసించి యాస లుడిగె
 దాల్చి యుడివోయె మిగుల సంతాప మొదవె.

309

మ॥ ఎవరుగా జెప్పినఁగాని నమ్మకము నాకింతేనియుకా లేదు నే
 నెవరికా గోరను సాయముకా సలుప రమ్మియంచు నాకెవ్వరుకా
 లవముకా మేలొనరింప లే రురక కాలంబెల్ల నందంగ రా
 ని వృధాశారతిఁ జెల్లెఁ జింత యొకఁడే నిల్చెకా మదియాంశమై

310

గీ॥ 'వీడి చనెదె ప్రతాప' మేవాడసీమ
 చాలునిఁకమీదఁ దవ గతిస్తవ యటంచు
 మమగతి ర్మమ'యని చింతమాని యుంటిఁ
 గూళపాఱుండు నా కొంపఁగూల్చె నకటః

311

గీ॥ ఏమిచేయుదు' నాచింతయిపు డొకింత
 యణఁగఁ గల త్రోవ లేదు! నా కతనితోడి
 పోరు తలమున్నొలయ్యె' నంచీ రసమునఁ
 బలుక, నద్దూదు రహిమాను గళము నెత్తి.

312

—* అద్దూరహిమాను ప్రతాపసింహునిఁ బ్రశంసించుట. *—

మ॥ “ఎదురాడకా గలవాఁడఁగా నెపుడు 'గానీ, విశ్వతోక్తైక పూ
 జ్య దయావార్ధి ప్రతాపసింహునెడ నీయుక్తుల్ వగకా బెంచి, నా

హృదయంబంతయుఁ బచ్చిపుండువలె నయ్యెఁ-: సీపదాబ్జాతముల్
మది ధ్యానించుచు నొక్కమాట వినుతుకా మన్నించి యాచింపుమీ.

సీ॥ రాజు లాత్మాంఁమి నీరజముఁ గొల్వఁగఁ బొల్పు
రాజయోగానంద రమ్య మూర్తి

జన్మ దేశమునకై సర్వస్వ మర్పించు
ననమాన దేశ భక్తాగ్ర గణ్యుఁ

డంబుజాతాస్త్ర మహావంశ దుష్టాబ్ధి
జనియించు సంపూర్ణ శశ ధరుండు

వతురబ్ధివృత మహీచక్ర మర్పించిన
సంటనొల్లని మహాత్మాగ ధనుఁడు

గీ॥ పౌరుష భగీరథుండట్టి ప్రధు వరుండు
మనకులమునఁ గాఁదికఁ లోకమునను గలుగు

నే కులమ్మునలేడు నాయెఱుంగు దాఁక

నుత్తమోత్తముఁ డతఁడందుఁ జిత్తగింపు.

314

సీ॥ అంసమందున సహస్రాంకు లీనెడు రవి

ధ్వజరాజము గరుడధ్వజము గాఁగ

నద్వితీయంబు ఖాండాద్విధారాకృపా

ణంబు దుర్దంత నందఁము గాఁగ

మైనిండఁ దొడుగు హేమతనుత్రరాజంబు

రంగారు పీతాంబరంబు గాఁగ

విలువైన మగరాలు కులుకు కల్కి తురాయి

రమణీయ బర్హి బర్హంబు గాఁగఁ

గీ॥ బుండరీకములకుఁ దోడఁ బుట్టులైన

వెడఁద కనులు కృపామృత వృష్టిఁ గురియఁ

గదలివచ్చి హస్తీమాటు కడఁ బ్రతాప

రాజు నారాయణుండు దర్శన మొసంగె.

315

సీ॥ ఐరావతంబుపై నరుదెంచు నిర్జర

సార్వభౌముని మేలు చక్కఁ జేసి.

వృషభ వాహనమెక్కి యేతెంచు కైలాస
వాసు విలాసంబుగాసి చేసి,
హంస రాజము నెక్కి యరుదెంచు భారతీ
శ్వరుని రూప విభూతిభంగ పఱచి,
శిఖరాజ వాహన శ్రీమీఱ వచ్చెడు
స్కందు నందము నెందు డిందు పఱచి.

గీ॥ మనుజుపతి మౌళి మన్మథ మన్మథుండు
చైత్ర రాశ్వముపైన సాక్షాత్కరించి
దివ్య దర్శన మిచ్చె; నాతేజమునకు
నంజలి ఘటించి యాత్మోపహార మిడితి.

316

గీ॥ ఆత్రిభువన కల్యాణ పరాయణుఁ గని
నపుడె యాత్మావరోకనంబయ్యె నాకు
నని ముగిసి ఢిల్లి చేరి, నేనరసి చూడ
నాత్మ యతనికై నీకు దేహంబు దక్కె.

317

మ॥ అకటా! నీవలె ధర్మముఁ దెలిసి రాజ్యం బేలఁగా లేదో, మ
చ్చికమై భూప్రజఁ బుత్రులఁ బలెఁ గృపా శ్రీఃజూడఁగా లేదో; పా
యక వర్ణాశ్రమ ధర్మపద్ధతి తిరంబై నిల్పఁ గాలేదో; యెం
దుకు నాతండు స్వతంత్రుడై నిలువఁ గాదో యానతీఁ గోరెదఁ.

సీ॥ తలఁగని రణములఁ దగులు కొన్నను స్వధ
ర్మత్వాగ మాచరింపంగఁ బోఁడు
తినఁ దిండిలేక కుందెడు నప్పు డై నను
దైవభక్తి యొకింత రలఁగ నీయఁ
డనుపమాన ప్రవర్తనమున జగమున
కాచార్య పీఠనై యలరి నాఁడు
స్వాతంత్ర్య సమర దీక్ష నిబాధ్దాత్ముడై
సతతోప వాసముల్ సలిపి నాఁడు

గీ॥ కలియుగంబున నిట్టి యోగ్యతముఁ గనము
వెట్టి నని నన్ను జగము భావించుఁ గాక

యినకులంబు గాలించి చూచినఁ బ్రభావు
నంతటి మహాపురుషుఁ డుండఁడని వచింతు:

319

గీ॥ అమహారాజు కీర్తి చంద్రాతపమునఁ
జల్లఁగా జీవితమ్ములు జరపు కొనుచు
మనము సమకాలికుల మౌచు మనఁ గలిగితి
మిదియ దేవేంద్ర భోగ మంచెంచ పలయు.

320

మ॥ ప్రకట శ్రీకర మామహాత్ముని క్షమా శావంబు శ్రీరామ ర
క్షకదా మీ కతఁ డాననొందుచు వనాశ నిష్కుగఁ దాటి చెం
తకు విచ్చేసిన యానిమేషమే భవత్తొరుప్ప సామ్రాజ్య ల
క్ష్మికి నూతేదులు నిండు నిక్కమని ఘోషింతు నిరాఘాటతఁ 321

సీ॥ ప్రతిలేని దైభవ ప్రాభవంబులు నీవు
నెఱపు నీ హస్తినాపురమునందు
గాఢాంధర సంగతమైన యొకనాటి
రాత్రి యొంటరిగ నారాజ మోళి
యడుగుపెట్టెనయేని నానడి తెలిసిన
క్షణమునఁ బుట్టు నఖండ నేన
విడక నీ విందుండ వీతానొ పాటి పో
వలయునో యోచింపవలసి యుండు

గీ॥ శ్రీరమా భర్త సాక్షాత్కరించి నట్లు
లాప్రతాపుఁడు కనుపించు నపుడు నీదు
నే వకుఁడ నెనె నీనేవచేయఁ గలనొ
యవలఁ దొలఁగుదునో తెలియంగ రాదు.

322

మ॥ మఱి యేదే నొక కారణంబుమెయి గంపం బొండు తూఁగాడి యీ
ధరణీచక్రము సర్వ మొక్క మొగి పాతాళంబునకా గ్రుంగి యు
క్తతీనకా సుంత చలింపఁ బోవను! బ్రతాపాధీశు నత్కిర్తి తె
వ్వ రపాయం బొనరింపఁ జూచినను నోర్వకాబోను బ్రాణంబుతో.

సీ॥ ఒక నృపాలకుఁ డేలు నొక్క రాష్ట్రంబులో
నొక టంకపాలలో ముదఁగించి

పరిపరి విధములై పరగు నాజెము లట్లు
మతము లన్నియును నీక్షితి రహించు
మనుజుల నుద్ధరింపఁగ వీని నేర్పుట
చిరి బుధుల్ లోక ప్రసిద్ధ మతులు
ప్రతిమతంబునను నర్హత యుండ నేయున్న
దీక్ష్యర దృష్టిలో నిన్ని సమము

గీ॥ అన్య మతమువాఁడు ప్రతాపుఁడనకుఁ డతని
దుత్తమోత్తమ మతముః మర్త్యుండు మాతృ
దేశమున కప్పువడె నంచుఁ దెలియని మన
యావన మతం బొకండె నిరర్థకంబు.

324

శా॥ ఆపద్మాప్త కులాబ్ధి చంద్రుఁడు ప్రపంచాతీత సద్ధర్మ ర
జ్జపారంగతుఁ డుత్తమోత్తమ నృపా కల్పిండుః స్వాతంత్ర్య ల
క్ష్మీ పుంరూపముః రాజయోగిమణిః యక్షీణ ప్రతాప ప్రతి
ష్ఠా పారీణుఁ డటంచుఁ దద్యశము విశ్వంబెల్ల మోషించెడుకా. 325

శా॥ ఎన్నోరీతులఁ జర్చయేటికిఁ బ్రతాపేంద్రుండు సౌజన్య సం
పన్నుం డచ్యుత ధర్మదీక్షితుఁడు! విశ్వత్రాతః యేకొంచె మా
పన్నిత్వం బెఱుగంగఁ బోని ఘనుఁ డా భవ్యాత్ముతో నొక్క శ్రీ
మన్నారాయణమూర్తి కొంత యుపమింపకా జెల్లునేమో సుమీ.

చ॥ కటకట! యామహాత్ముఁ డొక కై వడి లోఁబడఁ దీవునుకా జగం
బెటులను నిల్వనీవు! శ్రమమింతయు నొక్కని గెల్వనే కదా
గుటికెఁడు పాలకై పొదుగుఁ గోయుదురే! యొకపండు కోసమై
విటపముఁ గూల్తురే! ఫలము వెల్లి. శ్రమంబధికంబు కాదొకో 327

సీ॥ రాజపుత్రకులు దుర్వార విక్రమయుతుల్
తెఱవ లఖండ సాధ్వీమతల్లు
లాకులమ్మున బాలుఁడై న వీరులలోని
నగ్రగణ్యుల నై న నడఁపఁ గలఁడు
పరిపుల్ల సురుచిర ప్రమదావన వతంస
మనుపమ నిత్య కల్యాణ సీమ

వరమ శోభన నిత్యవైవాహిక గృహంబు
జ్యేసతీ కంఠ ముక్తా స్రజంబు

గీ॥ నైన మేవాడ పైకేగు టనుచితంబు
రాజపుత్రులఁ దొడర ఘోరతమ పాప
మాప్రతాప పురోగమమైన కులము
దండనకు నర్హమే మ్రొక్కఁదగును గాక.

328

గీ॥ దైవమును దూరముంచి యిందాఁక వారి
కాచరించిన కొండంతయపుమె చాలు
నింక భూదేవి భరియింపఁ దెప్పు దెవరి
కెచట నేగతి పట్టునో యెవ్వఁ డెఱుఁగు.

329

సీ॥ నాల్గేండ్లవాని నింతఁగఁ జేసితివి చదు
పులను నేర్పించితి బుద్ధిఁ గఱపి
తున్నతోద్యోగ సంపన్నుని జేసితి
కూరిమి వియ్యంబుఁ గూర్చియుంటి
పీడేహమే నీది యీ ప్రాణమే నీది
యీజీవితంబె నీదెల్ల యపుడు
నాశరీరమ్ము నందలి రక్తమునఁ బ్రతి
బిందు వెల్లపుడు నీపేరె పలుకు

గీ॥ నీదు నేమంబు నెంచి నిర్విద్ర యశము
నెంచి నీయెడ గౌరవమెంచి నీదు
ప్రభుత కేవేళ మేలెంచి పలుకు నాదు
ప్రార్థనముఁ ద్రోసిపుచ్చకు మనెడు నంత.

330

— అబ్బారహిమాను మాటల కందఱు హర్షించుట —

సీ॥ “ఈమాట లోక మెంతేని నొదలఁ దాల్చు
విహితమా”ననె హరి విజయసూరి
యద్దిరా! యియ్యవి యమృత వాక్యమ్ములు
తధ్య మనియె సూరిదాస మకవి

రాజపుత్రులతోడ రణ మొనర్చుట కలు
 షమ్ము పొమ్మనె పెరిస్తామనీషి
 యాప్రతాపుఁడు దేవునివతారమే యని
 విశ్వసించు ననియెఁ బృథ్వీరాజు

గీ॥ నంద తాడెడు మాటల నాలకించి,
 యందు నందును గలయుక్తు లాదరించి
 యాత్మభావంబుఁ గొంత గోప్యముగ నుంచి,
 చిలు నగవు వెల్వరించె నక్కరు విభుండు.

331

—• మానసింహుఁడు యవనసభను దృణీకరించి మాటాడుట. •—

క॥ అందఱును గలయఁగని వగ
 చెందిన మదితోడ మానసింహుండును మీ
 రంద తెటులఁ దరిమిన నా
 కుం దోఁచినయట్లు నడచుకొనఁగల వాఁడ౯.

332

గీ॥ ఆప్రతాపుఁడు భృతి యిచ్చి యాదరించు
 భట్టులవిధానఁ బొగడంగఁ బాలు పడితి
 రొరః యాత్మాభిమాన మింతైన లేక
 యేమి చేయుదు' మీశౌర్యమిట్లు లుండె.

333

మ॥ ఇదె నేఁగాదని పట్టి పట్టుతిన యే నిందున్న యీమంత్రులుకా
 బదునార్వందలు వాహినీకులు ప్రతాపజ్ఞైధివుకా జేరి న
 న్నెదిరింపకా జనుదెండు మీరలిటుపై నేమోదురో చూతురు
 న్మదకార్దూలము చెంగటకా నిలువ వీ మార్జార గర్జార్భటుల్.

334

మ॥ పరు లాతెని గుఱించి యేల పలుకకా బ్రత్యేక శత్రుత్వముల్
 వఱలుకా నాకుఁ బ్రతాపసింహునకు నంబర్ సేనతో నేగి యు
 ధుర శౌర్యంబునఁ దాకి యాతని జయింతుకా మానసింహేంద్రుఁడొ
 క్కరి సాయంబు నపేక్ష నేయమికిఁ దార్కాణంబు చూపించెదకా.

క॥ స్థావర జంగమయుత ధా
 త్రీవలయంబెల్ల నెదురు తిరిగి నిలిచినకా

గావుగొననేర్తు క్షణమున
నీవిశ్వము విస్త్రయమున నెదిపడు చుండెను.

331

గీ॥ నేనలు ధనంబు రాష్ట్రంబు జీవితంబు
నతని గెల్వంగ నర్పింతు”ననుచు రౌద్ర
ముల్లసీల విజృంభింపఁగా నెల్లవార
లేమనఁగ లేక నిల్చి రాపుడ్పిరాజు.

332

—* పద్మిరాజు మానసింహు నధిక్షేపించుట *—

సీ॥ అతిపావనుఁడు ప్రతాపాధీశు నెవనిగా
విశ్వసించితివా! ద్వావింశతి యగు
రాజపుత్రక మహారాష్ట్రంబులకు రాజు
లకు నగ్రగురుఁడు కాలంబు చక్క
జరిగియుండినను నందఱు రాజపుత్రు లా
ధన్యు నంధ్రుల మ్రోలదానులే కద
శ్రీనలుంబ్రా కృష్ణ సింహునిచే మొట్టఁ
బడి తలదిమ్మెక్కి పడియెయుండు

గీ॥ పాదుసాహి ప్రాపుపట్టి మిన్నందుదు
వాదినములు మఱచి తయ్య! యిప్పు
డీక తోక దొడిగి యీగ బెబ్బులియైన
సాటి మాట సీక పాటి కెక్కె.

333

సీ॥ నైన్యాధిపతులు పజ్జనుడేరి “కై లవా
రా సీమ ఫలవృక్ష రాజి నరులు
నఱికిరి, తిండి చేకుర”దన్న నెప్పుచు
“వైరులు చెఱుపంగ వలను పడెను
తిండి చేకొనుట సంధిలె లోప; మింక శా
త్రవులెల్ల సంవత్సరముల కొలఁది
పనిచేసి చెడుప నోపని తిండి జూతు; బ
చ్చిక రుబ్బి రొట్టెలుచేసి తింద”

గీ॥ మనుచుఁ బందొమ్మిదేండ్లు తోయమును గడ్డి
దినుచు సతతోపవాస మూనిన తపస్వి,
యతనిదెస వ్రేలు చూపు శౌర్యపరుఁ డున్నె
విశ్వమంతయుఁ ద్రుటిని స్తంభింపఁ జేయు.

339

గీ॥ దేవ పూజార్తుఁ డతని నిందించి నీవు
గురువులకుఁ బంగనామముల్ గూర్చు టయ్యె;
రేఁగి గ్రుడ్డు పిల్లను వెక్కిరించుటయ్యె;
వినఁగ లేము పాపాత్మినిమునుఁగ లేము.

340

పీ॥ భాగ్యంబు తెన్ని సంపాదించి యున్నను,
నెన్నేని బోగంబు తెసఁగి యున్న,
రవి ప్రకాశించు నీ రాజ్యమంతయుఁ గొన్న,
జయముపై జయమొందఁ జాలియున్న,
విక్రమ సూచక బిరుదముల్ వేలున్నఁ
జెల్లుబడియుఁ దద్దఁ జెలఁగియున్న,
నిది యేమి యని యొరు లేదురాడ కున్నను,
ధరయెల్ల మనయాజ్ఞఁ దాల్చియున్న.

గీ॥ ఫల మొకింతయు లేదు; రాఁగల యుగముల
దేశవిద్రోహులకు వంశ నాశకులకు
నాత్మ గురుదూషకుల కుదాహరణముగను
నెల్లరును జూపఁగలరు వ్రేలెత్తి మనల.

341

మ॥ అకటా! కానలఁ బుట్టియందె బలితం బై జాలియే లేని ఘా
తుక సత్వంబులు గూడ నాత్మకుల జంతుచ్చేదముకా మాని వే
తొకఁటా! గుడి భరించుచుండు నిజధర్మోద్వాసముకా జేసి స్వీ
య కులధ్వంసము చేయుచుంటివి; మనుష్యత్వంబు చేదయ్యనే. 342

పీ॥ పాల మున్నీటి రోపల నెన్నో వస్తులు
దృవ మొందె; నొక చంద్ర దర్శనమున
మప్పొంగుచుండుఁ బయోధి; యట్టులే రాజ
పుత్ర పావన కులాంభోధి యందు

మనమందఱము జనించినను రాణార్ధి
 చంద్రకయే తడుత్సాహరారి;
 మేవాడకే గాద యీ విశ్వమున కెల్ల
 నజ్జడు వీరుడు గురుండగుచుఁ దొలిచె;

గీ॥ నట్టి స్వకులదీపకు స్వామి నాత్మవేత్త
 నిరత మౌదలఁ దాలిని చరణపూజ
 సలుపక తృణీకరించు విశ్వాసహంత
 యిలను మననేమి! పరలోక మేగ నేమి 344

గీ॥ పూల దొరసాని మల్లె పూపూచు వజ్రకు
 'నేను సాధారణమైన నేలనె' యనెఁ
 గన్నెతోట! ప్రతాపునిఁ గన్న పిదపఁ
 దనరె భూదేవి నిజము పుత్రవతి యగుచు. 345

గీ॥ భరతఖండ మహాలక్ష్మి దాగ్యమయ్యె'
 నని ప్రతాపుని యశము కీర్తనము చేయఁ
 జాదుసా చెవి నిలు గట్టి పచ్చి విసము
 నెత్తఁ దగునయ్యః విసపాల విత్త వగుచు 346

చ॥ యవన మహామహీశ్వరుఁ డుదార హృదంతరుఁడౌట నెందు నె
 ప్పైవ రెటు లాడినా విని నహించు నటించుఁ బ్రతాపదేవు గూ
 ర్చి వృధగ నిందలాడెదవు! చేసిన పాపమె చాలుఁ డాలు! నా
 చెవులకుఁ జేదు గ్రమ్మెడు; నిసీ" యని ధిక్కృతిఁ జూచి నిల్వఁగనా.

క॥ వడిదోకఁ ద్రొక్కు భుజగము
 వడుపున నంబరు విధుండు పైదూకఁ దొడం
 గెడు నడిఁ గనుఁగొని యత్పరు
 కడు సమయ స్ఫురణ గలిగి కార్యజ్ఞుండై. 348

—, అక్కరు సార్వభౌముఁడు శాంత వచనములు పలుకుట. —

చ॥ “పలువురు మీరు మీహృదయ భావములనా దెలియంగఁగోరి నే
 సలిపితి నాతనినా గుఱించి చర్చ యొకింతః కలంతవట్టు మీ

పలుకుల సారముఁ విశదభంగి నెఱింగితి; నామనంబునఁ
గల తెఱఁ గంతయుఁ దెలియఁగా వినిపించెద; నాలకింపుఁడి. 349

చ॥ సమరము లొక్కరీతిఁ గొనసాఁగఁగజేసితి; నిట్లు కొంతకా
లము కడవన్న నొప్పుఁడె చలంబఱి నాదు ప్రభుత్వమంచు; ని
క్కముగఁ బ్రతాపభూవు నెడఁగల్గ దొకించుక యీర్ష్య నాకుఁ; గ
య్యములను బ్రొద్దుపుచ్చుట ప్రేయంబనఁ జెల్లునె; యెట్టి వారికిఁ.

గీ॥ ఆ మహానాయకవతంస మాప్రతాపుఁ
డెన్ని గతుల యోడించిన నన్నుఁబోలు
కోటిమంది రాజులు చేరి కొలువఁదగిన
జిత్రనిధియను మాట వజ్రాల మూట.

351

సీ॥ ఆరమణీయ దుర్వార తేజోమూర్తి
సందర్శనమున నానంద మొంద
వలయు నటంచుఁ గొండలుఁ గోట్లుగానాకుఁ
గోర్కులు మదిలోనఁ గొనలుసాగుఁ
గాని యిన్నేండ్లుగాఁ గాలమంతయు నిద్రై
కడచె నా కట్టి భాగ్యంబు గలుగఁ
దతని దర్శింప నా కిర్వత యున్నదే
యని పలుమాటు జం కడరుచుండు;

గీ॥ గురువు దై వంబుఁ జూడక కూరబుద్ధి
నామహారాజునకును జేనై నదాఁక
నెగ్గు గావించి తగుదునంచుపుడు పోయి
చేరి సాన్నిధ్యమున నిల్వ సిగ్గు దోచు.

352

గీ॥ ఆమహాభాగుకీర్తి గానామృతమునఁ
బిక్కువాఁ డెల్ల నను నిందచేసి తీఱు;
నతి ధవళమైన యాతని యశము వోలె
నాదు దుష్కీర్తి శాశ్వతంబై దనర్చు.

353

గీ॥ నాదు జీవితశేష మంతయుఁ బ్రతాపు
నేవఁ గడిపినఁగాని దుష్కీర్తి పోవ;

దా ధరాధీశుతోడి విరోధమునకు

నీళ్లు విడిచి నే నుత్తర శాంతించువాడ.

354

అ॥ బ్రతికి నన్ని నాళ్లు బ్రతుకము! రాజ్యత్వ

ష్టకును మేర గలదె, చాలు నున్న

దానితోడఁ దృష్టి దనరుట మేలంచుఁ

బలికిఁ మానసింహు వైపు చూచి.

355

గీ॥ వట్టి పాండవ బీడు మేవాడసీమ,

ఎరక పాతికె గాని లాభంబు గలుగ

దా మహారాజు దేశంబు నాతఁడే గ్ర

హింప నిమ్మింక; నష్టంబదేమి మనకు.

356

క॥ కడచనె నేఁబదియేడులు;

ముడుతలువడి తెల్లవడియె మోమును బొమలుకా;

గడిమి చెడి; నొడలు సడలెను;

పిటు వృద్ధుడ నైతి; శాంతి గానఁగ నైతి.

357

మ॥ సకలప్రాభవ వైభవంబుల మొగల్సామ్రాజ్య మేలంగఁద

గ్గ కుమారుండు 'సలీము' దేహము చెడంగఁ ద్రాఁగుబోతయ్యె; మా

మక చిత్తంబును బాయదీ నెగులు మర్మ చేచియై, దుష్ట దం

శక సంగంబున స్రగ్గుమొగ్గ యది పుష్పంబై గుబాళించునే: 358

క॥ పదియేండ్ల ప్రాయమాదిగఁ

గదనము కడినం బటన్న కలతలతో న

ల్వదీయేంట్లు కడచినె, మన

బ్రతుకులు పోరులనె తెల్లవాటిన వకటా:

359

గీ॥ ఆప్రతాపుతో నింక కయ్యంబు వలదు

వలదు, సలుపుర నోళ్లలోఁ బడఁగఁ జాల

మందఱము జీవితమ్ముల యందలి తుది

రంగముల శాంతితోడఁ దీర్పంగనిమ్ము".

360

మ॥ అని శాంతంబు నయంబు నచ్చుపడ మాటాడంగ నా వాక్యముల్
విని యంభర్ పతి “నీ వచన్సులు మడిక వేధించు! విశ్వంబు భ
స్మనికాయంబుగఁ జేయు నాజ్వలనముకా జల్లారే! నేదెట్లు పో
యిన సీవితకె యంత మెత్త వడెదంచే నెంచనైతికా జుమీ. 361

మ॥ ప్రమదోద్ధానముఁ బోలు నీ యవన సామ్రాజ్యంబునకా గంట కో
గ్ర మహీజంబయి నెవ్వగకా బెనినె నీరాణా ప్రతాపుండు త
త్సమదౌద్ధత్య మడంప లేనియెడ నీ దర్పంబు నేనొల్ల భ
ద్దము నేనొల్ల” నటించు నేల విసరెకా గాలాహీ నా రోజుచుకా. 362

గీ॥ పరమ గంధీర మాతని వదనమందు
వీరతేజో మహాలక్ష్మి ద్విగుణితకళ
వెలిగె, సభయెల్ల మౌనముద్రలఁ జెలంగె
నంత నక్కరు స్వపమౌళి యతనిఁ గాంచి. 363

—♦ అక్కరు సార్వభౌముఁడు మానసింహుని శాంతింపఁ జేయుట. ♦—

క॥ కనుఁగవ జేగురుగొన. మన
మున మడుకఁగనేల! శాంతమునుగొని నాచె
ప్పిని మాటలాదరమ్మన
నిని మన కిరువురకు సుఖము వెదుకఁగఁదగదే. 364

మ॥ మనయట్లు రహిమాను శీలము జగన్మాన్యంబు, స్వచ్ఛంద వ
త్తనుఁ, దేనాఁడు నసత్యదోషమును జెందకా బోనివాఁ, దేను పెం
చినవృత్తం, బితఁడెల్లవేళలను నాశ్రేయంబ కాంక్షించు నీ
తని మాటకా శిరిసావహింపఁ దగుఁ గాదా! నాకునుకా నీకునుకా. 365

చ॥ సరినుఁడు పృథ్విరాజు కపిచంద్రుఁడు, మాన్యతముండు, నీకు సు
స్థిరతర బంధువర్గమునఁ జేరినవాఁడు, ప్రతాపసింహుని పో
దరునకుఁ గూర్మియట్లుఁడు, శృతం బెఱుంగకా గల పుణ్యమూర్తి స
త్పురుషుఁ డితండు నేర్పుహితముకా దలఁ దాల్చకయున్న నేమమే?

గీ॥ హరివిజయ సూరియును భువనైక గురుఁడు
సూరిదాస మహాకవి సుగుణ రాశి

యా ఫెరిస్తాదు లందఱు నట్టివారె

యెవరి మాటఁ ద్రోయఁగనేర్తుమిప్పుడు మనము.

367

చ॥ వితరణశాలి, రాజులకు వేల్పు, కుటీరనివాసి, లోక వం

దిత సుచరిత్రుడుకా, భువనదీరుఁడు రాజరాజ సం

హతులకు మేటియుకా, బరమహంస, ప్రతాపు నదంపఁ బూనుటల్

చతురతగాఁ దలంపకుము, జాజులు వేఱురె మంగలంబునకా. 368

గీ॥ ఇప్పు దొక్కఁడే నిర్ణయమిఁక ముగింతు

సభను, మేవాడఁగల మొగల్ నైన్యవతులు

నేనలను జేర్చుకొని ఢిల్లీ జేరుఁడనుచు

నాజినేయుడు”ననుచుఁదానట్లు చేసె.

369

మ॥ నవరత్న స్థగితంబు స్వర్ణమయముకా నివ్యప్రభాభాసురం

బవు సింహాసనమంత డిగ్గించనె, నయ్యాస్థాన మందున్న నై

న్యవిభుల్ మంత్రివరేణ్యు లందఱును గుంపైలేచి యుత్సాహ పూ

ర్ణ విలాసంబుల స్వస్వగేహములు చేరకబోయి రొక్కమ్మడికా. 370

మ॥ నెలయుకా దాటకమున్నె వార్త లలమెకా, మేవాడ దేశంబు లో

యల దుర్గంబులఁ గల్గి నమ్మొగలు నైన్యంబుల్ గుడారమ్ములకా

దలఁపకబీకె సమస్త వస్తువుల వెంటఁగొండు గుంపొచు మో

ములనుకా వాల్చుచుఁ బోయి ఢిల్లీ నకరంబుకా జేరె నల్లల్లనకా. 371

—♦ రాజపుత్రులు తమదుర్గములను మఱలఁ బట్టుకొనుట —♦—

సీ॥ హారావళీ పర్వతాభంగ శృంగమూర్తి

తునియలుగాఁగ దుందుభులు మ్రోఁగె

నతి మంగళాకారులగు రాజపుత్ర మో

ధులు గుంపు గుంపుచై. లోఁచి రిపుడు

వారి సంబరమును వారి యుత్సాహంబు

వారి భక్తి వచింప వశము గాదు

తోరణ గృహమాది దుర్గముల్ పెక్కింటి

విడువ కయ్యెడఁ బ్రతాపుఁడు గ్రహించె

గీ॥ నాఱు మాసంబు లరిగెడు సంతలోన
నొక్క చిత్తూరు దుర్గంబుతక్క గడమ
యెనుబదియు మూడు దుర్గంబులెల్ల దేశ
మాప్రతాప ప్రభుత్వంసుఁ డాక్రమించె. 372

క॥ తన సామంతుల నొకదిన
మునఁ గనుఁగొని యా ప్రతాప భూపమణియు “దే
వుని కృపతో మనరాజ్యం
బును సర్వముఁ గొంటి మింకఁబోరు నిలుపుదున్. 373

క॥ మనదేశము సరిహద్దున
కును చెంగటిపురమొకండు కొల్లగొనఁగ నా
మనసయ్యెఁ, గాని యందలి
మనుజుల బాధింపగరాదు మనకేభంగిన్. 374

క॥ అన నీ యాజ్ఞాపించిన
పని శిరమునఁదాల్చిచేయ వాడుకయగు నెం
దునడిని యడిగియెఱుంగము
చని నొంతుము జగము మ్రింగు శత్రువునైనన్.” 375

సీ॥ అని కృష్ణసింహుఁ డాదిన రాజమౌళియా
దల యూచి లేచె, నందఱును గడలి
యుత్తర దిగ్విజయోత్సాహంబు లగుచుఁ గ
తీపయ ప్రయాణముల్ తీర్చి యొక్క
దినమునం దంబరు దేశంబునున్ జొచ్చి
ప్రతి లేని చాగ్య వైభవ సమగ్ర
భవనంబులై ముఖ్యవర్తక స్థానమై
వఱులుదునుండు మాల్వారముఁ జేరి

గీ॥ ధన కనక సర్వవస్తు సంతతులు మూల్గు
గొప్పయంగళు లన్నియుఁ గొల్లగొట్టి
పట్టి సామగ్రియంతయు బండ్లకెత్తి
రా పురము సర్వవస్తు భూస్యముగఁజేసి. 376

గీ॥ భువనమెల్లెడ నిండి మాల్పురము కొల్ల
గొట్టఁబడెనను వార్త లేక్కుడుగఁ బొంగె
సిగ్గుచెడి మానసింహుండు శిరము వాలె
నాప్రతాపుఁడు మొలక నవ్వలరఁదాలె.

377

గీ॥ ధాన్య ధన హేమ వస్తు సంతతులతోడ
నిత్యలక్ష్మీ నివాస మండరము నగుచుఁ
దొంటిమాడ్కిఁ గుంభర్ మియర్ దుర్గ మపుడు
మేరుగిరి దుర్గముల కాంతిమింగి యుమినె.

378

సీ॥ నెలనెల మూఁడు వానలు కురియఁగ సాఁగెఁ
బదనై యవని సారవంత మయ్యెఁ
బొలమును దున్ని చిత్తులు చల్లెఁ గృషికుండు
పైరు లన్నియుఁ బ్రోదివడయ సాఁగెఁ
గైలవారా మహాకాననంబున ఫల
తరువులు తామరతంపరయ్యె
మొలలెత్తు, వీటినేలల గడ్డి పెంపొందె
గణనకుమీటి గోగణము పెరిగె

గీ॥ గోపురము లందుఁ బలుకోట కొమ్మలందు,
నగరముల యందు గ్రామకంఠంబు లందు
నచల శృంగంబు లందు, సూర్యధ్వజములు
వందలుగ లేచి పూర్వ వైభవముఁ జాటె.

379

సీ॥ భువనమందెల్లెడఁ బూలుపూచిన యట్టు
లాప్రతాపుని కీర్తి యతిశయించె
దేశదేశమునుండి దినదినం బామహీ
విభుని దర్శించి నేనింప వచ్చు
పుణ్య యాత్రిక బృందముల సంఖ్య యింతయు
వంతని గణన నేయంగ రాదు
యవనులుగాక హైందవులుగాక సమస్త
కులములవారు నేవలనొనర్చి

అ॥ రొక్కఁట వింధ్యశైల మొక్కఁట ధారు పెడారి
యొక్కఁట హిమనగేంద్ర మొక్కఁట జలది
మధ్యఁగలుగునేల మనుజ సమ్మర్దమై
క్రాలె నిసుకవేయ రాలకుండ.

380

క॥ తనదేశము నుండియు సిం
హా నికాయంబట్టి భట సహస్రంబును బా
వనమూర్తి కృష్ణసింహుడు
కొని కుంభల్మియరు కోటకును విచ్చేసెన్.

381

—♦ స్వాతంత్ర్య దినోత్సవము. ♦—

మ॥ స్తవనీయంబు ముహూర్త మేర్పఱచుచున్ స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీ మహా
త్సవముల్ చూడఁగ రండటం చభిలరాజన్యాళికిన్ సర్వబం
ధవ వర్గంబుల కాశ్రితావళికి మిత్రశ్రేణి కాహ్వాన ప
త్ర వితానంబులు వ్రాసి పంపెను సలుబ్రాకృష్ణసిం గయ్యెడన్.

382

గీ॥ వేనవేల్ పుట్టు ధన్యంబు దానికిఁ దగు
నన్ని సందారములు గూర్చి యచటఁజేరు
రాజు లాప్తు లుండఁగ గుడారంబు లెత్తి
రొక్కొకందొక్క పురమునా నొప్పుచుండ.

383

గీ॥ గడియ గడియకు వేలు లక్షలుగ వచ్చు
ప్రజల సందడిని హనుమద్వార మలరె
నూఱు తిరుణాళ్ల లెసఁగిన దారిఁ గోట
వ్రేలు మోపంగ నందు గన్పింపదయ్యె.

384

పీ॥ శుభ వాసరమ్మున శుభముహూర్తమ్మున
నభ్యంజన స్నాన మాచరించి
పాపేశ్వరీదేవి ప్రభుమౌళి యమరసిం
హుడు సూత్సవస్త్రింబు లొనరఁదాల్చి
సకలకల్యాణ భూషణములు ధరియించి
యవనీసురులు మంత్రు లాప్తవరులు

పార్థివు లనుసరింపంగ ముత్తేదువుల్
పాటలు వాడుచుఁ బజ్జనడువఁ

గీ॥ గూడుకొని భవానీదేవి కోవెలకును
వెళ్ళి గౌరిని బూదించి వివిధరత్న
ఘటిత హాటక మకుటంబు గాన్కయిచ్చి
మ్రొక్కి యందఱు నాస్థానమునకు వచ్చి.

385

సీ॥ వేదిపై దర్శలువేసి యాపై రత్న
భర్మాసనంబులు వజరుచుండ,
రెంటిపైఁ బాతేశ్వరీ ప్రతాపు లెలర్చి
రా హరభట్టార కాత్మజులును
జంద్రభట్టారకు సత్పుత్రు లెదురుగా
నున్న పీఠములఁ గూర్చుండి రవల
వెలుగు నాననములఁ గులవృద్ధులును సూక్తుఁ
డభిల సామంతులు నవని పతులు

గీ॥ గుంపులుం గుంపులుగఁ జేరి కూరుచుండి
రవ్వల మహాన్నతమగు దివ్యాసనమున
నుండె సముదార విక్రమోద్ధండమూర్తి
భిల్ల లోకైకనాథుఁడా భీమచాందు.

386

గీ॥ అతుల సువిశాలవేది కాభ్యంతరమునఁ
బ్రముఖ మగుకొక్క దివ్యాసనమున నుండె
శాంతమూర్తి తేజోరాశి సత్త్వ ఘనుఁడు
మాన్యతముఁడు ధామాసాహి చుంఠ్రిమౌళి.

387

గీ॥ అందునిందన కాస్థానమందు నెందుఁ
దానయై కార్యభారంబుఁ దలసుదాల్చి
సలలి తోత్సాహ మూర్తియై మెలఁగె స్వామి
భక్తి పూర్ణాత్మకుఁడు సలుంబ్రావిభుండు.

388

క॥ కలనాదమ్మున శంఖం
బులు మంగళ దివ్యతూర్యములు దుందుభులుకా

జెలరేగి మహానందముఁ

గొలిపెన్ బహు విప్ర వేద ఘోషము చెలఁగఁ.

389

గీ॥ బ్రాహ్మణోత్తముల్ రాజదంపతులచేత
గణపతికిఁ బూజ చేయించి కరముభక్తి
నఖిల దేవతావాహనం బాచరించి
స్వస్తి పుణ్యాహ వాచనోత్సవము నెఱపి.

390

పీ॥ పాతేశ్వరిని బ్రతాపవ్రభు మౌళిని

నవరత్న సింహాసనమున నిలిపి

వేదిమంత్రాశీ ర్చినాదముల్ వెలయంగ

“విపుల రాజ్యరమాభి వృద్ధిరస్తు

శ్రీరస్తు వై భవ శ్రీరస్తునుచుఁ జల్లి

రమల ప్రసూన లా జాక్షతములు

వందులు జయజయ ధ్వన పూర్వముగఁ బ్ర

తాపుని కీర్తి నందఱును బొగడి

గీ॥ రచల నందిని దోరెఁ బుణ్యవతులైన

బ్రాహ్మణ స్త్రీలు పాటలు పాడుకొనుచు

రాజ దంపతులకును హారతుల నిడిరి

బంగరు హారంగు దీపాల పల్లెరముల.

391

గీ॥ అప్రతాపు సింహాసన మవల నొక్క

హేమమయ మనోహార మెక్కఁజేసి

యమరసింహుని యౌవరాజ్యంబునకును

బట్ట భద్రునిఁజేసి సంబరముఁ గనిరి.

392

మ॥ విమలానర్థ మనోజ్ఞ భూషణములున్ విత్తైన సౌవర్ణ వ

స్త్రములున్ హాటక రత్నపాత్రలు సలుంద్రా కృష్ణసింహాద్ వై

న్య మహానాథులు కానక్కలిచ్చుచుఁ బ్రతాపాధీశు దివ్యాంఘ్రి యు

గ్మము నేవించిరి భక్తిపూర్వక నమస్కారంబు లర్పించుచున్. 393

మ॥ తన దేశంబుననుండి నేవకుల చేతన్ గంపలన్ ముంచి యొ

య్యనఁ దెప్పించిన ముత్తియంబులు ప్రతాపాధీశ్వరున్ ద్రాసు నం

దునఁ గూర్చుండఁగఁ జేసి వాని సరియెత్తుర్ దూఁచి మేవాడ ఖ-
జనులం దంతటఁ బంచివెట్టె శబరజ్ఞానాదుఁ డత్యాదృతికా. 394

క॥ అందఱ హర్షధ్వని మి
న్నందఁగ సింహాసనంబు నలుత నిలిచి కే
లుం దమ్ములు ముకుళించుచుఁ
గందో యఱమోడ్చి మధుర గళ సంపదతో. 395

మ॥ “అనిదం పూర్వపు దేశభక్తి యనివార్యంబైన త్యాగైక వ
ర్తన మఱాకలులేని విక్రమకళా ధాటికా బ్రసాదించి యీ
మన స్వాతంత్ర్య మహోద్యమంబు జయ సన్మాన్యంబుగా నుద్ధరిం
చిన సర్వేశ్వరు పాద పద్మములు నేనేమితు సద్భక్తితో. 396

క॥ మనలోని యోగ్యతాలవ
మును నొరసి ప్రపంచమునకు స్ఫుటపఱచిన యీ
వన నృపతి యక్ష్పరీకున
కనువు పడెడుఁగాక యాయురారోగ్యంబుల్. 397

క॥ కలనైన నొరులదెనఁ బగ
మొలువక యుండెడిని నెల్లపుడు నా”కని ని
శ్చల హృదయమ్మున దేవునిఁ
దలఁచి ప్రతాపఁడును భక్తి దళము కొనంగఁ. 398

—* ప్రతాపఁడు తనవారిని సత్కరించుట. *

మ॥ “గురుఁడెల్లప్పుడు నగ్రపూజ్యాడని వాక్రుచ్చుకా శ్రుతుల్ పెక్కు లీ
చరణాబ్జంబులు నాకహర్నిశములుకా సంసేవ్యముల్ వీని నే
మఱువకా జేయకు మృదు నీశ్వరుని సు ప్రార్థించు మేవాడ యే
మఱువకా జాలదు నీమహోపకృతి భామాసాహి మంత్రీశ్వరా. 399

మ॥ నను నారాజ్యము నాప్రజావళి నఖండ త్యాగముకా బెంచి ప్రో
చిన దైవంబు నీవు సంతతము నీ శ్రీపాద సేవా విను
తన భాగ్యంబు స్థిరంబునేయుము నినుకా ధ్యానించి కీర్తించుచుకా
మనువాడకా గనువాడధన్యతను భామాసాహి మంత్రీశ్వరా. 400

గీ॥ అనుచు ముందున కరిగి యయ్యవని దేవు
చరణ పద్మంబులకు మ్రొక్కి సరస నున్న
తక్కు గురువుల కెఱిగి వత్తములు కనక
భూషణము లిచ్చి యడుగులు పూజ చేసి.

401

చ॥ “ఇరువదియైదు వత్సరము లెన్నియొ బాధల కోర్చి నాపయిఁ
దొరఁగు విపత్సవాహములనుఁ గడఁజెట్టుచు దేశసేవలఁ
గఱపుచు నుద్ధరించిన జగన్నుతకీర్తివి! నిన్ను మిత్రఁడుఁ
గురుఁడును నింక దైవమని కూడ భజించెద నాదు పాలికిఁ.

402

సీ॥ గణుతింపరాని భోగములు గల్గి స్వతంత్ర
నృపుఁడవై కష్టంబు నెఱుంగఁకుండ
నడచు మహాను భావుఁడ వయ్య ననుఁగూర్చి
వలచి వలచి కష్టములను నోర్చి
ధనము నైనన్య మొసంగుచును స్వయమ్ముగ యుద్ధ
ములు చేసి నాయుడుమలను నీడు
నిడుమలుగా నెంచి యింత కాలమునుండి
వరమైత్రి నాయెడఁ బరపినావు;

గీ॥ గిరి తటము లందు భటులను నెఱిపి వేయి

శనుల నాయాలు బిడ్డలఁగాచినావు
నిబిడమై నిత్యమై యొప్పు నీడు కృపకుఁ
బారమే లేదు భిల్ల సర్వజ్ఞమూర్తి!

403

ర॥ నీయప్పు తీఱనిది బ్ర
హ్మాయువు నేనొందియైన నర్హోస కృతీఁ
జేయఁగరే! నీమణులును
హేయపు వత్తముల నొసఁగి యీఁగఁగఁ గలనే.

404

ర॥ అని శబరలోక నాథున
కును వందన మాచరించుకొని కౌఁగిటి యం
రున నిలిపి సలుంబ్రా కృ
ష్ణుని జేరఁగఁ బోయి పేర్మిశోభిలు చుండఁ.

405

మ॥ “నను వీడక జన కెప్పుడుక మెలగుచుక నానీడయుకబోలె గం
టిని తెప్పకవలె గాచి ధర్మవితతిక నేర్పించి, సంసార భ
క్తిని నాతోడిద లోకమంచు నను రక్తికగొల్పు నీ యీ ఋణం
బును నేఁదీర్పగఁ జాలఁ బెక్కు భవముల్ పుత్రుండనైపుట్టినక 406

మ॥ కడుదూరంబునఁ దోచు నాపదఁ దొలంగక జేయఁగా ముందుకుక
బడి యత్నించెడు, సుంత సౌఖ్యమయినక స్వారాజ్యమే యబ్బిన
పైడఁదక బొంగెడు: నాయభీష్టితమే నీ యిష్టం బటంచుం దమా
త్యుఁడవం చెప్పుడు చూడ, దేవుఁడ వటంచూహింతు నాపాలికె.

మ॥ త్వ దధీనంబగు నైన్యముక సిరి మనో వాక్కాయ కర్మంబులక
మ దధీనంబులుచేసి యెల్లయపుడుక సాశ్రేయముక బెంచు నీ
సదయాంతః కరణంబు నెంతని ప్రశంసక జేయ, నీ బాహు సం
పద మేవాడకు వజ్రదుర్గమయి కూర్చకగల్గె గీర్త్యన్నతుల్. 408

మ॥ ఇక రానుండెడి కాలమందున జనంబేదేశ మందైన నూ
తక ప్రస్తావము పేర్చి నొక్కడ ‘సలుంబ్రా కృష్ణసింహు’ం డనక
మొకముల్ విప్పక స్వామిభక్తి యొకచోఁబుం రూపముక జెంది వా
రికి సాక్షాత్కృతియై తనరెడిని, దండ్రీ: యెంత పుణ్యుండవో.”

మ॥ అని పాదంబుల మ్రొల వాలుచు నమాత్యాధీశ్వరుక బూజ చే
సిన నాతండు సమోద బాష్పనయన శ్రీమీఱ సాష్టాంగ వం
దనముక దీరిచి భక్తితో నిలిచె నాధాత్రీశ్వరుం డంతఁ జెం
తనె సూక్తాది సహోదర ప్రతతి నేనా భర్తలక జూచుచుక. 410

మ॥ “తిన నాహారములేక యుండినను భక్తిక బెంచుచుక దండ్రీ రీ
తి ననుక గొల్పుచుఁ ద్యాగముక నెఱపుచుక దేశంబు నేవించి శో
భన సత్కీర్తి పరంపరల్ నలుదెసల్ ప్రాకంగ వర్తించి నా”
రనుచుక వారిని వారివారి గడు నాహ్లాదంబునక జేరుచుక. 411

క॥ విలువగల వస్తువుల భూ

షల నొసఁగు నర్హరీతి సన్మానములక

సలువఁగఁ భామాసాహియు

నిలిపెను సింహాసనమున నృపలోక గురుక.

— భామాసాహి ప్రతాపసింహు నాశీర్వదించుట —

సీ॥ బహుళ విద్యుద్దీప వటల ప్రభాభాసి
యగు రాజమార్గంబు ననుకరించు
నీ జీవితంబును నిరతంబు హైందవు
లనుపమంబగు భక్తి ననుసరింతు
రనఘ! నీవంటి మహానుభావుల లోక
పావన జీవితపటల మెప్పుడు
దేశచరిత్రమై తేజరిల్లుచునుండు
ధారుణీ జనుల కాదర్శ మదియ

గీ॥ నీ చరిత దేశదేశముల్ నిండి యుండు
నీ యఖండ శోభన నామధేయము విను
వార లాపదలకు జంకుపడక దైర్య
పర్వతములౌచు కాశ్వత ప్రభ వహింతు.

413

మ॥ నిను దర్శించుచు నీదరిక మెలఁగుచుక నీతోడ భాషించుచుక
నిను నేవించుచు నిమదిక దలఁచుచుక నీపూజలక జేయుచుక
మనగాఁ గల్గుట మేటిభాగ్యమనుచుక మాబోంట్ల మెల్లప్పుడుక
నిను దేవులెఁ జూచుచుక గొలుతుమో నిర్జిద్ర తేజోవిధి! 414

సీ॥ కోటికష్టము లైన గోట మీటఁగ జాలు
వీక్షలఁ బరచు గాంభీర్య మలర
నవ శరచ్చంద్రి సౌందర్య మందిరమైన
ముఖము శాంతసమగ్రభూతి నెఱవ
వ్యాకోచ మల్లికా స్రవన రాజంబట్లు
చిఱునవ్వు పెదవిపై సిరులానింప
అందమై పుష్పమై యాజాను దీర్ఘ బా
హార్గళ యుగళంబు హాసుఁబెంప

గీ॥ వార్ధి సంవృత మేదినీ వలయమెల్ల
వళము చేసికొనఁజాలు ప్రభుత దనర

వెలయు నీవిశ్వమోహన వీరిమూర్తి
విడక మామనసుల, దాండవించుగాక.

415

మ॥ అమితోత్సాహముఁదేశభక్తి రతి నీదైయుండుఁ నీమేని ర
త్తమునందుఁగల బిందువొక్తాకఁడు స్వాతంత్ర్యంబు స్వాతంత్ర్యమం
చు మహాదీక్షను బల్కు; నీకు సము లీక్షోణీ స్థలికేదు, భ
క్తి మహత్త్వంబున నిన్నుఁగొల్తు, గరుణాదేవీ కుమారోర్తమా 416

సీ॥ రవివంశ కలశ సింధువు రాజరిత్నాళిఁ

దరతరంబుగ వెలువఱచుఁ గాత

మేవాడ బనిఁబుట్టువా వజ్రమెల్ల స్వ

తంత్రతాళాణ దీప్తమగుఁ గాత

రాజపుత్రాన్వ యారణిజ తేజము ధర్మ

దీక్ష నాహవవేదిఁ చెరలుఁ గాత

పాపేశ్వరిని దోలు పతిదేవతలకు హైం

దవదూమి పుట్టినిల్లపును గాత

గీ॥ భూజనులు విప్లవములఁబుంగు నెప్పు

డడరు లడఁచి క్రొందలిరుల నలవరింప

నిన్నుఁటోలు మాధవుఁడు జన్మించుఁగాత

దన్యు గజరాజ సింహః ప్రతాపసింహ!".

417

గీ॥ అనుచు నానంద బాష్పంబులతిశయిల్లఁ

జారునవరత్న సామృతనారికేళ

ఫలము దోసిటఁ గొనిపోయి ప్రభున కిచ్చి

చేతు రెత్తుచు నిట్టు లాశీర్వాదించె.

418

శ్లో॥ స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాల యంతాం

న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః

గో బ్రాహ్మణేభ్యః శ్మశ్రుభమస్తు నిత్యం,

లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు.

ఉపసంహారము.

- శా॥ నే నెల్లప్పుడు ధావనా బలమునకా నీరూప నామ క్రియా
 ధ్యానంబుకా గొని తన్మయత్వమున నన్యాకాంక్షలేకుండు నీ
 వే నేనై తినా నేనె నీవయితో రూపింపంగ రాకుండె, ని
 త్యానందంబు ఘటించె నీకృతి ప్రతాపా విశ్వలోకార్చితా. 1
- మ॥ పదియేండ్లయ్యెను నిన్నుఁగూర్చి పరియింపకాసాఁగి యిన్నేండ్లు నా
 మదిలోనకా భవదీయ విక్రమ కళామాధుర్య సౌభాగ్యముల్
 కుదురై నెక్కొని వేఱు పాఱుకొనియెకా గొండంతలా కోరికల్
 వొదలెకా నిన్నునుతింపః నీదుచరితంబుకా వ్రాసి హర్షించితికా. 2
- మ॥ చదలే ఐట్టులు ముజ్జాగంబుల భవత్స్వచ్ఛంద కీర్తిచ్ఛటల్
 వెదచిందకా గనుఁగొంటిః వారతమహోర్వికా వీడి మున్నూట ము
 ప్పది యాతేఁడులు దాఁటెః నీచరితముకా వర్ణించు ధాగ్యంబు నా
 ాదవెకా నేటికి నన్నువంటి కృతకృత్యుల్ లేరు లోకంబునకా. 3
- మ॥ దినరాజుకాబలె నుగ్రకోపనుఁడవై తీండించి శైలంబు నిం
 డిన తొరుప్పులదాఁకి నీనడపు హల్దీఘాటు యుద్ధాంగణం
 బున విశ్వాన్నతమైన నీదు విభవంబుకా గొంత నేఁ బంచుకోఁ
 గనకున్నకా నినుగూర్చి యింత యనురాగం బిట్టు లుప్పొంగునే. 4
- చ॥ ఇలఁగల వీరపుంగవుల నిట్టి బలోన్నతుఁ డిట్టి ధీరుఁడుకా
 గలుగఁ డటంచుఁ బేర్గనిన గండఁడ వీవెక నిల్లువీడి వీ
 ధులఁ జరియింపలేని కడు దుర్బలదేహఁడఁ నన్ను నేగతికా
 వలచితో! నీ చరిత్రమును వర్ణనచేయఁ బ్రతాపఘ్నావరా. 5
- మ॥ “వనజాతాపుని పంశమేడఁ కడు నల్పజ్ఞుండ నే నేడ” నం
 చనె విశ్వాన్నత సత్కవిప్రవరుఁడౌ నాకాళిదాసుండు నీ
 వినవంకాభరణంబ, వుత్తముఁడవౌ, దీ నీ చరిత్రంబు వ్రా
 యను గిందిదోజ్ఞుఁడ నాకు యోగ్యతయు మృగ్యంబంచుఁజింతించెదకా
- గీ॥ భువనశౌర్యాంకమైన నీమూర్తిఁగొంచి
 యనుపమంబైన నీరథ లాలకించి

రసమునను దేలి పొగడని రసికు లుండి
రెట్టి నాయకోత్త ముండ వోయీ ప్రతాప!

7

గీ॥ భవదుదార శౌర్యమును భావన మొనర్చి
రసమునను జొక్కి గ్రంధంబు వ్రాయునపుడు
త్వద్వకుండపై యానంద దాష్పములను
నాణిముత్యాల వలె రాల్చు నహరహంబు.

8

గీ॥ నా మహోదాత్త నాయకస్వామి వీవు
భవదనమ కీర్తిగొనియాడు కవిని నేను
త్విత్కథామృత రుచిర కావ్యంబు తోడ
హృదయ కుసుమంబు నీకు నర్పించుకొందు.

9

క॥ ఉత్తమ ధీరోదాత్త నృ
పోత్తరుడవు నిన్నుబొగడ యోగ్యంబని రే
కెత్తుతమి హృదయరిస మే
నెత్తితి దుత్తల కొలంది నీ చరితమునకా.

10

క॥ వరహోకోత్తర సుగుణో
త్తర నాయక చక్రవర్తి! త్వత్కీర్తికళల్
స్థిరమయ్యెడుగాత ముదా
హరణములై చంద్రతారకార్క స్థాయికా.

11

మ॥ కరముకా భక్తిని నా రచించిన మహాగ్రంథంబు నందెందు నీ
చరితం బాంధ్రులు నిత్యముకా జదివి నీ స్వాతంత్ర్యముకా ద్యాగ వి
స్ఫురణంబుకా సముదార విక్రమకగా పూర్ణత్వముకా సేర్వంగ
ల్గిరయేనికా ననుబోలు ధన్యులిలలో లేరంచు హర్షించెదకా.

12

ఉ॥ పూలును సౌరభంబు మఘపుకాడెడు వృక్షము పోయిరంతః శం
పాలతదాని శోభలనుబాయు నిమేషములోన! నీజగ
జ్జాలము లర్యనేయు పటుశౌర్య పరాక్రరాశి వై న నికా
బోలిన ధీరుకీర్తి పొలిపోవదు లోకము క్రుంగిపోయినకా.

సీ॥ నీవలెనే సర్వనృప చంద్రులు స్వధర్మ
నిరతులై దేశ మూనెదరుగక

శ్రీసలుంబ్రా కృష్ణసింహుఁబోల్ స్వామి భ
క్తి పరులు పేరు చెందెదరు గాక
పాపేశ్వరిని బోలి భారతాంగనలు సా
ధ్వలతిన్న యశము నొందుదురు గాక
యమరసింహుని మాడ్కి నాంధ్ర యువకులెల్ల
గురు విక్రమమున వెల్గుదురు గాక

గీ॥ కమల వనమట్టి భారతఖండ మెల్ల
వీర రసఖండమై ధాత్రీ వెలయుఁగాక
యాంధ్రులనుపేరు ఖండ ఖండాంతరములఁ
దజ్జ లందఱు శిరములఁ దాల్చు గాక.

గద్యః—ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీక్ష సమాసాదిత రసవ
త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీ ధురీణ, సుగుణ గణపారీణ, దుర్భాక వంశ
దుగ్ధాంభోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోత్ర పవిత్ర, సుజన
జనానుగ్రహ పాత్ర, వేంకటరామార్య పుత్ర, కవి సార్వభౌమ—
సాక్షాద్వీర ప్రతాపాది—వింశత్యధిక బిరుద విఖ్యాత, నుఖవి రాజశేఖర
రాజశేఖర కవి ప్రణీతంబైన రాజాప్రతాపసింహ చరిత్రంబను పద్య
కావ్యంబు నందు పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

3

ఆర్యాన ర్థ వీరనారీమణులు

1 - 0 0

0 4 9

ఇప్పుడే వెలువడినది.

పుష్పాతి, 1200 పద్యములు. ఉత్తమ శృంగారము నిండు హాస్యము కడుపంతయు నవ్వు. దేహమంతయు నవ్వు, దేశమంతయు నవ్వు,

చెళ్లపిళ్లవారు తొలిపలుకును శ్రీ విశ్వనాథవారు పోదాతమును

ಪುಟ 2 -0-0

అమరసింహ చరిత్ర. 1700 పద్యములు ఉత్తమ వీరరసకావ్యము

0 -4-0

0 -4-0

0 - 8 - 0

1 -0-0

వలయువారు:_____

డి. రాజశేఖర శతావధాని.

గంభీర విలాస్, ప్రొద్దుటూరు.

